23 – 50

ANUL VII. – No. 282

6 LEI EXEMPLARUL IN ŢARA
12 LEI EX. IN STRAINATATE

Duminică, 2 Maiu 1926

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORII { AL. V. BELDIMAN 1888—1897
CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

In ascunziş

Rotindu-şi ochiul de argint topit, împânzit de unde strălucitoare, jucăuşe, fluide, soarele cobora domol spre asfinţit, când portiţa curţii se deschise repede şi trupul în val, încovoiat a lui Ilarie, se strecură în curte. Vasile Albu, c'o stropitoare veche, ruginită, uda straturile de flori în grădiniţă. Peste zi fusese fierbinţeală mare, căldura radia şi acum din pământ, din zidurile casei. Ţărâna straturilor sorbea cu lăcomie, sfârâind, apa ce ţâşnea într'un mănunchiu de aţişoare fine, albe, din stropitoare.

După obiceiul lui Ilarie veni încet, uşor, ca o umbră până lângă gazdă.

— Frumoasă slujbă, zise el urmărind cărăruiele de umezeală, înnegrite, pe care le făcea stropitoarea lui Vasile pe straturi. „Iată, apa asta nu se doreşte în zadar, în ascunziş. Nici nu moare în sânul pământului, nici nu se coboară zadarnic în el. Mâine va învia în verdeaţă şi strălucirea florilor. De altfel şi dumnealui pleacă de acum în ascunzişul său", adause îndată, privind soarele care scăpăta.

Vasile Albu se obicinuise cu venirea aceasta pe neaşteptate a străinului. Nu mai fu surprins de apariţia lui, şi îşi continuă lucrul. Avea la îndemână un vas mare cu apă, din care umplea mereu stropitoarea. Dar, la cuvintele din urmă îşi ridică şi el capul să vadă despre cine vorbea Ilarie. Străinul era cu ochii ţintă la soare.

— A „făcu el zâmbind", despre soare vorbeşti !

— Da. Se coboară în ascunzişul lui. Sunt ascunzişuri de odihnă şi de muncă. Pe acestea toată lumea le doreşte. Dar sunt şi ascunzişuri pe cari le caută fiinţele triste, cele rănite de moarte, le caută cu înfrigurare şi nu le ajută la nimic. Ai căutat vr'odată un astfel de adăpost, vere Vasile ?

Gazda, ocupat cu stropitul, trecând printre cărări cu grijea să nu calce florile, nu-l asculta cu atenţiune.

— Ce să caut ? întrebă el.

— Un loc în care să te ascunzi, să nu te vadă nime, să nu te găsească nime. Nu te-ai simţit nici odată singur şi timid ? şi n'ai cercat să fugi de lume ?

— Cum nu! In toate necazurile mari, în toate suferinţele ne simţim aşa şi iubim singurătatea, răspunse Vasile continuând să stropească florile.

Ilarie Bogdan se plimbă un răstimp în tăcere, privi ţişnirile firişoarelor de apă din stropitoare, apoi, oprindu-se sub o tufă de liliac, printre ramurile căreia se furişeau ultimele raze arămii, zise:

— Eu vorbesc de ascunzişul care e al doilea pas către înfrângerea desăvârşită pe care o aduce fatalitatea. Ţi-am povestit care a fost pentru mine pasul cel dintâi; după revolta ghiavolului zburlit, după împietrirea ce te ţintueşte ca pe-un muşchiu de-o stâncă, după împotrivirea care vine furioasă împreunată cu nebunia unei noui creaţii, urmează nestăpânita dorinţă de-a te ascunde, pasul al doilea spre înfrângerea desăvârşită.. Toate vieţuitoarele rănite de moarte cearcă să se împotrivească destinului. Dar când se conving că e în zadar, întristate de moarte, fricoase şi neputincioase, se retrag într'un unghet de pădure, într'o văgăună, în fundul unei prăpastii, în spintecăturile stâncilor, şi îşi aşteaptă moartea.

— Da, toate vieţuitoarele îşi ascund durerea, sau, mai exact, se ascund cu durerea lor dinaintea celorlalte, zise Vasile.

— Nu, durerea şi-o ascund şi desnădejdea născută din conştiinţa neputinţei, a zădărniciei împotrivirii lor. Ai întâlnit vr-odată o sălbătăciune rănită de moarte? Ai fost lângă ea? Câtă vreme nu-şi dă seama c'a atins'o un rău mai mare decât puterile sale, e furioasă şi primejdioasă. Flacări de ură ţâşnesc din ochii ei; colţii, ghiarele, ciocul, aripile, coarnele, — ori cu ce armă e înzestrată de natură, le foloseşte împotriva ta. Dar după ce s'a convins că e răpusă îşi adună ultima forţă şi se târăşte într'un loc dosit, îşi caută un ascunziş. Ai întâlnit un astfel de animal în ascunzişul lui ? Prin ochii lui nu mai priveşte ura, ci o nesfârşită tristeţe, însăşi desnădejdea.

Aşa e şi omul, vere Vasile.

Ilarie începu să se nelinişteasă, vorbind aşa. Cuvintele din urmă le spuse, repede, c'o voce înăsprită. Vasile termină cu stropitul.

— Să mergem în casă ? întrebă el.

— Până mai ai o nădejde, „continuă Ilarie, fără să fi auzit pe Vasile", nu fugi nici de oameni, nici de viaţă, nu-ţi cauţi un ascunziş. Până cauţi după leac, şi nădăjdueşti să-l afli, eşti ca în furia unei noui creaţii, şi-ţi pare că puteri uriaşe locuesc în tine. Dar când ai încercat totul, şi în zadar, când ţi-ai spart capul de stâlpii de stâncă ai realităţii, când ultima întindere de mână a prins aerul gol, te deşertezi ca un ţoiu din care sufli aerul. Chiar şi ceaţa sură în care ai văzut până atunci toate lucrurile lumii schimbate, dispare, şi nu mai rămâi decât cu nesfârşita ta neputinţă. Speriat de a fi rămas deodată „ca un frate în brumă" cum zice scriptura, rătăceşti timid, înfricat, în nesfârşită singurătate şi o dorinţă de-a te ascunde, mai tare ca dorinţa de moarte, te ia în stăpânire. Când te-ai convins că nu poţi opri soarele să nu mai răsară, când ai văzut că nici un lucru mai mic, sănătatea copilului tău, n'ai putut s'o naşti într'o nouă creiaţie, te înspăimânţi văzându-te cât eşti de neputincios. Şi atunci, biruit până 'n rărunchi de forţa realităţilor, n'ai altă dorinţă decât să te ascunzi, să eşi tu din lume. Da, prietene Vasile, acesta e pasul al doilea către înfrângerea desăvârşită".

Ilarie Bogdan vorbind aşa se plimba cu paşi largi şi repezi pe cărările grădiniţei. Vasile Albu, dela o vreme asculta, şi simţi din nou că străinul vorbeşte din gândurile lui după ce se convinsese şi el că boala Anişoarei, — o boală de piept — trebuia îngrijită ani întregi pentru a se putea nădăjdui în vindecare, simţi şi el dorinţa aceea de-a se ascunde de lume, de care vorbea Ilarie. Nici nu era o dorinţă, era parcă o manifestare a vieţii, singura care-i părea că are rost atunci. De multe ori, se examina, îşi pipăia trupul, să se convingă dacă e el, cel mai dinainte. Şi îşi aduce aminte că se mira grozav, cum el, acelaş om, fără să poarte nici o rană, a slăbit dintr'una din puteri, încât abea mai putea să se târască până la slujbă.

Şi ce groază îi era de oameni, de lucruri, unde putea îi inconjura pe trecători, făcea ocoluri mari pentru a se feri de un cunoscut. Se simţia aşa de mic, aşa de neînsemnat, aşa de neputincios şi înaintea unui copil.

Işi ridică privirea de pe stratul de flori şi se uită îndelung la Ilarie, care se plimba tăcut, cu grumazii întinşi înainte, ca şi când ar fi tras în ham la o grea povară.

„Ce suferinţă va fi trecut prin sufletul lui", îşi zise el, simţindu-şi ochii umezi... Câtă vremea îl va fi ros, şi-l roade şi acum, de vede toate lucrurile acestea aşa de limpede". El se gândi din nou că în ceasurile lui de „metafizică" lucruri asemănătoare cu cele ce-i povestea Ilarie, se sbătuseră şi în capul lui, dar nu putură eşi din neguri, nu se limpeziră. Şi poate tocmai din acea neputinţă isvorea greutatea acea ciudată ce apăsa pe viaţa lui după ce Anişoara se făcuse bine. „Străinul, Ilarie acesta, îşi zicea el a văzut aşa de limpede de-atunci ,dela căderea trăznetului din senin, toate stările acestea sufleteşti pe care i le descoperea, ori, cum pe el îl urmăreşte fatalitatea şi acum şi gândurile lui i s'au lămurit numai la scurgerea vremii?" Iată ce nu putea afla Vasile Albu. El îşi amintea că în anii de boală grea a copilei, trăi ca un tâmpit. Abea acum, că-i povestea Ilarie, i se desluşeau stări sufleteşti pe cari le-a trăit atunci, dar mai mult inconştient.

— Da, prietene, începu din nou Ilarie, oprindu-se înaintea lui Vasile Albu, ca un frate în brumă m'am simţit după ce toate încercările de-a înlătura urmele fatalităţii, au fost zadarnice. Am fost odată un zeu scăldat în dulce lumină, m'am schimbat în ghiavol plin de revoltă, m'am ridicat până la credinţa că pot creia şi eu, pot da sănătate, şi de-odată m'am trezit deşert de orice strălucire, gol de orice putere, sărac şi umilit, mirându-mă până la înnebunire de deşertul din mine, şi care eram eu însumi. Am simţit că nu mai am nici un loc în lume, şi plin de frică simţeam trebuinţa arzătoare de-a fugi de lume, de-a mă ascunde.

Iţi poţi tu închipui ce sensaţie are omul când simte un burduf de vânt desumflat? Iţi vine să-ţi tragi capul între umeri, să te sguleşti, să te aduni, să rămâi nimica, să nu te mai poată vedea nime".

Şi vorbind aşa, el îşi supse adânc grumazii între umeri, şi uimitor de repede, se adună ca un arici.

Vasile Albu îl privea înspăimântat.

— Te-am rugat să nu mai povesteşti lucruri dureroase. Iată că-ţi faci rău, zise el, apropiindu-se de străin şi punându-şi mâna pe umărul lui. Acela se întinse ca un arc slobozit.

— Nu-ţi povestesc, ci trăiesc. Asta e viaţa mea, zise el, începând să se plimbe din nou. Iată care e sensaţia omului care simţeşte strecurându-i-se din trup şi suflet cel din urmă strop de putere. Nu mai e om, e numai umbra omului. Ai văzut scheletu insectelor, din care n'a mai rămas decât învelişul uşor, de-l duce vântul ? Aşa de mare e mândria pe care ţi-o dă conştiinţa puterii tale încât ea e toată viaţa omului. Şi când ea cade, nu mai ai ce face decât să-ţi cauţi un ascunziş, şi să te uiţi cu ochii înnebuniţi de spaima desnădejdii, să te uiţi fix, şi să nu mai aştepţi nimic. Ţi-e frică de tot ce întâlneşti, ţi-e ruşine nu numai de fiinţe, dar şi de lucruri. Căci toate se reazimă şi pornesc din realitate, toate au ceva într'însele prin care fiinţează, tu nu mai ai nimic.

Nici odată şi în nici o împrejurare omul nu se înspăimântă aşa de moarte decât în clipa când se vede părăsit de puterea din el însuşi, părăsit cu desăvârşire şi fără nădejde de revenire. Coroana vieţii noastre este această încredere în noi. Când ea a căzut, nu mai rămânem cu nimic, nu mai suntem nimic. Dar, atunci încă nu aveam conştiinţa acestei nimicnicii, ea veni mai pe urmă. Atunci mă alungau numai manifestările externe ale acestei nimicnicii, numai proiecţiunea ei asupra lucrurilor lumii. Dar poate nu mă înţelegi ? zise el, oprindu-se deodată în faţa lui Vasile Albu.

— Inţeleg unele lucruri; nu tot ce spui, mărturisesc. Am suferit şi eu, dar nu ca tine. Ceeace am simţit eu în suferinţă a fost mai ales singurătatea şi o teamă nedesluşită.

El spuse cuvintele aceste după ce, toată vremea cât vorbi Ilarie, ascultându-l, se gândi mai ales la sensaţia aceea de părăsire împreunată cu frică, de care atunci nu îşi putea da seama, dar acum vedea limpede că-l chinuise.

— Da, singurătatea! Da, spaima! începu cu însufleţire Ilarieş. Cum n'ar fi singurătate când ca tine nu mai există nimic pe pământ, aşa de deşert, de neputincios ? Cum să nu-ţi fie teamă şi să nu doreşti să te ascunzi ? Eu am stat ascuns multă vreme, sfârşi ei clipind din ochii verzi.

— In casă? întrebă Vasile, aducându-şi aminte, că şi el, zile întregi, n'avu putere să iasă, să părăsească casa, să vadă oameni.

— Nu-mi mai aduc bine aminte. De sigur şi în casă! Şi în pod şi în pivniţă, unde aflam colţurile cele mai întunecate. Ba, după cât îmi aduc aminte, odată m'au adus acasă din pădure. Spuneau că o săptămână m'au căutat. Eu mă miram de ce mă caută, de ce scot din toate ungherele o... coaje de om. Căci asta eram: un înveliş. Ca o coajă uscată de insectă.

— Ai fost bolnav greu, se vede — zise Vasile cu înfiorare, uitându-se bănuitor în ochii străinului. Dar aceia, acum, luminau iarăşi liniştiţi.

— N'am fost bolnav, ci-mi trăiam evoluţia poruncită de urmările fatalităţii, evoluţia către înfrângerea desăvârşită. Mă ascundeam fiindcă aşa îmi poruncea senzaţia de singurătate şi de frică. Curios, nu-i aşa? Simţeam că nu mai sunt nimic, că-s un frate în brumă, şi totuşi mai aveam grije de mine. Altfel, pentru ce mi-aş fi căutat ascunzişuri? Cine se simţea singur? Pentru ce mă temeam? Pe cine îl temeam? Neputincios am fost, fratele meu iubit ! Desnădejdea nu mai putea rămânea în mine: se scurgea ca prin-tr'un ciur. Căci ea poate avea sălaş numai unde e de faţă şi golul opus: forţa, puterea. Pnde aceasta nu mai e nici desnădejdea nu mai are loc.

— Prin mari suferinţe ai trecut! — oftă Vasile.

— Iată pentru ce cred eu că suntem făcuţi după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu, noi oamenii. El e, cum ştii, atotputernic. Cum? Te îndoeşti despre asta? Să nu te îndoieşti nici o clipă! E aşa! Iţi spun eu care ştiu şi sunt convins. Ei bine, noi, zidirile mânilor lui, nu suntem atotputernici. Dar coroana vieţii noastre e totuşi puterea. Când simţeşti că nu mai poţi face nimic, că nu mai poţi ajuta nimic, ai încetat de a mai fi om. Dar ce eşti? Ce a rămas din tine? Atunci încă nu ştiam. Dar mai târziu am ştiut. A venit o zi în care mi-am dat seama pentru ce locul meu era în colţurile cele mai dosite. Dar, o să-ţi povestesc altă dată. Acum m'a luat o durere de cap.

Ilarie Bogdan tăcu, îşi duse o mână la frunte, şi un oftat uşor îi scăpă din piept. Era liniştit, părea obosit.

— Dacă te-aş îmbia cu un sirop? întrebă Vasile

— De zmeură?

— Da, chiar de zmeură.

— Imi place siropul de zmeură.

— Pofteşti la mine în odae?

— Nu, te rog. Lasă-mă aici. Cred că în aerul de-afară mai în grabă o să-mi treacă durerea de cap.

Vasile Albu trecu repede în casă să pregătească siropul. Chiar adusese la amiazi două sticle cu sifon, iar în dulap avea încă vre-o jumătate de chilogram de sirop de zmeură. Şi-l cumpărase de când rămăsese singur. Avea slăbiciune pentru siropul ăsta, apoi, era singura cheltuială de lux pe care o făcea de când rămăsese singur, şi îşi propuse să trăiască după regulele „vilegiaturii".

Purtarea şi vorbele lui Ilarie când îl neliniştea, când îl umpleau de compătimire. Ascultându-l îşi lămurea tot mai bine stări sufleteşti prin care trecuse şi el, nu aşa de pline de intensitate, ferească Dumnezeu, dar totuşi grele zile. El îşi dădea tot mai mult seama că între suferinţa lui şi a lui Ilarie, trebuia să fie o prăpastie.

Pregăti la repezeală băutura răcoritoare. Umplu două pahare, dar când ieşi cu ele în grădiniţă, Ilarie nu mai era acolo.

I. AGÂRBICEANU

In baltă

LIPOVANUL

Porţi bluza ta străveche de sângeriu şiac
Şi cizme cu carâmbii răsfrânţi ca un cazac.
Cu toate că n'ai teamă de vânt şi valuri mari,
Ai chip la fel cu sfinţii ce-s scrişi de iconari.
Din loc în loc pe tine un solz de-argint sclipeşte.
Pe unde-ţi porţi făptura împrăştii iz de peşte.
Din moşi nu ari, nu sameni şi nici nu seceri grâu;
Dar prinzi în mreji argintul din baltă şi din râu.
Te ştiu prietin, stârcii, bâtlanii... şi pe aproape
Stau neclintiţi, când chiui în treacăt peste ape.
Când dormi, întins în lotcă, îţi sar în preajmă mrene,
Şi stelele — argintul ţi-l picură pe gene.
Şi-atunci când toamna cade cu ploi şi neguri reci,
La cârciumă în votcă urâtul ţi-l înneci.

LIPOVANCA

Amurgul intră 'n casa ticsită cu icoane:
Pe prispă dregi năvoade, carmace şi pripoane.
Acesta-ţi este rostul de-un şir întreg de ani,
Se pierde 'n zbor departe un stol de cormorani, —
Cu revărsări de umbre amurgu-i izgoni;
Şi năzuesc spre zarea ce-ascunde-o altă zi.
Ridici o clipă ochii: amurgul e de sânge,
Incet-încet lumina în tainiţi vechi se strânge.
Bărbatul e departe, cu ceilalţi pe râu...
Răsar pe cer steluţe ca boabe mici de grâu.
Prin sălcii curge vântul sunând ca un isvor...
O stea, căzând, se stinge în drumul robilor.
Adie o mireasmă de Tamarix din lunci...
Prin lacrămi, vezi o seară, târziu... e mult de-atunci...

RADU BOUREANUL

Aforisme şi glume despre dragoste şi femei

Soţia lui Cezar naşte, dela un rob, un Cezar. O sclavă naşte, dela Cezar, un rob.

* * *

Dragostea din obligaţie e ca şi legănarea unei corăbii în largul mării agitate. Cu cât valurile-s mai mici, cu atât răul de mare-i mai nesuferit.

* * *

Dacă femeia se căeşte prea mult şi prea des— aceasta înseamnă că păcatul n'a pierdut încă tot farmecul în ochii ei.

Uitaţi de acest păcat— şi totul va merge strună.

* * *

Femeile iubesc uneori pe proşti, dintr'un sentiment de caritate: proştii n'au doar ce să împărtăşească celor inteligenţi.

* * *

In înşelăciunea mutuală a îndrăgostirii, femeia e numai o acompaniatoare de muzică, care în prealabil nu cântă nici măcar un preludiu.

* * *

Pentru femei, bărbaţii cei mai nesuferiţi sunt cei drepţi şi didactici. Ce poate fi mai drept decât tabela înmulţirii ? Dar, din cauza acesteia, nimeni nu capătă guturai când aşteaptă, iarna, în stradă, un rendez-vous cu „el"....

* * *

Amorezaţii, amanţii, se înţeleg din jumătăţi de cuvânt. De altfel, n'au nevoe nici de asta: toate gândurile şi dorinţele lor se reduc la un singur lucru. Se ascund ca copiii. Cei în vârstă o văd, însă, se prefac, surâzând, că nu observă nimic.

* * *

Pictorul şi beletristul nu trebue să se însoare. Ei iubesc frumuseţea până şi în zilele de lucru. Ei au nevoie de spectacole de sărbători, cu artiştii mari—invitaţi. Ei iartă femeii minciuna, viclenia, trădarea chiar; însă memoria lor subliniază fiecare mişcare lipsită de graţie, fiecare poză banală, fiecare vorbă plată, pata de pe capotul vechiu, poala rochiei mototolită, ciorapii roşi, cămaşa de noapte cu dantela ruptă... Ei sunt detectivi fără voe. Au spirit de observaţie din profesiune. Să-i puneţi la masă, însă să nu le daţi drumul în bucătărie.

* * *

Ce e mai prost decât dreptul de a se naşte ?—Numai inevitabilul morţii...

* * *

Cu cât mai repede se naşte dragostea, cu atât mai lungă şi mai plictisitoare îi e agonia.

* * *

Sufletul bărbatului se dă acelei femei care a ştiut să-i captureze trupul. Trupul femeii se dă acelui bărbat, care a ştiut să-i pună stăpânire asupra sufletului. De aceea vedem atât de des nişte pociţi şi chiar monştrii—fericiţi.

* * *

Surpriza e unealta diavolului. E acel năvod în care el prinde femeia.

* * *

Inşelătoria îndrăgostirii se schimbă în diplomaţia căsătoriei,— dar adevărul tot lipseşte.

* * *

Adeseori, căsătoria e numai o neutralitate armată— o stare de pregătire permanentă în aşteptarea bătăliei.

* * *

Fata se culcă regină în patul de nuntă. Se scoală dintr'însul—femee şi sclavă. Prima noapte de dragoste e descoronarea ei. Se întâmplă şi invers. Stăpânul ei se trezeşte sclav. Insă egali unul altuia nu rămân niciodată.

* * *

Căsătoria nu e mormântul dragostei, însă e uneori închisoarea ei. Singurătatea între patru ochi, împreună, ucide sufletul.

* * *

Dragostea tânărului sunt razele soarelui răsărit, făgăduelile unei zile calde, arzătoare. Intr'o asemenea dragoste se află multe nuanţe gingaşe, sfioase, multă coloare azurie. Dragostea aceasta numai ghiceşte adeseori în abureala dimineţii — frunzişul dulce al păduricilor şi florile în desfacere ale grădinilor trezite.

* * *

Inima unui bărbat e foarte des un servitor al raţiunii. Raţiunea unei femei e totdeauna un sclav al inimei.

* * *

Ochii pasiunii exagerează foarte des pericolul, însă îl văd totdeauna. Unele animale ghicesc astfel vremea rea cu mult înainte. Ce-i drept—nourul poate trece pe-o parte, dar totuş va atinge măcar cu o aripă — inima emoţionată şi sensitivă. Paratrăsnet nu poate fi inventat aci. Nici vreun alt scut protector nu se găseşte. Se pot drege urmările unei asemenea furtuni, însă nu se poate striga tunetului şi fulgerelor: „n'ai voe" !..

* * *

Soarele e zâmbetul cerului. Dragostea e soarele vieţii. Dar dragostea fără posesiune fizică e soarele deşertului: frige, arde, seacă, amorţeşte şi numai se joacă cu visuri irealizabile. Mirajul e doar — visul deşertului ars de soare.

Mirajul nu pictează niciodată tabolul deşertului însuşi. Deasupra apelor albastre ale mirajului se clatină palmierii svelţi, care răcoresc cu evantailurile lor aurite — arcadele fine ale palatelor capricioase. Desenurile florilor revăzute care apar în zilele de ger pe geamuri — sunt visurile iernei despre primăvara fericită.

Din operele lui *Vas. Nemirovici-Dancenco*

L. TOLSTOI

Cehov și valoarea femeii *)

O povestire cu tâlc adânc se găsește în Cartea a IV-a a lui Moise. Se spune acolo că Balac, regele Moabiților, chemase la dânsul pe vestitul vrăciu-prooroc Bileam, ca să blesteme pe poporul lui Israel, locuitor în cuprinsul țării sale. Făgădui pentru aceasta daruri regești lui Bileam, care, ademenit, urmă chemării. Pe când călătoria spre rege, un înger al Domnului îi tăie calea ca să-l oprească, dar numai asina proorocului îl văzu, — nu și proorocul. Bileam își bătu asina care nu mai voia să clintească din loc și, cu chiu cu vai, o porni iar, ajungând la Balac și urcând împreună cu acesta, măgura unde așteptau pregătite altarul de jertfă și berbecii junghiați pentru oficierea blestemului. Regele Moabiților, Balac, așteptă să auză blestemul, dar Dumnezeu schimbă cuvintele din gura lui Bileam și acesta, în loc să blesteme, binecuvântă pe Israel.

Atunci Balac grăi către proorocul Bileam: „Ce mi-ai făcut? Te-am chemat să blestemi pe vrăjmașii mei și, iată, binecuvintezi".

Acesta răspunse și zise: „Au nu trebuie să țin și să spun cele ce Domnul a pus în gura mea?"

Balac zise atunci: „Vino cu mine într'alt loc decât acesta.... și blesteamă... de acolo".

Și îl duse într'alt loc, unde se pregătiră jertfe cași întâiași dată.

Dar Bileam iarăși binecuvântă, în loc să blesteme.

Atunci regele Balac se umplu de mânie împotriva lui Bileam și, împreunându-și mâinile, zise lui: „Eu te-am chemat să blestemi pe dușmanii mei; și iată tu de două ori i-ai binecuvântat. Ci acum, cară-te din acest loc! Socotisem să te încarc cu cinstiri; dar Domnul a abătut cinstirea dela tine".

Și Bileam plecă și făcu cale întoarsă fără răsplată, căci, în loc să blesteme pe dușmanii lui Balac, i-a binecuvântat pe ei.

Acelaș lucru, ca și cu Bileam, se întâmplă prea adesea și cu poetul adevărat. Ispitit de făgăduielile lui Balac — acestea se numesc: râvna de popularitate și opinii publice curente, impuse — poetul nu mai vede nici măcar pe acel înger care vrea să-l oprească, și pe care-l vede și asina, și pornește să blesteme, dar iată — binecuvântează.

Tocmai așa i-a mers și lui Cehov, — un adevărat poet, — când a scris încântătoarea povestire „DUȘECICA" („Sufletelul").

Autorul, vădit lucru, a vrut să ne facă să petrecem pe seama acestui biet „suflețel" de femeie — vrednic de plâns, după „judecata" lui (nu și după „simțirea" lui) care, ba se amorezează de regisorul Kukin, împărtășind toate necazurile lui și ale teatrului său, ba, sub înrâurirea veterinarului, ajunge să vadă în combaterea epizootiei problema cea mai de seamă, ba, în sfârșit, se lasă deplin absorbită de preocupările școlare ale micului licean cu șapca mare. Comic vrea să fie numele Kukin, comică chiar și boala lui și telegrama care aducea vestea morții lui, comic cherestegiul, al doilea soț, comic veterinarul, caraghios și școlarul, — nicidecum însă caraghios, ci sfânt și minunat este „Sufletelul" acesta (Dușecica) al femeii, cu însușirea, cu pretenția lui de a se dărui cu întreaga lui comoară, aceluia pe care-l îndrăgește.

Imi vine a crede că autorul, atunci când a scris „Dușecica" lui, a avut în „cap" — nu și în inima lui — o reprezentare neclară despre „femeia nouă", cu îndreptățirea ei la egalitate cu bărbatul, o reprezentare a femeii emancipate lucrând independent în folosul societății și anume tot atât de bine dacă nu și mai bine — decât bărbatul; iar prin „Dușecica", poetul ținea, în fond, să ne arate cum nu trebuie să fie Femeia. Balak-ul modern — opinia publică a anumitor cercuri — pretindea lui Cehov ca să ponegrească pe femeia slabă de înger, smerită, dată trup și suflet bărbatului, — „neevoluată" într'un cuvânt. Și Cehov s'a urcat pe o înălțime; altarul și berbecii de jertfă așteptau gata; dar când poetul deschise gura să vorbească, iată că preaslăvi și binecuvântă ceeace trebuia și voia să blesteme! Eu unul, cel puțin, în ciuda splendidului humor al întregei nuvele, nu pot citi fără lacrimi în ochi unele pasagii ale acestei minunate povestiri. Mă mișcă adânc, cu câtă deplină jertfire de sine, „Sufletelul" iubește pe Kukin și tot ce-i e drag acestuia, și tot așa apoi pe cherestegiu și pe veterinar; dar și mai mult mă mișcă, cum suferă dupăce a rămas singură și nu mai are pe nimeni pe care să-l poată iubi, și cum însfârșit se dă cu toată patima inimii sale de femeie și de mamă — cu toate că nu-i fusese dat să cunoască direct simțurile materne — duioșiei fără margini pentru omulețul în creștere, școlarul acela cu șapca mare....

Autorul o face să iubească pe ridicolul Kukin, pe nesăratul de cherestegiu și pe antipaticul veterinar; iubirea însă e totdeauna sfântă, indiferent dacă are drept obiect pe un Kukin sau pe un Spinoza, — ori dacă trece așa de degrabă asupra altuia cum era cazul la Dușecica, sau stăruie o viață întreagă asupra aceluiaș obiect.

Acum nu știu câți ani, citii în „Novoe Vremea" un splendid articol despre femei. Autorul exprimă în articolul acela o gândire foarte înțeleaptă și adâncă. „Femeile — zice el — se ostenesc a ne dovedi că pot face orice lucru pe care-l facem și noi bărbații. Nu numai că nu vreau să tăgăduiesc acest lucru — scrie el mai departe — „dar sunt dispus să recunosc că femeile pot tot ce pot și bărbații, ba, dacă se poate, și mai bine decât ei; răul stă într'altă parte și anume: că bărbații nu pot nici pe departe face și da ceeace fac și dau femeile".

Nu numai în privința acțiunii fizice a nașterii, a alăptării și a primei dădăciri a copilului, lucrul e fără doar și poate adevărat, dar adevărat este și, că bărbații nu sunt în stare să înfăptuiască acea primă și cea mai înaltă operă: înțeleg opera iubirii, opera deplinei dăruiri de sine către acei pe cari îi iubesc, opera pe care femeile bune de inimă, atât de admirabil au săvârșit-o, o săvârșesc și o vor săvârși de-apururi.

Ce s'ar alege de lumea asta, ce s'ar alege de noi bărbații, dacă femeile n'ar stăpâni această putere a dragostei și nu ar pune-o în fapt! Fără doctorițe, telegrafiste, advocate, fără femei savante și poete putem exista; dar fără mame, fără îndemnătoare, prietene, mângâietoare și consolatoare, fără femei cari să iubească ce e mai bun în bărbat și care, în chip nesimțit, să evoce și să încurajeze tot acest „mai bun" din el, fără asemenea femei traiul n'ar fi de trăit. N'ar fi fost lângă un Isus o Marie și o Magdalenă, lângă Francisc de Assis o Clară, n'ar fi existat *Decabriste* 1) și *Duhobortze* 2), care nu numai că nu și-au stingherit soții ci le-au stat alături cu tărie în martirul lor pentru adevăr. N'ar fi acele mii și mii de femei neștiute, anonime, care-i mângâie și-i ajută pe bărbații slabi de înger, vicioși — vrednici de mila dragostei. In această dragoste, indiferent dacă-i hărăzită lui Kukin sau lui Crist, constă marea putere, cu nimic de înlocuit, a femeilor.

Cehov a vrut să arunce anatema, întocmai ca și Bileam. Dumnezeul poeziei însă i-a interzis și i-a poruncit să binecuvânteze, și deaceea el fără de voie îmbracă în strălucit vestmânt de lumină pe „Dușecica", — această făptură dragă, care va rămânea pentru totdeauna un prototip al femeii, care vrea să ajungă fericită și să-i fericească și pe aceia, de cari soarta o apropie.

---

*) Articolul de mai sus a fost scris de marele Tolstoi, cu prilejul citirii minunatei nuvele a lui ANTON CEHOV: „DUȘECICA" („Sufletelul"), despre care apostolul de la Iasnaia mărturisește că l-a înduioșat pe alocuri, până la lacrimi, sugerându-i interesantele reflexiuni ce reproducem, privitoare la valoarea femeii. (In treacăt atragem atențiunea că nuvela „Dușecica" despre care e vorba, împreună cu altă nuvelă „Dragostea" de Anton Cehov au apărut, pentru prima dată în românește, chiar în numărul din săptămâna asta al publicațiunii „LECTURA, — floarea literaturilor străine" (No. 63), într'o traducere din rusește datorită d-lui M. Sevastos.

1) *Decabriștii* au fost conspiratorii împotriva autocrației rusești (Decembrie 1825).

2) *Duhoborții* alcătuesc și acum o sectă, cari fac jurământul să se opuie serviciului militar și oricărui formalism bisericesc, — principii adoptate și de Tolstoi.

Un testament cu urmări tragice

Un avocat de New-York Garsfield, se pomeni că tovarășul său îi lasă o avere imensă, după ce ani de zile, îl năcăjise, îl chinuise și-l amărîse cât putuse. In testament se spunea numai atât că Garsfield putea să intre în posesia moștenirei imediat ce o va găsi. Ascunzătoarea îi va fi descoperită de una din plăcile de gramofon care de asemenea intră în moștenire. Mortul era însă un entuziast al gramofonului și cunoscut ca cel mai mare colecționar de plăci din lume.

Nenorocitul legatar se văzu în fața unei munci uriașe. Se lăsă de avocatură și de dimineață până seara asculta opere, operete, schimmy, cântece negre etc. Mii și mii de arii îi trecură pe la ureche fără nici un semn deosebit.

După două săptămâni se îmbolnăvi, îi slăbiră nervii iar după o lună fu internat într'un ospiciu de nebuni.

Dar într'un saltar uitat din biuroul decedatului se găsi o placă mică de ceară, care spunea aceste cuvinte: Milioanele sunt ascunse în dosul Madonei din salon, domnule Garsfield!

Colțul librăriei „Hasefer"

Librăria „Hasefer" din str. Karageorgevici 9, are în depozit următoarele **opere complecte.**

In limba engleză

Shakespeare — opere complecte în ediții eftine precum și în ediții de lux.

In limba franceză

Operele complecte, în diferite edițiuni, ale clasicilor Corneille, Racine, Molière, Boileau etc. precum și operele lui Rousseau, Voltaire, Musset, Chateaubriand, Zola, Flaubert, Maupassant, Jules Renard, Mirbeau, Alphonse Daudet, Claude Farrère, etc., etc.

Traduceri în franceză: Operele lui Gallsworthy, Johan Bojer, Ioseph Conrad, Wilde, Dickens, Dostoievski, Gorki, Jack London, etc.

In limba germană

Operele complecte ale lui Strindberg, Hanns Heinz Ewers, Tagore, Wedekind, Hauptmann, Wassermann, Shaw, Ibsen, Merejkovski, Upton Sinclair, Thomas Mann, Max Brod, Dostoievski, Peladan, Gorki etc.

Precum și clasicii literaturii germane: Goethe, Schiller, Heine, Lessing, etc., ai filozofiei: Nietzsche, Kant, Schopenhauer, etc.

In limba rusă

Operele complecte ale lui Dostoievski, Gogol, Turgenieff, Pușkin, Lermontov, etc.

In limba idiș

Au sosit, în edițiuni legate precum și volume broșate, operele complecte ale clasicilor literaturii idiș: Șalom Alechem (14 și 18 vol.), Mendele Mocher-Sefurim (vol.), Peretz (20 vol. legate în 11 vol.), Anski (vol.), Reizen (vol.), Morris Rosenfeld (vol.), etc., etc.

Din edițiunile mai sus anunțate, în toate limbile, se vând și volume separate. — Prețurile se comunică la cerere (a se anexa mărci poștale pentru răspuns).

CHARLES-LOUIS PHILIPPE

Trei oameni ghilotinați

Valența, 22 Septembrie

In ploae furioasă, de care nu ne pot apăra umbrelele, așteptăm. Ghilotina, cu stâlpii foarte drepți, alămurile, oțelele lucitoare, îți dau gândul unui instrument de precizie care va sluji la înfăptuirea unei experiențe convingătoare, de fizică. Ghilotina e ridicată în mijlocul drumului, cam la stânga porței pe unde vor eși osândiții. Privilegiații cari stau aproape, cercetează ghilotina, o pipăe, extaziându-se că pentru ridicarea ei nu e nevoe de nici-o lovitură de ciocan.

In această adunare specială de oameni, am rezistat înfrigurării care pare să fi cuprins toată Valența. Simt că se va petrece un lucru foarte grav; îmi dau seama că sinistra mașină, peste o clipă, va ataca totuși niște vieți omenești.

Această stare de spirit crează un rezultat cu totul curios. Mă simt om, un biet om, în fața marei drame pe care o voi vedea; sunt cuprins de propria mea omenie. Pare că au dispărut clasele sociale. Stau de vorbă, în chip familiar, ca și cum ar fi din aceiași lume, un subprefect cu vreo câțiva jandarmi; mici funcționari de poliție discută fără sfială cu șefii lor.

La cinci jumătate, reprezentanții presei sunt conduși în curtea închisoarei. S'a luminat de ziuă. Lumea adunată așteaptă.

La șase un paznic deschide cele două uși ale porții care dă în aleia Chalieuil, apoi ușa mică a clădirii pe unde vor ieși îndată condamnații.

Se arată întâi funcționarii care au fost de față la deșteptare; dar în clipa când socot că se vor face două șiruri de privitori pe unde va trece Berruyer, sortit să fie executat întâi, sunt îmbrâncit de un om roșcovan și gros, pe care-l mai văzusem în ajun.

Privesc. D. Deibler s'a și ivit, apoi un preot, și între două calfe ale călăului, — unul m'a lovit cu cotul — văd pe Berruyer. Nu-i zăresc fața. Spatele-i gol e lat, puternic, masiv, amintind spatele lui *Hercule* de Puget, dela Louvre. Omul trebuie să fie extraordinar de viguros.

In fața-i, în clipa când pășește în stradă, vede pe d. Roux, procurorul Republicei Valența. Ghicesc uriașa sforțare pe care o face spre a se îndrepta către el. Cu glas puternic, se adresează magistratului:

— Domnule procuror...

Voce plină de om puternic.

Am impresia foarte limpede că, criminalul e întreg stăpânit de ideia de a dobândi o întârziere și că vrea să spue: „Domnule procuror, am destăinuiri mari să vă fac. Să intrăm în curtea închisorii, câteva clipe".

La o mișcare îndârjită cele două calfe îl trag spre stânga. Din gura banditului scapă aceste cuvinte, foarte încet:

— Copiii mei...

E împins, bascula coborîtă, capul vârât. Deibler dă drumul lamei. Trupul e împins în paner și văd atunci ceeace nu trebuie niciodată să uit, țâșnitura sângelui din vine, și pentru a întrebuința cuvântul exact, carnea gâtului tăiat.

Călăul trece cu buretele peste mașină, ștergând lama, încheieturile, scândura basculei. Apoi își spală mâinile într'o căldare cu apă; după aceea, cu un gest firesc, scoțând batista din buzunar își șterge degetele.

Haina care acoperise umerii lui Berruyer, a căzut jos. Deibler o ridică, fără să știe ce e cu ea. Ne-o întinde, socotind că e a noastră; dar o lumină scăpără deodată în mintea lui și cu dispreț aruncă haina deoparte.

Câte secunde trec apoi? De data aceasta facem loc, alcătuind două șiruri de onoare și între cele două calfe se ivește cel mai cunoscut din cei trei bandiți: David.

Câțiva nu se pot împedica să nu exclame:

— E cu țigarea în gură!

David înaintează. Iată-l. Nu e prea palid; dar precum ar spune însuși: „Tot nu e de glumă"... Privește înainte. Pe sânul stâng deosibesc limpede un mic tatuaj: o stea. Omul vorbește. Ne vorbește nouă, mulțimei; tuturor celor de față.

— Salut!

Vocea e mucalită. A rămas acelaș.

— La revedere! Vom ciocni la anul!

Cei câțiva pași pe care-i face, îl apropie de mașină. Rostește tare.

— Hai!...

Scândura se mai clatină odată. Țigarea e tot între buzele lui David. Capul e vânât. Nu mai auzim destul de limpede glasul. Dar tot mai are vreme să zică:

— Dă-i drumul!

Buzele s'au mișcat; țigarea a căzut. Abia după aceea cade și lama.

Sângele roșu țâșnește foarte departe.... Cadavrul e împins în paner, unde dă peste al lui Berruyer. Trupul se golește tot de sânge.

Acelaș ceremonial. Deibler își șterge mașina, își udă mâinile în găleata cu apă și le șterge cu batista.

Câteva clipe. Apare Liottard. Barbă căruntă. Palid, merge încet. Omul are, mi se pare, în clipa aceia, un mare curaj. Știe încotro merge, își dă seama. Inaintează, deși îi e frică. Nu rostește un cuvânt, nu face un gest nefolositor și mi se pare că merge la ghilotină ca cineva care știe că pentru crimele lui, i se cuvine. Merge fără slăbiciune și fără fală.

Mai târziu, după vărsarea deplină a sângelui, după ce-am privit cea mai hidoasă priveliște pe care o pot vedea ochii omului, după ce panerul cu cele trei fiare doborîte a fost urcat în căruță, intrăm în închisoare după d. Roux, procurorul Republicei din Valența, spre a ne da amănunte asupra deșteptării condamnaților.

In acest timp căruța duce la cimitir panerul funebru. Cei trei bandiți sunt îngropați deoparte, la poalele unui zid.

Procurorul Republicei a început cu Berruyer. Banditul dormea. La întrebările puse, Berruyer răspunse (se știe că negase unele crime) că a luat parte la mai multe asasinate, dar că nu merita moartea. A cerut să fie împărtășit, apoi a ascultat liturghia.

După Berruyer, procurorul Republicei a bătut la ușa lui Liottard; banditul ședea pe pat.

— Liottard, știu că te-ai resemnat. Ai spus că vrei să ispășești crima.

— Voi ispăși fără teamă.

Se ținuse de cuvânt. Liottard ceru să fie și el împărtășit.

David a jucat până la capăt rolul lui de fanfaron. Era în cămașă, pe marginea patului. La intrarea procurorului, începu să cânte cu putere cântecul cunoscut: *Salut, o! dimineața mea din urmă!...*

Nu primi să fie împărtășit și ceru doar să scrie femeii lui. Făcu o scrisoare lungă de tot, care se încheia cu o cugetare.

David a stat în celulă tot timpul cât afară s'a citit leturghia; cânta cântece murdare, vorbea cu magistrații și dete unuia din magistrați un desen lucrat în închisoare, cu următoarea dedicație:

„Neterminat din pricina lui Deibler care a venit înainte de a-l chema eu. E un rău-crescut".

Și procurorul Republicei încheie:

— „Domnii mei, am trăit un an în apropierea oamenilor care au fost executați adineaurea. Ii cunoașteam prea bine. Am cerut împotrivă-le pedeapsa cu moartea. Am văzut executarea lor, fără părere de rău".

Da, e drept!.... Dumnezeule, dar ce măcelărie!..

DIN LEOPARDI

Cântecul nocturn al unui păstor nomad din Asia

Ce faci tu, lună, în ceriuri? Spune-mi, ce faci, molcomă lună? Te ridici, contemplând singură ățile, apoi te culci. Nu te-ai mai săturat de colindat mereu aceleași vecinice plaiuri? Nu ți s'a mai urât, ți-i drag mereu să contemplezi aceleași și aceleași văi? S'aseamănă cu viața ta, viața păstorului. Dânsul se scoală în zori, își duce turma peste câmpii, și vede turme, fântâni, pășuni. Pe urmă, ostenit, către seară se culcă. Și pururea la fel. Spune-mi, lună, la ce ți-i bună viața păstorului, la ce ți-i bună, ție, viața? Spune-mi, ce țintă are scurtu-mi pelerinaj, ce țintă are cursa-ți eternă?

Un biet bătrân, cărunt, neputincios, pe jumătate gol, desculț, cu o povară grea pe umeri, trecând peste dealuri și văi, peste stânci ascuțite, prin pustietăți și mărăciniș, pe vânt și pe furtună, pe cea mai arzătoare căldură, pe geruri, care aleargă, aleargă pururea, abia c'o mână de suflet, trecând șuvoae și munți, căzând și ridicându-se, grăbindu-se din ce în ce mai mult, fără odihnă, fără popas, sfâșiat, sângerând, până ajunge unde calea și toate ostenelele i se închee într'o prăpastie grozavă, uriașă, unde se năpustește și uită tot. Lună, fecioară, așa e viața muritoare.

Omul se naște în suferință: născându-se, el e menit să moară. Chinuri, dureri, astea i-s primele senzații. Și chiar din leagăn, tatăl și mama încep să-l consoleze că s'a născut. Apoi, când crește, amândoi îi dau sprijin, și prin toate faptele, prin toate cuvintele lor, nu caută decât să-l mângâie de starea omenească: părinții nu dau copiilor lor îngrijiri mai duioase. Insă de ce să aduci la lumină, de ce să năpustești la viață o ființă pe care trebuie mai apoi s'o mângâi de viața asta? Dacă viața-i un rău, de ce s'o vecinicim oare prin fapta noastră? Lună, fecioară, starea muritorilor asta e. Dar tu, tu nu ești muritoare, și poate habar n'ai de ceeace spun.

Cu toate astea, tu, solitară, pururea călătoare, tu care ești atât de gânditoare, tu poate îți dai seamă ce-i viața asta pământească, ce-s suferințele, suspinurile noastre, ce-i moartea asta, această supremă îngălbenire a feței, plecarea asta de pe pământ, această părăsire a celor mai credincioase, a celor mai scumpe prietenii. Tu, fără îndoială, tu înțelegi acel Ce al lucrurilor, tu vezi folosul dimineței, folosul serei, al mersului tăinuit, nemărginit al vremei. Tu, fără îndoială, tu știi cărei dulci iubiri primăvara surâde, la ce slujește căldura, ce pregătește iarna cu ghețurile ei. Tu, tu știi mulțime de lucruri, tu mai descoperi mulțime, cari-s taine pentru un biet păstor.

Adesea, când te văd planând astfel, pe întinsul deșert, ale cărui margeni îndepărtate se îmbucă în cer, sau urmărindu-mă pas cu pas când îmi pasc turma și când privesc la stelele ce strălucesc de-asupra, îmi zic în mine, dus pe gânduri: Ce folosesc atâtea lumini? La ce slujește aerul infinit și această adâncime infinită a cerului? Ce însemnează această singurătate nemărginită? Și, ce sunt eu? Așa gândesc în mine. Și, acestui lăcaș nemărginit, măreț, acestei nenumărate familii de ființi cari hălăduesc în el, activitățeі acesteia, acestei mișcări a tuturor corpurilor cerești, cari se învârtesc necurmat ca să se întoarcă de unde au plecat, nu pot descoperi nici o țintă sau folosință. Tu însă, tu, negreșit, jună nemuritoare, tu cunoști toate. Ceeace știu și ceeace simt eu, e că din aceste revoluții eterne, că din plăpânda-mi existență un altul va trage poate vre-o mulțumire sau vre-un folos: cât pentru mine, viața, viața-i un rău.

O, turma mea, care te odihnești, cât ești de fericită tu. Pentrucă tu nu-ți cunoști starea păcătoasă, pre cât socot. Cât te invidiez. Nu numai că ești scutită de necazuri, pentrucă uiți îndată orice durere și orice rău, orice groază mai mare, ci, mai cu seamă, fiindcă nu simți niciodată urâtul. Când tu te culci la umbră, pe iarbă, ești liniștită și mulțumită. Și tu petreci, așa, fără urât, o mare parte din an. De întins și eu mă întind pe iarbă, la umbră: dezgustul însă îmi copleșește sufletul, mă simt atât de ațâțat, când mă întind, încât, mai mult decât ori când sunt departe de a găsi liniștea sau odihna. Și, totuși, nu doresc nimic, și până acum nu am de ce să mă plâng. Nu știu ce plăceri îi fi având tu și întru cât le simți, dar tu ești fericită. Cât despre mine, o, turma mea, puține plăceri am. Nu mă plâng însă atât de asta. Dacă ai putea să vorbești, te-aș întreba: Spune-mi, de ce, tolănite în voe, fără să facă nimic, toate animalele sunt mulțumite, pe când eu, când mă întind spre odihnă, mă copleșește urâtul?

Poate, dacă aș avea aripi, să zbor în nouri, să socotesc stelele una câte una, sau să mă plimb ca tunetul din munte în munte, poate aș fi mai fericit, blânda mea turmă, aș fi mai fericit, o, albă lună. Dar poate că mă înșală părerea, vorbind de soarta celorlalte ființi: poate ori-cărei specii să aparții, în orice stare să te găsești, fie că ai vedea lumina în staul ori într'un leagăn, ziua natală este funestă celui ce naște.

In românește, de P. MUȘOIU

Catiuşa

de STEJAR IONESCU

La sfârşitul războiului am rămas singur, ca Robinson. Mă stabilisem în Iaşi, unde puteam să duc în voe traiul de pe o insulă pustie. Naufragiul îmi lăsase geanta de avocat şi iluziile primei tinereţi. Nu era prea mult, dar ra de-ajuns. Clădeam castele pe malul mării cu o dărnicie nemăsurată, pentru femeile pe care le iubeam. Erau multe: probabil toate, atât cele pe care le cunoşteam, cât mai ales cele pe care nu le văzusem niciodată. Cu mine mă arătam mai sgârcit. Mă mulţumeau două odăiţe mobilate, plus salcâmul bătrân din mijlocul ogrăzii, — pentru firmă. Locuiam în cartierul dintre Păcurari şi Sărărie. Venind din stradă, curtea pătrată avea în dreapta casa, cu două apartamente despărţite printr'o sală comună; în stânga erau nişte magazii şi căsuţa proprietăresei; în fund, un zid înalt dela clădirea vecină. Aici am trăit întâmplările a căror poveste urmează.

I.

In fiecare dimineaţă se petreceau aceleaşi fapte la fereastra din faţă, dela căsuţa proprietăresei. Storul de pânză albă se cutremura, zmuncit de două tentacule roşii: mânile Domnicăi. Perdelele de dantelă se dădeau într'o parte, lăsând să se vadă spatarul înalt al unui fotoliu de piele galbenă-aurie. Acest tron era ocupat îndată de doamna Jeanne Kapucinska Zamfiropol, stăpâna Domnicăi. Ţinea în mână o carte sau un jurnal, dar privirile îi treceau mai adesea pe de-asupra, se plimbau prin curte, se suiau în salcâm, sau lunecau uşor pe dinaintea casei unde locuiam eu. La început credeam că soarta mi-a hărăzit una din acele proprietărese nemiloase, care silesc pe chiriaşi să fie virtuoşi sau perverşi, după împrejurări. M'am convins însă repede că greşeam. Doamna Jeanne Kapucinska Zamfiropol nu pândea pe nimeni. Avea peste optzeci de ani, deşi se ţinea încă dreaptă şi purta perucă blondă. Fără să audă nimic din ce-i spuneai, râdea cu dinţi reci de porţelan; dacă atingea ceva cu mâna, un sgomot sec, de os lovit, te făcea să tresari. Pe vremuri, Jeanne Kapucinska Zamfiropol fusese o femee minunată, o muzicantă vestită. In clipa când îşi pierduse auzul, lumea se prefăcuse pentru ea într'un peisaj colorat dar pustiu, fără căldura dulce a sunetelor, fără sgomotele care străbat viaţa ca un nerv. Tot ce-i mai rămăsese erau ochii; două puncte strălucitoare. Şi singurul ei fel de a se bucura de viaţă era să-şi plimbe privirile, din cadrul ferestrei.

Mă mutasem prin Octombrie. Când am intrat în casă, dinaintea sobei, cu trupul lungit la pândă, stătea un motan alb cu o pată mare pe spate, ca o mantie neagră-mătăsoasă.

L-am strigat cu prietenie:

— Ţunache....

Dintr'o săritură, patrupedul somnoros fu sub pat. Numai intervenţia Domnicăi l-a putut hotărî să iasă din ascunzătoare. După multe ocări şi mustrări, Ţunache consimţi să mă recunoască de stăpân, fără să piardă nimic din independenţa lui mândră. Fusese părăsit aici de foştii chiriaşi pentrucă nu se lăsa luat în braţe, nici măcar mângâiat. „I-un afurisit de mâţ", încheiase Domnica. Ii făgăduisem însă o leafă bună pentru hrana motanului; deci adăugă: „dar se cheamă că-i un suflet la casa omului."

Peste o săptămână, Ţunache şi cu mine eram prieteni buni. Din partea vecinului de peste sală am întâmpinat ostilităţi mai mari. Asupra acestuia, Domnica n'avea nici o putere. Nu-l înţelegea de loc, şi-l preţuia mai puţin decât pe Ţunache. „Domnul Ioachim, când se uită la mine, spunea Domnica, parcă-i Diavolul. Nu-i duh curat". Atâta însemna în cugetul simplu al fetei de ţară, scriitorul Ioachim, om cu inteligenţă strălucită, respectat în tot oraşul. Eram încântat că mă aflam în apropierea unui personaj atât de interesant şi doream să-l cunosc cât mai curând. Dar n'a fost aşa de uşor. Mutarea mea în casă îl nelinişise. Noaptea mai cu seamă, prezenţa unei fiinţe străine sub acelaşi acoperământ îi răpea multe ceasuri de somn. In tăcere şi 'n întuneric, mă simţeam împresurat de bănueli. Auzeam paşi apăsaţi, apoi iar tăcerea. Vecinul se oprea pe loc, asculta. Câteodată deschidea uşa, ca portiţa unei capcane. După un lung moment de aşteptare, o încuia la loc, răsucind cheia cu sgomot. Parcă sta la pândă într'o vizuină. In odaia de alături se zbate un animal, nu un scriitor, îmi ziceam exasperat. Ziua se întâmpla de multe ori să deschidem fiecare uşa în acelaşi timp. Amândoi trăgeam capul înapoi speriaţi, ca în comediile de cinema. In cele din urmă m'am hotărît şi-am trimes un bilet vecinului meu prin Domnica, cerându-i voe să-l cunosc. D. Ioachim m'a primit imediat, cu cea mai perfectă politeţă. Am stat puţin: atâta cât să se convingă că sunt un om obişnuit, de care nu merită să se nelinişteascâ. Schimbam fraze banale şi-l observam. Era un bărbat de vre-o treizeci şi cinci de ani, înalt, frumos. Avea o barbă neagră, tăiată în unghi larg. Nasul lung şi subţire, ochii cenuşii cu reflexe reci făceau să te gândeşti la o pasăre de pradă. Dar de obiceiu, mai ales când vorbea, domnul Ioachim clipea des, ascunzându-se întreg după pleoape. Ar fi putut să treacă drept un gentilom distins, drept un general sau un deputat cu importanţă. Dar nu-şi luase nici una din aceste poze care l-ar fi prins de minune. Umbla ca alungat din urmă, cam îndoit din spete; era funcţionar la Arhivele Statului şi scria pentru alţii. După ce l-am lăsat să înţeleagă admiraţia mea discretă, l-am părăsit, foarte mulţumit de mine, — ceiace însemna că-i făcusem o bună impresie. Câteva zile mai târziu m'am convins că nu mă înşelasem. Când mă întorceam spre seară dela Tribunal, am găsit pe d. Ioachim în curte. Imi făcu semn să mă apropii, şi începurăm amândoi să descriem elipse din ce în ce mai mici în jurul salcâmului. In cele din urmă ne-am oprit sub copac. D. Ioachim era vesel, sfârşitul zilei splendid. Peste case, între pământ şi cerul senin, se desfăcea un imens evantai de raze: un triunghiu portocaliu cu vârful în soarele căzut la orizont, cu laturile deschise ca fantastice aripi de flutur, care abia palpitau deasupra oraşului copleşit de fiorii toamnei şi-ai nopţii. Curtea noastră era un aquariu de lumină albastră. Doamna Jeanne Kapucinska privea prin geamul ferestrei, nemişcată, ca într'o vitrină de muzeu. Din fiinţa aceasta mumificată, sufletul fugise, trecuse cu graţia şi misterul lui în *Gentille*, mâţa cea tânără care acum se spăla cu cochetărie lângă hornul roş, sub ochii magnetici ai lui Ţunache.

Domnul Ioachim urmări o vreme cum prin aerul îngroşat de umbre, lunecau frunzele şi se strângeau pe pământ una lângă alta. Imi vorbi apoi despre inteligenţa salcâmului. La rândul meu, i-am povestit ultima noutate din oraş: o sinucidere. Pleoapele domnului Ioachim fluturară îndelung: era o sinucidere din dragoste? Nu, dar cunoşteam dela Tribunal, câteva cazuri pasionale. M'am grăbit să le istorisesc. Domnul Ioachim, înviorat, se hotărî să mă întovărăşească în oraş. Pe atunci luam masa de seară „la Greci", restaurant modest, cu vin bun şi patroni de treabă. După masă, am mai întârziat în colţul nostru, cu paharele pline dinainte. Vorbeam despre femei şi despre dragoste. Intr'un ceas, desfăşurasem înaintea domnului Ioachim toată ştiinţa mea. Mi se părea că spun lucruri deosebit de interesante. De fapt nu erau decât întâmplările obişnuite în viaţa fiecărui om tânăr. Tovarăşul meu însă se arăta mulţumit. Din când în când rostea câte un „exact!" plin de satisfacţie, ca şi cum aşi fi dat examen. Imbătat de succes, am lunecat în lumea teoriilor.

— Eu cred, începui cu ton doctoral, — eu cred că amestecăm prea multă ideologie în iubire, care-i o funcţiune nu o pasiune.

Ochii domnului Ioachim fulgerară. După o clipă însă începu să clipească, îndemnându-mă astfel să urmez.

„Şi totuşi, reluai eu firul, iubirea poate fi un izvor bogat de fericire. Creaţia ei, e ca şi creaţia omului: ontogeneza repetă filogeneza. Toate iubirile au aceiaşi evoluţie: un defileu de amintiri ancestrale, care se proectează ca nişte umbre diafane din împărăţia inconştientului. Un îndrăgostit trăeşte toate erele geologice, trece prin toate formele de viaţă. Visările vagi, cu dorinţe de dilatare infinită dela începutul iubirii, sunt începuturile lumii, atunci când se desfăcea întunericul de lumină şi marea de uscat. Vin apoi doruri cu formă mai deplină, curcubee de fiori, în care se cuprind dragostele scurte ale legiunilor de vietăţi din ape, de pe uscat, din aer. Primul sărut este cu adevărat divin: în el nu vibrează numai inimile a doi îndrăgostiţi, ci ecourile tuturor primăverilor lumii, cu parfumul pajiştilor înflorite, cu zvoana înfrigurată a gângăniilor, cu chemările broaştelor şi cântecele pasărilor. Dar nopţile de iubire? De seara până în zori, amanţii cuprind între ei marea viaţă universală. De aceia îmbrăţişarea lor are ceva tragic, catastrofal. Da, iubirea omului este o gamă, dela amibă la maimuţă, unde se opreşte....

— Se opreşte? întrerupse domnul Ioachim cu glas plin de furtună.

— Definitiv! articulai eu răspicat, şi trăsei cu mâna o linie orizontală de-asupra paharelor. Gestul meu de călău care decapitează îşi pierdu însă orice efect, când răsună pe masă pumnul domnului Ioachim.

— Asta-i prea mult, strigă tovarăşul meu, trezind din somn pe unul din Grecii piperniciţi, care veghia la casă. Am ascultat liniştit teoriile dumitale pline de contraziceri. Dar mă revolt când văd cu câtă uşurinţă repeţi o vorbă banală...

— Domnule Ioachim....

— Vorbesc aşa pentru că te consider prieten...

...Sfinx domesticit care şi-a pierdut aripile

— Domnule Ioachim...

— Te-ai supărat?

— Dimpotrivă, voiam să spun că sunt încântat. Cât despre maimuţă....

— Te rog, nici un cuvânt. Un om inteligent nu poate admite margini în elanul unei idei. Dumneata opreşti ideia amorului la gorilă, când ar trebui să începi dela acest animal primitiv şi să tinzi spre o creatură superioară omului.

D. Ioachim puse mâna lui fierbinte peste mâna mea, care căzuse moartă pe masă:

— Iubirea mă interesează mai mult ca orice, urmă tovarăşul meu. La Arhive am zilnic prilej să găsesc documente care ilustrează forţa acestei pasiuni. Am adunat un material bogat, şi după discuţia cu dumneata înţeleg că trebue să scriu numaidecât o carte despre problema iubirii. Cunoşti marea lege a amorului?

Ochii d-lui Ioachim aveau acum o strălucire puternică. Glasul îi căpătase o sonoritate pătrunzătoare. Vorbea cu atâta patimă, caşi cum mintea mea ar fi fost o femee pe care voia s'o cucerească.

— Legea amorului, urmă d. Ioachim, este legea gravitaţiunii, aplicată în universul moral. Nicio fiinţă nu se poate sustrage puterii ei, afară de om. Singur omul a învins sclavia care-l leagă de pământ, construind maşini de zburat, maşini de plutit şi celelalte minuni. Acelaşi lucru este şi în lumea morală. Numai omul a învins forţa oarbă a atracţiei sexelor, construind admirabile teorii de iubire spirituală. Eu cred că mergem către o nouă formă a legăturii dintre bărbat şi femee, o formă pe care am botezat-o „afectivitatea generoasă". Dar să ieşim de-aici, ca oamenii aceştia să se poată culca mai în voe, sfârşi domnul Ioachim, ridicându-se dela masă.

In stradă, îşi urmă şirul întrerupt. Eu ascultam vrăjit. Totul era minunat pentru mine 'n noaptea aceia, şi mai presus de orice, domnul Ioachim.

Când îmi desluşi mai bine obrazul în dreptul unui felinar, tovarăşul şi vecinul meu se opri pe loc, mă aduse sub lumină şi-mi zise:

— Zăresc încă umbre de îndoială pe faţa dumitale.

Voiam să spun că sunt umbre pentrucă era noapte, dar nu mi-a dat răgaz.

— Am aici în buzunar dovada care te va lumina. Uite, să citeşti în linişte acasă, urmă el, întinzându-mi o foae de caet păturită în patru. Vei vedea că numai în optzeci de ani, iubirea a evoluat enorm. Azi n'ar mai fi cu putinţă sălbătăciile pe care le vei găsi descrise aici şi care au fost săvârşite pentru câştigarea unei femei....

Am ajuns acasă pătruns de umezeala nopţii. M'am culcat şi-am adormit cum am închis ochii. Peste câteva zile, căutând mănuşile în buzunarul paltonului, descoperii între degetele lor încovrigate, hârtia domnului Ioachim. Am desfăcut-o şi-am cetit: *„Un scandal la bal maschit"*....

Era raportul Agiei de Iaşi din 1853, prin care se arăta cum un ispravnic, însoţit de slugile sale, a bătut pe dumnealui Lascarache Stavri, însoţit şi acesta de slugi, la un bal mascat. Lumea s'a împărţit în două tabere. Se băteau boerii între ei, şi slugile între ele. Candelabrul s'a stins. Mai multe duduci au leşinat. Cercetările Agiei şi zvoana prin târg era că bătaia pornise pentru frumoasa Elenuţa Semaca, venită de curând din „pansionul de nobile demoazele" din Cernăuţi.

Uitasem rostul acestui document. L'am strâns deci plin de respect într'un saltar.

II.

Gerul a ţinut mult în iarna aceia. Curtea noastră era acum o suprafaţă albă, pătrată şi rece, o porţiune geometrică din ideia Morţii. O cărare dela poarta ogrăzii la uşa noastră şi alta de aici la căsuţa proprietăresei descria un V albăstriu şi simbolic. Frigul făcuse cea mai perfectă ordine în mica noastră insulă. Maşinile cu care îşi măcina timpul fiecare, lucrau cu exactitate matematică. Gesturile vagi, rătăcirile fără ţintă pieriseră odată cu suspinele toamnei. Domnul Ioachim cetea, doamna Zamfiropol privea, Domnica slujea, eu umblam.

Ţunache torcea în cotlonul sobei. Uneori parcă era o ulcică sfârâind la foc. Alteori încremenea cu privirile ţintă spre lumina geamului, — sfinx domesticit care şi-a pierdut aripile. Când cobora de pe piedestalul de cărămidă, venea să se aşeze la colţul din stânga mesei unde lucram. Sta pe labele de dindărăt; labele dinainte sprijineau cu emfază, ca două coloane de templu, gulerul din jurul cupolei mişcătoare a capului. Incepeam îndată vorba cu musafirul meu, fiindcă-mi oferea numai avantajele discuţiei, fără neplăceri. Vorbind, ne ascultam şi ne lămuream pe noi înşine. Dela acest patruped cum se cade, am descoperit că fiinţele (inclusiv omul) în izolarea lor definitivă şi iremediabilă, vorbesc singure toată viaţa.

— E ger tare azi, Ţunache, începeam eu.

Ţunache mă privea o clipă, apoi închidea ochii. Boabele de mica verde se prefăceau în două linii oblice care arată drumul dela glugile urechilor la botul cu găurele.

— Ţunache, eşti un leneş....

Ţunache deschidea ochii, îşi aducea aminte că Domnica îi pusese dinainte o farfurie plină cu bucate, şi scotea un mieunat scurt, ca un măcăit de răţoiu. Apoi cădea iarăşi în visare, iar eu urmam:

— Viaţa ta e o pildă rea pentru ceilalţi muritori, Ţunache. Nu meriţi dulcea trândăvie, pe care eu, stăpânul tău, ţi-o invidiez. La muncă, Ţunache! Află că în societatea modernă nu este loc pentru pierde-vară şi iarnă ca tine.

Ţunache căsca îndelung şi sincer. Nu-l supărau părerile altora: ştia foarte bine rostul lui pe lume şi i se supunea întocmai. Intr'o seară, se ridică în două labe şi îşi ascuţi unghiile de unul din picioarele mesei. Apoi se duse la uşă, ceru să-i deschidă, şi se făcu nevăzut. O săptămână n'am ştiut nimic de el. Domnica pomenea despre bătăile cu „moronul cel galbăn". Dar amestecul unui peşte în toate aceste întâmplări, mai mult mă încurca decât mă lămurea. Când s'a întors, Ţunache avea blana mânjită cu funingine şi cenuşă. Pe nas purta o sgârietură în formă de X, semn războinic de încrucişarea spadelor. S'a aşezat pe colţul lui de masă, cu nepăsare şi măreţie de episcop. Pe frunte şi între urechi se împleteau nenumărate fire de păianjen în zig-zaguri de coroană regească. Ţunache câştigase gloria în lupte şi sta acum înaintea mea ca un Domn al acoperişurilor şi podurilor, ca un viteaz care-şi caută fericirea numai pe înălţimi. I-am luat o labă şi i-am strâns-o cordial:

— Bravo, Ţunache!

Un gemăt prelung, sfâşietor făcu să-mi înghețe cuvintele. Din gâtlejul lui Ţunache izbucnea ca un ecou, aceiaşi chemare sinistră. Intr'o clipă fu jos, îşi ascuţi unghiile de piciorul mesei şi porni spre glasul tainic. Şi iarăşi nu l-am mai văzut zile întregi.

— Am făcut o descoperire minunată, îmi zise domnul Ioachim într'un moment de veselie. Mă luă de braţ, mă duse la fereastră şi urmă: Priveşte pe acoperişul magaziilor din faţă. Vezi ceva?

— Zăpadă, groasă de două palme.

— Uite-te bine: mai e o dungă cenuşie, care porneşte dela un capăt al streşinii, tae acoperişul în diagonală şi se opreşte lângă hogeagul cel roşu, unde căldura a topit zăpada.

— Parcă-i o cărare.

— Da, chiar o cărare. Iată şi cei care umblă pe ea.

Ţunache se urcase pe scara sprijinită de zid, sărise pe acoperiş, şi pornise cu paşi hoţeşti pe dunga cenuşie. In urma lui venea un alt motan, galben şi enorm, vânturând furios coada prin zăpadă. Acesta era fără îndoială „moronul"....

— Priveşte-i, urmă d. Ioachim, — se opresc lângă horn. Acolo stă de obiceiu Gentille, mâţa cea zveltă a proprietăresei. Vin atraşi de gravitaţiunea amoroasă, descriind pe zăpadă dunga cenuşie, ca o traectorie vizibilă. Ce zici? Nu-i aşa că-i frumos?

— Sunt încântat că motanul meu adoptiv poate să-ţi fie de folos cu modestele lui mijloace, — zisei eu mişcat. Şi adăogai: Aştept cu mare nerăbdare cartea dumitale...

Domnul Ioachim mă bătu pe umăr şi zâmbi. Mi s'a părut atunci că-şi zice către sine:

— Ce păcat că Ţunache nu ştie să ceteascâ!

Dar cu glas tare n'a spus nimic.

III

In orele de consultaţie eram acasă totdeauna, deşi clienţii nu mă necăjeau prea mult. Nici nu-i aşteptam. Ba eram fericit de răgazul pe care mi-l dădeau. Ceteam cu voluptate orice; sub influenţa d-lui Ioachim, mă plimbam prin odaie şi căutam să meditez. Puterea mea de imitaţie se oprea însă aici. Gândurile nu mi se concentrau asupra vre-unei probleme grave, ci pluteau uşor, prin ţinuturi unde împărţeam eu fericirea la orice pas, n'o ceream dela alţii, ca'n viaţa de toate zilele.

Eram în mijlocul unor astfel de gânduri când a bătut Catiuşa întâia oară la uşa mea. „Un client" mi-am zis atunci, şi am oprit visul, punându-i un „va urma" pentru îndată ce va pleca străinul. In timpul acesta, uşa se deschidea cu timiditate. Incepea să se desluşească un profil cu năsuc obraznic. Rămăsesem nemişcat în mijlocul odăii şi aşteptam. Profilul se opri şi el, lipit cu obrazul de marginea uşii.

— Pot intra? se auzi un glas, ca un clopoţel de sticlă.

— Desigur...

Pe când uşa se închidea încetişor, eu îmi luam locul la birou, cum face orice avocat.

Noul venit stătea lângă uşă, nehotărît. Era o fată, care râdea sfios ca o zi de primăvară.

— Te rog, dudue, ia loc, i-am zis, arătându-i un scaun lângă birou. Străina se supuse. Fiecare cuvânt al meu îi dădea o altă înfăţişare, o desfăcea de teama cu care se înfăşurase la început.

— Aşa dar?

— Un proces pentru mâne...

Incepu să povestească grăbit, ca o lecţie învăţată pe de rost. In timpul războiului, Ruşii au făcut stricăciuni mari la casa bătrânească. Au furat gardurile, au spart geamurile, au ars podelele. Părinţii erau supăraţi tare, dar au murit. Acum a rămas ea proprietară şi vrea să se judece cu Statul. — Un proces de „despăgubirii de războiu" cum au fost atunci cu miile.

— Mâne-i primul termen? întrebai eu.

— Nu.

— Ai avut alt avocat?

— Da.

— Are să se supere că l-ai părăsit.

Fata dădu din umere, cu dispreţ:

— N'are decât!

— Dar ce s'a întâmplat?

— Nimic. Nu-l mai vreau pe *domnu* Stoica...

— Neculai Stoica Montanu?

— Da... nu merită.

Neculai Stoica Montanu, deşi de-o vrâstă cu mine, izbutise să-şi facă clientelă frumoasă. Il găseai pretutindeni, foarte preocupat totdeauna. In pledorii era dulceag şi bombastic, ceiace îi adusese admiraţia publicului femeesc. Mie nu-mi plăcea să-l ascult, dar mă veselea să-l privesc cum îşi mânca vorbele. Avea o gură mare, cu buze care făceau o gimnastică ciudată când pronunţau cuvintele: parcă trăgeau de pe vârful nasului o felie de jambon interminabilă. Cu câteva zile în urmă îl privisem vre-un sfert de ceas făcând acest exerciţiu în faţa unei domnişoare cu care se plimba pe sala Tribunalului. Da, acum îmi aduceam aminte: era chiar fata care sta în faţa mea. Stoica venise după aceia să-mi spună, aproape supărat.

— A întrebat de tine Catiuşa.

— Cine?

— Fata cu care mă plimbam.

— N'o cunosc.

— De asta te uitai aşa?

— Mă uitam la tine, crede-mă...

Stoica făcu mare haz de răspunsul meu: zicea că „sunt hoţ".

— Dumneata nu eşti domnişoara Catiuşa? întrebai eu deschizând agenda.

— Aşa îmi zic toţi, de pe timpul Ruşilor. Numele meu adevărat, din proces, este Ecaterina Rotaru.

...Ca un Domn al acoperişurilor

— Bine, mâine voiu fi la judecătorie.

Aşteptam să plece. Dar Catiuşa nu se grăbea de loc. Cerceta cu privirea lucrurile din odaie. Când întâlni oglinda, îşi duse mâna la ceafă, să-şi aşeze şuviţele de păr. Dar purta beretă alpină, care-i acoperea tot capul; degetele ei subţiri şi negricioase jucară pe catifeaua vişinie.

Tuşii, nerăbdător. Capul Catiuşei se pleca pe un umăr, apoi pe celalt. Făcea ochii mici, îşi zâmbea: se îndrăgise de oglindă.

Deschisei o carte la întâmplare şi mă cufundai în cetit. In cele din urmă, Catiuşa se întoarse către mine:

— Scrii mereu, zise ea cu nepăsare.

— Citesc, nu scriu....

Catiuşa păru nedumerită un moment, dar problema era prea complicată ca s'o descurce. Imi ascunsei iar obrazul între scoarţele cărţii.... Auzii un oftat uşurel. Catiuşa se ridică, merse pe vârful picioarelor până la uşă.

— Eu plec! mă vesti cu mâna pe clanţă.

— Pleci? întrebaiu ca şi cum aşi fi aşteptat să rămână.

Continuare în pag. IV-a

Medicina inspiratoarea literaturii

N'o să vorbesc de literatura românească. E adevărat că avem şi noi doi-trei literaţi, cari sunt în acelaş timp şi medici; dar pentru aceştia medicina n'a contribuit cu nimic la realizările lor poetice şi aceasta din cauză că operele lor sunt *„poezie pură"* scrisă în versuri rimate pe când în alte ţări medicii literaţi (afară de unul francez, Labor) sunt romancieri. Medicul când este în acelaş timp literat scoate din exerciţiul profesiunii lui, peripeţii dramatice, subiecte şi caractere din cele mai interesante. In profunzimile mediului social în care-şi exercită profesiunea, el are prilejul să cunoască adevărata stare sufletească a omului şi de aceea în operele lui va fi mai în stare decât alţii, să ne dea opere vii, trăind o viaţă reală. Inainte ca medicina să fi apărut ca inspiratoare de opere literare, zugrăvirea caracterelor era de o superficialitate candidă şi — s'ar putea zice — ridiculă.

Psihiatria modernă — mai ales dela Lombroso şi Freud — a aruncat fâşii puternice de lumină în adâncul sensibilităţii şi sufletului omenesc. De sigur că şi în trecut geniul unui Shakespeare a fost în stare să scoată la lumină înaintea noastră profunzimile sufleteşti ale eroilor tragediilor lui.

Am arătat într'un număr trecut al „Adevărului Literar" (articolul *„Sufletul lui Hamlet"*) cât de minunat a ştiut Shakespeare — fără a fi medic — să ne zugrăvească în prinţul Danemarcei o stare de *„neurastenie simulatrice"* şi de *„automatism mental"*.

Psihiatrii de astăzi sunt stăpâniţi de un simţământ de adâncă admiraţie, faţă şi de ceilalţi eroi shakespearieni în care (cum e cazul „Othelo") se încarnează *„furia epileptică"* sau în *Makbeth*, unde vedem un caz splendid de *„delir halucinat"*. Nu e de mirare că Paul Bourget — omul mai iniţiat în medicina mentală ca mulţi medici de carieră — îşi exprimă şi el adânca lui admiraţie în faţa acestor „planşe de anatomie morală" shakespeariene.

Marele dramaturg englez nu avea de sigur nevoie de a urma cursurile de psyhiatrie (cum a fost Bourget care frequenta regulat cursurile profesorului Duprès).

Shakespeare înlocuia învăţătura şi observaţia riguroasă prin minunatul dar al *intuiţiei*, al divinaţiunii, atribut sufletesc caracterisitc geniilor.

Talentele mari contimporane se folosesc însă mult de cunoştinţele ştiinţifice atât de răspândite azi, atunci când au nevoie de investigaţii psihologice pentru înfăptuirea operelor lor de imaginaţie.

* * *

Dintre toţi scriitorii de azi, acela care s'a folosit mai mult — pentru opera lui literară — de datele dobândite în exerciţiul practicii lui medicale este vestitul romancier francez George Duhamel. Nu numai conţinutul operelor lui, peripeţiile dramatice din ele, temele literare, puterea lui de umanizare a tuturor lucrurilor cu care vine în contact le datoreşte Duhamel medicinei, dar mi se pare că chiar *forma* în care sunt turnate romanele lui aduc aminte de acea observaţie exactă, de aceea aşa numită *„anamneză"*, pe care e dator s'o scrie internul sau medicul când face istoricul suferindului pe care-l tratează şi-l studiază. Cititorii noştri cari studiază sau au făcut studii de medicină şi au redijat — din ordinul profesorului clinician — *„foile de observaţie"* cu termenii totdeauna atât de adequaţi realităţii, pot spune dacă de scrierea reprodusă mai jos, pe care o face Duhamel despre *nasul* unuia din eroii romanului *Deux hommes*, nu le aduce aminte de exactitatea minuţioasă ce se putea observa numai în *„foile de observaţie"* aşezate pe pat la capul bolnavilor din clinici.

„Nasul este remarcabil. De netăgăduit că e piesa cea mai însemnată („la pièse maitresse") a feţei. El porneşte puţin pieziş dar totuşi plin de franchetă şi pleacă atât de impetuos în jos, încât pare a târî toată faţa după el. Este gros dar fără a fi greu. Ar putea, ar trebui să cază dar se cabrează deodată prezentând celor care-l privesc, două nări mari. Nimic de zis despre buza de sus, ea se ascunde sub o mustaţă zburlită. Buza de jos e mai francă, mai naivă. Ea lasă să iasă la iveală bărbia, având aerul de a o trăda şi a o preda inamicului fără luptă".

Astfel de însufleţiri ale lucrurilor se găsesc foarte multe în Duhamel. Sub magia stilului lui, lumea ne apare cu totul altfel de cum am văzut-o şi cunoscut-o noi.

Nu trebuie uitat că descrierile acestea ale aspectelor fizice sunt aşa fel făcute de Duhamel, că ne revelează totdeauna sufletele eroilor lui.

* * *

Literatura ne interesează, ne „amuzează" (după înţelesul dat de d. Zarifopol acestui cuvânt) prin studiul sufletului omenesc, a pasiunilor şi mobilelor lui.

Dar acest studiu, când nu e opera unui geniu intuitiv, are nevoie de o călăuză ştiinţifică şi călăuza care cunoaşte mai intim şi mai profund umanitatea, este clinica medicală. In zilele noastre medicul e duhovnicul omenirii. Mai cu seamă înaintea lui cade jos masca convenienţelor sociale. Boala îl sileşte pe om să se arate medicului nu numai în toată goliciunea lui trupească dar şi aceea a sufletului. Care din medici n'a avut prilejul să cunoască indivizi, care în timpul cât erau sănătoşi, se arătau plini de curaj, generoşi, altruişti, duioşi, afabili, blânzi, toleranţi şi iubitori. A fost de ajuns să fie izbiţi de o boală ceva mai lungă, ca tot fondul lor sufletesc să iasă la iveală în grozava urâciune a egoismului strâmt, a vulgarităţii şi a laşităţii. A fost destul câteva luni de boală, ca voinţa, care ţinea energic masca, să slăbească, şi animalul să apară în toată sălbăticiunea lui! Numai medicul, acest duhovnic modern, are prilejul şi reuşeşte să pătrundă şi să vadă taina şi tragica goliciune a sufletului omenesc. Exerciţiul medicinei în toate straturile sociale, în toate timpurile, zi şi noapte îl sileşte să studieze mereu, să cunoască fel de fel de „cazuri", să puie totdeauna un diagnostic, desvoltând în el puternic darul de a observa caracterele şi moravurile, ceeace constituie condiţiunile esenţiale ale bunului romancier modern. Astfel se explică de ce Balzac căuta atât de mult societatea medicilor clinicieni şi fapul că cele mai frumoase nuvele ale lui Maupassant ar fi confidenţe de medici.

In timpul din urmă noua metodă freudiană de interpretare a fenomenelor sufleteşti studiate până acum de psyhologi, romancieri şi clinicieni, — a deschis orizonturi cu totul noi literaturii. O lume cu totul nouă de sentimente şi fapte însufleţeşte astăzi pe eroii romanelor cu o viaţă mai intensă şi mai adevărată.

Dar medicina — şi mai ales psychiatria — a furnizat literaturii — care desperase de a nu mai găsi subiecte originale — multe subiecte speciale

O parte a literaturii vieneze conţine subiecte cu caracter patologic. Intr'un roman întitulat „Inseparabilul" şi care e mult lăudat de critica germană şi franceză, vedem ce ajutor preţios a putut dobândi literatura vieneză dela concepţia nouă a d-rului Siegmund Freud asupra Inconştientului. Romancierul utilizează în chip admirabil toată psyhologia freudiană când studiază stările anormale ale vieţii mentale.

Romancierii şi dramaturgii italieni procedează şi ei cu aceeaşi pasiune de clinicieni pentru scrutarea adâncurilor necunoscute şi misterioase ale sufletului omenesc. *Roberto Bracco*, în romanul său PAZZI ne aduce un studiu asupra nebunilor şi nebuniei, care a stârnit admiraţia celor mai de seamă alienişti italieni. Fausta Maria Martini în romanul *„Inima ce mi-ai dat"* ne dă o pictură uimitoare a raţiunii geloziei socotită ca un fenomen patologic.

Toată problema aceasta a rolului medicinei ca un auxiliar preţios pentru literaţi, mi-a părut că ar putea interesa şi pe scriitorii noştri, între care nu vedem azi pe nici unul care să aibă intuiţia comorii de subiecte originale ce se găseşte şi în clinicile noastre.

Doctorul YGREC

Maxime şi Cugetări

Dacă pretinzi că eşti bun, lumea te iea foarte în serios. Ea însă nu face nimica dacă pretinzi că eşti rău.

Să se vorbească de tine, e grozav. Dar e ceva şi mai rău: să nu se vorbească de loc.

Atâta vreme cât o femeie poate părea cu zece ani mai tânără decât fiică-sa, e perfect mulţumită.

Lumea a fost făcută pentru bărbaţi nu pentru femei.

A predica celor săraci economia, este grotesc şi insultător. E întocmai cum ai sfătui să mănânce mai puţin pe unul care moare de foame.

E absurd să împarţi pe oameni în *buni* şi *răi*. Ei sunt *încântători* sau *plicticoşi* — iată tot înţelesul!

Amatorii de muzică sunt absurzi. Ei îţi cer totdeauna să fii cu totul mut chiar în momentul când ai dori să fii cu totul surd.

Trăim într'o epocă unde lucrurile inutile sunt singure trebuincioase.

Imi plac bărbaţii care au un viitor şi femeile care au un trecut.

(OSCAR WILDE)

O eroare e cu atât mai periculoasă cu cât conţine mai mult adevăr.

Trebuie să revezi de două ori pentruca să vezi just, şi să nu vezi decât o singură dată, ca să vezi frumos.

Nimic nu caracterizează mai bine pe cineva, decât felul cum se poartă cu proştii.

Ne vine cam greu să nu fim de părerea amorului nostru propriu şi să nu găsim că are gust acela care ne descoperă vre-un merit.

Să faci cu uşurinţă ceeace le e greu altora, iată talentul; să faci ceeace îi e imposibil talentului, iată geniul.

Femeia conservă, ea reprezintă tradiţia, după cum bărbatul reprezintă progresul. Ori, dacă nu poate exista familie nici umanitate fără cele două sexe, fără aceste două forţe (tradiţie şi progres), n'ar exista istorie.

Nu te violenta pe tine însuţi şi respectă în tine oscilaţiile sentimentului; e viaţa şi natura ta: cineva mai înţelept decât tine le-a făcut. Nu te lăsa copleşit de instinct, nici de voinţă; instinctul e o sirenă, voinţa e un despot. Nu fii nici sclavul impulsiunilor, nici al sensaţiilor momentane, dar nici robul unui plan abstract şi general. Fii deschis vieţii, însă dă-i unitate şi înglobează neprevăzutul în cadrul planurilor tale. In tine natura să se înalţe până la spiritualitate, iar spiritul să fie una cu natura. Numai astfel desvoltarea ta va fi armonioasă şi pacea divină va putea străluci pe fruntea ta.

Invăţând ne instruim, povestind observăm, afirmând examinăm, arătând privim, scriind gândim şi pompând facem să ţâşniască apa în fântâna noastră.

(H. Fr. Amiel)

Succesele unui popor sunt datorite astăzi mai puţin valorii conducătorilor, decât anumitor calităţi secundare ale majorităţii locuitorilor.

Voinţele nesigure se tălmăcesc prin discursuri, voinţele puternice prin fapte.

(Gustave Le Bon)

Arta e un aliment al sensibilităţii; ea a fost creată pentru a hrăni mulţimile nu pentru a încânta pe câţiva amatori.

Nici un fel de politică nu va putea pătrunde în imperiul sfânt al desăvârşirii; şi realiştii şi impresioniştii sunt urâţi fiindcă reprezintă demagogia, aplicată formelor şi culorilor.

Numai în relaţiunile activităţii proprii cu idealul, individul descoperă frumuseţea.

(Péladan)

Pretenţiunile pe cari le au femeile de azi de a fi preţuite pentru calităţile proprii sexului lor, şi de cari bărbatul pare lipsit cu desăvârşire (spontaneitatea, instinctivismul, intuiţionismul), sunt însoţite la ele de o trufie faţă de bărbaţi, de un dispreţ, cum nici-o societate de odinioară nu cred să mai fi cunoscut.

(Julien Benda)

A apărut
„Lectura" No. 64
— Floarea literaturilor străine —
Cadavre pentru Disecţie!
De BALFOUR STEVENSON
Trad. de A. BLAZIAN
Lei 4.— Scrierea completă
La chioşcari şi librari

Cronica muzicală

„SALOMEIA" de Richard Strauss

Salomeia a fost montată de Opera română cu o îngrijire deosebită. Această operă, dela 1905, când a fost jucată pentru prima oară la Drezda, a făcut înconjurul lumii. Muzica lui Strauss e plină de mijloace nouă, pe care nici un compozitor, până la el, nu ar fi îndrăznit să le întrebuinţeze.

Subiectul aparţine lui Oscar Wilde, care a scris piesa în limba franceză şi în proză. Toată drama este concentrată într'un singur act, care durează aproximativ o oră şi jumătate. Salomeia lui Oscar Wilde este o deformare a legendei biblice.

In această dramă, găsim pe Salomeia, care îşi desvoltă toată pasiunea pentru profetul Ioan Botezătorul, cunoscut sub numele de Iochanaan. Salomeia nu poate să învingă pe austerul profet; ea însă îl iubeşte şi, pentru a se răzbuna de refuzul lui, convinge pe Herod să-i taie capul. Când i-se prezintă pe o tavă de argint capul profetului, Salomeia îi muşcă buzele, acele buze care refuzaseră să se apropie de ale sale. Herod ordonă vampirului s'o omoare pe Salomeia. A făcut aceasta din gelozie sau din desgust? Nu putem spune şi nici autorul nu ne dă vre-o explicaţie.

E surprinzător ca un astfel de subiect să fie tratat de un polifonist ca Richard Strauss. Graţie unei technice atât de personală, compozitorul Salomeii a ştiut să sublinieze toate sentimentele, care fac parte din cadrul dramei. Unul singur pare că-i rezistă: amorul. Ceia-ce l-a decis pe Richard Strauss să aleagă această dramă, pe care o urmăreşte fără a-i scăpa vre-o idee, vre-un gest, vre-o pasiune, este temperamentul bolnav al Salomeii. Eroina dramei dă probe de viciu, de histerie, de naivitate puerilă, dar şi de un simţ de rafinată criminală. Convulsiile sufletului său convin muzicei lui Richard Strauss, care pare uneori dezordonată, prezentând însă o unitate, ce n'o întâlnim decât la compozitorii cu voinţă de fer.

D-na Cristoforeanu cântă admirabil, joacă bine, însă dansează cu oarecare greutate faimosul dans al „celor şapte voaluri". In asemenea ocazii, se substitue o dansatoare la Opera din Berlin; la Chatelet din Paris apărea în această scenă marea dansatoare Trouhanowa. Această substituire necesită oarecare precauţiuni pentru a da iluzia uneia şi aceiaşi persoane. Ea este posibilă: dovadă că s'a practicat şi pe alte scene importante.

Salutăm ca un eveniment artistic de mare importanţă recenta sforţare a Operei române.

I. FLORESTAN

Concertul Quartetului Regina Maria

Publicul care a asistat la concertul de Sâmbătă 17 Aprilie, dat de „quartetul Regina Maria" cu concursul doamnei Manya Botez, în sala sindicatului ziariştilor, a putut constata perfecţia la care a ajuns acest quartet.

Quartetul „regina Maria" fondat în Iunie 1924 sub auspiciile Fundaţiei Culturale Principele Carol, a dat în primul an al înfiinţărei sale 12 concerte în Capitală. De atunci a mai cântat la Chişinău, Bacău, Ploeşti, Timişoara, Brăila, Craiova, Arad. A dat concurs pentru strângere de fonduri diferitelor societăţi culturale şi de binefacere: „Crucea Roşie", Femeile ortodoxe, Asociaţia creştină a femeilor române, Asociaţia p. emanciparea femeii, Cele trei Crişuri, Asociaţia muzicală, societatea Timocul, Societatea compozitorilor români, şi altele.

Quartetul a cântat în diferite rânduri la seratele muzicale dela Palatul Regal.

A avut succes cu programe foarte interesante şi inteligent alcătuite cu scopul de a cultiva gustul publicului pentru muzică.

Au figurat în program:

Douăsprezece quartete ruseşti; din muzica franceză: Faur., Debussy, Ravel, Franck, Chauson, Leken; din muzica ungurească: Dohnany, Bartok; din muzica contimporană românească: Enacovici, Ştefănescu, Dumitrescu, Borgovan şi Stan Golestan, — şi toţi clasicii.

Pentru o mai mare variaţie a programului s'au cântat quartete şi quintete de pian, cerându-se pentru aceasta concursul pianiştilor şi muzicianilor de valoare, ca d-nii: Alfred Alessandrescu, Andricu, Filip Lazăr, Nottara şi d-nele: Muza Ghermani Ciomac, Manya Botez.

Perfecţionarea muzicei de cameră nu se poate face de cât printr'o muncă serioasă şi îndelungată, necesară pentru a produce coheziunea indispensabilă între diferitele instrumente ale quartetului. Quartetul Regina Maria n'a rămas numai la o lăudabilă iniţiativă, ci a muncit timp de trei ani cu o admirabilă perseverenţă împotriva tutulor dificultăţilor şi descurajărilor, din nenorocire inerente la noi tutulor întreprinderilor muzicale.

Publicul, în afară de un grup foarte restrâns, nefiind adevărat iubitor de muzică, aleargă la concertele celebrităţilor mondiale proaspăt debarcate, alegându-se uneori cu o deziluzie foarte scump plătită.

Quartetul „Regina Maria" compus din d-nii Nottara, Barbu, Popovici şi Waterstraat, graţie talentului profundei culturi muzicale şi neobositei lor puteri de muncă, fără de care nu se poate concepe o muzică de ansamblu, a ajuns la o perfecţiune care face din concertele lor un adevărat eveniment muzical.

Se ştie că muzica de cameră este cel mai nobil gen de muzică. Cei în drept ar trebui, arătând în adevărata lumină rolul acestui quartet, să îndemne publicul să ia parte în număr cât mai mare la concertele quartetului.

Iar statul ar trebui să se folosească de cel mai expresiv grai universal, prin care sufletele comunică între ele şi se pot apropia.

Prin admirabilul quartet „Regina Maria", autorităţile respective ar trebui să facă o răspândită propagandă culturală, angajându-l să dea o serie de concerte în Capitală, în provincie şi cu deosebire în provinciile alipite, pentru strângerea legăturilor sufleteşti dintre vechiul regat şi diversele populaţii minoritare.

Din proprie iniţiativă şi făcând mari sacrificii quartetul „Regina Maria" a cântat în câteva oraşe din provinciile alipite. Efectele au fost vădite.

Cronica artistică

Cu pasta groasă şi aspră, străin de evoluţie, dar consacrat, d. G. Petraşcu — expozantul dela Căminul Regina Maria — se bucură de-o largă simpatie şi de-o unanimă bună apreciere în lumea artelor. Intrucât e în totul întemeiată această reputaţie, vom încerca să lămurim.

Acceptată fără reticenţe, pictura d-lui Petraşcu pierde. Cu atât mai mult, cu cât privită în justa ei expresie, înţeleasă ca atare şi desfăcută de influenţe, arta d-sale s'ar părea că nu se fixează, că nu convinge şi nu place.

Astfel, deoarece elogiul nu supleneşte înţelegerea, „bunele legături" compromit, când necuviincios şi complect lipsit de spirit îi fac prieteniei o reclamă nedreaptă. Lucrul acesta se întâmplă îndeobşte cu entuziasm stupid şi nelimitat, tocmai în faţa celei mai obscure dintre pânzele maestrului. Dar boclucurile simplicităţii sunt adesea fatale: transformă o apreciere oarecum inofensiv şi inconştient repetată, în renume; şi atunci indiferenţa se numeşte invidie, iar constatarea falsului — răutate. Nu despre un fals e vorba, dar despre o exagerare.

Pentru stabilirea obiectivă a ierarhiilor trebuie întreprinsă o selecţionare cât mai definitivă, şi actuală. Adoptând-o sub punctul nostru de vedere, ne vom strădui să aşezăm fiecare „idol" la locul său...

* * *

D. G. Petraşcu nu are mai mult decât i-se cuvine, dar i-se dă cu totul altceva decât ceeace arta d-sale cere dela contemporani. Şi vom vedea...

Insuşirile primordiale ale operei de artă lămuresc atât idealul intenţiei, cât şi tehnica realizării. Când una cu alta se confundă într'o identitate de înfăptuire (fiindcă asta interesează în primul loc), armonia senină a construcţiei există. Dela ideia iniţială până la ultima trăsătură de penel care încheie pânza, d. Petraşcu se contrazice de câteva ori succesiv: desenul (contur, linie sau haşuri cu aspect uneori de solzi de peşte — ca de pildă mâna brutal lucrată din desenul „Dormind" —), cadrul decorativ, nu mai primeşte culoarea, iar închegarea de ansamblu înlătură de pretutindeni căldura, poezia sau sensualismul atitudinii. Culoarea aceasta nu înobilează materia; vorbeşte un grai primitiv: nu limpezeşte, — pierde expresia. Şi aceasta fiindcă petele cromatice cari se susţin prin sine, imprimă poate prea puţin subiectivism operei, iar ritmul lăuntric nu individualizează obiectele: le redă în cadru, e drept, create din nou şi pentru ele înşile, dar epic.

Marile talente sunt plăsmuite în structura lor intimă din tendinţe contradictorii. Bâjbâirea prin diferite maniere şi şcoale, până la fixarea din urmă, ca şi inexplicabilele treceri de nerecunoscut dela o lucrare la alta, chiar atunci când artistul se copiează pe el însuş (vd. în expoziţia Petraşcu „Băeşiţa"; pictura 94 nu mai seamănă deloc cu desenul 14, deşi modelul e acelaş şi a pozat probabil numai pentru una din bucăţi) confirmă existenţa unor porniri protivnice cărora nu le găsim o limpede justificare psihologică. D. Petraşcu interpretând puţin natura, notaţiile d-sale impresioniste cari nu rotunjesc forma lăsând-o destrămată, aproape sălbatecă pe alocurea, oglindesc în planuri sumare privelişti pitoreşti, din care soarele lipseşte, reflectându-şi numai lumina sinilie, dintr'un fel de rotocoală dinţată pe margini, înfiptă prin nori de o capricioasă *Fata morgana*.

Alte-ori, liniile frânte în noapte — drum săpat de aştri — până aproape pe marginea acoperişului de case, ori în exploziile cu radieri de granată ale stelelor, trezesc relative efecte emoţionale. („Casa de toleranţă").

Viziunea plastică a d-lui Petraşcu desvăluie însuşiri cari ar fi făcut dintr'un pictor cu un alt temperament şi cu serioasă pregătire, un artist desăvârşit.

Cineva ar putea insinua aci o contrarietate. Nicidecum. Locul de interferenţă al punctelor vulnerabile dintr'o operă e viziunea care a comandat-o: şubredă, ea va lăsa interpretării posibilitatea unei reabilitări, — după cum în împrejurarea d-lui Petraşcu, deşi de rară virtuozitate, viziunea nu ajută întru nimic execuţia care-i rămâne în urmă, orice s'ar spune.

Pictorul acesta are simţul culorii şi al perspectivei, dar aplică sgronţuros culoarea, şi distanţează fără real interes efectele. In sfârşit, e un artist a cărui maturitate a dat lucrări de talent, dar căruia fecunditatea forţată îi dăunează.

Acolo unde d. Petraşcu izbuteşte deplin şi deasupra oricărei pretenţiuni critice, e mai ales în bucăţile de studiu schematic, desen şi aquarelă. Sunt unele din aceste lucrări, adevărate fragmente sufleteşti, pline de vioiciune şi nerv, spre deosebire de multe din cele în ulei, cari par înfăptuite cu oboseală, şi prin urmare voliţional, nu prin inspiraţie.

Cu oarecare economie, expoziţia atât de aşteptată a d-lui Petraşcu, ar fi putut fi mai bună...

Dacă şi de aci înainte pictorul acesta îşi va păstra îndărătnicia faţă de progresul formulelor plastice, timpul îi va pecetlui curând destinul: admirată de artişti şi de amatori, ea nu va putea face şcoală, pentrucă arta d-lui Petraşcu, în substanţa căreia curge năvalnic specificul românesc însămânţat de Grigorescu, arta aceasta nu cere entuziasm, ci înţelegere.

* * *

La Mozart, expoziţia lui Aburel descopere şi intelectualitate şi intuiţie. Tratarea neîngreuiată cu şovăieli sau svârcoliri sterile, trece prin eleganţă şi sobrietate, la un stil viguros şi personal. Interesul profund merge cu îndreptăţire cătră acel ceva tăinuit şi totuş atât de elocvent, pe care sinceritatea tinerească din pânzele sale o revarsă.

Uleiul, cu vădită influenţă rembrandtiană („Ţăranul") sau cu exactitate fotografică („Legumele"), încheagă o atmosferă de calm şi esenţial pictural. Dar unul din principalele merite ale acestui artist e că a ştiut să compună şi să situeze emoţional amănuntul necesar, educându-şi ochiul şi ferindu-se de excese. Fără a depersonaliza şi fără a denatura, el vede normal şi impresionant. Tonuri pline, uneori mate, însă şi atunci cu nuanţări armonioase, îmbracă fără violenţe subiectul. Ochiul lui distinge conformaţia exterioară, iluminând-o cu puritatea satisfacţiei interne: „Baia de soare."

Familiarizat cu delicateţa gamelor, Aburel are sentimentul culorii. Metoda ce şi-a apropiat, dă lucrărilor sale un farmec deosebit, păstrându-i originalitatea nu numai în concepţie, dar şi în mijloacele pe cari le utilizează. Astfel, fresca de şevalet, spre deosebire de cea murală care e cu totul rigidă în redarea valorilor — capătă în expoziţia lui Aburel lumină nuanţată şi viaţă. Un procedeu personal a înlocuit aci neajunsurile tencuelii şi platitudinea gipsului, cu o expresivitate dominantă. Lucrări de reală valoare artistică sunt: „Coborîrea de pe cruce", „Ţăranul din Covurlui", „Ţiganca".

De Aburel va trebui să se vorbească.

H. BLAZIAN

CARŢI ŞI REVISTE

Tudor Vianu: Dualismul artei

E fapt că sârguinţa rodnică şi generoasă a d-lui Tudor Vianu nu cunoaşte epuizare. După frumoasa traducere din Charles Maurras, după interesanta şi bogat documentata analiză a poeticei lui Schiller, după succinta şi esenţiala istorie a doctrinelor estetice, profesată la catedra de Estetică a Universităţii din Bucureşti, alternată de substanţiale conferinţe publice şi de o neobosită activitate publicistică, — d. Vianu aduce în „Dualismul artei" preocuparea sistematic şi doctrinar înfăţişată a unei probleme pe care cel dintâi o desbate în româneşte.

In lucrarea aceasta se înfăţişează laolaltă — spune d. Vianu — silinţele cercetătorilor mai noi cari au căutat să stabilească diferenţele tipice, cari divizează domeniul artei. In cele mai multe cazuri avem deaface cu o schemă duală, uneori cu subîmpărţiri, în puţine cazuri cu o schemă tripartită. Schema duală domină şi de aceea lucrarea de faţă poartă ca titlu principal cuvintele „Dualismul artei". Faţă de materialul pe care-l avem dinainte, am adoptat principiul unei critici imanente. Nu ne-am preocupat atât de adevărul spuselor, cât de unitatea lor, de întemeierea lor sistematică şi de consecvenţa lor logică. Contribuţia socială a fiecărui cercetător am pus-o apoi în legătură cu generala muncă filosofică a timpului. O atenţie deosebită am acordat punctului de vedere metodologic care guvernează cercetăriele fiecărui autor, despre care a trebuit să referăm. Se poate urmări astfel o treptată înaintare dela punctul de vedere metafizic la metoda criticistă.

Spre cinstea sa trebuie să recunoaştem, că cu nimic nu s'a abătut autorul nostru dela aceste directive.

Imbrăţişând întreaga dialectică ce s'a interesat de distincţia dintre o estetică a formei (frumosul în sine) şi una a conţinutului (arta), d. Vianu tinde să limpezească şi să precizeze cauzele şi consecinţele acestui dualism, a cărui inutilitate în lumea modernă doctrinele mai noi ne-o demonstrează. Argumentele esteticienilor, cari s'au ocupat cu această problemă preconizând şi susţinând diferite şi originale soluţii, sunt trecute în revistă şi interpretate cu pătrunderea şi logica lipsită de pedanterie, cari dau caracterul atât de personal şi de simpatic tuturor prelegerilor d-lui Vianu.

Dualismul artei este o problemă germană. Autorii cercetaţi aici—spune d. Vianu—sunt germani. Contribuţiile lor alcătuesc aspectul cel mai nou pe care Estetica l'a luat în Germania. Persoanele cari ar dori să se informeze despre starea esteticii germane contimporane, pot folosi deci scrierea aceasta şi ca o lucrare introductivă. Utilitatea ei o vor resimţi mai viu aceia cari au putut constata că nici chiar în cele mai renumite opere de introducere în estetica nouă, ca de pildă aceea a lui Meumann, nu se găseşte decât o vagă şi parţială indicaţie în legătură cu preocupările cari aici au constituit obiectul unei analize mai susţinute.

Cartea aceasta nu trebuie să lipsească din biblioteca nici unui intelectual.

H. B.

Un discipol suedez al lui Joseph Delteil

„Vient pe paraître" ne-a adus această veste.

Că Delteil are discipoli, e foarte firesc lucru. Dar ca să-i găsească până în Suedia, e mai de grabă uimitor. Şi ceeace trebuie mai cu seamă subliniat e că discipolul suedez al lui Delteil, nu-i vreun tânăr de douăzeci de ani, ci un scriitor în vârstă, şi bine cunoscut: e Ludvig Nordström.

Nordström e autorul a zece romane, a şase sau şapte culegeri de nuvele şi tot atâtea volume de critică. Până acum nu arătase încă făţiş trăsăturile influenţate de suprarealism, dar în ultimul lui roman, „Fraţii Persson în Suedia", ele sunt cu totul vizibile.

Probabil că Nordström a citit şi recitit „Holera", „Pe unda dragostei", „Jeana d'Arc", — până ce le-a învăţat pe dinafară. Autorul acesta vrea să traseze o frescă uriaşă a burgheziei suedeze, dela obârşie şi până în zilele noastre. Punctul de plecare îl fixează la începutul veacului al XVII-lea. Romanul „Fraţii Persson" (Bonnier, Stockholm), cuprinde povestea răsvrătirii comercianţilor şi înfrângerea definitivă a nobilimii.

Lucrarea în sine e destul de stupidă, cu toate că subiectul e minunat. Felul cum e tratat, mai ales, interesează.

Inchipuiţi-vă un Delteil despuiat de orice simţ poetic, aşa încât să dea loc la cutezanţe searbăde şi afară din cale de grosolane. Sau mai bine ascultaţi o scenă:—un reprezentant al Suediei de odinioară a murit şi cadavrul lui zace încă întins pe jos. Nevasta consilierului municipal Abygge, (unul din pionierii Suediei moderne), intră la bărbatu-său în odaie şi dând cu ochii de cadavru exclamă:

— Ce dracu pute aşa aici? Par'că te-ai scăpat în pantaloni...

La care, consilierul replică nu mai puţin pe şleau:

— Dar voi muerile când naşteţi, ce-ţi închipui că nu puţiţi la fel? (Urmează amănunte pe cari preferăm să nu le mai transcriem).

Explicaţia finală a consilierului, despre origina mirosului acela urât, e aceasta:

— Babalâcul ăsta s'a răsuflat!...

(Cât de fidelă e tălmăcirea aceasta, în româneşte ea nu poate totuşi exprima în întregime grosolănia aluziei).

Iată aşa-dar, un Delteil suedez. Pe de altă parte se întâlnesc în roman descoperiri ingenioase şi scene cari nu's lipsite de humor. Intregul însă nu e numai anost, dar pur şi simplu odios. Dacă numele lui Nordström n'ar fi prezentat o garanţie sigură, de bună seamă că editorul ar fi refuzat să editeze un asemenea roman.

Nordström are totuş un merit: se interesează foarte de aproape de soarta literaturii franceze. In momentul de faţă el face un fel de reclamă pentru suprarealiştii Franţei şi predică prin publicitate în favoarea cărţilor lui Delteil. Barem atâta lucru îi era şi el dator, — ce Dumnezeu!...

Spiritismul

Problemele spiritiste preocupă, în aceste vremuri turburi de după războiu, tot mai multe inteligenţe deprinse cu cercetări pur ştiinţifice. Apar mereu noui reviste destinate „ştiinţelor psihice". Intre acestea, citām revista spiritualistă *Metanoïa,* luxos tipărită. Dăm câteva titluri de articole: „Desemnuri mediumnice" de Jean Kotzian. Autorul a executat automatic desemnuri „de dincolo", afirmând că mâna lui a fost călăuzită de o „entitate spirituală". D-na André de Lor-Gourska semnează o bucată: „Aquarele astrale" — iar d-rul Marcel Beaudouin, în „Religia preistorică" ne arată cât e de mare ignoranţa noastră în ce priveşte „viaţa astrală". D. Gabriel Gobron ne avertizează că „nu trebuie nici să negăm, nici să afirmăm existenţa acestor spirite şi a acestor elemente rătăcitoare cari populează misterul Invizibilului".

O altă revistă, *le Contrat social,* a deschis o anchetă asupra lumii „de dincolo" adresându-se marilor gânditori de azi, cu rugămintea de a răspunde la o chestiune din cele mai neliniştitoare. Desigur, sunt destui mistificatori, şarlatani fără scrupule, cari exploatează naivitatea mulţimii. Dar sunt şi savanţi, obişnuiţi să „incalţe cismele de plumb" ale cercetătorului independent şi sceptic!

Ancheta revistei „le Contrat Soccial" e astfel formulată:

„Dintre marile enigme cari pasionează pe psiholog, problema lumii de dincolo nu rămâne oare cea mai turburătoare?

Filosofii indieni, greci, latini au admis, cei mai mulţi, ipoteza supravieţuirii şi a transmigraţiei sufletelor în alte învelişuri trupeşti. Cerul şi infernul (răsplată şi pedeapsă), sunt de altfel rezultanta acestor credinţe.

Discuţiile stârnite de aceste doctrine au împărţit polemiştii în trei categorii distincte:

1. Credincioşii, cari primesc „faptul" fără să-l controleze.
2. Independenţii, cari caută şi se îndoesc.
3. Negatorii, cari afirmă că totul e pieritor.

Problema „Invizibilului" rămâne nerezolvată, încă pentru multă vreme.

O scrisoare a lui Romain Rolland

„Solitarul de la Villeneuve", pe care l-a sărbătorit de curând intelectualitatea liberă de pretutindeni, a fost deseori criticat de acei cari voiau ca el să fie şi militant politic. Spiritul său larg, universal, l-a oprit să se „inregimenteze" în vre-un partid. O scrisoare a lui Rolland către Pierre Larivière (publicată în *Le Semeur,* No. 67), lămureşte un aspect al evoluţiei gândirii sale. Reproducem un fragment:

„Fără să dau cea mai mică importanţă etichetelor de partid politic, deoarece n'am aparţinut niciodată vreunui partid — eu n'am meritat însă, în nici un moment al vieţii mele, eticheta de „centru al dreptei". Han Ryner e prea generos că mi-o acordă. I-o înapoez. Cu treizeci de ani în urmă, am luat parte la bătăliile dreyfusiste cu „Lupii"; pe atunci scriam şi „Danton"; aceste piese sunt de un roş destul de frumos!

„Când eram copil, am fost iniţiat în cultul lui Saint-Just şi al lui Robespierre de către Lamartine (care — îşi mai aminteşte cineva? — a fost cel dintâiu cântăreţ al lor şi cel mai inspirat) şi de către Louis Blanc.

„Mai târziu însă, m'am eliberat de orice fel de despotism al raţiunii sau al credinţei — şi am adus omagiul cuvenit memoriei lui Chénier, Condorcet, Lavoisier, victime „prea omeneşti" (cum ar spune Nietzsche) ale acestor călăi eroici.

„Drumul meu a fost dela erou la om — mai ales de când vremurile noastre glorioase ne-au arătat că omul a devenit mai rar decât eroul!"

Maltusianism şi Eugenism

Problema selecţiunii voluntare şi a limitării naşterilor s'a pus, mai ales după războiu, sub o formă acută. *Manuel Devaldès,* într'un studiu publicat în „Mercure de France" (Martie), expune mişcarea eugenistă din Anglia, de unde a pornit ideia multusiană. De obiceiu, maltusian e considerat acela care se ocupă mai ales de cantitatea populaţiei, pe când eugenistul nu se interesează decât de calitatea elementelor unei populaţii; de fapt aceste două preocupări nu se exclud, ci sunt complimentare. Printre fondatorii doctrinei eugenice, este Francis Galton, care a emis cel dintâiu ideia unei acţiuni sistematice pentru îmbunătăţirea rasei omeneşti, prin reducerea procentului de natalitate a indivizilor neapţi şi favorizarea reproducerii celor apţi. Marie Stops, a pus în practică teoriile eugenice; ea a fost sufletul mişcării din Anglia pentru „controlul naşterilor". Printre acei cari sprijină mişcarea aceasta, sunt şi Bertrand Russel, H. G. Wells, prof. Westermarck. O mare „clinică a mamelor" a fost fondată în acest scop. 35.000 de femei au fost ajutate cu sfaturi sau îngriijri; procrearea conştientă, selecţionată, a ajuns să fie considerată, în cercuri tot mai largi, ca o soluţie fundamentală a numeroase alte probleme sociale şi economice.

In marile oraşe, scrie Manuel Devaldès, există o numeroasă populaţie inferioară din toate punctele de vedere şi care ar trebui interesată în mod direct de mişcarea limitării naşterilor. Această populaţie se reproduce „iepureşte", cu o repeziciune surprinzătoare. Cei mai mulţi dintre membrii acestei populaţii suferă fiziceşte sau sunt atinşi de boli mintale, lipsiţi de voinţă şi de prevedere; ei sunt semi-nebuni, imbecili, idioţi, degeneraţi, infirmi — alcătuind după expresia lui Wells, reînoită de Jack London, „poporul prăpastiei", care luptă pentru existenţă ca nişte vietăţi căzute într'un abis. Mulţimea acestor „supra-numerari", constitue, după Niceforo, *rasa săracilor*. Pe când clasele educate nu se reproduc decât cu mare grijă, săracii sunt prolifici, indiferenţi de soarta progeniturii lor şi neputincioşi să înţeleagă cele mai simple metode anticoncepţionale. Ei sunt produsele mizeriei economice, victime ale bolilor şi alcoolismului; săracii umplu închisorile, ospiciile, căminurile de imbecili, de anormali, de orbi, spitalele şi tot ei alcătuiesc mulţimea celor fără de lucru şi a celor cari nu pot sau nu vor să lucreze. Ei sunt o povară permanentă şi, pentru întreţinerea lor, trebuie impuşi cetăţenii normali. Din cauza lor, generaţiile noui sunt tot mai degenerate.

Pentru a evita complecta degenerare a rasei omeneşti, trebuie să înceteze reproducerea acestui tip al mizeriei: rasa incapabililor. Nu e deajuns „revoluţia economică". Trebuie o revoluţie sexuală, selecţionarea celor capabili şi sănătoşi. Acesta e strigătul maltusienilor şi eugeniştilor din Anglia. Cei inapţi, să fie sterilizaţi, pentru că nu pot trăi normal şi nu pot procrea fiinţe sănătoase.

In multe din statele cari alcătuiesc Statele-Unite ale Americei, sterilizarea obligatorie e prescrisă sau îngăduită pentru unii nebuni sau criminali din naştere. In Anglia unde puritanismul e încă dominant prin mijlocirea Bisericii, lumea ezită să primească ideea sterilizării obligatoare; cel mult dacă va lăsa liberă sterilizarea voluntară. Dar câţi dintre cei înapoiaţi se pot ridica până la această voinţă de selecţiune în folosul rasei omeneşti?

Un precursor al lui Cassanova

D. J. F. Adnesse se ocupă în numărul din 1 A.prilie al lui „Mercure de France" de o veche lucrare a unui oarecare Joseph Pignata, lucrare tipărită probabil în Olanda, în anul 1725.

Cartea pare să fi fost tradusă în franţuzeşte din italieneşte şi are numeroase greşeli de ortografie şi limbă.

Pignata istoriseşte cum a fugit din închisorile Inchiziţiei din Roma, şi ne apare ca adevăratul precursor al lui Jacques Cassanova, a cărui celebră „Fuite des Plombs" se arată superioară relaţiei lui Pignata din punct de vedere literar, însă inferioară în interes dramatic şi verosimilitate.

Pignata, după ce fusese secretarul mai multor cardinali, trăia pe lângă un oarecare Pietro de Gabrielli, nobil la curtea Romei, şi frecventa nişte întruniri la cari se discutau chestiuni de filosofie şi religie. In urma unei acuzări de erezie, Pignata şi tovarăşii de întruniri fură aruncaţi în închisoarea Sfântului Oficiu din Roma.

Cu toate că n'o afirmă, desigur din cauza Inchiziţiei, se pare că Pignata a fost adeptul doctrinei iezuitului spaniol Molinos, doctrină foarte răspândită pe vremea aceea în Italia.

In închisoare, Pignata fu în legături cu Molinos şi cu un preot francez care îi prezise că nu va mai sta mult în închisoare; în urma acestei preziceri, el se decide să fugă împreună cu tovarăşul său de celulă, Alfonsi. Amândoi sparg plafonul celulii cu nişte balamale scoase cu multă trudă dintr'un zid.

Cu ajutorul unei frânghii făcută din cearceafuri şi prosoape reuşiră să se coboare de pe clădire şi să treacă zidul exterior.

Pignata reuşi să scape, dar Alfonsi, sărind înainte de vreme, îşi rupse un picior şi fu prins.

După o pribegie de opt luni prin statele papale, în care timp a trecut de multe ori prin pericolul de a fi prins, Pignata ajunge în Olanda. Fuga lui a avut loc în 1693.

In 1756, Cassanova fu închis în celebrele închisori de sub acoperişul de plumb al palatului Ducal din Veneţia, din ordinul Inchizitorilor de Stat, sub acuzarea de *disprezzo publico alla Santa Religione.*

După cum Pignata se inspirase în planul lui de evadare de prezicerea preotului francez, Cassanova fu inspirat de un vers din Orlando furioso. El avu ca prieten în închisoare pe un iezuit care venise să-l spovedească.

Cassanova sparse plafonul cu un piron şi se cobori de pe clădire tot cu o frânghie făcută din cearceafuri. La fugă, a fost ajutat, mai mult sau mai puţin, de paznicul său, care deşi ştia de planul său de evadare n'a încercat să-l oprească. Cassanova, mai norocos ca Pignata, n'a mai fost deloc urmărit.

E de bănuit că şiretul de veneţian a aflat, pe când trăia la Roma, de întâmplarea lui Pignata şi ca secretar al cardinalului Aquaviva, a avut ocazia să citească în biblioteca Vaticanului istoria fugarului din Sfântul- Oficiu, şi a ştiut să se folosească la vreme.

Ca şi Pignata, Cassanova şi-a publicat „La Fuite des Plombs" tot după 32 ani dela evadare, în 1788.

Lipsa de bani a fost desigur motivul care i-a împins pe amândoi să-şi publice aventurile.

Nava oarbă

In romanul de curând apărut al lui Jean Barreyre „Le navire aveugle" se observă încă odată puternica influenţă a scriitorilor englezi asupra romanelor moderne franceze cu temă maritimă. Citind „Le navire aveugle", ne gândim, fără să vrem la romanele lui Conrad, cu furtunile, acalmiile şi naufragiile mărilor calde.

Romanul are însă originalitatea sa şi, — după cum remarcă John Charpentier în „Mercure de France" — are o originalitate care ţine foarte mult de simbolism.

La bordul corăbiei „The Sea Shine" un Malaez moare de o boală necunoscută. In scurt timp, boala cuprinde tot echipajul, şi unul după altul, toţi de pe bord orbesc.

Corabia nemaiavând cine s'o manevreze, este purtată de curenţi pe tot oceanul. Este întâlnită de un vapor, dar căpitanul acestuia aflând de ce boală suferă echipajul nu vrea să-i ia pe bord şi se depărtează. Sunt apucaţi de furtună, n'au apă, un transatlantic trece pe lângă ei şi nici nu se opreşte.

Unul câte unul pier în chinuri grozave, iar corabia — la discreţia vânturilor şi a curenţilor — continuă să le poarte cadavrele spre ţărmuri necunoscute.

Situaţiile sunt bine analizate şi au darul de a ne emoţiona. Astfel e momentul în care echipajul orb îşi pune toată speranţa în ultimul din ei care mai vede, un copil aproape, care abia poate suporta povara tiraniei lor şi marea răspundere a mântuirei tuturor.

Cartea lui Jean Barreyre ne impresionează şi ne aminteşte de poveştile ce se pot auzi noaptea la proră şi în tavernele tuturor porturilor din cele cinci continente, poveşti care vorbesc de corăbii întâlnite pe nopţile de furtună, cu echipajii moarte de câte o molimă misterioasă, poveşti pe care orice marinar când le aude, se închină spre a fi păzit de astfel de întâlniri prevestitoare de naufragiu şi moarte.

PĂRERI LIBERE

Tinereţe fără bătrâneţe

De cele mai multe ori critica dramatică se reduce la o împărţire de premii între actori. Şi nu-i un cusur. De ce cronicarul teatral ar face „double emploi" cu criticul de literatură? Meseriile-s distincte. Să nu ne plângem de un asemenea progres. Criticul dramatic este preocupat nu de piesă — care poate fi bună sau rea, puţin importă — ci de felul cum artistul duce la bun sfârşit cutare rol. Criticul literar, el, caută exclusiv opera şi autorul. Când va pretinde piesei să fie „scenică", va face exact la fel cu analistul de versuri care cere silabelor să fie corecte. Fireşte, criticul literar este mulţumit să vadă pe interpreţi jucând exact: aceasta îl *ajută* la înţelegerea autorului, după cum, la rândul lui, criticul dramatic este mulţumit când piesa este eventual bună, căci aceasta îl *ajută* să priceapă jocul actorilor. Nu rămâne însă mai puţin adevărat că specialităţile cele două de critică sunt perfect distincte.

* * *

„Tinereţe fără băttrâneţe" — dacă facem abstracţie de actori — este un poem dramatic, este o dramă să spunem „simbolistă". Şi-i foarte plăcut, foarte neaşteptat să vezi răsărind teatru simbolist românesc. Mai întâi pentru că ţara noastră — atât de bogată în petrol, grâne şi hârtie-monedă — este, totuşi, foarte săracă în simboluri. Se numeşte simbol un semn exterior: vorbă, lucru, accent, inflexiune, reprezentare, puţin importă — în care sentimentele oamenilor să se fi încrustat de un mare număr de ori, astfel ca semnificaţie şi lucru semnificat să facă una. Pentru aceasta trebuie tradiţie, trebuie vechime în simţire. Trebuie repetare îndelungată a aceloraş gânduri care se opresc asupra aceloraş obiecte. Trebuie o durabilă continuitate socială a cugetării. Şi n'o avem.

Simbolurile de demult „poveşti şi doine, ghicitori, eresuri... abia înţelese, pline de înţelesuri" — pe toate acestea oamenii tari ai lui 1926 le socot mofturi bune de adormit copiii, ca odinioară, iar nu, de „înseninat fruntea". Iar simboluri nouă n'au avut vreme să se facă, sau dacă există, sunt apoetice. Un simbol oarecare, politic, religios, moral, nu devine numaidecât simbol estetic. Ii trebuie un stagiu. Arta nu preia din celelalte domenii ale vieţii sufleteşti decât simbolurile ce şi-au făcut de mult probele, şi care au căpătat crezare unanimă. Simbolurile ce servesc Frumosului n'au dreptul să conţină vulgaritate. Pentru aceasta, ele trebuie să fie universale. De îndată ce-s particulare unei coterii, capătă imediat un parfum de mitocănie. Şi e lesne de priceput de ce Mitocănia, vulgaritatea, provin din aspiraţiile unui grup de a se ridica la înălţimea altui grup pe care îl invidiază. Şi mijlocul acestei ascensiuni este *furtul de simboluri.* Dacă asemenea fenomene există, simbolul în chestiune este pătat de trivialitatea acestui arivism social. Şi atunci Arta nu poate trage nici un folos dintr'însul. Artei îi trebuiesc simboluri care să fie *ale tuturor,* indiscutabil. Iată de ce alcătuirea lor cere timp, tradiţie îndelungată.

In ţară la noi, simbolurile vechi sunt prea vechi. Nu mai vorbesc oamenilor. Cele nouă, nu-s încă gata pentru artă. Iată pricina cea mare pentru care literatura românească nu-i aproape de loc simbolistă (în sens contrar v. teoria d-lui Davidescu, după care se numeşte simbolistă orice poezie pe care proprietarul zisei teorii binevoieşte a o considera ca atare...).

In al doilea rând, dintre toate genurile literare, drama a fost pretutindeni, ultima care s'a lăsat dusă de valul manierei simboliste. Şi-i explicabil. Teatrul se face nu cu vorbe, ci cu fapte. Şi faptele trebuie să se înlănţue mai mult sau mai puţin logic. Or, simbolul are particularitatea de a fi o „lume în sine" — un univers ce-şi este suficient lui însuşi. Este în natura simbolurilor de a fi detaşate, ipostaziate. De aci afinitatea lor pentru poezia lirică, pe care nu am putea-o defini mai bine decât prin această preocupare de a izola fragmente de simţire pentru a face din ele taturi autonome. Simbolurile se pretează grèu la înlănţuirea logică. De unde şi rezistenţa rebarbativă pe care o opun dramaturgului.

Bunînţeles — aceste greutăţi, greutate de ordin naţional datorită penuriei de simboluri româneşti — greutăţi de ordin general datorit recalcitranţei simbolismului faţă de necesităţile „intrigei"—nu au importanţă când este vorba de talent. Este trăsătura specifică a artei de a se mişca în dificultate, de a lucra printre piedici, lipsuri şi rezistenţe.

Şi bucata „Tinereţe fără bătrâneţe" face parte din categoria bucăţilor de artă.

* * *

Ideea piesei este *„Poezia trece, critica rămâne"*. Personajul principal e un poet. Poet veritabil, căci e nemulţumit de versurile sale. Celălalt personaj e Criticul. Critic, iarăşi, autentic, mai întâi fiindcă poartă cioc, apoi pentru că e încântat de versurile pe care poetul le-ar putea face dacă... l-ar asculta pe dânsul.

Intriga constă din următorul „malentendu". E vorba de *nemurire*. Criticul o concepe conform procedeelor sale profesionale. *Nemurirea o dă critica.* Ea începe mai ales după moartea interesatului, şi se obţine scriind o carte lungă despre o poezie proastă. E lesne de înţeles de ce poetul se opreşte la o altă concepţie a nemurirei, la o concepţie mai logică, mai imediată şi mai dezirabilă. Pentru poet, nemurirea e — ca pentru toată lumea — o simplă *„tinereţe fără bătrâneţe"*.

Intervenţia criticului simbolizează introducerea criteriilor comerciale în judecarea şi ajutarea operilor de artă. Punctul de vedere al poetului, este acela al artei de totdeauna, care ascultă de legea de aramă a interdicţiei de a îmbătrâni, sub pedeapsa de a nu fi. Nu există artă acolo unde a dispărut prospeţimea. Victoria din Samotrace, dacă n'ar deştepta la a suta vedere, acelaş sentiment de virgină admiraţiune, n'ar mai merita să stea în Luvru. Arta n'are viaţă, are numai tinereţe. Are moarte. Dar bătrâneţe nu.

După părerea însă strict profesională a criticii, valorile estetice se fabrică, se întreţin, se prelungesc, după procedee economice apropiate. Persoana autorului nu interesează. E chiar preferabil ca ea să nu mai existe. Atunci încă şi mai comod se poate pune în mişcare breasla cultivatorilor de capodopere nebănuite.

Aceasta e *ideea* piesei de care ne ocupăm. Pentru realizarea ei, poetul adoarme, pentru ca în vis să cate drumul „tinereţii fără bătrâneţe". Se duce la un ghicitor de stele, a cărui fată îl învaţă să privească prin ochian astfel ca să vadă în nemurire. Pe urmă culege îndrumări dela Sfânta Vineri. Mai apoi, în câmpiile elizee, întâlneşte pe femeia cu faţa acoperită de văluri, al cărui nume este *Totdeauna.* El îi vorbeşte terestru. Dar ea îi răspunde *totdeauna*—prefăcând astfel în veşnicie cuvintele sale trecătoare şi contingente.

La un moment dat, îi vine dorinţa de a-i ridica vălul. Atunci descoperă realitatea. „Totdeauna" este fata hanului unde trăsese şi unde adormise. Sfânta Vineri era... tot fata hanului. Fiica ghicitorului de stele... de asemeni. Titulara unei acuplări prozaice fusese „sublimată" în personagiu de ideal. In mijlocul visului, poetul cade. In căderea lui, se sparge farmecul nemuririi pe care o căuta. Se regăseşte vremelnic şi mic. Gândul lui de înălţare — moare. Fata hanului, crede că a murit de-a binele. (Şi cum ar putea ea crede că există mai multe feluri de a muri?). Iar „critica rămâne". Profesorul cu cioc rânjeşte satisfăcut. Fără el, elanul poetului s'a risipit în îndoială. Numai El, — numai abila sa gospodărie — dă curaj şi încredere în noroc...

Şi cu aceasta — cortina se lasă.

Piesa e scrisă în versuri. In versuri libere, şi — în măsura în care ele n'au fost acoperite de vocea actorilor — în versuri frumoase. Zicem şi noi, aşa, rezumativ, „frumoase"—căci ar trebui să recitim bucata pentru a explica prin preciziuni. Aşteptăm publicarea în volum.

S. L.

INSEMNĂRI

Obiectivitate

O publicaţie literară nu găseşte nimic bun în revista noastră.

Spiritul de obiectivitate ne împiedecă să-i răspundem acestei publicaţii cu aceiaşi măsură. Căci noi am remarcat în paginile ei, — şi nu numai odată, — multe lucruri bune asupra mişcării literare din ţară şi din străinătate... furate însă din coloanele noastre.

Incă un geniu

In bilanţul literar făcut de noi pe anul 1925 am aşezat la activ volumul d-lui Ion Pillat.

Totuşi nu ne putem opri să nu zâmbim înaintea titlului de geniu, pe care-l acordă d-lui Pillat o revistă din Bucureşti.

„Poetul, spune acea revistă, a lăsat în plata Domnului şi piramidele Egiptului şi tainele zăvorite ale existenţei şi acum se mulţumeşte să cânte doar genial: via dela Florica, vârful dealului, castanul cel mare, cucul din valea popei şi odaia bunicului."

Dacă-i geniu şi d. Pillat, — atunci Eminescu ce-i?

„Destul de reuşită"

O revistă de peste munţi vorbeşte de „o nouă metodă polemică" inaugurată de noi.

In ce constă această metodă?

Descoperind o schiţă extrem de proastă a unui confrate, care în deobşte ne ia de sus, — am dat câteva citaţii caracteristice, dar i-am lăsat pe cititori să se pronunţe.

Autorul schiţei se miră: Ce-am găsit noi hilariant în citaţiile, făcute din lucrarea-i „destul de reuşită"?

Lucrul acesta îl înţeleg numai cititorii, — căci autorul, dacă ar fi fost aşa de uşor de cap: încât să observe enormităţile dela prima aruncătură de ochi... nici nu le-ar mai fi tipărit.

El doar îşi închipuie, cu tot dinadinsul, că a scris „o schiţă destul de reuşită".

Cum să-l convingem de contrar ?

Incrucişare de spade?

Intre doi colaboratori ai unei reviste săptămânale a început o polemică de principii — sfârşită cu acuzaţii de excrocherie. Dar să dăm o pildă:

„O făptură umană, unul X... plin de balele răzbunării... mirele fugit în noaptea nunţei cu regim dotal... tribulaţii nupţiale care au de împărţit ceva cu excrocheria... lovitură nupţială pusă la cale de acest văduv vesel".

Directorul revistei declară că această „încrucişare de spade" a trecut adesea prin inima lui.

„Dacă în interesul ştiinţei, spune d-sa, am stat deoparte caşi Polonius, ascuns după perdea, ies cu un minut mai de vreme înainte ca întâmplarea să-mi rezerve soarta celebrului consilier. Punem deci punct unei polemici dureroase".

Pentru „interesul ştiinţei", directorul revistei a permis „studiile şi polemica pe tema hamletiană" — de mai sus...

Suntem însă curioşi cam ce „studii" ar mai fi putut scoate din arsenalu-i ştiinţific d. Scarlat Struţeanu pentru ca — trecându-le ca pe nişte lănci prin d. Dragoş Protopopescu — să-l ajungă după perdea (n'o observasem!) şi pe d. Perpessicius.

Poezia militară

D. Mihail Sadoveanu, într'un „Intermezzo liric" publicat în „Lumea", citează câteva exemple de poezie executată în cor de „flăcăii Mioriţii" pe platourile de instrucţie militară.

Le reproducem:

„Nu e viaţă mai plăcută
Decât cea de militar.
Asta ştie ori şi care
Lucrul este clar.

...Ş'am zis verde, verde lată,
Sunt o tinerică fată,
Nu voiu viaţa, voiu să mor,
Căci voi să tratez amor.

„Căci dacă la domnişoare
Nu le sunt pe pla-ha-hac,
Voiu să afle orişicare
C'oiu să mor burlac.

....La o şcoală de patrulă
Toţi avem o aventură.

Moartea „Esmeraldei"

Pe insula Tenerifa a murit la vârsta de 94 ani o artistă, Clotilda Serda, fostă celebritate mondială în tinereţe. S'a retras pe această insulă din grupul insulelor Canare, după o strălucită carieră începută la Barcelona. Victor Hugo a numit-o „Esmeralda", după numele eroinei romanului său atât de popular. Acest pseudonim a însoţit-o pe Clotilda Serda pe toate scenele din Europa. Cântăreaţă neîntrecută, ea cânta din gură şi din harfă ca o adevărată virtuoasă. Regina Angliei, Elisabeta, şi împărăteasa Austriei, Elisabeta, dupăce au asclutat-o la serbările jubileului de 400 ani al lui Cervantes, au sfătuit-o să-şi ia numele de Cervantes. Astfel Clotilda Serda a devenit Esmeralda Cervantes. La Roma, ea a luat parte la ultimul concert de adio al lui Liszt. La Paris a condus o revistă de artă „Steaua Polară". A scris un interesant volum: „Istoria Harfei".

Femeia — şi bărbatul despuiat

Romanul cu titlul de mai sus se datoreşte scriitorilor Pierre Mille şi André Demaison, şi e cel mai curios şi mai neaşteptat prin subiectul său inedit, prin peripeţii — şi pe care nu-l puteau scrie decât Pierre Mille, care a călătorit atât de mult în lumea largă, şi André Demaison, al cărui original volum „Diato" a atras atenţia tuturor literaţilor.

Tema e următoarea: ce s'ar întâmpla dacă o „civilizată", o europeană, s'ar îndrăgosti de un sălbatec, de un om de-o rasă atât de barbară, încât a rămas foarte aproape de primitivitate, despărţit de această femeie nu numai prin culoarea pielii, dar prin mii de ani de cultură, prin sentimente, prin obiceiuri, printr'o concepţie a raporturilor, a datoriilor dintre bărbat şi femeie, care se deosebeşte în chip formidabil. Şi tocmai asta a ispitit-o mai mult. A cedat şi curiozităţii, dar mai cu seamă s'a lăsat pradă dorinţei eterne care asvârle slăbiciunea în braţele ocrotitoare ale forţei. Rămâne însă de văzut: cu ce ochi îşi va privi el cucerirea? Ce fel de recunoştinţă i-ar putea păstra în brutalitatea lui fără margini? Şi ce-ar spune de împreunarea aşa de ciudată a acestor doi amanţi, civilizaţii şi primitivii?

Tot argumentul autorilor e adevărat, totul e pătruns şi observat în opera aceasta violentă ca inspiraţie, care capătă o măreţie tragică şi voluptoasă din nepotrivirea celor două fiinţe. Dragostea lor se complică în chipul cel mai neprevăzut şi totuş cel mai firesc, cu vrăjitorii şi superstiţii. Iubirea aceasta depăşeşte timpul, sau cel puţin se pierde într'un trecut mitologic; dar vremea îşi ia revanşa.

Cântecele erotice ale lui Beranger

Cântecele erotice ale lui Beranger au apărut într'o plachetă ilustrată de J. Hémard, la Crès. Minunate vignete lucrate într'un stil libertin dar fără exces, dau o savoare nouă textului atât de gustat al lui Beranger. Trăsăturile lui Hémard câştigă în valoare printr'o nuanţare plăcută, care comentează parcă situaţiile cu măestrie descrise de autor. E dragostea pentru dragoste ,fără complicaţii freudiene — şi textul se împacă de minune cu ilustraţia.

Arta secolului al XX-lea

Carl Einstein tipăreşte sub titlul acesta o interesantă lucrare, la Propyläen Verlag din Berlin, ocupându-se pe rând de însemnătatea artiştilor: Matisse, Derain, Modigliani, Kisling, Henri Rousseau, Roualt, Utrillo — pentru început. Prezintă apoi dintre cubişti pe: Picasso, Braque, Leger, Gris; iar dintre futurişti pe: Boccioni, Severini, Carra. Chirico. Trece în urmă la arta germană a unor: Nolde, Heckel, Müller, Pechstein, Schmidt-Ruttluff, Kirchner, Feininger, Hofer, Modersohn-Becker, Marc, Macke, Kandinski, Klee, Kokoschka, Gross,Beckmann, Dix, Pascin. Ne înfăţişează dintre ruşi pe Marc Chagall şi analizează arta rusească post-revoluţionară — pentru a trece în cele din urmă la plastica unor: Maillol, Haller, Ernesto de Fiori, Lehmbruck, Barlach, Archipenko, Lipchitz, Laurens, Belling şi Brâncuş (căruia străinătatea îi confirmă zi de zi geniul şi celebritatea).

Toată tragedia spirituală, toată frământarea din care s'a plăsmuit arta modernă, ne apar aici legate pentru totdeauna de numele mai sus înşirate, ca o chezăşie. O învăţătură, un înţeles mai deducem din expunerea lui Carl Einstein: culoarea în arta secolului nostru şi-a dobândit independenţa; forma s'a pulverizat din tradiţia construcţiilor, retotalizându-se prin analiză, numai în ochiul şi în sufletul contemplatorului. Arta, cu sau fără pagubă—se va vedea—porneşte astfel din nou dela început. Tehnica se sbate între descompunerea luminii şi sintetizarea dinamică. Se spune că s'a salvat culoarea, că s'a ajuns a se calcula şi înfăptui static şi pe cale de sugestie, mişcarea — dar noi trebuie în cele din urmă să băgăm de seamă că în genere s'a pierdut integritatea raţiunii, pentru originalitatea cu orice preţ. Nu discutăm şi nu prezintăm nici una din încheierile sau teoriile lui Einstein. Constatarea e suficientă: valoarea de document a cărţii pe care ne-o trimite, se menţine deasupra interpretărilor vrăjmaşe.

Podoaba cea mai de preţ a voluminosului op, o constitue numeroasele şi edificatoarele reproduceri din operele cele mai semnificative ale artiştilor.

„Bibliofila" a făcut un real serviciu cititorilor români, punându-le la dispoziţie această lucrare.

Populaţia Europei

In Europa se nasc zilnic 20.000 oameni şi mor 12.000. Primul loc în statistica căsătoriilor îl ocupă Rusia sovietică, unde la 4 bărbaţi sunt 5 femei. Ultimul loc e ocupat de Norvegia care are 5 bărbaţi la 4 femei.

Robert L. Balfour Stevenson

Scurtă, dar încoronată de succese neobişnuite a fost cariera literară a lui Stevenson (1850—1894) care a murit în Samoa de oftică.

A început cu pamflete, însemnări de călătorie care au avut un deosebit răsunet, essay-uri şi povestiri mai scurte.

Dar lovitura cea mare o dădu abia prin romanul său de acţiune, pentru tineret: „Insula cu comoara" (Treasure Island) care-i cuceri admiraţia generală, iar numele autorului deveni unul din cele mai populare. Această carte plină de viaţă, de un realism brutal, întrece în valoare pur artistică toate celelalte scrieri pentru tineret ale literaturii engleze.

Celelalte scrieri ale lui: poeme, romane, povestiri fură de atunci urmărite cu pasiune. In ele aventurosul şi realismul crud se împacă în chip ciudat. In felul acesta e scrisă şi extrem de captivanta nuvelă: *„Cadavre pentru disecţie"*, pe care publicaţiunea *„Lectura, — floarea literaturilor străine"* o redă în româneşte pentru prima oară, în ultimul ei număr (64) apărut săptămâna aceasta.

Stevenson în tot ce a scris, a fost mai presus de toate un artist mai ales în ce priveşte stilul. In fragezime, graţie, simţ al naturii şi în darul de caracterizare, numai puţinii dintre contimporanii săi i-se pot asemăna; ca individualitate însă e socotit ca stând unic în acea epocă.

După moartea lui, a mai apărut un fragment de roman scoţian „Weir of Hermiston", care tratează o problemă adânc tragică într'un ton de sumbră poezie, şi care arată că autorul ajunsese la plina maturitate a puterii sale de creaţiune, — când boala neiertătoare stinse această personalitate care exercitase atâta farmec asupra vremii lui.

MARUNTE:

DELA NOI

— D-ra Sorana Ţopa şi d. N. Ghiţescu, artişti de talent ai Teatrului Naţional din Iaşi, — după un stagiu de specializare la Paris, — s'au hotărît să întreprindă un turneu în Moldova şi în câteva oraşe din Bucovina, Basarabia şi Muntenia. Turneul începe la sfârşitul lunii April.

Se va juca „Gelozia" de Artibaşev şi „Cuiburi sfărâmate" de d. Sandu Teleajăn şi Adrian Pascu — piesele care au avut cel mai mare succes pe scena Teatrului Naţional din Iaşi.

— In numărul din Aprilie al revistei ungureşti *Pásztortüz*, care apare la Cluj, a apărut *Reţetă pentru un discurs parlamentar*, de d. D. D. Patraşcanu, din volumul *Timotheiu Mucenicul*, tradusă de d. Arpad Bitay.

— A apărut No. 2 din prima revistă Braille (în româneşte) pentru folosinţa celor fără vedere, editată la Paris rue Laurisson 75 şi publicată cu litere *în relief* de către „American Braille Prese" de sub preşidenţia d-lui Nelson Kromvel. Redacţia şi administraţia la directiunea Vetrei Luminoase, azilul de orbi „Regina Elisabeta" din Bucureşti, strada Vatra Luminoasă No. 26.

No. 2 are următorul sumar:

„Sinaia" fragment luat din volumul „Ţara Mea" de Regina Maria; „Istoricul şcoalei de orbi „Regina Elisabeta" de I. V. Tassu, întemeietorul şi directorul cursului primar al Vetrei. Acest curs se predă întocmai după programa analitică a copiilor cu vedere (iar certificatele sunt ca la orice şcoală de stat).

„O şezătoare la Vatra Luminoasă", scenetă în versuri de A. L. Ivela, a fost spusă de 5 orbi, în faţa reginei Elisabeta, la serbarea inaugurării Vetrei Luminoase, (pe atunci în Bulevardul Carol 25) în ziua de 23 Decembrie 1906.

„Inapoierea la plugărie a unui soldat orb" (traducere din franţuzeşte) scrisori adresate către „Asociation Valentin Haouy. Ele arată îndeletnicirea pur agricolă cu care s'a obişnuit unul care a orbit în răsboiu.

„Mângâierile unui orb", sonet de Mihail Codreanu, din volumul „Statui".

„Intr'o Sâmbătă", povestire de Jean Bart.

Ştiri diverse, între cari detalii asupra vizitei făcută de curând de către Principesa Ileana la Vatra Luminoasă, unde s'a interesat de ţesătoria de mătase din gândacii cultivaţi chiar acolo, de ateliere, de muzică, de sanatoriu şi de spitalul de ochi „Regina Maria" din acelaş local.

In fine „Din păţaniile lui Ţăndărică" de Collodi, povestire atât de gustată de copii.

FRANŢA

— A murit, la Cannes, scriitorul Anatole Le Braz, pe urma căruia rămâne un număr de romane, povestiri şi esseuri relative la Bretagne; el a publicat cântece poporane, legende din Cornouailles, povestiri fantastice, etc.... Presa compară pe Le Braz cu Brizeux, şi acesta un scriitor popular, arătându-se însă că Le Braz a fost mai talentat decât Brizeux.

— Franţa sărbătoreşte centenarul morţii Louisei Colet, care a fost prietena lui Flaubert, a lui Musset, Victor Cousin şi Gustave Planche.

— Sunt urmărite şi se bucură de mare succes, concertele marelui compozitor şi violonist român, George Enescu, ţinute în sala Gaveau din Paris.

— La teatrul Odéon s'a reprezentat, cu mare succes, tragedia „Dalilale" de Paul Demasy. Tragedia aceasta însemnează într'un fel destinul poporului evreu: forţa de expansiune a judeilor prin sensualitatea lor excesivă.

— A apărut de Maurice Magre: „La vie amoureuse de Messaline" — în care Tacit, Sueton şi Dio Cassin, duc lanţul acţiunei; un roman plin de pitoresc şi de adevăr asupra vieţii şi morţii celebrei Messalina.

GERMANIA

— Profesorul german W. Tiemann, delegat din partea Uniunii librarilor cu organizarea de expoziţii de cărţi, a deschis acum în urmă o expoziţie la New-York, după ce mai înainte a organizat expoziţii similare la Barcelona, Chicago şi Florenţa. Tiemann mai plănueşte încă două expoziţii, la Moscova şi Stockholm.

— S'a deschis, în Biblioteca naţională din Leipzig, un muzeu al cărţii şi manuscriptelor.

UNGARIA

— Editura ziarului „Az Est", care posedă în afară de tipografiile „Atheneum" şi „Franklin", şi o serie de tipografii mai mici, pentru edituri de cărţi, a obţinut dela o bancă engleză, pe termen îndelungat, un împrumut de 85.000 de lire sterline.

POLONIA

— Din Varşovia se anunţă, că rămăşiţele pământeşti ale marelui scriitor polonez Boleslaw Zeromski vor fi transportate în mausoleul ridicat la Nelenjow, unde Zeromski dorea să se odihnească pentru vecie.

RUSIA

— Din Moscova se anunţă că biblioteca centrală rusească intenţionează să organizeze în curând o expoziţie a tuturor revistelor ce apar în toate ţările europene. In acest scop direcţia bibliotecei din Moscova, s'a adresat tuturor editurilor şi redacţiilor revistelor de pe continent.

— Din Moscova se anunţă că industria filmului rusesc trece printr'o grea criză, din cauză că costul pentru montarea filmelor întrece cu mult veniturile.

— Din Kiew se anunţă, că Direcţia Intreprinderilor Cinematografice din Ucraina a cumpărat în străinătate 600 de aparate de cinematograf şi 200 de motoare electrice, destinate pentru deschiderea unor cinematografe cu caracter cultural prin satele republicii ucrainiene.

— La Moscova va apare în curând primul volum din scrisorile poetului A. Blok către familia sa. Volumul va conţine 254 de scrisori pe cari poetul le-a adresat mamei sale dela 1890 până la 1900 din Petersburg dela moşia „Sahmatovo", Italia, Paris şi Berlin.

Curiozităţi

Goană după bogăţie

In ziua de 8 Aprilie, la ferma Swarplatz din Africa de Sud, districtul Vertensdorp, circa 1.000 de oameni au luat parte la cea mai mare goană după bogăţie, pe care a văzut vreodată lumea. Localitatea aceasta s'a constatat de curând ca fiind cea mai bogată în diamante. Primii căutători de diamante aglomerându-se acolo în patru-cinci zile, autorităţile din Vertensdorp s'au grăbit să se transporte la ferma Swarplatz pentru a împărţi celor cu drepturi loturile de pământ. După lege, oricine poate să se facă proprietar al lotului pe care l'a luat în stăpânire cel dintâiu. Astfel că o mie de oameni s'au pregătit să fugă dela cortul comisarului minier, prin bălţi şi nisipuri, până la câmpul de diamante. Fiecare trebuia să fixeze acolo nişte semne de tinichea drept hotare ale lotului. Goana începu după semnul dat de comisar. Ziua era ploioasă. Mai mulţi au leşinat nefiind în stare să ajungă cei dintâi la loturile mai bune. Alţii însă şi-au tocmit câţiva profesionişti sportivi obicinuiţi cu alergătura. Primii ajunşi pe loturile cele mai bune vor fi, evident, milionari în câteva luni numai. Acum un an ferma a fost cumpărată cu 800 lei hectarul. Actualmente proprietarul a scos 100.000 lire sterline din diamante. Tot el e şi proprietarul unei singure fântâni în localitate, încât vinde apa cu preţul de 125 lei căldarea — vecinilor exploratori cari au pus mâna pe loturi „diamantifere" din jurul fermei.

Cecuri-mandate prin Radio

In ziua de 20 Aprilie 1926 pentru prima oară s'au trimis 1.000 dolari din Londra la New-York prin telegrafie fără fir. N'au trecut dceât 17 minute din clipa expedierii şi până la cea a primirii banilor de adresat.

49 de zile fără mâncare

La 21 Aprilie Ventegos din Berlin a împlinit 49 zile de abţinere dela hrană. Nu-i rămân decât încă 7 zile pentru a bate toate recordurile precedente. La începutul experienţei, Ventegos a cântărit 102 kgr. Astăzi are numai 72.

Salvatorul a 107 oameni

In orăşelul Pavelost din Letonia s'a serbat a 80-a aniversare de naştere a unui pescar, Otto Butler, care a salvat în cursul vieţei sale 107 marinari şi pescari în largul Mărei Baltice. Butler are 12 medalii de aur şi 9 diplome de onoare, date de guvernele Rusiei, Suediei, Germaniei, Franţei, Angliei, etc.

Un tablou de 2 milioane franci

Tabloul lui Manet „Barul din casa Bergère" a fost cumpărat pe preţul de 2 milioane de franci, de englezul Courtow. Acest tablou expus în salon în 1882 n'a fost apreciat de public şi critică, fiindcă a avut atunci o tendinţă impresionisto-cubistă, care era de neînţeles pentru acea epocă.

Contra nebuniei foot-balliste

In însăşi patria foot-ball-ului, Anglia, începe o reacţiune contra nebuniei care a cuprins tineretul, din ce în ce mai redus la interesele înguste de foot-ballism. Consiliul comunal din Manchester a interzis matchurile de football prin parcurile comunale în zilele de Duminici. Hotărirea a strâns 52 voturi pentru şi numai 15 contra.

Hotelul „Ildiz-Chiosc"

Consiliul comunal din Constantinopol a dat în arendă unei companii italiene fostul palat al sultanului Abdul-Hamid, „Florenz-Ildiz-Chioşc" de pe malul Bosforului, pentru instalarea unui hotel cu un cazino.

O licitaţie după 40 ani

Nişte diamante în valoare de 1.500 lire sterline au fost depuse în 1886 la o bancă din Kimberleg din Africa de Sud. Depunătorul, un englez, Robert Comy, nu s'a mai prezentat de atunci. Banca a căutat în zadar să afle dacă acest Comy a avut măcar moştenitori. Trecând 40 ani, Banca a scos la licitaţie acele diamante, care valorează astăzi peste cinci milioane lei.

Un pariu „nebun"

Ultima sensaţie din Londra: milionarul Chester şi artistul de cinema Marco au încheiat un pariu, prin care Marco s'a obligat să călătorească din Londra prin Calais, Paris, Bruxelles, Genova, Veneţia, Triest, Muenchen, Hamburg şi înapoi la Londra, cu trenuri sau vapoare. Marco va primi în fiecare din aceste oraşe câte 1.000 lire sterline în aur. Aceste sume, în total 10.000 în aur, Marco s'a obligat să le păstreze, să le păzească şi să le poarte cu dânsul, aşa că, cu toată greutatea lor considerabilă, să nu le piardă, să nu cadă vicitima hoţilor, şi să aducă la 26 Aprilie la clubul din Londra, întreaga sumă cu dânsul...

Biblografie

Volbura Poiană-Năsturaş : *Galbenii*. Poezii ; editura tipografiei şi librăriei româneşti Oradea. Lei 30.

Adrian Hurmuz: *Minunea*. (Nuvele) editura literară „Casa Şcoalelor". Lei 50.

Constantin Kiriţescu: *Istoria războiului pentru intregirea României, 1916-1919;* editura Casei Şcoalelor Lei 100.

Comoara satelor, No. 3.
Caetele lunare, No. 1.
Educaţia, No. 4.
Societatea de mâine, No. 16-1
Viaţa literară, No. 10.
Roma, No. 10.
Hasmonaea, No. 10.
Propilee literare, No. 3
Lumea, No. 52.
Caetele Lunare No. 1.

Atelierele soc. ADEVERUL Sărindar 9—11.

ANUL VII. — No. 283

6 LEI EXEMPLARUL IN ŢARA
12 LEI EX. IN STRAINATATE

Duminică, 9 Maiu 1926

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORII { AL. V. BELDIMAN 1888—1897
CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

De vorbă cu d. Liviu Rebreanu

In liceele ungureşti. — Spion sau trădător? — Omul care sărută pământul. — Spânzurarea lui Rebreanu. — Femeia din Iaşi. — Romanul francez, englez şi german. — Artă şi Patriotism. — Romanul românesc.

Râdem amândoi de această ciudată întâmplare: a trebuit să dispară „Mişcarea Literară", revista care a asigurat, cu toată pasiunea, în viaţa noastră literară, convorbirile cu scriitorii, ca să putem sta de vorbă cu directorul „Mişcării" !... Acelaş ciobănaş de ghips, miniatură, ne surâde pe o policioară între cărţile scriitorului, micul „Ion", proptit în bâta lui minusculă, cu mintean pe umeri, cu căciulă ţurcană şi cu obrăjiori de trandafir.

Nu e o glumă, ci o definiţie. Liviu Rebreanu e un rural. Dela înfăţişarea lui masivă, dela mişcările lui încete de om dintr'un neam care s'a mişcat doar în ritmul larg şi rar al anotimpurilor, dela privirile lui albastre de vietate naivă gata să creadă în toate basmele, să iscodească viclenii uriaşe şi să pândească o viaţă, pentru dosirea unui ou sau uciderea unei şopârle, simţi că Liviu Rebreanu e ţăran.

In literatura românească acest temperament ar fi trebuit să se piardă fără urmă, când încotro te 'ntorci dai numai de literatură ţărănească. Adevărul e că s'a făcut prea puţină literatură bună ţărănească. In afară de Sadoveanu, *care e cântăreţul de-ţi sfâşie inima de pe malurile râurilor sau din marginea luncilor moldovene, toţi ceilalţi scriitori rurali dela noi au fost, sufleteşte vorbind, orăşeni. Orăşan a fost* Slavici, *preocupat, ca şi urmaşul său direct, părintele* Agârbiceanu, *de o seamă de chestiuni morale. Orăşan a fost şi* Hogaş, *străbătătorul munţilor Neamţului, profesorul* Hogoş *cu homerica lui grandilocvenţă de cărturar, în ceasul răsăritului de soare. Liviu Rebreanu e ţăranul epic, poate* adevăratul *ţăran, cel care a creat haiducii şi baladele, ţăranul care-şi mistue în el durerea şi slăbiciunile dulci ale inimei şi care se arată întreg numai în ura lui faţă de subtilităţile perverse şi jucăuşe ca focul morţilor, ale civilizaţiei orăşeneşti sau în faţa vecinului căruia îi pune mâna în beregată, pe 'nserat, la strâmtoare, pentru o fată sau un petec de pământ.*

Acest temperament s'a mărturisit pentru întâia oară şi definitiv în literatura română, în romanul „Ion". Ce se va mai face de-aci încolo pe acest tărâm literar, nu ştim. Dar ni-se rupe inima de mila urmaşilor, ţărănişti literari epici, cari vor fi pururea siliţi să suporte drept unitate de măsură pe acest înaintaş de proporţie geologică!

Cu oarecare uimire am aflat şi aflăm de câte ori facem asemenea cercetări, că o seamă de cititori, oameni de carte, artişti şi scriitori, nu pot citi mai mult de 30 de pagini din romanele d-lui Rebreanu; ei aruncă apoi cartea şi blestemă pe cititorii imbecili cari dau autorului, azi, bani şi glorie. E drept că nici noi n'am citit vreodată cărţile d-lui Rebreanu cu desinvoltura şi plăcerea cu care mănânci un cadaif. E un secret, secretul operelor d-lui Rebreanu. Când voi mărturisi acest secret, va fi mai uşor gustat şi înţeles. D. Rebreanu are talent dela 150 de pagini în sus; *numai cine a trecut de 150 de pagini simte că se află într'o lume proprie, cu forţa, oamenii şi lucrurile ei. Cititorul de soi e deobicei un om grăbit, pornit să guste lumea cât mai concentrat şi mai rapid. Omul rural nici nu mestecă, nici nu se lasă mestecat atât de uşor. „Pădurea Spânzuraţilor" e, în această privinţă, caracteristică: romanul trăieşte cu adevărat exact dela jumătatea cărţii înainte!*

Dar această insuficienţă de viteză s'ar fi rezolvat definitiv în „Adam şi Eva", roman prin excelenţă senzaţional, dacă autorul n'ar fi încercat să birue o antinomie pe care n'a biruit-o poate decât Shakespeare *(în acest nume s'ar putea să fie mai mulţi scriitori): darul de a reda înfăţişerile crude ale vieţii, cu toată amploarea şi cu toată forţa, şi darul de a mânui acele umbre şi oscilări de unde care sunt ideile şi metafizica. Efortul d-lui Rebreanu a isbutit — acolo unde mai isbutise. Cele 7 nuvele din „Adam şi Eva", sunt poate cele mai isbutite din nuvelele sale, iar scena jupuirii dela curtea regelui indian* e — *după umila noastră părere — tot ce a scris d. Rebreanu mai puternic şi mai* al său, *scenă abia egalată de moartea lui Ion. Incadrarea metafizică şi teosofică a acestor pagini epice e însă factice. Dumnezeu n'a dat încă nimănui în aceeaşi măsură cele două esenţiale daruri ale creaţiei! De altfel fenomenul s'a mai întâmplat de curând în literatura română.* D. Ibrăileanu *a arătat ce pagini măestre a scris* d. Sadoveanu *în nuvela „Dumbrava fermecată", nuvelă situată însă de autor într'o ramă prea comună.*

IN LICEELE UNGUREŞTI

„...Te va surprinde poate *(nu ne-a surprins! F. A.)* când îţi voi spune că eu am ţinut mult să fiu medic. Şi azi încă îmi vine uneori să mă duc să mă înscriu la facultatea de medicină. Dar, noi, în Ardeal, eram 9 copii. Ce ajutor puteam eu primi de-acasă? Astfel că din clasa treia de liceu (am urmat la vre-o trei licee) m'am ţinut singur prin şcoli. Eram bun elev, eram cum se zice „premiant" şi am luat fără multă greutate bursa unei Academii militare din Budapesta. E drept că în anul următor s'au înfiinţat şi câteva burse pentru medicină; era însă prea târziu pentru mine. Cu un an să fi fost mai mic, sau să fi pierdut cumva un an de şcoală, şi azi eram medic ! Dar nici ofiţer n'am simţit că voi fi... Eu eram scriitor. Am scris şi publicat nenumărate nuvele în ungureşte şi nemţeşte şi am scris poate o sută de piese de teatru. Oridecâteori vedeam un spectacol, scriam şi eu o piesă. Intoarcerea spre literatura şi cultura română s'a făcut aproape fără să-mi dau seama. A fost poate ceva care n'a întrebat raţiunea. Ţin minte o întâmplare de pe atunci, caracteristică şi revelatorie. Făcusem în grup şcolăresc o excursie la Viena. Când trenul a trecut frontiera Ungariei, elevii s'au sculat în picioare şi-au intonat un imn patriotic. Eu n'am avut acest îndemn. Am rămas pe locul meu, tăcut. N'am fost bătut, cum ar fi fost firesc, dar am fost boicotat.

Româneşte ştiam, dar atât de puţin, încât mi-a fost ruşine, când o familie de români din vechiul regat, mi-a ieşit înainte cu voioşie să-mi vorbească, pe puntea unui vapor, pe Dunăre, în Ungaria, aflând că sunt român.

Liviu Rebreanu

Mi-am dat seama că nu voi putea niciodată scrie româneşte fără o aprofundare a limbii noastre, fără o revenire la isvoarele ei cele mai curate. Şi am luat pe Creangă. Am înţeles foarte puţin. Am vrut să citesc pe Caragiale — dar n'am putut înţelege nimic. Am *reînvăţat* limba românească, aşa cum înveţi orice altă limbă, vorbind şi scriind în caete cu teme şi extrase.

In ţară am venit în 1908 şi am publicat primele schiţe şi nuvele în „Convorbiri Critice" de sub direcţia d-lui M. Dragomirescu. In cercul „Convirbirilor critice" mi-am desăvârşit gândirea că opera de artă este o fiinţă independentă de celelalte valori cu care de obicei e amestecată, că un scriitor trebuie să urmărească un ideal curat estetic, iar nu unul tendenţios, — moral, social, sau politic — şi numai în măsura în care isbutim să ne eliberăm în creaţiile noastre de convingerile de alt ordin, opera de artă îmbogăţeşte şi patrimoniul nostru moral sau naţional. D. Dragomirescu a remarcat cel dintâi, în aceeaş revistă, printr'o notiţă critică, nuvela „Golanii" şi a rămas de atunci un nestrămutat prieten al scrierilor mele.

SPION SAU TRĂDĂTOR

Ciudată a fost în deosebi situaţia mea de ardelean în vechiul regat, după izbucnirea războiului împotriva Austro-Ungariei. Ca fost ofiţer în armata ungară, la retragerea trupelor noastre din Bucureşti, am cerut să fac parte din armata română, şi să plec şi eu. Mi s'a oferit un post la... biuroul de informaţii. Am răspuns că pot fi cel mult militar, căci Dumnezeu nu mi-a dat însuşiri prea complexe. Şi astfel, neputând fi informator, am fost silit să rămân pe loc, în situaţia de a putea fi oricând acuzat de „trădare".

Scriam. Lucram la cartea mea cea mai grea. Trăiam ascuns şi când — mulţumită nu ştiu cui — s'a aflat în lumea autorităţilor militare de ocupaţie că sunt un „nesupus" austro-ungar, am fost arestat. Am fugit din sala birourilor unde urma să fiu anchetat şi am stat ascuns multă vreme în pivniţele muzeului Calinderu. Am fugit apoi în Moldova şi am scăpat mulţumită ostenelii şi lărgimii de suflet a trei socialişti!... Am rămas de atunci cu credinţa că patriotismul, în momentele de criză, se vădeşte chiar la oamenii cari toată viaţa lor au urmărit şi urmăresc un ideal internaţional.

OMUL CARE SĂRUTĂ PĂMÂNTUL

Da, „Ion"... E o carte care a avut mult răsunet. Nenumăratele onoruri care s'au adus acestui roman riscă să mă înăbuşe sub lespedea grea a oficialităţii. Adevărul e că „Ion" corespunde nu numai tendinţelor firei mele, dar şi poporului românesc, păstor şi azi plugar, adică în marea lui majoritate legat de pământ, acest isvor dumnezeesc al tuturor civilizaţiilor.

Ideea romanului mi-a venit în 1907 când am văzut pe câmp un ţăran care făcea parcă temenele şi săruta pământul. Omul se socotea singur şi nevăzut de nimeni. ... intrat apoi în vorbă cu el şi am aflat că dusese crâncenă luptă pe la multe ocoale, judecătorii şi tribunale până dobândise deplina stăpânire a pământului său. O primă redactare am făcut în 1913 apoi în 1916 lucrând neîntrerupt zi şi noapte, în timp ce Bucureştiul era atacat de Zeppelinuri şi apoi ocupat de duşmani. Scriam până 'n ziuă, iar după aceia mă duceam să fac „coadă" la brutării... „Ion" a fost redactat ultima oară în 1919, şi de-atunci îl perfecţionez cu fiecare ediţie.

SPÂNZURAREA LUI REBREANU

Spânzurarea fratelui meu, ofiţer în armata austroungară la Ghimeş, ca „dezertor" de către unguri mi-a sugerat ideia „Pădurii Spânzuraţilor". Viziunea tragică a „pădurii" mi-a fost inoculată de o serie de fotografii trimise de Cehoslovacia la Liga Naţiunilor, fotografii care reprezentau pădurile „trădătorilor de patrie" *(„Landesverräter")* cehoslovaci spânzuraţi de armata austro-ungară pentru „trădare" — pentru iubirea patriei şi independenţei lor. Romanul meu e oarecum alături de realitate. Fratele meu a fost un naţionalist fără scrupule. Un asemenea personagiu nu putea inspira decât cel mult o poezie patriotică. Eroul meu e mai puţin „erou", pentrucă în „Pădurea Spânzuraţilor" am arătat însăşi originea şi creşterea dezechilibrului moral al unui om, slab în fond, ca toţi oamenii, doritor de dragoste, pe care o găseşte la o ungureoaică — deşi ar părea neverosimil unui literat oficial — şi condus la spânzurătoare tot de un ungur, tatăl Ilonei... Aşa cred eu că e mai omeneşte, şi romanul care nu palpită de viaţă — cu toate ororile, cu toate contradicţiile ei — nu are sorţi de viaţă, chiar când are norocul succesului.

FEMEIA din IAŞI

„Pădurea Spânzuraţilor" a fost scrisă mai mult la Iaşi; tot de la Iaşi îmi vine şi gândul romanului „Adam şi Eva". O femee care trecea pe stradă şi ale cărei priviri s'au încrucişat întâmplător cu ale mele, mi-a dat impresia ciudată că am mai văzut-o, am mai cunoscut-o undeva, cândva, am cunoscut-o şi văzut-o de aproape. Cadrul filosofic al romanului — dumitale ţi-se pare factice, deşi în aceeaşi situaţie se află şi romanul „Typhon" al lui *Conrad* — a trecut prin mai multe înfăţişări până m'am oprit la forma pe care o cunoşti. Imi pare rău că abea după tipărirea romanului meu, am cunoscut cartea lui *London*, „Vagabondul stelelor"; ar fi avut altă înfăţişare şi „Adam şi Eva". Voi găsi totuşi odată răgazul să revin asupra acestui roman. Ai dreptate: lucrările noastre nu trebuesc socotite definitive decât din ziua morţii autorului, zi care e adevărata onomastică a unui scriitor !...

ROMANUL FRANCEZ, ENGLEZ şi GERMAN

E o datorie elementară care ţine de moralitatea profesională să cunoşti tot ce se creează în domeniul tău. Romanul, atât de hibrid azi ca formă, prin înnoirile şi înfăţişările lui uneori atât de ciudate, trebue urmărit în toate literaturile şi e singurul fel ca să dăm tradiţionalismului literar o temelie solidă. Când ai realizat un gând şi l'ai realizat mai puţin perfect sau original decât un confrate depe malurile Senei sau Spreei, ai creat o fiinţă artistică sortită morţii prin slăbiciunea congenitală sau identitate. Lecturile atente din toate literaturile lumei fac parte din îndatoririle mele de scriitor. Citesc cu aceeaşi grijă cu care mă străduiesc să scriu. Preferinţele mele literare n'au din acest punct de vedere o valoare normativă, decât poate pentru mine, de aceea voi indica numai câteva observaţii în acest sens. Din literatura franceză urmăresc pe *Delteil* a cărui „Jeanne d'Arc" este o lucrare viguroasă şi originală, superioară calambururilor sale literare anterioare. *André Gide* cu ultimul lui roman „Les faux monnayeurs" m'a surprins prin descripţia psihologiei unui romancier şi chiar a faptului creaţiei literare. E un spirit subtil. Din *Proust* orice scriitor are foarte mult de învăţat, fără să pot afirma că lectura operei sale este prea agreabilă sau uşoară. Dar cine a citit pe *Thomas Mann* şi pe *Döblin* îşi dă îndată seama ce abis desparte lumea creaţiei franceze de lumea creaţiei germane. Pe *Döblin* îl cunoaştem amândoi (mi se pare că pe *Döblin* îl cunoşti chiar din biblioteca mea!) Te rog aminteşte-ţi paginile în care sunt descrise laboratoriile şi experienţele pentru descoperirea alimentelor sintetice, sau paginile în care e descrisă psihoza omului-maşină. Un asemenea autor elimină pentru totdeauna din tine toate micile zâzanii cari par preocupări intelectuale şi tot materialul literar de valoare curentă!... Din literatura engleză pun în primul plan pe *Hardy, Galsworty* şi *Conrad*. Preferinţele mele toate merg însă către *Conrad*. Acest polonez vagabond zece ani pe toate mările continentului are un dar de a crea şi un talent de a reda amplu, masiv şi adânc, care te cucereşte şi-ţi impune. Cred că pe *Conrad* l'am citit în întregime.

ARTĂ şi PATRIOTISM

Te surprinde că „Apostolii" comedia mea recentă, a fost boicotată de pubilc, fluerată de anumite persoane care se ocupă şi cu literatura, numai din pricini de ordin social şi naţional. Pe mine nu mă surprinde. Educaţia estetică a publicului este foarte rudimentară sau (ca să întrebuinţăm un cuvânt al lui Caragiale, aci de rigoare) această educaţie estetică a publicului e minunată, e perfectă, e înfloritoare — dar nu există!... Imi mărturiseşti că scrii la un „Mic tratat de estetică lierară". Scrie-l mai repede şi publică-l cât de curând: e de urgentă actualitate!... Nu cred însă că vei avea vre-un succes şi că s'ar putea vre-o dată, rezolva această confuzie de valori care e în esenţa însăşi a oricărui public. Intr'o sală de teatru, mai cu seamă, apar totdeauna valorile şi scara de valori a massei. Nici în alte ţări — unele cu o pluri-seculară tradiţie culturală — lucrurile nu stau mai bine în această privinţă. In Franţa nu se poate juca o comedie extrem de ingenioasă şi de veselă al cărui subiect e luat din lumea de după războiu. Un părinte îşi face carieră strălucită mulţumită faptului că fiul său a căzut pe front. Dar fiul se întoarce acasă, după câţiva ani teafăr şi voios. El trebue să se ascundă şi să se anuleze, numai spre a nu compromite situaţia tatălui său. Dar în momentul când se inaugurează monumentul „eroului", căzut pe front, „eroul" este apostrofat cu violenţă pentru că nu-şi scosese şi el pălăria în faţa propriului său monument!... Nu, această comedie nu se poate reprezenta nici în Franţa, unde spiritele sunt mai desgheţate decât la noi. De altfel există la Academie desbaterile secţiei literare, de unde se poate afla opinia lui Dim. Sturza, fostul academician şi prim-ministru al ţărei care osândise cu ultima violenţă comediile lui Caragiale, numindu-le o ruşine a României!... Nu, orice ai zice, eu cred că „Apostolii" au fost trataţi cu blândeţe...

ROMANUL ROMÂNESC

Salut cu entusiasm năvala scriitorilor români contimporani asupra romanului! El pune odată capăt diletantismului care făcea un om de litere din orice autor a trei poezioare şi a două schiţe!.... Din această luptă între pretendenţi, opera de artă devine şi mai preţioasă. Am citit cu sârguinţă *toate* romanele româneşti din ultimii zece ani, şi am pus la locul de onoare în biblioteca mea, mai pe toţi romancierii: pe Ion Minulescu, pe Corneliu Moldovanu, pe Agârbiceanu, pe M. Sadoveanu, pe N. Davidescu, pe Cezar Petrescu, pe Dem. Theodorescu, pe Hortensia-Papadat-Bengescu, pe V. Savel, pe C. Ardeleanu şi acuma la urmă pe *Ionel Teodoreanu* căruia îi trimit salutul şi mulţumirea mea pentru toate paginile pe care le-a scris şi pe care le-am citit cu atât mai multă plăcere, cu cât eu nu le-aş fi putut scrie niciodată !

. . . .

Discuţia ar fi continuat. D. Rebreanu ar fi caracterizat mai de-aproape colegii întru roman pe care i-a stârnit în literatura noastră talentul său epic. Dar a intrat pe fereastra etajului al doilea, din piaţa largă, claksonul automobilului... Da, automobilul d-lui Rebreanu!.. E primul nostru scriitor care, fără a fi om politic sau om de afaceri, a isbutit să aibe automobil. E, desigur, şi singurul automobilist din Bucureşti care dacă ar întâlni într'o seară pe Eminescu ieşind din vre-o redacţie de ziar, l-ar lua să facă o preumblare în maşină, la Şosea...

F. ADERCA

„ZOOLOGICE"

Menajerie

Sărmanului Klopştok

Pisica — mătăsos manşon elastic —
Stropit cu pete albe de clăbuc,
Iţi pare în aspectu-i calm şi plastic
Că poartă tocuri mici de cauciuc,
Pândind un şoricel cât o perniţă,
Cu blana — puf de fire cenuşii —
Cu botul ca un vârf de linguriţă,
Cu ochi — catifelate gămălii... —

Un câine 'n piatră roşie sculptat
Imaginară pradă 'n zare muşcă;
In nări, el poartă miros de vânat,
Iar în ureche — pocnete de puşcă.
Alăturea, pe-o cracă, e-un menaj
Simpatic, de maimuţe, ce se spală,
Trăind romantic în concubinaj
De par'că-ar fi 'n pădurea tropicală.

La dreapta 'n minuscula colivie,
Stă un canar cu pene de lumină...

. . . .

Şi, colţu-acesta de menajerie
E-artistic aşezat... într'o vitrină!

ALEXANDRU BILCIURESCU

M. BARSUCOV

Povestiri crude

O serie de „Povestiri Crude" de M. Barsucov, un tânăr scriitor, a apărut în Almanahul „Pereval" („Suiș-Coboriș") eșit recent de sub tipar la Moscova. Reproducem numai două bucăți.

GĂINA

Cea mai simplă — a fost întâmplarea cu găina. Eram de cinci ani. Apăsam și turteam viața cu mânuțele-mi de copil, fiindcă și eu eram o ființă vie.

Privirea-mi căzu pe o găină.

Intr'o zi caldă de vară ea zbură peste gard dintr'o curte străină, și nimeri la noi. Am luat-o la goană. Găina fugea de mine disperată. Cu greu reușii s'o alung în colțul gardului, care înconjura locul viran, vecin cu curtea noastră. Aci găina îmi încăpu în mâini. O țineam de pene.

Penele erau destrămate. Nu puteam să-i dau drumul. Sub loviturile aripilor șapca îmi căzu pe loc de pe capu-mi tuns. Eram un bunduc, cu nazuri, și mă schimonoseam strașnic, ținând găina în mâinele-mi încordate.

Mă plictisii la urmă, de luptă. O azvârlii, ca o minge, în colțul gardului. Ea se lovi și căzu jos. Infuriat, cuprins de o pasiune neînțeleasă, n'o lăsai să fugă pe piciorușele-i subțiri, grăbite și împleticite: apucai trupul ei cald, lăbărțat — împănat parcă cu pene uscate — și-l aruncai din nou fără să-mi mai dau seama de ceeace fac. Găina căzu pe o parte; se ridică cu greu; și tot mai grele i se păreau pleoapele de pe ochișorii speriați, turburi.

Găina nu se mai împotrivea când o aruncai a treia oară în colț. Insă, simțindu-mi intenția, ea se mai sforță, din răsputeri, să-și restabilească echilibrul mișcându-și aripele frânte; și începu să meargă, căzând când pe o parte când pe alta.

Mă înfuriai și mai mult în fața acestei încăpățânări a vieții: cuprins de delir, o aruncai de câteva ori în colț. Găina nu se mai mișcă și rămase întinsă pe iarbă, sub gard.

Atunci o spaimă mă apucă. Cu palmele-mi desfăcute strânsei aripile găinii și simții trupul ei mort, vâscos. Mă zmucii înapoi și privii în jurul meu.

Locul viran era liniștit. In albastrul cerului un singur șoim plutea, trasând cercuri strâmte, încordate. La ferestrele casei nu era nimeni; numai o garafă mare, orbită de soare, se vedea pe marginea unei ferestre. Luai cadavrul găinei de o lăbuță; el se lăbărță înfiorător și apoi, supus unei mișcări a mâinii mele, zbură peste gard. Atunci, fredonând ceva și șuerând fals, alergai acasă.

Dinspre magazie, din umbră eși Carmen — saintbernardul nostru. El mă mirosi cu băgare de seamă și-și opri pe fața mea ochii rotunzi, calmi și scrutători. Il trăsei de blană pe acest câine mare cât un vițel și vrui să-l încălec ca de obicei. Insă Carmen mârâi supărat și plecă încet, vârându-și coada între picioare...

TATA

In negura copilăriei, nelămurite ca prototipul lumii s'a ridicat în fața mea adevărul treaz al vieții, adunându-și os la os tot scheletul. Calea acestui adevăr se așternuse dela tatăl meu.

Nasul său ca un sgârciu, ochii săi decolorați și aspri, — în astfel de ochi răutatea și lacrimile fierb cu aceiași putere, — se compuneau pentru mine într'o enigmă a puterii de tată.

Tatăl meu nu fuma, nu bea, nu păcătuia împotriva mamei, și toată puterea lui o îndrepta asupra calculelor traiului nemăsurat de grele; toată munca brută o depunea pentru educația noastră.

Eram devotat tatei până la sacrificiu. Somnul meu de copil era adeseori agitat de visuri groaznice: atâta mi-era frică de moartea tatei. De aceea mânia lui mă amenința totdeauna cu spaimă sălbatecă, nu cu ofensă sau jignire.

Tata ne bătea pe noi, copiii. Eram de șapte ani când mi s'a întâmplat asta și mie, pentru prima oară. N'am învățat odată lecția. Tata află și într'o zi, înainte de masă, mă văzu în antret. Simții nenorocirea — după privirea de foc a ochilor săi reci, și după figura-i nemișcată.

— Vino aci, — îmi zise tata când îmi scosei paltonul. Mă apropiai de el și mă oprii privindu-l drept în picioare. Tata mă apucă de o mână, și cu alta mă lovi în partea-mi dinapoi. Nu plânsei. El mă bătea cu lovituri scurte, când atenuate, când tari, iar eu rămâneam mut.

Suferința îmi scormonea și întorcea pe dos sufletul; simțeam cum tata scoate din mine toate bucuriile adânci ca pe niște buruiene, cu rădăcini cu tot. Imi zmulgea și arunca jos vlăstarele dulci ale vieții. Nu mă uitam în fața lui, însă îi vedeam gravitatea ochilor, secați și încordați.

Când tata isprăvi tortura și îmi zmuci mâna la o parte, rămăsei un minut locului, împietrit, parcă pentru a mă apăra. Fără să-mi scape vre-un suspin, îmi lipii de șolduri degetele atât de straniu golite și nesimțitoare. Când tata eși, eu, rămas singur, fără să mă uit înapoi sau să chem pe cineva, intrai în odaia copiilor și mă așezai la fereastră.

Veni mama să mă liniștească, ceeace nu mă mișcă de loc. Neputincios să-mi exprim ura într'un fel sau altul, nu mă duceam nicăeri și plângeam cu lacrimi strecurate prin pleoapele strânse, uscate. Seara de iarnă se lăsă repede. Era întuneric în odaie. Respirând adânc, focul se încetinise... soba de teracotă se distingea, albă, în amurgul târziu.

Eu tot îmi apăsam lacrimile, cutremurându-mă de o greutate mare lăuntrică. Și când eram tocmai gata să izbucnesc într'un plâns ușurător, îmi veni deodată gândul de moarte. Mă văzui mort — cu fața răcită, cu buzele mute, străine de compătimire — văzui și figurile jalnice, fețele abătute ale rudelor.

Simții ceva intim și scump, de demult, în această imagine a morții coborîtă subit asupra mea. Uitând de tată și de bătaie, căutai să pătrund convulsiv în trăsăturile acestei fețe moarte. Și cunoscui în ele — pe Eva din „Căsuța Unchiului Toma". Imi adusei aminte de lacul calm pe care Eva se plimba cu barca — ea, condamnată și neauzită de nimeni: și lacul și pomii de deasupra lui erau nemișcați în veșmintele lor de moarte...

Niște mâini dulci se așezară pe inima mea și o strânseră, când auzii pașii tatălui, care veni la masă. Mama intră în odaie:.

— Nu ți-i rușine, Mișule? — zise ea. — Destul ai stat cu buzele umflate. Du-te de cere ertare tatei...

Mi se păru, că tocmai la asta mă așteptam. Dându-mă jos de pe canapea, trecui în dormitor, unde tata se spăla, și mă oprii cu nehotărire pentru o secundă, la ușă. Tata deschise ușa mai-mai atingându-mi nasul cu ea. Atunci, smorcăind și neștergându-mi lacrimile, zisei:

— Tată, iartă-mă!

Tata puse mâna pe capul meu, o trecu ușor desmierdându-mi părul și răspunse:

— Hai, destul, dute de te spală...

Mă apropiai de lavoar, și stropindu-mi cu apă rece obrajii uscați de lacrimi, simții căldura tare a odăilor încălzite și mirosul atât de casnic al sobelor boite.

Mă ștersei cu un prosop uscat și apoi, mijindu-mi ochii de lumină, intrai în sufragerie....

Din rusește de A. N.

DIN LEOPARD

Reînviere

Credeam sfârșite pentru mine, în floarea vrâstei, dulcile zbuciumări ale tinereței mele, duioasele, adâncile avânturi ale inimei, tot ce ne face pe pământ plăcut de viețuit. Ce tânguiri și câte lacrimi nu vărsaiu în noua-mi stare, când inimei mele înghețate durerea îi lipsi pentru întâia oară: când palpitările obicinuite i se opriră, când dragostea mă părăsi, când sinu-mi împietrit își precurmă suspinul. Plânseiu viața de-acuma goală, sfârșită pentru mine, pământul, de stărpiciune pătruns, înmormântat sub o eternă ghiață. Ziua deșartă, noaptea tăcută, mai solitară, mai mohorâtă, luna stinsă pentru mine, pentru mine stelele stinse în ceriuri. Cu toate astea, tot vechea dragoste era izvorul acestor lacrimi: în adâncul pieptului meu, inima-mi încă via. Inchipuirea-mi trudită își urmărea visurile obicinuite, și întristarea-mi era durere încă. In curând însă pieri din mine și această ultimă durere, și nu avui puterea nici să mai plâng: ca prăpădit, ca mort, inima mi se lăsă în neștire. Cum mă aflam? Cât de deosebit de cel care nutrise, în sufletu-i, odinioară, atâta înfocare, o năzuință atât de dulce

Rândunica neadormită, venindu-mi la fereastră, în faptul dimineței, să cânte, nu-mi mai atingea inima: precum în anotimpul cel mohorât al toamnei, în cătunul meu solitar, nu mă mai mișca clopotul serei și nici apunerea soarelui. In van vedeam strălucind luceafărul pe plaiul mut, în van răsuna valea de tânguirile privighetoarei. Chiar voi, ochi mângâioși, priviri furișate, rătăcitoare, voi, dragi, nobile suflete, întâi, nemuritor amor, chiar tu mânuță albă, întinsă goală mânei mele, voi fură-ți, înși-vă voi, în neputință să-mi risipiți adânca amorțire. Lipsit de orice mângâere, starea îmi era tristă, însă netulburată, calmă, fața-mi era senină. Aș fi dorit să-mi văd sfârșitul vieței, însă dorința era stinsă în sufletul meu copleșit. După cum îți petreci fără de nici un rost, păcătos, cele din urmă ceasuri ale vrâstei decrepite, așa îmi petreceam eu Aprilul anilor mei. Astfel îți târai tu, inimă, aceste zile nespuse, pe cari cerul ni le-a hărăzit atât de trecătoare, atât de scurte.

Ce mă trezește acum din această odihnă grea, lipsită de suveniruri? Ce energie nouă simțesc în mine? Emoții dulci și visuri, palpitări, iluzii fericite, nu sunteți dară pe totdeauna înstrăinate inimei mele? Sunteți voi, dară, singure voi, lumina zilelor mele? Voi, simțirile ce le-am pierdut în vrâsta mea cea fragedă? Inalțe-mi-se privirile spre ceruri, către limanurile înverzite, unde, ori-cum, totul îmi e durere, totul îmi e plăcere. Odată cu mine, colina, crângul, muntele, renasc la viață: izvorul grăește inimei mele, marea se îngână cu mine. Ce mă face să plâng din nou, după o amorțire atât de îndelungă? Și cât de transformată apare lumea privirei mele. Poate speranța, sărmană inimă, ți-a aruncat vre-un zâmbet? Vai, fața speranței niciodată n'oi mai vedea-o. Firea mi-a dat în schimb bătăile de inimă și dulcile iluzii. Această virtute nativă amarurile au covârșit-o în mine. Ele însă n'au nimicit-o. Soarta și nenorocul nu i-au pus capăt, nu i-a pus capăt nici chiar vederea impură a tristei realități.

Știu foarte bine că adevărul e departe de frumoasele mele visuri, știu că natura-i surdă, că nu cunoaște îndurare. Că niciodată nu s'a îngrijit de bunul traiu, ci numai cât de traiu: afară de-a ne păstra pentru durere, nu-și bate capul cu alte cele. Știu că nenorocitul, printre oameni, nu află milă, că toată lumea îl ocolește și-și bate joc de dânsul pe întrecute. Că acest trist veac nesocotește geniul și virtutea, că chiar deșarta glorie lipsește nobilelor intreprinderi. Chiar voi, priviri sfioase, lumină cerească, știu că lucirea voastră e vană, că dragostea nu strălucește în voi. Nici o duioșie tainică, adâncă, nu strălucește în voi: nu cuprinde nici o scântee pieptul acesta alb. Ii place, din potrivă, să-și râdă de patima duioasă a altora: răsplata unei flacări cerești e dispreţul. Cu toate astea simt retrăind în mine, crescând, vechile mele iluzii, și inima mi-i uimită de propriile-i bătăi. Acest din urmă suflu, aprinderea nativă, îmi vine dela tine inimă, numai dela tine toată mângâerea îmi vine. Totul lipsește, știu foarte bine, sufletului înalt, generos, pur: soarta, natura, lumea și frumusețea. Dar dacă tu trăești, sărmană inimă, și nu te pleci soartei, n'am să numesc pe cel ce mi-a dat ființa, nemilostiv.

In românește, de P. MUȘOIU

Aforisme și glume despre dragoste și femei

Minciuna e „pomana" amorului care se stinge.

* * *

Apusul trist, care moare în amurguri umbroase își aruncă reflexul jalnic pe dragostea unui bătrân. In această dragoste culoarea stacojie abia dacă mai tremură prin nouri; iar la Răsărit crește bezna rece și dezolată a mormântului fără stele.

* * *

Dragostea, cași formulele matematice, se justifică numai prin aplicație.

* * *

Ceva auzit în stradă:
O doamnă, îndreptându-și pălărioara, zice prietenei sale:
— Astfel iți dau onoruri....
Un trecător își ridică galant pălăria:
— Iertați-mă, doamnă; dar ați spus o inexactitate.
— De ce?
— Femeile își dau onoarea numai o singură dată în viață: prima și ultima.

(Din operele lui *Vas. Nemirovici-Dancenco*)

Charles Louis Philippe

Intâlnirea

El trecu înaintea ei și în naivitatea lui crezu că era de ajuns să se oprească în fața unei vitrine, ca să se oprească și dânsa, alături. Dar ea își văzu de drum.

Atunci se hotărî să-i vorbească. Fu răutăcioasă, așa cum fusese în ultimele lor zile. Făcu pe surprinsa și zise:

— Cum! Mi se spusese că ai murit!

El fu, dintru început, adânc ijgnit. Dacă ar fi murit, ea ar fi urmat să trăiască mai departe cașicum nu s'ar fi întâmplat nimic.

Era foarte elegantă. El n'ar fi putut spune dacă mantoul ei era de lutru, de iepure sau de astrahan. Nu cunoștea nici calitatea hainelor de pe ea. Ii părea rău acum că-i vorbise și se simți mic alături de ea. Incercă să facă o glumă:

— Ha ha!... Te învârtești bine!

Ea răspunse:

— Bine ai făcut că ai divorțat. Mi-a priit.

El merse alături, o clipă, ca un prost. I se părea că se ține de ea, fără să fie îmbiat la aceasta; i-se părea că e un bărbat care se ține în stradă după o femee străină. La întrebarea lui:

— Și ce faci acum?

Ea își urmă drumul, zicând:

— Nu vezi? merg.

Ajunseră astfel în piața Bastiliei. El trebuia s'o apuce pe dreapta, spre gara de unde lua trenul acasă. Schiță o mișcare în acea direcție. Ea arătă spre stânga și zise:

— Eu o iau pe-aci.

Ea se opri de politețe, înainte de despărțire; îi arăta, cu oarecare trufie, ca era bine crescută. El nu știa cum să-i spue la revedere. Ea s'ar fi putut lăuda apoi că se ținuse după ea și-l respinsese. Și cum înfața lor se afla o cafenea, el propuse ca să-i poată lua orice prilej de lăudăroșie:

— Dacă nu ești prea zorită, am putea intra aci.

Ea isbucni în râs, cugetă o clipă și exclamă:

— De ce nu? Va fi amuzant...

Intrară. Se așezară unul în fața celuilalt. Așteptară să li se aducă două licheururi. Li se aduse.

Și atunci se petrecu un fenomen ciudat. Femeia, mai cu seamă, nu se aștepta. Bărbatul găsi îndată cuvintele pe care le întrebuința odinioară cu ea. Avea obiceiul, când se înapoia acasă la ora șase, după ce lucrase toată după amiaza la birou, să-i spue: „Așa dar?" Ceiace însemna: Așa dar ce s'a mai întâmplat în lipsa mea?... Și nu se mai văzuseră de opt ani. Când deschise gura se auziră două cuvinte:

— Așa dar?

Nu întrebuința aceste cuvinte, cu nici o altă femee. Niciodată.

Ea nu-și putu reține un surâs și să clintească ușor capul, recunoscând cele două cuvinte familiare.

Cu ea se petrecu ceva la fel. Avea obiceiul, când pleca bărbatul, să-l cerceteze de sus până jos, să-i potrivească hainele. Fără îngrijirea ei, el ar fi umblat îmbrăcat totdeauna anapoda. Privirea femeii îl cercetă din nou și ea zise:

— Tot n'ai învățat să-ți faci cravata. Apleacă-te puțin încoace să ți-o fac eu. El râse. Era adevărat. Cravata și-o lega la întâmplare. Se plecă și femeia îi făcu cravata cu toată luarea aminte. Bărbatul se cercetă apoi în oglinda cafenelei și femeia adaose râzând:

— Ce lucru ciudat... Nici acum nu te pot vedea îmbrăcat anapoda. Și orice sfială dispăru dintre ei.

Bărbatul povesti tot ce i-se întâmplase în acești opt ani, precum altă dată povestea tot ce i-se întâmpla după amiază la biurou.

Se recăsătorise un an după divorț. Avea acum doi copii, două fetițe. Cea mai mare de șase ani, cealaltă de cinci ani. Lucra la acelaș biurou. Locuia pe Saint-Mandé. Tocmai se ducea spre gară, când o întâlnise pe dânsa. Și cu aceste cuvinte, își povestise toată viața. Apoi tăcu.

Ce curios! Cu cât o privea mai mult, băga de seamă că n'o privise bine niciodată. Pe când fuseseră căsătoriți, crezuse totdeauna că dânsa avea ochi albaștri. De la divorț, nu știa de ce și-o închipuia că avea ochii căprii deschiși, ochi frumoși, inteligenți... Ii spuse și ei aceste observații ale lui. Ea zise, râzând:

— Vezi că nu m'ai înțeles niciodată.

Ea se interesa de tot ce i-se întâmplase. Spre a-și face o idee și mai precisă, întrebă:

— Cum e soția ta?

Și el răspunse:

— Vrei să-ți spun adevărul, Alice? O singură soție are omul în viața lui: pe cea dintâiu. Dacă te mai însori odată, te gândești să ai o bucătărie, să ai copii....

Și cât rămase de mâhnit după ce rosti aceste cuvinte! Ce fericiți ar fi putut fi amândoi, dacă ar fi voit ea! Și vorbi de acest lucru. Zise:

— Ah! De ce m'ai înșelat atât?....

Ciudat lucru pentru el care observase în ultimul timp al viețuirii lor laolaltă că dânsa nu voise să se lase de păcat, că totdeauna voise să fie dreptatea de partea ei: femeia răspunse cu blândețe și sinceritate:

— Ce vrei? Eram cu opt ani mai tânără atunci... Cine are minte, când e tânăr?

Dânsa fu foarte îndatoritoare, ca la începutul căsătoriei lor, când avea o inimă atât de blândă, plină de bune simțiminte. El întreba:

— Și tu ce ai făcut în acești opt ani?

Ea răspunse:

— Nu-mi cere să-ți spun nimic. Știi bine ce poate să facă o femee divorțată.

Atunci el îi zise:

— Sunt fericit, Alice, că cel puțin nu te văd în mizerie.

Unul în fața celuilalt, la aceiași masă rotundă, fură doi buni prieteni, foarte triști. Ea își ceru ertare:

— Nu te supăra că te-am primit atât de rău când mi-ai vorbit. Am vrut să fiu mândră. Ar fi fost poate mult mai bine să nu-ți fi răspuns de loc... Vezi și tu că nu facem bine. Gândind unul la altul, de-acum vom fi nefericiți.

Nici n'aveau de altfel vreme să mai stea mult de vorbă. Pendula cafenelei bătu ora șapte jumătate. Ea nu voi să-i pricinuiască vre-o supărare. Zise:

— Nu te mai țin, Paul, te așteaptă nevastă-ta. Va fi neliniștită... El răspunse:

— Așa e! Biata femee! Ar fi și mai neliniștită, dacă ar ști unde mi-e gândul astă-seară...

Și își strânseră mâna ca doi bieți camarazi care n'au avut noroc în viață.

Umor Sovetic

Din revista „Hipopotamul"

— Rar cine umblă sub steaua norocului. Cei mai mulți umblă sub musca de pe căciulă

— Nasurile se lasă în jos când se urcă prețurile.

— Scriitorul de literatură poate să-și epuizeze energia scriind... Scriitorul biurocrat—niciodată.

— Dreptatea își va găsi prilejul să se manifeste:—Iată și răsplata pentru păcatele tinereții! — exclamă un cetățean prădat de copiii vagabonzi, ai nimănui.

— Ofensiva e cea mai bună defensivă. Deci scrie cel dintâiu la jurnal despre adversarul tău.

— Nu te certa la baia cu aburi: doar nu poți să fii sigur cu cine ai aface.

— Ține minte că în orice clipă sunt câțiva cetățeni cari visează să-ți ocupe postul.

— Mai spun odată: — E greu să nu scuipi de pe un loc înalt.

— „Pocăința sinceră" a defraudatorilor de origină proletară aduce eliberarea convențională înainte de pedeapsă sau înainte de termenul pedepsei. In Ianuarie 1926 s'au descoperit fraude de patru milioane de ruble aur. Defraudatorii se pocăiesc sincer, că n'au șterpelit mai mult. Speră să-și repare greșala după eliberarea lor înainte de termenul pedepsei și chiar înainte de executarea sentinței....

— Schimbarea de nume se va face pe linia de cale ferată „Octombrista" care se va numi „Clubul sinucigașilor".

— Eri la magazinele de manufactură n'a mai fost „coadă". Nici manufactură.

Darvinizația concepțiilor:
— Petre Cuzmici! De ce nu aveți mustață?
— Cred că lipsa lor am moștenit--o de la mama.

— Din ce vi se compune viața?
— Din treizeci de ani dela naștere și cinci de la închisoare.

— Editura de Stat are de măcinat încă o sută de milioane de cărți scoase din școli și biblioteci. Astfel în industria tiparului nu se vor mai produce stagnările actuale: hârtia măcinată se va întrebuința pentru alte cărți; acele alte cărți la timpul lor vor fi măcinate din nou pentru fabricarea hârtiei pentru o nouă generație de cărți. Editura de Stat crede că problema *perpetuum mobile* s'a rezolvat.

— Legea lui Lavoisier asupra integrității și păstrării materiei a fost corectată: din depozitul trustului de manufactură, în ciuda lăcătilor, au dispărut douăzeci rulouri de materie de lână.

— Provincia se deșteaptă! După trei zile de sărbătoare au început să se deștepte până și cei mai mari bețivi.

— Aritmetica la țară. Câțiva țărani „puțin cu carte" au numărat personal coastele unui hoț de cai prins de dânșii. Din cauza insuficienței de experiență în ale numărătoarei, autoritățile n'au găsit la verificare o coastă, care trebuia să fie la locul ei.

Din revista „Crocodilul"

— Dispariția accidentelor de tramvai: dela 1 Ianuarie n'a avut loc nici un accident pe liniile tramvaielor între orele două noaptea și șease dimineața.

— Așa dar, cetățeancă, pe care din acești doi îi considerați tatăl copilului d-voastră: pe Petrov sau pe Ivanov ?

— Haida de! Ce fel de tată poate să fie Petrov care de doi ani e fără lucru ?...

La o întrunire:
— Ce tot i se cere „cuvântul" — președintelui? N'au oamenii cuvintele lor proprii?

Două victime ale întâmplării:
—Am stat vreo cinci minute lângă fereastră și apoi am căzut în pat pentru o săptămână întreagă.
— Fleacuri! Mi s'a întâmplat mie să stau cinci minute la club lângă masa cu jocul de cărți, și apoi am nimerit pentru un an în „Cascor" („casa corecțională").

La o ședință spiritistă apare spiritul lui Lenin chemat de asistență. I se pun mai multe întrebări la care dă răspunsuri. La sfârșit spiritul declară că are o rugăminte:
— Pentru cauza sfântă a comunismului să nu mai numiți Petrograd—Leningrad.
— De ce ?
— Fiindcă în lumea cealaltă mă întâlnesc zilnic cu Petru cel Mare și mă ia regulat la bătaie.

— Un evreu intră în tren și-și caută loc. La ușa primului compartiment i se spune: E rezervat pentru Siguranța Statului. La al doilea compartiment: e rezervat pentru Sovetul Economiei Naționale. Evreul mai bate la alte uși. Insă toate compartimentele sunt ocupate de diferiți demnitari și de diferite comisii. Astfel Evreul ajunge la compartimentul al zecelea:

— Treci mai departe: e rezervat pentru cei „Responsabili". (In fiecare dregătorie, fabrică etc. puținii comuniști „încercați" formează miezul instituției, controlul ei și se numesc „Muncitori Responsabili").

— Foarte bine, — zice Evreul: — tocmai acest compartiment e pentru mine.

Intră, își pune geamantanul sus pe poliță și se așează pe canapea.

— Ascultați, — îi zice servitorul: — nu v'am spus că e compartiment pentru „responsabili" ?

—Dar eu cine crezi că sunt ? — răspunse Evreul :— Nu's oare „responsabil"?

— Vă rog actele d-voastră.

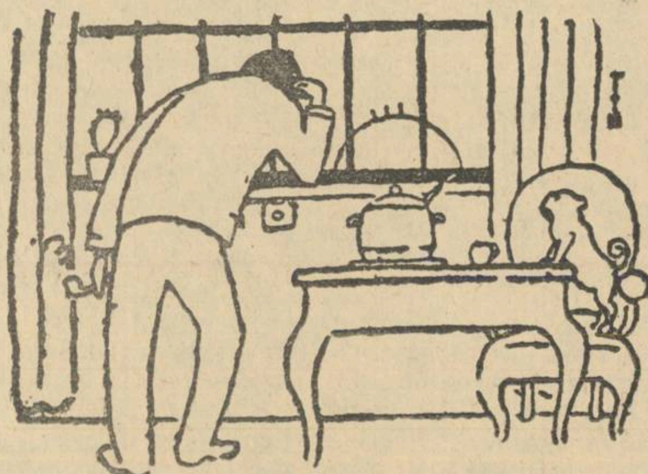
— Cum? Actele mele? Pentru ce? — se revoltă Evreul : — Nu știi dumneata, și fără acte, că atunci când Siguranța Statului și Sovetul Economiei Naționale și dracul și lacul vor fi răsturnate, — cine crezi dumneata că va fi atunci responsabil? Eu! Atunci, locul e al meu. Stau aci. Nu mă mișc pentru nimic în lume.

„Simplicissimus" a împlinit 30 de ani

Pretutindeni, departe de hotarele Germaniei, cine nu cunoaşte aceste caete mari, fără copertă, cu desene multicolore, bătătoare la ochi, de pe prima pagină? Care intelectual opoziţionist din toată lumea, şi mai ales — care revoluţionar din Rusia, Bulgaria, Turcia, etc., nu gusta cu lăcomie din acest fruct, urât de unele guverne şi oprit de altele?...

„Simplicissimus" se distingea totdeauna din grămezile maculaturii „satirice", care aruncă, pe tejgheaua consumaţiei zilnice, platitudini şi neghiobii, menite să ne „purifice" politica, parlamentul, finanţele, familia — totul.

„Ridendo castigant mores" — poate spune numai „Simplicissimus", acest jurnal-model de satiră politică şi de fină bătaie de joc îndreptată contra mahalagizmului, cocoţat uneori pe tron sau pe scaune de ierarh, prim-ministru, edil, leader politic, etc,

1. — *Din când în când veneam la fereastră şi mă uitam la viitorul trist al Germaniei...*

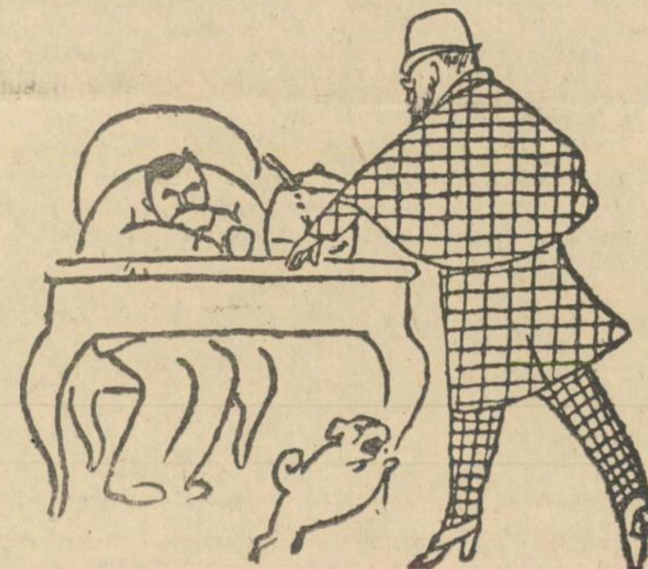
Acest „Simplicissmus" a împlinit în Aprilie 1926 treizeci de ani de existenţă, şi şi-a serbat triumfător jubileul.

Treizeci de ani în viaţa unui organ de presă românesc — e o vârstă foarte respectabilă şi foarte rară. In Germania însă treizeci de ani marchează hotarul tinereţii pentru o revistă sau un jurnal, care se uită cu veneraţie la confraţii lor de 50, 70, 100 şi mai mulţi ani. „Simplicissimus" n'are decât treizeci, e încă un adolescent. Totuşi toată Germania intelectuală i-a serbat solemn jubileul.

* * *

Despre apariţia primului număr, caricaturistul principal al revistei, Heine, (autorul desenurilor din cuprinsul acestui articol) povesteşte următoarele în numărul jubiliar din April 1926.

...„In noaptea anului nou 1896 stăteam singuratec cu un pahar de punş, Din când în când veneam la fereastra atelierului meu şi mă uitam prin geam la viitorul trist al

2. — *Văd că sunteţi îngrijorat! — strigă Langen aruncând o privire la paharul golit....*

Germaniei, simţind o durere grea pentru pieirea artei germane, constatată atât de curând şi încă odată de Majestatea Sa Wilhelm al II-lea.

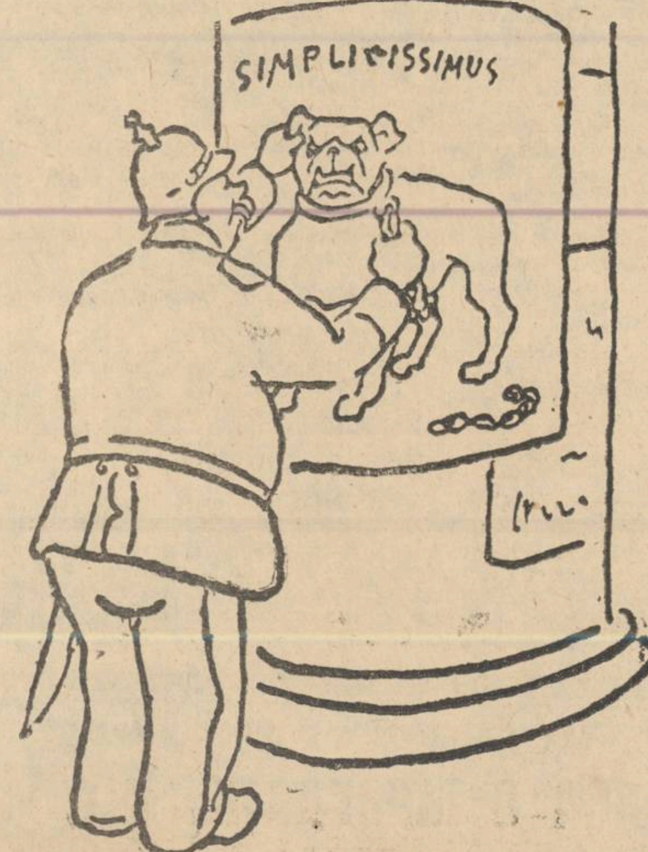
Cineva bătu în uşă. Editorul Albert Langen intră în odae cu paşi grăbiţi.

— „Văd că sunteţi îngrijorat — strigă el, aruncând o privire la paharul meu aproape golit.

„Ii împărtăşii gândurile mele neliniştite.

„Am fiert un nou punş şi ne-am hotărît: să sperăm în Dumnezeu! Şi iată, harul dumnezeesc se coborî deodată pe Langen. El sări şi strigă:

— „Urrra! Am găsit calea de salvare a Germaniei

— *Poliţia münchneză a rupt afişele lui „Simplicissimus", pentru că mopsul s'a eliberat de lanţ...*

şi a artei germane! — Zece pfenigi un număr! Un hebdomader în mai multe culori! „Simplicissimus" Lucru cel mai simplu!

Emblema revistei a fost aleasă de Heine: un mops scăpat din lanţ. Şi de oarece autorităţile din München veghiau în 1896 cu o extremă stricteţă ca toţi câinii să fie în lanţ, poliţia müncheneză a rupt afişele care anunţau apariţia lui „Simplicissimus": un mops scos din lanţ.

„Am trăit zile de mari griji. Vom putea oare s'o ducem la capăt? — O ducem, sigur! — răspunse bravul Langen, editorul. Şi într'adevăr: am rezistat tuturor furtunilor.

„In ziua apariţiei primului număr, o mulţime imensă staţiona în stradă. Oraşul a fost pavoazat. Clopotele tuturor bisericilor sunau tare de tot. Miniştri cu piepturile pline cu decoraţii au venit la redacţie aducând felicitări şi urări. Pretutindeni grupurile de oameni strigau ura! în cinstea lui „Simplicissimus".

* * *

De atunci, număr după număr, în fiecare săptămână „Simplicissimus" biciueşte cu satira-i fină—pe cei cu conştiinţa nu tocmai curată.

Colecţiile revistei conţin o lungă pleiadă de nume germane cunoscute în toată lumea. O mulţime de celebrităţi, corifei chiar ai literaturei mondiale, pictori, au făcut primii lor paşi în coloanele lui „Simplicissimus", larg deschise pentru talentele tinere.

Heine şi Langen au avut dreptate: „Simplicissimus" a salvat arta germană, după ce a jucat un rol imens în procesul asanării moravurilor politice şi obşteşti.

* * *

In numărul jubilar „garda veche" salută pe tânărul jubilar. Tomas Mann scrie următoarele: „scumpului şi mult stimatului Simplicissimus":

„Ai fost atât de amabil şi ne-ai atras atenţia, că noi

4. — *Miniştri cu pieptuurile pline de decoraţii au venit la redacţie, aducând felicitări şi urări cu ocazia apariţiei primului număr...*

am îmbătrânit cu cinci ani. Imbătrânirea aceasta e, poate, de râs,—însă e în tot cazul urâtă. Te sperii cât de repede trece timpul! Parcă abia te-am felicitat cu prilejul jubileului de 25 ani, şi astăzi ai împlinit treizeci — o vârstă în care nu numai că te-ai menţinut sub steaua Adevărului, dar ai întinerit chiar. Au fost ani când par'că scădeai puţin şi umorul tău arăta unele semne de oboseală. Dar acestea s'au petrecut în trecut. Astăzi însă eşti mai tânăr decât oricând.

Altora, anii le aduc slăbire,—ţie însă ţi-au adus întărirea tuturor forţelor. Vei trăi mult după ce noi vom odihni în mauzolee..."

* * *

Tomas Mann are perfectă dreptate. „Simplicissimus" a creiat o şcoală întreagă, nemuritoare şi rezistentă contra bătrâneţei. A scos pentru viaţă foarte mulţi partizani şi mai mulţi imitatori. După modelul lui s'a creiat în Rusia „Satiriconul" lui Arcadie Avercenco care n'a trăit însă nici un deceniu: murea, renăştea de mai multe ori şi s'a închis pentru mulţi ani după război şi revoluţie sub primii paşi ai bolşevismului.

De curând „Simplicissimus" a remarcat prima aniversare a morţii lui Avercenco— acest „Langen rus".

Al patrulea deceniu îl găseşte pe „Simplicissimus" în floarea puterilor: o mulţime de talente nouă, pictori, satirici, umorişti. „Simplicissimus" nu-i numai al germanilor, ci a întregii lumi culte.

B. O

Ducesa de Rohan

A murit la Paris, ducesa de Rohan, ultima reprezentantă a vechei aristocraţii franceze amatoare de literatură şi artă. Văduvă, în vârstă de peste nouăzeci de ani, ducesa nu şi-a închis nici în iarna trecută tradiţionalul salon intelectual, deschis de dânsa pe vremea lui Napoleon al III-lea.

Muzica, pictura şi literatura erau anturajul ducesei de Rohan. A scris, a pictat, a cântat. In salonul ei s'au produs toate celebrităţile şi talentele nouă, pe care le-a văzut Parisul dela 1860 încoace. Strămoşii ducesei după amândoi părinţii au aparţinut numai familiilor de conţi şi duci francezi. Tatăl ei, fiind paj, adolescent, l'a însoţit pe Napoleon Bonaparte în timpul celor „O sută de zile", după ce luase parte la războaiele din Spania, Grecia şi Belgia (asedierea Anversului). In celebrul castel al Rohanilor din Josselaine, Bretagne, ducesa a creiat un mare muzeu de colecţii diverse: o colecţie de peste trei mii de păpuşi este cunoscută în lumea întreagă.

Mai toate societăţile literare din Paris au socotit ca o mare cinste s'o numere printre membrii lor pe ducesa Rohan.

z

In societatea poeţilor francezi cel mai mare premiu a fost instituit de ducesă.

In timpul războiului palatul ducesei din Paris s'a transformat în întregime în spital. Ducesa nu ocupa în el decât două camere şi lucra neîncetat ca soră de caritate, uimind cu puterea şi sănătatea ei tot personalul medical din Paris. Palatul acesta a mai fost spital în 1870.

Trecând frumos prin mai multe epoci şi generaţii literare şi artistice, ducesa de Rohan s'a stins acum împlinindu-şi cercul complect şi sănătos al vieţii.

Vânătorul

I.

In fiecare dimineaţă, de pe dealurile Miroslavei, scoborau: un om şi un câne. Gussi era o namilă naltă şi slabă ca o mumie. Pielea feţii îi atârna ca nişte pungi sub cele două fălci, care şedeau înţepate—ca într'un par—în gâtul descărnat, pe care beregata apărea ca un adaos, lipit de vreun meşter neîndemânatec. De-acurmezişul trupului învăluit în haine subţiri, slinoase şi petecite — atârna o puşcă ruginită, prinsă într'o făşâie de brâu la capătul căreia se rotunjia ceva, care aducea a tolbă vânătorească. Chiar scoborând clinele dealurilor, omul mergea îngheboşat, cu mâinile afundate în buzunarele pantalonilor. In urma lui, legat cu câte o sforicică, trepăda sfielnic un coteiu — ca oricare altă javră de ogradă, decât înspăimântător de slab şi vesnic cu coada încârligată între picioare.

Din când în când, omul se oprea şi cerceta întinderile şesurilor, scormonia cu priviri bănuitoare bălţile Bahluiului, în vreme ce coteiul se încovriga la picioarele lui, furişând spre stăpân doar ochii, plini de întrebări şi de nelinişti. Când totul părea pustiu şi nu se vedea altă mişcare de cât petele albe ale cirezii, care păştea pe marginea smârcurilor, omul apuca pe cărările câmpului şi tăia cât mai drept spre albia Bahluiului. De-acolo o lua în susul apei, pe sub malurile lutoase, păşind anevoie prin hleiul moale, lunecând peste clisa lucioasă, zbătându-se printre ţipirigul şi păpurişul încurcat de vite, ori prin ochiurile mocirloase ale albiei joase.

După multă trudă, ajungea într'un cot, unde malul era teşit, în chip de scări şi atunci se opintea de pe treaptă pe treaptă, învârtindu-şi mereu capul şi iscodind înconjorul.

Sus, pe mal, era staniştea obştiei. Omul se furişa în adăpost, şi se întindea istovit peste culcuşul de rogoz. Cânele se încovriga tremurând, în câte un colţ. Şi aşteptau.

Dimineţele aceste de toamnă erau reci şi — la umbră — frigul te pătrundea şi mai adânc. Peste şes treceau undiri de vânt, care goniau pâclele, îngrămădindu-le ca spre mijlocul bălţilor, unde piereau, ca supte de gurile apelor. In locul lor, nu rămâneau decât funigeii toamnei, întinşi între ierburi, ca nişte firişoare tremurătoare de promoroacă.

Trestiile foşniau sec, şi peste necuprinsul lor clătitor, treceau arare zboruri grăbite de raţe, ori pocniau fâlfâiri de gâste.

Cândva, pornia un ropot înnăbuşit, îndepărtat, care creştea mereu, îndungându-se cu mugete slabe. Apoi, cireada se apropia, împânzind bătătura staniştei şi în uşă se ivia trupul paznicului.

— Bun-venit, bădie Ioane!

Dinspre pat zvonia un mormăit nedesluşit, iar coteiul săria din colţul lui lipăind în preajma văcarului. El se pleca, îl mângâia şi căta pe câte-o poliţă, tăinuită între pănuşul stuhului, din care era făcută coliba:

— Ce-i, măi Leule?... Ha?... Ţi-i foame?... Na, înfulică şi tu!—Şi-i zvârlia câte-un dărâb de mămăligă, pe care cânele-l înghiţia dintr'o dată, pândindu-i mişcările cu ochi sticloşi.

— Ce mai e pe la... dumneavoastrăQ — întreba paznicul.

— Bine, Gligore!... Dar pe-aici?—abia mormăia vânătorul.

—Tot bine!... Iaca, o mai căzut... câte ceva!... De cât, s'o cam isprăvit „praul"... Poate n'ai adus, nici azi?...

— Nu, bre Gligore!... N'am găsit!... Acu' se dă tare cu greu,... şi nici parale n'am prea putut lua, de pe vânat... Dar, ce ţi-o căzut?

— Apoi... vre-o două găşti, şi-un iepure....

Ochii celui venit se aprindeau şi cercetau cuprinsul colibei...

— Şi... unde-s?

— Ia sub paiele cele,... dar dac'aş mai avea „prau",... poate-as mai abate ceva, pe sub seară...

— Mai am eu vre-o câteva cartuşe!—îl curma străinul.

— Atunci să mâncăm oleacă... şi-ai pleca până mai într'amurg.... ştii, să nu dea careva peste 'mneata!...

Privirile vânătorului se umbriau. O ură neputincioasă îi săpa, printre creţurile feţii, cute mai adânci, şi gemea o întrebare:

— Tot aşa o ţin, bre Gligore?

— Tot — dădea omul din cap, — apoi urmă, potrivind pirostiile peste focul aţâţat şi cotrobăind după merinde — ce crezi, bădie Ioane?... omul nostru nu uită... nici binele, nici răul...

— Dar ce rău le-am căşunat, până la atâta?—se împotrivia cel venit.

— Dă, ştiu eu?... Ei zic!... Eu de unde să ştiu,... că, de când ţin minte, tot în baltă am trăit!.. Dar vorbesc oamenii...

— Bine... dar o trecut acum!... Ş'apoi ce eram eu de vină?... Boierul poruncia, eu ce eram să fac?...

— Aşa-i, bădie — încuviinţa paznicul — dar nici boierul... nu le poruncia chiar pe toate... iaca, ceala... ştii de care zic,... de ciungu lui Brusture,... el de câte ori mă întâlneşte, îmi spune: măi Gligore, ce mai faci tu?... I-ai spus lui frate-tu vorba ceia?... Să i-o spui măi, să ştie!.... că, dacă mi-a veni bine,... nu scapă el!...

— Ce ţi-a spus?—întrebă cu teamă vânătorul.

— Ce să spună, bădie?—cerca să ocolească paznicul — ia vorbe de om amărât... Apoi se hotărî — ci-că de mâna lui are să ţi-se împlinească... că, zice, tot i-ai mai lăsat una,... nu l-ai beteţit de amândouă....

Şi tăcea, privind terciul care clocotea în ceaunul de pe pirostii. Focul răspândea o căldură molcuţă, iar fumul se 'npânzia sub coama colibei, suptâindu-se spre uşa, pe care se prelingea iute în afară.

Coteiul se gudura în preajma vetrei, aşezându-se când jos, când pe labele dindărăt, şi lovind pământul cu coada, nerăbdător.

După mâncare, paznicul lua puşca vânătorului şi-şi îndrepta iarăşi vitele spre smârcuri. Acesta se prelingea din nou în albia Bahluiului, îşi căta vreun dos, ferit de vânt şi de ochi omeneşti, şi se întindea în bătaia soarelui molcuţ de toamnă. Adormia... Când se deştepta, tremura. Soarele pierise în zări... O boare umedă scoborâse peste şesuri, din adâncurile cărora tremura câte o bufnitură îndepărtată, care se curma brusc, între luturile apei.

El ieşia dintre maluri. Când se înapoia, vacarul se întorcea, aducând câte-o sălbătăciune, sau vre-o aripată ucisă.

Vânătorul le lua, şi le vâra în tolbă, sau le atârna pe umeri, şi se 'ndrepta spre Iaşii, de unde începeau a se 'npuncta luminele becurilor electrice...

II

De mai bine de-un an, pierise de pe lanurile moşiilor boiereşti, viermătul simbriaşilor din fostele gospodării. Pe ogoarele aceste, împărţite ca 'n moşioare de cârtiţi, plugurile omeneşti răsturnau brazdele ţărnii, şi mana ei nu se mai aduna în coşare şi hambare ţuguiate pe vârfuri de dealuri, ci drumuia spre satele presărate pe locuri foarte felurite.

Vechilii, vatavii, argaţii de curte, haidăii şi felurimea meşterilor mari şi mici, toţi simbriaşii de prin curţi şi conace, împânziseră târgurile, în căutarea altei bucăţi de pâne.

Cu norodul acesta se bejenerise şi Ion Păpurică, îngrămădindu-şi buclucurile gospodăriei şi piota plodurilor într'o bojdeucă umedă dintr'o margine a Iaşilor. Dar economiile i se mistuiseră răpede în vremurile crâncene, care începuseră, — târgul gemea de tot felul de oameni fără de lucru şi fără de căpătâi, — viaţa se făcea tot mai grea şi izbăvirea nu se genia de nicăiri.

Fusese, pe rând, supraveghetor într'un depozit de lemne, — apoi peste pavagiii care dregeau drumurile târgului,—intrase în urmă un fel de conducător la încărcarea vagoanelor unei case de cereale, — vămuitor la o moară,— şi din multe alte părţi cercase să-şi scoată hrana cea de toate zilele... Dar vremurile grele şi deprinderi mai vechi, strecurate până în adâncul firei lui, în cei aproape douăzeci de ani de vechilie, îi dădeau pofte pe care, nici unul din noii stăpâni, nu i-le puteau trece cu vederea. Aşa că Ion Păpurică ducea o viaţă învrâstată cu o regularitate straşnică: o lună câştiga, iar alta alerga după un „post" nou.

In căsuţa dărăpănată, sărăcia sporia. In jurul ei nu se întindeau olaturile necuprinse ale moşiei, de pe care venia tot belşugul. Femeia şi copiii slăbiseră ca nişte umbre. Umblau flămânzi şi zdrenţuroşi, şi tot timpul măsurau întinderea uliţei, cu priviri iscoditoare, pândind întoarcerea „tăticului"... Vara se prăjiau buluc, între stâlpii portiţii, iarna se înghesuiau tremurând lângă fereastra de pe care rădeau, cu mâinile vinete de frig, înflioririle pe care le înpânzia gerul şi răsuflările lor hămesite:

— Ia, vine tăticu!... Aduce ceva... Vine cu pâne!....

Şi palmele lor îngheţate, începeau să se lovească cu sunete de scândurele. Săriau şi ţopăiau veseli, prin casă—: mămică,... aduce tata pâne!

Şi viaţa trecea din ce în ce mai grea, în bojdeuca lui Ion Păpurică...

In răstimpurile libere, când nu avea ce lucra, mai tot timpul şi-l petrecea la crâşmă. Acolo se adună fel de fel de oameni... şi într'un loc ca acesta se aud multe. Nici nu ştii cine îţi dă un sfat bun, şi de unde poţi afla ceva după care râvneşti!....

Pe crâşmar îl cunoştea de mult,... de pe timpul belşugului. Pe-atunci avuseseră multe socoteli vechilul şi negustorul. Multi bani intraseră în punga lui Păpurică, şi multe grâne în hambarul lui Bondoagă. Din vremea aceea rămăsese între ei şi-o legătură strânsă, care folosia acum uneori, nevoilor din ce în ce mai mari ale lui Păpurică.

Intr'o zi în uşa crâşmei se înfipse un vânător. Se şterse apăsat de sudoarea care-i şuruia pe faţă şi ceru un sprit. Apoi făcu câtiva paşi şi se-aşeză la o masă.

— Pe unde-ai mai umblat azi? — întrebase crâşmarul.

— Pe dealurile Rediului! — răspunse vânătorul.—Am dat peste-un „pasaj"...

— Şi-au picat?

— Vre-o cincizeci!

— Buni bani! — făcuse negustorul, cu un fel de părere de rău.

— Apoi... vre-o cinci sutare, tot îmi cad mie!

Ion Păpurică îl privi pătruns de mirare.

— Pe ce?... Pe prepeliţele istea?

— Păi... pe ce?

— Si cui le vinzi?

— La negustori,... la boieri,.... unde pot!—lămuri vânătorul.

Când muşteriul plecă, crâşmarul se 'ntoarse zâmbind, spre Păpurică.

— Auzi pe ce ia cinci hârtii? — apoi adăugă foarte serios—: ia, ascultă domnule Ioane,... dumeata eşti om trăit la ţară,... n'ai vre-o rablă de puşcă?

— Şi... ce să fac cu ea?

— Cum,... ce să faci?... N'ai văzut la vânătorul acela?... Să te duci la vânat.

Păpurică rămăsese pe gânduri... Nu vânase de când era... iar cu puşca nu trăsese decât în porcii şi vitele sătenilor scăpate prin semănăturile boiereşti, ori chiar spre picioarele nevoieşilor pe care-i... bănuia că umblă după furat snopii de grâu ori glugile de popuşoi...

Treaba era bună, dar pentru asta se cereau multe, şi mai ales deprindere... Să baţi, aşa, dea surda câmpurile, ca să sperii doar iepurii, ori alte dihănii?...

— Zău, ia gândeşte-te şi dumneata! — îl scoase crâşmarul din socotelile lui.—Nu zic... cinci sute.... dar măcar trei!..... Şi să nu zicem în fiecare zi, dar măcar de douăzeci de ori pe lună!... ia adună şi vezi! — şi Bondoagă începu să înşire pe tarabă, ştergând şi chibzuind, tot felul de calcule, de-a căror rost nu prea da. Apoi lăsă creta, trase cu şorţul peste toate semnele acele înţelese doar de el şi îşi dădu părerea foarte hotărît: Eu să fiu ca dumneata, nici nu m'aş mai gândi!... De mâni dimineaţa aş pleca!....

— Păi... nu prea am cartuşe... n'am câne!

Crâşmarul se gândi un timp.

— Ştii ce?... Ce calibru ai?... Trimit eu să cumpere... Uite, chiar acum!... Câne?... Am eu unu',,, fain... S'o pripăşit de-o vreme prin ogradă pe la mine!... Tiii!... Ştii ce câne?... Straşnic!... Toată ziua dă proaşca prin găinile vecinilor.... Trebuie să fie o minune la vânat... Are un nas.... Stăi, numai să vezi! — Şi pieri pe o uşă.

După câteva clipe, intră cu spatele înapoi, îndemnând cu glas dulce —: Na, na! Cuţu-cuţu!... Na, Osmănică... na, Leuşor...

Pe uşă intră o javră slabă şi fricoasă. Crâşmarul tăiă o bucăţică de cârnat şi i-o dădu pe la nas, apoi trecu după tejghea şi-o ascunse undeva. Se trase îndărăt, lângă Păpurică şi aşteptă. Coteiul se mişcă, privind bănuitor spre cei din crâşmă, pieri după teşghe.... clefăi ceva, şi apoi o zbughi schelălăind pe uşa prăvăliei.

— Nu-ţi spun eu?... O găsit-o!... — făcu triumfător crâşmarul...

— Phii!.... domle,... aista, „miroşă" prepeliţa de-o poştă! — îşi dădu cu părerea un hamal chefliu.

. . . .

Toată noaptea nu putuse dormi de gânduri, — iar a doua zi dimineaţa în bojdeuca lui Ion Păpurică era o veselie straşnică. Copiii săriau în jurul lui, băteau din palme, râdeau şi se prindeau în braţe, spunându-şi unul altuia:

— Ştii!.... Tăticu pleacă la vânătoare!... Are să aducă o mulţime de iepuri... Şi-are să facă mămica borş şi frip-

Continuare în pag. IV a.

tura!.... Tu ai mâncat borş de iepure?.... Se face cu sânge,·. şi-i aşa de bun!

— Eu nu vreau cu sânge! — se 'mpotrivea câte unul mai mic.

— Taci..... prostule!!.·.. Parcă tu ştii cât îi de bun!

Iar Ion Păpurică îşi potrivea puşca, îşi lega pe „Leu", care tremura de teamă, cu coada încârligată între picioare, privit cu teamă şi admiraţie de copii. El se gândia: încotro să apuce?.... o putea împuşca ceva?... Va avea noroc, măcar la treaba asta? — Şi în minte îi veni maldărul de prepeliţi, ale vânătorului din ajun.

. . . .

Ieşise de mult din oraş, apucând-o peste câmpi la întâmplare... Inaintea lui, pe drumurile de ţară nu sfârâiau decât ciocârlani, ori ciorile peste miriştele goale.... Obosise.... Il pătrunse o descurajare grea. Se aşeză pe-un haţ, privind spre văile Bahluiului....

Atunci îşi aminti că acolo, între ochiurile acele de apă, printre smârcurile pline de miazme şi ţânţari...· frate-său, Gligore, paşte de-o viaţă vitele omeneşti... Apoi îşi mai aduse aminte că fratele acela a lui avea un „peticer"... pentru orice întâmplare şi că — de multe ori — când el era vechil îi luase vânatul care-i cădea „văcarului".... şi îndrăzni să se întrebe:

— Oare... o vrea el ?...

Dar în clipa următoare îşi mai aminti de ziua în care a părăsit „moşia".·. Par'că auzia aivea urletele şi înjurăturile oamenilor..... Şi se vedea ca acum, rotindu-se în preajma căruţelor cu bagajele,.... pe una din care sta cocoţat un jandarm, dat spre pază până la târg·...

„Lasă! — îi răcnia câte cineva — n'ai să umbli tot cu „jandarul"".... Ne-om mai întâlni noi şi fără.... străji!..

Şi-atunci se îndoi:

— Oare m'oi putea strecura până la Gligore?

III

Trecuseră câteva săptămâni. Treburile mergeau. In căsuţa din marginea Iaşilor, rosturile se mai schimbaseră... Pe plită nu fierbeau nici borşuri de iepure, în cuptor nu se rumeneau fripturi, — dar burţile erau mai adesea sătule, ca înainte vreme.

In ziua aceea, dela început Ion Păpurică aşteptase până sub noapte, în mijlocul câmpurilor, apoi se îndemnă şi se 'ndreptă spre staniştea din baltă.

Mergea greu, cu teamă, ca pe nişte locuri vitrege,.... de pe care putea izvodi orice primejdie.

Când ajunse, era târziu. Văcarul se culcase....

Cânii începuseră să bată vajnic.

— Uuo!... Ce s'o mai năzărit! — răcnise paznicul.

— Măi... Gligore!

— Care-i mă? —

— Eu.... Ion.

— 'Mneata eşti... bădie Ioane ? — se mirase păzitorul, ieşindu-i înainte·

Il duse în colibă... aţâţă un foc de stuh... şi-l privea, nedumerit de portul nou, sărăcăcios al „domnului vechil".

— Da'.... cu ce treburi pe la noi?

Şi acolo— înaintea focului, văcarul află multe lucruri, pe care Ion Păpurică le istorisia greu, cu glas plângător, întretăiat de multe ofuri şi de multe tăceri...·

— Dă, bădie Ioane!.... Cine s'o mai gândit la una ca asta? Ce să faci?.... Da bine că te-ai abătut pe la noi.... Tocmai am doborât nişte „sălbătăciuni" din baltă.... Mă gândeam, când mă culcasem, ce să fac cu ele ?... Mie mi-i greu să le fierb.... Când trăieşti aşa, singur, nu-ţi prea vine să-ţi baţi capul cu udătura !.·. ia o ceapă,.... oleacă de brânză, mi-i prea destul !.... Nu le iei dumneata?... Le-ai duce la...... nepoţi!....

Din seara aceia de mare bucurie pentru cei de-acasă, şi — mai ales — pentru „domnul" Bondoagă, care-şi nădăjduia partea lui de câştig, — Ion Păpurică bătea mereu drumul vânătorilor...· strecurându-se de pe dealurile Miroslavei, pe matca Bahluiului, de unde ajungea la staniştea în care Gligore îl aştepta, mai totdeauna, cu vânatul pregătit... Şi faima de vânător a lui Păpurică se răspândise prin multe locuri... iar mulţi negustori îi arvuneau vânatul, pe care vânătorul nu-l ducea totdeauna prin locurile pe la care îl făgăduise.

. . . .

In noaptea aceea de Octombrie, Păpurică întârziase mai mult ca totdeauna în coliba văcăriei. Incepuse o ploaie, care ţârâia ca prin sită, iar vântul sufla subţire dinspre miază-noapte.

— Mai adastă, bădie, — se rugase paznicul — că..· tare uşurel mai eşti îmbrăcat... Ţi-aş face bine cu sumanul meu... dar·.. nu face !... 'Mneata... se cheamă... ai fost vechil si... dă!..· e cam petecit... Nu face! — hotărîse omul, pândind mereu vremea de afară.

Păpurică ar fi plecat oricum. Era zi de târg şi se temea să nu vină vreun întârziat.... aşa! să vadă: ce mai e pe la târlă?

Işi legase „vânatul", îmbelşugat ca arare ori şi de-abia aştepta să se piardă în întuneric. Afară, ploaia când se muia, când se înteţia...

Intr'un târziu, nu mai putu răbda:

— Eu plec!.·.. Prea întârzâi, şi.... nu se ştie ce vreme o mai fi....

— Numai, să nu ţi se 'ntâmple ceva! — se 'ndoi văcarul.

Porni. Mergea greu. Pământul se muiase. Noaptea era barbă de ploaie. Nu se zăria nici lumina târgului. Păpurică dibuia în neştire. Pe albie nici nu se putea gândi să coboare. Apa crescuse şi..·. primejdia pândia la orice pas....

O luase deadreptul peste câmp. Rătăci. Intr'un târziu, ajunse la sosea·

O teamă uşoară îl săgetă,.... dar se gândi că-i târziu, şi e vremea rea. Sătenii or fi plecat de mult spre casă. Şi se 'ndreptă spre oraş.

Ii era frig. Apa îl udase până la piele. Tremura şi se strângea zadarnic în hainele subţiri şi vechi. Cânele clănţănea, îngrămădindu-i-se printre picioare, ca şi cum şi-ar fi cătat un adăpost.

Pe sosea durui o căruţă. Se auziră câteva chiuituri lungi de oameni beţi. Păpurică se feri din drum şi aşteptă să treacă drumeţii... Când ajunseră în dreptul lui, Leu jăpăi de câteva ori, zmucindu-se în legătoare. Vânătorul îngheţase... „Dacă erau tocmai... de-aceia" ?...

Sătenii trecură mai departe chiuind. Păpurică se 'ntoarse spre câne şi-l lovi cu ciudă. Apoi ieşi la sosea şi-o porni iarăşi înainte· Ploaia creştea.

După câtva timp, începură să se urzească nişte pete gălbui, ca de lumină. Simţi că se mai linişteşte.... Apoi lumina pieri, astupată de-un dâmb:

— Am ajuns lângă barieră ! — oftă Păpurică· Din minte-i pieriră toate gândurile fricei. Păşia mai uşor.... Doar cânele se lăsa mai greu în legătoare, lipăind cu teamă în urma stăpânului, care-l împroşca cu stropii paşilor lui hotărîţi... Incepuse să-şi facă socotelile vânatului, şi-şi chibzuia cumpărăturile ,pe care le cerea vremea care — pe fiecare zi — vestia tot mai mult a iarnă.·. .

De-odată, ca din pământ, i se năzăriră nişte umbre. Aproape se izbi de ele.... Erau nişte săteni, întârziaţi prin târg.

— Bună seara!

Păpurică amorţise. Dădu să treacă înainte. Unul dintre drumeţi îi tăiă calea.

— Măi omule... da' tu nu ştii să mulţumeşti... la oameni! Şi-l privi de-aproape. Işi plecă chipul când într'o parte, când în alta, silindu-se să-l zărească, — apoi se 'ntoarse scurt spre tovarăşi. Phi, bre !... Aista-i.·. Păpurică...

— Ce-ai zis ? — se miră cineva....

— Aista-i vechilu, nostru ! — lămuri săteanul.

— Taci, măi! — şi un altul se apropie, răstindu-se: — Tu erai, măi?..· de când te pasc eu? — şi se izbi pieptiş în vânător.

Păpurică nu se mai gândi la vre-o împotrivire. Intr'o clipă îi năzări în minte toată rozăvia care-l aştepta, şi 'n aceeaş clipă îi fulgeră prin minte tot lanţul întâmplărilor trecute, pe care le uitase şi care — abia acum simţea că-şi cer o judecată.

Inaintea lui, prin beznă şi ploaie, îl vedea ca 'n limpezimea zilei pe flăcăul acela a lui Brusture, rotindu-şi, cumplit braţul zdravăn, pe când celălalt îi atârna mort, ca un capăt de funie:

— Am să-ţi rup mâinile — amândouă, câne!.... Am să te las neom.... cum m'ai calicit tu,... şi ţi-ai bătut joc de tinereţea mea...

Iar Ion Păpurică îşi asculta judecata, şi-şi aştepta osânda.

Un pumn se prăvăli spre coasta vânătorului, dar se afundă în trupurile moi şi 'n puful vânatului.

Săteanul se opri, cătă nedumerit, aplecându-se puţin.

— Ia staţi, bre, o leacă!.... Ce are tâlharul, aici!....

— Nişte gâşti! — abia îngână Păpurică — le-am împuşcat....

— Aha! — ameninţă flăcăul. — Acuma „puşti" şi gâştele oamenilor?

—Nu,·... nişte gâşte sălbatice!

— Auzi măi, acuma umblă şi prin bălţile noastre... Aistea-s dela noi, măi!... Cine i-a dat lui voie să ne „puşte" şi gâştele noastre din baltă ? — răcnia beteagul...

— Ii place vânatul,..... boierului!

— Mă hoţule, adică.·.

— Nu le mănânc eu! — cerca să lămurească Păpurică.

— Da cine, tâlharule?.... Ha! Cine?....

— Le vând..... la prăvălii,,.·.. boierilor!

— Cum le vinzi, măi!... Ce cauţi tu, măi!.... Şi-un alt pumn i-se abătu în piept, prăvălindu-l în mocirlă.

— Pentru copii, bre oameni buni!..· Ca să-mi hrănesc copiii le vând..... că mor de foame, bre!...

Sătenii se priviră nedumeriţi.

— Ce zice-aista, măi fraţilor ?... Cum îi mor copiii ? şi de-odată inimile se uşurară, li se înmuiară, şi se-aplecară pe rând, de-asupra vânătorului:

— Ce cauţi tu, măi?.... ia scoală-te de-acolo!

Păpurică se ridică în picioare, tremurând ca prins de friguri....

— Ce spuneai, tu de vânzare ?

El începu să vorbească în sughiţuri. Dinţii îi clănţăneau de frig, de spaimă, de neputinţa de a spune ceva,..· de-aşi mărturisi vina trecută, pe care abia acum o vedea,... de groaza că, dincolo, copiii îl aşteptau şi el — poate nu-i va vedea nici odată.

Cuvintele i-se amestecau... rămâneau neisprăvite.... gândurile-i erau nedesluşite, —dar oamenii aceia învăluiţi de noapte.·.. înţelegeau mai multe decât putea să le spună el.

Inţelegeau că venise o „bătaie a lui Dumnezeu" — înţelegeau că „domnul vechil" era acum un nevolnic faţă de greutăţile lor uşurate, odată cu stăpânirea pământului... şi mai înţelegeau că·.. nişte copii, nişte gâze nevinovate piereau în lipsuri, pe care ei — oamenii necăjiţi ai câmpului— le înduraseră de mici, din neam în neam.

Iar înverşunarea le pieri, inimile începuseră să le tremure.

Cineva se miră, biruit de milă.

— I-auzi, bre... ce zile-o mai ajuns domnu' Ion!

Şi oamenii rămaseră muţi, încovoiaţi sub ploaia ce cădea într'una.

— Şi câştigi ceva cu... negoţu' ista ? întrebă altul.

— Vai de capu' meu!!.... o pâne amărâtă!

— Săracii! — se miră cineva.

Şi iar tăcură.

— Ştii ce—se amestecă flăcăul... Măi, oameni buni... i[illegible] nimic.... M'o calicit el,... dar poate nici el n'o vrut.... cine ştie ce năpastă... Hai, măi, înapoi la Bondoagă şi-om cinsti un pahar, cu domnu' Ion.·.

— Chiar aşa, hai ! — încuviinţară toţi.

. . . .

Târziu când să se despartă, înaintea dughenei, un bătrân îl trase de-oparte şi-i îndesă în braţe, câteva coşuri, într'o legătură:

— Ţine dom-le Ioane!... Câte ceva de-ale gurii !... Du-le la copii, ca din partea noastră!....

Şi în ochii aceia, umbriţi sub miţele căciulilor ude de ploaie, pe chipurile aspre de vânturi şi ploi, se răstogoliau stropi de apă, care nu ştiai de unde picură.

— Şi vino, dom-le Ioane,.. Puşcă ce vrei!..· Că noi avem gâşti destule în ogrăzi!.... Ce să facem cu de-acele de prin bălţi ?...

EUG. BOUREANUL

Inapoi, la dictatură?

Ni s'a vorbit foarte adesea, dela răsboiu încoace, despre *„criza de autoritate"*. Formula pornită din sumbre şi reci cabinete doctorale, a fost lansată cu trompetele celui mai eftin retorism, de presa reacţionară. Individul ieşit din frământările răsboiului, ar fi — aşa ne informează doctrinarii *„mâinii de fier"* — înclinat către dezordine. Massele ar fi în plin proces de *„bolşevizare"*. De aci, — necesitatea unei dictaturi.

Adversarii acestei suspecte teorii au remarcat, de altfel, un fapt precis: că sunt unii cari cer dictatura *personală*—sistem Mussolini sau Primo de Rivera: şi sunt alţii cari cer dictatura *de clasă* — sistem Lenin. Criticii mai pătrunzători ai stărilor sociale au învederat că, în fond, dictatura *de clasă* este o formă — abia vag diferenţiată — a dictaturii *personale*; Lenin a guvernat prin aceleaşi sisteme *politice* ca şi Mussolini. Libertăţile cetăţeneşti au fost deopotrivă confiscate în Rusia şi în Italia. Doar scopul atentatului — căci revoluţia bolşevică şi marşul asupra Romei au fost două veritabile atentate împotriva libertăţilor cetăţeneşti — doar scopul, deci, a variat. In Rusia, se instituia dictatura în folosul unei clase; în Italia — în folosul altei clase.

In orice caz, ni se repetă mereu acelaş refren: ori dictatură de stânga, ori dictatură de dreapta! Altă posibilitate — nu există...

De ar fi să ascultăm pe cei ce s'au situat la extrema stângă sau la extrema dreaptă, *ideia de democraţie a dat un faliment fraudulos.* Votul universal, libertatea presei, libertatea cuvântului, — toate acestea sunt privite ca jalnice epave ale traficului, naufragiu al doctrinei democrate. A protesta astăzi împotriva suprimării acestor libertăţi esenţiale este o naivitate. Partizanii dictaturii de stânga sau de dreapta zâmbesc cu indulgenţă naivilor scutieri ai democraţiei....

Faţă de această solemnă proclamare a necesităţii dictaturilor, am cuteza să ne întrebăm: *de unde* rezultă această necesitate atât de imperioasă?

Ni-se spune:

— Italia!

Da, dar Italia a avut un om *în stare să o domine* cu o sută de mii de „cămăşi negre". Sau — dacă omul nu este excepţional — Italia a fost atât de slabă încât *s'a lăsat dominată* de cele o sută de mii de „cămăşi negre".

Ni-se spune, apoi:

— Rusia!

Da, dar Rusia a trăit împrejurări excepţionale şi, dela dictatura de dreapta, a sărit la dictatura de stânga — Lenin înlocuind pe ţar.

Ni-se spune, încă:

— Spania!

Să nu glumim... Intr'o ţara, în plină decadenţă, cu desăvârşire istovită, orice aventură este cu putinţă.

Dar Franţa? Dar Anglia? Dar Belgia? De ce toate aceste ţări există — şi, slavă domnului, o duc foarte bine! — fără să simtă nevoia unei dictaturi? Există o criză a democraţiei în Italia. (In Rusia nu, pentru că n'a existat *n'a avut timpul să existe o democraţie,* ţarismul înăbuşind orice curent democrat). Dar din faptul acesta *izolat,* se poate trage o concluzie *generală* împotriva ideii de democraţie? — Evident, nu. Ideia de democraţie, înrădăcinată în Anglia şi în Franţa, a rezistat tendinţelor dictatoriale manifestate şi de partidele din extrema stângă şi de cele din extrema dreaptă.

Şi atunci, celor care vor să orienteze România spre dictatură le-am spune: de ce să urmăm pilda Italiei şi nu pilda Franţei? de ce pilda Spaniei — şi nu pilda Angliei?

Partizanii dictaturii sunt în căutare de argumente. Cum dictatorii *in spe* ai României nu fac decât să împrumute argumentele străine, să ne îndreptăm şi noi la sursă, la adevărata sursă...

* * *

D. Alphonse Séché a publicat mai întâi în *Mercure de France,* apoi într'o broşură apărută în editura Bossard *(„Le dictateur")* o foarte inteligentă pledoarie în favoarea dictaturii de dreapta, în favoarea puterii personale. D. Alphonse Séché ţine să demonstreze că dictatura este de esenţă democratică: *„dictatorul este omul democraţiei".* Argumentarea d-sale este ingenioasă — dar numai atât. D-sa spune: dictatura apare în cadrul democraţiei antice, în cadrul celei mai perfecte democraţii organizate. Exact: în legile de organizare a democraţiei romane, exista între atâtea instituţii — şi dictatura. In epoci de criză, se putea institui dictatura. Cum? Aşa *cum prevedea legea* — adică pe durata de şease luni, cel mult. Poporul, — recunoscând că există *criză,* că este nevoie de o mână de fier,—dă depline puteri *unui singur om.* Dar acel om, — care are şi toate puterile şi răspunderea întreagă, — lucrează *în virtutea unui mandat al poporului.* Dacă în cele şase luni, criza n'a trecut, dictatorul trebuie să ceară *înoirea mandatului* său. Dictatura este o magistratură — o magistratură excepţională. Dictatura, în democraţia romană, este legiferată, este reglementată. Dictatorul este *un magistrat împuternicit* de popor, iar nu *un aventurier care să se impună împotriva voinţei poporului.*

Astăzi, trăim în plină aventură dictatorială. Cel mai îndrăzneţ, se poate proclama dictator. Dictaturile-aventuri de azi nu pot fi asemuite cu dictatura *legiferată,* organizată — din timpul democraţiei romane.

* * *

D. Séché afirmă că *„mergem spre o putere personală",* spre dictatură. De ce? Pentru că dictatura ar fi forma ideală de guvernământ. Democraţia este domnia majorităţii. Cine alcătuieşte această majoritate? Cei mulţi, cei săraci, cei *mediocri.* — *„Minoritatea inteligentă nu poate fi dominată de majoritatea mediocră".* Acesta este singurul argument al d-lui Séché, în mult lăudata d-sale carte. — în favoarea dictaturii.

O minoritate revendică deci, puteri absolute —pentru un dictator, pentru un reprezentant al ei — în numele inteligenţii. *„Prostimea"* trebuie să se lase condusă. Eternul argument al reacţionarilor din toate ţările! Numai că acest argument nu rezistă celei dintâiu, celei mai elementare critici. In adevăr până la revoluţia franceză Europa a fost condusă de *minorităţile inteligente.* In tot Evul Mediu, o minoritate foarte restrânsă în numele culturii, în numele inteligenţii, în numele celui mai rafinat simţ artistic — a condus cum a vrut, fără nici o opunere şi fără nici un control — *„prostimea".* A fost o lungă epocă, de domnie atotputernică a minorităţii inteligente.

Şi care a fost rezultatul? Ce a câştigat omenirea? Câteva opere de artă, care s'ar fi produs şi sub regimul democrat şi atâta tot. Aristocraţia intelectuală, care a avut cele mai depline puteri, a guvernat în folosul ei — iar nu în folosul celor mulţi, nu în folosul umanităţii. Aristocraţia aceasta a menţinut massele în incultură şi în mizerie. Războaiele au sângerat adânc poporul şi au îmbogăţit pe conducători. Intunerecul a stăpânit, apăsător.

Evul Mediu, epoca dictaturii minorităţilor inteligente, — a fost epoca cea mai întunecată, cea mai pustiitoare, cea mai păgubitoare progresului uman.

A venit apoi, Revoluţia. Massele, prostimea, *„majoritatea mediocră"* — cum spune politicos d. Séché — a cucerit puterea. Şi în o sută de ani de guvernare democratică, de guvernare a *„majorităţii mediocre",* lumina a alungat întunerecul, popoarele au propăşit.

De ce ne-am întoarce astăzi, la domnia *„minorităţii inteligente"?* De ce ne-am întoarce astăzi, la domnia întunericului medieval? De ce să ne închipuim, de ce să ne facem iluzii că *„minorităţile inteligente"* de azi vor da guvernări mai fecunde decât *„minorităţile inteligente"* de eri?

Să ne pătrundem de marea taină a istoriei omenirii: ceeace decide într'o guvernare nu este *pornirea inteligenţii,* ci *interesul de clasă.* Minoritatea cea mai inteligentă, *stăpânită de interesul ei de-a menţine majoritatea într'o stare materială şi intelectuală precară,* va oferi o guvernare mult mai mediocră decât guvernarea celei mai mediocre majorităţi. Seniorul din Evul Mediu adăpostea în castelul lui trubaduri şi artişti, îi hrănea şi le cerea să-l delecteze. Era acest senior „un om foarte subţire—cum se spune azi în lumea bună, dar rafinatul lui simţ artistic nu folosea cu nimic propăşirii poporului. Un ministru democrat, fie el ori cât de mediocru, clădind o sută de şcoli sau de spitale—*căci are interes să le clădească*—aduce o mai preţioasă contribuţie decât cel mai rafinat şi cel mai inteligent senior medieval. Iată de ce, dictatura în numele *minorităţii inteligente* înseamnă dictatura împotriva majorităţii, împotriva ştiinţei, împotriva culturii, împotriva luminii, *împotriva* progresului uman.

* * *

Intrucât ne priveşte, suntem la începutul — şi, doamne, ce început timid şi vag! — al democraţiei româneşti. Despotismul de până mai eri ne-a dat ceeace vedem: câteva biserici zidite cu artă, câteva costume boiereşti ţesute cu îndemânare şi cam atât. Cinci veacuri de dictatură a minorităţii inteligente ne-au menţinut în afară de civilizaţie şi de cultură, în afară de ştiinţă, în plin întunerec. Bilanţul celor cinci veacuri, în care poporul a fost condus de minoritatea inteligentă, se rezumă lapidar: 80% analfabeţi. Cele câteva decenii de vagă democraţie burgheză au fost mai fecunde decât cele cinci veacuri de „despotism luminat". Datoria ceasului de faţă este fortificarea vagului început de democraţie reală, este *organizarea democraţiei* — singurul regim fecund, singurul regim civilizator, singurul regim care favorizează propăşirea popoarelor...

Inapoi, la epoca tiraniei inteligente *dar interesate să menţină poporul în întuneric,* nu se va întoarce nici un om conştient de marele adevăr că: *progresul nu este cu putinţă decât în cadrul democraţiei.*

TUDOR TEODORESCU-BRANIŞTE

Cărţi cari trebuesc citite

C. Kiriţescu, Istoria războiului pentru întregirea României 1916 — 1919.

CĂRŢI FRANCEZE:

Balzac, Oeuvres complètes ilustrés par Tony Johannot, Meissonier, Gavarni, Daumier, Nanteuil etc. în 20 volume. — (Reeditarea renumitei şi rarei ediţiuni „Houssiaux" cu ilustraţii ale artiştilor din timp, retipărite după gravurele în lemn originale regăsite din întâmplare).

J. Bojer, Maternité. — **A. Cahuet,** Moussia ou la Vie et la Mort de Marie Bashkirtseff. — **A. Maurois,** Ariel ou la Vie de Shelley. — **J. Delteil,** Les Poilus. — Histoires de Curés (din colecţia Bibliotèque du Bon Vivant). — **O. Aubry,** Le grand Amour caché de Napoléon.

James Bryce, Les Démocraties modernes. — **Raoul Patry,** La Religion dans l'Allemagne d'aujourd'hui. (Catholicisme, Protestantisme, Christianisme païen et Racisme, Judaisme). — **D. Massé,** L'Enigme de Jésus-Christ. — **L. Tailhade,** Masques et Visages. **Emile-Bayard,** L'Art de reconnaître les Fraudes. (Tableaux, Sculpture, Dentelles, Meubles, etc.).

ENGLISH BOOKS:

G. K. Chesterton, The Man who knew too much. — **J. O Curwood,** The Golden Snare.

EDIŢII DE LUX:

Ch. Dickens, Mr. Picdwick si David Copperfield, cu câte 25 ilustraţiuni artistice în culori de Frank Reynolds.

„Collection des Prix littéraires" din noua editură **„Les Arts et le Livre"** a lui Céléstin Crès, iniţiatorul seriei cunoscute „Les Maîtres du Livre".

CITIŢI: „Vient de paraître", Revistă bibliografică; abonament anual (12 numere) excepţional pentru clienţii „Bibliofilei", **Lei 100 în loc de frs. 36.**

CĂRŢI GERMANE:

Curtius E. R. Französischer Geist im neuen Europa. (Despre M. Proust, P. Valery, V. Larbaud).

Gmelin Otto: Temudschin der Herr der Erde. Roman.

Mussolini: Reden. (Desvoltarea fascismului).

Dr. Beyer: Das Lehrsystem des Ordens der Gold-und Rosenkreuzer. (268 pag. cu multe planşe în negru şi culori).

Hennig R.: Von rätselhaften Ländern. (Lămuriri ştiinţifice Atlantis, Ophir, Thule, Vineta, Eridanus, etc.).

Vahara Mihira: Lehrbuch der altiudischen Astrologie. (Cu diagrame şi ilustraţii horoscopilor).

Forst-Battaglia O.: Die französische Literatur der Gegenwart 1870 — 1924.

Handbuch f. den Aussenhandel: (Conţine instituţiunile tuturor ţărilor. Indispensabil p. reprezentanţi).

G. Th. Fechner: Zend-Avesta. Gedanchen über die Dinge des Himmels und des Ienseits vom Standpunkte der Naturbetrachtung.

TRADUCERI IN LIMBA RUSĂ:

Romane şi nuvele de Wilde, Schnitzler, Wassermann, Dauthendey, Mayrink, Hauptmann.

ESPERANTO:

Gramatici, dicţionare literatura originală şi traduceri din alte limbi.

Afară de cărţi de lux şi de cărţi vechi şi rare cât şi o bogată colecţie de estampe moderne şi vechi la **„BIBLIOFILA", Bucureşti, str. Wilson, 1,** se găsesc atât cărţile sus anunţate cât şi orice carte de literatură sau de ştiinţă în toate limbile în condiţiunile cele mai avantagioase. Studenţi, profesori, artişti şi ziarişti se bucură deosebit de rabatul de **5 la sută** al membrilor **„Asociaţiei Bibliofile Române".**

MIHAIL SADOVEANU

Venea o moară pe Siret...

Ediţia II-a

Cartea Românească — Preţul 70 lei

Kreutzer-Sonate sau artistul fără voie

Cu două citate din Evanghelie, puse ca epigraf, şi un comentar publicat deosebit, autorul a explicat deajuns *morala* povestirii sale celebre. In 1890, când apare nuvela aceasta, în care cei mai mulţi n'au văzut decât o alarmă violentă contra impurităţii sexuale, Tolstoi iera convertit demult. Lumina i se făcuse deplin: alte valori nu mai existau pentru dânsul în afară de morala şi religia elementară; cu nici un preţ n'ar mai fi vrut să treacă în ochii semenilor lui, drept povestitor, adică drept simplu artist. Dar pornirile adânci şi oarbe ale naturii sunt mai tari decât voinţa cugetată, oricât de îndărătnic s'ar proclama ea. Tolstoi rămâne artist fără să vrea, şi în această privinţă istoria literară poate să-l pomenească aproape ca pe o curiozitate unică. E cu putinţă să fi fost oarecare poză rafinată în convertirea lui; atitudinile acele de mujic umilit şi pravoslavnic le va fi savurat el, poate, şi în oglinda vanităţilor celor mai ascunse care în nici un suflet de om nu lipseşte, — şi din acest punct de vedere a făcut, între alţii, Mereşcovski câteva presupuneri inteligente şi verosimile; totuşi numai un scepticism prea simplu şi de prost gust ar putea clasa pe un om ca acesta printre obicinuiţii cabotini ai vieţii artistice şi literare. In asemenea tipuri cu instincte ,cu sensibilitate şi fantezie supranormală, poza şi voinţa autentică încap bine, fără ca una să altereze pe cealaltă. Caşi Rousseau, Tolstoi era un bolnav superior; la astfel de oameni poza nu e simpla şi vulgara grimasă a mediocrilor, ci joc, copilăresc poate, dar de bună credinţă, al unui suflet hipertrofic. Putem crede că dorinţa lui Tolstoi de a nu fi artist, ci numai apostol, era curată, şi că lupta cinstit să se lepede de lume, prin urmare şi de artă... Dar a rămas artist până la moarte: *Hagi Murad, Părintele Serghie, Diavolul, Cadavrul* viu stau dovada veşnică de puterea neînvinsă a vocaţiei. Insă *Kreutzer-Sonate* are o valoare deosebită, tocmai pentrucă Tolstoi crede şi afirmă atât de hotărît că această povestire e o fabulă de propagandă, şi fiindcă cetitorul obicinuit a primit-o din capul locului ca o teză morală şi altceva n'a mai văzut în ea.

* * *

E drept că în această nuvelă morala vine înaintea fabulei, aşa încât atenţia cetitorului comun rămâne definitiv acaparată de morală. Dar tocmai la structura literară a acestei prime părţi „moralizatoare" trebuie luat seama cu deosebire.

S'ar putea crede că, pentru a da maximum de putere tezei sale, Tolstoi a imaginat un nebun ca Poznicev, şi l-a însărcinat tocmai pe dânsul să o susţie. Dar pornirea artistică a fost mai tare decât intenţia morală; efectul estetic primează cu orice preţ. Prin tehnica lui desăvârşit realistă, aplicată cu o virtuozitate care descurajează analiza. Tolstoi dă atâta lumină şi relief figurii nebunului, încât această figură, şi nu teza pe care o debită ocupă, inevitabil, atenţia cetitorului *literar*. „Doctrina" nebunului se absoarbe în desenul figurii, şi e distribuită aşa încât să-i adâncească şi să-i coloreze caracterizarea.

Iată, în colţul întunecat al vagonului, un om scurt de stat, cărunt, cu un palton vechiu, cu o vestă ordinară dedesubtul căreia se vede o cămaşă rusească brodată. Are mişcările scurte şi iuţi. „O ALTĂ CIUDAŢENIE a personajului" e că, din timp în timp, scotea un sunet curios, ca un fel de tusă, de sughiţ sau de râs înăbuşit pe loc. Omul se fereşte să intre în vorbă cu alţi călători. Când îl întreabă cineva, răspunde scurt şi brusc. Ceteşte, fumează, bea ceai, priveşte pe geam; — în tot ce face e nelinişte continuă. Şi, ca un motiv muzical, revine aproape în fiecare paragraf râsul sau sughiţul acela bizar. Până la sfârşit, Tolstoi ne reaminteşte, în răstimpuri minunat calculate, glasul zugrumat sau iritat, mişcările agitate, suspinele sau râsul amar al călătorului tragic.

Evident, Tolstoi caută ca figura, cu ticurile ei stranii, să ne obsedeze. Prin aceasta efectul estetic ni se sapă tot mai adânc în fantezie, figura se întregeşte halucinatorie.

„Domnul nervos", „domnul cel izolat" — „strigă tare, furios", — ochii îi ard — muşchiul unui obraz îi tresare spasmodic — dintr'odată simte că-l supără lumina, iute se urcă pe canapea şi trage perdeluţa lămpii — grăbit soarbe, ceaşcă după ceaşcă, un ceai negru ca cerneala — aşa ne urmăreşte chipul omului în tot timpul povestirii, iar între ideile vărsate pe nerăsuflate şi înfăţişarea exterioară acordul e deplin: ideile sunt aşa cum trebuie să fie la un apucat ca acesta.

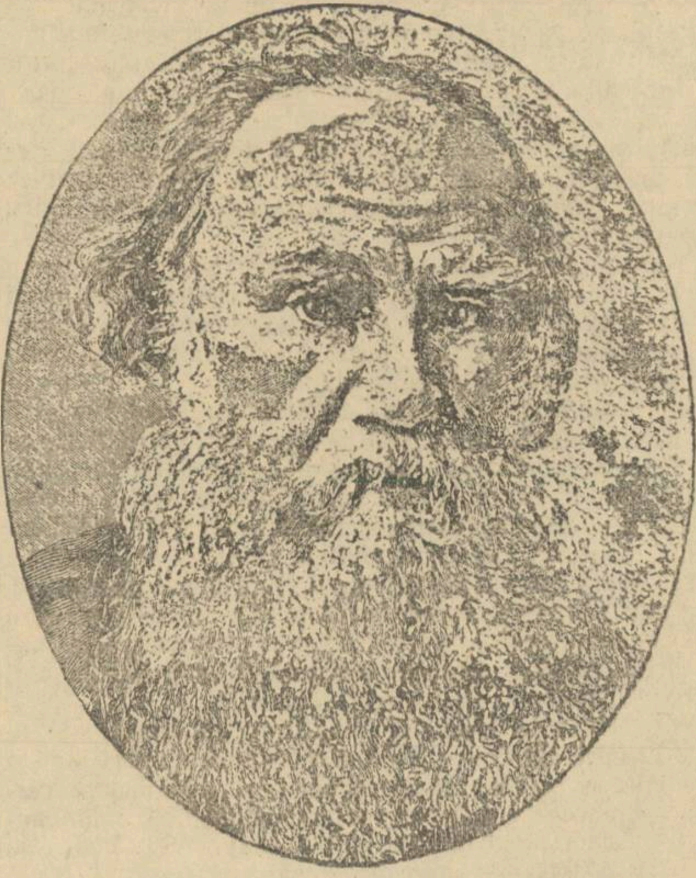
* * *

Poznicev e inteligent şi zmintit. Raţionează ca un filozof isteţ, dar observă şi conchide unilateral ca un maniac.

Impuritatea fundamentală a vieţii sexuale — aceasta e „ideia" lui Poznicev. Nu e vorba de a inobila, cum se zice, dragostea fizică: trebuie suprimată, fiindcă ea e răul radical. — Judecata e simplă şi luminoasă: sau viaţa n'are înţeles nici scop, şi atunci logic se impune să o negăm aşa cum cer budiştii, Schopenhauer şi Hartmann; sau are un scop, şi atunci e clar că ea va trebui să înceteze îndată ce acest scop va fi atins. Şi care poate fi scopul vieţii? Desigur: bunătatea şi iubirea de oameni. Ce puteri stau împotriva acestui scop? Patimile noastre. Şi Poznicev nu stă o clipă la îndoială: cea mai tare, mai rea, mai îndărătnică dintre patimi este dragostea sexuală. In această privinţă siguranţa lui e deplină: ştie că aşa e, *fiindcă* el, Poznicev, a suferit grozav din pricina dragostei fizice, — şi e cunoscut că „siguranţa" care se capătă prin mare suferinţă e tare ca granitul. Când suferinţa se preface în teorie generală, nu mai poate fi scăpare. Intâmplările grave ale vieţii, omul le generalizează fără scrupul, şi împotriva „filosofiilor" născute din păţanii proprii leac nu există. Obiecţia cea mai paşnică exasperează. Cel încercat nu răspunde decât cu râs amar, sau cu mânie celor care ar vrea să-i critice convingerile.

Oricât de scurt schiţate, figurile celorlalţi călători apar tot atât de întregi şi viu caracterizate caşi figura centrală. Avocatul şi doamna cea cu idei moderne, negustorul cu idei ruginite şi commis-voiajorul care n'are nici o ideie şi caută să apuce când una când alta, — împlinesc cu puternic relief tabloul în jurul dramaticului erou. Hainele, mutrele şi întreg stilul exterior, felul cum încep vorba, cum se întrerup, cum nu se înţeleg şi, nerăbdători de a se asculta, se reped să răspunză la afirmaţii pe nedreptul atribuite adversarului..., întreaga babilonie a discuţiilor obicinuite, cu absurdităţile lor tipice şi comice, o fixează Tolstoi cu acea rară măestrie realistă care-l stăpâneşte ca o fatalitate supremă. El vede artistic, necontenit, în ciuda zelului moralistic, cărui vrea să-şi închine toată voinţa şi destoinicia.

Intre autorii vestiţi care au întrebuinţat dialogul pentru a da cadru viu unor idei generale Tolstoi îmi pare să fi ...năcat cel mai bine relieful artistic al persoanelor cu limpezimea ideilor care-şi stau împotrivă. In Platon, interlocutorii rareori sunt altceva decât ecouri simple şi monotone ale lui Socrat. La Renan parizianul consacrat atenian prin formula obicinuit admisă, figura persoanelor (în „Dramele" filosofice nu mai puţin decât în Dialoguri) nu există: sunt nume proprii scrise în capul unor paragrafe, care n'au ce face cu aceste palide sonorităţi decorative. Multe pagini din Anatole France nu sunt decât dialog filozofic, şi desigur plasticitatea persoanelor lui (Coignard şi unele figuri din *Histoire contemporaine)* e adeseori abil susţinută. Dar încercarea de a fixa realistic capriciile unei conversaţii odată cu fizionomia vorbitorilor, de pildă în primele capitole din *le Lys rouge*, dă efecte artificiale şi şterse, faţă cu introducerea, foarte asemănătoare ca intenţie tehnică, mult mai scurtă dar cu atât mai plină şi vie, din nuvela lui Tolstoi. Şi aici, ca în orice formă înrudită cu dialogul filozofic, una din figuri creşte excesiv faţă cu celelalte, şi convorbirea e curând înlocuită de monolog. Dar la Tolstoi monologul oricât s'ar dezvolta, nu încetează de a caracteriza persoana

Tolstoi

care-l debită. La fiecare capitol se adaogă semne noi ale detracării personajului.

* * *

Poznicev e chinuit de gelozie sexuală în aşa grad că, până şi pe medici — ticăloşii, şarlatanii, cinicii de medici! — îi ineacă în injurii furioase, „fiindcă dezbracă şi pipăie peste tot nevestele oamenilor." Alt potop de ocări şi blesteme, pe îmbrăcămintea femeilor, cu deosebită stăruinţă asupra felului neruşinat de a pune în valoare frumuseţile cărnoase de dindărătul corpului. Era un punct cu deosebire sensibil în sufletul acesta atât de tragic: chiar pe rivalul lui, pe elegantul viorist, îl batjocoreşte cu grozavă ironie, pentrucă i se părea că seamănă, la contur, cu femeile hotentote, — Poznicev are oroare specială şi curioasă de callipygie. Desgustătorul viorist mai are încă şi „ceva parizian" în persoana lui; şi Poznicev zice curent: „maimuţele şi Parizienii", pentru a exprima în două cuvinte cea mai abjectă stricăciune. Foarte tare îl irită de asemenea ghetele cu nasturi ale tânărului.

Cu toată logica susţinută, la un anume loc izbucneşte dintr'odată incoherenţa constitutivă a dezechilibratului: după ce arătase în culori de o fioroasă violenţă, ura sălbatică în care se zbat, dela începutul căsniciei, el şi soţia, ne loveşte (la sfârşitul capitolului XXI) exclamaţia neaşteptată: „trebuia să conduc până la uşă pe domnul acesta, venit să turbure *pacea*, să zdrobească *fericirea* unei familii întregi." Până aici fusese vorba numai de luptă pe moarte şi de cea mai cumplită mizerie casnică; acum, deodată, ni se pomeneşte de pacea şi fericirea căminului. Fără îndoială omul nu e întreg la minte; gândurile lui se dau peste cap, ghiontuite de impulsuri furioase. Şi Poznicev jură, fireşte, că nouăzeci şi nouă la sută din oamenii însuraţi trăiesc într'un iad ca acela în care trăise el. Cei mai mulţi n'au curaj să dea lucrul pe faţă, tot astfel cum n'au curaj să strige în gura mare că luna de miere e numai murdărie, ruşine, scârbă, chin sau plictiseală. Cu îndărătnicie de posedat, el refuză să admită că între soţi poate exista, în adevăr, altceva decât turbare sexuală şi ură de moarte, alternativ sau, poate, chiar confundate într'un amestec ciudat şi virulent.

Pentrucă, după ce făcuse şi lăptase o casă de copii, femeia, istovită, vrea să se odihnească, bărbatul face, pe loc, această încheiere, pe care o crede cu deosebire „dreaptă": s'a lepădat de datoriile ei de mamă; atunci desigur tot aşa de uşor îşi va călca datoria de soţie. Şi apoi copiii, — cine ştie cu ce lachei au fost făcuţi?... In sfârşit, ce mai atâta vorbă? Doctorii şi muzica, iată cauzele celor mai multe adultere. Din întâmplare, doamna Poznicev făcea muzică, şi pe această particularitate clădeşte ingeniosul ei soţ o întreagă şi amară filozofie... Muzica ar trebui controlată de autorităţi, caşi sugestionarea hipnotică. Presto din Kreutzer-Sonate, se cântă în saloane pline de cucoane decoltate, — şi nimeni nu strigă împotriva acestei neruşinate provocări...?! E drept că, în mijlocul acestei izbucniri despre muzică, a cărei putere o proclamă „grozavă" şi „spăimântătoare", Poznicev are clipe de reţinere lucidă, şi, în două rânduri, observă că vorbeşte numai „despre dânsul", oprindu-se astfel în loc, în faţa propriei sale ciudăţenii.

* * *

După astfel de pregătire, care cetitor capabil de atenţie estetică, de înţelegere specific literară, se va mai putea ocupa de „doctrina" nenorocitului acestuia care, evident, purta în el din naştere sorţii unei existenţe catastrofale?

Intregul tablou e lucrat astfel încât figura să ne captiveze, şi nu cuprinsul brut al vorbelor cari i-se atribuie; „ideile" sunt culori şi linii ale figurii. Avem înainte un nebun, înfăţişat cu o rară capacitate artistică. Şi se poate un material mai favorabil pitorescului literar decât nebunul?

Cum se vor fi luptat sau împăcat, în sufletul autorului, intenţia pur artistică cu voinţa de a moraliza, nu putem şti; şi nici nu importă. Neindoielnic rămâne, cred, că intenţia artistică a triumfat dela un capăt până la altul al lucrării. In această privinţă France prezintă un contrast foarte instructiv cu Tolstoi: la cel d'intâi, gândul abstract şi intenţia teoretică sunt adeseori mult mai tari decât impresia plastică, care numai cu anevoie îşi face loc, sau este chiar cu totul pierdută din vedere; din contra, la Tolstoi instinctul artistic, în chip fatal, pare că fără ştirea şi osteneala autorului, subjugă intenţia didactică

De când începe criza şi până la uciderea femeii, desechilibratul Poznicev se arată nu numai inteligent, dar şi maistru observator şi artist rafinat. Călătoria în trăsură şi apoi în tren, zbuciumul gândurilor, liniştea şi turbarea care-l stăpânesc pe rând, în sfârşit acumularea precipitată a faptelor la sosirea acasă în puterea nopţii: furia supremă stăpânită cu ultimele puteri, ca să poată surprinde cât mai viclean pe vinovaţi, alegerea pumnalului a cărui teacă alunecă după o sofa — şi Poznicev „se gândeşte" că *pe urmă* va trebui să o caute acolo, după cum „se gândeşte" că ar fi ridicul să alerge, fără ghete în picioare, după complicele soţiei vinovate —, rezistenţa corsetului sub cuţit şi apoi înfundarea cuţitului în carnea moale, toate amănuntele în sfârşit, care lovesc şi minunează prin exactitatea lor stranie şi imperioasă, Poznicev le justifică spunând că e falşă cu desăvârşire afirmaţia celor care pretind că nu-şi aduc aminte nimic din ce au făcut în accesele lor de furie. „Eu îmi aduc aminte tot, şi nici o clipă n'am încetat să-mi aduc aminte. In fiecare secundă ştiam ce fac. De faptul însuşi al omorului mi-am dat seamă cu o minuţiozitate extraordinară... Şi cuţitul l-am scos pe loc din carne, cu dorinţa să repar ceeace făcusem".

Dar „minuţiozitatea extraordinară", atât de caracteristic pomenită de eroul povestirii, este viziunea artistică însăşi. Pe erou l-a imaginat Tolstoi, l-a incadrat şi l-a inspirat să vorbească — cu „minuţiozitate extraordinară". Şi tot ce e perceput şi exprimat „minuţios" devine irezistibil estetic, impune contemplare. In acest caz trebuie să fie cu desăvârşire obtuz cetitorul care e în stare să se oprească la întrebarea bleagă, scumpă autorilor de broşurele morale: are sau n'are Poznicev *dreptate*, şi ce măsuri sunt indicate pentruca sexele să trăiască în dulce armonie, iar scandaluri sau crime pasionale să nu mai fie?

PAUL ZARIFOPOL

Cum traducem

A apărut numărul 2 (Aprilie 1926) al revistei *Cartea*. Partea anecdotică a acestei publicaţiuni pentru bibliografie n'o formează simple hazuri, fie chiar legate de nume istorice: ci sunt contribuţiuni vesele la o „documentare intelectuală".

Trei capitole nouă: *Cum scrim, Cum vorbim, Cum traducem* dau precepte, sub forma unor nostimade.

Desprind un paragraf:

„...Se juca o piesă franţuzească în traducere — să zicem — românească. La un moment dat, într'o scenă, un personagiu din piesă are această ripostă:

Minţi! Tot răspunsul meu stă în aceste patru silabe.

Acuma număraţi şi d-voastră cum am numărat eu: *Minţi* — o singură silabă, nu-i aşa? De unde dar a scos traducătorul *patru?* Vă rog să credeţi că n'a născocit. In textul francez zice:

Vous en mentez. Toute ma réponse est dans ces quatre syllabes.

Şi traducătorul, fidel a ţinut să traducă aidoma".

S'ar putea alcătui coliere prodigioase dintr'asemenea mărgăritare. Secţia de manuscripte a Academiei Române posedă 10 volume imense din repertoriul răposatului artist Iorgu Carageali, şi numai acel repertoriu ar fi în stare — pe lângă un material destul de serios pentru un istoric al teatrelor în România — să furnizeze probe de traduceri de felul celeea reprodus emai sus.

Dar dacă asemenea „sălbi" de transpunere dintr'un grai într'altul sunt preţioase — pentrucă, prin laturea lor umoristică, sunt instruitoare caşi preceptele grave — nu mai puţin de preţ ar fi şirurile de traduceri splendid izbutite. La noi, *Iliada* şi *Odyseea* prima în traducerea lui George Murnu, cealaltă în a lui Cezar Papacostea; *Aeneis* şi pe alocuri chiar şi *Infernul:* amândouă în tălmăcirea lui Coşbuc; *Tartuffe* în versiunea românească a lui A. Toma dau echivalente uimitoare pasagiilor originale, mai ales rândurilor cari au locuţiuni proverbiale şi stihurilor-aforisme. In treacăt, deocamdată, şi fără comentarii (aşa cum se fac completările repezi ale apropourilor anecdotice), iată ceva din traducerea lui A. Toma.

Dojana:

„Ţi-e nelipsit cuvântul ca Martie din post" răspunde versului franţuzesc:

„Vous vous [illegible]lez sur tout de dire votre avis". Fragmentul cela de alexandrin — primejdios pentru un traducător, întrucât poate uşurel intra în cursa în care căzuse cel cu apostrofa în „patru silabe" —:

„Vous êtes un sot en trois lettres, mon fils", A. Toma îl traduce:

„...In două vorbe să-ţi spun ce eşti: un prost".

Versului lui Molière:

„Et c'est tout justement la cour du roi Pétaut" traducătorul nostru îi găseşte echivalentul:

„Aici! curat povestea! e satul fără câni" pe când în versiunea lui Haralamb G. Lecca se află această literală tălmăcire:

„De par'c'aţi fi la Curtea faimosului Pétaut", rând fără nici un înţeles pentru auditoriul sau lectorul român, întrucât *la cour du roi Pétaut* nu poate avea alte corespunzătoare în româneşte decât: „târgul lui Cremene", „satul fără jitari", „ori satul fără câni".

B. LAZAREANU

Perle artificiale

In ultima şedinţă a societăţii fizicianilor din Paris, profesorul Deauvilleux a ţinut o conferinţă asupra metodei nouă de fabricare a perlelor artificiale, metodă practicată în America. Detaliile acestei metode sunt ţinute în mare secret. Numai razele Roentgen au putut să descopere până astăzi dacă o perlă e veritabilă sau artificială. Or, acuma, perlele făcute în America prezintă acelaş spectru caşi cele veritabile, sub acţiunea razelor Roentgen. Bijutierii francezi sunt foarte alarmaţi şi se tem de exploatarea americană. La 1 Mai se deschide la Amsterdam un congres mondial al bijutierilor, unde se va discuta şi problema perlelor artificiale.

In drum spre Polul Nord...

Amundsen, Wilkins şi Bird: un dirijabil şi mai multe aeroplane ale celor doi din urmă vor da peste câteva zile atacuri concentrice asupra Polului Nord.

Ştiinţa, gazetăria, cinematograful, arta, pictura şi literatura, iau parte la toate aceste expediţii îndrăzneţe. Despre ele vor apărea în presă până la iarna viitoare mai multe dări de seamă, volume de impresii şi observaţii, tablouri pictate şi fotografiate. Unii dintre participanţi au şi oarecare raporturi cu literatura beletristică: se vor scrie şi poezii polare? — Nu ştim dacă în sânul expediţiilor nu se găsesc şi poeţi prezenţi şi viitori...

Lucru cert însă este că exploratorii celor trei echipe au văzut şi simţit lucruri minunate în primele zboruri de probă. Jurnaliştii cari însoţesc pe Amundsen, au şi început să inunde marile cotidiane din Occident cu opere mărunte şi întinse, descriind minunile mari şi minuscule văzute. auzite şi simţite.

Totuşi, deocamdată numai căpitanul Wilkins, plecat în recunoaştere din Fairbanks (America de Nord) spre câmpiile îngheţate ale oceanului arctic, a constatat într'adevăr unele lucruri fantastice, pline de culoare... Trei zile după plecarea lui Wilkins cu un pilot nu s'a primit la Fairbanks nici un radio dela dânsul. Intâiu i s'a trimis un transport auxiliar cu benzină printr'o echipă trasă de câini, apoi un „Fokker" cu trei motoare a plecat să-i caute pe exploratorii rătăciţi.

Un radio de la Wilkins a anunţat însă că el profitase de vremea frumoasă şi făcuse o recunoaştere mai vastă, ajungând acolo unde nu numai aeroplanele nu zburaseră încă, dar nici picior de om nu ajunsese. Zborul a avut loc deasupra câmpurilor şi stâncilor uriaşe de ghiaţă.

Pământ nu s'a găsit deocamdată nicăeri. Aviatorii au ajuns la 75 gr. latitudine de nord, adică au fost la o distanţă de 1500 km. de Pol.

Wilkins, întorcându-se, a povestit că sosirea lui la capul Barrow a produs o senzaţie de nedescris: 200 de Eschimoşi şi 90 Albi, care constitue populaţia acestui punct de extremitate nordică a Americei, au fugit în clipa aterizării lui Wilkins. S'a aflat mai târziu că aeroplanul fusese observat mai întâi de un eschimos, care se întorcea acasă cu sania şi câinii. Văzând aeroplanul, el căzuse jos în sanie şi nu mai îndrăznise să ridice ochii timp de vre-o oră. Sosit la Barrow, Eschimosul a povestit celorlalţi că a văzut pe însuşi diavolul, care se apropie de comună. Cei 90 Albi deşi au auzit ceva despre aviaţie, sunt totuşi extrem de primitivi şi superstiţioşi: aterizarea lui Wilkins le-a confirmat vestea adusă de Eschimos. Apoi Albii au revenit; Eschimosul cu pricina şi încă câţiva au refuzat să se apropie de aeroplan.

Invăţătoarea şcoalei a permis copiilor să fugă acasă la părinţi ca să se ascundă: copiii s'au înghesuit în uşa şcoalei şi mai-mai n'au călcat-o în picioare pe învăţătoare.

Capul Barrow are munţi şi stânci înalte îngheţate Nicăeri — nici măcar un fir de iarbă.

Când Wilkins a plecat îndărăt la Fairbanks, Eschimoşii au jucat dansul lor tradiţional pentru „gonirea diavolului"....

Expediţia lui Bird se face de la Spitzbergen. Aci au fost aduse mai multe echipe de Eschimoşi relativ civilizaţi. Dela Spitzbergen aceste echipe vor fi lăsate din loc în loc pe gheţuri spre Polul Nord, fiind înzestrate cu radio, combustibil şi proviziuni. Astfel după un radio primit dela exploratori, Eschimoşii vor sări în ajutorul lor cu sănii şi câini. Puncte de sprijin se vor organiza pe o distanţă de 400 mile dela Spitzbergen. Ultimul punct va fi „Pământul lui Piri".

De aci Bird va zbura încă 400 mile până la Pol nesprijinit de alţii.

Intre Spitzbergen şi Piri se vor întrebuinţa parasutele cu care exploratorii vor ateriza în căutarea punctelor bune şi solide pentru aterizarea aeroplanelor în mijlocul zăpezilor şi gheţurilor nestabile sau subţiri.

Amundsen va pleca spre Polul Nord împreună cu unsprezece însoţitori. Cabina dirijabilului nu e tocmai încăpătoare pentru atâţia oameni. Dirijabilul va dispune de 5000 kgr. benzină, deşi drumul dela Spitzbergen până la Alasca peste Pol, necesită numai 3.300 kgr. Dirijabilul „Norvegia" a fost supus celor mai serioase încercări până acuma. In Italia i s'a aplicat un vânt artificial de 30 metri pe secundă, şi rezistenţa navei s'a dovedit foarte mare.

Amundsen vrea să pătrundă în tainele gheţarilor dela Pol, unde au dispărut atâtea vase şi atâţia exploratori. El crede că va găsi acolo undeva un continent necunoscut.

E mai uşor să ajungi la Pol decât să cunoşti centrul regiunei îngheţate întinse cât zece Românii!

Piri a crezut că vede pământ la Pol, când a fost aproape de acest punct misterios. Amundsen crede că Piri a avut dreptate, deşi Mac-Milian afirma că Piri nu văzuse decât un miraj polar. Amundsen crede că după câmpurile de ghiaţă se află o insulă cu o temperatură care face posibilă viaţa. — Insula trebue să fie foarte mare, — spune Amundsen, — şi trebue să fie populată. Deşi în zborul meu din anul trecut, noi n'am văzut pe o distanţă de 2.000 km. decât trei păsări şi o focă; totuşi nu cred că există viaţa în mijlocul acestui deşert de ghiaţă...

Plebiscit

La un teatru popular din Viena s'a întreprins un referendum printre spectatori, pentru a se vedea cari sunt piesele preferate de fiecare.

Publicul nu s'a prea arătat naţionalist înverşunat cum s'ar fi putut bănui. Cel mai mare număr de sufragii l-a întrunit „Evantaiul doamnei Windermeere", cunoscuta comedie a lui Oscar Wilde. I-a urmat, însă la respectabilă distanţă „L'Aiglon" a lui Edmond Rostand.

In ordinea imediat următoare veneau: „Visul unei nopţi de vară" a lui Shakespeare, „Peer Gynt" a lui Ibsen, şi în sfârşit „Tânărul Medard" a lui Schnitzler şi „Maria Stuart" a lui Schiller.

E un simptom îmbucurător alungarea şovinismului din artă şi preferarea genialităţii înaintea naţionalismului îngust. Asta în privinţa faptului de apreciere în sine; cât priveşte exactitatea valorificării în succesiune, credem că cele mai multe din lucrările „puse la vot", conţin un coeficient prea singular de artă pentru a-l putea drămui prin comparaţie, sau a-l aşeza după preţ, ca zarzavatul...

CRONICA ŞTIINŢIFICĂ

Bucuria Homeopaţilor

Cu prilejul unor comunicări interesante la Academia de Ştiinţe din Paris

Mi se pare că astăzi nu mai avem medici *homeopaţi* in România. In timpul copilăriei mele — acum vre-o patruzeci de ani — locuia şi practica la Iaşi, în Strada de Sus, vis-à-vis de *„Grădina Primăriei"*, un asemenea medic un *„pillen doctor"* — cum îi spunea populaţia evreiască — adică un *„doctor de pilule"*.

Orice boală era tratată de el prin pilule, în care incorpora doze *infinitesimal de mici* de medicamente. El singur fabrica acele hapuri.

Doctrina homeopaţilor adoptată azi de mulţi medici din ţările apusene e un fel de doctrină spiritualistă sau, mai bine, vitalistă. Ea se bazează pe convingerea, că orice schimbare vătămătoare întâmplată în organismul nostru se întâmplă sub înrâurirea unei *forţe imateriale.* Inventatorul acestei doctrine, d-rul Hahnemann din Leipzieg (1843) învăţa, că dacă e vorba de a lupta împotriva unei forţe imateriale, este logic că nu trebue cantităţi mari de materii medicamentoase, ca s'o facem nevătămătoare, ci e de ajuns *a milioana parte* dintr'o doză activă spre a obţinea o schimbare în bine în mersul unei boli.

Binişor, binişor !Nu te grăbi! Nu cumva să bei tot paharul. Trebue să ştii că 'ntr'un pahar cu apă limpede se află aproape a suta milioane parte dintr'un gram de silice. Şi acest mineral e unul din remediile cele mai violente ale homeopthiei.

Nu se poate nega, că şi homeopaţii au avut şi ei numeroasele lor succese terapeutice. Şi astăzi — mai cu deosebire în Germania — mulţi bolnavi au încredere în ei şi se vindecă de multe boli, înghiţind doze infinit de *mici* de medicamente, din care noi luăm în cantităţi de grame şi zeci de grame!

Cum a fost privită această doctrină de lumea savanţilor şi de marele public, ne-o arată gravura pe care o dăm aci, în care se vede pe medicul homeopat francez băgând groaza într'un bolnav, care îndrăzneşte să bea puţină *apă*, pentru cuvântul că şi apa naturală, cum curge în conducte şi'n isvoare, conţine şi ea în soluţie o câtime infinit de mică, de silice! Ca să trateze — de o pildă — pe un bolnav suferind de friguri, medicul homeopat în loc să-i dea 1 gram chinină pe zi, va lua un gram de chinină pe care-l dizolvă într'un litru de apă. El ia o picătură din acest litru şi o dizolvă iar într'un litru apă; apoi mai ia o picătură şi o dizolvă, şi tot aşa mai departe, până ajunge ca o picătură să fie a mia milioana parte dintr'un gram de chinină şi atâta dă bolnavului!

Iată însă o veste uimitoare în lumea ştiinţifică, ce aduce multă apă la moara doctrinelor homeopate. Nu e mult de când înaintea Academiei de Ştiinţe din Paris, un savant francez, d-rul Marage, dovedise clar că microorgenismele, care transformă laptele în Kefir, îşi măresc puterea lor enorm de mult, când sunt puse în contact cu câteva centigrame de bicarbonat de sodiu. E de ajuns o câtime extrem de mică de bicarbonat, ca acidul lactic (format în lapte din zahăr sub înrâurirea fermenţilor făcători de Kefir) să crească în câtime dela 7—9 gr. la un litru.

Acelaşi savant francez, a adus însă săptămâna trecută înaintea Academiei, o nouă serie de experienţe, care au făcut să jubileze pe homeopaţi.

Nu centigrame, ci doze *imponderabile* de bicarbonat (a mia milioana parte dintr'un gram) adăogate fermenţilor provoacă schimbări atât de mari, încât imediat acidul lactic trece de la 3 la 4 grame la litru.

Se înţelege că afirmarea că în intreaga viaţă a organismului nostru, — care după ştiinţa contemporană, nu e decât o continuă schimbare chimică sub înrâurirea miliardelor de fermenţi şi diastaze care mişună în toate celulele corpului nostru, — introducerea unor substanţe chimice, medicamentoase, chiar în doze imponderabile (aşa cum o practică homeopaţii) e în stare să provoace schimbări mari nu mai pare azi chiar atât de ridicolă.

Am avut prilejul să asist dăunăzi la sbuciumări nenorocite ale unui bolnav, atribuite de familia bolnavului unor doze mici dintr'un medicament prescris suferindului de către un medic.

Intâmplarea aceasta şi noua comunicare făcută Academiei de Ştiinţe din Paris mi-au sugerat subiectul cronicei mele de azi.

Este vorba de un bolnav de cord consultat de un medic, care-i prescrisese câteva picături din cunoscutul medicament *digitalina.* Imediat după înghiţirea celor câteva picături de digitalină, bolnavul care înainte nu se simţia chiar atât de rău, căzu pradă unor simptome alarmante, intre care şi o paralizie a feţei. Nu voiu comite, fireşte, cunoscuta greşeală de logică socotind, într'o înşirare de fenomene, pe unul din ele drept cauza celui următor lui: *post hoc ergo propter hoc.* Un alt medic chemat lângă bolnav a negat posibilitatea acestei agravări în decursul boalei numai din cauza câtor-va picături de digitalină. O datorie de *„deontologie* medicală" mă făcu să nu contrazic pe un „confrate", deşi în mintea mea străluciau imaginile experienţelor d-rului Marage, care dovediau ce acţiuni formidabile se pot declara într'un organism *chiar prin doze imponderabile* de substanţe chimice.

* * *

Problema discutată aci e însă în legătură cu însăşi marea problemă, atât de revoluţionată astăzi, *a Constituţiei Mteriei.* Prin noile cercetări asupra atomului, Ştiinţa de azi creînd o fizică şi o chimie nouă, a creat în acelaş timp şi o *nouă biologie.* Precum atomul nu mai apare astăzi ca ultima părticică indivizibilă a Materiei, tot astfel *celula* nu mai este pentru ştiinţa de astăzi — elementul primitiv, esenţial, caracteristic fiinţei vii. Atomul de materie chiar când nu face parte din lumea „organică" se aseamănă în totul cu atomul materiei vii. Fizico-chimia demonstrează că molecula gram *din ori ce fel de corp* conţine 680 sextilioane de molecule mici, atomi, şi aceştia la rândul lor sunt formaţi din părticele mai mici separate şi insufleţite de o mişcare intensă. Intreaga Materie e vie! Când ştiinţa uimită de aceste descoperiri a început a studia şi *celula,* care se socotia unitatea fundamentală *caracteristică vieţii,* s'au constatat şi în ea fenomene intime şi o structură complicată şi misterioasă, ca şi în atomul de materie neorganică. S'a constatat o aşa numită *stare coloidală* de care am mai vorbit odată în „Adevărul Literar". Proloplasma din care e formată celula e constituită dintr'un mediu în *aparenţă* omogen în care se disting filamente şi grăuncioare infinit de mici. Toate aceste elemente care intră în compoziţia „celulei" sunt într'o stare de echilibru special, care poate fi sdruncinat prin diverse substanţe chimice, care-s tot atâtea forme de energie acumulată. Boala unui organism nu e de cât o schimbare survenită în echilibrul coloidal al materiei. Doza *„homeopatică"* a medicamentelor poate restabili acest echilibru, precum cantitatea infinit de mică a digitalinei de care am vorbit a putut strica grav acest echilibru.

De altfel ştiinţa a dovedit azi, că funcţiunile musculare şi nervoase ale inimii sunt sub dependenţa unor fiinţe infinit de mici (fermenţi, diastaze), care trăiesc în toate zemurile, în toate sucurile din ţesutul inimii, şi care printr'o acţiune a lor înrâuresc funcţiunile acestui organ atât de necesar vieţii.

De ce n'am admite, că precum o doză imponderabilă de bicarbonat a putut înrîuri atât de mult fermenţii din lapte în cât ei să fabrice o cantitate atât de mare de acid lactic (experienţele lui Marage), tot astfel o doză infinit de mică de digitalină să fi influenţat fermenţii din sucurile care impregnează cordul bolnavului, în cât a sdruncinat tot echilibrul în care se afla materia coloidală constituind muşchiul şi nervii inimii şi a produs acele fenomene atât de grave?

Cu cât studiem mai mult cu atât mai mare apare misterul adâncimilor în care se plăsmuiesc energiile care fac inima să bată şi creerul să gândiască.

Doctorul YGREC

CRONICA MUZICALA

Al 12-lea Concert simfonic al Filarmonicei

Programul acestui concert nu conţinea nici o simfonie, cu toate că cuprindea o compoziţie concertantă, care poartă denumirea improprie de „Simfonie spaniolă" de Lalo. Această compoziţie scrisă pentru vioară şi orchestră, cere o interpretare perfectă, pentruca să producă efectul, pe care l-a prevăzut compozitorul.

Nimeni mai bine ca violonistul Jacques Thibaud nu putea să-i asigure cea mai magistrală execuţie. Jacques Thibaud are o sonoritate extraordinară, o căldură meridională şi un stil atât de pur, în cât este socotit cu drept cuvânt printre cei mai mari violonişti în viaţă. Publicul nostru a subliniat prin nesfârşite aplauze, sentimente de sinceră admiraţie pentru neîntrecutul artist francez.

D. Georgescu a ţinut să dirijeze „Preludiul şi moartea Isoldei" de Wagner, cu care a deschis concertul simfonic. Ce păcat că opera noastră n'a putut monta această capodoperă, cu o acţiune poetică, stranie, magică.

In această operă nu mai găsim amorul tânăr din Lohengrin, ci unul tomnatic, care corespunde cu vârsta lui Wagner când a scris Tristan, îndrăgostit la acea epocă — o dragoste tardivă, care tocmai din aceste motive atinge culmi nebănuite. Indrăgostiţii, ajutaţi de muzică, se ridică într'o atmosferă superioară, singura capabilă să-i priceapă, singura care poate să-i unească pentru totdeauna în moartea eternă. Această pasiune este schiţată moderat de preludiu şi ajunge la un paroxism, pe care nu l-a putut reda nici un compozitor până azi, în scena finală, în moartea Isoldei. Spiritul lui Wagner atât de german în compoziţiile sale literare, este mai puţin german când e vorba de forma muzicală.

Forma muzicii lui Wagner se datoreşte unei aglomeraţiuni armonice de sonorităţi noi. In orchestraţia sa instrumentele de alamă contribue să dea culori bine determinate, dominante în unele momente, accente indispensabile unui efect atât de personal şi motivele alămurilor sunt suficiente pentru a forma un tablou muzical a parte. Efectul alămurilor este şi mai bine simţit în uvertura din „Maeştrii cântăreţi", care a fost executată la sfârşitul concertului. Execuţia acestei uverturi a fost superioară execuţiei preludiului şi morţii Isoldei, lipsite de supleţea caracteristică unor astfel de motive.

„Procesia nocturnă" a lui Rabaud, directorul Conservatorului din Paris, compozitor subtil şi de un stil modern, a fost dirijată de d. Georgescu cu multă dibăcie.

Pasiunea din prima parte, cu efecte ce ajung la tonalităţi şterse şi care se rezumă într'un cortegiu final, monoton şi luminat numai de torţele purtate de mânile eclesiastice, a fost redată cu toate nuanţele. Orchestra făcea impresia că era condusă de bagheta sigură a unui şef de orchestră desăvârşit. Trebuie să recunoaştem că d. Georgescu de azi nu mai seamănă cu acel şef de orchestră pe care l-am cunoscut acum câţiva ani, de oarece a dobândit o experienţă pe care puţini şefi de orchestră au dobândit-o în aşa scurt timp. Cu oarecare sforţări, modificări în compunerea orchestrei „Filarmonicei" din Bucureşti, şi cu oarecare sacrificii băneşti, vom ajunge să avem o instituţie de cultură muzicală de prim ordin. Progresele se simt şi toţi care se interesează de progresele artei la noi, sunt datori să le semnaleze.

I. FLORESTAN

Cronica artistică

Căile priceperii estetice şi diversitatea gustului artistic, rămân probleme veşnic deschise. Nu se vor împăca doi inşi într'o aceeaş apreciere, bună sau rebarbativă, în faţa operei de artă, fiindcă sensibilităţi diferite se impresionează diferit. Aceasta se întâmplă totdeauna cu lucrările străbătute de un nu ştiu ce nedefinit şi provizoriu. Este o imposibilitate însă ca o operă de netăgăduită şi definitivă artă să nu covârşească prin emoţia conţinută, cea mai insuficientă şi parţială observaţie, ca şi pe cea mai exigentă.

Oscilând între o picturalizare a literaturii populare (sau numai cu tendinţe de popularitate), şi între o vădită atitudine descriptivă, Teişanu a dovedit cu oportunitate că înţelege studiul modelului şi al naturii în genere, într'o accepţie destul de avansată. Şi de vreme ce poate înoi şi însufleţi fără să schimonosească de ce-ar face altfel? A fi avansat nu înseamnă numaidecât a fi constructivit. Interpretarea lui e locală şi adecvată. Niciodată manierismul şi extravagantul n'au fost mai cu sinceritate ocolite ca în expoziţia aceasta dela Muzeul Aman.

Subiectilul (suprafaţa plană destinată să primească culoarea), preparaţia panoului şi imprimarea iniţială hotărăsc şi viitorul operei şi înţelegerea ei. Impărţind cu tonuri uşor diluate caracterele esenţiale şi amănuntul obiectelor, tabloul se continuă apoi cu înlesnire şi succes. Când subiectul nu e bine calculat de artist, rezultatele sunt dezastruoase: pânza prea mare cere fatal detalii inutile; prea mică, neglijează tocmai acele caractere pe cari dintru început trebuia să le fixeze.

Teişanu se menţine pasionat, generos şi superior în arta lui, măsurând dela miniatura de câţiva centimetri pătraţi şi până la tabloul de mărime comună, aceeaş promptitudine de execuţie, aceeaş complexitate de interpretare şi ordonanţă de ansamblu.

Miniaturile nu pot fi lucrate decât de un talent format şi de o paletă bogată şi flexibilă la cele mai fine meticulozităţi. Teişanu izbuteşte în acest dificil gen, dând cu precizie nuanţele şi expresia pe cari obiectul le are în atmosferă. Desenul e adâncit cu semnificaţie de incizie, reliefând profilul, conturul sau extremitatea. Punerea în cadru se împacă şi cu exigenţele artistului şi cu bunul gust critic. Dacă unele tonuri prea vii fac impresia că priveşti prin sticlă modelul aevea, în schimb ele au avantagiul că scutesc ochiul de brutalitatea obicinuită a lucrărilor în cari lumina e distribuită fără atenţia cuvenită.

Nu trebuie să repeţi niciodată lumina principală — spune Dandré-Bardon—. Pentru a susţinea cu artă lumina principală, e necesar să introduci ecouri luminoase cari să cheme succesiv privirea spectatorului, şi cari plimbându-i-o dela un capăt la altul pe linii diagonale, să facă să i-se pară tabloul mai mare decât pânza.

Teişanu nu numai că produce această impresie, dar pictura lui îţi dă fiorul realităţii. Ceeace contribue la intensificarea emoţiei artistice, este mai ales culoarea care aproape constant are o strălucire de fantastic, de basm.

Reacţiunea împotriva directei şi exactei reprezentări a naturii, pe Teişanu nu l-a influenţat; cu toată imaginaţia lui svăpăiată, pornită mereu spre legendă, el pune din paletă modelul aidoma pe pânză, dar nu-l fotografiază: îl reînvie...

Asociind tonurilor iniţiale o masă superioară în volum, masele subordonate lărgindu-se, dobândesc un efect puternic. Printr'o fericită opoziţie a valorilor, pictorul nostru izbuteşte astfel să dea iluzia puternică a luminii şi a vieţii. Dacă adesea e prea decorativ, el ştie şi în lucrările de pură ilustraţie să fie original în tratarea subiectului, şi conştiincios în desăvârşirea simbolului,—deşi taina simbolului se sbate sub pensulă pentru a da sens unei naturi ireale. In jurul unei idei de sugestie, el echilibrează compoziţia pe fondul unor viguroase armonizări de tonuri, pictând par'că numai emotivitatea pe care o urmăreşte până în înfăţişările himerice ale mitului, exprimând fără preferinţă tot ceeace îi ispiteşte imaginaţia.

Teişanu nu e obsedat nici de nevoia inovaţiilor, nici de primitivismul crochiurilor cu trăsături simpliste, cari în căutarea expresiei sintetice se opintesc penibil sub penel.

Umbrită de rafinamente discrete ce rămân totuş uşor de sesizat, arta lui nu ştim dacă ar mai avea trebuinţă de oarecare concentrare spre compoziţie ori mai de grabă spre o aplicaţiune ornamentală; oricum însă, decorativul său e remarcabil.

* * *

Dărnicia cu care unii artişti „toarnă" poezie în atmosferă, face ca dulcegăria interpretării peisagiului să dăuneze întregii manifestări. Pictorul Mogoş, care expune în sala Ileana, se complace în sfera echivocă a nelimpezirii atitudinii, din care nu poate naşte decât neînţelegere.

Vasal modelului, el nu-i impirmă personalitate; îl reproduce de profil, din faţă, cu bereta pe ceafă, pe urechea stângă, pe cea dreaptă sau pe ochi, zâmbind, aferat, cu pieptul mândru reliefat din corsaj, dar în tonuri provizorii, cu desen fără strălucire, şi cu aşezări de amănunte cari sugerează încă nehotărârea, limita.

Lipsa de precizie în factură şi sărăcia paletei îl determină şi pe acest artist să evite compoziţia. Nu cadrul cu dimensiuni largi impresionează (oricâte oi am împrăştia în pajişte), ci elementele de expresie şi semnificaţia lor general artistică. Bucăţile lui Mogoş, n'au o frumuseţe de directivă, n'au forţa svâcnitoare a unei originalităţi de revelaţie, dar in mijlocul lor te simţi satisfăcut. Neavând însă plan şi continuitate, Mogoş realizează un fel de peisagiu eliptic, dându-i un colorit de veritabilă „natură moartă"—dar moartă de tot.

Miniaturile cari n'au virtuozitatea lui Teişanu, dar respira un aer mai intim şi portretele, sunt în această expoziţie lucrările cele mai bune.

H. BLAZIAN

A apărut

ARIPI FRÂNTE

— Dramă în 3 acte în versuri —

de A. de HERZ

Librăria „Universala" Alcalay & Co

Intreceri caligrafice

Pliniu povesteşte că Iliada a fost scrisă în intregime pe un pergament pe care îl puteai închide într'o coajă de nucă. Iliada conţine 15.686 de versuri. Biblioteca din Viena posedă o foae de 16 centimetri lungime pe 12 lăţime, care conţine în manuscris, cinci cărţi ale Vechiului Testament scrise pe o singură parte şi fără abreviative. Se mai citează vienezul Spanochi din veacul al şapte-spre-zecelea, care a scris un vers al lui Homer pe un bob de mei, sau de poetul despre care se spune că a scris un ditstih în caractere de aur pe care l-a închis în coaja unui bob de grâu.

Recordul însă pare a fi ţinut sau de copistul care a copiat pe un velin de mărimea unghiei Evanghelia lui Sf. Ion.

Biblioteca „DIMINEAŢA"

LEI 60. — ZECE VOLUME

ADICA LEI 6.— în loc de LEI 8.—, 10.—şi 12 VOLUMUL

Suma de mai sus se va înainta prin mandat postal, la Administraţia ziarului „Dimineaţa", Bucureşti, Str. Sărindar 9—11, specificând pe cuponul mandatului numerile comandate. Volumele se vor expedia franco

AU APĂRUT PÂNĂ ASTĂZI URMATORELE NUMERE:

No. 1. — **Războiul balcanic** de M. Sadoveanu.
No. 2. — **Diavolul** de I. Agârbiceanu.
No. 3. — **Spitalul** de P. I. Jouve (trad. de Victor Ion Popa).
No. 4. — **Mâna vrăjit** de Gerard de Nerval (trad. de Eug. Boureanu).
No. 5. — **Crima Lordului Arthur Savile** de Oscar Wilde (trad. de Ion Popa).
No. 6. — **Şeful gării** de A de Herz.
No. 7. — **Lăcustele** de Gleb Uspenski (trad. de M. Sevastos).
No. 8. — **Toamne de odinioară** de Gala Galaction.
No. 9. — **Fantezii humoristice** de Edgar Poe.
No. 10. — **Secretul lui Don Juan** de Rémy de Gourmont.
No. 11. — **Nuvele** de Gh. Brăescu.
No. 12. — **Viaţa lui Eminescu** de Gala Galaction.
No. 13. — **Adio** de H. de Balzac (trad. de Alice Gabrielescu).
No. 14. — **Xanthis sau vitrina sentimentală** de Albert Samain (trad. de M. Carp).
No. 15. — **La Montmorency** de H. Sanielevici.
No. 16. — **Imprumutul răposatei** de Blasco Ibanez.
No. 17. — **Domnişoara Roxana** de Anatole France (trad. de N. Davidescu).
No. 18. — **Viaţa în armată** de Anton Bacalbaşa.
No. 19. — **Poeme** de Ştefan Petică.
No. 20. — **Ziua apelor** de Bojena Niemţova.
No. 21. — **Surpriză** de J. Dongorozi.
No. 22. — **Poveştile lui Hinu Ion** de Sandu Teleajen.
No. 23. — **Omul cu obrazu 'ncrustat** de Jak London.
No. 24. — **Flămânzii** de I. Ciocârlan.
No. 25. — **Lupii** de Eug. Boureanu.
No. 26. — **O sărutare** de J. H. Rosny (trad. de M. Carp).
No. 27. — **Homunculus** de Al. Ciura.
No. 28. — **Viaţa mea**, povestirea unei ţărănci din Rusia de Leon Tolstoi (în rom. de V. I. Popa).
No. 29. — **Prima Turcoaică** de N. Batzaria.
No. 30. — **Patru cuvântări** de Jean Jaurès (trad. de D. I. Suchianu).
No. 31. — **Păianjenul** de Hans Heinz Evres.
No. 32. — **Faust**, tragedie, de Goethe (trad. de Iosif Nădejde).
No. 33. — **Amintirile unui băiat de familie** de I. Petrovici.
No. 34. — **Tristan** de Thomas Manu.
No. 35. — **Amazoana**, culegere de eşeuri scrise cu o artă specific feminină de Natalia Negru.
No. 36. — **Laguna** de Joseph Conrad.
No. 37. — **Descântecul** de I. Vinea.
No. 38. — **Crainquebille** de Anatole France (trad. de M. Carp).
No. 39. — **Povestiri din Danemarca** de Drachman (trad. din nemţeşte de I. Botez).
No. 40. — **In tren** de H. Sanielevici.
No. 41. — **Secretul contesei** de Regnier.
No. 42. — **Singurătate** de I. Agârbiceanu.
No. 43. — **Balzac şi Stendhal** de Brandes
No. 44. — **Crima din str. Nopţii** de N. Davidescu.
No. 45. — **Livada de măslini** de Maupassant.
No. 46. — **Sărutul cel mai dulce** de Septimiu Popa.
No. 47. — **Din minunile instinctului la insecte** de J. H. Fabre.
No. 48. — **O mireasă la loterie** de W. A. Hoffman.
No. 49. — **Radeş** de D. N. Teodorescu.
No. 50. — **Werther** de Lazăr C. Lazarevici.
No. 51. — **Domnul Şef** de Adrian Pascu.
No. 52—53. — **Profesiunea D-nei Warren** de Georg Bernard Schaw.
No. 54—55. — **Cum am ucis pe Rasputin** de V. Purişkevici.
No. 56. — **Nebuna** de Octav Mirbeau.

PRIMELE ŞEASE NUMERE SUNT EPUIZATE

A apărut „Lectura" No. 65

— Floarea literaturilor străine —

FECIOARELE

De H. MANN

Cel mai mare romancier al Germaniei de azi

Trad. de E. MARGHITA

Lei 4.— Scrierea complectă

La chioşcari şi librari

CĂRȚI ȘI REVISTE

Sainte Beuve și D-na Victor Hugo

Un foarte mare număr de cărți și articole au fost consacrate relațiunilor sentimentale dintre Sainte-Beuve și M-me Victor Hugo. Intre numeroasele controverse apărute în ultimul timp, în reviste, acelea care au făcut să retrăiască, în detaliile ei, această poveste de dragoste romantică, dar fără să elucideze natura exactă a relațiunilor dintre femeia poetului și critic, au fost lucrările mai întinse ale lui Gustave Simon, G. Michaut, Christian Maréchal și Louis Barthou. Gustave Simon nu credea în infidelitatea d-nei Victor Hugo, pe când Louis Barthou adoptase în volumul lui o teză contrarie.

Iată că a apărut, de curând, o nouă lucrare asupra aceluiaş subiect. Edmond-Benoit Lévy, fost avocat la Curtea din Paris, a deschis voluminosul dosar în care figurau, ca piese principale, corespondența celor interesați: Victor Hugo, Adèle, Sainte-Beuve, și faimoasa „Livre d'amour", în care acesta din urmă lasă să se înțeleagă că amorul lui a fost răsplătit. Dosarul acesta el l'a examinat ca un bun avocat, în cele mai minuțioase detalii, și ajunge la convingerea că M-me Victor Hugo nu și-a înșelat niciodată soțul.

Magistrala lui pledoarie, scrie Jacques Patin în *„Le Figaro littéraire"*, umple un volum respectabil, bogat în multiple scrisori facsimilate, numeroase portrete, citațiuni împrumutate dela toți cei în chestiune — și nu sunt puțini, — și chiar un studiu critic asupra lucrării „Livre d'amour", cu multe adăugiri și ștersături ale lui Sainte-Beuve.

Partea cea mai interesantă din acest studiu, dacă nu partea cea mai curioasă, este fără îndoială corespondența dintre Victor Hugo și Sainte-Beuve, care se găsește aci pentru prima oară strânsă la un loc. Ea constituie un document precis asupra fazelor acestei prietenii care începu prin a fi una din cele mai vii, care slăbi și se înveninǎ când Sainte-Beuve însuși a spus poetului că-i iubește soția, care se rupse definitiv când Victor Hugo află despre publicarea vestitei „Cărți a amorului".

In această corespondență, Victor Hugo mărturisește o frumoasă generozitate și o rară distincție sufletească. El încearcă mai întâi să liniștească pe Sainte-Beuve, să-l îndepărteze un moment, dar să nu rupă legătura de prietenie ce-i unea. Victor Hugo scria lui Sainte-Beuve, la 6 Iulie 1831: „Nu știu dacă ai făcut, ca mine, amare reflexii. Când nu te știu aproape simt în fundul inimei mele că te iubesc ca altădată; dar când ești lângă mine, atunci e o adevărată tortură. Obligațiunea pe care mi-a impus-o cineva al cărui nume nu vreau să-l destăinuiesc, de a fi totdeauna față când vii la mine, îmi spune necontenit și cu atâta cruzime că nu mai suntem prietenii de odinioară. Să încetăm dar de a ne mai vedea, crede-mă, încă un timp oarecare, ca să nu încetăm să ne iubim".

M-me Victor Hugo este, în această poveste, o figură întrucâtva ștearsă. De o blândețe care-i arăta frumoasa ei măreție sufletească, ea a făcut totdeauna, tot ce a putut ca să evite o ruptură complectă între cei doi bărbați, și chiar atunci când ei erau ireparabil certați, ea tot mai păstra credința de a-i vedea împăcându-se.

In procesul acesta deschis de admiratorii unuia sau altuia dintre cei doi scriitori, lucrarea lui Edmond Benoit-Lévy este o pledoarie fermecătoare, limpede și obiectivă, în favoarea poetului și d-nei Victor Hugo.

Intre tradiționalism și regionalism

Poetul nivernez Achille Millien a scris opere de un colorit cu totul particular, armonioase, inspirate dintr'o profundă iubire pentru pământul natal, parfumate cu mirosul sănătos al câmpurilor și pădurilor: „La moisson", „Le gerbe", „Poèmes de la nuit", „Voix des ruines", „Chants agrestes", „Chez noux", „L'heure du couvre-feu". Versul lui are limpiditatea și frăgezimea isvoarelor care țâșnesc din sânul pădurilor druidice din Morvan și în care țăranii își cearcă norocul, aruncând diferite obiecte în apa lor cristalină. Millien a trăit în căsuța lui din Beaumont-la-Ferrière, și a fost poetul provinciei lui, după cum un Frédéric Mistral a făcut operă nemuritoare din cântarea frumuseților fermecătoarei Provence.

Ocupându-se de personalitatea poetului, Hugues Lapaire încearcă, în *„Gazette de Prague"* No. 33, 1926, să stabilească o latură necunoscută a preocupărilor lui Achille Millien, aceea de mare admirator și traducător, în limba franceză, a poeziei poporane cehe.

Millien a tradus mai ales, pe lângă balade și cântece eroice, toată poezia poporană cehă de dragoste: dragostea, cu bucuriile și durerile ei, cu certurile ei naive, cu speranțele și sfâșietoarele păreri de rău, dragostea aceea veșnică asupra căreia totdeauna planează umbra morței necruțătoare. „Chants et ballades tchèques" cuprinde toată variata bogăție a folklorului ceh. In tradiția pământului său de naștere și în poezia poporană cehă, Millien a găsit iarăși o surprinzătoare similitudine: aceleași gusturi, aceleași preocupări sentimentale, aceeaș dragoste față de trecut, aceleași peisagii. Fără să stea să-și explice științificește caracterul de largă transhumanță al folklorului, poetul împreună cele două tradiții, alătură atitudini și sentimente, împrumută imaginațiunea sau formele de expresiune și pornește la clădirea unei opere noui, de mentalitate cultă, prin urmare originală prin reprezentarea imaginațiunii sale creatoare: tema „Metamorfozelor" este exactă ca aceea din cântecul lui Magali din „Mireille" de Mistral, Repentir, Absence, Adieu, Rose de tombeau, L'amie morte, Au cimetière, etc... dând ansamblului expresia melancolică dar sănătoasă a ținutului nivernez.

Nebunia lui Van Gogh

Doctorul V. Doiteau publică, în suplimentul lunar ilustrat al revistei *„Le Progrès médical"* (Martie), un articol despre nebunia marelui pictor olandez Vincent Van Gogh. Iată concluzia la care ajunge V. Doiteau:

Nebunia lui Vincent este prezentă în cea mai mare parte din operele sale. De aci reiese înfățișarea sălbatecă, speriată, cum o numea el însuși, a celor mai multe din picturile sale: în perioada în care a lucrat Saint-Rémy și Anvers, nebunia aceasta a comunicat tablourilor lui o măreață putere halucinatorie. In producțiunea lui picturală, ca și în viață, Nebunia și Arta țin roluri principale, deslănțuind „scene demne de sublimul tragediilor corneliene". O luptă epică, pasionată, în care niciodată vreunul din actori n'a căzut sub loviturile celuilalt. Unele din ultimele pânze ale lui Van Gogh sunt cu totul îmbibate de această dramă sângeroasă: e suficient a examina, pentru aceasta, pânza din colecția Gachet, care reprezintă altarul bisericii din Anvers. Biserica nu este o masă inertă de pietre, ci un fel de ființă monstruoasă, care trăiește, tresare, se ondulează în toate punctele suprafeței sale. In cea din urmă pânză a lui Vincent: „Corbi zburând deasupra lanurilor de grâu", se pare, pe alocuri, că nebunia și-a învins iredutabilul ei adversar: Arta. Dacă moartea n'a fost atât de aproape, ca să impună un sfârșit acestei lupte eroice, nebunia a fost triumfătoare. Nebunia lui Van Gogh a dat operei și vieții acestui fiu îndurerat al unui obscur pastor olandez, caracterul cel mai tragic și cel mai emoționant.

Rainer-Maria Rilke, poet francez

Este cunoscut de toată lumea noastră intelectuală darul poetic al germanului Rainer-Maria Rilke. Numeroase traduceri din versurile lui au apărut în revistele românești din ultimul timp și s'au anunțat chiar unele antologii din opera poetului. Rainer-Maria Rilke nu este numai un poet de limbă germană; de când stă la Sierre în Valesia, în valea superioară a Ronului, Rilke a scris o colecție întreagă de versuri franțuzești ce vor apare în volum sub titlul „Vierges". *Bibliothèque universelle et Revue de Genève"* publică în numărul său din urmă o parte din aceste „quatrains valaisans" în care grația expresiei se împletește armonic cu atmosfera sentimentală a peisajului:

Voici encor, de l'heure qui s'argente
— mêlé au doux soir — le pur métal,
et qui ajoute à la beauté lente
les lents retours d'un calme musical.

L'ancienne terre se reprend et change.
un astre pur survit à nos travaux.
Les bruits épars, quittant le jour, se rangent
et rentrent tous dans la voix des eaux.

Rainer-Maria Rilke este un creator de senzații și imagini poetice, în care evocarea sentimentală a naturii ține loc de ideologie: o desfășurare de stări sufletești care nu ajung totdeauna la realizarea poetică, dar care sunt fixate numai prin sugerare. Iată un model, poate cel mai caracteristic al genului:

Chemins qui ne mènent nulle part
entre deux prés,
que l'on dirait avec art
de leur but détournés.

Chemins qui souvent n'ont
devant eux rien d'autre en face
que le pur espace
et la saison...

In această evocare poetică stă toată noua poezie a lui Rainer-Maria Rilke, care păstrează și în poezia lui franceză aceeaș caldă expresivitate care-i e caracteristică.

Ernest Renan și Sirenele

Adevărul oferă totdeauna mai mare seducție decât legenda: distincția însă nu e totdeauna ușor de făcut. In ultimul număr din *„Revue des deux mondes"*, Henry Bordeaux indică, la sfârșitul celor două studii „Voyageurs d'Orient", că a „întâlnit" pe drumul Siriei pe Ernest și Henriette Renan. Ilustrul scriitor s'a oprit la Ghazir, în munții Libanului, în Septembrie 1861; a compus aci celebra „Vie de Jésus", a citit-o surorei sale, care se zice că a fost și inspiratoarea acestei mărețe poeme mistice. Henry Bordeaux se îndoiește însă că Henriette cunoștea opera întreagă:

„Este oare Renan atât de sigur că n'a arătat surorei sale decât numai câteva fragmente? Sau dacă ea a cunoscut textul integral, cât putea fi la acea vreme integral, este el destul de încredințat că nu l-a mai revăzut și îndreptat, după ce l-a arătat Henriettei? Oricare ar fi ipoteza admisă, ea n'a cunoscut — continuă Bordeaux — textul lucrării „Vie de Jésus", așa cum a apărut".

Autorul acestei cărți, care păstra și o ironie recunoscută, a fost victima vechilor păgânități divine, de care Ulisse a reușit să scape, dar care, în secolul din urmă, și-au luat revanșa asupra a trei mari Armoricani:

„Sirenele, născute în apele Greciei, au urmărit cursul apei. Ca îndrăzneții navigatori în căutarea ținuturilor noui, ele au cucerit țărmurile armoricane. Acolo, într'un climat mai rece și sub cupola norilor, nuditatea lor a părut mai luminoasă, vocea lor mai mângâietoare și mai impregnată de o voluptate tânjită. Astfel au atras ele, rând pe rând, pe un Chateaubriand învins de dorință, pe un Lamenais învins de mândrie, pe un Renan, mai fin și mai delicat, mai sensibil delectării supreme, aceea a spiritului. Și Renan a urmat sirenele, care l-au dus până în Palestina și Siria".

Henriette Renan, rezonabilă și foarte inteligentă, l-ar fi împiedicat poate să asculte aceste cântece seducătoare, și să le imite. De aceea, crede Bordeaux, elementele păgâne au intrat în opera lui Renan, fără voia sau fără știrea ei. Și prin urmare, „Vie de Jésus" este posterioară morții Henriettei.

Emile Pignot

A încetat din viață la Paris, în vârstă de 38 de ani, scriitorul *Emile Pignot,* poet, romancier și om de acțiune. Autor al volumului de versuri *Chants d'airain,* humanist în cartea sa: *Humanité,* el a lăsat în curs de tipărire un roman: *Le lendemain du Grand Soir.* A fost președintele „Societății amicilor lui Han Ryner", contribuind mult la cunoașterea acestui mare poet-filosof. A luat parte la toate mișcările literare și sociale de avant-gardă.

René Valfort scrie despre Emile Pignot: „El știa să fie în mod armonios, liber cugetător integral și profund religios. Ințelegând lucrurile și simțind viața ca idealist, acest om disprețuia bogăția. Avea încredere în soarta lui; nu l-am văzut niciodată descurajat. N'a fost numai scriitor; a fost și orator. Mai ales prin provincie, el a răspândit ideea păcii, care domina toate gândurile sale. Dar pentru Emile Pignot, pacea nu însemna numai organizarea justiției internaționale: ea însemna armonia totală exterioară și interioară în sine și în afară de sine. Cine știe câte ființi, fără ca ele să-și dea seama, au fost ajutate de acest orator să simtă pacea și să creeze pacea în sufletul lor".

Pignot prin opera și acțiunea lui voia să arate frumusețea efortului. Conștiința odată trezită, să nu recadă în somnul inconștienții. Fiecare om să lupte împotriva „stagnării vieții sale, a negației vieții". Fiecare să proclame într'însul voința înălțării sale cotidiane. Aceasta e adevărata voioșie omenească. Emile Pignot, răpus prea devreme, ne-a dat un exemplu de fraternitate și de sacrificiu. Viața lui curajoasă, optimistă a fost acea a unui „patriot al umanității".

Les jeux dangereux

Romanul lui Henry Bordeaux „Les jeux dangereux" apărut de curând, își desfășură acțiunea în mijlocul frumoaselor peisajii elvețiene.

Oberlandul, Murreu, Chauterbrunnen, Kleine Schedegg, Jungfraue sunt descrise într'un stil exact, colorat, însuflețit de o dragoste sinceră.

Intriga este interesantă: o tânără franțuzoaică în viligiatură la Murreu se află în mijlocul unui grup englez.

In așa chip știe să-i cucerească pe toți, încât din prima zi primește trei cereri în căsătorie.

Ea însă le refuză, deoarece iubește un diplomat englez în vârstă de cincizeci de ani, care mai e și însurat.

Acesta însă o părăsește din scrupul moral.

Baltus le lorrain

Acesta este titlul ultimului roman al lui René Bazin. Acțiunea se petrece în Lorena recucerită și se învârtește în jurul luptei dintre stat și populație pentru școală. Statul vrea să ia el școlile, cari până la luarea Lorenii de Francezi, erau confesionale. Poporul se opune; de aici decurge conflictul.

Intregul volum are o pronunțată nuanță de polemică. René Bazin ia apărarea populației acuzând republica că ar călca libertatea conștiinței.

In privința aceasta, autorul este cam greșit deoarece legea dă tot dreptul cetățeanului să se roage în localurile de rugăciune, adică în biserici.

Cartea are totuș un mare merit prin frumoasele descrieri și interesantele tipuri pe care ni le dă.

Știința metapsihicei

„Ca adaus la informațiile primite dela prietenii noștri din România, menționate adesea în paginile noastre — spune „Revue Spirite" din Paris pe April — vom spune astăzi că studiul cercetărilor psihice a repurtat acolo o nouă și prețioasă izbândă, prin faptul că marele ziar periodic român: *„Adevărul Literar și Artistic"*, a primit și publicat la loc de frunte *(en belles pages)*, o minunată traducere a memorabilei conferințe ținută la Paris (Facultatea de Medicină, la 24 Iunie 1925) de către profesorul Charles Richet, asupra *Științei Metapsihice.*

Pentru această vulgarizare a unui nobil text, „Adevărul" nu putea găsi traducători mai buni decât distinșii scriitori români, D-nii *Mihail Drăgănescu* și *P. Mușoiu.* Transcrierea acestora este măiastră și nu-i putem felicita îndestul pentru că au pus sub ochii marelui public al țărei lor această solemnă afirmare în favoarea metapsihicei, prezentată în Franța, în fața unui auditoriu de învățați, de către unul din cei mai iluștri maeștri ai științei franceze. Se știe că textul conferinței profesorului Charles Richet a fost publicat în Franța, în întregime, de „Presse Médicale". Ar fi elegant și drept ca ziarele medicale române să redee, în totul sau parte, în coloanele lor, traducerea d-lor M. Drăgănescu și P. Mușoiu, pentru a o pune la îndemâna practicienilor căror le-a putut scăpa poate în timpul publicării sale în *Adevărul".*

Din partea noastră putem anunța că „Știința Metapsihică" apărută în coloanele noastre, va vedea în curând lumina și în broșură, cu un adaos de *58 ilustrații explicative.*

Noul Dominique

Din „Vient de paraitre" aflăm că Jean Dorsenne publică un interesant roman: „Doi tineri iubesc aceeaș femeie". Intr'o zi ei primesc dela dânsa un bilețel cam astfel conceput:

„...Vă iubesc mult pe amândoi, dar în viață trebuie să fii rezonabil. R., de care v'am vorbit adesea, mi-a scris că vrea să mă vadă. Se interesează foarte de aproape de mine, e foarte bogat...

Să nu căutați să mă mai vedeți ori să-mi mai scrieți: asta mi-ar face neplăceri..."

Ce fac acum cei doi abandonați? Nu vă 'nchipuiți deloc? Ei bine, e foarte simplu: se consolează între dânșii...

RECENZII

ION MEHEDINȚEANU: Insemnări omenești
ed. „Dacia" Cluj

Poemul în proză, pe care unii îl consideră ca un gen literar hibrid, caracterizează începuturile tinerilor noștri scriitori. El e o formă mijlocie între poezia lirică și schița psihologică. Poemul în proză e totuși o piatră de încercare pentru un adevărat scriitor, pentrucă în el se vădesc toate calitățile și defectele sale. Mai ales simțul armoniei, imagina expresivă, ideea sau sentimentul simbolizat, darul de concentrare și puterea de sugestie — sunt condițiuni de bună realizare a unui poem în proză. Un poem în proză desăvârșit, poate fi germenul unui roman.

D. Mehedințeanu, în poemele sale în proză intitulate cu modestie „Insemnări omenești", ne-a dat unele bucăți cari prin sinceritatea și spontaneitatea lor, ne fac să întrezărim pe un viitor povestitor de vieți omenești. In „Solitarul" care caută zădarnic omenia, autorul ne sugerează un adevăr prea ignorat: omenia trebue căutată în noi înșine. „Desnădăjduit, Solitarul își îndreptă ochii cugetului în lăuntrul său. La poarta Eului său, omenia bătea cu putere"... Această atitudine, precizată dela început, îl ajută pe d. Mehedințeanu să privească realitățile sociale și momentele tragice ale vieții și iubirii omenești, cu înțelegere plină de compasiune. Suferința paralizează uneori elanul fraternității sale. „Vreau liniște", unul din poemele cele mai isbutite prin fluxul și refluxul sentimentelor, închee volumul, ca un ciclu. După ce a privit și a resimțit lumea, după ce a luptat cu nevoile vieții și desamăgirile iubirii, autorul revine la el însuși. „... mă ascund din nou în chilia odihnei mele... Dar liniștea închisă între ziduri trezește în mine o altă lume cu mii de fețe, cu mii de gânduri... Și nu am liniște!"

Temperament viu, voluntar, d. Mehedințeanu ne-a dat cu primul său volum, un semn de ceiace poate realiza munca unită cu cultura. Căci, poate ne este îngăduit s'o spunem, deși se afirmă ca scriitor, d. Mehedințeanu a rămas și acum la postul său de lucrător-tipograf!

E. RELGIS

„Universitatea populară din Chișinău II. 1922--1925" Chișinău, 1925.

Este al doilea anuar, pe care îl publică Universitatea Populară din Chișinău. Primul, apărut la 1922, cuprindea pe lângă istoricul întemeerii acestei instituții de cultură și știință în capitala Basarabiei, și o dare de seamă a activității pe anii 1918—1922. Acest al doilea vine să complecteze istoricul activității pe anii 1922—1925.

Universitatea Populară din Chișinău a avut în 1925 trei secțiuni: una literară cu 12 profesori, una juridică cu 10 profesori și una științifică-medicală cu 8 profesori.

Tabloul cursurilor a fost pe cât de bogat pe atât de variat, ținând socoteală atât de nevoile cât și de folosul auditorilor locali.

Universitatea populară din Chișinău, care este în anul al 9-lea al activității sale, s'a dovedit nu numai folositoare dar și indispensabilă pentru capitala Basarabiei, căci fără aceste cursuri, fără matineurile regulate duminicale, la care conferențiază în majoritate profesori universitari dela universitățile noastre și fără bogata bibliotecă a Universității Populare (peste 20.000 volume) — nu ne-am putea închipui existența unei mișcări culturale-științifice, cât de modeste, în Basarabia.

Este de notat că această instituție a luat ființă din inițiativa particulară a unor entusiaști, locali și pribegi în timpul războiului, la 1918.

Subvenționată în prezent de M. I. P. și frecventată de un foarte numeros public: elevi de liceu din cursul superior, studenți, învățători, funcționari, militari, etc. — ea a devenit azi o școală serioasă, indispensabilă, din care ar trebui să ia naștere o adevărată instituțiune de stat, care să fortifice românismul dela hotarele Ucrainei, atrăgând elementele românești transnistriene.

Corpul profesoral are în fruntea sa ca președinte pe d. P. Halippa, ca secretar pe d. I. Negrescu și se compune din cei mai distinși reprezentanți ai corpului didactic secundar, ai magistraturii, baroului și corpului medical local. Cei mai mulți și-au creat și un nume în publicistică. Menționăm între aceștia pe d-nii: Ștefan Ciobanu, Ștefan Berechet, dr. I. Duscian, Iuliu Dragomirescu, dr. I. Negrescu, general Sc. Panaitescu, Liviu Marian, Nuși Tulliu, Sergiu Cujbă, Titus Hotnog, C. Alexandrescu, P. Davidescu, etc., etc.

Importanța acestui anuar stă mai ales în faptul, că dânsul cuprinde 12 studii, cari au format subiectul unor conferințe rostite la diferite matineuri.

Pentru cei ce sunt curioși să afle ce și cum se lucrează la Chișinău, fără sgomot și poate fără suficient sprijin din partea celor datori a sprijini o asemenea instituțiune, dăm tabloul acestor conferințe-studii, pe cari în viitor am dori să le vedem îmbogățite și desvoltate.

1. *Ștefan Ciobanu:* Scriitorul basarabean Ion Sârbu.
2. *Titus Hotnog:* Românii de peste Nistru.
3. *Liviu Marian:* B. P. Hașdeu și Rusia.
4. *Dr. C. I. Parhon:* Viața psihică și glandele cu secrețiune internă.
5. *Marin Ștefănescu:* Creștinism și naționalism.
6. *Cesar Papacostea:* Problema destinului în tragedia greacă.
7. *N. Șerban:* Viața și operele lui Anatole France.
8. *Ion Zaborovschi:* Cucerirea Ardealului de către Mihai Viteazul.
9. *D-na Dr. Tereza Panaitescu:* Caracterele normale și patologice ale vârstei copilăriei.
10. *Traian Bratu:* Idea toleranței.
11. *General Sc. Panaitescu:* Universitățile populare.
12. *Ion Peretz:* Agonia dreptului.

Nu putem încheia această recensie, fără să ne exprimăm și o dorință. Am dori ca în locul acestor anuare, care apar odată la 4 ani, Universitatea populară din Chișinău să ne dea un buletin lunar în formă de revistă, care să ne arate întreaga activitate a profesorilor Universității populare, tipărind: studii, conferințe, rezumate de cursuri, descoperiri archeologice-bibliografice. Ar folosi astfel pe urma acestui buletin-revistă nu numai studenții Universității populare locale, dar și marele public cititor românesc de dincoace de Prut, care cunoaște încă așa de puțin Basarabia.

N. U.

André Baillon: CHALET 1
Editura Rieder & Co. Paris.

Autorul operelor *Histoire d'une Marie, Un homme si simple, En sabots,* romane cari l-au consacrat, și al volumului *Par fil spécial* care i-a atras dușmănia ziariștilor, pentrucă satiriza moravurile „marei prese" — a arătat în ultimul volum: Chalet 1, că ironia altoită la o inteligență ascuțită poate ajuta mult la expunerea unor subiecte neplăcute. Chalet 1, e o colibă de izolare la marele spital de boli nervoase din Paris, la Salpêtrière — un fel de „Mărcuța". De curând, compatriotul nostru Mathei Roussou, în romanul său... „Et nous nous sommes aimés là...", ne-a prezintat acelaș mediu.

André Baillon ne înfățișează viața de ospiciu, în amănuntele ei zilnice, cu un pitoresc și un humor care atenuează fondul tragic al atâtor destine izolate de societatea omenească. Tot felul de maniaci, de suciți, de bolnavi inofensivi sau de furioși păziți în colibe capitonate.

Se pare că însuși autorul, ca să redea veridic aceste vieți, cari au totuși o logică proprie, dar inversată, a trăit la Salpêtrière, — nu ca simplu observator ci ca internat. Chalet 1 e coliba lui, unde îl visitau „prietenii" săi, Bornet veșnicul imitator, Bêche falsul milionar, infirmierele — și ele cu ticurile lor — medicii cari nu-și dau seama că mediul îi sugestionează și pe ei... O galerie de figuri, în cari recunoaștem însă atâtea trăsături de-ale acelora cari se plimbă liberi pe stradă; gesturi și gânduri cari, în ospiciu, par absurde dar, în societate, sunt deseori luate ca exemplu de bun simț! Linia de despărțire între nebunie și „normalitate" umană este rareori evidentă. Nu numai acei cari sunt supuși „puncțiunei lombare" sau îmbrăcați în cămașă de forță sunt nebuni veritabili. Autorul, cu ironia lui pătrunsă de duioșie și milă, ne face să bănuim că suntem solidari cu acei de „dincolo de zid", din grădina de unde vin strigăte ciudate... *E. R.*

INSEMNĂRI

Traian Demetrescu

Se bucură pomii de floare —
E cald şi senin
Şi berzele vin,
Şi prispa e plină de soare.

Şi iată că s'a împlinit al treilea deceniu dela moartea, în vârstă de 30 de ani, a lui Traian Demetrescu. Concepţia lui socială se rezuma în aforismul: „Există un popor universal: nenorociţii". De aceea a scris versurile: *La anticvar, Cânele, In atelier, Jules Vallès;* nuvelele *Un braţ de lemne, Evreul, Paltoane vechi;* poemele în proză *Copilul, Căruţaşul, Mutul, Printre clowni, Păpuşa, Regele.* De aceea „când popoarele serbătoresc a muncii sfântă sărbătoare" el a adresat o odă muncitorilor în care arăta că pământu-i larg să cuprindă pe toţi oamenii:

Şi fiecare să-şi însemne
Pe el o brazdă de noroc.

Prin conferinţele sale, ţinute la Ateneul din Craiova, prin seria-i de *Profile literare* (publicate în *Revista Olteană* din 1888-1889) el vroia să spue între altele că a sa concepţie estetică ar fi numai: spontaneitatea, prima redacţiune. Pentru dânsul „iubirea e dulce în limba cea mai barbară". Totuş *a migălit* unele pagini de iubire în proza lui ritmică din „Intim", în câteva „aquarele" şi, pe alocuri, în *Cartea unei inemi.*

Sub influenţa teoriilor literare ale lui Bonifaciu Florescu, a scris *Zambile* (tipărită'n „Peleşul" lui M. I. Toncescu), romanţă din care'mi amintesc prima strofă:

Pentru inimile triste, florile vorbesc o limbă,
Florile vorbesc o limbă
Ne'nţeleasă de-orice om,
Când în primăvară caldă, toamna veştedă se schimbă,
Orice frunză spune-o taină depe fiecare pom,
Depe fiecare pom!

Am impresia că Traian Demetrescu—cel *adorat* de generaţia puberă (feminină mai ales) a ultimului deceniu din secolul trecut — e astăzi foarte puţin, şi de către foarte puţini, cetit. (In anii cari i-au precedat moartea, i se savurau şi portretele dela senat, — publicate'n *Adevărul,* sub pseudonimul Tradem,—medalioane politice nu fără umor). Totuş „când jalea vântului tomnatec, prin desfrunziţii arbori trece", se citează — în şezătorile muncitoreşti — elegia acelei „Magdalene", care, zdrenţeroasă, la soba fără foc, se gândeşte că o să se vândă.

Un volumaş s'ar putea alcătui totuş, de „pagini alese" — chiar şi pentru cei mai pretenţioşi şi mai implacabili lectori şi cenzori ai vremurilor noastre, — din opera lui Traian Demetrescu. Ar fi printre ele două schiţe admirabile: „Popescu" şi „Rugăciunea", şi, printre versuri, o poezie, o capodoperă fără contestare:

Pe plopii 'ntinşi
Coboară corbii 'n pâlc de doliu,
Cernesc al iernii alb linţoliu,
Şi trişti, de foame par învinşi.

Cugetători,
Privesc spre cer, privesc departe;
Pe când un glas de vânt imparte
Un cântec care dă fiori...

In cimitir,
Pribegi, s'au adunat la sfadă;
Iar sub uitare şi zăpadă
S'ascund mormintele în şir.

Şi pe când trec
In a crepusculului oră
Spre groapa unde doarme-o soră
Şi'n suflet plânsul îl înec;

In aiurări
De spaimă inima mea moare....
Acoperite de ninsoare
Pierdute sunt orice cărări.

Şi mă învinge
Un gând amar,—ştiind c'odată
Şi peste groapa mea uitată
Vor trece corbii şi va ninge.

B. L.

„Neînţeles"

D. Eugen Lovinescu răspunde în „Sburătorul" acelora care au impertinenţa de a cere scriitorilor — claritate...

D. Lovinescu îi pune „la rezon" pe aceşti cititori pretenţioşi.

„Rugăm aşa dar pe cititorii acestei reviste, — inchee d-sa, — să ne lase cinstea de a le forma noi gustul şi nu de a ni-l impune ei nouă: să ne-o acorde vocaţiei şi trudei noastre nedesminţite de un sfert de veac; *în orice caz,* îi rugăm să nu-şi închipue că ceeace „n'au înţeles" n'are înţeles".

S'a făcut!

De astăzi înainte ne punem la dispoziţia „vocaţiei" şi „trudei" d-lui Lovinescu... ca să ne formeze gustul.

Incepând chiar cu numărul de faţă al „Sburătorului", am început să pricepem.

Astfel d. Camil Baltazar pune în gura Sulamitei următoarele versuri de amor, adresate iubitului ei:

...Te-oiu adulmeca în sfiiciune şi smerenii grele
cum adulmeci sperioşii cerbi.
Capul tău va odihni prelângă
gâtul cu şerpi calzi, apoi
s'or închide leneşi ochii tăi amândoi
între ţâţa mea dreaptă şi ţâţa mea stângă

Aşa dar... Asta înţelegem şi noi.

Vedeţi, d-le Lovinescu, — am găsit o linie medie de reconciliaţiune la pieptul Poeziei moderniste...

Intre Carp şi Caragiale

In al doilea număr al revistei „Cartea", organ de documentare intelectuală şi literatură bibliografică, printre alte însemnări şi dări de seamă, se află următoarea anedoctă, care reflectă încă odată spiritul aceluia care ne-a dat „Scrisoarea pierdută":

„In urma nu mai ştiu a câtei fuziuni a partizanilor lui Carp cu cealaltă ramură a partidului conservator, mare zaiafet la clubul, vremelnic unic, al fuzionărilor. Caragiale, care nu făcea politică, dar simpatiza pe junimişti, se afla de faţă. Carp, cum îl vede, se apropie de dânsul şi-i zice:

— Aşa dar, Caragiale, tu nu mai scrii.

— Ba scriu coane Petrache, dar nu mai citeşti d-ta,

— Nu vorbesc de fleacurile pe care le publici prin gazete, obiectă Carp. Nu mai scrii piese. Te-ai ramolit. Mă prind că nu mai eşti în stare să scrii o piesă în trei acte.

Caragiale, sensibil şi orgolios, se roşeşte la faţă şi răspunde:

— „Stai d-ta, coane Petrache, trei ani la guvern şi o să scriu eu o piesă în trei acte".

O femeie fericită

Ocupându-se de ultimul roman al lui Henri Duvernois, John Charpantier spune între altele în „Mercure de France":

Autorul lui „Edgar" şi al lui „Crapotte" a băgat de seamă într'o zi că nu poate cunoaşte mai bine mizeriile şi meschinăriile vieţii decât strecurându-se sub înfăţişarea unei femei. Cu această piatră de încercare — dacă se poate spune — de-o sensibilitate extremă, nimic nu trebuia să-i scape unui spirit lucid, cu condiţia ca să nu se sfiiască să înmulţească experienţele. Astfel, eroina lui Duvernois se poartă cu-o îndrăzneală şi cu o graţie atât de firească încât în chip aproape spontan îi face pe toţi să-şi uite în faţa ei cele mai alese însuşiri. Printr'un privilegiu special însă, Louise nu-şi pierde nici-una din gingăşiile sexului său, nici chiar atunci când îşi îngăduie toate libertăţile bărbaţilor. Destrăbălată, ea rămâne totuş duioasă, şi mediul ciudat în care trăieşte (ne vine greu să-l definim), n'o corupe mai mult decât se murdăreşte gâtul alb de lebădă în apa mocirloasă în care se afundă. E foarte spirituală; indulgenţa ei e inteligentă. Sceptică, — trebuie să fie şi sceptică; Montaigne n'a fost? — dar cu un surâs optimist, care departe de a exclude graţia îi procură în fiecare clipă prilejul de-a se manifesta. Fericirea pentru Louise, ca pentru cei mai buni dintre noi, constă în arta de a pune faţă în faţă fenomene potrivnice, sau de a se consola de-un lucru printr'altul (similia similibus) şi de-o decepţie adevărată printr'o năzuinţă himerică. Louise e însă mai ingenioasă de cât noi, are mai multă imaginaţie, sau poate numai mai multă inimă. Dar pilda ei nu trebuie să ne facă prea prezumţioşi. In zadar vom căuta să învăţăm dela dânsa taina de-a savura viaţa: departe de-a-i pricepe în felul ăsta gustul...

„Prăbuşirea Rusiei"

P. M. Miliukow, a terminat de curând o nouă lucrare ce poartă titlul: „Prăbuşirea Rusiei". Această carte a apărut deocamdată în limba germană şi cuprinde două volume.

Cunoscutul istoric rus a încercat acum câţiva ani într'o operă pur istorică să-şi fixeze părerile asupra revoluţiei ruseşti. In „Istoria celei de-a doua revoluţii ruseşti" Miliukow face o expunere cronologică şi pragmatică a evenimentelor. Istoria revoluţiei ruseşti cuprinde trei volume şi al treilea volum se opreşte la evenimentele din Octombrie, adică la începutul erei bolşevice.

Istoria regimului bolşevic nu se poate face deocamdată. Materialul publicat până acum este aşa de enorm, încât un singur om nu-l mai poate stăpâni.

De aceea, se vede, a recurs şi Miliukow la o formă de care se servesc cei ce scriu în deobşte despre revoluţia rusească. Miliukow a renunţat să urmărească evenimentele în desfăşurarea lor istorică, mărginindu-se acum să scoată, în evidenţă chestiunile mai importante şi să le supună unor cercetări analitice.

Miliukow revine la aceeaşi metodă de care s'a mai folosit odată înainte de război, când a scris importantul studiu asupra culturii ruseşti: „Schiţe asupra istoriei culturii ruseşti".

Iată chestiunile de care se ocupă Miliukov în cele două volume: De ce era revoluţia fatală; De ce au căpătat bolşevicii întâietatea; De ce au păstrat bolşevicii puterea; Naţionalităţile şi federaţia sovietică; Politica externă a sovietelor şi a Internaţionalei a III-a; Mişcarea antibolşevică şi Rusia de mâine.

In prefaţa din ediţia germană, Miliukow constată că evoluţia Rusiei s'a desfăşurat aşa cum a prevăzut-o el încă acum patru ani într'o lucrare publicată în limba engleză, „Russia to-day and to morrow", unde a adunat prelegerile ce le-a ţinut la „Lowell-Institut" din Boston. In aceste prelegeri Miliukow s'a ocupat cu primii patru ani ai regimului bolşevic.

Fără îndoială că Miliukow a fost printre cei dintâi oameni politici din lagărul antibolşevic, care a văzut cu ochi limpezi evoluţia ţării sale, şi a ştiut să înveţe foarte mult din cursul evenimentelor.

Cu imparţialitatea omului de ştiinţă, fostul profesor de istorie la universitatea din Moscova, analizează cele mai importante probleme ruseşti din ultimii nouă ani, adică de la lovitura din Octombrie 1917 şi până azi.

Nebunii şi muzica

La azilul de nebuni dela Sainte-Anne se dau aproape regulat mici serbări pentru nebuni. Artişti de café-concert vin să le cânte refrenuri populare, iar cântăreţele din Montmartre vin să debiteze aici cuplete satirice.

Publicul e mult mai inteligent decât s'ar putea crede. Astfel, „Candide" relatează că la ultimul concert de acest fel care a avut loc, o nebună, care ascultase cinci sau şease fox-troturi, făcu următoarea remarcă:

— „Ce caraghioslâc!... cântecele de azi fac toate impresia că sunt copiate unele de pe altele!..."

E oarecare înţelepciune în nebunia asta. Câţi critici n'ar putea-o invidia.

Heinrich Mann

Heinrich Mann, romancier şi nuvelist, — unul din cei mai de seamă ai Germaniei de azi, ca şi ilustrul său frate mai mic Thomas Mann. E fiul unui mare industriaş şi senator. Născut în 1871, când se năştea şi imperiul german, în tot timpul carierei lui de scriitor nu i-a linguşit deloc vanităţile; i-a fost, dimpotrivă, un critic aspru şi ironic, şi de aceea lui Mann nu i s'a făcut deplină dreptate decât după căderea colosului imperial. Astăzi, în sfârşit, scriitorul îşi gustă gloria şi este cea mai mare speranţă a Germaniei democrate.

La vârsta de douăzeci de ani, se declară partizan al naturalizmului lui Zola, Flaubert, Maupassant, — şi al libertăţilor. Işi alege de atunci şi inamicii: Forţa şi Şovinismul, pe care nu-i mai slăbeşte, prin mai toate lucrările lui. In *„Miraculosul", „In ţara ghiftuiţilor", „Zeiţele",* apoi în capodopera ironică *„Orăşelul",* în surprinzătorul atac al pedantismului prin romanul *„Profesorul Murdărie",* el analizează şi loveşte viguros psihologia contimporanilor săi din epoca imperialistă. In neîntrecutul roman-satiră *„Supusul",* ne prezintă pe omul care se identifică cu idolul de pe tron, adoptându-i mustaţa, gestul, cuvântul, ideile. Romanul acesta ieşia de sub presă, tocmai când se pornise războiul mondial. N'a putut apărea decât în 1918, când noile împrejurări îi asigurară un succes miraculos, iar Heinrich Mann îşi cuceri, aproape dintr'odată, o situaţie fără egal în generaţia de azi. In vremea din urmă a evoluat dela naturalism spre un fel de expresionism. Cele mai de seamă efecte le obţine H. Mann în înfăţişarea acţiunilor puternic agitate şi a pasiunilor spiritualizate.

Două din cele mai frumoase nuvele ale sale: *„Fecioarele"* şi *„Sărmana Tonietta"* le găsim în numărul 65, de săptămâna aceasta al bibliotecii literare „Lectura", care ne-a mai dat în alt No. (16) încă două puternice nuvele *„Inima"* şi *„Fulvia",* de acelaş autor.

MARUNTE:

DELA NOI

In cursul acestei luni Teatrul Naţional din Capitală va reprezenta piesa „Ucenicul vrăjitor" de d-na Ştefania Zottoviceanu. Tot în acest timp se va juca „Primejdia" de Pierre Frondaie, cu d-na Maria Filotti în rolul principal.

— D-nii Liviu Rebreanu şi N. Davidescu au fost numiţi membri în Consiliul Literilor ca reprezentanţi ai „Societăţii scriitorilor români".

— Luni, 10 Mai, are loc la Ateneul Român, al 13-lea concert al Filarmonicei dirijat de d. George Georgescu. In program: Stravinski,— Pasărea de foc; Schumann,— Concertul pentru piano şi orchestră; Vincent d'Indy: Simphonia sur un air montagnard.

— Doamna Ruxandra Alexandru Vlahuţă, văduva marelui poet şi scriitor, a dăruit societăţii „Mormintele Eroilor", casa din comuna Dragosloveni, jud. R.-Sărat, în care a locuit poetul, pentru a se face în ea un muzeu istoric.

—Stagiunea Operei Române va fi prelungită până la 30 Mai.

— Teatrul de varietăţi Alhambra a fost închiriat de d. Puiu Iancovescu, fostul director al Teatrului Mic. Noul teatru se va numi „Fantasio" şi va deschide la 1 Septembrie o stagiune de comedii, continuătoare a stagiunilor dela Teatrul Mic.

— S'a deschis la Ateneu, expoziţia de pictură şi sculptură a Salonului Oficial care va rămâne deschisă până la 15 Iulie.

— A apărut **„Problema asigurărilor sociale în România"** de d. D. D. Hasigan.

Lucrarea cuprinde următoarele 6 capitole: Evoluţia asigurărilor sociale; Asigurările în caz de boală, maternitate, invaliditate, bătrâneţe şi deces; Asigurările în contra accidentelor de muncă; Organizarea administrativă şi jurisdicţia; Asigurarea în contra şomajului; Regimul asigurărilor la soc. petrolifere.

— D. Carol Drimer a isprăvit de tradus, din limba ebraică, Vechiul Testament. Lucrarea a fost pusă sub tipar.

FRANŢA

— Opera lui Balzac nu este numai drama imensă a două mii de personagii din toate straturile societăţii; ea aduce şi o sumă de idei generale. Cartea lui Rémy Montalée: „En lisant Balzac" scoate la iveală toate aceste idei, asupra muzicei, artelor plastice, medicină, filozofie, politică, sociologie, amor, etc.... E o lucrare interesantă, mai ales întrucât arată partea de inteligenţă — ideile — intrate în opera marelui romancier.

— Comitetul asociaţiunii „Sélections Séquana", alcătuit din cele mai notorii nume din literatura actuală franceză, a recomandat următoarele cărţi pentru luna Martie: „Les jeux dangereux" de Henry Bordeaux; La fin de Chéri" de Colette; „Hiver" de Camille Mayran; „Notre chèr Péguy" de J. et J. Tharaud: „Le Salon de M-me Arman de Caillavet" de J. Pouchet şi „Les livres du second rayon" de Emile Henriot.

GERMANIA

— Ultimul mare succes al literelor germane actuale, este drama în două acte „Nord" de Walter Hasenclever, construită pe o temă pirandelliană.

— A apărut de curând o interesanttă lucrare asupra lui Goldsmith, popularul autor al „Vicarului din Wakefield" de Arthur Sells.

RUSIA

— Din Moscova se anunţă, că pe lângă Casa Editorilor din Moscova s'a înfiinţat o **Asociaţie a Criticilor Filmului şi Scenei, în scop de-a imprima o nouă direcţie producţiilor cinematografice şi teatrale din Rusia.**

Curiozităţi

Prima eşire a unui călău

Unităţile armatei poloneze au căutat de mult să scape de datoria de a executa sentinţele de moarte emise de tribunale. Ministerul de justiţie a tocmit pe un fost călău din Viena, şi de curând a avut loc cea dintâi „eşire" a acestui profesionalist. In Pşemâşl tribunalul a condamnat la moarte pe un oarecare Cucuruză care omorâse pe un negustor. In ajunul execuţiei autorităţile locale au fost înştiinţate că călăul va sosi pentru a-şi face datoria. I s'a pregătit un apartament în închisoare.

Apariţia călăului în cancelaria tribunalului a provocat o sensaţie de frică şi curiozitate. Prezentându-şi actele, călăul a plecat la închisoare, de unde era să se întoarcă la Varşovia a doua zi. Pe neaşteptate însă a venit o telegramă prin care preşedintele republicii poloneze l'a graţiat pe Cucuruză. Astfel prima „eşire" a călului... nici nu s'a produs.

Centenarul Fotografiei

Centenarul fotografiei la Sorbona a fost celebrat la Paris în Iulie 1925. Cu această ocazie fu inaugurată o placă comemorativă pe piaţa Republicei, unde fusese casa lui Daguerre care, perfecţionând invenţia lui Niepce, descoperi dagherotipul.

Fotografia are origini foarte vechi. In veacul al XIII-lea călugărul Roger Bacon descoperi camera întunecoasă. Această invenţie fu perfecţionată pe la mijlocul veacului al XVI-lea de italianul I. B. Porta. La 1556 alchimistul Fabricius îşi dădu seama de efectul luminei asupra argintului. Mai târziu Brongham descoperi posibilitatea de a obţine într'o cameră întunecoasă o impresie asupra unei file de fildeş sensibilizată cu soluţie de argint. Pe la sfârşitul secolului al XVIII-lea, Tomas Wedjwood concepu ideia desemnului fotografic.

Dar descoperirea adevărată a fotografiei e datorită lucrărilor în comun ale lui Niepce şi Daguerre.

„Pacificul" şi stomacul pământului

Oceanul Pacific e zguduit de mai multe erupţii simultane dela Camciatca şi insulele Sandwici. S'a mai semnalat şi o activitate intensă a vulcanilor din fundul oceanului. In acelaş timp lanţurile de vulcani din Japonia, insulele Zond, Nouă Zelanda şi America de Nord şi de Sud, care înconjoară Pacificul, nu-s într'o activitate sporită. Se crede că acest fapt ne confirmă soliditatea continentelor Asiei, Australiei şi Americei, care n'ar mai putea suferi vre-o catastrofă prin prăbuşirea scoarţei subţiri a pământului sau prin deplasarea în Ocean. Pacificul, evident, a împrumutat „stomacului" prea încălzit al frumoasei noastre lumi, cantităţi enorme de apă, scursă prin straturi geologice inferioare, şi astăzi primeşte îndărăt aceiaşi apă în formă de aburi, amestecaţi cu cenuşă, lavă, pietre, etc....

„Şcoala" unui general chinez

Feng-Yu-Seang, un general chinez, comandantul „armatei poporului", înfrânte de coaliţiunea altor câţiva generali, s'a refugiat la Urga, capitala Mongoliei. El a declarat corespondentului „Gazetei Roşii" următoarele:

— „Partidul revoluţionar chinez, numit Gomindan, stă aproape de comunizm. In curând voi fi declarat făţiş ca partizan al acestui partid. Dându-mi demisia acum trei luni, am chibzuit bine ce fac. Plec la Moscova, unde voi începe să muncesc ca lucrător la vre-o fabrică. In mijlocul clasei muncitoreşti mă voi iniţia asupra realităţilor politicei sociale şi voi studia starea economică din Rusia, unde intenţionez să rămân şeapte ani. După acest termen mă voi întoarce în China pentru a reintra în politică. Schimbarea condiţiunilor vieţii mele nu mă sperie: sunt fiu al unui zidar, până la vârsta de 22 ani am fost muncitor, apoi încă opt ani — simplu soldat...

Păşuni în regiunile arctice

Exploratorul american Ştefensson duce o campanie de presă, pentru exploatarea întinselor păşuni din regiunile circumpolare, păşuni ce ar putea nutri un număr considerabil de reni şi boi muşcaţi.

In emisfera nordică, deasupra limitei până la care poate creşte grâul, spune Ştefensson, există mai mult de un miliard hectare de păşuni, care ar conveni admirabil celor două specii de animale citate.

Experienţă s'a făcut în Alaska, unde renii aduşi din Siberia între 1892 şi 1902 au prins admirabil şi s'au aclimatizat aşa încât o cireadă se dublează în trei ani.

Boul muscat ar putea fi crescut pe aceleaşi terenuri cu renii, renul mâncând numai licheni iar boul numai iarbă. Carnea de ren este foarte mult consumată şi foarte apreciată în Statele-Unite.

Boul muscat pe lângă carne, dă şi o lână de o admirabilă calitate.

După calculele lui Ştefensson păşunile arctice ar putea hrăni 100 milioane reni şi 500 milioane boi muscaţi, ceeace ar reprezenta o producţie anuală de 25 miliarde kilograme de carne.

8 ore de linişte

Primăria sovietică din Moscova a dat o ordonanţă pentru a reglementa convieţuirea paşnică a locatarilor din aceleaşi apartamente. Se ştie că la Moscova şi în mai toate oraşele Rusiei, toată populaţia de rând nu are voie să ocupe locuinţe sau odăi mai mari decât se cere pentru volumul de aer, în metri cubi, pe cap de locuitor. Astfel că în odăi mari stau uneori laolaltă mai mulţi locatari străini unul de altul „vecini". Fiecare îşi permitea până acuma să nu ia în seamă prezenţa vecinului. Numai intelectualii procedau cu oarecare delicateţă faţă de vecini. Noua ordonanţă e lansată pentru conlocuitorii uneia şi aceleiaşi locuinţe sau camere mari, cu scopul de a le curma conflictele. Dela ora 11 seara şi până la 7 dimineaţa e oprit orice sgomot, dansuri, cântece, muzică, etc. Se pot primi mosafiri după ora 11 seara numai cu condiţie ca liniştea să nu fie turburată...

Atelierele soc. ADEVERUL Sărindar 9—11.

ANUL VII. — No. 284

6 LEI EXEMPLARUL IN ŢARA
12 LEI EXEMPLARUL IN STĂINĂTATE

Duminică, 16 Maiu 1926

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888–1897
CONST. MILLE 1897–1920

FONDAT în 1893

Basarabeni

Am avut astăzi plăcerea să mă întâlnesc c'un tânăr avocat ieşan, întors de curând din Basarabia. A fost prefect al guvernării liberale: l-am cunoscut chiar acolo, la Nistru şi la Soroca, şi am cercetat cu el sate, mazili şi ţărani a acelor meleaguri. Ieşit dintr'o familie bogată, nu s'a dus acolo nici pentru căpătuială, nici pentru petreceri, nici pentru afaceri. S'a străduit să-şi implinească, pe cât a putut, datoria şi să ne înfăţişeze cu cinste în ceeace avem bun, noi cei din Regatul vechiu. Ştiu c'a întemeiat multe biblioteci şi a fost în legătură apropiată cu poporul. S'a purtat cu dragoste şi bunăvoinţă, fiind fiu al teroarei liberale, — ceeace-mi face simpatică acea teroare. Subt oblăduirea lui, opoziţia a câştigat alegerile: alt motiv de simpatie.

Il văd vesel: parc'ar ieşi de subt caişi şi piersici înfloriţi.

Inţeleg că-i vesel pentru căderea regimului, care l-a pus în situaţia plăcută de a înmâna o demisie noului ministru de interne şi de a se întoarce la Iaşi, ca într'o vacanţă din copilărie, s'audă clopotele serilor de denii şi să petreacă paştile în casa părintească, cu ouă roşii şi cozonaci.

Am fost odată — în tovărăşia sa şi-a altora — într'un sat de către Nistru, cu numele Chetrosu. Era un sat bogat şi întins, cu gospodării bune şi oameni primitori. In toate casele pe care le-am cercetat, am admirat zestrele fetelor: cliţuri de covoare până în grindă. Gospodinele erau mândre pentru asta, caşi gospodarii pentru vitele şi pentru livezile lor. Intr'una din aceste case dela Chetrosu am dat peste o stăpână vrednică, isteaţă şi harnică. Ne-a ieşit înainte, ne-a poftit cu dragoste în odaia cea mai frumos îmbrăcată şi răspundea cu duh la toate întrebările noastre,— pe când omul ei sta mai la o parte, tăcut şi împuţinat, primind, pe cât se vedea, fără discuţie domnia soaţei sale.

Atuncea am verificat din nou observaţia că femeile din Basarabia au fost aproape pretutindeni conservatoare ale graiului moldovenesc. Am întrebat pe gospodina cea îndrăzneaţă dacă a învăţat muscăleşte.

— Nu ştiu nici ca cum! a răspuns ea râzând. Iaca, n'am fost vrednică să învăţ. Când veneau nacialnici împărăteşti, ori ofiţeri de-ai muscalilor ,eu numaidecât dădeam din mâni şi mă strâmbam la ei ca muţii, nu puteam a le spune nimica. Ori chemam pe madama Sura dela dugheană, ca să-mi spuie ce poftesc dela mine. Am avut, în vremea războiului, nişte polcovnici în cfartir şi tot aşa mă strâmbam la ei şi ei râdeau. Da când au plecat mi-au luat nişte perne. Dacă nu ştiam ce să le spun, nu le-am spus nimica.

Amu, spun unii şi alţii, urmează gospodina ca răspuns la altă întrebare; spun unii şi alţii despre Romani, despre moscalii lor, despre nacialnicii care au venit de peste Prut. Or fi fiind multe adevărate din câte se spun, c'aşa-i nacialnicu ş'aşa-i moscalu. Dar eu mă gândesc că-s de-un sânge şi de-o limbă cu mine, ş'atâta-i! S'or duce cei răi, or veni alţii mai buni, că nu-i nimenea veşnic. Dar tot mai bine-i cu neamu meu, decât cu străinu.

Această profesie de credinţă frumos formulată am auzit-o din gura unei gospodine dela Chetrosu şi n'am s'o uit niciodată. Poate omul cel tăcut, soţul, n'o împărtăşea, caşi mulţi alţi gospodari în necontenit conflict cu perceptorul, cu jandarmul şi alţi mărunţi nacialnici — dar a tăcut, căci în femeie, ca foarte adeseaori, vorbea ceva mai mult decât individul trecător.

Păstrez, dela Chetrosu, ş'o altă amintire.

La sfârşitul adunării populare din acea zi, s'a întins o horă largă, în sunetul muzicii satului. Privind, am băgat de seamă cu mirare, dela o vreme, că tineretul, flăcăi şi fete, stau deoparte, şi nu se prind în joc decât oameni în vârstă. Am comunicat această observaţie şi altora. Unii fuseseră izbiţi de acest fapt chiar mai 'nainte decât mine. Asta însemnează — zicea cineva — că tineretul s'a bolşovizat şi e mai înstrăinat decât bătrânii. Altul era şi mai pesimist în concluzii: Eu sunt încredinţat — îmi zicea sumbru — că chiar bătrânii nu joacă decât aşa numai pentru autorităţi, numai din viclenie. Nimeni nu-şi poate închipui cât îs de răi şi de ascunşi. Tinerii însă nu se pot preface. Stau deoparte şi privesc ironic.

Atunci am făcut un lucru care nu-i destul de obişnuit în Basarabia: am intrat în vorbă cu oamenii, am întrebat şi pe flăcăi, ş'am aflat îndată cheia bolşevismului. Generaţia mai veche putea să mai joace încă hora şi de-brâul; cei tineri însă, urmând pasul modei, trecuseră la vals. Priveau şi ei curioşi la nişte danţuri vechi, care acuma nu se mai joacă.

Am cerut atunci lăutarilor să cânte şi pentru tineri. Pe loc au început să adie vechi acorduri de vals, care legănau în veacul celălalt pe mamele şi pe bunicele noastre, şi cavalerii, ploconindu-se, invitară pe domnişoare. Erau cavaleri şi domnişoare din Chetrosu şi cavaleri şi domnişoare a Ateneului popular din Tătăraşi. Au danţat şi s'au înfrăţit cu toată inima, deşi partenerul meu cel sumbru a rămas, probabil, tot cu ideia lui, căci lumea nu-i aşa cum este, ci aşa cum ne-o închipuim noi.

Imi evocam toate aceste împrejurări, vorbind cu tânărul ieşan, fost prefect la Nistru. Işi aduse şi el aminte, în puţine cuvinte, despre petrecerea aceea.

— Intr'adevăr, confirmă el, m'am încredinţat şi 'n alte dăţi că la Chetrosu trăiesc buni şi drepţi moldoveni, foarte harnici, foarte cinstiţi şi foarte vrednici. Caşi la Floreşti, caşi la Cotiugenii-Mari, caşi 'n alte părţi, sunt în Soroca buni moldoveni nu numai mazili, cari au tradiţia şi conştiinţa nobleţei lor, ci şi ţăranii, adică sătenii de rând. Totuşi mi-a fost dat să întâlnesc ş'un colţ de Africă în acest frumos ţinut de margine.

M'am interesat mai deaproape despre ce vrea să vorbească ş'atunci, nu fără surprindere, am aflat un fapt dintre cele mai bizare şi mai neexplicabile în aparenţă.

Tânărul meu interlocutor a ales dintre hârtiile din buzunar una, a desfăcut-o, mi-a întins-o şi m'a îndemnat s'o citesc.

Am citit-o. Era o copie de pe o cerere a unui sătean din satul Şeptelici.

Mi-am notat-o şi eu îndată după ce-am vorbit despre dânsa.

Iat-o, textual:

„Domnule Primar,

„Subsemnatul Pentelei Ciornâi, cu domiciliul din sa-„tul Şeptelici, comuna Cosouţi, judeţul Soroca.

„Am onoare a vă ruga să binevoiţi ami emite un bi-„let de vânzare pe tatăl meu Vasile Parţachi, în etatia de „80 ani, spre al putia vinde prin licitaţia publica pe ziua „de 1 Februarie, în localul primăriei com. Cosouţi moti-„vele ce sunt următoarele.

„Imi este tată dia doilea şi eu nu vriau ca să-l mai

Intinse o cerere

„îngrijesc iar dânsul umbiă prin sat şi cere mâncare şi „îmi este ruşine, dar de murit nu moare.

„Primiţi vă rog, asigurarea profundului meu respect.

„Pentelei Ciornâi.

„Domniei sale Domnului Primar com. Cosouţi judeţul „Soroca".

— Am crezut întâiu că am de-aface c'un nebun, îmi lămuri tovarăşul meu. Deci m'am ostenit până 'n satul lui şi l-am cercetat. Primarele mai ales era doritor să dau o dezlegare omului — ca să nu-i mai bată capul, să nu-l mai ameninţe şi să nu mai strige că nu găseşte nici o dreptate la stăpânire. Căci asemenea bilet de vânzare nu-i putea elibera, fără îndoială.

Omul însă nu era nebun. Era în toată firea şi cerea un bilet dela Primărie, ca să vândă pe tatăl său prin licitaţie publică.

— De ce?

— Aşa. Nu vrea să-l mai ţie.

— Are cumva avere?

— Da n'are nici o avere. He-hei! Dac'ar avea avere, l-ar ţine numai cu lapte şi cu miere. E calic şi slab. Umblă prin sat şi cere de mâncare, de-l face de râs. Astă iarnă l-a vârât într'un grajd, doar a pieri de frig, ori l-a mânca nişte câni. Da-i tare, n'a pierit, şi-a ieşit în primăvară.

—— Bine, dar asemenea cerere e o copilărie. Cine să cumpere un bătrân neputincios şi sărac?

— Nu se ştie, poate s'a găsi unul să cumpere. Lui îi trebuie biletul dela primărie. Să-i dea biletul, după cum îl cere. De ce-i fac nacialnicii năcaz şi-l obijduiesc?

Când află că legea opreşte asemenea fel de vânzare, rămâne nedumerit. Când i se mai spune că asemenea faptă e o sălbătăcie, se înegurează.

Ce au nacialnicii şi legea cu dânsul şi se amestecă în treburile de acasă dela dânsul?

Nu s'a putut convinge că nu-i persecutat şi nedreptăţit şi a rămas întunecos şi rău în nemulţumirea lui.

— Ce poate să însemne asta? obiectai eu, cu îndoială. E un caz izolat din care nu se poate trage nici o concluzie.

— Nu e un caz izolat, îmi replică tovarăşul meu. In acel sat Şeptelici s'au mai petrecut fapte înrudite cu acesta. Am alfat într'o vreme că unele din femei îşi vând copiii — fie la negustori ovrei, ca servitori, fie, mai ales, emigranţilor în Brazilia, cari au nevoie de un număr anumit de copii — cel puţin trei, mi se pare — ca să poată fi primiţi în coloniile nouă care se întemeiază acolo. Am aflat de o asemenea vânzare, a unui copil, pe un sac de făină— din pricină că femeia a venit la poliţie să reclame că sacul cu făină nu-i plin. Am chemat-o îndată, am întrebat-o, mi-a răspuns fără nici o sfială şi, când i-am făcut reproşuri, mi-a ripostat că ce treabă au nacialnicii cu copiii ei? Ea-i face, ea-i vinde. Dacă i-a mai trebui, şi-a face alţii.

Pe urmă, după ce m'am despărţit de tânărul avocat, cugetând, am înţeles şi cererea celui întunecos şi asuprit, care voia să scoată pe tată-său la licitaţie. El ştia şi vedea că se vând fiinţe omeneşti — nu desluşise însă interesul vânzării. Dacă sunt, prin urmare, amatori cari cumpără oameni, — eu ştiu? poate să-i taie, ori să-i vândă la America, — hai să scot şi eu pe moşneag în vânzare — poate oiu putea păcăli pe cineva, şi scap de-o belea.

Fără îndoială că un asemenea sătean, în contradicţie cu prejudecăţile şi morala seculară a satelor noastre, e un om care şi-a însuşit cu îndrăzneală ideile revoluţionare ale timpului, acomodându-le intereselor lui mărunte. El aşa înţelege libertatea şi noutăţile — şi fără îndoială se socoteşte un martir şi-un persecutat.

Unde este înţelepciune, şi nebunie este multă,— zice cartea veche. Aşa, unde este progres, este şi multă întoarcere îndărăt. Ş'o mulţime de fapte nu atât de bizare, cu care ne-am obişnuit şi se petrec zilnic subt ochii noştri, ilustrează acest adevăr al vremii. Pe de altă parte sunt înclinat să cred că nu-s în acel nenorocit sat nici preoţi, nici învăţători cari să-şi facă datoria, iar notarul, omul stăpânirii, ori alt „intelighent", a găsit de cuviinţă să scrie jalba lui Pintelei Ciornâi, ca să mănânce în ziua aceea o găină, ori să beie o ocă de vin.

MIHAIL SADOVEANU

De vorbă cu d-na Agatha Bârsescu

Clasicul teatru din Viena şi-a serbat, zilele acestea, o sută cincizeci de ani de existenţă.

Presa din Viena, care cuprinde articole, cronici şi studii jubiliare, a închinat numeroase pagini tragedianei Agatha Bârsescu, *care a fost şi a rămas una din marile glorii ale acestui teatru.*

Am cerut celebrei tragediane o convorbire pe care o reproducem aci, ca un document istoric ce reflectă trecutul „Burgului" din Viena.

„.... Mi-am făcut studiile şi educaţiunea artistică la Conservatorul din Viena, având ca maeştri-profesori pe artiştii *B. Baumeister* şi *Fritz Krastel* dela Burgtheatru. Dar acela care m'a îndrumat în spre cariera artistică, îndreptându-mi primii paşi, a fost *I. Altman,* în urmă coleg al meu la acelaş teatru din capitala Austriei".

Aşa începe d-na Agatha Bârsescu, sub impresia amintirilor, caşicum ar urma o poveste de mult începută...

„Am mai avut şi alţi profesori cari au contribuit la educaţia mea artistică şi aceştia au fost toate celebrităţile cari au ilustrat ani de zile scena Burg-ului. După primii doi ani de studiu în „Schauspielschule", am căpătat *premiul întâi, cu medalia de aur,* care mi-a fost decernat în unanimitate.

După cinci luni dela absolvirea Conservatorului, am păşit pentru întâiaşi dată pe scenă în „Hofburgteatrul imperial şi regal" din Viena cu rolul *Hero* din tragedia *„Des Meeres und der Liebe Wellen"*.

Imi amintesc precis data acestui debut, care mi-a asigurat succesul: era în seara de 22 Noembrie 1883. A fost într'adevăr un succes fără precedent în marele teatru vienez.

Peste trei zile am semnat primul angajament pe şapte ani; iar după primele două stagiuni am primit decretul de societară, ceiace îmi prelungia angajamentul pentru tot timpul vieţii".

Marea tragediană se opreşte câteva clipe, reculegându-se. Urmează apoi în ordine cronologică...)

„...A fost o vreme de mare satisfacţie sufletească şi de mândrie pentru mine — Românca... străină, necunoscută de nimeni în marea citadelă a artei vieneze. Fiindcă am de gând să-mi scriu *amintirile teatrale,* mă voiu mărgini la informaţiile strict necesare.

Primul meu director de teatru a fost D-rul Adolf Wilbrandt".

Tragediana îmi arată pe masă fotografia cu o dedicaţie.

„...A fost un mare poet, dar înainte de toate o inimă de aur. Dar spre marele meu regret, el a părăsit curând direcţiunea Burg-ului, iar în locul său a venit *Dr. August Förster,* un eminent actor şi un director sever, dar foarte drept, care deasemenea mi-a dat tot sprijinul. După doi ani de directorat, dr. Förster a murit subit la Semmering, lângă Viena. A fost o mare pierdere pentru Burghteatru. Sub directoratul lui am jucat des şi numai în primele roluri operelor clasice, în care *am creat* cea dintâi rolul principal din „Inelul lui Gyges", cunoscuta tragedie a lui *Hebbel.*

Mi-a fost dată fericirea să inaugurez noul teatru Imperial şi Royal (actuala clădire a Burg-ului) cu tragedia „Esther" a lui *Grillparzer,* având ca partener pe strălucitul artist *Adolf Cavaler de Sonnenthal.*

Şapte ani în şir am jucat alături de acest tragedian în repertoriul clasic. Citez între multe alte piese: *Hamlet, Othello, Uriel Acosta, Wallenstein, Faust, etc.*

După moartea lui *Förster, Sonnenthal* a ţinut interimatul Direcţiunii teatrale timp de şase luni. Activitatea actoricească îl împiedeca să se ocupe şi cu direcţiunea teatrului.

Succesorul lui a fost *Dr. Burghardt,* un bărbat cu o vastă cultură, un jurist reputat, despre care n'aşi vrea să spun nimic rău, chiar dacă mi-a făcut vre-o nedreptate, fiindcă e mort şi el...

In timpul direcţiunii sale, am părăsit „Burg"-ul şi am trecut la „Stadt-Theater" (Teatrul Orăşenesc) din Hamburg, având acolo ca director pe *Pollin,* marele artist al Nordului. Ademenit de reputaţia lui, — am procedat cu uşurinţă, renunţând la angajamentul meu viager cu Hofburgtheatrul.

Şi am plecat la Hamburg!

Am avut şi acolo frumoase succese şi am jucat mult. Am creat cea dintâiu dintre toate artistele germane, rolul „Eva" din piesa cu acelaş titlu de *Richard Voss,* rolul prim din „Tragedia Omului" a poetului ungur *Madach* şi mai târziu am venit cu întreg ansamblul din Hamburg la Viena, cu prilejul Expoziţiei Muzicale, şi am jucat şaisprezece reprezentaţii cu şaisprezece „plenade" la cassă. La una din aceste reprezentaţii am avut prilejul să cunosc personal pe principele Battenberg, care mi-a oferit portretul cu o dedicaţie foarte măgulitoare pentru arta mea.

Activitatea-mi artistică din Hamburg a durat doi ani şi jumătate, după care am început turneele în toată Germania, Austria, Ungaria, Rusia şi Anglia.

In urmă cu un excelent ansamblu german, am venit în ţară — fiind primită cu mare entuziasm de artişti, scriitori, presă şi de public. Am apărut în cele mai renumite piese clasice şi, între altele, am jucat rolurile principale din operele *Carmen Sylvei:* „Meşterul Manole" şi „Ullranda". Aceste două reprezentaţii de gală, — care mi-au adus alte succese şi admiraţia Curţii Regale Române, — au rămas profund imprimate în amintirea mea. La ele au asistat şi prinţi străini.

Am jucat mai târziu „Ullranda" şi la Berlin sub direcţia lui *Sig. Lautenburg,* şi apoi la Viena la „Raimundtheater", care deasemenea a fost inaugurat cu concursul meu. Eu am fost aceia care am rosit primele cuvinte pe această scenă, recitând un minunat şi foarte nimerit „Prolog" de inaugurare, sub direcţiunea lui *Adam Müller Guttenbrun,* un scriitor foarte apreciat şi popular, un om bun şi nobil, care mi-a arătat o deosebită prietenie.

Sub directoratul lui *Adam Müller,* am creiat „Magda" („Heimath") a lui *Sudermann,* cu care am obţinut un mare triumf. Am jucat rolul acesta, numai la „Raimundtheater" peste o sută de ori..."

Aveam impresia că în faţa mea se perindă fastul tuturor succeselor marei tragediane. O vedem par'că făcându-şi intrarea din actul al douilea în „Magda", *când eroina lui Süderman — care se confundă cu însăşi viaţa Agathei Bârsescu — îşi revede casa părintească de unde plecase şi ea chemată de dorul artei.*

„Al treilea teatru pe care l-am inaugurat la Viena a fost „Kaiser-Königliches Jubiläum-Theater", astăzi „Volksoper" („Opera Populară").

Am deschis acest teatru cu tragedia „Hermannschlacht" a lui *Kleist* şi am jucat şi aici toate rolurile mele clasice. Aicea, în această casă artistică, am mai jucat şi în diferite piese moderne.

Păstrez o frumoasă amintire de pe urma unicei reprezentaţii, pe care am dat-o la „Carltheater", unde am jucat în „Hoţii" lui Schiller împreună cu studenţii universitari din Viena — eu interpretând pe „Amalia", singurul rol feminin din piesă. Bunul meu coleg dela „Burg", artistul *Georg Reimers,* a pus piesa în scenă şi nu voiu uita niciodată covârşitoarea impresie ce mi-a produs-o corul celor două sute de studenţi, care au intonat cântecul studenţesc „Ein freies Leben führen wir!" („Ducem o viaţă liberă!"). Deşi nu luam parte la această scenă, nu m'am putut reţinea în cabină şi repezindu-mă în scenă, neobservată de nimeni, m'am amestecat în fund printre corişti, cântând cu ei din toată puterea cântecul studenţesc.

După reprezentaţie studenţii, deshămând caii dela trăsură, m'au condus la locuinţa mea în cântece şi în urale — astfel că, pe tot parcursul stradei Prater, oamenii au apărut la ferestre, speriaţi de cântec şi de sgomotul tinerimii...

Am intreprins în urmă alte turnee artistice, părăsind Viena pentru a treia oară. *„Ich ging wieder auf Reisen, das Zigeunerblat, die Wanderlust trieb mich wieder fort!" — repetă „Bârseasca" în limba germană, şi adăugă îndată:*

„Trebue să mărturisesc însă că pretutindeni am fost „ein beliebter Gast" („un musafir plăcut"). Şi acolo unde am jucat odată, trebuia să mai apar din nou.

Dar cum am spus la început, despre toate aceste — în Amintirile mele din teatru"...

Convorbirea se apropia de sfârşit. O ultimă întrebare...:

„Mă întrebaţi dacă familia imperială din Viena, frecventa reprezentaţiile mele? O, da, foarte des! Am fost primită de câteva ori în audienţă de Impăratul Franz-Iosef. A fost foarte binevoitor şi a avut multe cuvinte de admiraţie pentru mine.

Am avut onoarea de a cunoaşte personal pe toţi membrii foastei familii Imperiale.

Despre turneele mele peste Ocean, unde am fost atât de preţuită, voi vorbi pe larg în memorii. Acum precum ştiţi, am o nouă misiune: la Conservatorul de artă dramatică din Iaşi, unde sper să scot, la sfârşitul anului, câteva elemente bune. Apoi aş vrea să fac o călătorie în străinătate pentru a-mi mai înviora sufletul şi spiritul."

C. SATEANU

Seară blestemată

S'afundă 'n zare soarele? Sau, poate,
Oştiri vrăjite s'au luptat pe-aproape —
Că arde 'n valuri stuful depe baltă
Şi-un val de sânge roşu curge 'n ape

Amurgu-şi svârle umbra viorie
Şi-acoperă priveliştea păgână.
Răsar de-asupra stelele speriate
Şi tremură ca 'n ape de fântână.

Sunt singur, eu, din zare până 'n zare....
Cad stele şi se sting în Balta Rea,
Şi mă 'nfior gândind că printre ele
Se poate nărui şi steaua mea.

RADU BOUREANUL

De demult...

Scrînciobul. — Foamete şi holeră în 66. — La Botoşani

La Paşti erau ceasuri în zi când ne făceam noi, băeţii, stăpâni pe scrânciobul cel mare de la ratuş.

Tot băetanul lui Toader Zăgon, cel oropsit de noi, ne-a arătat un nou fel de joacă. S'a prins cu mâinile de fundul unui scaun al scrânciobului şi a zis să-l urcăm *în cruce*. Noi, de cuvânt, l'am urcat şi i-am dat drumul, aşa că s'a mai învârtit odată, ţinându-se spânzurat de scaun. Peste o jumătate de ceas, de fiecare din cele opt scaune se ţinea spânzurat câte un băiat şi scrânciobul era învârtit în lege de doi scrânciobari, tot dintre noi, până ce a eşit din ratuş unul din flăcăii care închiriase scrânciobul şi ne-a luat pe fugă. Atunci, începând a ne da drumul care mai de sus, care mai de jos, după cum ne apucase vremea, unii ne-am julit nasurile, alţii şi-au scrântit câte un picior, iar alţii, căzând cu mâinile în bulgări, s'au zgâriat şi s'au stâlcit. Pe măsură ce se deşertau scaunele, cele cu povară făceau să se învârtească scrânciobul mai neregulat şi mai repede. Se auzea izbitura scaunelor deşerte, scârţâitul osiei şi ţipetele celor ce nu puteau să-şi dea drumul... până ce câţiva flăcăi au izbutit să se prindă de ţepuşi şi săltaţi ca de un stânjen de la pământ, să cumpenească scrânciobul şi să-l oprească.

* * *

De la 64, când s'a desfiinţat *boerescul* şi s'a făcut întâia împroprietărire a fost — parcă anume — un şir de ani răi. Ploi neîntrerupte, inundaţii, aşa că s'au stricat mai toate semănăturile. In 66 a fost, după cum am mai spus, foamete şi pe deasupra holeră.

Dacă ar fi să judec cu mintea şi să simt cu sufletul de acuma, aş avea de spus groaza şi durerea ce era firesc să stăpânească pe oricine. Eu însă acum nu fac decât să arăt ce se petrecea în mintea şi sufletul acelui ce eram atunci.

Foamete? Da... dar eu n'o simţeam. Vedeam pe alţii suferind, îmi fulgera o părere de rău, dar se stingea într'o clipă. Dacă îmi cerea cineva o bucată de pâine, ori de mămăligă şi o aveam la îndemână, i-o dădeam — şi îndată nu mă mai gândeam la suferinţa mare a celor mulţi.

In Cordun era şi mai grozavă foametea şi oameni mureau mai mulţi. Veneau şi la noi, la Talpa, în grupuri de câte zece-cincisprezece inşi, înscrişi toţi în acelaş *pas*. Nu pot uita faţa şi căutătura acelor nenorociţi. Le dădeam o pâine mare, ca de două oca la cinci-şase oameni. Se repezeau ca lupii, cu priviri de ucigaş, rupeau pâinea în genunchi şi înşfăcau unul de la altul, mestecau bucăţi mari şi se înecau înghiţind prea repede.

Ne da *pasul*, să-l cetim.

— Andrei Burac!

— *Umerlă* (a murit).

— Ion Costiniuc.

— *Umerlă!*

Şi râdeau, cum puteau să râdă nişte oameni numai pielea şi ciolanele.

Râdeam şi eu. Nu mă gândeam că aceşti oameni duc moartea cu dânşii, că mă puteam molipsi. Dar nu se gândea nimeni la aşa ceva, nici părinţii mei, nici oamenii din sat. Până la atâta era lipsa de pază şi de măsuri ca să se oprească răspândirea molimei, că toamna, când am mers la şcoală în Botoşani, moşu Alecu a găsit nimerit să ne aşeze la gazdă tocmai la un dascăl, care locuia în ţinterimul vechi al bisericii Sfinţii Voevozi, unde se îngropau morţii de holeră câte trei-patru pe zi. Ii duceau la groapă după datinele obişnuite: descoperiţi, cu pomene de colaci şi colivă şi, când era să dea mortul în groapă, veneau neamurile şi-l sărutau pentru cea din urmă oară. M'am apropiat şi eu de morţi, de câte ori am avut prilejul, am mâncat din colaci şi din colivă şi... pace! nici capul nu m'a durut.

Holera din 66 a fost mai puternică în Iaşi, de cât în partea de sus a Moldovei şi de aceea moşu Alecu a fugit din Iaşi tocmai la noi, la Talpa, în capătul judeţului Dorohoi. Dar el era om cunoscător şi purtat, aşa că a venit înarmat: avea 25 de dramuri de picături Davila. A avut şi grija să dea de ştire în sat că cine se va simţi apucat de dureri de pântece să vie în grabă la dumnealui...

— Ce-i Mocane?

— Ci să *cie*... o vinit Ion Chiufuriuc şi cică l'o apucat holera.

Răpede sărea moşu Alecu, lăsa cetitul ori sfatul şi alerga la săcuşorul de voiaj şi scotea cu băgare de seamă sipuşorul miraculos.

— Ei ce-i, bade?

— Apui să ertaţi, mă doare la inimă.

Şi omul apăsa cu amândouă mâinile la stomah.

— Să n'ai nici o frică... iacă îţi dau eu o doftorie, care te lecueşte îndată.

Şi moşu Alecu înalt şi uscăţiv, cu barbete albe, oficia cu gravitate sarcedotală taina lecuirii de holeră, numărând zece picături Davila într'o lingură de apă.

— Na, bea doftoria asta adusă de la Iaşi şi du-te acasă, culcă-te şi pune o cărămidă ferbinte la pântece. Dacă te-a mai durea vină şi mâine.

Dar nici a doua zi, nici în zilele următoare bolnavul nu mai venea. Nu era holeră la Talpa, — n'a murit nici un om în vara şi toamna aceea. Oamenii aveau dureri la „inimă" din pricina hranei neînchipuit de rea şi puţină. Păpuşoii ce s'au vândut ţăranilor de către proprietari erau mucegăiţi, negri ca pământul şi amestecaţi cu ţărână şi gunoi. Hrana toată era o bucată de mămăligă din aşa fel de păpuşoi.

* * *

Era vorba ca la 15 August să merg la Botoşani, să mă înscriu în şcoală în clasa a treia primară. In vederea acestei schimbări însemnate din viaţa mea, am început a mă pregăti din vreme, precum veţi vedea îndată. Intr'o zi dela sfârşitul lui Iulie, fără să-mi dau seama pentru ce anume, am alergat într'un suflet până la părul cel mare din mijlocul grădinii şi nu m'am oprit până în vârful lui. Imi venise aşa, din senin, cum le vine la mîţe, un soiu de furie să mă caţăr pe copaci. Tocmai atunci s'a pornit un vânt mare şi a început a clătina cumplit crengile din vârful părului şi pe mine împreună cu ele. Mi-am aruncat ochii în jos. M'a cuprins ameţeala. Păpuşoii cei înalţi din grădină se vedeau acum, sub mine, mărunţi ca o şchioapă. De frică să nu cad, m'am proptit cu un picior aşa de tare într'o crăcană, în cât mi s'a făcut o răsăditură în mijlocul tălpii. M'am scoborît eu cum m'am scoborît, dar după aceea călcam rău, numai pe degete, cu călcâiul ridicat. Până a doua zi a eşit o umflătură cât o vişină. Diagnoza a fost că e *trântitură*. Dacă-i trântitură ce să-i faci? E trântitură şi atâta tot... trebue să umbli şchiop, până ce trece.

Mai erau vre-o şapte zile până la plecare şi atunci moşu Alecu s'a hotărît să intervie. M'a operat, tăind umflătura cu briciul. A curs el sângele cel grămădit, dar ce folos că pe atunci neştiindu-se pe la noi de antisepsie, s'a infectat rana, s'a întins infecţia până sus la stinghie, unde s'a făcut un buboi cu diagnoza de *udmă*. Dacă-i udmă e ştiut ce este şi mai mult ce vrei? Mergeam acuma schiopătând de-al binelea. Şi aşa am pornit la şcoală în Botoşani.

Urmările şchiopătării mele s'au arătat ma[illegible]ădit când am ajuns în Botoşani. Nu mai fusesem într'un oraş, pot zice, de fel. Trecusem doară prin Dorohoi, când am venit de la Vlăsineşti la Talpa, dar numai pe la margină şi foarte în scurt: atâta cât au poposit caii. Eu însă tot avusesem timp să mă apropii de un hambar, de sub care a eşit o căţea şi m'a înşfăcat de mânecă, ispravă ce-a făcut pe tata să mă lovească cu două degete peste obraz: cea dintâi şi cea din urmă lovitură, ce am primit de la dânsul în curgere de numeroşi ani.

Când am intrat în Botoşani mi se părea că toate casele cele grozav de mari şi de îngrămădite se prăvăleau peste mine. Imi huia capul şi mi se oprea răsuflarea.

A doua zi m'am dus cu moşu Alecu în piaţă în *pleat*, cum se zicea pe atunci. Şchiop şi zăpăcit cum eram, umblam în neştire.... când, deodată, primesc o brâncitură straşnică, de era să mă duc de-a boul. Aud un ţipăt şi, îndată, un potop de sudălmi şi blesteme.

— Trăsnite-ar Dumnezeu, şchiopule, şi ţi-ar lua şi pe celălalt cotonog, s'ajungi olog de tot! Bătute-ar mama lui Dumnezeu, cum m'ai calicit tu pe mine, chiorule şi punihosule!..."

Călcasem cu călcâiul piciorului celui sănătos — îndesat, cum calcă şchiopul — pe o beţivancă desculţă, pe care o scosese Dumnezeu în calea mea. Am rămas mai zăpăcit şi abătut cu totul, socotindu-mă compromis cu desăvârşire în Botoşani, mai ales că şi moşu Alecu s'a uitat tăioş la mine şi a ridicat o sprânceană cu mult mai sus, — semn de adâncă nepreţuire din partea dumisale.

Apoi, când am început a umbla la şcoală, trebuia s'o întind de la Sfinţii Voevozi — aproape de la rohatca Suliţei — până în Lemnărie, care nu era aşa de departe de rohatca Dorohoiului ,ceeace făcea cam trei sferturi din lungimea oraşului. Şi aşa, şovîlc-şovilc, înaintam tare domol făcând acest drum în mai bine de un ceas. De câteva ori am dat şi de haimanale de băeţi ticăloşi care mă brânceau mişeleşte în şanţ, ştiind bine că nu pot să mă apăr, fiind beteag şi singur. Mă uitam lung şi rău după dânşii şi scrâşneam din dinţi, ca să nu plâng. N'aş fi plâns să mă fi lovit cât de rău, nici nu scoteam o vorbă, ci numai suduiam cumplit în gând... Dumnezeu mă erte, pentru sudălmi primisem destulă educaţie la Talpa.

Mai târziu, — nu după lungă vreme — când mi-a trecut udma dela picior şi moliciunea băiatului dela ţară, speriat de forfoteala târgului — mi-am sărat şi eu inima trântind pe cei ce mă trânteau când eram şchiop şi bleg, brâncind pe cei ce m'au brâncit. Şi dacă nu erau mulţămiţi cu atâta mă găseam gata şi pentru bătaie înadins. Bătaia se făcea *moldoveneşte:* întâi ne înşfăcam cu tărie de chică... şi după ce stam aşa câteva minute, cum stau cucoşii când încearcă să se hipnotizeze unul pe altul, începeau zmunciturile şi suciturile fără de veste, că doară ţi-ai trântit duşmanul la pământ, iar după asta veneau loviturile cu pumnul, pe unde năpădeai. Aveam, ticălosul de mine, sânge rece şi sistem la bătaie. De unde apucam de păr, nu mai dam drumul până la sfârşit — şi strângeam din ce în ce mai tare, sucind capul adversarului multă vreme într'o parte.... până ce, deodată, zmucindu-l fără veste în partea cealaltă, îmi liberam o mână şi-i dădeam repezi şi năprasnice lovituri de pumn. Cu aceasta se sfârşea reprezentaţia. Nici unul din cei de vârsta mea şi chiar mai mari cu un an ori doi, nu mă mai dovedeau.

Impotriva celor mari însă, eram întovărăşiţi câte doi ori trei, aşa că nu prea îndrăzneau să ne atace.

GH. NĂDEJDE

Romanul lui Basile Zaharov

Sir Basile Zaharov e cel mai bogat om din lume, şi viaţa lui e învăluită în mister. Are o avere care se apropie de un miliard şi jumătate de lire sterline. El şi-a pierdut soţia, cu care se însurase de-abia acum un an şi jumătate...

Basile Zaharov când era tânăr, se îndrăgosti de Ducesa Villafranca de los Cabballeros, pe când ea nu avea decât şaptesprezece ani. Ducesa era căsătorită, dar în 1924 rămânând văduvă s'a măritat cu Zaharov. Patruzeci de ani de aşteptare şi numai un an şi jumătate de fericire!

Romanul vieţii celui mai bogat om de pe pământ, dar nu şi cel mai fericit, merită să fie povestit.

Grec dintr'o insulă din Archipelag, născut în Constantinopole, Basile Zaharov şi-a început cariera ca traducător din greceşte, turceşte şi englezeşte. O întâmplare i-a dat un post la reprezentantul firmei Wickers din Atena. Această firmă furniza Greciei armamentul. Atunci Zaharov vorbea bine zece limbi, cunoscând la perfecţie franceza, engleza şi spaniolă. Reprezentantul lui Wickers plecând la Londra, l-a luat cu dânsul pe Zaharov. In drum, în tren, tânărul Zaharov a făcut cunoştinţa unei spaniole de 17 ani, căsătorită cu un an înainte cu Ducele Villafranca de los Cabballeros, din dorinţa părinţilor ei.

Tinerii s'au îndrăgostit dela cea dintâiu privire. Sentimentul lor atotputernic avea parcă ceva din cealaltă lume. Divorţul era imposibil. Ducesa, o catolică foarte pioasă, deşi il iubea aproape mistic pe Zaharov, nici nu încercase măcar să-şi desfacă căsătoria. Zaharov, tânăr şi frumos, era însă sărac, dar hotărît să se îmbogăţească repede. Chiar Ducesa, atunci în tren, i-a propus să se ofere firmei Wickers ca meditator într'o comandă eventuală de armament pentru Spania. Firma i-a acceptat oferta, guvernul spaniol răscolit de Ducesa Villafranca a comandat armamentul firmei Wickers prin Zaharov. Indrăzneţul grec a pus însă lui Wickers o condiţie: dacă comanda va trece de un milion de lire sterline, el să fie primit ca unul din directorii firmei. Comanda, graţie Ducesei, a întrecut suma de un milion.

De atunci, Zaharov a devenit cel mai mare commisvoiajor în ce priveşte furnizarea armamentelor. Un simţ practic neobicinuit l-a călăuzit în această specialitate. El a ştiut să sconteze toate conjuncturile politice, care ar putea să-i aducă comenzi nouă.

Ideia fixă a lui Amundsen

Ziarele străine publică două interviewuri cu Amundsen.

— Cred, sunt aproape convins, — începe Amundsen, — că în mijlocul deşertului mort de ghiaţă se află o insulă, unde oamenii duc o viaţă de prizonieri, fără speranţa de a se reîntoarce vreodată în lumea cultă.

Acea insulă e înconjurată de ape adânci. In lunile de vară gheţurile se desprind de insulă, şi atunci trebue să se găsească acolo şi foci şi păsări.

Locuitorii sunt în stare deci să-şi susţină viaţa, să-şi facă rezerve de hrană.

Doar sute şi mii de corăbii cu echipaje au fost prinse numai în cursul ultimului secol de gheţurile strâmtoarei Bering şi nu s'a mai întors nici un om. E imposibil ca toţi să fi pierit. Prinse de gheţurile mobile, corăbiile acelea au fost duse dela Bering spre nord. Mobilitatea aceasta a gheţurilor şi curentele care le duc spre nord arată că trebue să se găsească acolo un pământ necunoscut. Fiecare corabie de vânat balene a avut în mijlociu un echipaj de 50 oameni, cu eschimoşi şi cu femei. Gheţurile mobile duc corabia spre acea insulă. Aci oamenii se stabilesc. Vara le îngădue să facă proviziuni pentru iarnă; clima, vara, trebue să fie acolo relativ moale; din materialul corăbiilor ei pot să-şi facă case. Apare o colonie pe insulă, creşte o nouă generaţie, însă gheţurile mobile nu dau nici unui om putinţa de a se întoarce în lume. Credeţi că nu e decât o fantezie? Nu ştiu. Insă m'am gândit mult la asemenea posibilităţi, şi cred că se pot găsi aceşti oameni pierduţi în mijlocul gheţurilor eterne...

— In afară de această ideie, ce anume vă atrage spre regiunile polare?...

— Nu ştiu. Inchipuiţi-vă un loc, unde n'a călcat înca picior de om. Zăpadă şi ghiaţă — liniştea absolută a Nordului. E locul unde toate noţiunile omeneşti asupra valorilor spirituale şi materiale îşi pierd însemnătatea, şi omul e lăsat în voia puterilor lui individuale. Am fost de multe ori întrebat şi am răspuns că lângă Polul Nord şi Sud găsesc calmul, liniştea absolută şi un sentiment necunoscut de libertate nelimitată.

— E mai uşor să exploraţi Polul Nord, după ce aţi fost la Polul Sud?

— Nu. Metodele sunt prea diferite, caşi aceste două puncte şi regiuni.

Polul Sud se află pe continent şi e înconjurat de munţi înalţi cât apele adânci ale Polului Nord. O barieră de 600 km. de munţi de zăpădă împiedică accesul la acel continent. Trecând bariera vă găsiţi pe un pământ solid. In jurul Polului Nord gheţurile sunt mereu în mişcare. Răzbind prin ele pe un drum, nu poţi conta pe acest drum pentru întoarcere: drumul e inexistent, schimbăcios... Problema ce mi-o pun nu e atât Polul Nord cât desvăluirea misterului gheţurilor arctice.

Magia lui Pierre Loti

Pierre Loti, scriitorul francez înzestrat cu o forţă de sugestiune şi cu o magie literară care depăşesc cu mult înălţimea ideilor sale, e foarte cunoscut şi la noi, mai cu seamă prin cele două romane ale sale traduse sub titlul „Pescarul de Islanda" şi „Desamăgitele". Celelalte cărţi ale sale: *Prime jeunesse, Pèlerin d'Angkor, Jerusalem, L'Inde sans les Anglais, Le mariage de Loti, Aziyade* şi romanele sale din Extremul Orient, deşi n'au fost traduse încă în româneşte, sunt totuşi destul de cunoscute şi la noi.

Francisc de Miomandre, un scriitor francez care s'a remarcat în ultimul timp mai cu seamă ca un fin critic literar, a găsit poate cea mai bună definiţie a „manierei" Pierre Loti. Francisc de Miomandre a deslegat, cu formula sa, enigma magiei literare a autorului „Dezamăgitelor":

„Aceste fraze nesigure, fluide, decolorate, care scapă oricărei analize şi pe care se pare că le-ar putea scrie primul venit — în ce clipă oare ne-au vrăjit, că iată, peisagiul apare înaintea noastră, înzestrat cu un extraordinar relief, învăluit în atmosfera pe care o recunoşti autentică, deşi n'ai văzut acel peisagiu niciodată...

Fără a fi pictor sau muzicant, Pierre Loti are această însuşire: să discearnă liniile peisagiului sufletesc care vor deveni apoi în imaginaţia noastră literară peisagiul fizic *El descrie cu anticipaţie, amintirile noastre"*.

Muzeul dela Archive

Tipuri şi costume

II

Numeroase sunt chipurile de boieri şi jupâniţe din sec. XVIII şi XIX-lea, pe care ni le înfăţişează în realitatea portului şi manierelor de pe atunci, gravurile colorate ale colecţiei. Dintre acestea, cele mai fine şi care par a reproduce mai credincios realitatea de care vorbesc călătorii streini, sunt: încântătoarea gravură colorată „Boier şi jupâniţă" (sec. XIX, autor necunoscut, No. 50), apoi aceea ce reprezintă doi voluminoşi boeri cu cuci (No. 26), apoi ceilalţi boeri şi jupâniţe (No. 27, 28, 29), — Prince Moldave et Princesse de Moldavie din colecţia Breton, (No. 43), două chipuri de beizadele puţin teatrale, ce cântă acompaniindu-se din ţiteră cu gesturi romantice; apoi un negustor valah din sec. XVIII (No. 49), Demoiselle Valaque, Princesse Valaque (grav. sec. XVIII), din albumul M. de Ferriol (No. 59, 60), tipurile de femei semnate Hippolyte Panquet (?), etc.

Unele din aceste miniaturi, face impresia de adevărate portrete, prezintând în mod credincios tipul general al boerului, al negustorului avut, al femeilor epocii.

Un fel de langoare orientală, foarte subtilă, extrem de insinuantă, caracterizează frumuseţea fină a acestora din urmă. Albeaţa tenului lor, subliniată de nuanţa închisă a părului, de linia sprincenelor încondeiate, de profunzimea ochilor, se topeşte într'un fel de graţie unică a liniei ovalului, foarte îndepărtată de frumuseţea frapantă şi mult mai lipsită de sugestii, a levantinelor.

Costumul lor, în special în secolul al XIX-lea, e un picant amestec de influenţe occidentale şi de orientalism; detalii curioase, greceşti, turceşti, revin la fiecare pas. Hainele lungi, la fel la femei ca şi la bărbaţi, un fel de anterie ample, colorate variat, cusute sau lucrate în aur şi în argint şi împodobite împrejur cu blănuri preţioase, se deschid din loc în loc şi sub ele se zăresc voluptoase tunici strânse pe trup, după moda apuseană, decolteuri îndrăzneţe, brocarduri splendide menţinute mai ales în tonurile galbene de topaz, vieille-or, safran sau un verde de turcoaze şi de matostat.

„Galbenul era culoarea favorită a sultanelor", zice şi Prinţul de Ligne, „el deveni îndată culoarea tuturor femeilor din Iaşi... o fustă foarte uşoară, scurtă şi strimtă, abia le acopere graţioasele lor forme, şi o ţesătură de gaz desemnează de minune frumoasele conture ale sânului. Ele poartă pe cap o stofă neagră sau roşie ca focul, strălucitoare de diamanturi, cu care este împodobit felul acesta de turban sau bonet. Câteodată acestea sunt acoperite cu reţele de gaz, garnisite cu sechini sau jumătăţi de ducaţi. Am văzut uneori şi până la trei mii de aceştia pe acelaş turban".

In colecţia dela Archive, o delicioasă miniatură de femee tânără poartă în cap un fel de fes albastru, cu ciucure lung, căzând pe o ureche, întocmai ca acel al cleftilor cu fustanea din vremea eroică a Greciei.

Papuci moi *(meşi)*, fără toc, de *safian* roşu, ne vorbesc de o viaţă închisă, cu leneveli şi cu moleşiri de haremuri.

„Fetele boierilor sunt închise ca femeile Turcilor, în haremuri cu gratii de lemn, adeseori poleite cu aur; ele pot privi pe bărbaţi prin acele gratii, şi-şi pot alege pe bărbatul care le place, însă aceştia nu le văd decât în noaptea pe care o petrec cu dânsele, după mica ceremonie a ritului grec.... Femeile acestea ar putea să se dispenseze de a avea atâta pântece. Acesta este atât de bine recunoscut ca o frumuseţe în această ţară, încât o mumă mi-a cerut iertare pentrucă fiesa nu avea încă pântece.

„Dar o să se facă în curând şi aceasta, (îmi zise ea), căci acum e de ruşine cât e de dreaptă şi de subţirică ca o trestie..." Costumele, manierele asiatice fac pe cele mai frumoase a arăta şi mai frumoase, însă pe cele urîte le fac şi mai urîte, care în adevăr, sunt foarte rare în aceste ţări.... Femeile boierilor, ţin totdeauna în mână, ca şi sultanele, un fel de mătănii de diamanturi, de mărgăritare, de coralii, de lapis-lazuli, de agate sau de lemn rar, care le serveşte spre a-şi da o postură, ca evantaliul femeilor noastre. Ele se joacă cu acestea, îşi conservează dexteritatea degetelor, ale căror unghii sunt colorate cu carmin.

Mătăsurile cu flori diferite şi blănurile scumpe, de care ne vorbesc foile de zestre rămase de pe vremuri, pacélele de samur, de jder, de cacom, de ermină, împodobesc, în această atmosferă de harem, la fel pe femei ca şi pe bărbaţi. Aceştia, în semn distinctiv, poartă în cap, deasupra unei tichii roşii, *cuca*, căciula rotundă, imensă şi disgraţioasă, ce deosebea pe boerii din clasa cea mai înaltă, şi ciubucul lung aproape cât omul, după moda Constantinopolului. „Pipele cele mari şi lungi de cireş luaseră în Constantinopole locul pipelor de jasnim. Şi noi, ceştilalţi boieri, nu mai avem acum decât pipe de cireş...." observă ironic Prinţul de Ligne, caracterizând astfel mania de distincţie a Românului din orice timpuri.

„Atunci, moda era pentru imitaţia turcească, de aceea domnii aceştia nu umblă niciodată pe jos", zice tot el, „şi sunteţi toţi leneşi, ca Turcii".

Cu aceste moravuri molatice, tipul elegantului de pe vremea aceea e splendidul Vodă Şuţu, fanariotul frumos ca un zeu barbar, cu barba lungă şi neagră, cu ochii încondeiaţi, cu degetele grele de inele, cu poze leneşe şi efeminate; el ştie totuşi să aibă o mare prestanţă, când se ridică în picioare. (Portretul 1 şi 2, după Dupré).

Tipul acesta de rafinament masculin rămâne însă o excepţie pentru timpul acela. Numai de cavalerism şi de eleganţă uşoară nu ne vorbesc toate acele măriri greoaie, cu bărbi, acoperite de blănuri, Divanul întreg şi Soborul, cu Mitropolitul şi toţi Episcopii şi Egumenii, ot Bistriţa, ot Horezu, ot Govora, etc., ce se adunau să facă „judecată înfricoşată", unui Stroe Leurdeanul, care ucisese fără judecată la Snagov, în groaznica mănăstire despărţită de lume, pe bătrânul Postelnic Cantacuzino, — sau în timpul lui Brâncoveanu pe un Stoica şi pe ai lui, fiindcă uneltiseră în contra Domnului, şi-i purtau prin târg, împiedicaţi în fiare şi cu mâinile în cătuşi „cu gâdea cu un ciomag mare, de venea înaintea lor" şi apoi îi spânzurau în spânzurători mai înalte cu un cot decât ale altor oameni proşti...."

Dimpotrivă, un fel de frică şi de respect pentru masivitatea lor sufletească şi fizică, ne cuprinde, privindu-le chipurile autoritare, pecetluite într'o tăcere solemnă.

Paralel cu înfăţişarea fizică, ni se păstrează prin vitrine pomelnice lungi, cu numele lor vechi, cu răsunete bizare, pergamente scrise frumos cu pana de gâscă, cu miniaturi, frontispicii, chenare şi iniţiale colorate de mâna răbdătoare a călugărilor în chiliile paşnice, pline de soare, apoi altele mai noi scrise cursiv şi grăbit, aproape de timpurile noastre.

Urmează Mormântul Buiorenilor — Serban, Radu, Apostol, etc., Mormântul Albeştilor, Mormântul lui Matei Pădure „şi un mormânt fără de piatră, tot într'acest rând, lângă stâlp, nu se ştie al cui este". (Pomelnicul Mitropoliei din Bucureşti).

Apoi Pomelnicul dela Argeş cu şirul domnilor în ordine cronologică, asemenea cu al altor mănăstiri, după care s'au inspirat istoricii:

Io — Alexandru Voevod.

Io — Mircea Voevod.

Io — Matei Voevod.

şi cu fii, şi cu soţiile, şi cu ginerii, şi cu fetele.

O vitrină întreagă cu sigilii boiereşti în metal, aramă, aur, argint, sau cristal, adaptate la inele sau simple, apoi câteva buzdugane, insigne ale unor funcţii, de exemplu Marele Arcaş, executorul condamnaţilor la moarte, apoi călimări de bronz, cu capac şi cu coadă lungă de înfipt în brâu, de unde vorba populară: „Logofete brânză 'n bete, lapte acru 'n călămări", şi în fine, Hrisoavele, unele aparţinând Archivelor Statului, mai vechi, mai noi, ornate şi ele de miniaturi, unele aproape intacte, altele zdrenţuite, ca roase de şoareci, dela Matei Basarab, Carageà, Mihaiu Racoviţă, cu peceţi grele de ceară atârnate cu şnururi de mătase de pergamentul gros, unele cu câte zece peceţii în şir, fiecare boier ce fusese martor, întărindu-l cu pecetia proprie; jălbi, sau anaforàle boereşti cu rezoluţia domnitorului şi pecetia ce ţinea loc de semnătură; condici din mănăstiri, Catastiful moşiilor Mănăstirei Cotroceni, de pe timpul lui Şerban Cantacuzino, vechi şi unsuroase, pe care le atingi cu emoţie şi dela care parcă aştepţi cine ştie ce neaşteptate revelaţii.

Cărţi şi hărţi vechi arătând cunoaşterea expeditivă şi ciudată, de multe ori neexactă pe care mulţi streini o aveau despre noi, complectează atmosfera. Iar în ultima sală, portrete atrăgătoare în apariţia lor enigmatică, ce adânceşte perspectiva închipuirilor noastre, ne privesc cu ochi trişti, bănuitori şi sceptici, vrând parcă să adeverească observaţia deja citată a streinului, că: „boierii noştri vorbesc puţin, deprinderea de a auzi tot lucruri triste, i-au cufundat într'o tristeţe neînvinsă şi cincizeci de persoane ce se adună în toate zilele într'o casă sau alta, parcă ar aştepta într'una ştreangul fatal".

IGENA FLORU.

Gunoi

Două zile Ilarie Bogdan nu se mai arătă. Pe vremea când obicinuia să vină, Vasile Albu privea des prin geamul deschis spre portiţă. Deşi Ilarie îl nelinişte a cu destăinuirile lui, acum simţea că-i doreşte prezenţa. Străinul intrase în gândurile lui, desluşia nelinişti grele ce-i trecuseră şi lui prin suflet, fără să le poată lămuri. Indeosebi după ce cădea înserarea şi se apropiau ceasurile lui de „metafizică", se simţea greu ca de plumb, în vreme ce gândurile i se frământau zadarnic. Mai multe decât înainte, trezite din toate colţurile sufletului, îi făceau impresia unor gângănii greoaie pe care le-ai stârnit din culcuşul lor, şi se învârt zăpăcite, nemaiştiind pe ce drum să apuce.

Mergea regulat la slujbă, îşi făcea, — cum îi şedea bine „vilegiaturistului" în care se improvizase — somnul de după masă, citea, tândălea prin casă, până se apropia ceasul vizitei lui Ilarie. Atunci se umplea de nelinişte. Simţea că mai aşteaptă ceva dela străin, că, poate, lămuririle cele mai de seamă, în legătură cu viaţa sa, cu frământarea sa din ceasurile de „metafizică", încă nu le-a auzit.

Nici odată nu se gândi ce-l îndemna pe Ilarie să vină la el, şi cum se explică vizita lui aproape la aceiaşi oră. Pe el îl înlănţuiau numai destăinuirile străinului.

Simţi o adâncă uşurare când, a treia zi, spre seară, Ilarie Bogdan se arătă din nou. Se stârnise un vânt dela miază-noapte, şi străinul era îmbrăcat într'un pardesiu cafeniu, lung, cu aripi largi, care îl făcea parcă şi mai înalt.

— Să am iertare că am lipsit, zise el după ce îi strânse mâna. Am fost împiedecat. Am făcut cunoştinţă cu un om ciudat. Voia să mă convingă că nu este Dumnezeu, că noi înşine suntem zei. Un nebun, fireşte.

— In sanatoriu l-ai întâlnit ? întrebă Vasile privindu-l cercetător, c'un fel de teamă.

— In sanatoriu ? Pentru ce în sanator ? Mi se pare mie că mai mulţi nebuni adevăraţi se plimbă în libertate decât sunt închişi în ospicii. Nu, vere Vasile ! Era un om cu mare vază, un om de ştiinţă. Cel puţin aşa se spune. Şi, să mă crezi, am avut de furcă cu el, până să-l conving că e o mână de gunoi.

— Cum ? întrebă mirat Vasile. Cuvântul din urmă îl făcu să-şi amintească de-o senzaţie avută de el, de mult, când stătea neputincios cu copila bolnavă în casă.

— O mână de gunoi ! repetă Ilarie.

— Şi, l-ai convins ?

— Nu sunt sigur. Dar cuvântul meu, după două zile de discuţie, a fost cel din urmă. El nu mi-a mai răspuns. Părea înfrânt. Dar putea să fie şi înfricoşat. Mi se pare că dela o vreme mă socotea nu numai ţicnit, ci şi primejdios.

El zâmbi trist, îşi scoase pardesiul, şi se lăsă pe-un scaun.

— Mai am sirop de smeură. Atunci nu m'ai aşteptat să-ţi aduc. Nu pofteşti acum? îl întrebă Vasile, stând gata să-l servească.

— Nu, mulţumesc. Azi n'a fost cald, nici afară nici în mine însumi. Dar vreau să-ţi povestesc de ziua aceea.

— Discuţia cu omul cel savant?

— Nu. Din discuţia cu el numai partea din urmă. Dar e tocmai aceea unde m'am oprit rândul trecut, când m'a cuprins durerea aceea de cap. Tu ai dureri de cap ?

— Rareori, dar capul mi-e greu în fiecare seară.

— Eu am dureri îngrozitoare de cap! Rămâi, după ele, ca şi când ai fi băut leşie. Şi un gust de chinină la rădăcina limbii, pe cerul gurii, de nu te mai poţi scăpa de el.

— Şi n'ai cercat cu aspirină, cu...

— Cu tot ce vrei, îl întrerupse Ilarie. E fără leac. Naşte din urmările fatalităţii. Isvorul durerii e în mine. Şi când mă gândesc că odată nu mai putea isvorî din mine nimic, că am fost o mână de gunoi.

Vasile Albu se nelinişti din nou auzind cuvântul acesta.

— Ei, ce e cu gunoiul? Il tot pomeneşti, dar nu-l explici.

— E pasul al treilea către înfrângerea desăvârşită, fratele meu iubit. I-am spus şi savantului. O să-ţi povestesc şi ţie. El tăcu, îşi duse degetele lungi prin părul încâlcit, îşi rezimă capul în palma stângă şi începu să povestească potolit.

— Ţi-am spus cum căutam un ascunziş, după ce m'am convins că prin nimic nu-i pot ajuta băiatului, cum m'am simţit ca „un frate în brumă", cum zice scriptura. Fugeam de oameni şi de lume, simţindu-mă deşert de orice putere. Coroana mea de aur căzuse. Infricat, timid, mă trăgeam în ungherele cele mai dosite, să-mi ascund aici neputinţa şi desnădejdea. Dar nu aveam conştiinţa deplină a nimicniciei mele. Zilele câte le-am trăit în ascunziş nu m'am văzut pe mine, omul cel din lăuntru, ci numai proiecţiunea lui asupra lucrurilor lumii. De acea eram timid, mă temeam, şi-mi era grozav de silă, de ruşine de oameni. Ca şi când eu aşi fi fost vinovat că am fost golit de puteri ca o băşică din care a eşit aerul, ca şi când eu aş purta vina că fatalitatea a căzut asupra noastră. Vezi tu, neavând limpede conştiinţa nimicniciei mele, credeam că mai am ceva de apărat. Dar a sosit o zi în care văzui că nu mai am nimic de apărat, că ceeace ascund nu mai este decât o mână de gunoi. Frica, tristeţa de moarte, neîmpăcatul îndemn de-a mă ascunde, nu erau decât ultimile rămăşiţe ale părerii, ale închipuirii că eram un zeu detronat: neputinţa obişnuinţii cu realitatea: că nu eram decât o mână de gunoi. Te-ai gândit vr'odată pentru ce s'au ascuns Adam şi Eva în paradis, după ce au mâncat din pomul cel oprit?

— De, cred că le era frică de pedeapsa lui Dumnezeu, răspunse Vasile.

— Dacă ar fi fost numai motivul acesta, ei s'ar fi ascuns şi după ce Dumnezeu a început să-i cheme pe nume. Căci pedeapsa abia atunci venea. Dar ei s'au ascuns fiindcă au simţit ieşind din ei toată puterea nemuririi. S'au simţit zei detronaţi, înfrânţi. Pierderea cununii celei principale i-a făcut fricoşi, neputincioşi. Aici e tragedia: nu mai semănau cu Dumnezeu. Nu numai animalul rănit caută desişul, ci şi cel învins în luptă. Ai văzut cât de plouat, cu gâtul întins, se dă la o parte cocoşul biruit de protivnicul său ? E o mare taină aici : pierderea puterii care te-a încununat te face timid şi fricos. Conştiinţa acestei pierderi te schimbă într'o mână de gunoi. Eu în anii aceia depărtaţi cât veacurile, şi pe cari îi am vecinic înaintea ochilor, în mine, am ajuns la conştiinţa asta. A venit o zi când am văzut limpede, în care mi-am dat seama că nu suntem noi Dumnezeu. Şi că, dacă nu suntem, rămânem ceeace putem fi: un fir de nisip, un nimic. Din ziua aceea nu mi-a mai fost frică, nici ruşine, nici nu am mai căutat ascunzişul.

Pe măsură ce vorbia, se înfierbânta, şi în răstimpuri ochii lui verzi scânteiau. Vasile nu se mai înfrica. Ştia că după răstimpuri de agitare, străinul se linişteşte din nou. El asculta uimit, reamintindu-şi, refăcându-şi unele din sensaţiile lui de mai de mult, din anii de boală a Anişoarei, deşi nu înţelegea tot ceeace spunea Ilarie.

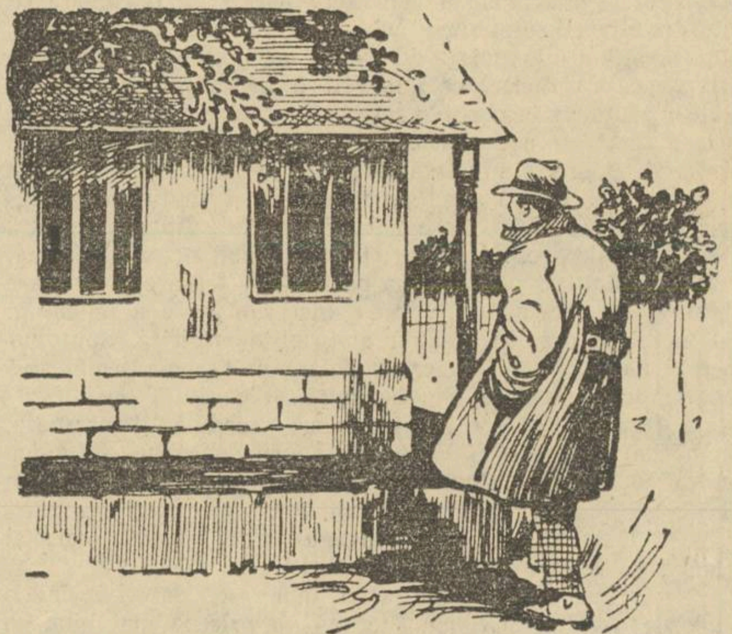
— Să mă crezi pe mine, dragă frate, cu nimic nu se luptă omul aşa de straşnic în viaţă decât cu simţământul ce-l năpădeşte adeseori din adâncurile firii, şi care-i spune că nu el e Dumnezeu. Ai citit cartea lui Iov?

—Nu. N'am citit-o.

— Dar ştii cine a fost bătrânul patriarh şi ce a suferit?

— Ştiu, încă din clasele primare.

— Ei bine, începu Ilarie, nici odată n'am înţeles pentru ce l'au scos oamenii din sat şi l'au pus să zacă pe o grămadă de gunoi. Ştii povestea? Ei bine! N'am înţeles până în ziua aceea însemnată când, ajungând la conştiinţa nimicniciei mele, am văzut că Iov fiind însăşi o mână de gunoi, locul lui nu putea fi altul decât acolo unde l'au aşezat oamenii. Fatalitatea cu tot atâtea trăsnete din senin, a căzut pe viaţa lui: i-a furat turmele, i-a ucis fiii, i-a umplut trupul cu bube. A ajuns neputincios, ca un frate în brumă. N'a putut ajuta nici fiilor, nici turmelor, nici sie însăşi. A răcnit, a blestemat în zadar ceasul în care s'a născut, şi când s'a convins că nu-i decât o mână de gunoi, nu s'a mai împotrivit celor ce-l scoteau din cetate şi-l duceau pe movila murdară şi putredă. Ştia că aici i-e locul. Numai în ziua în care am ajuns la conştiinţa nimicniciei mele, mi-am dat seama pentru ce, ascunzându-mă, caut ungherele întunecate: aici se păstrează gunoaie, era locul meu! Şi din ziua aceea nu m'am mai ascuns, teama

Ilarie Bogdan se arătă din nou

mi-a trecut, din ziua aceea mă arătai lumii pe toate drumurile, pe toate cărările, bucuros să mă calce în picioare.

Vasile Albu asculta şi se gândea. Trecuse şi el prin unele stări sufleteşti asemănătoare, cu cele povestite de Ilarie. Ajunsese şi el într'o vreme să se dispreţuiască adânc pe sine însăşi, să se creadă lucrul cel mai nefolositor din lume.

— Dar nu mă întrebi cum am ajuns la conştiinţa acelei nimicnicii? Nu eşti curios să ştii care a fost ziua aceea însemnată? zise Ilarie privindu-l pieziş. Intr'adevăr lui Vasile îi păru că Ilarie lămurise îndeajuns lucrurile.

— Imi pare că ai povestit, zise el cu sfiala omului care nu înţelege deplin.

— Nu ţi-am povestit decât rezultatul. Să vezi cum a fost. Intr'o după amiază ploioasă, mă ascunsesem în pivniţă, după un butoi. Aveam o slujnică bătrână, care, dacă nu-şi putea afla de lucru prin curte, prin grădină, era cuprinsă de mania dereticatului şi a curăţitului prin odăi, prin pod, în pivniţă. In ziua aceea se vede că veni rândul pivniţei O văzui pe lelea Anica coborând cu măturoiul. Mătură un răstimp vatra pivniţei, apoi se porni cu mătura prin unghere. Când sosi la mine cu mătura i-se păru ei ce i-se păru, trase unalta, şi cu un fel de teamă, cu grije izbi cu cizma ei umflată. Ţipă de groază, apoi revenindu-şi îndată zise:

— „Vai de mine stăpâne! Credeam că-i un vraf de gunoi". După luni ori după ani, nu ştiu, mi-se făcu pentru întâia oară lumină în minte. Un fulger repede. Mi-am zis: bătrâna a ghicit! Sunt o mână de gunoi! Dar, nu vreau să mint, nici să te înşel: lumina în care citii sentinţa asta nu-mi veni din isbitura cismei. Ea îmi veni de sus? Din adâncuri? Nu ştiu, dar ceeace ştiu e că a fost o revelaţie. In afară de mine şi peste puterile mele.

— Ai dreptate, lele Anico, mătură-mă! La gunoi cu mine! Acolo mi-e locul, am răspuns eu. Nu ştiu nici acum pentru ce bătrâna se înveseli deodată de cuvintele mele. Dar ştiu că clipa aceea a fost mântuirea mea: puteam să ajung la idei fixe, la ipohondrie, dacă mai rămâneam în starea sufletească de mai înainte. Ca luată cu mâna mi-a pierit toată neîmpăcarea cu gândul că nu sunt zeu, şi toată tristeţea de moarte, frica şi spaima că mă vedeam ca „un frate în brumă", izvorâtă din aceea neîmpăcare. Acum ştiam ce sunt: o mână de gunoi. Şi nu aveam nici să mai blestem, nici să mă mai ruşinez că nu-mi pot vindeca copilul. Ce putea face o mână de gunoi? Iată ce: să-l calce oamenii în picioare!

El tăcu ostenit şi privirile i-se pierdură prin perete, în nemărginit. Liniile feţei i-se destinseră, ca şi când ar simţi din nou sensaţia de atunci. Vasile Albu rămăsese pe lângă gândul lui de mai înainte: „da, m'am crezut şi eu lucrul cel mai nefolositor din lume", îşi zicea. Dar mai departe nu putea merge. Simţi chiar o apăsare la creeri, cercând să-l urmărească pe Ilarie în povestirea sa. Nu înţelegea cum ar fi putut ajunge Ilarie „la idei fixe" după cum spunea? Sau poate, bietul om, a fost ţicnit? Mai este şi acum ? Şi iarăşi simţea o înfiorare uitându-se la barba roşcată, sburlită a străinului, şi amintindu-şi cât de tare seamănă cu el.

— Mi-am văzut şi eu neputinţa, m'am dispreţuit şi eu, zise el. Dar n'am dorit să mă calce nime în picioare.

— Da, cred! începu iarăşi Ilarie. Suferinţa ta a putut fi mare, dar nu era urmarea fatalităţii care aduce înfrângerea desăvârşită. Şi să ştii dela mine că la înfrângerea asta nu se ajunge decât prin acest de al treilea pas: când te simţeşti o mână de gunoi. Tu ai fost cruţat de o durere prea mare poate fiindcă n'ai fi putut s'o înduri. Sau mai este o posibilitate: ai fost cruţat fiindcă nu ai fost un zeu arţăgos în viaţa ta. Nu te-ai prins de piept cu Cel mare. Dar, dacă nu ai dorit să te calce nime în picioare, ştiu că ai judecat în multe lucruri ca şi mine, având destinul să treci prin suferinţă mare.

— Ca şi tine? întrebă neliniştit Vasile. Şi se nelinişte a tocmai presimţind că străinul are dreptate.

— Da, ca şi mine! răspunse Ilarie. Toate sufletele omeneşti se aseamănă! In mijlocul suferinţelor şi a neputinţei, n'ai simţit nici odată că nu eşti vrednic să-ţi mai lumineze soarele?

— Am simţit! răspunse Vasile.

— N'ai rămas uluit văzând cum bate vântul; cum se descarcă, ropăitoare, ploaia, cum luminează stelele pe cer?

— Da. Ai dreptate. Mi s'a întâmplat! In faţa oricărei puteri din natură mă simţeam mic de tot.

— Mic, e puţin. O mână de gunoi să te fi simţit. Pentrucă, acesta e adevărat. N'ai început să te miri de prostia şi îndrăzneala ta de altădată? De credinţa că-ţi vei putea îndepărta cauzele durerii şi ale suferinţii?

— Ba da!

— Şi nu te-ai înfruntat pe tine însuţi pentru credinţa în puterea ta?

— Aşa e!

— Şi nu te-ai făcut tot mai mic, tot mai neînsemnat, pe măsură ce descopereai puteri infinite în jurul tău, pe când pe tine te aflai mereu, sec şi deşert? Nu te-ai crezut mai neînsemnat ca toate vietăţile, ca toate lucrurile lumii?

—Da. Spui adevărul!

— Ei bine, de-aici e numai un pas până la a te simţi o mână de gunoi. Şi atunci ai şi dorinţa de-a fi strivit ca un vierme, de-a fi călcat în picioare ca ţărâna. Nefiinţa în faţa fiinţii se cere strivită. Şi, iată ce vreau să-ţi spun: noi oamenii nu fiinţăm dela noi înşine. Nu fiinţează nici lucrurile şi legile lumii. Dar acele luându-şi fiinţă, rămân în slujba slugii. Pe când noi, fiinţând dela altul, vrem să intrăm în rolul stăpânului. Şi când te-ai simţit o mână de gunoi ai simţit că eşti o găoace goală, că ai greşit fundamental voind să fii stăpân când şi tu eşti numai o slugă. Şi poate şi din această pricină a conştiinţei greşelii, doreşti să fii scuipat, să fii călcat în picioare, să fii măturat ca un gunoi. Nefiinţa prin sine, în faţa fiinţei prin sine, se cere strivită. Şi aceasta e înfrângerea desăvârşită. Dar tot ea este şi începutul învierii. Adio, nu mai rămân, gândeşte-te la asta! Trebuie gând, nu?

Şi Ilarie Bogdan se sculă domol, îşi îmbrăcă pardesiul, îi dori lui Vasile Albu noapte bună, şi uşor ca o pisică, se strecură din casă. Afară vântul dela miază-noapte se înteţise. Vasile Albu rămase totuşi multă vreme în grădiniţă. Se plimba cu capul plecat în piept, greu de gânduri.

I. AGÂRBICEANU

Ziarul intim

Au apărut, nu de mult, într'o ediţie complectă, cele trei volume care alcătuiesc *Ziarul intim*, atât de celebru, al lui *Henri-Frédéric Amiel*, profesor de filosofie la Universitatea de la Geneva, decedat la 1881. La 1883 a apărut o ediţie alcătuită din fragmentele „Ziarului", şi spiritele cele mai înalte ale timpului, Renan, Bourget, Arnold, Walter Pater, au salutat cu entusiasm acest document psihologic de primul ordin. *Ziarul intim* în întregimea lui cuprinde şaisprezece mii nouă sute de pagini.

Viaţa modestă, între grijile profesiunei şi ale sănătăţii sale debile, care o ducea Amiel, n'ar fi îngăduit nimănui să creadă că în acel suflet de profesor timid, existau toţi germenii şi deplina disoluţie a veacului.

Publicistul francez Georges Grappe care a cercetat opera şi viaţa lui Amiel, crede că autorul *Ziarului intim* este o victimă a metafizicei germane.

Nu cred, scrie el, să existe un rechizitoriu mai teribil, un document mai covârşitor împotriva filosofiei germane, împotriva lui Kant, Fichte, Herder, Hegel, Schleiermacher. Iată un spirit tânăr, admirabil croit, sincer şi entusiast, un suflet cu totul candid, profund religios, apărat astfel şi împotriva nălucirei simţurilor care ar putea atrage după sine scepticismul; cu ardoarea neofitului pasionat, îndrăgostit de adevăr, se aruncă, se dă întreg studiului metafizicei germane. In operele celor mai de seamă genii, recunoscute de naţiunea germană care începea să prindă conştiinţă de isvoarele ei, el caută un răspuns neliniştilor morale, el cere metafizicienilor germani o soluţie la problema destinului. Şi se lasă în voia teoriilor lor, îşi însuşeşte sistemele lor. Crezând în Dumnezeu prin toată hereditatea, tradiţia şi sufletul său, voind să-şi fortifice credinţa cu argumentele filosofiei, Amiel se dă pe mâna acelora care la fiecare pagină repetă numele sacru şi vor parcă să-l facă şi mai divin, şi mai necesar slăbiciunilor noastre. Şi după ce a studiat bine acele construcţii metafizice, revenind la Geneva şi socotind să-şi poată clădi un adăpost ideal vieţei sale filosofice şi religioase, se pomeneşte pierdut în mijlocul „sistemelor"; el rătăceşte între linii desperechiate, incapabil de a construi ceva nou, şi totuşi desgustat de vechile credinţe.

Această poveste dureroasă, această dramă halucinantă se află în *Ziarul* lui Amiel. E spovedania unui mâncător de opiu, opiu de altă specie, nouă, mai teribilă, mai dezamăgitoare, mai veninoasă decât opiul adevărat. Metafizica sorbită de un temperament mai slab decât temperamentul unui Renan sau unui Taine, a descumpănit spiritul nobil al lui Amiel; ea l-a anihilat zi de zi, lăsându-i abia câteva clipe de luciditate, de o acuitate rară, dealtfel, obicinuite în asemenea cazuri. Iată planşetele acestei biete zdrenţe omeneşti în adâncul abisului metafizic:

„Analiza interioară e apa regală în care îmi dizolv viaţa... Nevoia de a cunoaşte întoarsă asupră-mi, e pedepsită întocmai ca şi curiozitatea lui Psiché, prin pieirea a ceeace ne e drag... O fiinţă curat critică e numai pe jumătate om, şi nici măcar jumătatea cea mai bună. Un asemenea om face mai mult rău decât bine, căci el favorizează toate dezagregările, morale şi sociale.... Eu mă pierd atât de repede, mă demagnetizez, abdic, mă desindividualizez atât de uşor! Lui Hegel îi datorez această obiectivitate fatală vieţei practice, această neputinţă de a voi puternic ceiace mi se pare de-altfel numai pe jumătate adevărat."

Petre Schlemil îşi pierduse umbra. Henri-Frederic Amiel îşi pierduse sufletul.

Biblioteca „DIMINEAŢA"

LEI 60. — ZECE VOLUME

ADICA LEI 6.— în loc de LEI 8.—, 10.—şi 12 VOLUMUL

Suma de mai sus se va înainta prin mandat postal, la Administraţia ziarului „Dimineaţa", Bucureşti, Str. Sărindar 9—11, specificând pe cuponul mandatului numerile comandate. Volumele se vor expedia franco

AU APĂRUT PÂNĂ ASTĂZI URMATORELE NUMERE:

No. 1. — **Războiul balcanic** de M. Sadoveanu.
No. 2. — **Diavolul** de I. Agârbiceanu.
No. 3. — **Spitalul** de P. I. Jouve (trad. de Victor Ion Popa).
No. 4. — **Mâna vrăjit** de Gerard de Nerval (trad. de Eug. Boureanu).
No. 5. — **Crima Lordului Arthur Savile** de Oscar Wilde (trad. de Ion Popa).
No. 6. — **Şeful gării** de A. de Herz.
No. 7. — **Lăcustele** de Gleb Uspenski (trad. de M. Sevastos).
No. 8. — **Toamne de odinioară** de Gala Galaction.
No. 9. — **Fantezii humoristice** de Edgar Poe.
No. 10. — **Secretul lui Don Juan** de Rémy de Gourmont.
No. 11. — **Nuvele** de Gh. Brăescu.
No. 12. — **Viaţa lui Eminescu** de Gala Galaction.
No. 13. — **Adio** de H. de Balzac (trad. de Alice Gabrielescu).
No. 14. — **Xanthis sau vitrina sentimentală** de Albert Samain (trad. de M. Carp).
No. 15. — **La Montmorency** de H. Sanielevici.
No. 16. — **Imprumutul răposatei** de Blasco Ibanez.
No. 17. — **Domnişoara Roxana** de Anatole France (trad. de N. Davidescu).
No. 18. — **Viaţa în armată** de Anton Bacalbaşa.
No. 19. — **Poeme** de Ştefan Petică.
No. 20. — **Ziua apelor** de Bojena Niemţova.
No. 21. — **Surpriză** de J. Dongorozi.
No. 22. — **Poveştile lui Hinu Ion** de Sandu Teleajen.
No. 23. — **Omul cu obrazu 'ncrustat** de Jak London.
No. 24. — **Flămânzii** de I. Ciocârlan.
No. 25. — **Lupii** de Eug. Boureanu.
No. 26. — **O sărutare** de J. H. Rosny (trad. de M. Carp)
No. 27. — **Homunculus** de Al. Ciura.
No. 28. — **Viaţa mea, povestirea unei ţărănci din Rusia** de Leon Tolstoi (în rom. de V. I. Popa).
No. 29. — **Prima Turcoaică** de N. Batzaria.
No. 30. — **Patru cuvântări** de Jean Jaurès (trad. de D. I. Suchianu).
No. 31. — **Păiajenul** de Hans Heinz Evres.
No. 32. — **Faust**, tragedie, de Goethe (trad. de Iosif Nădejde).
No. 33. — **Amintirile unui băiat de familie** de I. Petrovici.
No. 34. — **Tristan** de Thomas Mann.
No. 35. — **Amazoana**, culegere de eşeuri scrise cu o artă specific feminină de Natalia Negru.
No. 36. — **Laguna** de Joseph Conrad.
No. 37. — **Descântecul** de I. Vinea.
No. 38. — **Crainquebille** de Anatole France (trad. de M. Carp).
No. 39. — **Povestiri din Danemarca** de Drachman (trad. din nemţeşte de I. Botez).
No. 40. — **In tren** de H. Sanielevici.
No. 41. — **Secretul contesei** de Regnier.
No. 42. — **Singurătate** de I. Agârbiceanu.
No. 43. — **Balzac şi Stendhal** de Brandes.
No. 44. — **Crima din str. Nopţii** de N. Davidescu.
No. 45. — **Livada de măslini** de Maupassant.
No. 46. — **Sărutul cel mai dulce** de Septimiu Popa.
No. 47. — **Din minunile instinctului la insecte** de J. H. Fabre.
No. 48. — **O mireasă la loterie** de W. A. Hoffman.
No. 49. — **Radeş** de D. N. Teodorescu.
No. 50. — **Werther** de Lazăr C. Lazarevici.
No. 51. — **Domnul Şef** de Adrian Pascu.
No. 52—53. — **Profesiunea D-nei Warren** de Georg Bernard Schaw.
No. 54—55. — **Cum am ucis pe Rasputin** de V. Purişkevici.
No. 56. — **Nebuna** de Octav Mirbeau.

PRIMELE ŞEASE NUMERE SUNT EPUIZATE

A apărut
„Lectura" No. 66
— Floarea literaturilor străine —
BARBA
De **ARPAD de BERCZIK**
Ilustrul humorist maghiar
Trad. de T. DAMIAN
Lei 4.— Scrierea complectă
La chioşcari şi librari

A apărut
ARIPI FRÂNTE
— Dramă în 3 acte în versuri —
de A. de HERZ
Librăria „Universala" Alcalay & Co

Logodnicul Fantomă

de WASHINGTON IRVING

Pe culmea unei înălţimi din Odenwald, regiune sălbatică şi romantică din Germania de sus, nu departe de îmbrăţişarea Rinului cu Mein-ul, se ridica, sunt ani de atunci, castelul baronului de Landshart. Astăzi e cu totul în ruine şi aproape înmormântat în mijlocul fagilor şi a brazilor întunecoşi, deasupra cărora se vede încă bătrânul turn de pază, fălindu-se asemenea vechiului stăpân să ţie capul sus şi să privească din înălţime câmpia înconjurătoare.

Baronul era o ramură uscată a familiei de Katzenellebogen. El moştenise rămăşiţele proprietăţii şi mândria strămoşilor săi. Cu toate că gusturile războinice ale acestora micşoraseră simţitor ţinutul părintesc, baronul nu încercase mai puţin să trăiască pe picior de belşug. Timpurile erau liniştite şi nobleţa germană mai toate părăsise vechile castele incomode, cocoţate ca nişte cuiburi de vultur pe munţi, şi îşi clădise reşedinţe mai plăcute pe văi, dar baronul rămânea mereu închis în mica-i cetăţue îndrăgind cu încăpăţânarea moştenită toate vechile certuri de familie, astfel că nu era în bune legături cu unii dintre cei mai de aproape vecini ai săi din cauza unor neînţelegeri ce despărţiseră pe strămoşii lor mai depărtaţi. Baronul n'avea decât un copil, o fiică, dar natura când nu dă decât un copil, răsplăteşte această sgârcenie cu darurile sale făcând din el o minune; şi astfel era cu fiica baronului. Toate doicile, cumetrele şi verişoarele din sat încredinţau pe tată că fata n'avea pereche în frumuseţe în toată Germania şi cine putea să ştie mai bine ca ele? De altfel fusese crescută cu cea mai mare grijă de către două mătuşi nemăritate cari petrecuseră câţiva ani, din prima lor tinereţe, la una din micile curţi din Germania şi erau îmbibate în toate ramurile de cunoştinţele trebuitoare la creşterea unei doamne. Sub direcţiunea lor ajunsese o minune de desăvârşire. Când avu optsprezece ani, ştia să brodeze minunat, şi făcuse povestirile sfinţilor în înflorituri cu atâta măestrie, că ai fi zis că sunt adevărate suflete din rai. Citea fără multă greutate şi silabisise cu încetul mai multe legende al Bisericii şi aproape toate minunăţiile cavaleriei din cartea Eroilor. Făcuse probe înaintate chiar la scris; îşi scria numele fără să uite o singură literă şi atât de citeţ încât mătuşile sale puteau să citească fără ochelari. Se pricepea mai ales la lucruri mândre femeeşti, nimicuri de toate felurile; cunoştea figurile cele mai grele de dans ale timpului; cânta mai multe melodii la harpă şi la ghitară şi ştia pe de rost toate baladele duioase ale Minneliederilor. Mătuşile fetei erau mândre de ea. Dar cu toate că baronul de Landshart era prea puţin dăruit cu copii, familia sa era departe de a fi restrânsă, căci Providenţa îl îmbogăţise din belşug cu rude sărace.

Aceştia toţi şi fiecare din ei, avea afecţiunea obişnuită rudelor sărace; erau tare legaţi de baron şi prindeau toate împrejurările pentru a veni să roiască la castel şi să-l însufleţească. Toate sărbătorile familiei le ţineau aceşti oameni cum se cade pe socoteala baronului; şi când erau îndopaţi de hrană bună, recunoşteau din plin că nu e nimic pe lume atât de vesel ca aceste adunări în familie, aceste ubcurii ale inimii.

Pe timpul când se petrecură întâmplările povestite aci, era o mare adunare de acestea la castel pentru o afacere de cea mai mare însemnătate. Era vorba de primirea logodnicului fetei baronului. O înţelegere se făcuse între tatăl fetei şi un bătrân cavaler bavarez ca să unească titlurile celor două case prin căsătoria celor doi tineri. Inceputurile fuseseră îndeplinite cu cea mai amănunţită observare a formelor. Tinerii fuseseră logodiţi fără să se vadă şi aleseseră o dată pentru sărbătorirea căsătoriei. Tânărul conte de Altenburg, fusese chemat pentru aceasta din serviciu şi în acel moment se îndrepta spre reşedinţa baronului spre a-şi primi logodnica. Primiseră de la el scrisori din Wurtzburg, unde era întâmplător reţinut, hotărînd ziua şi ceasul când putea fi aşteptată sosirea lui.

Castelul era răsturnat cu susul în jos pentru a-i pregăti primirea cum se cade. Logodnica cea bălae fusese gătită cu o grijă neobişnuită. Cele două mătuşi luaseră parte la împodobirea ei şi se certaseră toată dimineaţa pentru fiecare amănunt al costumului. Fata se folosise de aceste certuri ca să-şi urmeze propria-i idee care din fericire era bună.

Avea înfăţişarea atât de drăgălaşă, atât de atrăgătoare pe cât putea s'o dorească un logodnic; şi neliniştea aşteptării îi sporia încă farmecul. Baronul nu era mai puţin liniştit. N'avea la drept vorbind nimic de făcut dar era un omuleţ din fire energic care nu putea sta locului văzând toată lumea în mişcare. Alerga de sus în jos în castel cu o mutră de nespusă nelinişte; el smulgea de douăzeci de ori pe minut pe slujitori dela treburile lor ca să-i grăbească cu vorba; venea şi pleca prin toate sălile, în toate odăile atât de grozav de ocupat ca un muscan albastru într'o zi călduroasă de vară. Intre timp se jertfise viţelul cel gras; pădurile răsunaseră de strigătele vânătorilor; bucătăria era încărcată de mâncare bună; chelarii aduseseră râuri întregi de vin de Rin şi de Fernewein şi până şi marele butoiu de Heidelberg îşi dăduse partea lui. Totul era gata pentru primirea oaspetelui deosebit, cu frigarea în mână după legile găzduirei germane; dar oaspetele întârzia. Ceas după ceas trecea. Soarele care-şi vărsase razele deasupra bogatei păduri din Odenwald, se juca acum deasupra crestelor munţilor. Baronul se urca în turnul cel mai înalt şi privea atent cu nădejdea de a vedea din depărtare pe conte cu alaiul său. O clipă crezu că-i zăreşte.

Iată ce se petrecea în altă parte a Odenwaldului. Contele de Altenburg îşi urma în linişte drumul în trap măsurat, ca omul care călăreşte spre locul căsătoriei în timp ce prietenii îl scutesc de urâtul de a face curte logodnicei care-l aştepta de sigur cu o masă la sfârşitul călătoriei. El întâlnise la Wartzburg un tânăr camarad de regiment cu care făcuse câteva campanii la frontiere, Herman de Starkenfaust, unul din braţele cele mai robuste şi din inimile cele mai nobile din armata germană. Acesta se întorcea acasă în permisie de drum. Castelul tatălui său nu era departe de vechea fortăreaţă de Landshart, dar o ură din strămoşi îi făcea duşmani şi străini unii de alţii. In căldura revederii tinerii prieteni îşi povestiră toate peripeţiile lor trecute şi contele povesti amănunţit apropiata-i căsătorie cu o domnişoară pe care n'o văzuse niciodată, dar despre care i-se făcuse cea mai răpitoare descriere. Pentrucă drumul cel urmat de fiecare din ei se găsea în aceeaş direcţie, se învoiră să facă restul călătoriei împreună şi pentru a-şi îndeplini acest plan în voe, plecară din Wurtzburg dis-de-dimineaţă după ce dăduseră ordin oamenilor să-i urmeze şi să-i ajungă. In drum îşi răsfoiră amintirile din viaţa ostăşească. Din vorbă în vorbă se înfundară în munţii Odenwaldului unde pătrunseră într'una din trecătorile cele mai singuratice şi mai împădurite. Se ştie că pădurile Germaniei au fost de când lumea turburate de hoţi, după cum castelele sale sunt bântuite de strigoi şi în timpul acesta răufăcătorii erau numeroşi din pricina bandelor de soldaţi fără treabă cari hoinăreau prin câmpii. Astfel, nu se va părea curios că cei doi cavaleri fură atacaţi de o ceată de jefuitori în mijlocul trecătorii. Ei se apărară cu vitejie, dar erau să fie zdrobiţi de număr când oamenii contelui veniră în ajutor. Le vederea lor hoţii o luară la fugă, dar după ce răniseră de moarte pe conte. El fu dus cu băgare de seamă la Wurtzburg unde chemară un călugăr dintr'o mânăstire apropiată, care era foarte priceput în leacurile trupului şi ale sufletului; dar toată învăţătura lui rămase fără rezultat, clipele sărmanului rănit erau numărate.

Contele îşi rugă atunci prietenul să se ducă numaidecât la castelul de Landshart şi să lămurească baronului pentru ce pricină fatală nu putea fi exact la întâlnirea dată logodnicei. Starkenfaust suspină şi plânse sfârşitul prematur al camaradului său, apoi plecă în toată graba ca să se achite de solie. Inainte de plecare făcu toate cele cuvenite ca să asigure o înmormântare solemnă prietenului său care trebuia să fie îngropat în catedrala din Wurtzburg alături de câţiva din iluştrii săi strămoşi şi alaiul cernit al contelui se însărcina să vegheze la înmormântare.

Este timpul să ne întoarcem la familia de Katzenellebogen care era nerăbdătoare să vadă venirea contelui la ora mesei în timp ce micul baron lua aer în turnul de pază. Se făcuse noapte şi logodnicul de loc. Baronul scobori din turn. Era desnădăjduit. Ospăţul care fusese amânat din ceas în ceas, nu mai putea fi întârziat. Toate mâncările erau reci sau stricate, şeful bucătarilor mâhnit şi toţi oaspeţii în starea unei garnizoane lovite de foamete. Baronul fu nevoit, călcându-şi pe inimă, să dea poruncă să se aducă la masă fără să mai aştepte pe logodnic. Toată lumea se aşeza la masă şi erau cât pe aci să înceapă când sunetul cornului anunţă apropierea unui străin de poarta castelului. O altă salvă de ecouri răsunătoare umplu vechile curţi ale castelului şi paznicii răspunseră din înălţimile zidurilor. Baronul se grăbi să iasă înaintea viitorului său ginere. Podişca se lăsă în jos. Străinul se arătă la portiţă. Era un cavaler frumos, înalt, călare pe un cal de Bavaria. Era palid dar ochiu-i străfulgerea, deşi trăsăturile îi erau învăluite în tristeţe.

— Imi pare rău, spuse străinul că viu să tulbur...

Dar baronul îl întrerupse cu un val de felicitări, căci era chipurile curtenitor şi vorbăreţ. Străinul încercă odată, de două ori să stăvilească acest puhoi de cuvinte, dar fu în zadar; el se mulţumi dar, să plece capul şi să lase să treacă puhoiul. In cele din urmă baronul se opri o clipă; ajunseră în curtea dinăuntru a castelului şi străinul vru să înceapă iar cu întâmpinările când fu întrerupt de apariţia femeilor — alaiul tinerei logodnice, tremurândă şi îmbujorată. Străinul o privi o clipă cu înmărmurire. Una din mătuşi suflă câteva cuvinte la urechea fetei, ea făcu o încercare de a vorbi; ochii săi albaştri, umezi se ridicară sfioşi, aruncară o privire nesigură de cercetare asupra străinului şi se lăsară din nou la pământ. Cuvintele îi mureau pe buze dar un surâs dulce o lumina şi bujorii obrajilor dovedeau că rezultatul cercetării sale nu fusese neplăcut. Era cu neputinţă ca o fată de optsprezece ani învăţată de curând despre datoriile căsniciei să nu se bucure de a fi logodită cu un cavaler atât de frumos. Intârzierea cavalerului nu lăsa prea mult timp pentru prezintări. Baronul era formalist. El amână pe a doua zi convorbirea particulară între tineri şi aduse pe comeseni în sala ospăţului. Era marea sală de onoare a castelului. Cavalerul nu luă în seamă nici pe comeseni nici mâncările. Abia atinse farfuriile; dar părea cu totul stăpânit de admiraţie pentru logodnică. Ii vorbea atât de încet că nici n'ar fi putut să-l audă, dacă urechea unei fete care trebuie să se mărite n'ar fi înzestrată cu o ascuţime neobişnuită. Era în mişcările lui, în privire, o duioşie şi o gravitate atât de fermecătoare că fata părea adânc mişcată. Pălea, apoi se îmbujora, ascultându-l cu multă luare aminte. Din când în când se încumenta să dea câte un răspuns sfios şi, când ochii lui nu se opreau asupra ei, cerceta cu coada ochiului trăsăturile-i fermecătoare şi îşi arăta încântarea cu câte un oftat de fericire. Era lămurit că logodnicii erau mulţumiţi. Mătuşile cari erau foarte pricepute în tainele inimii încredinţau că se îndrăgostiseră unul după altul dela prima vedere. Ospăţul urma cu veselie, chiar gălăgios, căci toţi mesenii erau înzestraţi cu o poftă de mâncare aţâţată de pungile uşoare şi aerul de munte. Baronul îşi istorisi basmele cele mai lungi şi mai bune şi nu le spusese niciodată aşa bine şi cu atât haz, şi unii din cumetrii mai săraci cu mutra sdravănă şi fericită, urlară nişte cântece cari făcură pe mătuşile nemăritate să-şi deschidă evantaliurile. Cu toate acestea în mijlocul tuturor acestor prăznuiri, străinul păstra o ţinută grozav de măsurată pentru astfel de împrejurare. Tristeţea sa creştea pe măsură ce noaptea înainta şi lucru ciudat, chiar glumele baronului nu făceau altceva decât să-l întunece şi mai tare. Câteodată se pierdea în gânduri, altădată privirea-i rătăcea cu o repeziciune înfrigurată în juru-i dovedindu-i neliniştea. Convorbirea cu logodnica se făcea din ce în ce mai serioasă şi mai tainică.

Nouri începură să întunece fruntea senină a fetei şi un fior părea să-i scuture trupul. Aceste semne nu puteau scăpa comesenilor. Veselia lor scădea din pricina ţinutei îngheţate a străinului; şoapte şi priviri se încrucişau însoţite de înălţări din umeri şi clătinări din cap. Cântecele şi râsetele erau din ce în ce mai neînsufleţite, se făceau tăceri în convorbirile cari trecură curând la povestiri de legende straşnice şi istorii nemaiauzite. O poveste fioroasă aducea altă poveste fioroasă şi baronul făcu să se cutremure de groază toate damele povestind despre cavalerul care furase pe frumoasa Lenora.

Logodnicul asculta această povestire cu o adâncă luare aminte. Aţintea ochii asupra baronului şi când acesta isprăvi, el se ridică din scaunul său şi se făcu din ce în ce mai lung până când privirea turburată a baronului îl luă drept un uriaş. Când baronul isprăvi ultimul cuvânt, străinul scoase un oftat adânc şi-şi luă foarte solemn bun rămas dela adunare. Toată lumea încremeni. Baronul rămase într'adevăr ca trăsnit. „Cum! să părăseşti castelul la miezul nopţii! Cum? Când totul era gata de primire, când odaia de logodnic era la îndemâna lui! Străinul clătină capul tainic şi zise:

— Trebue să-mi odihnesc capul într'o altă cameră, în noaptea asta. In acest răspuns şi în tonul de care era însoţit, era ceva care-l făcu aproape să leşine pe baron, dar se stăpâni şi înoi invitaţia sa insistentă. Străinul răspunse cu o mişcare tăcută, neprimind, dar hotărît şi, făcând un nou semn de rămas bun, ieşi încet din sală.

Bătrânele mătuşi erau încremenite. Logodnica plecă capul şi o lacrimă i se strecură sub pleoape. Baronul urmă pe străin în marea curte a castelului, unde calul de Bavaria schimba picioarele de nerăbdare. Când ajunseră la portalul al cărui gol adânc era slab luminat de un fanar, străinul se opri şi vorbi cu o voce care suna a gol.

— „Acum că suntem singuri, spuse el, vreau să te înştinţez dece plec. Am o făgăduială solemnă, neapărată".

— „Pentru ce? zise baronul. Nu poţi trimite pe cineva în loc?"

— „Nimeni nu mă poate înlocui, trebuie să fiu eu însumi de faţă în catedrala de la Wurtzburg".

— „Fără îndoială, spuse baronul, dar nu înainte de mâine, mâine vei merge şi cu logodnica.

— „O nu, răspunde străinul, cu un aer solemn. Nu trebue să mă aştepte logodnica acolo, ci viermii, viermii. Sunt un om mort. Am fost ucis de hoţi. Trupul meu se odihneşte la Wurtzburg. La miezul nopţii trebuie să fiu îngropat; mormântul mă aşteaptă; nu pot să lipsesc dela întâlnire". El sări în şea, trecu potişca în fugă şi tropotul calului se pierdu în şuerul vântului. Baronul se întoarse în sală adânc înmărmurit şi povesti ceeace se întâmplase. Două doamne leşinară, altele se cutremurară de groază la gândul că stătuseră la masă cu o stafie. Mai mulţi dintre comeseni erau de părere că avuseseră de afacc cu faimosul vânător din legendele germane. Unii vorbiră despre spiritele nunţilor, despre nălucile pădurilor, despre fiinţe supraomeneşti cari domnesc în creerii Germanilor din timpuri uitate.

Dar curând veniră ştiri despre uciderea contelui şi înmormântarea lui în catedrala de Wurtzburg. Vă închipuiţi doliul castelului. Baronul se închise în odaia sa. Oaspeţii nu-şi mai puteau stăpâni turburarea. Dar starea logodnicei era şi mai sfăşietoare. Să piardă un bărbat, şi ce bărbat! Căci dacă arătarea era atât de plăcută, de nobilă — ce trebuia să fie contele viu?

A doua zi după văduvie, se retrase în iatacul ei cu o mătuşă care o silea să se odihnească puţin. Mătuşa care era neîntrecută în povestiri cu fantome, spusese tocmai una dintre cele mai lungi şi mai fioroase legende şi adormise la mijlocul povestirii. Nepoata privea gânditoare razele lunii ce tremurau în frunzele unei plute, în faţa zăbrelelor. Orologiul castelui sunase miezul nopţii. Dintr'odată sunetul unei muzici melodioase se ridică din grădină. Atunci fata sări jos din pat şi alergă repede la fereastră. Un bărbat de statură înaltă se ridica printre umbrele copacilor. El înălţă capul şi o rază de lună îi alunecă pe obraz.

O! cerule! Ea văzu arătarea logodnicului.

Un ţipăt îi lovi în clipa aceia urechea şi mătuşa care se trezise la auzul muzicei şi o urmase în tăcere la fereastră, îi căzu în braţe. Când privi din nou în grădină, năluca dispăruse. Fata puse pe mătuşe să făgăduiască că nu va spune nimic tatălui ei, din ceeace văzuse. Mătuşa se jură, dar nu-şi putu ţine prea multă vreme vorba. Prea îi plăceau povestirile grozave şi era mare lucru să poată spune cea dintâi o întâmplare neobişnuită. Totuşi, lucru de ţinut minte în istoria tăinuirilor femeeşti, ea tăcu toată săptămâna, până când se găsi dintr'odată deslegată de jurământul său prin vestea că fata dispăruse. „Spectrul, năluca a furat-o!" ţipa bătrâna mătuşă. Şi atunci în câteva cuvinte povesti grozava privelişte din grădină. Toată lumea hotărî împreună cu ea că răpitorul era faimosul vânător din legendă, adică năluca ce fusese faţă la ospăţul de nuntă. Slujitorii întăriră această bănuială înştiinţându-i cum că auziseră în miezul nopţii paşii unui călăreţ în munţi şi că erau siguri c'au zărit calul de Bavaria. Tot castelul era turburat.

Baronul îşi puse cizmele de vânătoare, încinse sabia şi era cât pe aci să încalice în şea, când fu oprit de o nouă vedenie. O tânără doamnă venea spre castel, pe un cal de paradă, însoţită de un cavaler deasemenea în şea. Ajungând până la portiţa podişcei, sări jos şi se aruncă la picioarele baronului îmbrăţişându-i genunchii. Era chiar fiica lui şi cel ce o însoţea era logodnicul fantomă. Baronul încremeni; îşi privea fiica, privea năluca şi nu-i venea să-şi crează ochilor. Tânărul era frumos, vestmintele sale minunate şi ţinuta cu totul cavalerească. Floarea tinereţii îi strălucea în trăsături şi bucuria în ochii mari întunecoşi; taina fu îndată lămurită. Cavalerul, căci era un adevărat cavaler, nu o arătare, făcu cunoscut că se numeşte Herman de Starkenhaust. Povesti întâmplarea lui cu contele, spuse cum se grăbise să ajungă la castel pentru a îndeplini făgăduiala ce o făcuse muribundului şi cum baronul curmase povestirea lui. La masă, vederea logodnicei îl fermecase. Nu îndrăznise să se retragă, dar povestirile fioroase ale baronului îi dădură un bun prilej. Nu putuse să uite pe fată şi după întoarcerea sa din Wurtzburg, neîndrăznind să se arate deschis aceluia care avea împotriva familiei sale o ură feudală, se strecurase noaptea în grădină şi vorbise în taină fetei.

Ii ceruse mâna şi o dobândise rămânând să ceară şi învoirea baronului. In orice altă împrejurare baronul ar fi fost neînduplecat, căci era încăpăţânat în drepturile părinteşti, se îndârjea să rămâie credincios certurilor de familie. Dar îşi iubea fiica. Ii plânsese pierderea şi cu toate că noul logodnic făcea parte dintr'o familie duşmană, bine că nu era strigoi!

Aşa dar lucrurile se orânduiră. Baronul îi iertă pe logodnici. Serbările începură din nou cu mai multă veselie. Mătuşile la drept vorbind se arătară puţin supărate, văzând că felul lor de a ţine închisă pe fată, dăduse greş atât de curios, dar puseră toată vina pe slujitorii cari uitaseră să închidă fereastra. Totuşi una din ele nu se putea mângâia de a fi fost atât de crud înşelată, când ar fi putut povesti cea mai îngrozitoare poveste cu stafii, din toată Germania. Din nenorocire pentru ea nu era vorba decât de o stafie de contrabandă. Cât despre nepoată, n'avu de ce se plânge.

Astfel se sfârşeşte povestea.

FRANK WEDEKIND

Iubirea dintr'o privire

— „Dar nu mă cunoşti de loc. Pretenţia dumitale are ceva jignitor. Mă vezi odată într'o societate, te interesezi cine sunt şi a doua zi vii la mine şi-mi ceri mâna. Tata trece drept milionar. Aşi fi voit într'adevăr să fie altfel; aşi fi avut motive să fiu mai mândră de mine şi de omagiile ce mi-se aduc.

Fata privi în jos, dându-şi seama de a fi rănit pe cineva. A vorbit în chipul acesta pentrucă, oricât ar fi fost de surprinzătoare, conversaţia nu-i era de fapt indiferentă.

— „Spui, domnişoară, că nu te cunosc. E drept că abea îmi aminteam numele dumitale. Şi totuşi te cunosc mai bine decât oricine ţi-a eşit până acum înainte. Ţi-se pare că nu e cu putinţă. Am venit aci să ţi-o dovedesc. Nu ţi-a spus desigur nimeni încă, oricât de excelentă educaţie ai primit, că nu e nicio deosebire între omul exterior şi cel lăuntric. Mă vei socoti închipuit când îţi voi spune că am recunoscut aseară din înfăţişarea dumitale, toată fiinţa, toată simţirea şi gândirea, tot felul dumitale de a iubi, de a suferi, de a te bucura, şi anume tocmai ceiace caut de ani de zile pe lumea asta şi n'am să mai găsesc vreodată atât de uşor. E ceiace explică dece n'am mai stat o clipă pe gânduri. De-aseară aşi fi vorbit cu dumneata, dacă n'ai fi dispărut deodată împreună cu mama dumitale."

— „Dacă m'ai înţeles atât de bine şi pe de-a 'ntregul numai în trei ore, scurtă petrecere voi fi pentru dumneata într'o viaţă atât de lungă.

— Nu petrecere caut la dumneata, domnişoară. Poate e altceva... Iată, ţăranu se 'nsoară cu o femee care ar putea munci pentru el, care pentru el înseamnă bani. Un om plictisit se 'nsoară, pentrucă femeia va fi pentru el petrecere. Un „spirit distins" se însoară cu o femee care-l „înţelege", oricât ar fi de mărginită, şi chiar de n'ar înţelege din restul lumei nimic alt. El cere femeii lui o valoare cu totul relativă, caută numai ridicarea propriei personalităţi. Toţi aceştia sunt egoişti de rangul al doilea. Cine ştie ce e o femee ca femee, ce poate fi o femee pe lumea asta, acelaşi caută pe cea mai mândră din câte poate oferi viaţa, spre a fi *a lui;* acela nu caută o femee care să fie într'un oarecare raport relativ faţă de el, ci o femee care e însăşi ea ceva: măreţie, splendoare, pretenţii şi simţiri mari, capacitatea de a fi în mare măsură fericită. Atunci bărbatul e conştient de propria lui fericire. Sunt atât de mulţi oameni care se plâng că nu au avut parte de o fericire prea mare şi nu-şi dau seama că ei prea mici sunt spre a putea, în cel mai bun caz, să resimtă o astfel de fericire. Sunt numeroşi bărbaţii care preferă o femee urâtă unei femei frumoase, nu din eroare, din neştiinţă, ci pentrucă nu pot suporta frumuseţea. Vei lua în seamă vreodată, domnişoară, un bărbat cu *pretenţii modeste?* Te cunoşti bine. Ai putea iubi vreodată un bărbat care se mulţumeşte cu mai puţin decât eşti însăţi?

— Dar de unde ştii că am acele însuşiri mari şi frumoase, de care vorbeai adineaori?

— Acest lucru vreau să-ţi lămuresc, dacă-mi dai o clipă de ascultare. Nimeni nu mă va pricepe mai bine ca dumneata. Când mergi înapoia cuiva, noaptea, în besnă, iată, pe ceaţă sau ploae, şi acel cineva e învăluit tot într'o manta astfel că nu i-se poate vedea nici o trăsătură a feţei, tot îţi mai rămâne ceva după care să-l judeci...

— Mersul?

— Desigur. De unde ştii?

— Eu nu cred. Dar însfârşit nu e alt mijloc de recunoaştere.

— Vei crede totuşi, domnişoară. Mersul cuiva nu e un caz întâmplător. E în strânsă legătură cu toată structura trupului. Şi dacă în felul în care se îmbracă femeile nu poţi niciodată să-ţi dai seama de trupul unei femei care stă drept în faţa ta, vezi numaidecât proporţiile şi conturele cele mai precise, dacă face câţiva paşi înainte. Dar să ne întoarcem la pilda cealaltă. Mersul omului îşi are ritmul care nu se poate spune cu vorbe, dar care poate fi simţit. Cu acest ritm, după oarecare exerciţiu, isbuteşti uşor să construeşti tot corpul. Ştii cu cea mai mare precizie dacă înaintea ta merge o figură a Renaşterii, o figură rococo, o figură clasică sau o figură *fin de siècle.* E foarte important dacă linia dela grumaji la călcâe, curge egal ca un val, sau e ruptă la coapse. Dacă e ruptă la coapse, în faţa ta nu se află o fire unitară şi acest lucru se observă prin mantaua cea mai bogată în cute. După ce eşti complect lămurit asupra trupului, imaginează-ţi expresia corespunzătoare a feţei, în primul rând gura şi nasul. De fapt poţi ghici din mersul unei doamne dacă are un nas turtit sau adus, dacă are buze groase sau subţiri. Şi atunci ştii deasemenea cu toată precizia, dacă doamna, cunoscându-te, te va înţelege şi iubi sau nu. Din toate acestea nu poţi recunoaşte dacă înaintea ta merge o prinţesă sau o cerşetoare, o bucătăreasă sau o milionară, dar recunoşti tonalitatea omului, pe dinafară şi lăuntric şi ştii dacă ai de-aface cu o fire mărginită sau bogată, liberă sau săracă. Şi dacă-ţi iuţeşti paşii şi ajungi în dreptul persoanei şi îi priveşti chipul, în cele mai multe cazuri te vei convinge că...

— Te-ai înşelat, domnul meu!

— Că m'am înşelat, domnişoară. Şi atunci ştiu că am dat de o creatură fără rassă care, caşi acum, mă va înşela toată viaţa, mă va minţi şi induce în eroare şi care va răspunde cu ingratitudine la toate darurile iubirei; şi îmi voi vedea atunci de drum, cât mai repede. Căci, domnişoară, trebue să eviţi astfel de fiinţe, sunt purtătoare de nenoroc. Stelele nu mint, sau dacă mint acolo nu e cer, ci iad.

Acesta e faptul caracteristic al oamenilor care sunt de *rassă,* că sunt unitari în trup şi suflet, cap şi membre, astfel că dintr'o mişcare a mâinei — ca la dumneata acum — îţi îngădue să ghiceşti că sunt creaţi dintr'o *singură* gândire, că sunt *opere de artă* în sensul în care ar trebui să fie orice mare creaţie de artă. M'aşi fi îndrăgostit de dumneata, domnişoară, dacă aşi fi văzut numai o mişcare a mâinii sau a piciorului dumitale, sau mi-ar fi ajuns sub ochi o scrisoare de-a dumitale, în loc să te fi observat, ca acum, o seară întreagă. Te-am văzut aseară stând de vorbă cu cel puţin douăzeci de persoane diferite. Nici oamenii aceia nu scapă observaţiei mele şi dacă doreşti îţi pot spune ce gândeşti de fiecare. Atunci vei putea decide dacă preţuesc sau nu drept firea dumitale intimă din care crezi că nu bănuesc nimic. Fiecare din cuvintele dumitale pe care le prindeam din conversaţie, erau o confirmare a ceiace-mi descoperise dela prima aruncătură de ochi, statura dumitale regală şi felul eroic al mişcărilor dumitale.

— Hm, iubirea orbeşte...

— Iubirea orbeşte; dar pe cine, domnişoară? Pe omul care n'a scăpat din relaţii mediocre, care nu cunoaşte lumea şi oamenii şi crede că alege atunci când el urmează numai instinctul său animalic. Dacă vre-unul dintre noi însă iubeşte, ştie de ce, pe un astfel de om face să-l cunoşti şi eu sunt convins că vei fi mândră de el, că nu ţii de acele femei cu inima strâmtă care sunt geloase pe trecutul unui bărbat. Iţi va fi ruşine dumitale însăţi să te măriţi cu un bărbat care n'ar fi în stare să măsoare valoarea dumitale cu a altor femei pe care le-a cunoscut. Numai pe dumneata te-am iubit domnişoară, şi cu mult înainte de a te cunoaşte; n'aşi fi ajuns altfel la treizeci şi şase de ani fără să mă însor. Puţini pretendenţi la mâna dumitale ar putea să-ţi aducă acelaş omagiu. Şi acum mai îngădue-mi o singură dovadă a felului înnalt în care te preţuesc, că nu sunt orb şi nu mă înşel: eşti o fată curajoasă, hotărîtă; acest lucru se citeşte în ochii dumitale. Când recunoşti ceva drept, nu şovăi mult să pui chezăşie întreaga dumitale fiinţă. Iţi place să pui în joc viaţa dumitale. Nu e în firea dumitale aşteptarea neliniştită, neputinţa de a lua o hotărîre, aşteptarea unor sfaturi şi ajutoare din partea altora..."

Domnişoara Ellie, care ţinuse o clipă faţa în mâinile amândouă, se ridică din scaun cât era de mare, luă în braţe musafirul care se ridicase în acelaş timp, şi-l sărută.

Jocul vieţii fusese câştigat.

trad. de F. A.

Colţul librăriei „Hasefer"

Librăria „Hasefer" din Bucureşti, strada Karageorgevici 9, recomandă următoarele cărţi interesante:

Joseph Delteil: Les Poilus (ediţie originală precum şi ed. obişnuită 10 f.).

Charles Maurras: Les amants de Venise (originală şi obişnuită).

Edmond Flegg: Le juif du Pape (marele succes al trupei Pitoëff), precum şi admirabilele poeme: „Ecoute Israël", şi interesanta antologie a autorilor evrei în limba franceză: Anthologie juive (2 vol.)

Bienstock et Curnonski: Ultimul volum al acestor umorişti — autori ai lui „Wagon des fumeurs" şi „T. S. V. P." — a apărut de curând sub titlul: „Le Bonheur du jour".

Matei Roussou: (cunoscutul publicist român traducător al lui Morris Rosenfeld) a publicat de curând un roman interesant a cărui acţiune se petrece într'un ospiciu de nebuni. In acest mediu o dragoste puternică... Este romanul: „Et nous nous sommes aimés là..."

Lilly Braun: Le problème de la femme (son évolution historique, son aspect économique).

Alain: Le citoyen contre les pouvoirs (Témoignage d'une pensée libre sur notre temps).

Liber amicorum Romain Rolland: însemnatul uvraj despre care a vorbit în coloanele „Adevărului literar" publicistul Eugen Relgis. Ediţiune de lux, frumos legată, peste 400 pagini text, cu gravuri, îl oferim cu lei 600 volumul.

Câteva cărţi germane

Librăria „Hasefer" n'a urcat deloc preţurile cărţilor germane şi primeşte într'adevăr zilnic, prin oficiile proprii de cumpărare, cele mai interesante noutăţi:

Citâm:

Sigmund Freud: Pe lângă toate operele precedente (Vorlesungen, Totem, etc., etc.) a apărut: Hemmung, Symptom, Angst şi Neue Beiträge zur Traumlehre.

Emil Ludvig: Wilhelm II (zum erstenmal findet hier Wilhelm der Zweite einen Biographen, der dieser vielumstrittenen Gestalt ohne Parteinahme, nur auf Grund der Akten und Memoiren, gerecht zu werden weisz. Aus den Elementen seines Charakters, aus angebornen Schwächen und schwerer Jugend entwickelt Ludwig als Psychologe die weltpolitischen Folgen dieses autokratischen Wirkens).

Georg Brandes: Die Hauptströmungen der Literatur (6 Teile in 3 B-den); Die Jesus-Sage; Julius Caesar; Voltaire; Shakespeare precum şi celelalte opere ale marelui critic danez.

Preţurile librăriei „Hasefer" din str. Karageorgevici 9, sunt cele mai convenabile, în special pentru cărţile germane — afirmaţiune uşor controlabilă.

Portretul

— SCHIŢĂ —

Spre sfârşitul consiliului de familie, generalul ţinuse să spună câteva cuvinte despre fratele defunct. Căutând un sprijin, începuse să vorbească îmboldit de zâmbetul cumnatei Angela, soţia lui Andrei, cel de al treilea frate, financiar şi om de bursă. Acesta, răsturnat într'un fotoliu, asculta cu închipuirea hoinară spre depărtările copilăriei amintite de înfăţişarea odăei: iatacul bunicilor, schimbat puţin de lipsa patului şi a oglindei veneţiene sparte de mult. Pe podele covorul roş şi decolorat, iar într'un ungher, icoanele de argint şi candela cu sticlă verde. Şi parcă, prin toată încăperea, acelaş miros de loc închis, care plutea în preajma bătrânilor.

Vorbele generalului se înlănţuiau frumos, imaginile se aşezau la locul lor ca într'o firidă şi înfăţişarea mortului plutea în închipuiri idealizată şi de nerecunoscut.

— Vorbeşte ca despre un străin, se gândi Andrei alunecând cu gândul pe uruiala cuvintelor neascultate spre fereastra smălţuită de un colţ senin de cer şi de câteva crengi înflorite. Afară bătea vântul răcoros de primăvară şi de dimineaţă soarele făcuse pete pe pridvor. De sus se vedea toată grădina, cu pomii bătrâni şi rari, cu rondurile năpădite de ierburi şi cavoul familiei în fundul aleii întunecate de brazi.

Generalul se încălzise cum spun oratorii.

Pentru el a vorbi despre morţi era o datorie sfântă. Simţind atenţia Angelei cuvântul i-se făcu mai puternic. De douăzeci de ani nu-şi mai văzuse fratele mai mic. Deosebirea de vârstă şi nepotrivirea de păreri îi îndepărtase totdeauna. Şi totuşi vorbea de el amănunţit, cu înfiorarea emoţiei în glas.

Dintre ceilalţi nimeni nu-şi dăduse osteneala să înţeleagă pentru-ce vorbeşte generalul dar toţi simţiseră nevoia unei reamintiri.

In faţa omului slăbit de suferinţă, cu obrazul schimbat de vreme şi de moarte, rămăseseră nedumeriţi, cu înfăţişarea victimelor unei glume proaste.

Bătrâna doamnă Grozea, sora cea mai mare izbutise să i-se prelingă două lacrimi pe obrazul, brăzdat de vârstă şi sărutase mortul din vârful buzelor, pe frunte.

Iancu, ruşinea familiei prin ciudăţenia lui, nu vroise să intre: — Nu vreau să-l văd mort. Rămân afară.

Cuvintele lui luaseră mai târziu în gândul lui Andrei un înţeles adânc. Când se regăsise afară, cu pălăria uitată în mână, simţise mâhnirea din tinereţe întunecând totul ca o negură fără hotar. Ii amintise Angela că bate vântul. Tot părul îi atârna în ochi lăsând goală chelia lucioasă şi puţin umezită.

— Ai să răceşti la cap Andrei, spusese doamna Grozea cu glasul răguşit. Şi fraza banală răsunase ciudat în capul acoperit cu pălăria îndoliată.

— ...un om ca el, conştient de îndatoririle sociale...

Vorbele generalului se amestecară iar amintirilor. Andrei ridică privirea spre figura oratorului. Intâlnind ochii imperios aţintiţi asupra lui, se aşeză mai bine în scaun prefăcându-se atent.

— ...e grozavă viaţa omului părăsit de familie şi uitat de cei din lumea lui.

Intr'un consiliu de familie asemănător, generalul se ridicase sever:

— Vei rămâne binevenit la mine, *însă singur*.

De atuncea nu-l mai văzuse nimeni. Ani de zile nu mai eşise dela moşie. Il primise doar pe Iancu de câte-va ori mai târziu. Pe creanga din faţa ferestrei se aşeză o vrabie. Andrei nu mai desluşi nimic din discursul generalului şi gândul îi alunecă înapoi spre vremea când era student. Doamna Grozea îşi lăsase capul în piept, obosită peste măsură de emoţiile zilei. Angela se juca numărând boabele de chilimbar irizate de strecurarea luminei. Andrei zâmbi distrat.

— S'a plictisit şi ea.

Gândurile i-se îndreptară spre licărirea candelei. Flacăra era fluturată de o nebănuită adiere. Câte se petrec nebănuite. Gândul fiecăruia o taină arar pătrunsă de ceilalţi.

Ce ştia despre general în afară de eloquenţa lui funebră?

Dar de femeeia care moţăe alături? Capul umflat de nesomn, guşa revărsată peste dantelele dela gât, mâinile cu gropiţe şi cu unghiile tăiate ascuţit, picioarele groase peste măsură sub rochia de mătase întinsă pe coapse, ceafa cu păr aspru încreţit, urechile mari, fruntea brăzdată, nasul îngroşat la vârf, aluniţa de lângă ochi, buza umbrită de mustaţă, sunt sora lui.

Şi în umbră, cu capul rezemat de perete, cu privirea ascunsă de mână, zgribulit parcă de frig, nemişcat de vreme îndelungată, Grigore, cel mai bătrân dintre toţi, tăcut şi depărtat ca totdeauna.

Ce amintiri se perindă sub fruntea bătrânului, ce păreri de rău pentru cele petrecute? E aproape de icoane şi lumina candelei îl învălue în reflexe verzui.

Vrabia dela fereastră a zburat şi creanga tremurând s'a scuturat puţin.

— Ne-am purtat poate prea sever cu el, dar dacă ar fi aci ne-ar da dreptate.

— E spre sfârşite, se gândi Andrei.

Dar glasul alunecă sonor mai departe, dealungul frazelor repetate fără sfârşit. Afară se lăsase seara. Colţul de senin se întunecase, ridicând zăgazul depărtărilor. Işi aminti nopţile de odinioară în pridvorul ridicat în linişte cuprinzătoare ca o durere şi turburată de foşnetul copacilor stârniţi de vânt. Tinereţea zburase ca vrabia de pe creangă. Comparaţia îl făcu să zâmbească.

Grigore îşi luase mâna de pe faţă. Din umbra ochilor, nevăzută, privirea îi alunecă prin odae căutând un loc de odihnă. Andrei îşi pipăi firele rare din creştet şi se aşeză mai bine în fotoliu.

Privirea Angelei rămăsese aţintită asupra unei decoraţii.

— Câte sunt, se minună Andrei. De când?

Le privi licăririle de smalţ colorat şi se minună de rostul lor pe pieptul generalului. In focul peroraţiei, respiraţia acestuia se făcuse grăbită şi neregulată.

— A îmbătrânit.

Gândurile lui Andrei se destrămară într'o toropeală plăcută. Nedesluşit şi depărtat, glasul generalului îl legănă amintindu-i pe Luxandra, bătrâna din copilărie şi cântecele prelungi, mereu aceleaşi dar spuse cu alt înţeles de fiecare dată. Bătrâna Luxandra? Incovoiată puţin, cu capul strâns într'un tulpan cărămiziu, avea vorba blândă şi mâna liniştitoare de dureri. Vremea trecuse, dar amintirea rămăsese neştirbită. Zâmbitoare ca atunci o văzu aplecându-se să-l mângâe.

Doamna Grozea, plictisită de o muscă îndărătnică îşi trecu mâna pe faţă desmeticindu-se din toropeală şi cu un aer plin de demnitate îşi aşeză cum se cuvine horbotele dela gât. Apoi, ca să ştie generalul că ascultă începu să dea din cap ritmic după cum cerea fraza. Fără zgomot îşi şterse nasul şi îşi puse ochelarii ţinuţi până atunci în poală.

— ...un om ajuns la maturitate, nu trebue să se gândească numai la dragoste. Sunt alte lucruri mai importante. De exemplu, familia.

Doamna Grozea dădu din cap şi generalul începu un nou capitol. Andrei era cu gândul departe, la sărăcăciosul varieteu de provincie unde dansase soţia fratelui lor.

Portretul din salon o arăta cu ochii luminoşi şi gropiţe în obrajii cu pielea subţire.

— Nevasta lui, zâmbise doamna Grozea. Se vede îndată ce fel de femee era.

Iancu din spatele ei se întorsese revoltat şi Grigore închisese ochii într'o neputincioasă încercare de a nu-şi mai vedea sora.

Andrei rămăsese multă vreme cu privirea încătuşată.

Sufletul mortului părea să fie un subiect studiat în amănunt de general. Intr'un stil de conferinţă vorbi de dragoste în principiu, făcu două trei clasificaţiuni ingenioase, găsi câteva aforisme sunătoare şi printr'o savantă trecere dela generalităţi la cazul particular, ajunse la sentimentele defunctului:

— Femeia este cea mai primejdioasă cursă a naturei. Sub formele atrăgătoare, sub graţia mişcărilor, se ascund gândurile cele mai perverse şi cele mai hrăpăreţe interese! (Bătrâna doamnă Grozea dădu aci din cap afirmativ). Fratele nostru, idealist şi slab, neştiind aceste adevăruri evidente, a fost fermecat tocmai de ceeace ar fi pus pe gânduri pe un altul. El a văzut frumuseţea femeii, dar nu a simţit sub cuvintele de dragoste, linguşirea şi prefăcătoria de sub alintări. Orbit şi înşelat, sărmanul, a uitat toate îndatoririle faţă şi de noi şi de oamenii în mijlocul cărora trebuia să trăiască. A crezut că dragostea e îndestulătoare spre a şterge ori-ce pată, orice deosebire socială, ceeace învederează de-ajuns în ce stare nenorocită îl adusese această femee. (Pe când încerca să-şi liniştească respiraţia, generalul scoase batista din buzunar, ştergându-şi stropii de salivă prelinşi printre cuvinte).

In urechea lui Andrei cuvintele îşi pierdură iar înţelesul şi se tărăgănară monoton. Mâna generalului despica văzduhul ca un tăiş. In semi-întunericul odăei îl simţi tras de sforile prejudecăţilor ca o păpuşe. Ceeace spunea era tot atât de sărăcăcios şi de ridicol ca odaia asta dacă i s'ar dărâma zidurile şi ar pătrunde noaptea înăuntru.

Puţin aplecat înainte, Grigore se trudea parcă să ghicească ce se petrece pe faţa generalului. Lumina candelei se agăţa în licăriri pe aurul epoleţilor şi pe smalţul decoraţiilor dar lăsa trăsăturile nedesluşite. Totuşi bătrânul părea să vadă. Era frânt din mijloc şi cu privirile aţintite. Buzele i se mişcau de cuvintele lăuntrice şi mâinile, aşa cum şedeau liniştite una peste alta, tremurau puţin.

— El n'a putut iubi multă vreme o astfel de femee.

Intre doi oameni, când nu mai e încredere, câte bănueli fără temei, câte insinuări dureroase. Orice pas către împăcare socotit prefăcătorie, orice străduinţă de a arăta adevărul, încăpăţânare... Ce viaţă...

Andrei se frecă puţin la ochi, obosit de lumina nedesluşită. Cine a suferit mai mult? De ce se vorbea de femeea necunoscută şi de fratele uitat de toţi? Dar cine nu vorbeşte fără să ştie? De câte ori nu judecase fără să se fi silit să înţeleagă? Oamenii nu se pot judeca. Intre ei e viaţa. Viaţa cu prejudecăţile, cu murdăriile, cu compromisurile ei, cu toate fleacurile şi nimicurile nenumărate, făuritoare de dezgust.

— L-a făcut să trăiască departe de ai săi o viaţă înjositoare şi fără ţel...

De unde atâta ură? De unde atâta siguranţă? Grigore şi-a rezemat capul de perete. O parte din tăcerea lui e făcută din dispreţ şi cealaltă din sfială. Trăeşte undeva singur şi poate mulţumit. Ce fel de fericire? Poate are o pisică, poate-i plac dulceţurile sau filosofia... Imperecherea caraghioasă îl făcu să zâmbească. Are fruntea înaltă şi bombată. De când nu l-a mai văzut părul i s'a mai rărit în creştet. Seamănă cu un profet dintr'o gravură celebră. Infăţişarea e atât de înşelătoare, fizionomia de profet atât de ironică...

Dar în nemişcarea lui e ceva impunător. Sub bolţile atenţiei cuvintele par să aibă ecouri adânci. In umbra sprincenelor, ochii lui nemişcaţi deschid înfăţişărilor porţile spre înăuntru.

Suflet? Cine nu simte haosul de nepătruns, întunericul cu licăriri neaşteptate luminând unghere de zbucium vâscos şi de rictusuri îngrozitoare?

— Sunt oameni de caracter care-şi duc povara până la sfârşit. Sărmanul nostru frate, din nobleţă sufletească şi-a ars toate hârtiile. N'a vrut să suferim cu el, n'a vrut să-şi împartă nenorocirea cu nimeni, dintr'un fel de sublimă demnitate...

Andrei pierdu iar şirul. Odaia era din ce în ce mai închisă de fereastra întunecată. Doamna Grozea se ridică fără zgomot şi aprinse lampa de pe mescioara lustruită. In noile proporţii aduse de lumină, odaia îşi pierdu adâncimea colţurilor. Generalul păru mai scurt şi cu profilul subliniat de umbre. Grigore clipi puţin, Angela îşi umbri privirea cu mâna plină de inele şi fereastra păru o oglindă cu fundul de noapte.

Cât timp să fi trecut? Se vorbeşte despre mort... El a fost nenorocita victimă? Omul cu sublima demnitate? Şi femeia? Dragostea ei a şters cuvintele generalului şi strâmbătura doamnei Grozea. De ce să vorbească un om aproape străin după atâţia ani de uitare şi de neînţelegere? Frate? Rudenia e legătură slabă şi convenţională, păru să răspundă privirea lui Grigore. Afară e liniştea câmpiei şi înfiorările primăverei. In fundul umbrei brazilor, prin uşa deschisă, licărirea lumânărei de mort. Şi în odihna nopţei sfârâitul unui strop prelins de pe ziduri în flacără...

Dar aci unde oamenii trăesc închişi între patru pereţi, generalul vorbeşte.

După masă Iancu luă pe Andrei de braţ şi trecură în salon. Cuvintele veniră cu greu aşternându-se între ei ca o punte. Din rama aurită de flăcările luminei, surâsul blând al portretului îşi risipi, ca o floare, frumuseţea.

PAUL NEGULESCU

5 Martie 1926.

MIHAIL SADOVEANU

Venea o moară pe Siret...

Ediţia II-a

Cartea Românească — Preţul 70 lei

Mihai D. Ralea: Introducere în Sociologie

Sociologia, pentru mulţi, se înfăţişează ca o ocupaţie misterioasă — şi ca atare plină de acel farmec legat de orice mister. Realităţile sociale sunt într'adevăr, dintre toate soiurile de realităţi, cele mai ciudate şi mai enigmatice. Forţe pur-sufleteşti, ele totuşi nu-s personale. Caracterul acesta paradoxal a făcut pe unii să le nege pur şi simplu existenţa, încheiând că societatea nu-i decât suma algebrică a indivizilor ce o compun; simplu mod de a vorbi, şi simplă expunere aritmetică. Pe de altă parte, oamenii n'au putut totuşi să nu se impresioneze de toate acele fapte îngrozitor de rezistente care sunt codurile, legile, modele, moravurile şi în genere regulile de purtare. Atunci când au vrut să le înfrângă, s'au lovit de ele ca de nişte adevărate „lucruri". Meşteşugul iconoclastului — s'a constatat că nu-i din cele uşoare. Chiar când acesta învinge, învinge cu luptă. Şi când zicem luptă, presupunem existentă şi împotrivirea. Impotrivire, de sigur, foarte sui generis şi greu definisabilă. Impotrivire totuşi, deci *realităţi* la urma urmei. Cum anume sunt făcute ele?

Această întrebare e aceea care preocupă în gradul cel mai înalt spiritele contimporane. Interesul pentru lucrurile sociale stă astăzi în vârful ierarhiei problemelor pe cari le solicită curiozitatea publică. O carte, scurtă şi limpede, care să răspundă la chestiunea: *ce este societatatea?* — va fi primită cu cel mai mare entuziasm de cititorii de toate categoriile.

„Cartea Vremei" — colecţie enciclopedică instituită de Fundaţia Culturală Principele Carol publică acum o „Introducere în Sociologie" scrisă de d. Mihai D. Ralea. Iată-i în câteva rânduri, cuprinsul.

* * *

„In compartimentul unui vagon călătoresc mai multe persoane. Fiecare are altă ocupaţie; ei s'au suit în gări diferite, nu se cunosc unul pe altul, n'au nici un fel de relaţii între ei. Deşi aceşti oameni stau la un loc într'un spaţiu foarte restrâns, ei totuşi nu formează o societate. Să admitem însă că într'o gară trenul are un accident, şi, de aci, o întârziere de câteva ore. Cum pe fiecare din călători întârzierea îl va stânjeni în interesele lui, se va stabili între ei un interes comun, o discuţie, o protestare. Cei câţiva indivizi din vagon vor forma o mică societate cu nevoi, cu aspiraţii comune, şi, dacă se poate spune, cu un ideal comun: acela de a pleca mai repede din gară".

Aceasta ne arată deosebirea între asociaţie — simplă juxtapunere fizică de indivizi — şi societate — care presupune o unificare mai adâncă, unificarea mentală datorită unei stări sufleteşti comune. Dar, din exemplul de mai sus mai reese că această stare sufletească comună monopolizează minţile tuturora, excluzând orice alte preocupări. Această situaţie psihică *diminuată* în ce priveşte cuprinsul, dar întărită în ce priveşte intensitatea — se chiamă o *stare de mulţime* (état de foule). Dacă ea, în loc de a fi vremelnică şi accidentală — ca în exemplul ales — se prelungeşte repetându-se cu constanţă,—atunci devine, prin tipizare, ceeace în limbaj curent numim o *instituţiune* (ca de pildă familia, biserica, statul). In stadiul acesta, faptele sociale capătă ceva *obiectiv*. Ele ni se pot impune *din afară*, şi voinţa lor se poate cu succes măsura cu voinţele indivizilor diverşi. Intr'un cuvânt, ele capătă facultatea de a se *impune* şi pe aceea de a *sancţiona* pe cei ce le ascultă sau le calcă, prin acordare de *premii*, de recompense în cazul întâi, şi prin edictare de *penalităţi* în cazul al doilea.

După toate acestea, se poate ajunge la următoarea definiţie sintetică a faptului social:

„O societate e o stare de mulţime condusă de valori comune, tipizată, prin repetare, în instituţiuni, şi sancţionată prin reguli de constrângere".

In alte două capitole se indică „Formarea disciplinei" sociologice, punctul de vedere al diverşilor cercetători cari au lucrat la constituirea ştiinţei acesteia, deci *metoda* pe care fiecare din ei a socotit-o mai fecundă în rezultate. Astfel, se pot distinge două curente: acel al sociologiei zise „obiective" — propusă în deosebi de Emile Durkheim, care cere să se studieze mai cu seamă instituţiile, „aspectul instituţional" al stărilor sufleteşti colective —, şi, pe de altă parte, curentul aşa zis al „interpsihologiei" (Tarde, Sighele) sau al acelei „Beziehungslehre" de care se ocupă Simmel şi care au de scop să studieze raporturile interindividuale premergătoare acelei solidificări a mentalităţii colective în instituţiuni obiective şi exterioare (Bun înţeles, Durkheim şi şcoala lui nu neagă legitimitatea acestui al doilea punct de vedere. In lucrarea sa asupra Diviziunei muncei arată cum fapta *cea mai individuală* din cuprinsul activităţii sociale, şi anume *infracţiunea* are misiunea importantă de a reuşi, prin oarecare repetare şi constanţă, să modifice instituţiile existente. Decât, crede Durkheim, nu se pot studia cu folos faptele mai puţin palpabile care sunt raporturile interindividuale înainte de a se fi studiat cu oarecare amănunţime şi preciziune faptele mai uşor observabile, fiindcă mai exterioare, mai obiective, care sunt instituţiunile. Este logic să se purceadă dela mai uşor la mai greu).

Intr'un al treilea capitol e vorba de clasificarea societăţilor, bine-înţeles după criterii destul de generale ca să intre toate speciile de grupări omeneşti. In acest sens, Durkheim propusese o împărţire a lor după formă, după structură, după gradul de simplitate sau de complicaţie al acestora, după cum cuprind mai multe sau mai puţine grupări secundare în interiorul lor, după cum aceste grupări secundare sunt mai asemănătoare sau mai heterogene, după cum înlăuntrul acestora din urmă indivizii sunt mai denşi sau mai răzleţi, mai ficşi sau mai mobili. D. Ralea propune, la acest criteriu morfologic, „anatomic" de clasificare, să adăugăm — suprapunându-l un al doilea, criteriul „fiziologic", funcţional. Există o destul de legală diversitate de funcţiuni sociale. Sunt valorile. Valorile religioase, (sau funcţiunile religioase — e acelaş lucru) valorile juridice, politice, morale, estetice, economice. Şi d-sa observă că, înlăuntrul unei societăţi date, predomină una sau alta din aceste funcţiuni; ceva mai mult, — că fiecărui tip morfologic de societate îi corespunde, totdeauna, un anumit tip funcţional, adică predilecţia pentru o anumită categorie de valori.

Din aceste explicaţiuni reiesă că două sunt, mai presus de toate „problemele fundamentale" ale sociologiei: este studiul structurei şi acel al funcţiunilor, morfologia socială, şi analiza valorilor diverse. Şi, cu acest prilej, autorul ne indică principalele rezultate obţinute de sociologi în aceste două ordine de cercetări.

In sfârşit, la aceste două probleme, s'ar mai putea adăuga o a treia: studiul „evoluţiei societăţilor" — de care se ocupă ultimul capitol al cărţii. Cu acest prilej se pot distinge două soiuri de schimbări posibile survenite în forma sau în condiţiunile unei colectivităţi: este schimbarea cea obişnuită, „evoluţia" propriu zisă, şi una mai excepţională, care este „revoluţia".

Cea dintâi poate — bine-înţeles — să afecteze fie structura societăţii, fie distribuirea funcţiunilor ei. In prima ordine de idei, se poate cita fenomenul „înmulţirei cercurilor sociale", din a căror „încrucişare" individualitatea iesă sporită şi liberată, pentru motivul foarte simplu că un om, dacă aparţine mai multor grupări deodată, lanţul care îl leagă de fiecare e fatalmente slăbit; şi atunci, o cătuşă încătuşând pe alta, tăria tuturora descreşte, iar autonomia personalităţii câştigă în putere.

Din celalt punct de vedere — acel al funcţiunilor, al valorilor — se poate semnala evoluţia prin „diferenţiarea valorilor". La unele societăţi, *jus* se confundă cu *fas*, ştiinţa cu religia, dreptul cu moravurile. Cu timpul, aceste categorii se pot desprinde unele de altele, pentru a funcţiona neatârnate.

Alături de fenomenul evolutiv al diferenţierii se poate menţiona acel al „conjuncţiei" valorilor. De pildă: instituţia adopţiunii avea de scop, în antichitate, asigurarea cultului strămoşilor. Acesta din urmă slăbindu-se la vechea motivare teoretică, evul mediu a adăugat o a doua: asigurarea descendenţei, în scop de a împedica stingerea cutării familii ilustre. In sfârşit, la aceste două ţeluri: unul religios, altul politic, societatea modernă a mai adus unul de ordin moral: satisfacerea nevoii de afecţiune, dragostea generală şi ceva mai abstractă de copii, etc., etc. Acest fenomen de „conjuncţie" de valori — pe care Windt îl numise „heterogonia scopurilor" — poate fi alăturat aceluia pe care Bouglé ne propune să-l chemăm „politelism", adică coexistenţa, înlăuntrul aceleiaşi conduite, a unui mare număr de scopuri diverse (poli=multe; telos=scop), şi de o valoare aproximativ egală la un anumit moment dat (în cazul „heterogoniei aveam o ierarhie de importanţă a scopurilor).

In sfârşit, mai există, pe lângă evoluţia obişnuită, schimbarea aceea excepţională care se chiamă „revoluţiune".

Revoluţia este definită de autor cam astfel:

Căpătarea pentru prima oară a puterii politice de către o clasă, de către un grup secundar al societăţii, pentru a impune comunităţii întregi consfinţirea juridică a unor schimbări economice şi morale operate anterior — într'un timp mai scurt sau mai lung, puţin importă, — schimbări în care, bine înţeles, principalul agent a fost tocmai gruparea acea secundară care isbuteşte la un moment dat să capete puterea politică pe care nu o mai avusese niciodată până atunci.

Acest transfert de putere este — ca orice transfert de putere — o operaţiune relativ bruscă, scurtă în timp. De aceea ultima fază a unei revoluţii durează puţin. Aceasta însă nu înseamnă că procesul revoluţionar total nu poate fi chiar de mai multe ori secular.

Autorul termină arătând că încă o problemă a sociologiei ar putea fi aceea a „regresului", „a legilor după care o societate perde din vitalitate". Dar aceasta rămâne de făcut de aci înainte, căci „după cum medicina nu poate exista fără o biologie deja constituită, tot astfel patologia socială nu va lua fiinţă decât atunci când sociologia normală va fi definitiv închegată". (Urmează o bibliografie a principalelor cărţi fundamentale de sociologie).

M. N.

Un scandal filosofic la Curtea Franţei în veacul al 18-lea

Inutilitatea cenzurei pare uşor de dovedit. Cu toate acestea cenzura este adesea aplicată, cu toate desminţirile strălucite, pe care le oferă chiar numai ultimele veacuri.

Scandalul pe care l-a provocat la 1758 apariţia cărţii „L'Esprit" de Helvetius merită să fie reamintit, cu atât mai mult cu cât cuprinsul acelei cărţi nu mai scandalizează azi pe nimeni, ba lectura ei este azi cât se poate de plicticoasă.

Helvetius avea o situaţie mondenă considerabilă. Fiu al medicului Reginei, ocupase o bună bucată de vreme un post de fermier general, cu care prilej îşi rotunjise frumuşel averea. Se însurase cu o domnişoară de Ligniville, săracă, dar de neam foarte bun şi care avea unul din cele mai strălucite saloane literare din Paris. Helvetius s'a lăsat de afaceri şi a devenit adeptul ideilor noui, premergătoare ale Revoluţiei, idei pe care le-a expus în lucrarea sa „L'Esprit", tipărită la 27 Iulie 1758 şi pusă în vânzare la librăria Durand cu aprobarea regală. Cartea a avut un mare succes. *Diderot* punea lucrarea lui Helvetius alături de „Spiritul legilor" de *Montesquieu* şi de „Istoria naturală" a lui *Buffon*.

Dar Curtea, neobicinuită cu ideile filosofice noui, s'a indignat, cu atât mai mult cu cât o carte — cum am zice azi — „subversivă" avea aprobarea regală. La Versailles, *Dauphin*-ul se prezintă Reginei cu cartea în mână, exclamând: — „Poftim de citeşte ce lucruri frumoase publică al dv. maître d'hôtel!..." (Helvetius cumpărase acest post la Curte). Parlamentul (care nu e Parlamentul în forma de azi), e pus în mişcare. Scandalul izbucneşte. Afacerea ia proporţii cu atât mai grave, cu cât erau amestecate persoane distinse de la cenzură, de la ministerul afacerilor streine, etc.

S'au retras cărţile din vânzare. Dar măsura nu fu mulţumitoare. Regina cerea o desminţire publică din partea autorului. Atât Parlamentul, cât şi Sorbona osândiră oficial şi solemn cartea lui Helvetius.

Astfel că toată lumea fu curioasă să afle şi toată lumea a citit cuprinsul cărţii „De l'Esprit". S'au tipărit ediţii clandestine cu un uriaş succes, în provincie şi la Paris; unele ediţii tipărite în orăşelul Provins, purtau altfel menţiunea locului: *„A la Haye, chez Pierre!..."* (Haga, unde se tipăreau o bună parte din cărţile autorilor francezi, şi care avea o mare reputaţie editorială, precum are azi Parisul sau Lipsca.).

CURENTE, OAMENI ŞI IDEI

Lenin sau dictatorul

Maxim Gorki a zugrăvit un interesant portret al lui Lenin (Lénin et le Paysan russe ed. du Sagittaire).

In vasta literatură asupra lui Lenin, — de la studiile lui Landau-Aldanov şi I. Don Levin, până la apologia lui Zinoview — portret scris de Gorki e, în deosebi, preţios pentru **psihologia** lui Lenin, pentru psihologia **fanaticului** şi a dictatorului.

* * *

In acest portret, Lenin apare aşa cum a fost : un om de o rară voinţă, de o încăpăţânare — dacă vreţi — fantastică, de o oarbă încredere în genialitatea concepţiilor lui. Lenin nu s'a îndoit niciodată de doctrina lui, n'a stat niciodată la gânduri, n'a şovăit nici o clipă. Aceasta este calitatea **esenţială** a dictatorului. Să ştii ce vrei. Să ştii cu precizie, cu claritate. Să vrei cu hotărâre, cu energie, cu vigoare.

Unul din cei mai neînduplecaţi adversari, dar şi din cei mai profunzi cunoscători ai bolşevismului — Pierre Ryss, — explică limpede de ce s'a prăbuşit Kerensky. de ce a biruit revoluţia bolşevică a lui Lenin. Epoca lui Kerensky era — spune Pierre Ryss — **„epoca palavrelor"**. Se vorbea mult şi nu se lucra nimic. Kerensky plutea în plin sentimentalism declamatoriu. In clipa aceea de incertitudine, a apărut Lenin cu formula simplă : **„pace şi pământ"**. Formula a prins. **„Palavrele"** nu au mai putut ameţi masele, care îşi găsiau — în sfârşit — conducător. Bun sau rău — în clipa aceea nu se întreba nimeni. Toată lumea ştia un singur lucru : că există **o voinţă încordată spre o anume ţintă.** Şi atâta era de ajuns...

Din primul moment, deci, Lenin **a** cucerit, a violen**tat** massele — **nu prin** talent oratoric, căci nu era orator popular ; nici prin cultură, căci massele nu înţelegeau, nu simţiau marea lui cultură ; — ci prin voinţă, printr'o viguroasă afirmare a voinţei.

Gorki nu a fost admiratorul halucinat al lui Lenin. Dezamăgit de revoluţia bolşevică, de cruzimile inutile, de mizeria masselor, — Gorki a luptat împotriva bolşevismului cu violenţă. Calitatea lui de adversar al lui Lenin dă şi mai mult preţ opiniilor lui despre Lenin.

„Pentru mine — spune Gorki — **Lenin este unul din acei oameni de-o monstruoasă voinţă şi de un geniu monstruos, aproape legendari, care ţâşnesc brusc în istoria Rusiei, ca de pildă Petru cel Mare, Mihai Lomonossov, Tolstoi şi alţii de aceeaşi envergură. Gândesc că asemenea oameni nu pot exista decât în Rusia, ale cărei moravuri şi a cărei istorie evocă totdeauna în spiritul meu Sodoma şi Gomora".**

Este o taină — o mare taină pentru psihologul, care va analiza acest bizar exemplar al umanităţii — dacă Lenin a fost **nepăsător din fire,** în faţa sălbătăciilor revoluţiei sau dacă **a vrut** să fie nepăsător şi şi-**a** înăbuşit orice înduioşare a sufletului... Gorki povesteşte o întâmplare, din care ar reeşi că Lenin **regreta** profund ororile revoluţiei. Mărturisindu-şi în toiul revoluţiei, slăbiciunea lui pentru muzică, Lenin spunea : — **„Dar nu pot să ascult des muzica ; ea acţionează asupra nervilor mei, îmi vine pofta să spun prostii şi să mângâi oamenii... Or, azi nu poţi mângâia pe nimeni ; rişti să-ţi muşte mâna. Trebue să dai la cap, să dai nemilos, deşi, în ideal, noi suntem vrăşmaşii oricărei violenţe. Hm... Hm... ce meserie drăcesc de grea!".**

Nepăsător din fire sau vibrând la fiecare asasinat şi tăinuindu-şi sentimentalismul cu voinţă, — Lenin a tolerat — Gorki o recunoaşte — mai multe asasinate decât oricare alt dictator. Câte din ele erau **necesare** — atât cât poate fi „necesar" actul odios al suprimării vieţei omeneşti — aceasta este una din întrebările care rămân deschise viitorului şi care nu vor fi rezolvite decât în marele proces al istoriei. Cert este că niciodată Lenin n'a şovăit, nu s'a arătat slab, înduioşat în faţa cruzimilor revoluţiei pe care o conducea. Dacă nu le-a ordonat, în ori ce caz nu le-a sancţionat. Le-a privit ca necesare. Le-a justificat. Gorki povesteşte discuţiile pe care le-a avut cu Lenin, căutând să-l convingă că mai multă blândeţe, mai multă bunătate ar folosi revoluţiei. Lenin răspundea : — **„Ce vrei ? Poţi fi uman într'o amestecătură atât de sălbatecă ? Unde să găseşti loc pentru bunătate, pentru generozitate ? Europa ne blochează. Suntem lipsiţi de ajutorul, pe care-l nădăjduiam de la proletariatul european. Din toate părţile, contra revoluţia ne asaltează brutal. Şi atunci, noi ? Noi n'avem dreptul să luptăm, să ne împotrivim ?... După care măsură apreciezi d-ta într'o luptă, numărul loviturilor necesare, şi cel al loviturilor de prisos ?"** Aceasta era întrebarea pe care Lenin şi'o punea în fiecare clipă. Pentru el, — execuţiile, întemniţările, perchezitiile erau **fireşti,** erau colorarul **inevitabil** al revoluţiei. Se cunoaşte scena aceea, din camera franceză, în vremea războiului : un deputat interpelând îndelung guvernul asupra unor chestiuni nu tocmai simple, şeful guvernului — Clemenceau — răspundea numai atât : **„Messieurs, je fais la guerre"** Lenin cugeta ca şi Clemenceau : „fac **revoluţia**". Restul nu-l preocupa.

Gorki spune că se ducea ades la Lenin, ca să obţină graţierea unora dintre osândiţi. Lenin îi răspundea ironic . „**N'ai impresia că te ocupi de prostii, de fleacuri ?"** Totuşi — mărturiseşte Gorki — Lenin satisfăcea ades intervenţiile lui Gorki. Impresia lui Gorki este că Lenin tolera ororile acestea **împotriva** sentimentului său.

* * *

Lenin era tipul rusului, aproape chintesenţa tipului rus.

„Ades — spune Gorki — **am remarcat la el orgoliul Rusiei, al Ruşilor, al artei ruse. Câteodată această trăsătură mi-se părea la Lenin deplasată în chip bizar şi chiar naiv, dar apoi am învăţat să regăsesc în această trăsătură ecoul pudic ale unei iubiri vesele, profund ascunse, pentru patria sa**". Trăindu-şi viaţa în exil, Lenin nu avusese timpul să-şi cunoască ţara. Nu cunoştea decât Simbirsk, Kazan şi Petersburg — localităţile copilăriei şi primei lui tinereţi. Işi iubise ţara din depărtare, dar cu mai multă pasiune. O iubise profund. Această iubire de ţară dă caracterul **profund naţionalist** — cu principalul atribut al naţionalismului fanatic : **imperialismul** — întregii doctrine bolşevice. Aceleaşi tendinţe de dominaţiune şi de expansiune brutală în politica bolşevică, — pe care le-am întâlnit în politica ţaristă.

„Lenin era tipul intelectualului rus — spune Gorki.— El poseda, în gradul cel mai înalt calitatea esenţială a acestui tip : limitarea de sine însuşi, care mergea până la mortificare, până la mutilarea personală... până la acea logică a unuia din eroii lui Andreev: Oamenii trăesc în mizerie, deci şi eu trebue să trăesc în mizerie". In vremea foametei care a bântuit Rusia în plină revoluţie, Lenin trăia întocmai ca muncitorii. Refuza orice avantaj. Nu bea vin. Nu fuma. Nu se ocupa de sine însuşi. Convins că are de împlinit o mare misiune istorică, Lenin era tipul **fanaticului.** Iar fanatismul rus este cel mai bizar dintre fanatisme.

Lenin nu a arătat niciodată, ambiţii deşarte. Tare pe credinţa lui, — care avea ceva de idee fixă, de obsesie — el lucra numai pentru realizarea practică a acestui crez teoretic. Lucra cu calmul savantului care experimentează un serum nou pe un trup omenesc. Considerente „mărunte" de ordin sentimental nu-l împiedicau în această experienţă. Incredinţat că posedă o formulă justă, nu aplica formula la viaţă, ci vrea să închidă viaţa în cadrul formulei. Trăind mai mult în bibliotecă, departe de ţara lui şi deci de realităţile sociale şi sufleteşti ale ţării lui, — el venea cu o formulă, pe care o credea magică, dar care era construită în izolarea cabinetului. Lenin nu renunţa la această formulă, nici în faţa revoltei tuturor realităţilor de fapt. Iluminat el lupta cu toate aceste realităţi...

„Cine nu este cu noi, declara Lenin — **este împotriva noastră. In istorie, oamenii independenţi sunt o fantezie. Admiţând chiar că asemenea oameni au putut exista vreodată, azi nu mai există şi nu mai pot exista".** Lenin tăgăduia individului dreptul personalităţii lui proprii. Toţi trebuiau să se identifice cu el, cu credinţa lui. Cine rezista, cine îşi păstra credinţa lui proprie, judecata lui proprie, **opinia lui personală,** — acela trebuia suprimat. Aceasta este adevărata doctrină a dictaturii.

* * *

Din fanatismul lui, — Lenin trăgea marea lui putere de cucerire, de dominare, de posedare a oamenilor : **„Era în el** — mărturiseşte Gorki — **un fel de magnetism, care atrage la sine toate sufletele şi toate simpatiile muncitorilor".** In vorba lui, în gestul lui — era voinţă, energie şi credinţa adevărului. Cu aceste însuşiri **impunea** celorlalţi propria lui credinţă. Gorki spune foarte just : când îl auzia vorbind, cu o convingere atât de neclintită în adevărul spuselor lui, se simţia şi el ascultătorul — pătruns de această convingere, dominat, anexat. Şi adaugă această splendidă caracterizare : **„Vladimir Lenin era un om care, ca nimeni altul înaintea lui, a ştiut să-i împiedice pe oameni de a-şi trăi viaţa lor obicinuită".**

Acesta este adevărul. Cu o diabolică putere de persuasiune, Lenin i-a scos pe oameni din tiparele **fireşti** ale vieţii lor, ca să-i introducă în cadrul **livresc** al formulei social politice. A realizat acest miracol de a-i desprinde pe oameni din viaţă, de a-i izola de viaţă şi — astfel, izolaţi, — de a le impune crezul lui, oricât de **nefiresc,** de absurd a fost acest crez în raport cu viaţa însăşi.

In toată acţiunea lui, nici nu se întrevede măcar **oportunismul.** Nici chiar oportunismul în înţelesul onest şi mare al cuvântului : tendinţa de-a se pleca în faţa realităţilor, de „a se da după împrejurări", de-a se strecura printre dificultăţi. Fanatic, iluminat, Lenin a înfruntat în plin toate piedicele : a mers drept la ţintă — văzând **numai** această ţintă, iar nu şi drumul care-l duce acolo ; a mers cu o hotărîre în adevăr **„monstruoasă"**, cum spune Gorki.

Nici odată nu s'a întrebat : cu ce drept poate impune unui popor, o anume credinţă ? Nici odată nu s'a întrebat : dar dacă această credinţă nu este cea justă ? Nici odată nu a crezut că trebue să respecte şi credinţa altuia.

A fost un dictator, un perfect tip de dictator şi — ca toţi dictatorii — **a provocat dezastre, având totuşi cele mai bune intenţii...**

TUDOR TEODORESCU-BRANIŞTE

Polul Nord atacat în masă

De patru sute de ani omul tinde să pătrundă în regiunea Polului Nord. Insă în anul 1926 mijloacele băneşti desemnate pentru această întreprindere întrec toate sumele cheltuite până acum în patru secole. In lunile Mai-Iunie-Iulie ale anului în curs, Polul Nord va fi atacat de o masă de oameni. Amundsen, Elseworth, Bird, Stephenson, Rasmussen, Wilkins, etc., sunt exploratori şi aviatori de mare curaj, deprinşi cu pericolele arctice. Roald Amundsen, descoperitorul Polului Sud, pleacă dela Spitzberg spre Pol cu dirijabilul „Norvegia". Bird, căpitan de marină din Statele-Unite, va zbura la Pol din Grönlanda şi se va întoarce spre Alasca. Căpitanul Wilkins trimes de Henry Ford va zbura din Barrow (Alasca) peste Pol spre Spitzberg într'o direcţie opusă celei alese de Amundsen. Incă o expediţie finanţată de Universitatea din Horward (America) va pleca tot dela Barrow până la Spitzberg. Guvernul Sovietelor trimite şi el o expediţie din Siberia spre Pol. O expediţie germană condusă teoreticeşte de Fritjof Nansen va zbura şi ea spre Pol... fără reclamă prealabilă. Un aviator englez Aldgerson va urma calea lui Bird...

Polul Nord a fost descoperit de Peary la 6 Aprilie 1909. Când preşedintele Statelor-Unite, Taft, a primit telegrama lui Peary: „Steagul instelat fâlfâie la Polul Nord", — el a spus ironic: — „Foarte bine, dar ce-am câştigat cu afacerea aceasta?"

Actualele expediţii promit multe rezultate extraordinare. Călătoria din Europa în Asia, care durează astăzi trei săptămâni, se va putea executa în câteva ceasuri. Intre Barrow şi Pol se află terenuri petrolifere şi zăcăminte de cărbuni. Odinioară, Oceanul de Nord a avut o climă caldă şi era plin cu peşte, iar Alasca, Grönlanda şi Spitzberg erau acoperite de o bogată vegetaţie...

Sarah Bernhard şi Racine

Lugné Poe povesteşte că Sarah Bernhardt a fost cea mai mare propagandistă a veacului. Numele ei era mai cunoscut în restul lumei decât la Paris. Scufundătorii negrii de la Dakar, hamalii de la Antofogasta, când venea vre-un vapor cu o trupă de teatru, întrebau: „E şi doamna Sarah Bernhardt?" N'a fost colţ din Africa sau America, unde să nu fi găsit amintirea Sarei Bernhardt, şi dintr'o vreme când acele locuri erau cu totul necunoscute. Prestigiul Sarei era atât de mare, că izbutise să facă publicul să aplaude pe Victorien Sardou cu acelaş entusiazm ca şi pe Racine!...

Iubitele lui Charles Baudelaire

Există la Paris un album foarte curios, alcătuit din autografe, desene originale şi fotografii de-ale autorului „Florilor Bolnave" („Fleurs du Mal", 1867). Albumul a fost alcătuit cu dragoste pioasă de editorul Ponllet-Malanis, fost prieten al poetului, şi e proprietatea librăriei Gallimard (care editează şi revista bine cunoscută „Nouvelle Revue Française").

Albumul cuprinde „piese" foarte curioase, nu numai pentrucă unele din ele sunt unice, dar şi pentrucă cele mai multe sunt caracteristice temperamentului baudelairian: acel temperament genial în care s'au amestecat romantismul, clasicismul şi un naturalism anticipat, spiritul boem şi dandy-smul, sângele rece şi pasiunea, un simţ admirabil al esteticului, şi nevoia zinlică de a „epata" şi de a mistifica. Unele „piese" din album sunt singurele documente cu privire la una din feţele cele mai puţin cunoscute ale vieţei lui Baudelaire, cum e bunăoară viaţa lui amoroasă.

Esteticianul se vădeşte în câteva portrete în peniţă pe care poetul le-a făcut după chipul său; aceste portrete sunt retuşate de câteva ori, fără a fi izbutit să atingă perfecţia dorită de Baudelaire (face singur observaţiile critice).

Există în album o fotografie şi o pagină manuscrisă a poeziei *Les yeux de Berthe:*

Mon enfant a des jeux obscurs, profonds et vastes
Comme toi, nuit, immenses, éclairés comme toi.

Pe aceiaşi pagină e desenat chipul unei femei, cu următoarea dedicaţie desamăgită: „Unei mici şi oribile nebune, amintire din partea unui mare nebun care căuta să adopte o copilă şi care nu studiase nici caracterul Berthei, nici legea asupra adopţiunei". Dar mica oribilă nebună îşi bătea joc de poet şi preţuia foarte puţin arta versurilor, precum mărturiseşte Baudelaire într'un colţ al paginei. Când se lăsa în voia inspiraţiei, la masă, ea îi striga energic: „Vezi că ţi s'a răcit supa, zănatecule!.."

Două femei a iubit cu adevărat Baudelaire, cântându-le atât de minunat. Cea dintâi, *doamna Sabattier* „cea care e prea veselă" şi pe care a iubit-o ca un elev de liceu trimiţându-i timp de cinci ani declaraţii înflăcărate şi anonime, poate fi recunoscută în statuia de marmură a lui Ciésinger — proprietatea statului francez — statue care reprezintă pe doamna Sabattier sub înfăţişarea unei bacante goale. Portretul celeilalte, *Jeanne Duval* — Venera neagră — o găsim în album desenată în peniţă de mâna poetului. Această *Jeanne Duval,* foarte puţin morală, atât de costisitoare pentru Baudelaire, a murit în destrăbălare şi beţie complectă la spital. Ea a vrut să facă şi teatru, şi a jucat chiar un rol de subretă la teatrul Panthéon în piesa „Sistemul unchiului meu", dar insuccesul a fost atât de mare că n'a mai avut curajul să apară pe scenă. Desenul o înfăţişează naltă, sveltă, cu pieptul bine făcut, cu chipul iluminat de doi ochi mari, frumoşi. Oare peniţa lui Baudelaire să n'o fi „flatat" în album, caşi în poezie? Căci această femee „au parfum exotique", „aux yeux où tout n'est qu'or, acier, lumière et diamant, — aux cheveux bleus, paullons de ténèbris tendus", al cărei mers părea un danţ, era — după mărturisirea unui contemporan — o mulatră nu prea frumoasă, cu părul negru tern, cu pieptul plat şi mersul urât. Care e adevărul? Azi, când şi poetul şi mulatra *Jeanne Duval* au pierit, adevărul, desigur, e al poetului...

Sufletul în nelinişte

La Théâtre des Arts din Paris s'a reprezentat piesa lui Jean-Jacques Bernard : „Sufletul în nelinişte". Manifestaţie specifică a maladiei mintale a teatrului modern zis literar, cele trei acte ale lui J. J. Bernard îi prilejuiesc lui André Rouveyre reflecţiuni de-o semnificativă asprime.

Dela „Oedip", de mii de ori s'au înfăţişat muritorii conduşi de forţe străine şi stranii. De treizeci de ani, la teatru se bat câmpii cu vulgarizările astea. Un public cu spirit religios se simte astfel ieftin satisfăcut. Pentru noi, Ibsen a condensat şi a rezolvat tot ceeace nu se poate prea lesne pricepe, în simple şi substanţiale desbateri între bărbaţi şi femei, cu repercusiunile morale, lăuntrice şi sociale cari decurg fireşte din aceste discuţiuni. După dânsul, în chip greşit vizionarii nehotărâţi şi excentrici au presărat printre împrejurările fără adâncime şi fără înţeles pe cari lumea i le opune omului — turburătoare vise întunecate cu năluci şi lucruri de groază. De când cu renumele lui Freud, autorii sunt toţi în delir. După Lenormand, care întristase lumea cu tristeţea lui, iată şi un autor al sufletului neliniştit. — Un bărbat şi o femeie plutesc pe mare, naufragiază şi scapă amândoi, dar nu se cunosc. Nici nu ştim dacă privirea lor s'a încrucişat vreodată. N'are-aface: piesa e astfel aranjată ca împrejurările să ne facă să ghicim — fără vreo dificultate — cât de turburaţi sunt unul de altul. Aleargă, leşină, se sfârşesc căutându-se cu dibuiri de orb, dar nu se ating niciodată. Intr'o zi sinistră, femeia deschide uşa şi-şi pierde minţile, căci în prag dăduse peste cadavrul bărbatului dorit : avortul definitiv al unei împreunări ce nu se înfăptuise. Sufletul acesta neliniştit dovedeşte mai cu seamă vagul sufletului unui autor nebulos, hipnotizat prin metafizica naivă a unei cugetări irosite...

Maxime şi cugetări

Nu în marile manifestări violente ale puterii elementelor, nu în raportul năprasnic al grindinei, nu în furia vârtejului, se arată cele mai nobile caracteristici ale sublimului. Dumnezeu nu e în cutremurele de pământ, cum nu e nici în flăcările focului; Dumnezeu e în murmurul dulce şi uşor..

(John Ruskin)

Intre amanţi nu există decât lovituri şi desmierdări. Tot ce nu e sărutare, răneşte.

In femeie bărbatul învaţă să cunoască ticăloşia copilului. Şi în copil femeia recunoaşte ticăloşia bărbatului.

Pudoarea e parfumul voluptăţii; saturaţia e aroma desgustului. Şi pudoarea măreşte voluptatea, precum saturaţia ne scârbeşte.

Caracterul e instinctul temperamentului.

(André Suarès)

Religiile mor când se dovedesc adevărate. Ştiinţa e registrul religiilor moarte.

(Oscar Wilde)

Curiozităţi

Cea mai uşoară încetăţenire

Liga Naţiunilor, prin însărcinatul ei, Fritjof Nansen, are grijă de refugiaţii tuturor ţărilor. Ea le distribue paşapoarte internaţionale, caută să le uşureze deplasarea. Totuşi situaţia milioanelor de refugiaţi nici astăzi nu s'a ameliorat simţitor, după ce au trecut opt ani dela războiu şi revoluţie. Mai ales pentru refugiaţii ruşi ar fi o mare binefacere dacă s'ar găsi o rezolvare a problemei refugiaţilor internaţionali după care ei ar putea să plece unde doresc, iar Fritjof Nansen s'ar dispensa de datoriile lui de comisar al Ligii Naţiunilor pentru refugiaţi şi s'ar ocupa cu specialitatea-i familiară: descoperirea polului.

Rezolvarea problemei ar fi: fiecare refugiat să viziteze trei-patru zile, peninsula Iucatan. Pentru ca cititorii să nu fugă după Larousse, dăm explicaţia cuvenită: Iucatan e un „stat" în Mexic. Din clipa când puneţi piciorul pe pământul Iucatanian, deveniţi în mod automatic — cetăţean mexican. In acest stat sunt foarte mulţi moschiţi, crocodili, friguri galbene, şerpi veninoşi şi foarte puţini turişti. Alte bogăţii naturale Iucatan nu are. Capitaliştii nu se grăbesc să obţină concesii acolo. Nu rămân decât turiştii. Insă aceştia nefiind informaţi nu vin. Ei deci trebue atraşi. Statul Iucatan a votat o lege: „Oricine pune piciorul pe teritoriul sacru al statului nostru slăvit, capătă *eo ipso* drepturile cetăţeneşti ale marei noastre republici mexicane". Dar cine să vie în Iucatan? Un englez, un american n'are nevoe să-şi schimbe paşaportul cu unul mexican. Insă supuşii Ligii Naţiunilor, guvernaţi de Nansen, pot spune cu drept cuvânt că acest stat binecuvântat din Mexic, cu crocodilii şi cu moschiţii lui cu tot — a fost parcă creiat pentru dânşii. Apoi amatorii de revoluţii, haos, incendii, erupţii, vulcane, cutremure, ar putea să viziteze Iucatanul cu mare folos şi interes: în Mexic cabinetele de miniştri se schimbă în fiecare Vineri, iar revoluţiile se fac la fiecare zintâi şi cinsprezece ale lunei. Dar şi alte categorii de cetăţeni ai ţărilor mucegăite de stagnare din Europa, cei nevoiţi să-şi scuture jugul cetăţeniei din cauze multiple, ar trebui să ştie că în Iucatan, un stat latin, „Oricine pune piciorul pe teritoriul sacru...." etc....

„Rembrandt", cu 150.000 dolari

Un American a cumpărat la Berlin tabloul lui Rembrandt „Lucreţia" din 1666 cu preţul de 150.000 dolari.

Invazia Americanilor

La 23 Aprilie din portul New-York au plecat în Europa opt vapoare uriaşe pline cu turişti americani. Vara aceasta sunt aşteptaţi în Europa 500.000 Americani.

Fiare la un bal

La Monte-Carlo, în Carlton-Hotel, un baron olandez van-Palland a dat un bal costumat de o extravaganţă puţin olandeză şi foarte mult americană. Baronul era călare, însoţit de patru gornişti, două orchestre, o mulţime de „gladiatori" şi o echipă de „robi", care duceau într'un palanchin o femeie de o rară frumuseţe. Apoi au fost aduse în salonul cel mare maimuţe, câni şi hiene. „Gladiatorii" şi-au făcut datoria plătită, „îmblânzind" hienele. O cuşcă mare plină cu lupoaice a fost adusă în salon, însă fiarele urlau atât de feroce, încât au fost retrase. Entuziasmul invitaţilor a fost nemărginit.

Tutankhamon Mexican

Un miliardar din Chicago, Mac-Lurg, care a făcut multe săpături în Mexic prin ruinele templelor, a murit de o moarte misterioasă. Se crede că zeii vechi ai Mexicului s'au răzbunat pe Mac-Lurg, care fusese prevenit că spiritele templelor mexicane procedează la fel cu Tutankhamonul din Egipt.

La închisoarea din Cluj

Citim în presa franceză: „Gardienii închisorii din târguşorul Cluj (Transilvania) au declarat că vor da drumul tuturor deţinuţilor, dacă cererile lor economice nu vor fi satisfăcute."

Halal de informaţie!

Capul mai sus

D'Annunzio aflând despre atentatul contra lui Mussolini, i-a telegrafiat acestuia:

„Capul rănit sau nu, va fi ridicat mai sus decât a fost mai înainte." La care Mussolini a răspuns:

„Dragă tovarăşe, îţi mulţumesc pentru prescripţiile tale medicale. In momentul rănirii mele am fost înconjurat de 400 de chirurgi veniţi din toate colţurile lumii. Profesorul Batianelli care mă însoţeşte, îţi va comunica detaliile. Te îmbrăţişez. Mussolini"...

Veniturile lui Ford

97 milioane de dolari au rezultat din vânzarea automobilelor lui Ford în 1925. Uzinele au produs 2.100.000 de automobile; fiecare maşină a adus câte 47 dolari câştig net. Rulementul general anual al uzinelor a ajuns un miliard de dolari.. Toate acţiunile companiei Ford aparţin lui Ford însuşi, soţiei sale şi fiului său.

Mussolini şi astrologia

Un astrolog german a prezis în ziua de 24 Martie atentatul contra lui Mussolini. — „Stelele arată, — afirmă astrologul, — că gloria lui Mussolini va creşte tot mai mare. El e menit să fie unul dintre cei mai celebri oameni ai epocei noastre. Insă o combinaţie nenorocoasă a Saturnului cu Marte arată clar că Mussolini nu va muri de moarte naturală..."

Executarea unui „Messia"

Negrul Mvanalesa a fost executat la Captown din Africa de Sud după ce a omorît în scopuri rituale 21 persoane. Mvanalesa era foarte popular şi figura ca un „Messia Negru" în mijlocul autoctonilor africani. Complicii lui erau doi sectanţi negritoşi. „Messia" propovăduia baptismul şi ţinea sub apă pe cei botezaţi atâta timp cât era necesar ca ei să se sufoce. Au pierit mai mulţi negri, însă numai 21 de crime dovedite au fost imputate acestui „Messia".

Bae de lapte

O balerină din Paris cumpără zilnic o sută kgr. lapte în care îşi făcea bae. Consilierul primăriei Taste a interpelat prefectura oraşului dacă ştie despre această risipă a laptelui necesar copiilor, şi dacă se vor lua măsuri contra balerinei amatoare de lapte...

CARȚI ȘI REVISTE

Poeții ruși de azi

Dintre poeții cari oglindesc în operele lor, „starea de tranziție" și de înoire a Revoluției ruse, criticul *Valentin Parnac*, într'un studiu publicat în „*Europe*" (No. 40), se ocupă în primul rând de *Velemir Khlebnikov*, care a apărut în epoca simbolismului. El e considerat ca un precursor al generației noui. Născut la Astrahan, în regiunea hoardelor tătare, Khlebnikov era atras de originele orientale ale Rusiei, de trecutul ei mongol, de afinitatea ei cu China și de Persia înflorită. Poezia lui e mai mult un fel de exerciții muzicale, o linguistică bogată și capricioasă. Avea cultul cuvintelor noui, compuse din rădăcini și prefixe. Poeții futuriști ruși s'au inspirat din operele lui Khlebnikov, care cânta însă poezia primitivă. El era un fel de Rousseau mongol, disprețuind „geometria lirică" a lui Pușkin. Stilul său amintește uneori vechile cronici și cântece din vremea Tătarilor rătăcitori și a lui Stenka Razin.

Cea mai mare parte din poeziile lui Khlebnikov e irațională, scrisă în „limba de dincolo de rațiune"; valoarea cuvintelor este deseori independentă de înțelesul lor. Maladiv, barbar, naiv, Khlebnikov respinge civilizația occidentală și culoarea sufletească; el e haotic, distrugător al formelor, „urlător de cuvinte grandioase". A influențat pe mulți poeți, cari au compromis însă „iraționalismul" său.

Viața lui Khlebnikov a fost tragică, mizerabilă. Lipsit de spirit practic, de disciplină, el a trăit ca un somnambul, uitând adesea să mănânce. Fecund însă, el își păstra manuscrisele într'o perină, lăsându-le să se piardă, indiferent și fantastic. A rătăcit prin vasta Rusie, amestecându-se în evenimentele Revoluției, disprețuind moartea. Un mecena i-a asigurat un traiu tihnit, ca să scrie un roman; curând însă, se urcă pe acoperișul unui vagon, plecând spre marea Caspică. Persanii de-acolo, îl priviau ca pe un iluminat; îl numiau dervișul rus. A murit în 1922, mizerabil ca Iov, într'un sat din Novgorod. Multe din poemele lui încă nu sunt publicate. Mormântul său poartă această inscripție: „Aci zace Velemir Khlebnikov, președinte al globului pământean". Așa se numia el singur, pe când trăia...

Vladimir Maiakovsky, care a fost și el influențat de Khlebnikov, e un alt reprezentant caracteristic al poeziei ruse. „Prodigios de ignorant", el s'a deprins să amenințe mereu, fără să știe bine ce anume. A fost întâiu anarhist; a fost și țarist, șovin, iar Revoluția a făcut din el un maximalist; având și spirit practic, a ajuns un „nouveau riche" care își permite să călătorească prin Europa și America, fără să știe altă limbă decât cea rusă și fără să asimileze ceva din cultura europeană. Maiakovsky e prin excelență un „urlător", care se laudă că'și „șterge baioneta însângerată cu fustele de mătase ale târfelor vieneze". In toiul războiului, nu știa ce rost ar avea în tranșeele mocirloase. In poemul său *Războiu și pace*, el a vestit apropierea masacrului mondial și a evocat pacea viitoare, când Isus va juca șah cu Cain, ucigașul. Pe Tolstoi l-a batjocorit. Revoluția e contra moralei creștine. Dar ca și Tolstoi, Maiakovsky vrea să reformeze omenirea printr'o credință.

In toiul Revoluției a jucat rolul unui tribun. *Marșul nostru, Ordin către Armata Artelor* și alte piese revoluționare, ca *Misterul-Bouffe* l-au făcut celebru. Sarcasmul lui e satanic, cu toate că el își bate joc și de diavol: totul e în mâna lucrătorului, stăpân al mașinei. Intr'un poem: „150.000.000" (numărul locuitorilor din Rusia), Maiakovsky visează izbânda orașelor în zăpezile Rusiei rurale. Combate religiile, dar el însuși e mistic. Iubirea și moartea sunt temele lui favorite. După *Omul*, a scris *Iubesc*, o serie de poezii lirice. Dar acest „elefant revoluționar" a ajuns să scrie foiletoane în versuri, în gazetele oficiale; de câțiva ani, el își repetă verbele și substantivele sale „grandioase", strigătele sale de furie și de dispreț. Proclamându-și incultura, el a ajuns să fabrice clișee literare; afirma că „un cuiu din gheata lui are mai multă imaginație decât avea Goethe". Cu toată fanfaronada lui, Maiakovsky a recunoscut în cele din urmă pe Pușkin. Scrisul său devine banal și, dacă nu se înoiește prin cultură, ar trebui să se oprească la timp, pentru a rămâne cu amintirea operelor sale originale și puternice dela început.

In toiul evenimentelor sângeroase, sentimentalismul are accese maladive. Pentru un poet care, în timpul masacrelor, a foametei și a luptei pentru existență, cultivă spiritul liric — aceasta e un mare merit. Acesta e cazul lui *Boris Pasternak*, descendent din celebra familie de evrei spanioli, Abarbanel. Pasternak a studiat filosofia în Germania, literele la Moscova. In primul său volum, el s'a arătat refractar nihilismului. A creiat un gen de „impresionism futurist", lăsând ca sentimentul să se reverse dezordonat, delirant. El vrea lirism cu orice preț, cu toate că are afinități cu poezia lui Mallarmé și Jules Laforgue.

In „Deasupra barierelor", apărut în 1916, Pasternak vădește o stare de suflet specială, acea suferință amestecată cu beatitudine. El caută sufletul fenomenelor și al lucrurilor și creează imagini antropomorfice, repetând uneori aceleași cuvinte, ca o melopee. In alt volum, „Sora mea, viața", lipsa de măsură a sentimentelor e mai frapantă. „Animalismul" său e iritant; asociațiile de idei sunt produse deseori de simple apropieri verbale și juxtapuneri sonore. Mila, care e nota dominantă a poemelor sale, apare și ca o concepție asupra vieții universale. Influența lui Pușkin, a lui Foeth devine mai slabă în nouile volume: „Teme și variațiuni". Pasternak a creat o sensibilitate, un stil, o sintaxă proprie. Imitatorii săi ajung însă deseori ridicoli cu sentimentalismul lor exagerat. Pasternak a dat și traduceri în versuri din Goethe, Ben Johnson, Laforgue. Unele din povestirile lui, îl clasează și printre cei mai buni prozatori.

Sergiu Essenin, care s'a sinucis în Decembrie, anul trecut, era fiul unui țăran înstărit din guvernământul Riazan. El a debutat înainte de 1914, ca poet al vieții rurale, idilice și ortodoxe. Conservator, credincios „Sfintei Rusii", el era despărțit de intelectualitatea occidentalizată. „Poet țăran", Essenin și-a păstrat cămașa albastră, pantalonii de velur și cismele, în Petersburgul atras de misticii și sectanții veniți din provincie.

In perioada febrilă a Revoluției din 1917, inspirația lui Essenin a fost rodnică. Când Rusia era blocată, ura lui împotriva orașului și a Europei s'a vădit în multe poeme; proclamând primatul rural, el a fost însă amețit de succes. Spiritul său naiv a pornit pe altă cale. O școală nouă, imagismul, a fost creată. Imagina predomină, imagina cu orice preț: antropomorfism universal! Soarele e comparat cu pisica, luna cu vaca... Instinctul rural al lui Essenin a rămas însă destul de puternic. Intr'un vast poem liric el cântă viața lui Pugatchov, șeful unei mișcări țărănești din veacul al 18-lea. In acest poem sunt exprimate aspirațiile nomade, atavismul slavo-mongol. In alte poezii, Essenin amintește pe Villon; în unele, neurastenia vieții ruse prin zăpezi, mlaștini și stepe, răsună în ecouri stranii.... Dar comunismul pătrunde la sate; el aduce mașinile, electricitatea, cărțile. Essenin vrea să rămână țăran, ca vechiul țăran rus, proprietar și ortodox. El se simte întrecut de vremurile noui.... Cu toate că a călătorit în Europa și America, cu toate că s'a căsătorit cu Isadora Duncan, el rămâne primitiv, legat de pământul rusesc, pe care-l cântă cu disperare sau cu duioșie. Maiakovsky, totdeauna disprețuitor, îl numește „cântăreț din balalaica". Essenin rămâne cântărețul popular, neînțelegător al Revoluției. Conflictul dintre oraș și sat se oglindește în opera lui ca o figură haotică, crispată de ură. „Essenin, scrie Troțki, n'a fost revoluționar, ci un poet al lirismului cel mai intim. Dar epoca noastră nu e lirică. Aceasta e principala cauză pentru care Essenin ne-a părăsit, pe noi și epoca noastră, atât de curând și din propria lui voință..."

Mai există și alte curente poetice: a „neoclasicilor", a „presentiștilor", a proletarilor, a țăranilor, etc., dar ele nu reprezintă valori poetice noui. Printre cei cari pot fi numiți, închee Valentin Parnac studiul său, e Vasile Kazin, cântăreț modest al vieții muncitorești, simplu și sincer. Bezymensky și tânărul Boris Lophi sunt reprezentanții unui soiu de romantism expresionist. Generația nouă promite mult. Sursele poeziei ruse sunt imense, limba e de-o bogăție și mlădiere surprinzătoare — și energii noui așteaptă să fie puse în mișcare.

O revistă a d-lui Leon Donici

La 3 Aprilie a apărut la Paris o nouă revistă rusească „Țara Noastră Scumpă", redactată de fostul membru al Dumei Imperiale Rusești, d. Gr. Alexinski, originar din Hotin (Basarabia), care conduce partea politică a revistei și de d. Leonida Dobronravov, cunoscut publicului cetitor din România (Leon Donici), e însărcinat cu partea literară. De atunci au apărut două numere cu colaborarea următorilor scriitori: Iaroslav Vrhlițchi (ceh), Const. Balmont, C. Petrescu (o nuvelă tradusă de d. Dobronravov), Gr. Alexinski, Tatiana Alexinsca, Berendei, G. Mayer („O încercare de biografie a lui Hristo Racovschi"), P. B. Struve, S. Maximov, etc... Revista are un caracter antibolșevic.

O anchetă ciudată

„Les Marges" a întreprins o anchetă asupra homosexualității în literatură. Printre cele mai curioase răspunsuri notăm:

Camille Mauclair: E vorba de o literatură complicată și savantă, în care cele din urmă și cele mai remarcabile tipuri sunt „Albertine disparue" a lui Proust și „Les faux-Monnayeurs", romanul pe care ni l-a lăsat Gide, după îndoitul scandal al cunoscutului său „Corydon" și al considerabilei sale vânzări; mărturisesc că mă amuză enorm văzându-i în mare nedumerire pe criticii migăloși și slugarnici, în fața acestor două budinci de proză plictisitoare la culme și otrăvitoare.

...Suportăm totul în politică și în literatură; iată de ce dăm înapoi...

Doamna Rachilde scrie:

Pentru a combate tendința spre destrăbălarea asta, moda a născocit **insexualul feminin.** Femeile moderne, aceste oi ale lui Panurge, au fost îndemnate să treacă pe sub judecata neînduplecată a mașinii de tuns, li s'a impus în ciuda bunului simț și în detrimentul sănătății lor, să poarte cămașe **spintecată,** li s'a impus țigareta și țigara de foi, picioarele descoperite până la genunchi, și o mulțime de apucături urîte, cari le scutesc de o pudoare inutilă, acest delicios excitant al iubirii... — și de-aci înainte ele sunt rivali, efebi...

Gerard Bauer spune că rămâneai înmărmurit constatând la ultima expoziție de Arte Decorative, numărul bucăților, biblioteci, saloane, odăi destinate bărbaților. Femeia a încetat să mai inspire plastica modernă. Femeile au avut în mod instinctiv conștiința acestui pericol. Și-au dăruit Minotaurului părul, și-au subtilizat formele și s'au apucat cu entuziasm să practice obiceiuri băiețești. Au pactizat cu inamicul. S'au supus — adesea fără să o înțeleagă, repet, — s'au supus legilor estetice violent influențate de homosexualitate.

In concluziile pe cari le transcrie, Eugène Montfort declară că nădăjduiește că unul din rezultatele acestei anchete va fi posibilitatea de-a rămâne normal fără a face scandal, iubind femeile fără a lua o mutră de moșneag dinainte de războiu, de animal antideluvian, cum spune Léon-Paul Fargue, citat de Lucien Fabre: A sosit vremea să avem dreptul să fim talentați, fără a fi pederaști...

Ancheta aceasta — spune Charles-Henry Hirsch, nu va schimba nimic. Răul e în moravurile actuale. Se poate cu ușurință cita cutare scriitor sau actor care se dedă rușinoasei turpitudini. Sunt mii și mii de bărbați din mulțime, cari practică pederastia.

Și pentru Henri Barbusse — ca pentru orice om normal și cu limpede judecată — aceasta este un semn de decadență.

Revista literară

Henry D. Davray, recenzând revista pe care o scoate T. S. Eliot, „The New Criterion", comentează în felul următor prefața bogată în sugestii asupra artei și literaturii moderne, pe care o scrie directorul publicațiunii:

Literatura pură e o himeră, declară cu multă dreptate Eliot. El propune prin urmare să se adopteze pentru literatură conceptul acesta cam nedeslușit, dar cu totul adecvat: exprimarea prin frumusețe a percepției și a senzației particulare, a emoției generale și a ideilor impersonale, un centru în jurul căruia să radiem; revista literară nu va fi alcătuită numai din literatură, dar din tot ceeace ne-am putea închipui că ar constitui preocuparea, curiozitatea, interesul oricărui om inteligent, înzestrat cu gust literar. Așa-dar, afară de operele „de creație" și de critică literară, revista va însera orice materie relativă la ideile generale, rezultatele explorărilor noi în istorie, arheologie, antropologie, chiar în științele mai tehnice, întrucât natura acestor rezultate înfățișează o valoare pentru cetitorul de cultură generală.

Mai departe Eliot arată necesitatea traducerilor, mai puțin din autori cunoscuți, și mai ales din cei cari merită să fie cunoscuți.

Se cere apoi unitatea de vederi dintre direcție și colaboratorii regulați și ocazionali, nu pentru a realiza un program, dar pentru a imprima o tendință cu atât mai unitară și mai durabilă, cu cât chiar atunci când colaboratorii își modifică întrucâtva ideile, ei își păstrează totuș personalitatea.

Alături de recenziile obicinuite, critica de artă are un loc de cinste în revista literară.

Despre artă, Eliot consemnează afirmațiuni de-o vie actualitate:

„Arta răsfrânge condiția tranzitorie ca și aspirațiile permanente ale sufletului. Nu putem subsuma cu totul prezentul la măsura trecutului, nici la semnificația pe care o va căpăta viitorul. Există cu toate astea o tendință care se poate discerne chiar în artă printr'o concepție mai înaltă și mai limpede a rațiunii, și un control mai sever și mai senin al emoțiilor prin rațiune. Dacă asta se apropie de idealul grec, sau numai îl amintește cu atât mai bine, dar va fi în mod inevitabil, foarte deosebit de acest ideal..."

Intre Balzac și Dostoiewsky

André Gide, scriitorul francez care se bucură de reputația de a fi una din cele mai înalte inteligenți ale veacului, a ținut o serie de conferințe asupra lui Dostoiewsky pe care l-a citit în original, întrucât n'avea încredere în traduceri, și a adunat aceste conferințe într'un volum. In timp ce André Gide ținea conferințele la Vieux-Colombier, redactorul literar al ziarului „Le Temps", d. Paul Souday, a adus conferențiarului învinuirea că ucide pe Balzac în onoarea lui Dostoiewsky. André Gide, fără a nega valoarea lui Balzac, dă cu acest prilej următoarea profundă formulă psihologică și literară, a geniului lui Dostoiewsky, adevărată caracterizare a celor două suflete din trupul Europei, sufletul rusesc și sufletul occidental:

„La Balzac (ca de altfel în toată societatea occidentului, în societatea franceză în deosebi, care se oglindește în romanele lui Balzac), intră în joc doi factori, cari nu joacă aproape nici un rol în opera lui Dostoiewsky; primul, e inteligența; al doilea, voința...

In toată opera lui Dostoiewsky n'avem niciun — ceiace se cheamă — *om mare!*

...Totuși, admirabilul părinte Zossima din Frații Karamazov, mi se va spune:

Da, desigur, el e cel mai înnalt caracter creat de romancierul rus; acest caracter domină de la o mare înălțime întreaga dramă și când vom avea traducerea complectă a „Fraților Karamazov" (traducerea complectă a „Fraților Karamazov" a apărut între timp. N. R.), vom înțelege și mai bine însemnătatea lui. Dar vom înțelege în acelaș timp și mai bine ceiace constitue adevărata măreție a lui Dostoiewsky. Părintele Zossima nu e un *om mare* în ochii lumei. E un sfânt, nu un erou. El devine sfânt tocmai prin aceia că abdică de la voință, își resemnează inteligența....

In opera lui Dostoiewsky, cași în Evanghelie, împărăția cerurilor e a săracilor cu duhul. La Dostoiewsky, ceiace se opune dragostei, nu e atât ura, cât creerul care rumegă...

Voința eroilor lui, toată inteligența ... pare să-i arunce în iad; și dacă cercetez rolul pe care-l joacă inteligența în romanele lui Dostoiewsky, bag de seamă că joacă totdeauna un rol demoniac.

Bibliografie

Viața Literară No. 11.
Universul Literar No. 18.
Familia No. 2.
Sburătorul No. 3.
Știri No. 3.
Știu-tot No. 2.
Pagini libere No .
Societatea de mâine No. 18.
Răzeșul No. 4.
Propilee Literare No. 4.

Grai și suflet, Revista „Institutului de Filologie și Folklor" — publicată de Ovid Densusianu, vol. II, fascicola 2, București 1926.

I-iul Congres al Filologilor Români, 13, 14 și 15 April 1925, — București, 1926.

Romanul social

„Sub flamura roșie" de DEM. THEODORESCU

Cel dintâi roman al d-lui Dem. Theodorescu isbutia să înfățișeze viața tumultoasă și dornică de plăceri a Capitalei din timpul neutralității și până în preajma evacuării oficiale a orașului. **„In cetatea idealului"** reprezintă astfel unul dintre cele dintâi romane originale, care și-au întrețesut acțiunea în acest oraș al „idealismului național", — pe de o parte, a luxului, al plăcerilor, al viciului, al traficului de conștiințe, — pe de alta.

Sarcină cu deosebire grea; autorul a intrat în literatură cu romanul celei mai cosmopolite și mai nesigure societăți și aducea în sprijinul lui calități demne de reținut; evocarea integrală a acestui colos de existențe umane— Capitala—și limpezirea punctelor predominante, a căilor pe care trebuia să-și poarte observațiile, pentru a putea fixa caracteristicile diferitelor mentalități, atitudini și fapte din epoca sgomotoasei noastre neutralități cârmuită de spiritul energic, de personalitatea dominatoare, senzațională, a frumoasei doamne Sofia Mihailidis, tânăra văduvă a răposatului patriot și bărbat de stat, Jean Grigore Mihailidis.

* * *

Odată cu tipărirea acestui roman, autorul promitea o continuare. „In cetatea cucerită" intenționa să ducă mai departe acțiunea romanului prim, în legătură cu nouile evenimente războinice, să descrie viața sufletească și națională a Capitalei înfrânte, să urmărească eroii în noua și neașteptata lor situație. Se pare însă că felul cum a fost închis primul roman, sau considerații de alt ordin, să nu-i fi permis desfășurarea mai departe a acțiunii. Autorul a trecut astfel la sbuciumările sociale de după războiu; „Sub flamura roșie" este tocmai romanul vieții acesteia, romanul Capitalei sfâșiate, peste care avea să stăpânească, în timp, ideologia internaționalei socialiste.

Tânărul socialist, Vasile Stancu, fiul bucătăresei doamnei Sofia Mihailidis—rămasă azi, în ciuda vârstei, încă tânără și frumoasă—este unul din capii mișcării și redactorul gazetei sindicatelor: „Războiul social". Raționalist, ca orice revoluționar, Stancu vedea lumea ca pe o ecuație; convingerea lui, convingerea omului care și-a apropiat cultura istorico-socială din toate timpurile, privită însă numai prin prisma unui misticism revoluționar, stă în următoarele cuvinte: „distrugeți ceeace există și veți avea putința să faceți totul perfect". Mare agitator de mase, Stancu devine în curând o personalitate ce impunea, la unii respect și încredere, la alții teamă. O tovarășe, Firina, amanta lui Ionel Frumosul și întreținuta unui avocat bătrân, îl privia cu nebănuită admirație, până când purtarea brutală a lui Stancu făcu din ea cea mai neîmpăcată dușmană a lui. Il urmărește pretutindeni, până ce-l surprinde stând de vorbă, la doamna Mihailidis, unde se dusese să vadă pe mamă-sa, cu d-ra Roxane, fiica doamnei Angele Mischianu, născută prințesă Baroni, nepoată a lui Talleyrand. Cu simțământul crimei încolțit în inimă, Firina îl împușcă; dar rana ușoară dela braț îi prilejuește lui Stancu prietenia cu cea mai bună amazoană, cu cea mai mare proprietară de grajduri de curse, d-ra Roxane Mischianu. De aci o aventură de dragoste, fuga Roxanei cu Stancu în Germania, de unde, după foarte puțin timp, din cauza lipsei de mijloace a lui Stancu, se reîntoarce în țară: Roxane la d-na Mihailidis, Stancu deadreptul la închisoarea Văcărești, unde, în ajun, fuseseră internați toți tovarășii lui de luptă.

Desigur că între Roxane și Stancu nu se putea lega o punte veșnică; era între ei „o barieră nevăzută și fatală de depozite strămoșești pe care mai ales contopirea trupurilor în aceiași vibrare, o descoperea exasperării lor și le turba simțurile. Stancu și Roxane se căutau unul pe altul dincolo de ce-și puteau da iubindu-se. Se căutau din ce în ce mai arzător și se distrugeau; erau vrăjmașii care se descoperiau unul altuia prin iubire." Și astfel deșteptarea lor, a ei mai ales, pentru că ea era aceea care se coborîse, a pus capăt acestei aventuri romantice din care sufletele amândorura au ieșit vindecate de beția efemeră ce-i cuprinse.

Domnișoara Roxane, încă pe când Stancu era în închisoare, îl lăsă să înțeleagă că între ei totul s'a sfârșit. Ea se va mărita cu prințul Baroni.

* * *

Romanul reprezintă lupta dintre două clase sociale distincte: clasa boerească, cu veche tradiție, Roxane, și clasa muncitorimii care se ridică, clasa votului universal, Stancu, cu puternicele conflicte dintre ele. Autorul isbutește aci, cu mijloace plastice realiste, să dea expresie ideii, mișcării socialiste în genere, care decade însă prin necontenite lovituri externe. Ar fi trebuit poate, în cazul acesta, o mai largă desfășurare și concentrare de forțe externe, pe care le bănuim numai, sau le vedem arare ori, fără reprezentarea mai insistentă care a nimicit valul socialismului nostru.

Personagiile romanului sunt fixate cu tot adevărul lor sufletesc, cu toate caracteristicele ce le determină individualitatea. Stancu, mândru, deștept, dar adeseori nehotărît și îngenunchiat atunci când iubește cu adevărat; Roxane, domnișoară din lumea mare, de o naivitate dulce, care păstrează încă amărăciunea sufletească pricinuită din faptul că a putut să se subjuge simțurilor, ea, o descendentă din familii celebre; Firina, o senzuală; d-na Sartirelli, „pe vremuri cocota cea mai ilustră a Capitalei", gazda lui Stancu, mândră de trecutul ei pe care nu se sfiește să-l mărturisească în toate ocaziile, — și în sfârșit încă o sumă de alte personagii secundare, printre care ocupă un loc distinct, tovarășul Iancu Pelerină, supus și îndatoritor, omul cu o filozofie proprie, naturală, martir al resemnării.

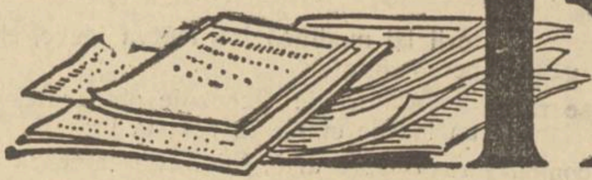
Ceeace face în deosebi interesul acestui roman, este aceeași evocare a vieții în mijlocul căreia se petrece acțiunea, a sufletului colectiv, evocare întâlnită, în altfel, în „Cetatea idealului". Iată câteva rânduri din descrierea unei săli de întrunire a grupului socialist:

„Privindu-l în antreul luminat și strâmt, erai isbit de diferența de nelecuit a atitudinilor și îmbrăcămintelor: domni eleganți lângă scheletele ațâțate ale unor trupuri în cari nu rămăsese vii decât suferința și amenințarea, femei îmbrobodite și cu fața ruinată de desexualizarea mizeriei, lângă fetițe cu pulpa strânsă în ciorapi de mătase. Erau bătrânii fără revoltă și erau tinerii cu revoltă arzătoare. Erau toate categoriile de oameni în inegalitățile lor — tot atât de brutale și de superficiale ca acele ale societății integrale, — erau toți, așa cum îi întâlnim pe stradă și în viață, adunați și întovărășiți sub o sugestie ce nu-i asemăna încă unul cu altul. Dar, de îndată ce cu floarea roșie la butonieră, treceau pragul sălii, de îndată ce se pierdeau în praful de întuneric al odăilor, toate diferențele acestea așa de neînsemnate și totuși atât de decisive, se ștergeau, cădeau, dispăreau cum dispar chipurile zugrăvite pe ziduri vechi, în crepuscul.

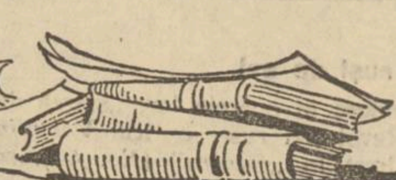
„Erau toți la fel, și parcă inexistenți. Erau doar pretextul, materialul pentru preparația chimică a unui corp nou, fără nume, fără însușiri descrise, dar care se putea numi răsvrătirea. Pășirea pragului acela era trecerea într'o misterioasă mașină de tocat atitudini și diferențe, pentru a pregăti pasta imensă și turbure ce lua forma încăperilor în cari era turnată. Și încăperile acelea, — în obscuritatea râncedă a nopții — erau tiparul urei... Dispăreau oamenii și chipurile, pentru a face să mocnească acolo anonimatul însuși al vieții în esența ei fără lege"...

Lucrarea de astăzi a d-lui Dem. Theodorescu este o însemnată realizare în domeniul romanului social. Viața multiplă a Capitalei noastre are amănuntele extrem de caracteristice. D. Dem. Teodorescu a isbutit s'o pună în valoare prin descrierea ansamblului, răscolind-o cu destule puteri de analiză, până în cele mai depărtate cute ale ei. Pentru împlinirea acestui lucru, d. Dem. Theodorescu posedă darul observației realiste, nota satirică a atitudinei și stilul vioiu, energic, colorat. Cu aceste calități autorul poate da marele roman, documentat sufletește, al Capitalei noastre.

GEORGE BAICULESCU

INSEMNĂRI

O lămurire

Am publicat, in numărul trecut, un interview cu d. Liviu Rebreanu — vrând să ţinem în curent publicul cu vederile tuturor scriitorilor cunoscuţi, bine-înţeles indiferent dacă aceste vederi ne convin sau nu.

D-l F. Aderca, acel care a luat interviewul, a făcut în introducere unele teorii şi unele aprecieri — pe care oricine a cercetat în deobşte colecţia gazetei noastre, le-a pus desigur numai în sarcina d-sale.

In ochii noştri doar au păstrat aceleaşi proporţii scriitorii şi operele lăudate de noi în nenumărate rânduri.

„Adevărul Literar" şi-a spus de mai multe ori cuvântul redacţional, sub rubrica „Insemnări", la unele din punctele atinse de d. F. Aderca, — şi asupra cărora vom mai reveni.

Inţelegem însă, în corpul gazetei, să dăm libertatea de exprimare colaboratorilor noştri externi, care prezintă sub numele lor şi alte părerii

Piatra filosofală

Romanul filosofic are în Danemarca un adept şi-un reprezentant în plus. Cu „Piatra filosofală" Anker Larsen încearcă să schiţeze o psihologie complicată, în care spiritul religios al nordicilor e caracteristic interpretat.

Intr'un sat din Danemarca, copiii — fete şi băieţi — merg împreună la şcoală: caracterele încep aici să iasă la iveală, se nasc simpatii. Anii trec, copiii se risipesc în lume, drumurile lor se despart, se încrucişează uneori, sau se unesc şi se confundă. Dar nu cariera pământească a eroilor săi îl interesează pe Larsen, ci desvoltarea lor spirituală, căci ei aparţin unei rase în care viaţa lăuntrică nu-şi pierde niciodată drepturile, în care preocuparea de ceva superior e ciudat de accentuată chiar şi la cei mai umili.

Copil, Jens Dahl, fiul institutorului, ascultă lucrurile vorbindu-i un grai suprapământesc; ajuns bărbat, el se avântă orbeşte în teosofie, până ce, în goana lui învierşunată către divin, sfârşeşte prin a-şi pierde minţile — „căci orice cale spre dumnezeire e periculoasă când înalţă pe om mai presus de viaţa normală..."

Barnes, fiul pastorului, care nu mai e satisfăcut de religia oficială, s'a decis „să lase acolo unde se află, piatra înţelepciunii" şi el se mântuieşte printr'o viaţă activă.

Holger, în sfârşit, ţăranul cu sufletul său necioplit şi aspru, ţăranul ale cărui instincte primitive au făcut prin hazard dintr'ânsul un tâlhar, ajunge după etape lente la o împăcare cu Dumnezeu şi cu el însuş.

Cartea aceasta atât de scandinavă — cum îi spune G. Maury — e cu totul remarcabilă. De-o factură particulară, romanul lui Larsen, scris în mici scenete scurte, rapide, directe, adaogă încă, impresiei de originalitate pe care o degajă, ceva din farmecul unei lumi îndepărtate.

Georg Kaiser văzut de Lugné-Poe

Lugné-Poe, unul din cei mai de seamă oameni de teatru ai Franţei şi care a avut curajul să declare compatrioţilor săi că „teatrul francez contemporan e cu douăzeci de ani înapoia teatrului popoarelor învecinate", prezintă pe Georg Kaiser, dramaturgul expresionist german, ca pe un ciudat autor: *un autor german ale cărui subiecte sunt luate, în majoritatea lor, din viaţa franceză!* Lugné-Poe cunoaşte de minune — ceiace e surprinzător pentru viaţa literară de azi a Franţei — opera lui Georg Kaiser, pe care o lămureşte atât de sobru şi de caracteristic:

In teatrul lui Kaiser domină totdeauna acţiunea, strânsă, rapidă, brutală, iar dialogul se supune doar acţiunei. Un dialog foarte original, extrem de adaptat, *lipit* situaţiilor din dramă. Frazele sunt uscate, aspre, replicele scurte, cu răsufletul la gură, sunt piese de luptă şi în ele găsim totdeauna o dispută pe viaţă şi moarte. Eroii lui Kaiser împing faptele, merg drept la scop. Autorul nu e un sensitiv, ci un satiric, aspru ca piatra, necunoscând mila; el nu face publicului nici o concesie.

Precursorii lui Kaiser sunt Wedekind şi Strindberg (mai cu seamă din „Visul") Strindberg a creat cel dintâiu atmosfera de spaimă şi de nebunie, atât de înnăbuşitoare în acea uriaşă „Sonată a fantomelor". Georg Kaiser merge şi mai departe decât Strindberg.

Producţia teatrală a lui Kaiser e uriaşă. Mai mult de douăzeci de piese de-ale lui sunt cunoscute în toată Europa, şi cea mai mare parte din ele sunt luate din viaţa şi istoria franceză, fapte dramatice esenţialmente franceze. „Focul la Operă" e una din piesele cele mai impresionante ale lui Kaiser. (S'a jucat şi în Bucureşti, la Teatrul Carol cel Mare, de o trupă germană, acum vre-o câţiva ani. N. R.) Acţiunea se petrece la 1763. Situaţiile, dialogul, sunt atât de ascuţite, încât aştepţi o reacţiune în sală. într'atât Kaiser pune la contribuţie nervii şi creerul. Dar dibăcia autorului se arată în faptul că destinderea se produce în clipa celei mai înalte elasticităţi a spiritului. Piesa se desfăşoară în noaptea în care arde Opera. Kaiser urăşte femeile tot atât de implacabil ca şi Strindberg — deşi piesa este dominată de puterea dragostei. Amestec de cinism şi ideal, această tragedie e aproape o capo-d'operă. Piesa „De la amiază la miezul nopţei", e de o violenţă satirică rară. Plină de paradoxe, aceste paradoxe nu sunt arbitrare iar ultimile tablouri se desfăşură într'un vârtej de acţiune tragică, de o mare frumuseţe. „Sacrificiul unei femei" pune în scenă pe Contesa de la Valette. „Burghezii din Calais", „Fuga la Veneţia" (Musset şi George Sand) arată limpede cât îl atrage Franţa pe Kaiser.

O formulă literară

Prozatorul şi criticul social *Drieu La Rochelle* a redat astfel sinteza artei literare contemporane, în urma unei desbateri asupra simbolismului în Franţa.

„Se alcătuieşte azi o metodă nouă, o metodă de amalgam, pe care *grosso modo* am putea-o reda astfel: fond romantic, mijloace de expresie simboliste, punere la punct clasică"!

Un roman danez

După descrierile de călătorie, studiile critice şi remarcabilele comentarii ale artei etrusce, Frederik Poulsen a făcut să apară o nouă lucrare, în care atinge o altă ordine de preocupări. Romanul „Midas" ne conduce cu câţiva ani înapoi, în timpul anilor 1916—1920, perioada speculaţiunii ilicite, urmată de atâtea falimente frauduloase. E povestea celor cari au ştiut să profite de pe urma dezastrului războiului mondial.

„Zorile" — prima parte a cărţii— reconstituie epoca binecuvântată a perioadei ascendente, când alimentele scumpindu-se, cei mai îndrăzneţi îşi dau seama de imensul câmp de activitate care se deschide la orizont.

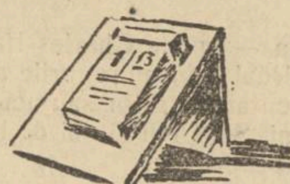
„Ziua"— partea doua a lucrării—îmbogăţiţii cei proaspeţi şi speculanţii lipsiţi de scrupul, nu mai ştiu ce să facă cu beneficiul atât de uşor realizat, şi clădesc muzee şi instituţii de crucea-roşie, pentru a îmbrobodi opinia publică bănuitoare.

„Seara" — a treia parte a romanului — falimentele se ţin lanţ, ţara întreagă e bântuită de o teribilă criză economică; toate băncile îşi depun bilanţul.

Faptele se pot transpune şi la noi până la un punct oarecare. E aceasta o mărturie că şi aiurea războiul a distrus temeliile economice şi morale ale statelor — dar nu-i o mângâiere.

Poulsen n'a construit un roman de aventuri, ci mai de grabă a urmărit un scop determinat: zugrăvirea realistă a societăţii daneze de la sfârşitul războiului şi puţin după aceea. Ni se scoate în relief monstruozitatea şi incorectitudinea funcţionarilor celor mai înalţi, miniştri chiar, cari — bizuindu-se pe încrederea obştească — profită de o situaţie excepţională, pentru a înstrăina, în folosul lor personal, cea mai mare parte a avuţiei naţionale.

Inzestrat cu un humor fin şi cu o satiră violentă în stil, Poulsen biciuieşte moravurile societăţii actuale, pledând pentru o radicală purificare morală.

Viziunea extra-retiniană

Jules Romains, un literat de frunte, autor a mai multe comedii dintre care una se anunţase că se va juca şi pe scena Teatrului Mic *(D. Trouhadec în ghiarele perzaniei...)* este în acelaş timp un histologist şi un fisiologist de seamă. A făcut studii serioase de histologie şi fisiologie experimentală la Sorbona, şi a ajuns la descoperirea *viziunei extra-retiniene* şi a *simţului paroptic*. D. Jules Romains dă însuşi următoarele lămuriri cu privire la importanta sa descoperire ştiinţifică:

Experienţele mele pun în afară de îndoială existenţa unei funcţii paroptice la om, adică a unei funcţii de percepţie vizuală paralelă cu funcţia optică, provocând întocmai ca aceasta din urmă sensaţii de culoare şi formă sub influenţa agenţilor de excitare care sunt radiaţiile luminoase, şi fără intervenţia aparatului ocular. Cu alte cuvinte: *omul poate vedea fără a se sluji de ochi.*

Omul are un simţ paroptic analog simţului optic şi acestei viziuni care se obţine fără ca retina să joace vre-un rol, îi putem da numele de viziune extra-retiniană. *Organele simţului paroptic sunt organite microscopice, ochişori, situaţi în epidermă.* Constituţia lor anatomică e întrucâtva homologul inferior al organelor simţului optic; există o retină extrem de mică a ochiuleţului, precum există o retină oculară. In ceiace priveşte centrele nervoase, trebue să facem o legătură între centrul optic cerebral şi centrul paroptic.

Putem deci admite că aparatul paroptic are o funcţie latentă, adică intră în funcţiune şi poate fi întrebuinţat de'ndată ce sunt înfăptuite anumite condiţii, dar nu joacă nici un rol în viaţa de toate zilele. El intră în funcţiune numai în lipsa oricărei percepţii vizuale şi dacă această funcţiune e compatibilă cu starea obicinuită a conştiinţei, conştiinţa cere, spre a distinge excitaţiile paroptice, o cultivare metodică şi foarte specială a atenţiei, cultivare pe care o putem duce de altfel, fără prea mare greutate, până la punctul voit.

Jules Romains a făcut experienţe în faţa a numeroşi oameni de ştiinţă, şi experienţele au fost pozitive.

Mussolini despre Eleonora Duse

„Dela Rossi şi Salvini încoace marea artă a interpretării scenice se eclipsase şi ieşeau la rampă numai epigoni, cari căutau să înlocuiască prin gesturi, ceace odinioară fusese pe scenă viaţă şi adevăr. Numai Duse — unicei — îi fu dat să reînvie marea tradiţie, creind artei un nou tipar, care se va transmite mai departe vieţii ca tradiţie, — deşi arta actoricească nu poate fi documentată decât prin prezenţă vie.

Cu puterea elementarului sguduia Duse până şi pe cei mai insensibili şi mai rebeli. A fost instrumentul ideal-acordat, prin care a răsunat iubirea şi durerea lumii. Prin interpretarea ei orice realitate se concentra, se intensifica, se unifica..

Ne-a dat o poezie, ale cărei forme au influenţat şi remodelat viaţa. Intr'însa era întrupată melodicitatea dulce şi melancolia poporului nostru şi a peisagiilor noastre. A fost o expresie pură şi sublimă a firii italice.

Suferind de revelaţia tragicului care precede şi urmează oricărei acţiuni omeneşti, ea a purificat marea durere universală prin artă. Acolo, unde pauza desnădejdii ameninţă ca un abis căscat, ea încă găsea accente mântuitoare. Atât de mult a suferit de marea durere, că ne-a ajutat tuturor s'o suportăm. Arta ei îngenunchia durerea sălbatică şi desnădejdea. Omenirea îi datoreşte recunoştinţă şi admiraţie.

Cine va prelua astăzi moştenirea ei? Căci arta cere dăruire de sine deplină, dăruire iubitoare şi jertfire.

Duse s'a jertfit artei. Ea ne-a dăruit multă consolare, ea ne-a liniştit chinul. Prin arta ei, sfânta noastră ţară a fost din nou sfinţită. Prin arta ei, Italia a devenit mai frumoasă şi mai mare.

Moartea ne-a smuls-o. Dar în inimile noastre ea urmează a trăi, nemuritoare".

Cartea rusească

La Moscova a apărut o nouă antologie a poeziei ruseşti din ultimii 25 de ani de I. Eşov şi E. Samurim. De asemenea a apărut al doilea volum din „Tolstoi şi despre Tolstoi".

Editura de stat a hotărât publicarea operei întregi a lui Dostoiewski. Deocamdată a apărut primul volum din operele inedite ale marelui scriitor. In aceeaşi editură a apărut o monografie despre Valeriu Briusov scrisă de L. Lelevici.

Din operele complecte ale lui Gorki, cari apar în editura de stat, au fost puse în vânzare volumele dela 16—19 cari cuprind scrierile lui Gorki de la 1924—1926.

Tot în editura de stat apar în 7 volume operele lui Demian Bedni, poetul comunismului.

Profesorul Fatov a publicat, în editura „Priboi", o carte despre scriitorul Alexandru Neverov, care este astăzi incontestabil cel mai citit autor rus, în Rusia.

In diferite alte edituri au apărut o serie de scrieri literare printre cari merită să fie menţionate: „Insemnările unui puşcăriaş" de Andrei Sobol; „Hafir şi Mariam" de Vsovolod Ivanov; „Mauritania" de Barsukov şi operele decedatului scriitor şi revoluţionar tatar Nariman Narimanov. Primul volum conţine nuvelele şi dramele acestui scriitor, iar al doilea volum conţine romanul său „Bahadur şi Sona", precum şi drama „Nadir-Ciah".

Literatura sovietică a avut de înregistrat în ultimul timp două pierderi dureroase prin moartea scriitorului tatar Fatich Emirschan şi a poetului Andrei Vinokurow.

Arpad de Berczik

Arpad de Berczik este, în primul rând una din gloriile literaturii teatrale maghiare. Cu cele 30—40 de comedii care de mai bine de o jumătate de veac (începând din 1867 — data primului său succes) fac repertoriul de fier al scenelor patriei sale, poetul şi-a dobândit un nume extraordinar de popular. In 1893 a luat premiul Garay pentru comedia sa: „Moda de azi".

Aceleaşi calităţi cari disting pe Arpad de Bérczik în finele lui comedii de salon şi de intrigă, fac şi din nuvelele lui nişte delicioase capodopere — remarcabile prin puterea de invenţiune, frapante prin caracterizarea psihologică, dar, mai presus, pline de humor proaspăt, spirit nesilit şi sănătos, râs şi bunăvoie poznaşe. Şi ce figuri viguroase, ce situaţii îndrăcite şi ce dialoguri fermecătoare ştie să creieze!

Autorul frumoaselor şi hazliilor „Povestiri conjugale" s'a născut în Timişoara la 1842, din neam de magnaţi.

A studiat dreptul la Budapesta, a ocupat diferite posturi politice în stat şi a fost director al biroului presei.

S'a distins ca scriitor încă dela vârsta de 19 ani. In tot ce a scris, el a prezentat societăţii burgheze maghiare o oglindă limpede şi nemăgulitoare; a ştiut să râdă, dar să şi încrunte din sprâncene. Natură fericită şi demnă de invidiat, vădind, prin fiecare rând scris, pe omul de fină cultură şi de înaltă distincţie, el niciodată, prin satirele lui, nu a jignit cuviinţa, bunul ton şi adevărata morală, ştiind să evite frivolităţile şi trivialităţile.

Savoarea humorului său iese deplin la iveală şi în cele două nuvele „Barba" şi „Ministru şi soţie" cari fac cuprinsul ultimului No. (66) al „LECTURII, — FLOAREA LITERATURILOR STRAINE", care ne face din când în când bunul serviciu de a ne descoperi şi comorile literare ale vecinilor noştri mai apropiaţi.

MARUNTE:

„Asociaţia literară şi artistică Internaţională" din Paris a hotărît să convoace pentru anul acesta congresul său la Praga. Acest congres se va ocupa, în primul rând, cu chestiunea ocrotirei proprietăţii intelectuale şi ale drepturilor de autor.

— Societatta oamenilor de litere, a reales ca membri în noul comitet constituit, pe Roland Dorgelès, Marcel Batilliat, Edouard Estannié, André Lamandé, Hugues Lapaire, Eugène Morel, Maurice Renard şi Rosny ainé. Edouard Estannié a fost numit preşedinte, cu 198 voturi din 230, în locul lui Georges Lecomte, al cărui mandat a expirat.

— La teatrul „Atelier" din Paris face serie noua lucrare dramatică a italianului Luigi Pirandello: „Toutes pour le mieux".

— Cu prilejul reprezentărei comediei „Carcasse", la „Comédie Française" a avut loc un scandal din cauză că rolul principal al piesei este un general francez de-o moralitate destul de dubioasă.

Primele reprezentaţii ale piesei au trecut în linişte. La reprezentaţia de abonamente, o parte din spectatori au început să fluere şi să protesteze pe motiv că piesa are tendinţa de-a se atinge de prestigiul armatei.

Artistul Féraudy, care juca rolul principal din piesă, s'a adresat publicului, arătând că piesa nu conţine nimic înjositor pentru armată, căci altfel, el singur, care face parte dintr'o familie de ofiţeri, n'ar fi acceptat să joace.

Publicul s'a liniştit şi reprezentaţia a putut fi continuată, deşi unii spectatori n'au încetat să întrerupă.

Scandalul dela „Comédie Française" a avut un ecou şi în Camera franceză.

Deputatul Desjardins a protestat împotriva reprezentării comediei „Carcasse" pe cea mai importantă scenă a Franţei. Această comedie, a afirmat deputantul, terfeleşte armata, tocmai acum când sunt atâţia străini şi mai ales germani la Paris.

Ministrul de instrucţie, d. Lamoureux, a răspuns interpelantului că piesa a fost citită de comitetul de lectură al teatrului. El singur n'a avut timp să citească piesa, dar a asistat la repetiţia generală şi nu poate pricepe enervarea provocată de această comedie.

Cuvintele lui au fost întâmpinate de protestările vehemente ale deputaţilor din dreapta.

Dacă n'ar fi intervenit la timp funcţionarii parlamentului s'ar fi încins o încăierare între extrema stângă şi cea dreaptă a Camerii.

Autorii comediei au hotărît s'o retragă din repertoriu.

— „Un bărbat copleşit de femei" — se numeşte ultimul roman al lui Drieu la Rochelle. E povestea unui Don-Juan lipsit de mijloace fizice, dar nu şi de realism şi de cinism. Sunt aici pagini cari depăşesc din punct de vedere al desfrâului şi al lubricităţii, orice limită.

„O carte de-a lui Drieu la Rochelle nu-i niciodată indiferentă, dar aceasta nu e cea mai bună pe care a scris-o" — spune F. Divoire.

— Moartea lui Gustave Geffroy a lăsat, pe diferite terenuri două locuri libere: acel al preşedintelui Academiei Goncourt şi acel al administratorului general al manufacturei de Gobelinuri.

Pentru Academia Goncourt chestia este tranşată. I. H. Rosny este desemnat ca preşedinte al Academiei.

Chestiunea Gobelinurilor e mai delicată.

Pentru acest post sunt doi candidaţi: d. Planés, tehnician şi fost colaborator devotat al lui Gustave Geffroy şi d. Jean Ajalbert, membru al academiei Goncourt, care de 15 ani, colaborează la instituţia din Beuvais, obţinând cele mai fericite rezultate. Probabil, că pentru postul de director al Manufacturei Gobelinurilor se vor mai prezenta şi alţi candidaţi.

— Se prepară, cu ocazia centenarului romantismului, o importantă şi luxoasă publicaţie: „Le Musée Romantique" care va cuprinde 150 portrete, împărţite în zece mari albume: Poeţi, Prozatori, Dramaturgi şi Comediani, Pictori, Sculptori, Architecţi, Gravori, Filozofi, Critici, Muzică şi Balet, Curioşi şi Curiozităţi de-ale Romantismului. Fiecare album va fi însoţit de un studiu sintetic. Figurează printre colaboratori: Henri Clouzot, René Salou, Clement Janin, René Dumesnil, André Levinson, Alber de Bessancourt şi Claude Berton.

— Juriul premiului Catulle--Mendès, de 3000 frcs., se va întruni, în curând, pentru decernarea premiului pe 1926.

— La începutul lunei Mai va fi decernat şi premiul „Vignes de France", în valoare de 10.000 frcs.

— Cu romanul „Son Pêche" de M. Dugard se deschide prima serie de romane pentru contrabalansarea tendinţelor cinice şi amorale ale beletristicei moderne franceze, care otrăveşte imaginaţia tineretului şi creiază Franţei o faimă proastă în ochii celorlalte naţiuni. Romanele acestea îşi propun un stil clasic perfect, o gândire nobilă, observaţie fină, umanitarism şi spirit larg, fără sentimentalism primitiv. Primul roman al seriei anunţate zugrăveşte tablouri din viaţa unui vechi oraş din Italia, unde se petrece acţiunea.

— Premiul literar „Rénaissance" a fost decernat lui Emil Zavis pentru romanul „Casa celor trei logodnice". Autorul e un jurnalist judiciar al agenţiei Havas. In timpul revoluţiei, el a fost în Rusia; în 1919 a publicat o carte: „Dela Arhangelsc până la Golful Persic". Acţiunea romanului premiat se petrece în Rusia în 1917. Un Francez face cunoştinţă cu o doamnă rusă şi cu trei fete ale acesteia, care văd în el, fiecare, un logodnic binevenit: căsătorindu-se cu un străin, ele vroiau să plece mai uşor în străinătate. Pe această canava e construit întreg romanul premiat.

— „Teatrul de Artă" din Moscova va începe în curând reprezentarea tragediei lui Eschyl! — „Prometheus", în traducerea poetului Soloviov.

In rolul lui Prometheus va apare artistul Kacialov.

Teatrul de artă prepară reprezentarea unei piese noui, „Garda Albă" de Bulgakov. Această piesă este o prelucrare a autorului după romanul cu acelaş nume. Acţiunea se petrece în sudul Rusiei pe timpul regimului Petliura şi Skoropatski. Regia piesei a fost încredinţată artistului Sudakov. Pe hatmanul Skoropatski îl va juca probabil artistu Kacialov.

Afară de aceasta teatrul continuă cu repetiţiile comediei lui Beaumarchais, „Nunta lui Figaro", într'o nouă traducere. Această premieră va avea loc la sfârşitul stagiunei.

— „Osservatore Romano" anunţă, că patriarhul din Veneţia a dat o circulară, prin care interzice tuturor preoţilor să viziteze expoziţia internaţională de arte din Veneţia, pe motiv că acolo sunt expuse câteva tablouri, cari ofensează morala.

— Maxim Gorki a scris un nou roman auto-biografic intitulat „Universităţile mele".

Gorki trăeşte de câţiva ani în Italia şi se ocupă exclusiv de lucrări literare.

Noul roman a lui Gorki a fost tradus în limba germană şi marele cotidian berlinez, „Vossische Zeitung" va începe în curând publicarea lui în foileton.

A APARUT

SUB FLAMURA ROŞIE

ROMAN DE DEM. THEODORESCU

(AUTORUL ROMANULUI IN CETATEA IDEALULUI

EDITURA ADEVERUL — EXEMPLARUL LEI 100

Atelierele soc. ADEVERUL Sărindar 9—11.

ANUL VII. — No. 285

6 LEI EXEMPLARUL IN ȚARA
12 LEI EXEMPLARUL IN STĂINĂTATE

Duminică, 23 Maiu 1926

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888-1897 CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

Creştinism de actualitate

La începutul anilor 90 ai veacului trecut, Ferdinand Brunetière, critic literar şi profesor de literatură, fusese primit să stea de vorbă cu papa Leon XIII. Prelatul acesta era un om de pură inteligenţă, fin şi flexibil atât cât vroia să fie ; laicul, din contra, era om de temperament, pornit şi dogmatic. Armele erau deci prea inegale; şi apoi primirea papei, în ea însăşi, nu putea să nu îmbete vanitatea profesorului. „După o vizită la Vatican" — aşa intitula Brunetière articolul prin care trâmbiţa falimentul ştiinţei şi poruncea supunere fără rezervă către biserică, repetând vorba lui Pascal : Taci tu, raţiune stupidă... Moderatul şi politicul papă îşi alesese abil mijlocitorul în vederea unui efect drastic asupra lumii laice.

In zadar a răspuns, atunci pe loc, Berthelot că ştiinţa nu poate fi trasă la răspundere pentru făgăduinţi pe care nu le-a afişat : literaţii apucase a prinde în zbor formula de efect : falimentul ştiinţei ! — şi, încântaţi de noutatea mărfii sonore, n'aveau răbdare să facă distincţii.

Cazul acestui „faliment al ştiinţei", celebrat de literaţi, arată în chip curios cât de greu şi cât de încet şi confuz işi fac drum ideile, de sus, dela gânditorii eminenţi, până la cei mai obişnuiţi literaţi. Când aceştia lansau „noutatea" falimentului trecuse peste o sută de ani dela publicarea Criticei raţiunii pure ; şi Kant doar precizase acolo, cu un lux aproape obositor, marginile ştiinţei şi drepturile religiei. Insă pe piaţa ideilor zilnice Kant nu se mai găsea, — dacă cumva se găsise el acolo vreodată. Iar triumfurile ştiinţelor naturale, ale celor biologice în deosebi, înlesneau vulgarizarea unei metafizice materialiste şi pretenţioase care trecea, tot mulţumită unor literaţi nerăbdători şi necompetenţi, drept filozofie ştiinţifică fără apel. Acest soiu de filozofie îl cunoştea Brunetière şi, identificându-l fără multă bătaie de cap cu ştiinţa însăşi, s'a grăbit să strige în gura mare că aceasta din urmă s'a dovedit, în general, incapabilă să-şi onoreze poliţele.

Dar articolul lui Brunetière de după vizita la Vatican, şi repetarea ideilor de acolo în alte numeroase articole şi conferinţe nu erau decât o manifestare mai zgomotoasă a unei mişcări mistice care se pornise cu vreun sfert de secol mai înainte. Reacţiunea estetică împotriva naturalismului dăduse religiei creştine, în special cultului catolic, un nou lustru poetic. Se reeditau ideile lui Chateaubriand, cu un bogat surplus de misticism medieval. Detaliile evoluţiei acestui nou stil religios sunt aproape banale şi discutarea lor ne-ar îndepărta de subiect.

Intrebarea noastră astăzi este aşa : cum şi în ce sens poate fi europeanul cultivat de astăzi capabil de viaţă religioasă, şi ce parte din învăţătura creştină poate fi adevărat vie şi potrivită sufletului actual ?

Cred că, în zilele noastre, graba este duşmanul obişnuit al stării religioase. Această stare cere linişte în afară şi reculegere înăuntru, iar omul de azi n'are nici vreme, nici linişte. Ori că munceşte, ori că petrece, civilizatul actual e înecat în impresii exterioare care se succed cu iuţeală necunoscută vreunei alte vremi.

Este adevărat că Anglo-Saxonii, oameni cu viaţa cea mai grăbită, par mai religioşi, poate, decât alte neamuri de cultură europeană. Dar putem bănui că şi la Anglo-Saxoni practica religioasă este disciplină socială şi morav mai mult decât stare interioară şi meditaţie mistică. Trebuie să ne gândim apoi că ceeace scriu, în materie religioasă, literaţii şi filozofii de limbă engleză, este, în fond, vechiu spirit şi veche tradiţie a teologilor protestanţi, şi nu trebuie să luăm pe teologi sau pe înlocuitorii lor filozofici şi literari ca absolut reprezentativi pentru masa însăşi a societăţilor anglosaxone actuale.

Evlavia se mecanizează sub constrângerea socială, ca orice altă stare de suflet. Atât numai pare sigur, că societăţile protestante, cea engleză şi cea americană mai cu seamă, arată astăzi mult interes pentru forme exotice, adeseori primitive, ale sentimentului religios. Atenţia aceasta pentru religii îndepărtate arată clar, că chiar la popoare evlavioase, există acum trebuinţa de a reînviora creştinismul cu ajutorul unor ingrediente străine, ceeeace trădează o nemulţumire oarecare faţă cu religiile strămoşeşti europene. Nevoia de import religios poate însemna şi că au crescut trebuinţele religioase, şi că religiile noastre se devalorează mai simţitor de câtăva vreme.

Catolicii caută întărire religioasă în propriul lor trecut, la Sfântul Toma din Aquino sau la Sfântul Francisc din Assisi. Prin urmare protestanţii apar astăzi mai puţin mulţumiţi de religia lor decât catolicii. In catolicism religiozitatea pură este supusă disciplinii politice şi sociale, şi devine numai decât întreprindere clericală. Şi acum, când clasele stăpânitoare de pretutindeni sunt îndrăgostite fără măsură de tot ce aparţine trecutului, catolicismul, prin formele cultului şi prin doctrina sa politică, are avantajul de a fi imediat utilizabil din acest punct de vedere : cultul perpetuează trecutul pitoresc şi sentimental, iar doctrina pe acel social şi politic. Reforma însă, din contră, a zmuls viaţa religioasă din legăturile ei vechi teocratice şi păgâne, şi a împins-o pe calea unei modernizări fără capăt ; şi de aceea clasele stăpânitoare din ţările protestante sunt nevoite, astăzi, să caute autoritatea şi pitorescul îmbătător al trecutului în religiile Orientului depărtat. Fiecare, cum poate, caută să întărească, prin religie idei şi forme vechi politice şi sociale. Acesta e serviciul nemărturisit pe care vor să-l obţie clasele conducătoare prin aşa numita reînviere religioasă. De aceea sunt pretutindeni bine venite, în lumea bună, elementele cele mai arhaice ale vieţii religioase : misticismul naiv, practicele pioase, simbolismul preistoric, adoptate sau tolerate de biserică; şi, se'nţelege, femeile din societatea bună poartă, mai ales, cu dulceagă graţie, ca pe nişte requizite amuzante şi uşoare, tot felul de resturi ale religiozităţii primitive.

In această situaţie, învăţătura evanghelică însăşi este fatal eclipsată. De sigur foarte curând după întemeierea bisericii, această învăţătură a fost împinsă pe planurile din fund, pentrucă era incomodă disciplinii sociale şi politice pe care se grăbea s'o elaboreze puterea bisericească. Totuşi învăţătura evanghelică n'a rămas ineficace, şi e frivolă şi nedreaptă vorba nu ştiu cărui literat care spunea că Europa încă n'a ajuns a fi creştină. Analiza şi critica sufletului sunt produsul adevărat şi specific al creştinismului în viaţa spirituală europeană, şi cred că numai prin această profundă noutate creştinismul aparţine prezentului şi viitorului. Cazuistica şi confesionalul catolic, asprimea şi subtilitatea morală a jansenismului şi a sectelor Reformei, constituiesc o întâmplare cu totul stranie în istoria sufletului omenesc. A fost desigur o uriaşă răsturnare a naturii, ca animalul să-şi întoarcă puterile lui de luptă din afară înăuntru, să fie aspru, şi înverşunat chiar, cu sufletul lui, aşa cum e sau era, cu duşmanul din afară. Această enormitate a fost cu putinţă, şi toată bogăţia şi adâncimea sufletului modern au rezultat din ea.

Vremea noastră e foarte rău dispusă faţă cu această particularitate a creştinismului ; fiindcă e vreme de energie furioasă îndreptată în afară ; — trăim sub primatul obrăzniciei.

De dragul contrastului măcar, ar trebui recomandate stăruitor cetitorului actual **Imitaţia domnului nostru Isus Hristos**, predicile iezuitului Bourdaloue, maximele lui La Rochefoucauld, **Fundamentul metafizicei moravurilor** al lui Kant. In ele se găseşte, gândită eminent, învăţătură creştină pentru omul de astăzi, — înţeleg : pentru omul cu vigoare şi delicateţe de spirit, capabil să întoarcă spatele neocreştinismului cotidian, de foileton şi de cafenea, de boudoir şi thé dansant.

PAUL ZARIFOPOL

Din viaţa lui Jack London

Foarte cunoscut în Scandinavia, pentrucă a descris viaţa scandinavilor din nordul Americei, Jack London a cucerit, mai cu seamă cu ajutorul limbei franceze, gloria mondială. Viaţa plină de peripeţii a ilustrului romancier american poate fi o pildă pentru mulţi oameni de litere, din toate literaturile, care aşteaptă inspiraţia divină, fără a voi să-şi pue în risc integritatea unei singure coaste.

Doamna Jack London a scris o carte extrem de interesantă asupra vieţii aventuroase a soţului ei „The book of Jack London", din care a relatat unui ziarist francez câteva amănunte. Iată o parte din povestirea doamnei London :

— Când ne-am căsătorit Jack London era celebru, căci publicase **„Chemarea pădurei"** (1903) care în America e o carte clasică, studiată la Universitate din punctul de vedere al purităţei limbei. Intâia lui carte a fost o culegere de povestiri din Alaska, **„Puiul de lup"**, dar celebritatea a dobândit-o cu **Chemarea pădurei.** In 1907 era autorul a şapte cărţi cunoscute. După ce ne-am căsătorit Jack mi-a vorbit de un bătrân căpitan american, Iosuha Slocum, care a făcut singur înconjurul lumei pe un vas lung de 30 de picioare. Această întâmplare, frumoasă ca o legendă, înflăcăra imaginaţia lui Jack şi nici pe mine nu mă lăsa indiferentă, căci eram o neobosită **yachtwoman** (femee care preferă călătoriile pe mare).

Şi ne-am construit astfel un vas mic de 55 de picioare lungime; Jack nu ştia ce nume să-i dea. Prietenii erau de părere să-i zică **Chemarea pădurii,** cartea lui cea mai celebră în vremea aceea. Insfârşit Jack se hotărî să-i pue numele **The Shark.** Ne uitarăm cu toţii la el : nimeni nu cunoştea acest nume creat de un romancier englez, Lewes Carroll, şi care era un nume iscodit pentru un animal fabulos.

Şi astfel am călătorit pe **Shark,** dela San-Francisco la insulele Hawai, de-aci la insulele Marchize. Am avut de luptat cu vânturi contrarii şi multe alte neplăceri. Călătoria a ţinut şaizeci de zile...

Jack avea un mare respect al timpului. „Orele sunt singura mea avere", obicinuia să spue şi, deşi era cu violenţă împotriva ascetismului, ducea o viaţă de ascet. Nu dormea mai mult de cinci ore pe noapte. L'am văzut învăţând dela 8 seara până la 3 dimineaţa, dupăce toată ziua muncise ca să-şi câştige viaţa. Şi la dojana mea răspundea : „Nici Napoleon nu dormea mai mult de cinci ore, şi Napoleon era pe-un câmp de bătae..."

Jack London trăia intens fiece clipă ; şi cu toată această uriaşă vitalitate, sau poate tocmai din această pricină, avea în adâncul lui o mare amărăciune şi melancolie. A murit în 1914, din pricina războiului care-i distrusese toate speranţele.

Foarte curioasă e povestea cărţii lui **„Poporul abisului"**, pe care **a trăit-o** şi a scris'o în şase săptămâni. Se hotărîse să cerceteze viaţa murdară din Whitechapel (East End din Londra). E viaţa cea mai murdară din lume. „Toată inima mi-am pus'o în această carte", a mărturisit el mai târziu prietenilor. Ziua lucra la căratul meiului şi noaptea scria...

Dar după această bae de mizerie umană a plecat şi n'a vrut să mai vadă pe nimeni, absolut pe nimeni, nici măcar pe editorii lui...

A murit în vârstă de 40 de ani, fiind silit să-şi câştige existenţa dela cinci ani, şi a scris 53 de cărţi remarcabile !

GEORGE DIAMANDY

Amintiri literare

Dintre noii mei colegi, din clasa a şasea dela Institutele-Unite din Iaşi, mi se păru că-mi dă mai multă atenţie un tânăr blond, cu mustăcioara gălbie ca fulgii de răţuşcă, şi cu ochii mici, şireţi şi spălăciţi.

In prima recreaţie, după intrarea mea în clasă, colegul s'a apropriat de mine şi m'a întrebat:

— Speak englisch ?

Pentru ce i-se va fi părut lui că eu trebuie să vorbesc englezeşte, nu aş putea să ştiu.

Ne am împrietenit, cu uşurinţa cu care se leagă prieteniile în tinereţă.

Noul meu coleg era George Diamandy.

Elev, nu era printre cei dintâi în clasă, deşi citia foarte mult şi-l ajuta inteligenţa. Decât el nu-şi perdea vremea bucherind manualele de şcoală ; în ceasul de greacă ori de latină, el răsfoia „Corpus Inscriptionum Latinarium" al lui Momsen, citia „Le Préhistorique" al lui Gabriel de Mortillet, carte nouă pe care, în 1885, nu o cunoşteau mulţi învăţaţi din ţara noastră, şi despre care nouă, celora dela Institutele-Unite, ni vorbea, cu multe laude, profesorul nostru Grigore Cobâlcescu, al cărui curs de geologie nu avea nici o asemănare cu al altor profesori — fosile de pe la alte şcoli.

Diamandy nu era intern. Părinţii lui, oameni cu avere, ţineau în Iaşi o casă mare, în care adeseori stăteam la sfat cu colegul meu, şi făceam proiecte mari.

Intre altele, chibzuiserăm noi şi un club socialist, pe care l-am şi înfiinţat, cu preşedinte, vice-preşedinţi, secretar şi toată organizaţia cuvenită, dar a căruia viaţă a fost foarte scurtă : atâta câa a trebuit ca să fie aprobate statutele, în prima şi ultima noastră întrunire, n o cameră de la otelul „Rusia".

Se înţelege că George Diamandy a fost ales preşedintele clubului.

Clubul nostru trebuia să fie expresia partidului, dar şi partidul se desbină, unii fiind de părerea lui Costică Diamandy, fratele lui George, care se convinsese că „le socialisme c'est une force", precum ne spunea el, iar alţii, poate mai entusiaşti, flirtau cu socialismul, pe care-l înţelegeau din partea sentimentală a chestiunii, ceeace nu le-a fost spre paguba lor, în nici un caz.

La finele anului şcolar m'am despărţit de colegii mei din clasa a şasea, pentru că am trecut examenele şi de clasa a şaptea, în acelaş an, iar în Septembrie am luat bacalaureatul, şi am plecat la Bucureşti.

Un an întreg n'am mai ştiut nimic despre Diamandy, şi când m'am reîntors în Iaşi, l-am găsit locuind singur o cameră mare, pe lângă piaţa Sf. Spiridon, foarte ocupat cu aranjarea obiectelor lui preistorice, pe care le adunase din săpăturile făcute de el prin judeţul Tutova, şi chiar prin celebra staţiune dela Cucuteni, descoperită de Beldiceanu.

Intr'o zi ne-a invitat, pe mai mulţi dintre prietenii lui, ca să ne citească un capitol al unui mare roman, la care lucra cu multă râvnă.

Mai întâi ne-a pus în cunoştinţă cu modul lui de a lucra : scria repede, şi cu o caligrafie foarte rea, încât adeseori nu-şi putea citi el singur manuscrisele, pe care le descifra, însă, cu multă uşurinţă, „secretarul" său, un caporal.

Am ascultat, în o singură şedinţă, capitolul întâi din romanul lui Diamandy, şi am renunţat cu toţii la plăcerea de a mai auzi şi alte capitole, pentru că, pretenţioşi precum eram, ne-a plictisit literatura lui.

Diamandy avea marea calitate de a nu fi modest; el ne spunea că romanul lui, scris în genul lui Zola, va face epocă în literatura noastră, şi insista să admirăm cele douăzeci de pagini în care descria bâzâitul unui roiu de musculiţe.

Romancier, un Zola al României, şi arheolog, un Gabriel de Mortillet al Orientului, — aşa se credea George Diamandy, şi noi făceam haz de pretenţiile lui, şi gândeam că-i un farsor.

Adevărate farse a făcut, însă, la Paris.

Când a plecat din ţară, s'a desfăcut de colecţia lui de preistorie, a renunţat la literatură şi s'a devotat sportului de socialism pedant.

La Paris a avut succese mari.

Un grup de internaţionali dădeau o agapă, la care luă parte Diamandy şi alţi amici ai lui, unii chiar din Iaşi. In timpul mesei, câte un reprezentant al fiecărei naţionalităţi cânta „Internaţionala" ţării lui, în aplauzele întregei asistenţe. S'au perindat toate „internaţionalele", numai acea a României rămăsese fără glas. Când unul dintre conmeseni, îndreptându-şi privirea spre Diamandy, a început să strige : „la Roumanie, la Roumanie !", acesta, cu toată opunerea prietenilor lui, s'a ridicat în picioare, pe masă, ca să cânte „Internaţionala românească".

Prietenii lui au fost cuprinşi de groază. Diamandy nu era în stare să intoneze două note, nu cunoştea nicio melodie, şi nu putea face deosebiree între o doină şi un vals.

Pe nişte cuvinte improvizate de el, a cântat, cu un glas de clapon răguşit, ceva în care un bun cunoscător al muzicei noastre, ar fi putut bănui că sunt reminiscenţe din „Şapte gâşte potcovite".

Farsa lui Diamandy s'a prins. Franţuzii, şi toţi străinii adunaţi la agapă, mistificaţi — precum poate să fie oricine, când vine vorba despre români — au aplaudat, au ovaţionat, şi România s'a făcut şi mai cunoscută în lumea socialismului.

Diamandy s'a uitat cu dispreţ către prietenii lui, cari încercaseră să-l oprească de a cânta, şi li-a zis, cu deplina lui satisfacţie :

— Sunteţi nişte idioţi !

In altă zi, într'un cartier al Parisului, se ţinea o întrunire, în care oratori cunoscuţi discutau chestiuni de doctrină socialistă. Diamandy şi prietenii lui erau de faţă, şi la întrebarea preşedintelui întrunirei, dacă este cineva dintre auditori care ar avea obiecţiuni de făcut, Diamandy cere cuvântul.

Prietenii lui, consternaţi, îngălbeniseră.

Diamandy se urcă la tribună şi expune, cu multă siguranţă, o teorie cu totul opusă, sprijinită pe ultima lucare a marelui sociolog şi teoretician socialist german, Hamersfeld, din Neanderthal, menită să revoluţioneze fundamental doctrina socialistă.

Bietul conferenţiar, un om de bună credinţă, a rămas dezolat de insuficienţa lui ştiinţifică. El, care se credea în curent cu toată literatura chestiunei pe care o tratase, afla acuma, din gura unui străin, că un savant Hamersfeld a tipărit o lucrare aşa de interesantă, rămasă lui necunoscută.

Diamandy făcuse, şi de astă dată, o farsă.

Un Hamersfeld, sociolog şi teoretician socialist, nu existase, până atunci ; numele era o invenţie a glumeţului nostru compatriot, iar Neanderthal era numirea unei staţiuni preistorice.

După această ispravă, faima de farsor a lui George Diamandy se răspândise în tot Parisul socialist, şi multă vreme, după întoarcerea lui în ţară, a mai dăinuit amintirea despre el. Marele Jaurès, când se întâlnea cu vreun român, il întreba, zâmbind :

— Et votre farceur Diamandy, qu'est—ce qu'il fait, là-bas, en Roumanie ?

Un număr de ani i-am pierdut urma.

In vremea aceasta el a intrat în faza politicei militante. Impreună cu tovarăşii lui de socialism a trecut în partidul liberal, unde li s'au dat locuri de frunte. Diamandy a fost numit deputat, funcţie pe care o ocupa, dacă nu mă înşel, chiar în anul 1909, când am venit iarăşi în contact cu el.

Răscoalele din 1907 au motivat un început de reformă agrară, în ţara noastră. S'a votat o lege pentru învoelile agricole, cu care ocazie foştii socialişti şi-au manifestat solicitudinea lor pentru clasa ţărănească, pentru aceşti iobagi exploataţi de rapacitatea proprietarilor şi arendaşilor de moşii, în contra cărora se arătau aşa de ostili reformatorii, şi apelau la sentimentele lor de omenie, pentru a mai renunţa la privilegiile lor de clasă, făcând astfel o dreptate socială, necesară pentru consolidarea statului şi întărirea monarhiei, etc., etc.

Printre aceştia se înţelege că George Diamandy se distingea cu mult entusiasm, pe care toată lumea avea dreptul să-l considere foarte sincer.

Impreună cu prietenul Mihai Sadoveanu scoteam gazeta „Răvaşul Poporului", în care se explicau legile cele nouă şi se dădeau sfaturi pentru o bună îndrumare a gospodăriei ţărăneşti, şi când l-am văzut pe Diamandy luând o atitudine aşa de hotărîtă pentru înfăptuirea reformei agrare, am avut o clipă de îndoială, şi în ascunsul gândurilor mele m'am întrebat dacă nu cumva pregăteşte o nouă farsă.

Mi s'a propus un post de inspector agricol.

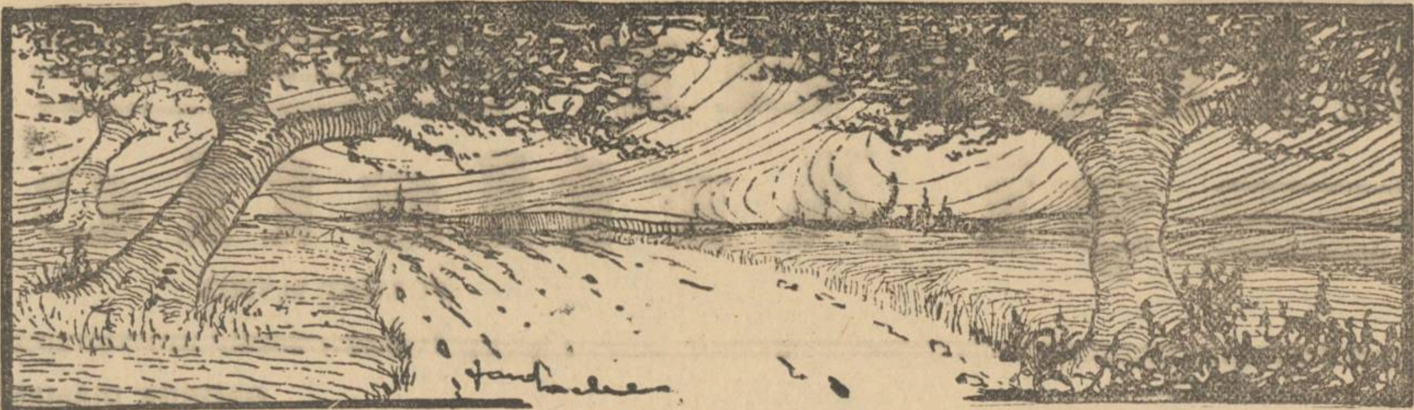
Intâmplarea a făcut să fiu numit în judeţul Tecuci, unde avea Diamandy o proprietate, moşia Rogoza.

Călătorul care merge cu trenul pe distanţa Bacău—Mărăşeşti, dacă se uită pe fereastra vagonului, în spre răsărit, când se apropie de gara Sascut, vede, dincolo de Siret, nişte dealuri ponorîte şi sterpe, un pământ pe care doar caprele mai pot să umble. O parte din ponoarele acelea sunt pe moşia Rogoza.

Când am ajuns în Tecuci, în Iulie 1909, cea dintâi grijă a mea a fost să aflu care dintre proprietarii din judeţ nu se conformează dispoziţiunilor din legea pentru învoelile agricole. M'am adresat prefectului şi l-am rugat să facă el această anchetă, ca unul care are mai multă autoritate asupra agenţilor administrativi. Peste câteva zile, prefectul mi-a trimis un tablou al recalcitranţilor, foarte numeroşi, cuprinzând pe toţi fruntaşii partidului liberal, pe parlamentarii cari au votat legea, şi chiar pe şeful imaculat, Dimitrie A. Sturza, proprietarul moşiei Găiceana.

Continuare în pag. II-a

George Diamandy era printre aceştia, şi nu numai ca pe moşia lui nu se făceau angajamente agricole, conform cu legea, dar oferta de islaz comunal pentru satele Rogoza şi Drăgeşti, m'a uimit.

Diamandy oferea ponoarele care se văd din tren, când te apropii de gara Sascut.

Din lucrările ce am găsit în cancelaria inspectoratului agricol din Tecuciu, am extras multe însemnări, de o importanţă neînchipuită, care desvăluesc nişte concepţii şi nişte stări de fapt, menite să puie într'o lumină foarte neprielnică pe mulţi politiciani.

Pentru Diamandy sunt importante dosarele cu ofertele lui.

Consiliul comunal de Corbasca, asupra ofertei pentru satul Drăgeşti, prin procesul-verbal No. 6, din 2 Mart 1908, constată următoarele :

> Având în videre că luând avizul locuitorilor din sus menţionatul sat, prin care spun că islazul oferit de d. Diamandy este în depărtare de sat ca la 5—6 kilometri, astfel că e contrar art. 10 din sus menţionata lege,
>
> In conformitate,
>
> Decide :

Consiliul comunal, faţă de cele de mai sus, nu-şi poate da nici un avis asupra acestei oferte.

Foarte logic. Diamandy era un puternic al zilei, şi un consiliu comunal compus din săteni obişnuiţi să execute ordinele stăpânirei, putea crede că lucrează pe placul stăpânului chiar dacă stăpânul nu i-ar fi cerut acest serviciu.

Comisia regională, însă, fu de altă părere.

Prin procesul-verbal No. 194, din 17 Mai 1908, constată:

> Pământ argilos-nisipos, suprafaţa întreruptă de rupturi de şuvoae. Iarbă slabă, părţi lipsite total. Din cauza inclinaţiei prea mari nu poate, la caz de ploae, să se mişte nici vita pe picioare. Distanţa de 5 kilometri dela vatra satului până la imaş. Calitatea pământului, plus distanţa, fiind impropriii unui islaz se refuză, aşa că nici nu se mai poate insista asupra preţului. Evaluarea pământului: 150—200 lei falcea.

Consiliul superior al agriculturii aprobă părerea comisiei regionale.

Din acelaş pământ oferise Diamandy islaz comunal şi locuitorilor din satul lui, şi aceştia, mai docili, acceptă oferta, care avu, însă, aceiaş soartă.

Cu ocazia aplicării legii învoelilor agricole s'a putut constata intenţiunea multora dintre acei cari au votat-o : gândul ascuns li-a fost realizarea unor beneficii personale, precum s'a şi întâmplat cu unii cari au izbutit să vândă, pentru islaz comunal, cele mai proaste pământuri din moşiile lor, cu preţurile cele mai convenabile pentru acele timpuri.

Diamandy nu era din rândul acestora. El nu făcea politică pentru a-şi satisface interesele lui ; el era un om cinstit, un entusiast, o victimă a lumei în care trăia : credea că toţi trebue să fie ca dânsul. La moşia lui, el era un musafir; treburile gospodăriei le conduceau alţii, şi a rămas surprins el singur de ofertele de islaz comunal ce se făcuseră în numele lui.

Căutând mereu ceva nou, cu care să-şi umple golul vieţii, după succesele politice, pe Diamandy l-au ispitit emoţiile Artei.

In Bucureşti şi-a mobilat un apartament după ultima modă: scoarţe româneşti, oale, ulcele, săbii ruginite, ouă pestriţe... un muzeu de „artă naţională", care, în cercul lui de admiratori i-a făcut reputaţia de cunoscător, şi a fost numit director general al teatrelor, o funcţie politică.

Cunoştinţele lui Diamandy, fu ale teatrului, nu treceau peste limita priceperei unui spectator obişnuit. Cu toate acestea a fost un bun director ; era gentil cu artiştii, zâmbea autorilor, şi dacă nu a făcut nici o inovaţie pe scena teatrului nostru, a avut destulă inteligenţă să nu facă niciun rău.

Politica, însă, era ocupaţia lui de predilecţie, chiar după ce partidul trecuse în opoziţie, şi căuta să facă proseliţi. Aducându-şi aminte de mine, mi-a trimis o scrisoare în acest sens, şi mă invita la el, la Bucureşti, ca să stăm mai mult de vorbă. I-am răspuns că eu m'am lăsat de acest sport, şi că venind în Bucureşti, îmi voiu face plăcerea să strâng mâna unui vechiu prieten de şcoală, fără să mă las ademenit de mirajul perspectivelor ce-mi deschide prietenia lui.

Peste câteva luni, iarna, eram la un bal, în târgul meu. In fundul salonului, răsturnat pe un scaun, zăresc o figură cunoscută, un domn care sămăna cu George Diamandy. Mă uit mai lung la el, mă apropii şi-l recunosc.

Ce căuta el, la un bal, în fundul Moldovei ?

Era prieten cu prefectul — un stâlp al altui partid politic — şi în turneul ce făcea prin ţară, cu intenţia de a propovădui reorganizarea grupărei din care el făcea parte, a profitat de invitaţia prietenului, şi s'a abătut pe la noi.

Am vorbit cu el, am glumit, s'a arătat tot aşa de afectos, am constatat că are tot aceiaş inimă bună şi i-am descoperit o nouă pasiune : ca şi Guy de Maupassant, era înamorat de mare, şi ca şi acesta, avea un yacht, care-l aştepta în port la Constanţa, şi pe care-l botezase cu numele frumos de „Sparge-val".

* * *

Eram în toiul războiului, pe vremea dezastrului.

In ziua de 8 Noembrie 1916 primesc o telegramă urgentă din Galaţi, sosită după opt zile, în care mi se spunea : „vino imediat", şi a trebuit să plec. La Dolhasca m'am urcat într'un tren cu artilerie rusească, foarte grăbită să ajungă pe frontul din Muntenia, şi de aceea trenul a făcut, în nouă ceasuri, distanţa de 23 kilometri până la Paşcani. Acolo a trebuit să rămân pe noapte, să aştept cel mai apropiat tren care sosia, din Iaşi, a doua zi la amiazi, şi cu care trebuia să mă duc. la Galaţi, prin Buzău şi Brăila. Era o invenţie ingenioasă a Marelui Cartier General : cine avea să meargă, cu trenul, dela Iaşi până la Bârnova, trebuie să plece spre Paşcani, de acolo la Roman, până la Buzău, apoi la Galaţi prin Brăila, apoi la Bârlad, pe linia nouă, şi prin Vaslui să ajungă la Bârnova. Era o chestiune de 4—5 zile, după împrejurări, pe când din Iaşi până la Bârnova un om bun de picior, face o plimbare de câteva ceasuri.

A doua zi, după înnoptate, am ajuns în gara Sascut. In înghesuiala din coridorul vagonului zăresc un soldat care seamănă cu Diamandy, bucăţică ruptă.

Soldatul mă recunoaşte, deschide uşa compartimentului, şi-mi zice bună sara.

— De unde vii, George ? îl întreb mirat.

Soldatul era, în adevăr, George Diamandy,

El, cu un aer grav, îmi răspunde :

— Vin de pe front !

Era simplu soldat, venia de pe front, dar era însoţit de ordonanţa lui, tot un soldat ca şi el.

Diamandy glumea şi în timpul războiului.

Peste câteva luni Diamandy făcea din nou politică, la Iaşi, unde se refugiase toată lumea oficială.

La 18 Aprilie 1917, sau 1 Mai stil nou, ruşii au făcut, pe stradele Iaşului, o mare manifestare, şi trecând prin faţa locuinţei regelui, strigau : „Trăiască Republica Română". Contra acestei încercări de a se schimba regimul nostru constituţional, s'au luat grabnice măsuri, aducându-se în Iaşi trupe de vânători despre care ziarul Marelui Cartier scria că „ard de dorul de a muri luptând", iar regele, plecând pe front, a dat un manifest către armată, un frumos ordin de zi, în care zicea : „Urmând pilda lui Ştefan Vodă, cel blând şi milostiv, întăresc încă odată făgăduinţa mea de rege, că, precum după biruinţele lui se întindea praznic pentru viteji şi ei erau ridicaţi în rândul fruntaşilor, astfel după izbânda pe care o aşteptăm, se va realiza pentru voi legiuita stăpânire asupra ogoarelor câştigate cu sângele vostru, şi prin vot obştesc, veţi lua parte activă în alcătuirea unei Românii nouă şi mai mari, pe care o vom fi înfăptuit-o împreună".

Comandantul armatelor ruseşti de pe frontul românesc, face şi el un apel către ostaşii ruşi, prin care-i îndeamnă la linişte, tipărit şi în româneşte, apelul este lipit pe stradele Iaşului, odată cu un manifest către muncitorii români, semnat de reprezentanţii „Partidului muncei".

Partidul muncei ?...

Când a sosit vestea aceasta în târgul meu, eu am pus rămăşag că prietenul Diamandy trebue să aibă vreun rost în acest partid.

In adevăr, în fruntea semnatarilor acestui manifest al „Partidului muncei" era numele lui George Diamandy.

Şeful noului partid se revoltă în contra şefului ce-l avusese până atunci. Intr'o şedinţă a Constituantei, — precum i se zicea, — Diamandy învinueşte pe d. Brătianu că pe nedrept, vrea să treacă partidul liberal, în ochii Europei, ca partid al democraţiei române, şi-l invită să lase cârma ţării pe mânile adevăratului partid democrat de subt şefia lui.

Aceasta a fost ultima farsă a lui Diamandy. Şi când mi-a venit vestea morţii lui, m'am întrebat dacă nu cumva este şi aceasta veste tot numai o farsă.

ARTUR GOROVEI

André Gide şi Francis Jammes la Paul Claudel

Francis Jammes, poetul delicat, rustic şi catolic al Franţei de azi publică un volum de amintiri „Capriciile poetului", în care povesteşte prima sa vizită la Paul Claudel, ambasadorul Franţei în Extremul-Orient, poet de factură originală şi dramaturg religios de o rara înălţime de gândire. Vizita a avut loc, în tovărăşia lui André Gide, una din personalităţile cele mai influente în cultura franceză contemporană, în 1900, cu câteva zile înainte de reîntoarcerea lui Paul Claudel la postul său în China. Şi acum dăm cuvântul lui Francis Jammes :

„Urcăm o scară mică de piatră a unei vechi case foarte balzaciane, (No. 37 quai d'Anjou). Trecem print'un salon exotic în care zăresc o femee foarte tânără de un mare farmec, una din surorile lui Claudel. Apoi intrăm într'o cameră voit sobră. Eu şi Gide luăm loc într'o aşteptare destul de febrilă. Iată pe Claudel.

Cu vocea bruscă şi sacadată după ce i-am prezentat pe tovarăşul meu, Claudel zise :

— Jammes, nu mai adaog nimic la ceeace ţi-am scris. Cunoşti prietenia şi admiraţia pe care ţi-o port.

Abia am avut vreme să arunc o privire asupra acestui om de vârsta mea. In primul moment sunt desamăgit de cercetarea mea. O figură fără surâs, ingrată, destul de grasă şi trandafirie, luminată de ochi care ascultă ; un profil de taur mic, cu corn în frunte ; mustaţă scurtă ; gură largă şi subţire, aproape dispreţuitoare ; şi acele fălci care rumegă ideia în lungi solilocuri întrerupte de pauze care lasă auditorii suspendaţi. E politicos cu Gide care-l întreabă :

— Domnule Paul Claudel, se spune că aveţi în China o mulţime de servitori.

— Prea mulţi chiar. Am treisprezece servitori. Unul pentru ghete, altul pentru cămăşi, altul pentru masă, şi aşa mai departe.

—N'aş voi să abuzez, domnule Claudel, dar chestiunea e pasionantă : Credinţa dumitale catolică, acest dar ceresc...

— L'am moştenit dela poetul Rimbaud. Inainte de a fi cetit pe Rimbaud, credeam că lumea e o maşină demontabilă, ca o batoză.

Paul Claudel pronunţă toate acestea cu o viteză neînchipuită, asemenea copiilor care spun catechismul pe dinafară. Şi înţelegem că aceste răspunsuri, definitive pentru el, nu aşteaptă nici o replică.

NOTE PE MARGINEA CARŢILOR

Poliakov: Messia cel fără popor

Puţine sunt operele beletristice unde să se fi pictat cu atâta exactitate şi relief sufletul evreesc, ca în romanul lui Poliakow. Dar cartea aceasta mai prezintă un interes, poate tot atâta de mare. Pe deasupra caracterelor spirituale ale lui Israel, găsim intrînsa o pătrunzătoare descriere a mentalităţii religioase în genere. Iată un îndoit merit documentar vrednic de a fi relevat.

* * *

Messianismul nu-i specific Evreilor. La ei însă această trăsătură se găseşte deosebit de pronunţată. Imprejurări particulare au favorizat-o. Fără teamă de a greşi, am putea afirma că fenomenul social al messianismului reclamă, pentru a apărea, următoarele condiţiuni obiective:

Mai întâi o însemnată mizerie materială şi morală. O simplă persecuţie politică, naţionalist-şovină, nu ajunge. Trebuie ca demoralizarea să fie aceea special legată de lipsa economică. S'a zis că „religia e opium-ul săracilor". Trebue deci ca sărăcia în prealabil să existe.

In al doilea rând este nevoie de un anumit temperament etnic, care să aducă un anumit fel special de rezistenţă la nenorocire. Rezistenţa zisă „pasivă", adică renunţarea pură şi simplă aduce dispariţia treptată a populaţiei în chestiune. Echivalează doar cu o amânare a zdrobirei definitive. Ca să existe messianism, trebue ca rezistenţa să fie totodată resemnată şi activă. Resemnată, — pentru că se renunţă de a se întrebuinţa mijloace de luptă propriu zis politice. Activă — pentru că lupta exclusiv religioasă e privită ca insuficientă. Intr'un cuvânt, este nevoie de o opoziţie jumătate laică şi jumătate divină; o apărare de natură intermediară: sacră şi profană în acelaş timp; însfârşit: un şef care să fie totodată om şi dumnezeu, cu un maximum de caractere din ambele categorii. Acest personaj mixt este *Messia*. Invenţie genială a suferinţei colective, care — Istoria ni-o dovedeşte — a fost în stare a schimba faţa multor imperii de pe planeta noastră.

Poporul lui Israel, în perioada sa messianică, a împlinit perfect toate aceste condiţiuni. Zăcând într'o stare de cumplită lipsă economică, tulburat de toate acompaniamentele morale ale sărăciei, el s'a păstrat totuşi destul de dârz pentru a nu se mulţumi cu „opium"-ul religiei pure şi simple, cu exclusiva consolare a zeilor de dincolo de viaţă. Totuşi destul de iscusiţi şi de buni observatori pentru a vedea că întrebuinţarea unor mijloace de luptă curat-politice ar fi fost o nebunie. De aci preocuparea lor neîncetată de a selecta, din rândurile profane, pe profetul-dumnezeu.

Acest caracter laic al mentalităţii religioase evreeşti a existat şi la primii creştini. El însă s'a perdut, pentru că mântuitorul el însuşi a perdut repede aspectul său omenesc, în beneficiul celui dumnezeesc. La Evrei, din contră, succesul nu a venit să schimbe situaţia. Reuşita nu a concurat aşteptarea. Nădejdea de a vedea, din mijlocul impur al mulţimei, ivindu-se alesul Cerului a fost păstrată intactă, la adăpostul succesului, şi fortificată de fiecare nouă decepţie. Căci — trebue să o spunem în treacăt — decepţia adeseaori este un întăritor al credinţei. Ea ori distruge, ori dimpotrivă căleşte entuziasmul religios. E cazul în toate religiile puternice, şi deci şi în cea israelită, care se caracterizează tocmai printr'o considerabilă soliditate.

Subiectul cărţii lui Poliakow este povestirea unei asemenea decepţii. Poate chiar a celei mai însemnate desamăgiri din câte a încercat nefericitul popor al lui Israel. Cel puţin în Istorie se face mare caz de proporţiile neobicinuite ale încrederei care îi fusese acordată, pe la sfârşitul veacului al 17-lea, unui oarecare Sabatay Zwi, precum şi de imensitatea consternării evreilor când acest messia a trecut la islamism. Sociologiceşte, am spune că avem aci un caz crucial. Iată de ce romanul lui Poliakov, care îl descrie, capătă un deosebit interes instructiv.

* * *

Sabatay începe prin a fi un cetăţean foarte oarecare. Cum este instruit, „talmudizează" şi el, ca toţi tinerii din acea vreme. De asemeni, ca mulţi din ei, are momente când posturile şi alte practici pioase îi puneau organismul într'o stare anormală, dându-i tentaţia de a crede că vre-o graţie divină oarecare s'a pogorît în el. De aci până la Messia, era însă o notabilă distanţă. Imprejurările, care au mai multă imaginaţie decât oamenii, au ajutat la parcurgerea acestei distanţe. Intâmplarea face că, într'o zi, când tocmai se simţea într'o stare de surescitare mistică, să se afle în preajma sinagogei. Era firesc să intre înlăuntru. Odată acolo, începe a se deda la tot soiul de purtări extravagante, scandaloase şi profanatoare. In faţa lui se ridică, dezaprobator, glasul conservatorilor, al bătrânilor, al tuturor celor ce se călăuzesc de principiul „ce-i în mână...", şi care preferă să protesteze împotriva profanărilor rituale decât să se ralieze la ipoteza mai aleatorie a unui Messia veritabil. Dar Sabatay este convins de ce face. Şi convingerea dă accente irezistibile. Cei tineri, cei slabi, îl aprobă. In loc de a fi linşat, este ascultat. E primul lui succes, dela care celelalte se vor ţine lanţ, fără efort.

Rândurile în jurul noului Messia se strâng şi se îngroaşă. Ajunge astfel atât de popular, încât rolul de Messia începe să-l apese cu obligaţiuni profesionale imperioase. Cea mai însemnată e aceasta: să se ducă la Sultan şi să-l coboare de pe tronul cel uzurpat.

Dar Sabatay şovăie. Ii trebue un semn ceresc. Şi semnul crede el că e venirea, din necunoscut, a unei fete care să i se dea lui, alesului lui Dumnezeu, şi să-i fie mireasă. Semn pe care îl ţine secret (căci altminteri s'ar improviza multe femei întru aceasta) Semn însă care, chiar ţinut secret, nu putea întârzia să vină. Căci, în tot cuprinsul poporului lui Israel, nu se putea să nu existe nenumărate femei exaltate cari să se gândească la excepţionala situaţie mistică de soţie a lui Messia. Se găseşte una. De nu era ea, ar fi fost alta. Şi când apare —, toată lumea, inclusiv Sabatay, sunt adânc impresionaţi.

E remarcabil geniul sigur cu care Messia cel nou îşi alege ca semn providenţial un fenomen aşa de sociologiceşte şi psihologiceşte necesar. Şi mai este remarcabil cum, dintre toate semnele posibile, s'a ales pe acela care, rămânând foarte normal şi curent, să poată totuşi păstra un parfum de fatalitate şi de hazard miraculos.

Deasemeni este vrednic de luare aminte cum caracterul acela laicizat al religiei messianice de care vorbeam se oglindeşte în toate acestea: alesul lui Dumnezeu nu poate să-şi intre efectiv în exerciţiul funcţiunei până ce nu-şi va fi găsit o femee cu care să se poată culca...

Aşa dar, iată-l pe Sabatay gata de a vorbi Sultanului. Intre timp, mişcarea grupată în jurul lui se împuternicise în aşa fel, încât Stăpânul Islamului — Mohamed al IV-lea, un adolescent plin de bun simţ şi încă neumplut de prejudecăţile meseriei — căzu la gânduri. Bun înţeles, soluţia care părea normală sfetnicilor normali era tăierea pură şi simplă a capului lui Sabatay. Dar adevărul era altul. Il pricepea până şi tânărul monarh: Messia trebuia nu decapitat, ci desmessianizat. Şi spre norocul sultanului, consilierul său favorit, un fost evreu mahomedanizat, îl susţinu în acest punct de vedere, şi, în plus, îi sugeră şi mijloacele practice de realizare.

Potrivit acestora, Sabatay fu primit ca un rege. I se puse la dispoziţie, lui şi miilor de golani care îi compuneau mistica-i suită, un castel fără sentinele. In mod cu totul liber, şi dela egal la egal, urma să se prezinte el lui Mohamed.

In faţa tronului, i se spuse lui Sabatay: noi consimţim să credem că tu eşti adevăratul Impărat al lui Dumnezeu. Pentru aceasta însă trebue să ne dai dovezi. Şi iată anume care: vei încinge turbanul lui Alah şi te vei converti la Islamism. Dacă totuşi, şi chiar după aceasta, poporul tău te va recunoaşte ca Messia —, atunci împăratul nostru se va cobori din scaun pentru a-ţi face ţie loc.

Intre timp, organizatorul acestei „lovituri" începuse deja să dea sfoară printre evreii adunaţi la poalele castelului că Messia al lor e un sperjur nedemn.

S'ar fi putut desigur ca Sabatay, la rândul-i, să procedeze la o contraescrocherie inversă, prevenindu-şi fidelii asupra adevăratului înţeles al înscenării. Dar, gândindu-ne mai bine vedem că, logiceşte posibilă, o asemenea acţiune era în fapt irealizabilă. Şi iată dece:

A spune: Sabatay este un ticălos trădător de credinţă, şi ca dovadă o să-l vedeţi îndată mărturisind —, iată o insinuare simplă, rectilinie, irezistibilă — aşa cum cere mentalitatea specific religioasă.

A spune însă: să vă prefaceţi că credeţi că eu cred altfel de cum cred în realitate, şi aceasta pentru a juca o contrafarsă care să o neutralizeze pe aceea a duşmanilor noştri, căci sunt pus într'o situaţie delicată şi subtilă din care aş putea ieşi graţie unei simulări savante şi iscusite din partea voastră —, iată o propunere care e radical străină de procedeele neîntortochiate ale religiunei, oricât ar fi ea de laicizată. Este o activitate curat politică, aceea care li se cerea bieţilor evrei veniţi desculţi şi goi din toate unghiurile lumei. Şi nu putea să le fie accesibilă...

Este de remarcat că adevărurile şi imboldurile cu cari lucrează religiunea sunt ce-i drept confuze şi învăluite în mister. Dar confuzie nu înseamnă complicaţie. Din potrivă, aceasta din urmă înseamnă fapte multiple, inegale, dar totuşi clare, în tot cazul necesarmente clarificabile. Unui lucru i se zice complicat tocmai pentru că se pune problema de a fi simplificat. Şi iarăşi simplu şi simplificat nu-i tot una. Conceptele religioase sunt şi pot rămânea confuze tocmai pentru că confuzia asigură o unitate ireductibilă, elementară, indecompozabilă...

Şi aşa, Sabatay a fost învins. In faţa dezastrului, el îşi zice:

Sunt eu oare Messia? Cu siguranţă că m'am înşelat. Căci poporul m'a părăsit. *„Şi fără popor, nu poate fi nici Dumnezeu. Şi fără Dumnezeu, nu poate fi nici Messia."*

Vorbă adânc înţeleaptă, la care ar fi subscris cu amândouă mâinile cei mai pozitivişti dintre „sociologii obiectivi".

„Vox Populi, vox Dei" — spusese odată un dicton latin. Nu. „Vox Dei, Vox populi". Nu Dumnezeu îşi alege ca reprezentant poporul, ci poporul îşi alege zeii, poporul este Dumnezeu, el, „conştiinţa colectivă", „voccea speciei", „mentalitatea grupului", „spiritul masselor", „sufletul social", — sau oricum ar vrea savanţii să o numească...

Adevărul e de partea sociologiei lui Sabatay Zwi.

D. I. SUCHIANU

Cărţi cari trebuesc citite:

recomandate de „Bibliofila", Bucureşti, strada Wilson 1

CARŢI ROMANEŞTI:

B. Nemţeanu: ANTOLOGIE;
D. C. Vlad: In domeniul inconştientului (despre psicho-analiză);
Botez (Jean Bart): Peste Ocean.

CARŢI FRANCEZE:

Cocteau: Lettre à J. Maritain (Poésie et Réligion);
J. Maritain: Reponse à Cocteau.
Giraudoa: Simon le Pathétique.
L. Faivre: Toum.
V. Brion: Ribouldingue (le roman de l'homme laid qui aime).
P. Adam: Le Trust (roman de la vie moderne).
Magre: Luxure de Grenade.
P. Fort: Les Fleurs de Lys (Ballades françaises).
Reverdy: La Peau de l'Homme;
Léon Daudet: Le Réve éveillé.
Massé: Enigme de Jésus-Christ.
Edm. Jaloux: L'Ami des jeunes Filles.
Delteil: Jeanne d'Arc. Prix Femina! (Tot ce s'a spus mai frumos despre Jeanne d'Arc).
Badel: D'une Sorcière qu'aultrefois on brusla dans Sainct-Nicholas.
Shaw: Disciple du Diable.
Henri Becque: Théâtre.
La Vie amoureuse de Richard Wagner şi celelalte din colecţia „Leurs Amours".
Freud, Jones şi Baudouin despre Psicho-analiză.
A. Letellier: Juifs et Chrétiens inconciliables.

EDIŢII DE LUX:

Magre: Soire d'Opium, ilustrat în culori de marele gravor Edouard Chimot.
Boyer d'Agin: Rops...iana! (Bogat ilustrat).
Marius-Ary Leblond: Nature avec 77 dessins de Bouche.
Jean Moréas: Trois Contes d'Amour, avec gravures sur bois par L. Bouquet.

CITIŢI: „Vient de paraître", Revistă bibliografică; abonament anual (12 numere) excepţional pentru clienţii „Bibliofilei", Lei 100 în loc de frs. 36.

CARŢI GERMANE:

Weichelt: Zarathustra-Kommentar;
Szittya E.: Das Kuriositätenkabinet;
Witte: Praktikum des Stein — und Zinkdruckes
Arthur L.: Der echte Teppich.

RADIO: *Reichenbach:* Was ist Radio? *Braunbeck,* Der Radioempfänger. *Hermann,* Radiotechnik. *Hörig,* Radio-Lexikon. *Streich,* Die Prüfung des Funkfreundes. *Riemenscheider,* Der Antennenbau şi altele.

Methode Meriner. După metoda aceasta fără profesor, fără gramatică, fără dicţionar se poate învăţa în şase săptămâni o limbă. Există pentru limbile: engleză, franceză, italiană şi spaniolă.

Pentru vilegiatură: Cărţi bune, eftine, de autori de primul rang.

Cereţi catalogul nostru de antiquariat.

Afară de cărţi de lux, de cărţi vechi şi rare cât şi o bogată colecţie de estampe (aquaforte, gravuri, gravuri în lemn) vechi şi moderne, la *„Bibliofila", Bucureşti, str. Wilson 1,* se găsesc atât cărţile sus anunţate cât şi orice carte de literatură sau de ştiinţă în toate limbile în condiţiunile cele mai avantagioase. Studenţi, profesori, artişti şi ziarişti se bucură deosebit de rabatul de 5 la sută al membrilor „Asociaţiei Bibliofile Române".

Regretul de a nu fi medic

In interviewul luat de d. F. Aderca d-lui Liviu Rebreanu, acesta își începe... spovedania cu exprimarea părerii de rău, că n'a îmbrățișat cariera medicală.

„Te va surprinde poate — spune d. Rebreanu — că am ținut mult să fiu medic. *Și astăzi îmi vine uneori să mă duc să mă înscriu la facultatea de medicină*".

D. Rebreanu nu ne spune, de ce această preferință pentru cariera doftoricească, dar noi o înțelegem. D-sa nu e unicul literat, care — prin exprimarea acestor regrete — aduce un omagiu atât de măgulitor carierei medicale.

Turghenief ducea acelaș dor și nu odată a arătat ce rău îi părea că nu era student în medicină. La Paris, unde și-a petrecut cea mai mare parte a vieții, el era cel mai neobosit auditor al conferințelor și cursurilor publice medicale. E și firesc lucru. Mai mult și mai bine ca orice altă știință sau artă, studiile medicale te învață *să observi* (Exercițiul profesiunii medicale nu e decât o *observație* continuă a caracterului și sufletului omenesc și a exteriorizărilor lor fizice și fiziologice).

Medicina te învață a degaja trăsăturile *esențiale* ale unui fenomen psihofiziologic, a sesiza punctele cele mai proeminente ale unui eveniment și a pătrunde psichologia unui caracter.

Nu sunt oare toate acestea atributele esențiale ale unui romancier?

Scriitorul care, înaintea lui *George Duhamel* — despre care am vorbit în numărul trecut al „Adevărului Literar" — datorea medicinei extraordinarul dar de a evoca prin câteva cuvinte o întreagă viață trăită, sau de a scoate în relief cu un realism uimitor, un tip, un caracter, prin două-trei trăsături esențiale — este de sigur Anton Cehov.

Faptul că el însuși era medic și a practicat mult timp medicina, a contribuit de sigur la desvoltarea minunatelor sale daruri de fin observator.

De aceea, pe lângă că știa atât de bine să prindă trăsăturile esențiale ale sufletelor, lucrurilor și evenimentelor, el făcu să defileze sub privirea noastră fermecată, atâtea tipuri de medici ruși, schițând în acelaș timp atât de bine sacrificiile impuse medicului de practica artei lui.

* * *

Așa, de-o pildă, în povestea doctorului Kirilov, el ne zugrăvește drama vieții unui medic de Zemstwo, căruia într'o seară tristă de Septembre, îi moare, de difterie, unicul său fiu de 6 ani. In clipa când copilul își dă ultima suflare și când mama lui cade în genunchi desnădăjduită, lângă pătuț, se aude soneria brusc în anticameră. Nici o slugă în casă; toți servitorii au fost concediați de frica contagiunii.

Insuși nenorocitul doctor deschide ușa și în fața-i are pe un domn, care-l imploră să vie imediat să-i vadă soția, căreia i s'a făcut rău deodată.

Doctorul îl roagă să-l ierte, nu poate veni, căci chiar acum i s'a prăpădit un copil. *„Abia sunt cinci minute de când mi-am pierdut fiul"*, îi spune el. Dar domnul insistă mereu și, deși copleșit de propria lui nenorocire, doctorul pornește la o distanță de 15 kilometri departe de locuința sa.

Iată-l, înainte de a pleca, în camera copilului:

„In cameră domnia o tăcere de mormânt. Totul, până la cele mai mici lucruri, vorbia de recenta catastrofă. O lumânare așezată pe o măsuță, în mijlocul sticluțelor și cutiuțelor, și o lampă mare așezată pe o comodă, luminau odaia cu o lumină vie. Pe pat, cu totul aproape de fereastră, era întins băiețașul, cu ochii deschiși și fața părând a exprima uimirea. Era nemișcat, dar ochii săi deschiși păreau a se întuneca, din clipă în clipă, și să se înfunde din ce în ce mai mult. Mama era îngenunchiată la picioarele lui, cu mânile puse pe corpul copilului ei și cu fața cufundată în îndoiturile plapomei. Era tot atât de imobilă ca și fiul ei, dar se simția atâta viață în corpul îndoit și în mânile ei. Ea se prăbușise aproape de pat, cu toată ființa ei, cu înflăcărare și aviditate.

„Nu se simția de loc în această cameră, acea spaimă respingătoare la care ne gândim de obiceiu, când se vorbește despre moarte. In tăcerea în care totul era cufundat, în ținuta mamei, în chipul doctorului, se afla ceva atrăgător, mișcător; era acea frumusețe subtilă, abia sezisabilă, a suferinței umane, acea frumusețe pe care nu vom ști încă multă vreme s'o înțelegem și s'o descriem și pe care, cred, că numai muzica o poate înțelege".

* * *

Doctorul plecă deci cu domnul care-l chemase cu atâta grabă și insistență și când sosiră în sfârșit la destinație, află că boala cucoanei pentru care el se silise o clipă să uite propria lui durere și nenorocire, — nu fusese decât o grosolană prefăcătorie. Cucoana profită de lipsa bărbatului, care alergase după doctor, și o șterse cu amantul ei.

Și atât de puternic e egoismul durerii omenești, că acest domn găsi de cuviință să înceapă a se boci înaintea doctorului nenorocit, etalându-și nenorocirea și suferința pe urma fugei soției necredincioase.

* * *

Să nu se creadă însă că în romanele și nuvelele lui Anton Cehov se găsește o etalare de știință medicală plictisitoare de termeni ethnici medicali, cum găsim în multe din romanele așa zise științifice ale școlii naturaliste franceze. Chiar când subiectul poartă un titlu pur medical, cum e de pildă în nuvela **„Tifosul"** îl vedem pe Cehov, descriind nu toată simptomatologia — bună doară în tratatele de patologie — ci numai acele sensații vagi ale răului care formează perioada de invazie a bolii infecțioase:

Iată măiastra schițare a stării eroului pradă bolii:

„Brațele și picioarele lui nu reușiau să se așeze pe bancă, deși era cu totul aproape de el; gura îi era uscată și pastoasă. O ceață deasă năvălise în capu-i și i-se părea că gândurile îi hoinăriau nu numai în cap, dar și în afara craniului, între bancă și oamenii învăluiți de întunericul nopții".

* * *

Ascultați și cum descrie Cehov plăcerea animalică a celor dintâi ore ale convalescenții eroului.

„Când Klimov se trezi, nu era nimeni lângă dânsul. El contempla raza de soare care se juca pe garafa, pe mobilele lui, pe ușă, și începu a râde ...Toată ființa lui, dela cap până la picioare, fu cuprinsă de o senzație de fericire nesfârșită și de plăcerea de a trăi. Se bucura de respirația, de râsul lui; simția plăcerea de a vedea garafa, plafonul, raza de soare, sfoara perdelei. Lumea bunului Dumnezeu, chiar în acest colț atât de strâmt al odăii de culcare, îi părea frumoasă, variată, mare. Când intră doctorul, locotenentul (Klimov) începu a gândi că medicina e un lucru frumos, că doctorul e șarmant și simpatic, că oamenii în genere sunt buni și interesanți".

Cât de vii și adevărate sunt descrierile alienaților dintr'un spital de provincie! (în nuvela întitulată: **„Sala No. 6"**). Nu găsim firește, nici aci terminologia și stilul pedant al profesorilor de clinică.

„Iată un melancolic, un idiot și unul atins de mania persecuțiunii".

„Cu totul aproape de ușă, un bolnav înalt și uscățiv, cu mustățile blonde și ochii roși de plâns, cu capul plecat pe mână, privește fix un punct în spațiu. Zi și noapte tot suspină, dând mereu din cap cu un aer trist și un zâmbet amar. Rar ia parte la convorbiri și nu răspunde de obiceiu întrebărilor ce i se pun. Mănâncă și bea cu un gest mașinal, atunci când i-se dă. După tusea dureroasă care-l scutură, după slăbiciunea lui și după roșața obrajilor, e la începutul ftisiei.

Vecinul său (e Moise, un evreu care și-a pierdut mințile acum 20 de ani, când un incendiu îi distruse tot atelierul lui de șepci) un mic bătrânel, foarte vioiu, mereu în mișcare, cu părul negru și creț ca al unui negru, cu barbișonul de asemenea negru și cu cioc. Se plimbă în sală, de la o fereastră la alta, sau se așează pe pat, a la Turca, *fluerând sau fredonând cântece amestecate cu râsete. Noaptea, aceeași vioiciune, aceeași bucurie copilărească, atunci când se scoală spre a se închina și ruga, lovindu-și pieptul cu amândouă mânile sau răcâind ușa cu degetele"*.

Iată-l și pe **persecutatul**:

„Totdeauna excitat, agitat, trăiește în așteptarea veșnică a nu știu cărui eveniment. Cel mai mic sgomot în vestibul, un țipăt în curte, îl fac să-și ridice capul și să asculte dacă nu cumva vin după el, dacă nu cumva pe el îl caută. In astfel de clipe, fața sa exprimă o neliniște extremă și desgust".

* * *

In opera lui Cehov apar toate clasele societății rusești. Desigur că profesia de medic i-a dat varietatea extraordinară de observațiuni.

Iată ce scrie André Beaunier într'o prefață la traducerea unor nuvele a marelui scriitor rus:

„Profesiunea sa de medic l'a pus în legătură statornică cu toate mizeriile existenții, și acestui fapt se datorește desigur, că nu s'a mărginit la o cunoaștere superficială a mediilor pe care le descria.

El a putut studia de aproape și în cele mai mici detalii suferința zilnică a oamenilor sărmani. Nenorocirile lor el le-a simțit adânc și aceasta se vede în chipul cum vorbește de ele".

Dar iată importanța pe care însuși Cehov o atribuie **înrâuririi medicinii** asupra formării și desvoltării talentului său.

„E de netăgăduit — scrie el — că studiile științelor medicale au avut o înrâurire serioasă asupra lucrărilor mele literare. Aceste studii au lărgit mult câmpul observațiilor mele, mi-au îmbogățit cunoștințele, a căror adevărată valoare pentru mine — ca scriitor — nu va putea fi apreciată decât de acei cari sunt ei înșiși medici. Aceste studii au exercitat asupra mea o înrâurire diriguitoare, și probabil grație medicinii, am reușit să evit multe erori.

Cunoștința științelor naturale și a metodei științifice m'a obligat mereu să fiu cu băgare de seamă. Mă sileam, acolo unde lucrul era cu putință, să mă conformez datelor științifice, și în cazurile când nu era posibil aceasta, preferam să nu scriu. Voiu observa, cu acest prilej, că condițiunile creațiunilor de artă nu permit totdeauna să fii strict conform cu datele științifice: nu se poate reprezenta pe o scenă de teatru o moarte prin otrăvire, astfel cum se produce în realitate, dar fidelitatea către datele științifice trebuie să se facă a fi simțită chiar și în această ficțiune. Trebuie însă, ca spectatorul sau cititorul să-și dea perfect seamă, că e vorba doară de o ficțiune convențională".

* * *

Probabil în acest sens al înrâuririi medicinii asupra creațiilor literare, exprimat de Anton Cehov, trebue să înțelegem părerea de rău ce are creatorul lui **„Ion"** și a **„Pădurii Spânzuraților"**, de a nu fi studiat medicina. Rămâne însă mediul clinicilor și a lumii medicale, care e accesibil tuturora pentru studii și observațiuni.

DOCTORUL YGREC

„ZOOLOGICE"

Pastel domestic

D-lui doctor Ygrec

Un șoricel ca o sfârlează,
Cu gulerul de catifea,
Cu ochii — boabe de cafea —
Se învârtește prin odae
Privind șiret — și cercetează
In taină, toată încăperea...
Apoi, cu dinți de ferestrae,
Incepe-a ronțăi tăcerea...

In camera întunecată,
Retrasă într'un colț, e-o mâță
Pe un covor, înconjurată
De patru-cinci copii de țâță!

....In noaptea care se întinde
Cu 'n arsenal de crep și pete
Pisica fosforu 'și-aprinde;
Apoi cu ghiarele-i de fier
Prinzând ca între baionete
Un șoarice prizonier
Cu trupul cât un degetar,
Cu guler prețios de moire, —
Il scutură... și 'n frenezia
Acestui joc felin, sglobiu,
Dibaciu îi face-autopsia
Cu ghiara — vârf de bisturiu...

ALEXANDRU BILCIURESCU

TH. DOSTOIEWSKY

Adevărul

I

Sunt un om de care râde toată lumea. Unii mă cred nebun dar pentru mine nu înseamnă nimic credința oamenilor; nici nu mă înnalță, nici nu mă coboară. Eu rămân mai departe acelaș om ridicol de care lumea-și bate joc. Și nici nu mă mai supăr. Acum oamenii îmi sunt de o potrivă de dragi chiar când își râd de mine și chiar când sunt dintre cei mai detreabă. Din dragoste pentru dânșii, ași râde și eu, bucuros, dar mă simt atât de trist privindu-i! Și sunt trist pentrucă dânșii nu cunosc **adevărul** și pentrucă eu îl cunosc. Oh! ce greu este, ce nesuferit este să cunoști numai tu însuți adevărul! Acei cari nu-l cunosc, nici nu-l pot înțelege...

Eu, înainte de a-l fi cunoscut, mă căsneam să par ridicul, și, drept să vă spun, nu păream ci eram cu adevărat, după cum am fost totdeauna și după cum, negreșit că voi fi mereu. Știu asta decând am prins a cugeta, decând eram de șapte ani, chiar dinnainte de a merge la școală. La universitate cât am învățat, am avut timp să-mi dau seama bine de tot, cât sunt de ridicul. Așì putea spune chiar că toate studiile mele universitare n'au avut alt rezultat decât de a mă încredința că sunt de ocara lumii și fiecare an mi-a adus dovezi noui. Mai târziu, lucrurile s'au petrecut cu totul la fel. Cu fiecare an, conștiința aceasta a ridicolului sub orice formă, creștea și se întărea. Totdeauna și pretutindeni, oamenii și-au bătut joc de mine, dar nimeni nu bănuia că eu eram cel mai convins de ridicolul meu. Gândul că nimeni nu'nțelegea aceasta, mă umilea mai mult ca tot. Totuș aceasta era o greșală căci am avut totdeauna mândria de a nu recunoaște cu alții ridicolul meu. Mândria aceasta creștea cu anii și de bună seamă, dacă ea s'ar fi născut în clipa când încep aceste spoveduiri pentru nu importă cine, cred că mi-ași fi sburat creerii.

Doamne, cât am suferit în copilăria mea gândind că nu m'ași putea împotrivi totdeauna acelei pofte nebune care mă îndemna să mărturisesc colegilor mei de liceu aceia ce, negreșit trebuiau să afle mai târziu! Dar, crescând, cu toate că învățam în fiecare an să-mi cunosc grozava mea „specialitate", **nu știu pentru ce** m'am simțit puțin mai liniștit. In adevăr, nu știu **pentru ce**; nu pot defini acest **pentru ce**. Poate că datorită negrei mele întristări, isbutisem să-mi statornicesc un gând mult mai sus de puterile mele: acela de a ști că'n lume **totul este fără importanță.**

Da, acest gând mă stăpânește de multă vreme, dar deplina încredințare n'am avut-o decât acum un an.

Totul este fără importanță! Iată adevărul! Există lumea? Sau nu există nimic, nicăiri? Intrebându-mă aceasta, avui revelațiunea **că nu există nimic în jurul meu.** Mi se părea totuși că până atunci fusesem înconjurat de lucruri străine mie; dar înțelesei că toate au fost aparențe goale. Nimic n'a fost, nu este și nu va fi. Și atunci încetai de a mă mai supăra pe oameni sau de a mă mai ocupa de ei. Incetasem de a gândi. Totul mi-era egal și mi-ar fi fost mai mult dac'ași fi căutat să limpezesc „mariie probleme ale existenței". Eu nu deslegasem nimic; problemele mă asediau în zadar. Totul era fără importanță și toate problemele se risipiră...

A fost așa până'n ziua când adevărul m'a desmeticit, a

Fetița mă trage de haină

treia zi din luna Noembrie a anului trecut. N'am uitat cel mai mic amănunt al acestei întâmplări.

O seară posomorîtă. Cea mai posomorîtă din câte se pot închipui. Mă întorceam acasă cam pela 11 ore și socoteam că seara aceia n'ar fi putut fi mai tristă. Plouase toată ziua, o ploaie rece și dușmănoasă. Și iată că la 11 ore ploaia încetă, lăsând în urma ei o umezeală mai nesuferită ca însăși ploaia. Imi ziceam că dacă cineva ar stinge felinarele ar fi mai bine, pentru că lumina devine desolantă când luminează tristețea.

In ziua aceia nu mâncasem aproape nimic.

De cu seară fusesem la un inginer, unde se strângeau mai mulți prieteni. Am stat ca un mut și cred că prezența mea îi plictisea. Vorbeau cu îndârjire, cu transport; dar chestiunea, miezul discuției, le era indiferent. Văzându-i că se înfierbântă de geaba, le zisei:

— Domnilor, **dar asta vă este cu totul egal!**

Dânșii nu se supărară ci începură să râdă de mine așa cum ași fi putut și eu râde de dânșii. Eu le spusesem asta fără enervare, întrucât mie mi-era egal, iar dânșii, înțelegând lucrul, râdeau.

In stradă, gândindu-mă la felinar, priveam cerul, un cer ca de cerneală. Se distingea însă bine croiala norilor cari păreau niște haine vechi, cenușii, cu niște buzunare negre fără fund. In unul din acele buzunare, zării o steluță. Mă uitai fix la ea. Steluța aceia îmi amintea de mine însumi... Da, aceasta era noaptea în care trebuia să mă împușc. Mă hotărîsem cu două luni înainte să mă sinucid și așa sărac cum eram, îmi cumpărasem un revolver minunat. Dar aceste două luni se împliniseră și revolverul rămânea în sertar. Totul mi-era egal, nu-i așa? **Insă ași fi voit ca moartea să-mi fie mai puțin** egală; ași fi vrut să mă împușc într'un timp când aceasta să nu fie egal în toate. Pentru ce? Nu știu. Așa că, în timpul acestor două luni, în fiecare seară mă gândisem la sinucidere. Dar momentul nu venea. Și iată acum că steluța aceia cu sclipiri blânde, îmi vestea scadența. Hotării deci, ca lucrul să se întâmple, negreșit, în noaptea aceasta. De ce mă ispitea această steluță, nu știu, nu șt....

In timp ce mă uitam la cer, o fetiță mă atinse cu cotul. Strada era goală; numai colo un istvostcic 1) dormea pe capră. Fetița era de vre-o opt ani. Rochița-i era toată udă; îmi amintesc mai ales de pantofii ei, de bieții ei pantofi murați și rupți, îi revăd mereu, căci dintru'ntâi nu văzusem decât pantofii.

Fetița mă atinse cu cotul chemându-mă. Nu plângea ci numai scâncea, tremurând ca varga. Abia prinsei două vorbe:

— Mamițica, mamițica!...

O privii din mers, fără să-i răspund, fără să mă opresc. Ea veni după mine, trăgându-mă de haină, și'n glasul ei recunoscui fiorul acela care la copii e nota disperării. (Cunosc atât de bine această notă!) Ințelesei îndată că mama acestui copil murea undeva sau i se întâmplase o nenorocire și că micuța căuta pe cineva care s'o scape.

N'am urmat-o. Am gonit-o. Mai întâiu îi spusei să caute un agent și cum ea-și frângea mânuțele sughițând și se ținea de pulpana mea fără să vrea să mă părăsească, bătui furios din picior alungând-o. Ea zise doar: — „Barine, barine... 2)

Apoi ca o săgeată trecu de cealaltă parte a uliței unde zărise un alt trecător.

Urcai cele cinci etaje și pătrunsei în locuința mea, o biată cameră la mansardă, cu ferestrele spre cer. Un divan îmbrăcat cu pânză ceruită, o masă încărcată cu cărți, și-un fotoliu „Voltaire", bătrân, foarte bătrân, dar foarte odihnitor. Așezându-mă în „Voltaire"-ul meu, aprinsei lumânarea și căzui pe gânduri.

Alături, într'o odaie de care nu mă despărțea decât un perete subțire de scânduri, mergea strună o petrecere începută de trei zile. Odaia aceia era locuită de un căpitan în retragere care avea șase musafiri. Acești șapte oameni beau vutcă și jucau bacara. In noaptea trecută se'ncăeraseră; doi dintre ei se luaseră de păr și se ciocniseră de toate mobilele. Proprietăreasa voise să se plângă la poliție, însă avea o frică nebună de căpitan.

Printre ceilalți chiriași, mai era o femeie micuță, perpelită și bolnăvicioasă, soția unui fost ofițer, cu trei copii, toți bolnavi. Biata femeie avea o frică de căpitan că leșina la vederea lui. Copiii de asemenea. Toată noaptea tremurau și se'nchinau; cel mai mic avea chiar sincope.

Aflasem că adesea căpitanul se oprea pe „Newsky-Prospect" unde cerea de pomană trecătorilor. Nimeni nu mai voia să-l ia în slujbă. Cu mine n'a avut niciodată nimic. Firește că și eu am evitat orice apropiere; nu i-ar fi fost plăcut nici lui, nici mie.

Cât privește zgomotul lui și al prietenilor lui, îmi era indiferent. Totuș îi ascultam toată noaptea, așezat în fotoliul meu. Nu-i auzeam însă căci... îi uitam...

* * *

— Un an!... Iată un an întreg decând stau în fiecare noapte și veghez până în zori. Stau toată noaptea lângă masă sau în fotoliu, fără să fac nimic. Nu citesc, nu gândesc. Las libere gândurile care-mi străbat creerul, și văd în fiecare noapte arzând o lumânare întreagă.

Mă așezai deci și'n noaptea asta ca'n toate celelalte, liniștit lângă masă. Scosei revolverul și-l pusei în fața mea. Imi amintesc că făcând aceasta m'am întrebat: „E sigur?" Și îndată mi-am răspuns: „Da, absolut sigur!", adică îmi voi sbura creerii, mă voi omorî negreșit în noaptea asta.

Dar cât timp va trebui s'aștept în fața mesei ultimul moment? Aceasta n'o știam. Și de bună seamă m'ași fi omorît imediat dacă nu s'ar fi ivit fetița aceia, în stradă...

II

Totul îmi era indiferent, așa e. Dar vedeți, cu toată indiferența mea, nu eram nesimțitor. Simțeam durerea, o rană mă făcea să sufăr chiar moralicește; eram tot atât de milos ca și atunci când nu mi-era totul egal. Câtă milă simțisem cu un minut înainte! Câtă bucurie ași fi simțit ajutând pe copilul acela! Și de ce n'am făcut-o? Pentru o „idele". Pe când fetița mă trăgea de pulpană îmi ziceam că dacă sunt definitiv hotărît s'o sfârșesc cu viața în noaptea aceia, totul trebuia să-mi fie mai mult ca oricând egal. Pentru ce dar am înțeles eu atunci că, desigur, nu totul mi-era egal?

Căci mi-era milă, o milă dureroasă de biata fetiță; o milă dusă până la suferință, care nu era deloc convenabilă în situația mea. Suferința aceasta m'a urmărit până acasă; sufeream chiar când am pus revolverul pe masă și aceasta mă ațâța!

Era multă vreme decând nu mă iritasem în așa grad. Imi dam seama că dacă eram un om, nu eram încă un zero, că nefiind încă un zero, trăiam și că, prin aceasta, puteam suferi, mă puteam irita, mă puteam rușina de faptele mele.

— Fie, dar dacă eu mă omor în două ceasuri, ce-i pasă fetiței, ce-i pasă lumii, ce-i pasă rușinei? Mă transform într'un zero absolut și totuși, conștiința asta de a nu mai exista nu-mi putea risipi nici mila, nici rușinea!

Acest gând mă făcuse să alung fetița. El îmi spusese: „— N'ai tu drept să nu ai milă, când știi că peste două ceasuri totul va dispare?"

Credeți în adevăr că pentru asta am strigat și-am înjurat? Da, eu sunt aproape sigur. Imi dam seama în acel moment că viața și lumea depindeau de mine. Puteam spune chiar că lumea nu era făcută decât pentru mine: eu mă omor și universul este distrus, (cel puțin pentru mine). Fără a ține socoteală că **poate** nimic nu va exista, **în adevăr**, după mine, că universul întreg, atât cât îl cuprindea conștiința mea, se va risipi ca o fantomă, nefiind decât o dependență a conștiinței mele, mă întrebam dacă lumea și oamenii nu sunt iluzia simțurilor mele?

De-odată întorsei chestiunea într'un sens opus și îmi zisei: „Dacă înnainte de a trăi pe pământ ași fi trăit în Marte sau în Lună; dacă acolo ași fi săvârșit cea mai urîtă și mai rușinoasă faptă, lucruri de-acelea care abia se pot imagina în oroarea unui coșmar, și dacă fapta mea ar fi fost cunoscută și m'ar fi împroșcat cu toată rușinea; dacă ași fi venit apoi pe pământ păstrând o amintire conștientă a faptei mele comisă pe altă planetă, și având siguranța că nu mă voi mai întoarce niciodată acolo, ce-ași fi gândit privind spre Lună sau spre Marte? **Mi-ar fi fost aceasta EGAL??** Mi-ar fi fost rușine sau nu?"

Intrebări goale, pentru că revolverul era acolea și pentru că din toată ființa mea credeam că **lucrul** trebuia făcut. Totuși, eram afară din mine; problema mă interesa și mi se părea că n'ași fi putut muri înnainte de a o fi deslegat. Intr'un cuvânt, fetița mă salvase...

In timpul acesta, la căpitan totul începea să se liniștească. Jocul se sfârșise, oamenii mergeau să se culce și eu îi auzeam mormăind și certându-se cu glas lenevos.

Atunci am adormit, ceeace nu mi se întâmpla niciodată la această oră. Am adormit fără să mă îndoesc că...

Ciudate sunt visurile! Acum viziunea se înfățișează într'o claritate ce te împietrește, în amănunte migăloase ca o bijuterie, — acum, așa cum vine în timp și'n spațiu, noțiunile ei contradictorii se confundă cu vagile aparențe. Mi se pare că visele nu excită inteligența ci dorința; nu agită mintea ci inima. Și totuși, ce imaginațiuni subtile produc câte odată visele în creerul meu? Sigur că ele fac parte din acele mii și milioane de complicațiuni care nu se pot înțelege. Astfel, sunt cinci ani decând fratele meu a murit. Il revăd câteodată. Se interesează de treburile mele și dintre noi doi, el e cel mai interesat. Or, eu știu foarte bine, (și în tot timpul visului meu eu știu și îmi amintesc) că fratele meu este mort și îngropat. Cum dar să nu fiu eu uimit că acest mort s'arată trăind și se mișcă în jurul meu? De ce inteligența mea, primește fără ezitare, imposibilul?

Dar iată visul meu din noaptea aceia, visul meu dela 3 Noembrie!

Oamenilor le place să mă exaspereze, repetându-mi **că nu este decât un vis.** Ce deosebire se poate vedea între vis și realitate dacă noi cetim mai deslușit adevărul în vis? **Dacă ai cunoscut vre-odată adevărul, dacă l'ai văzut, nu te poți înșela asupra lui căci el este unic și nu importă dacă l'ai văzut în vis sau în realitate!**

Ei bine, fie! Un vis! „Nu e decât un vis!" Dar această viață pe care o lăudați, voiam s'o sting prin sinucidere iar visul meu, — VISUL MEU! — oh! el mi-a deschis o lume nouă și infinită!

Ascultați.

Am spus că adormisem fără să mă îndoesc că... Continuam chiar, pe când adormeam, să cuget asupra aceloraș probleme. Indată visai că iau revolverul și că, rămânând așezat în scaun, îl îndreptai spre inimă, (nu spre cap, cu toate că eram până atunci hotărît să-mi sbor creerii prin tâmpla dreaptă). Așteptai o secundă sau două, nemișcat. Lumânarea, masa, zidul din fața mea, începură a se clătina, a șovăi... Mă grăbesc să trag...

Se întâmplă uneori în vis ca cineva să cadă dela o mare înnălțime să se rănească sau să-l lovească cineva, însă nu simte niciodată dureri, afară de cazul când din întâmplare se lovește singur în pat și atunci, aproape întotdeauna, durerea îl deșteaptă. Eu nu simții nici o durere, însă detunătura mă cutremură violent și de-odată totul se stinse în jurul meu și totul deveni îngrozitor de negru. Eram ca orb și mut...

Mă regăsesc culcat pe ceva tare, întins pe spate, incapabil de cea mai mică mișcare. In jurul meu se vorbește, se face zgomot; aud vocea adâncă a căpitanului, miorlăitul proprietăresei. Apoi o pauză. Și iată că cineva mă pune și mă ia într'un cosciug. Il simt clătinându-se pe umerii celor ce-l poartă și pentru prima dată căpătai convingerea că sunt mort, mort de tot. Știu, nu

1) Birjar.

2) Boerule, stăpâne.

Continuare în pag. IV-a

mă îndoesc şi nu mă revolt; simt, judec, dar sunt mort. Insă, cum se întâmplă totdeauna în vis, primesc lucrul fără să-l discut.

Mă înmormântează. Lumea pleacă... Sunt singur, părăsit. Nu mă mişc.

Când mă gândeam, înainte de a muri, că voi fi pus într'o groapă, n'aveam decât o senzaţie de frig şi de umezeală. Acelaş lucru şi acum. Mi-e foarte frig, mai ales la degetele picioarelor... Atât.

Apoi, — lucru foarte simplu, — n'aştept nimic, admiţând ca o axiomă că un mort nu mai are nimic de aşteptat. Dar ce umezeală!...

Nu ştiu cât a trecut. O zi, mai multe zile, mai puţin? Nu ştiu. Atât că pe ochiul stâng îmi căzu o picătură de apă străbătută prin capacul sicriului... După un moment o alta, apoi a treia, pe urmă mereu, mereu, din moment în moment. O mânie puternică mi se aprinse în inimă, unde simţii o durere fizică. „E rana mea, gândii. Lovitura de revolver... Glonţul e acolo..." Iar picătura cădea mereu, în fiece clipă: drept peste ochiul meu închis. Strigai de-odată, nu cu vorbe ci în gând, către Stăpânul vieţii şi al morţii:

— Oricine ai fi, dacă eşti, şi dacă există pe de-asupra puterilor naturale care se joacă acum cu mine, o Providenţă, las'o să-şi împlinească vrerea aici. Dar dacă te răzbuni pentru sinuciderea mea idioată, să ştii că nici un chin, oricare ar fi, nu poate egala dispreţul ce-ţi arunc în obraz şi care va dăinui milioane de ani, tot atât timp cât va dura şi meseria ta de călău!

Tăcui. Fu o clipă lungă de linişte întreruptă doar de zgomotul picăturii care cădea regulat. Ştiam însă, prevedeam cu o limpezime imperturbabilă şi supraomenească, că îndată se va schimba totul. Şi iată în adevăr, că mormântul meu se deschide... Adică... în sfârşit, nu ştiu dacă s'a deschis sau nu... Simţii însă că sunt desmormântat, apoi luat de cineva cu care străbătui imensitatea. Şi'ncepui să văd!

Noaptea era adâncă. Niciodată, niciodată nu fusese noaptea aşa de adâncă. Departe de pământ, pluteam în spaţiu şi nu'ntrebam nimic pe cel ce mă'nsoţia. Aşteptam nerăbdător. Aveam certitudinea că sunt fără frică şi acest simţimânt mi-aprindea mintea. Cât timp a durat drumul nostru? Nu pot socoti. Totul se petrecu aşa cum se petrec lucrurile în vis, unde nu se ţine socoteală nici de timp, nici de spaţiu, nici de legile vieţii, nici de logică şi unde nimeni nu se opreşte decât la unicul punct care interesează inima noastră...

Văzui de-odată lucind în noapte o stea...

— E Sirius? întrebai eu. (Nu mi-am putut reţine această întrebare, deşi îmi poruncisem să tac).

— Nu, aceasta e steaua pe care ai văzut-o tu între nori, când te'ntorceai acasă, îmi răspunse acel cineva care mă însoţea dar pe care eu nu-l vedeam. Ştiam că trebuia să aibă o figură omenească şi, lucru ciudat, simţeam pentru el un profund desgust. Ce? Eu dorisem nesimţirea. Mă omorîsem pentru asta şi iată-mă acum însufleţit încă, în mâinile unui însufleţit. Ah, ah! Este deci o viaţă dincolo de mormânt, gândii în visul meu, cuprins de ameţeală, dar tot inima de altădată o am în mine. „Totuş, dacă trebue să fiu încă, dacă trebue, după cerinţele unei inevitabile voinţe, să exist încă, nu mai vreau să fiu învins şi umilit!'

— Tu crezi că mi-e frică, şi mă dispreţueşti, zisei pe negândite tovarăşului meu.

Şi vorbele astea umilitoare, în care se oglindea toată mărturisirea slăbiciunii mele, nu le putusem reţine şi simţii, ca impunsătura unui ac, înţepându-mă ruşinea în inimă.

El nu-mi răspunse, dar eram sigur că nu mă dispreţueşte, că nu-şi bate joc de mine, că nu-i este nici măcar milă şi că drumul nostru avea un ţel misterios şi unic, singurul care mă interesa. Mă cuprinse groaza. Tăcerea înfiorătoare a singurătăţii şi a tovarăşului meu, îmi amorţea mintea.

Pluteam mereu... Nu mai vedeam constelaţiile cunoscute. Poate că trecusem de acele spaţii ameţitoare unde străluceau stelele misterioase ale căror raze ne vin pe pământ de mii şi milioane de ani, când o neaşteptată cutremurare lăuntrică mă dărâmă: **soarele nostru!** Vedeam soarele nostru!... Ştiam bine că acela nu putea fi soarele **nostru** cel adevărat, soarele pământului nostru şi că eram mult mai departe ca el în infinit. Totuşi, toată fiinţa mea îmi spunea că acest soare şi al nostru, sunt doi aştri identici, că unul e repetirea celuilalt.

Un fel de sentiment filial mă cuprinse. Puterea familiară a luminei, a aceleiaşi lumini care m'a născut, mă îmbrăţişa acum, şi pentru prima dată, decând eram mort, simţii isvorând în mine viaţa de altădată, — viaţa!

— Dar dacă acesta este soarele, sau dacă soarele acesta e la fel cu al nostru, unde este pământul?

Şi tovarăşul meu îmi arată o steluţă ce răspândea în noapte o lumină de smarald.

Plutirăm spre ea.

— Se poate dar ca universul să fie alcătuit din asemenea repeţiri? Aceasta e legea universală? Dacă steaua de acolo, sau alta, **este un pământ**, este unul la fel cu-al nostru? Unul asemănător, tot atât de nefericit, tot atât de sărac, dar etern iubit şi care naşte chiar printre copiii săi cei mai ingraţi, o dureroasă dragoste pentru el?

Eram sfâşiat de-o iresistibilă pasiune pentru pământul matern ce-l părăsisem...

...Şi imaginea sărmanei fetiţe ofensate îmi străbătu gândul...

— Vei şti tot, îmi zise tovarăşul meu de drum cu o voce care mi se păru tristă.

Ne apropiam repede de planetă. Creştea văzând cu ochii. Putui distinge un ocean, conturul Europei... Şi un fel de gelozie, măreaţă şi sfântă, se aprinse în mine. „Cum poate exista o asemenea repeţire şi pentru ce? Iubesc pământul unde mi-am lăsat împroşcat sângele şi nu-l iubesc decât pe el şi niciodată, niciodată n'am încetat să-l iubesc! Chiar în noaptea asta, părăsindu-l, îl iubeam mai cu disperare ca niciodată! Pe acest alt pământ, o fi suferinţă? Pe al nostru nu poţi iubi decât **în durere şi prin durere**; noi nu cunoaştem altă iubire... Eu vreau să sufăr pentru a iubi! Şi cât aşi fi de fericit acum să pot scălda în lacrimile şi'n sărutările mele pământul părăsit! Nu! Eu nu vreau viaţa pe un alt pământ! Eu refuz viaţa!"

Dar tovarăşul meu mă părăsise... Fără să fi băgat de seamă, mă şi aflam pe acest alt pământ! Lumina soarelui era intensă şi dulce, aerul uşor, fermecător, ca aerul paradisului. Credeam că sunt în una din insulele archipelagului grec sau undeva pe marginea unui continent ce se'nvecinează cu acest archipelag. Totul era ca şi la noi, dar totul strălucea ca o sărbătoare, ca o zi de sfântă solemnitate. Marea de smarald se alinta unduindu-şi graţia spre ţărmul pe care-l îmbrăţişa cu o dragoste visibilă, aproape conştientă. Arborii, înalţi şi frumoşi, erau în toată înflorirea şi din înnaltul cerului, nenumărate rânddunele m'acopereau cu ciripitul lor viu şi tandru, care parcă era alcătuit din vorbe de dragoste. Iarba parfumată, strălucea în mii de culori. Păsărelele, în stoluri, se'nvârteau încoaci şi'ncolo fără frică; mi se aşezau pe umeri, pe mâni şi pline de bucurie mă alintau cu aripioarele lor tremurătoare.

In sfârşit văzui şi pe locuitorii acestui pământ fericit. Dânşii chiar, veniră la mine, mă înconjurară şi mă îmbrăţişară. Copiii soarelui! Oh! aceşti copii ai soarelui, cât erau de frumoşi! Niciodată, pe pământul nostru, n'am văzut frumuseţea umană atingând în acest grad, perfecţiunea. Doar la copiii noştri, şi numai la vârsta cea mai fragedă, poate că s'ar găsi câteva slabe amintiri ale acestei frumuseţi. Ochii acestor fericiţi scânteiau într'o claritate de rouă, strigau inteligenţa, pacea şi bucuria. Vorbele lor erau dulci, copilăroase...

Oh! Dela cea dintâi privire, am înţeles totul, totul! Acesta era pământul dinnainte de păcat. Sufletele astea nevinovate, trăiau în paradisul pe care universala legendă îl atribue primilor noştri părinţi! Da, aici tot pământul nu era decât un paradis!

Şi toţi oamenii aceştia cu râsul vesel, se grăbeau spre mine, desmerdându-mă. Mă luară la dânşii, şi fiecare se trudea să mă liniştească. Nu mă întrebau nimic. Păreau a şti totul. Ei nu voiau nimic dela mine înainte de a-mi fi şters de pe faţă toate urmele suferinţei...

III

Ei da, oameni îndărătnici! Fie, Acesta nu este decât un vis! Totuşi dragostea acestor oameni nevinovaţi şi frumoşi, mă va întovărăşi veşnic. Acum încă simt că iubirea lor îmi îmbălsămează sufletul. Aceasta pentru că i-am văzut, i-am iubit, în adevăr, cu tot eul meu şi când a trebuit să plec, oh! cât am suferit!

Da, i-am înţeles îndată. Inţelesei chiar că'n unele privinţe ei păreau că nu'nţeleg, căci eu, ticălos petersburghez, ordinar progresist rus contimporan, nu puteam înţelege de pildă, că ştiind tot ei nesocoteau ştiinţa noastră. Dar nu-mi trebui mult timp să aflu că ştiinţa lor se nutrea intuitiv, că năzuinţele lor nu erau aceleaşi ca pe pământul nostru. Ei erau fără dorinţe; ei nu urmăreau ca noi, ştiinţa vieţii, căci viaţa lor era complectă. Şi cunoştinţele lor erau astfel mult mai adânci şi mult mai ridicate ca ale noastre, căci ştiinţa noastră caută să explice viaţa, să obţie o conştiinţă raţională a vieţei, pentru a învăţa apoi pe alţii să trăiască, în timp ce dânşii n'aveau ce face cu această ştiinţă pentru că ei ştiau cum trebuie să trăiască şi pentru că ei ştiau fără raţionament.

Imi arătară copacii lor şi rămăsei uimit de dragostea ce le-o arătau: păreau că se adresează unor egali şi, ştiţi, poate nu mă voi înşela spunând că steteau de vorbă cu dânşii, că aflaseră graiul lor. Aveau pentru întreaga natură aceeaş privire frăţească şi erau iubiţi de animalele cele mai sălbatice pe cari le îmblânziseră cu dragostea lor. Imi vorbeau despre stele şi nu'nţelegeam totdeauna graiul lor; dar sunt încredinţat că aveau cu ele alte apropieri decât cu gândul; pe o cale sufletească.

Oh! Minunaţi oameni! Ei nici nu căutau să fie înţeleşi de mine; mă iubeau fără aceasta. Ştiam de altfel că ei înşişi nu mă înţelegeau. Evitam să le vorbesc despre pământul nostru. Ii adoram. Ei vedeau aceasta şi se lăsau adoraţi fără sfială falşă căci mă iubeau. Şi aşi fi putut să le sărut şi picioarele, căci îi iubeam...

Câte odată mă întrebam, cum puteau ei să nu ofenseze pe un rău ca mine? Şi adesea mă trudeam să înţeleg cum puteam eu, lăudăros şi mincinos, să nu le vorbesc de ştiinţa mea despre care ei nu aveau, desigur, nici o ideie? De a nu căuta să-i uimesc şi, **din dragoste pentru ei**, să-i instruesc?

Erau veseli şi neastâmpăraţi ca nişte copii. Rătăceau străbătând fermecătoarele lor păduri, cântând cântece dumnezeeşti. Nu se hrăneau decât cu mâncări uşoare, fructe, miere şi lapte şi nu le trebuia decât foarte puţină muncă. Imbrăcămintea de asemenea, nu le cerea multă treabă. Cunoşteau dragostea şi aveau copii; dar n'am băgat niciodată de seamă la dânşii avânturile acelea îngrozitoare ale bestialităţii care ne tiranizează pe toţi pe pământul nostru şi care este **isvorul aproape unic al tuturor păcatelor noastre**.

Naşterile îi bucurau şi făceau sărbătoare copiilor ca unor tovarăşi de fericire. Nici urmă de gâlceavă sau de gelozie, oh! nici măcar bănuială de gelozie! Copiii erau ai tuturor, căci toţi formau o singură familie. Boale aproape de loc. Cunoşteau totuşi moartea, însă bătrânii mureau dulce, adormind, înconjuraţi de prieteni cărora le spuneau „la revedere' şi-i binecuvântau surâzând... Căci ei nu plângeau în faţa morţii: moartea nu era decât sfârşitul liniştit al liniştitei lor iubiri.

M'am gândit întotdeauna că ei rămâneau în legătură cu morţii lor. Nu înţelegeau aproape nimic când eu le vorbeam despre viaţa veşnică. Despre aceasta erau convinşi şi deci nu mai era „o chestie" pentru ei. N'aveau templu, dar profesau o imensă religie pentru natură prin care înţelegeau **Tot Universul**. Nici un cult, dar această convingere bine stabilită: când descoperirile lor au atins limitele naturii, atunci adoraţia lor pentru cei în viaţă se întregeşte cu aceia pentru cei morţi, încadrându-i pe toţi într'o totală şi absolută uniune a întregului Univers. Aşteptau acest moment de bucurie, dar fără nerăbdare, având-l deja prin presentiment.

Seara înaintea somnului, le plăcea să facă coruri armonioase în care-şi exprimau frumuseţile dragostei, ale naturii, ale pământului, ale mării, ale pădurii, cântece naive care porneau din inimă şi mergeau la inimă. In toată viaţa lor, nu încetau de a se contempla unul pe altul într'o mută şi necontenită iubire. Mi-era peste putinţă să înţeleg tot sensul cântecelor lor; ele rămâneau inaccesibile spiritului meu, dar inima mi-se îmbiba de ele din ce în ce.

Şi-mi veni în minte să le spun că de multă vreme presimţisem fericirea lor, că deja pe pământ mi-o **reamintisem** cu o tristeţă care atingea uneori intensitatea unei dureri ucigătoare; că adesea nu putusem privi apusul soarelui fără să mă înnece plânsul, că ura mea contra semenilor mei nu era fără obidă, şi că mă mă'ntrebasem: pentru ce nu-i pot urî fără să-i iubesc, şi pentru ce nu-i pot ierta? Pentru ce atâta tristeţă în atâta dragoste? Pentru ce atâta dragoste în atâta ură?

Ei mă ascultau şi vedeau bine că nu mă pot înţelege. Totuşi îşi dădeau seama cât mi-era de dureros gândul că-mi părăsisem fraţii. Eu însumi, în faţa privirilor lor pline de iubire, simţeam inima devenindu-mi nevinovată şi dreaptă ca şi a lor şi nu mai aveam păreri de rău că nu-i pot înţelege. Plinătatea vieţei lor mă fericea şi rămâneam în extaz privindu-i...

Ah! ah! Mi se va râde 'n nas, asigurându-mă că niciodată într'un vis nu se pot pătrunde astfel amănuntele psihologice, că amănuntele acestea le-am născocit eu şi că visul nu mi-a putut dărui decât sensaţii confuze. Şi câte râsete când afirm că lucrurile s'au petrecut totuşi aşa cum le spun! Doamne, ce bucurie fac eu oamenilor! Ei da, cert, n'am fost impresionat decât de senzaţii în visul meu; ele singure au rămas ca o amintire înfiptă'n inima mea rănită. Da, imaginele şe formele erau atât de armonioase, atât de frumoase şi atât de adevărate, încât era peste putinţă, în adevăr, ca deşteptându-mă, să fi avut puterea să le spun cu slabele mele vorbe, totul trebuie deci să se şteargă în spiritul meu, pentru ca apoi inconştient, să inventez amănuntele, desfigurându-le, negreşit, mai ales în această dorinţă pasionată de a da cât mai repede cu putinţă cel puţin sensul lor general. Dar în fond, pentru ce n'aşi fi crezut când spun că toate s'au petrecut întocmai aşa? A fost poate de mii de ori mai bine, dar **a fost**. Ştiţi, acesta nu era poate numai un vis, căci se iveşte acum o întâmplare de-un adevăr atât de îngrozitor că aceasta depăşeşte marginile unui vis. Dacă acesta era un vis, a fost zămislit de inima mea. Dar inima mea singură era în stare să producă cumplitul adevăr ce s'a ridicat în faţa mea? Ah! Inima mea meschină, chiar unită cu inteligenţa mea nevoiaşă, ar fi putut vreodată să ridice acest orbitor adevăr? Judecaţi înşi-vă. Am ascuns aceasta până acum, dar, în sfârşit, trebue să spun tot adevărul! Ascultaţi deci: **i-am ticăloşit pe toţi!**

IV.

Da! Am sfârşit desfrânându-i pe toţi!

Imi amintesc foarte bine cum, cu toate că nu-mi pot explica pentru ce. Visul meu a ţinut zece veacuri. Dar el nu mi-a lăsat decât o singură sensaţie foarte clară. Eu am fost unicul isvor al corupţiunei lor. Tot acest pământ fericit şi nevinovat înnainte, a fost destul să viu eu pentru a-l molipsi în întregime, cum un microb de ciumă molipseşte ţări întregi. Ascultându-mă învăţară să mintă, să iubească minciuna şi să înţeleagă frumuseţea.

Aceasta începu ca un joc de copil, prin mici capricii şi jocuri de dragoste. Dar miasma minciunii străbătu repede în inimile lor naive şi le plăcu. De îndată, — oh! cât de repede! — se născu **Sensualitatea**, din care purcese **Gelozia** care la rândul ei dădu viaţă **Cruzimei**... Nu mai ştiu când, dar foarte curând se făcu prima vărsare de sânge. Ingroziţi, oamenii începură a fugi, a se izola. Făcură **alianţe** unii contra altora, cunoscură **ruşinea** şi-i dădură un titlu glorios: **onoarea**. Atunci fiecare **naţiune** avu un **stindard**. Apoi oamenii declarară **războI** animalelor care se'nfundară în păduri şi deveniră duşmani ai omului. Incepu lupta dintre indivizi pentru „al tău' şi „al meu". Se născociră **limbile**, se zămisli **Durerea** şi se amorezară oamenii de ea. Toţi oamenii aceştia erau chinuiţi de durere şi spuneau că numai prin ea se poate ajunge la adevăr. Aceasta fu originea ştiinţei. De îndată ce deveniră răi, începură să vorbească despre **fraternitate, umanitate**, înţelegând aceste idei. De îndată ce deveniră ucigaşi, începură să vorbească de **justiţie**, creând **coduri** care s'o păstreze şi **eşafoduri** care s'o păzească. Abia-şi reaminteau de ceeace pierduseră, nevoind să creadă în nevinovăţia şi'n bunătatea lor trecută, râzând chiar de fericirea de atunci, socotind-o o fabulă, ne mai putându-şi-o închipui sub forme reale. Insă cu toate că-şi pierduseră încrederea în trecuta lor desfătare, păstrau totuşi o atât de intensă dorinţă de a redeveni curaţi şi fericiţi, încât se pierdură ca nişte copii în propriile lor dorinţe. Ei îşi îndumnezeiră dorinţele, le construiră **temple**, îngenunchiară în faţa propriilor lor idei, în faţa idolului **Dorinţei** lor şi, încredinţaţi că e nerealizabil visul lor, îl adorau cu lacrimi şi mătănii. Insă dacă unul dintre ei ar fi găsit fericirea lor pierdută, dacă le-ar fi arătat-o şi i-ar fi întrebat: „Voiţi să fiţi din nou cum aţi fost?", ei ar fi răspuns „Nu!"

Imi spuneau: „Fie, suntem mincinoşi, răi, nedrepţi. Ştim astea şi le deplângem. Ne pedepsim mult mai aspru poate de cum ar face-o judecătorul milostiv căruia îi nesocotim numele. Insă cu ştiinţa, şi prin ea, vom regăsi adevărul şi de data asta vom avea conştiinţă. Ştiinţa este superioară sensaţiilor. Conştiinţa de viaţă preţueşte mai mult ca viaţa. Ştiinţa ne dăruieşte mintea care ne va deschide legile fericirei şi conştiinţa legilor fericirei preţuieşte mai mult decât fericirea."

Iată ce-mi spuneau ei şi fiecare se pătrundea mai mult de dragostea pentru sine şi fiecare devenea atât de gelos de personalitatea lui, încât se silea să coboare pe a celorlalţi, consacrând acestei preocupări toată viaţa. Atunci apăru **robia**, chiar robia de bunăvoie. Cei slabi se plecară celor puternici, astfel ca aceştia, ocrotindu-i, să-i asuprească şi mai mult, iar ei, la rândul lor, să asuprească pe cei mai slabi ca ei. Se iviră oameni drepţi cari le spuseră că sunt prea mândri, nedrepţi, neruşinaţi. Toţi râseră de ei sau îi bătură cu pietre. Sângele sfânt stropi atunci treptele templelor...

Pe de altă parte, alţi oameni începură să caute cum ar putea să reorganizeze societatea în aşa fel ca fiecare să înceteze de a se iubi pe sine mai mult decât pe altul şi să nu fie o piedică pentru ceilalţi. Se inventă atunci teoria **comunităţii** solidare şi această ideie aprinse popoare întregi. De altfel, toate minţile alese erau încredinţate că ştiinţa, cuminţenia şi simţul de conservare, vor sfârşi silindu-i pe oameni să se reunească într'o societate raţională. Spre a grăbi evenimentul, cei mai „cuminţi" se grăbiră să facă să dispară toţi acei cari nu erau „cuminţi", cari nu înţelegeau „ideia' sau cari întârziau izbânda. Dar simţul de conservare slăbi îndată. Veniră mândrii şi sensualii cari cerură neted tot sau nimic. Ca să obţie „tot", recurseră la **crimă**, iar pentru a obţine „nimic', (atunci **când greşeau tot**) — la **sinucidere**. Se înfiripă cultul neantului cu „pacea veşnică în suferinţă." In sfârşit, oamenii se lăsară de această muncă sterilă şi pe obrazul lor apăru suferinţa, pe care o botezară **frumuseţe**, căci „nu există geniu decât în suferinţă", iar poeţii glorificară suferinţa!...

Eu, rătăceam printre ei, muşcându-mi mâinele, plângându-le rătăcirea, iubindu-i poate mai mult ca în zilele curăţeniei şi frumuseţei lor. Iubeam de asemenea pământul lor corupt mai mult decât fostul lor paradis. Vai, e felul meu de a iubi totdeauna chinul şi durerea, dar pentru mine singur, căci pentru ei îi plângeam. Mă învinovăţeam cu desnădejde, mă blestemam şi mă dispreţuiam. Şi le strigam că eu sunt singurul vinovat, că eu îi molipsisem cu minciuna. Ii rugam să mă răstignească şi-i învăţam cum să-mi facă crucea. N'aveam tăria să mă omor singur ci voiam să mor de mâna lor, mi-era sete de torturi, sete de a-mi vărsa sângele până la ultima picătură... Ei îşi băteau joc de mine, socotindu-mă, în sfârşit, nebun. Spuneau că eu n'am făcut altceva decât să întregesc dorinţele lor tainice şi că aceia ce era acum nu putea să nu fie. In sfârşit îmi spuseră că deveneam primejdios şi că mă vor închide la balamuc dacă nu vreau să tac.

Zării rebolverul, gata încărcat

Atunci devenii atât de trist, atât de trist, că inima mi-se strînse... Mă simţii murind, şi-atunci...

Ei bine, atunci m'am deşteptat!...

V.

Se făcea ziuă. Erau aproape şase ore. Mă regăsii în „Voltaire"-ul meu. Lumânarea era stinsă... Totul dormea şi'n jurul meu stăpânea tăcerea... Sării de-odată, uimit până la nebunie. Niciodată nu mi-se întâmplase aşa ceva, niciodată n'adormisem pe scaun. Zării revolverul, gata, încărcat. Il aruncai departe de mine. Oh, acum, viaţa, viaţa! Ridicai braţele invocând **Adevărul Etern**... adică nu, n'am invocat nimic ci începui să plâng... Un transport infinit îmi zguduia fiinţa. Da, viaţa, pentru a putea propovădui oamenilor **adevărul**! Mă hotărâi la aceasta într'o clipă şi pentru toată viaţa. Voi propovădui! Voi merge, voi merge să spun Adevărul! Căci l'am văzut, l'am văzut cu ochii mei, în toată strălucirea lui!...

De atunci propovăduesc. Iubesc mai mult pe cei ce-şi râd de mine decât pe ceilalţi. Pentru ce? Nu ştiu. Dar doresc ca aceasta să rămână aşa. Mă înşel adesea, nu ştiu dacă experienţa îmi va folosi şi fără îndoială că voi greşi de multe ori până voi învăţa să predic cum trebue, adică până voi afla ce vorbe şi ce fapte sunt cele mai bune pentru a convinge, căci e foarte greu, îmi dau bine seama. Dar cine nu greşeşte? Totuşi, toţi merg spre aceeaş ţintă, cumintele ca şi netrebnicul, însă pe alte căi. E un adevăr vechi. Nu mă voi putea însă înşela mult, căci eu am văzut adevărul! Nu l'am născocit! L'am văzut! L'am văzut! Şi fără a pierde facultatea de a trăi pe pământ. Nu vreau şi nu pot să cred că perversitatea poate fi condiţiunea normală a omului. Pot râde oamenii de credinţa mea, însă mi-o păstrez: eu am văzut adevărul! Nu l'am născocit! L'am văzut! L'am văzut! Şi icoana lui vie stăpâneşte sufletul meu pentru veşnicie. L'am văzut atât de întreg, în cât nu cred că oamenii nu-l vor putea cunoaşte. Cum aşi putea să le atribuii greşeli ireparabile? Nu mă pot înşela. Poate că voi fi silit la început să-mi caut vorbele; dar nu mult, nu mult! Icoana vie a adevărului va fi de-apururi în faţa mea, călăuzindu-mă totdeauna. Am puterea şi voi vorbi, şi voi trăi mii de ani!

Ştiţi, voiam la început să vă ascund că **eu i-am pervertit**. Aceasta era o greşeală; cea dintâi greşeală. Dar **Adevărul** mi-a spus: „Nu minţi!' Şi am vorbit...

Cum se va înfăptui acest paradis? Nu ştiu. Aici toate vorbele mă trădează. Cu visul meu, am pierdut impresiunile şi expresiunile principale, cele mai trebuincioase. Şi zeflemiştii spun: „Vis, halucinaţii, delir..." Ei şi? Ce este un vis? Viaţa noastră însăşi, este altceva decât un vis? Şi-apoi, chiar dacă nu s'ar înfăptui paradisul, voi propovădui, cu toate astea!

Şi doar lucrul e atât de simplu! Intr'o zi, **într'o oră**, totul s'ar putea împlini! IUBIŢI-VA UNII PE ALŢII! Iată tot! Un adevăr vechi, de câte-va secole! Răul este acesta: „Conştiinţa de viaţă preţueşte mai mult ca însăşi viaţa; conştiinţa legilor fericirei preţueşte mai mult decât însăşi fericirea.' Iată ce trebue lovit. Şi voi lovi, eu!

O, dacă toată lumea **ar voi să vrea!**...

Şi acea fetiţă!... Am regăsit-o!...

Trad. de G. M. VLADESCU

Din PARABOLE CINICE

HAN RYNER

Izvorul

La bătrâneţă, hazardul cutreerărilor lui aduse pe Psychodor cinicul pe pământul grecesc. Faima ducând zvonul călătoriilor lui şi proclamându-i înţelepciunea, o mulţime de oameni se adunară în jurul lui.

Unii îl întovărăşeau pretutindeni, făcându-se, cam fără voia-i, discipolii lui. Alţii îl ascultau, curioşi, un ceas, o zi, o săptămână, după care se depărtau dând din cap de milă sau de-admirare.

Cei mai mulţi, întorcându-se acasă, găseau cuvintele lui Psychodor ne'nţelese, ca nişte oracole şi că, chiar mai mult decât Phoibos, filosoful merita numele de sucit. Grecii cei hâtri, cari iubeau enigmele, alergau însă să asculte pe înţelept şi să încerce a-i pătrunde cuvintele sale învăluite.

Pentrucă el nu dădea de-adreptul poveţe pentru purtare sau adevăruri fizice. Ci, ca un poet sau ca un bătrân înclinat spre copii, povestea fabule şi mituri, poveşti. Cele mai adesea nu se ostenea să despoae învăţătura din învelişu-i meşteşugit şi mulţi ascultau numai nişte povestiri cari-i făceau să petreacă.

Când era întrebat, răspunsul lui începea mai totdeauna prin această recomandare:

— Ascultaţi o parabolă.

Intr'o zi, printre ascultătorii lui, se găsea un alt bătrân filosof. Stând aproape de Psychodor, Lycon, cu capul plecat, asculta serios, iar cu capătul toiagului său schiţa nişte semne misterioase. In mijlocul lor era o figură care semăna cu cel ce vorbea, dar ţinea un deget pe buzele-i strânse.

Când Psychodor tăcu, Lycon, bătrânul înţelept, pe care mulţi îl socoteau mut, întrebă:

— De ce vorbeşti?

Şi fără să mai aştepte răspuns urmă:

— Nimic nu-i mai nefolositor decât vorba. Şi nimic, une-ori, nu-i mai rău. Cuvintele pe cari tu le rosteşti sunt pentru urechile învecinate nişte zgomote zadarnice şi străine.

De mai multe ori, o Psychodore, maximele spuse în chip nobil de tine, le-am auzit repetate pentru scuzarea sau slăvirea unor josnice gesturi. Şi mă apucă fiorii când mă gândesc c'am cutezat câteva cuvinte şi eu. Pentrucă poate preceptul cel nobil a contribuit să prilejască, poate, gestul cel josnic.

— Cu alte cuvinte raza soarelui şi picătura de rouă, hrană şi miere în vinele smochinului, în florile cucutei se prefac în otravă. O mulţime de raze şi puzderie de picături cad de asemenea de prisos în mocirlă sau pe o stâncă. Cu toate astea, o Lycon, nu vei povăţui doar soarele să se stingă sau roua să se usuce pe veci.

— Crede-mă, o Psychodore. Hai mai bine în singurătatea mea unde cugetările imitează tăcerea florilor înflorite. Vom privi împreună aceleaşi lucruri, pe rând. Când ni se vor întâlni ochii, fiecare va iubi frumuseţa privirei prieteneşti. Limba noastră va rămânea însă nemişcată în umezeala fericită a gurei. Iar dacă emoţia va ajunge covârşitoare, dreptele ni s'or strânge.

— Nu azi voiu merge în singurătatea-ţi, îngână Psychodor.

Lycon se ridică atuncea să plece. Dar Psychodor îl opri printr'un semn şi prin aceste cuvinte:

— Inainte de a te depărta, o prea înţeleptule Lycon, ascultă o parabolă:

Mă oprii lângă un izvor îmbielşugat şi limpede a cânta vesel ca o fecioară. Câtiva paşi mai departe, solul lipsea, se rupea de-odată în faţa râului. Cascada era însă un salt voios.

Ajunsei şi'n partea de jos şi spusei izvorului ce văzui. Lăcomia oamenilor divizase în canale rectilinii nobilul râu. Şi din limpezimea-i zveltă, făcuseră o urăţenie care se târa mocirloasă şi grea. Nu ştiu dacă izvorul mi-a auzit prevestirile întristate. El nu răspunse decât urmându-şi înainte mişcarea generoasă şi cântul.

— O izvor opreşte-te, strigai. Incetează o muncă nefolositoare. Tu nu mai curgi.

Zgomotul apei pe prundiş părea a râde de mine.

— Opreşte-te, o izvor. Nişte nebuni au făcut din vieaţa ta care curge, o neclintită moarte. In mijlocul văei, fluviul tău, izbit de-un zăgaz gros şi înalt, se-ntinde în mlaştină ciumată. Opreşte-te, o izvor, pentru-că te prefac, scump învietor, în semănător de boale şi moarte.

Izvorul urmă înainte să curgă, cu acelaş cântec hotărât.

— Opreşte-te, o izvor. Pentru-că într'o zi, prin îngrămădirea apelor tale, vei nărui zăgazul pe care oamenii l'au zidit cu pietre şi nebunie. Stavila răsturnată sub greutatea-ţi, tu nu vei mai putea să-ţi opreşti căderea înfocată şi, în locul unui fluviu fecundător, vei răspândi pe plaiuri inundarea şi pustiirea. O izvor, tu ale cărui ape-s un râs, opreşte râsul apelor tale, care va sfârşi prin a face să plângă bietele Efemere.

Făr-a răspunde, izvorul urmă mai departe să curgă.

Mă depărtai, întristat de înverşunarea izvorului şi de nebunia oamenilor.

Peste mulţi ani trecui din nou pe acolo. Ţinutul se schimbase din nou. De zăgaz, nici o urmă. O cetate îşi scălda poalele în fluviul măreţ şi sprinten. Şi poporu-l bea apele cari purtau, cum port femeile juvaeruri, culori strălucitoare, metalice. Iar oamenii mureau cu duimul, ca într'o luptă. Pentru-că, mai sus de cetate, se aflau, printre tăbăcării, nu ştiu ce alte fabrici, cari îngreueau cu culori barbare şi cu otravă apele până atunci sănătoase şi limpezi.

Strigai din nou, cu accente de desperare:

— O izvor, o nevinovăţie ucigătoare, bagă de seamă, nebunia şi lăcomia oamenilor fac din tine un otrăvitor.

Izvorul urmă mai departe să curgă, zgomotând fericit.

Psychodor tăcu. Lycon, fără a scoate vre-un cuvânt, făcu un pas să se depărteze. Eubul însă, cel mai blajin şi mai iubit din discipoli, zise:

— De izvor atârna să dee apa învietoare. Nu mai atârna de dânsul ce-au putut să facă alţii din darul lui.

— Ascultă, zise Psychodor. Auzi, Lycon: se întâmplă că o vorbă e înţeleasă de cine-va. Vezi: se întâmplă ca un om să se urce la izvor, ca să bee prospeţime şi puritate. Cei cărora apele mele le-ar face rău, alte ape, în locul alor mele, chiar i-ar ucide. Cel căruia îi place a rămânea jos e menit a fi otrăvit...

In româneşte, de P. MUŞOIU

Trăsura lui Ali

— Nuvelă turcească de Halid Zia —

In sfârșit, îl avea din nou pe fiul său lângă dânsa, pe acest fiu pe care nu-l văzuse de cinci ani, i se părea bietei bătrâne că devenise cu totul alt om.

In amintirea ei băiatul era tot ca un copil de șapte ani, iar acum îl găsea așa de schimbat, că se uita mirată la dânsul.

Iar Ali povestea prin câte trecuse. Când vorbea de țările ce cutreerase, întindea brațele, pentru ca în chipul acesta să poată da maicei sale pentru care satul natal era universul întreg, o ideie de întinderea ținuturilor cercetate. Ii povestea apoi de transporturi militare, de lupte și bătălii. Bătrâna mamă nu înțelegea lucru mare, totuși asculta, fiind mulțumită că poate să-i audă glasul. Iar când Ali se oprea din povestit, fie ca să-și răsucească o țigară, fie ca să arunce o privire asupra livezilor și asupra odăiei în care trăise cu tatăl său atâtea zile fericite. maică-sa îi zicea: „Ali, spune mai departe!"

Insă avea și el câte ceva de întrebat. „Mamă, îi zicea el, povestește-mi și tu ceva, spune-mi ceva despre tata!"

Și deodată o tăcere se așternea peste mamă și fiu. Bătrâna își închidea în suflet durerea și își înghițea în ochi lacrimile, iar Ali pleca în jos capul.

Și bătrâna povestea încet cum bărbatul ei, tatăl lui Ali, se prăbușise la plug, cum fusese adus acasă de băieții vecinului și cum murise cu numele fiului său pe buze.

Și el și ea, cât de mult i-au dus dorul lui Ali!

După aceea Ali povestea mai departe despre sine însuși. Cinci ore întregi își povesti el întâmplările și pățaniile. Când a ajuns la capătul vorbei, doria să o mai întrebe ceva pe maică-sa, însă nu știu cum se face că nu îndrăznea.

Dece nu se gândea maică-sa și dece nu-l spunea, fără să o mai întrebe? Bătrâna înțelesese însă privirea flăcăului și zisese zâmbind: „Eminé!"

Ali își lăsă privirile la pământ, ca un copil rușinat. Această sfială copilărească îi apropie și mai tare, așa că maică-sa se sculă și își cuprinse feciorul în brațe.

„Da, mamă, îi întări el vorba, ce mai este cu Eminé?"

Iar bătrâna îi vorbi de scrisoarea trimisă de Eminé cu trei luni în urmă.

* * *

Eminé era o fată orfană și săracă. Fusese crescută împreună cu Ali și când Ali era de cincisprezece ani, iar Eminé de doisprezece, părinții lui Ali hotărâseră că Eminé va fi a băiatului lor. Cât despre Ali, el iubia pe Eminé, iar Eminé care știa că e ca și logodită, ținea la dânsul.

Roșindu-se la față, Ali își strânse tot curajul, ca să întrebe din nou pe maică-sa: „Care va să zică, Eminé e sănătoasă, decât e vorba știe că am venit?"

„Nu!" fu răspunsul. Fetei nu i se dăduse de veste despre sosirea lui Ali.

Și se făcu iarăși tăcere. Bătrâna mângâia părul băiatului, care își sprijinise capul de sânul mamei. Flăcăul se gândea la vremile trecute, atunci când se juca cu Eminé pe câmp și prin livezi.

Ali era scutit de serviciul militar, totuși se hotărâse să intre în armată ca voluntar. La vestea aceasta ochii fetei trădaseră bucuria unor gânduri ascunse și când Ali îi zise: „Eminé, cu tine se petrece ceva ce nu pot pricepe. Ce ai?" ea nu răspunse nimic și se îndepărtă. O dată i s'a părut că Emin. ar fi vroit să spue ceva, dar fetei îi lipsi curajul. La urmă însă declară că și ea e hotărâtă să plece din sat.

„Incotro?" o întrebă Ali.

Ea îi destăinui că vrea să meargă la Stambul, și să se bage fată în casă la o familie bună până ce se întoarce Ali din armată.

In felul acesta ar putea să câștige și ea ceva bani.

Nici Ali nu se împotrivi gândului acesta, iar când două zile mai târziu recruții părăseau satul cu surle și trâmbiți, Ali se duse la Eminé și-i zise: „Dar vezi să nu uiți de mine la Stambul!"

Momentul acela îl vedea Ali din nou înaintea sa și de aceea se încumetă să întrebe încă odată dacă i s'a dat fetei de veste despre sosirea sa.

Maică-sa îi răspunse: „Cel mai bun lucru e să-i scrii să vie și pe urmă vă căsătoriți".

Ali căzu pe gânduri grele. Vroia să ție ascuns de maică-sa ce-și pusese el în cap. Bătrâna înțelese însă că pe băiat îl frământă ceva și stărui să-i spue totul.

„Mamă, merg eu însumi s'o aduc pe Eminé".

La cuvintele acestea femeia se făcu galbenă la față. Vroia să vorbească, dar nu găsea cuvinte. Deschise ochii mari și într'ânșii puteai să-i citești lămurit gândurile. Gândurile acestea spuneau: „Vrei să mă părăsești și să mă faci să mă prăpădesc și eu de dorul tău, așa cum s'a prăpădit și tatăl tău".

— „Dar gândește-te, mamă, îi zicea el, Eminé a strâns acum avere, pe când eu n'am nimic. Ce strică dacă merg și eu la Stambul? Acolo pot câștiga ceva bani, ca să-mi cumpăr o trăsură". Și-i zugrăvea bătrânei chipul trăsurei sale.

* * *

Ali plecă după o săptămână. Maică-sa îl insoți până la locul unde se făceau două drumuri. Acolo, arătându-i o stâncă de lângă eleșteu, îi zise: „Fiule, aicea te voi aștepta în fiecare zi după apusul soarelui!"

Intr'o dimineață Eminé primi vestea că a venit cineva din satul ei și că vrea să-i vorbească. Fata se cam obișnuise cu astfel de vizite: de trei, patru ori pe an veneau cunoscuți, cari îi aduceau vești din sat. Cu toate acestea, Eminé se simțea emoționată. Se repezi la poartă și, surprinsă, salută pe neașteptatul vizitator, după ce cuprinsă de mirare, îi rosti încet numele: „A-l-i!"

— „Da, Eminé, eu sunt!"

Stăteau față în față și nu găseau să-și spue un cuvânt. Eminé vedea un bărbat, pe care ea îl cunoscuse ca un băiat de cinsprezece ani. De asemenea Ali nu mai avea înaintea sa pe fosta prietenă și tovarășe de jocuri ci o fată crescută și frumoasă.

De sus se auzi un glas de femeie: „Eminé, cine-i acolo?"

— „Ali", răspunse ea, însă știind că răspunsul acesta nu e deajuns pentru persoana care făcuse întrebarea, dete din nou fuga sus, ca să explice că a venit Ali, un neam de al ei. Mai mult decât atâta nu putea spune. Insă fiindcă cei din casă aveau cunoștință de legăturile ei cu Ali, s'a știut îndată de care Ali e vorba.

După ce Eminé se dete din nou jos, se porniră întrebările dintr'o parte și alta. Ali spunea că e de trei zile în capitală, dar că răcise pe drum și de aceea nu putuse veni decât astăzi.

Și când el isprăvi de vorbit, Eminé îl întrebă: „Ali, nu-i așa că ai venit să mă iei în sat?"

Ali râse, căci se aștepta la întrebarea aceasta și-i vorbi de planurile sale. Decât planurile acestea nu erau pe placul fetei. Ce nevoe ca să mai stea Ali și să muncească în orașul acela străin? Ea avea doar atâția bani, ca să cumpere o trăsură și doi cai! Totuși, se sfia să-i ofere bani.

Acum întâiu își dete Eminé seama că Ali tușește, dar el nu-i dădu tusei nici o importanță și se pregăti să plece vrând să-și caute în oraș vre-o slujbă oarecare.

La despărțire îi luă mâna și-i șopti încet: „Eminé!" Se părea că întreaga lui viață atârnă de această mână, pe care o duse la inimă. După aceea, flutură încă odată pe buze numele fetei.

O săptămână întreagă Ali nu dădu nici un semn de viață, din care pricină Eminé era foarte îngrijată. Fata se gândea mereu la dânsul. Iși înșiră în minte cam ce ar avea de cumpărat pentru căsătoria lor, ce au de făcut în sat, cum să fie perdelele ce ar trebui să cumpere pentru odaia lor de dormit. Până atunci își făcuse rost de stofă pentru haine nouă și strânsese douăzeci de lire de aur cu cari voia să-i cumpere lui Ali o trăsură.

Intr'o zi ciocanul de fier bătu în poarta casei. Eminé dede fuga să deschidă: nu era Ali, ci un necunoscut, care zicea că are să-i vorbească. Necunoscutul acesta îi spuse că Ali e bolnav și că ar putea merge cu dânsul, ca să-l cerceteze.

* * *

Ali zăcea bolnav la un han sărăcăcios. Geamurile de la odaie erau sparte, iar drept pat nu avea alt ceva decât o grămadă de paie. Ali zăcea ca unul care nu-și mai dă seamă de nimic; totuși, auzind că vine Eminé, încercă să se scoale. Tușea într'una și era înspăimântător de palid.

Eminé a cumpărat ierburi și rădăcini de leac, a pus în patul lui Ali cărămizi calde și i-a fiert o supă. Cam pe înserate, Ali se rugă de Eminé să se ducă acasă la stăpânii ei. Eminé vroia să rămâe, dar Ali stăruia să se ducă. Ce ar zice stăpânii ei, dacă ar sta noaptea la dânsul?

Și Eminé se duse. Stăpânii ei au certat-o că nu chemase un doctor și toată noaptea a chinuit-o gândul că dece n'a luat un doctor.

Când a doua zi se duse din nou la Ali, întrebă la o farmacie de adresa unui medic.

Ali se supără pe Eminé. Zicea că el n'are nevoe de doctor. Doctorul găsi că Ali e răcit, iar averea în bani a fetei se micșoră cu o liră de aur.

Starea sănătății lui Ali se înrăutățea zi de zi. De fiecare dată Eminé chema un alt doctor în speranța că unul îi va găsi leacul. Banii ei se împuținau mereu. E drept că lui Ali îi spunea că doctorii sunt trimiși de stăpânii ei.

Unul din doctori îi spuse că Ali nu se poate face bine acolo unde stătea și că trebue dus sau la spital, sau în sat acasă la el.

Ali fu dus la spital și acolo se făcu oarecum bine, numai că nu pierea paloarea de pe obrajii săi. Eminé era de părere că Ali nu poate fi scăpat decât ducându-se acasă și de aceea îi propuse să plece împreună, întorcându-se în satul lor. Insă Ali nici nu vroia să audă de o plecare. Dar Eminé se rugă și stărui zicându-i: „Plecăm acum și mai târziu, dacă vrei, ne întoarcem". Și îi vorbi despre copilăria lor, despre apusul de soare, despre câmpii și livezi.

In sfârșit, și Ali s'a lăsat convins.

După ce debarcară din vapor, Ali vroia să aștepte trăsura unui cunoscut al său, ca să facă drumul până la sat. Și zise cu glas înduioșat: „Să fi avut trăsura mea, am fi pornit numaidecât".

In dimineața următoare Ali fu apucat de friguri cari îl ținură mai multe zile. In sfârșit, într'o zi de Joi plecară spre sat. In trăsură Ali se simțea foarte bine si adormi chiar pe la apusul soarelui.

Când se trezi, o întrebă pe Eminé: „Te vei mărita, oare, dacă eu mor acum?" Eminé nu răspunse, ci îi astupă gura cu mâna. El n'o mai întrebă, ci închise ochii și adormi din nou.

Când ajunseră aproape de eleșteu, văzură că pe stâncă stă o femeie bătrână, privind țintă spre drumul mare.

. . . .

Toți locuitorii satului se strânseră la casa bunei Eminé. Eminé ofta, pe când femeia cea bătrână o întreba de Ali.

La urmă i-au spus tristul adevăr. Ea nu plângea, ci asculta numai. Apoi strigă într'un râs groaznic: „Mințiți!"

Și din ziua aceea biata bătrână se duce regulat după apusul soarelui la eleșteu, se așează pe stânca dela marginea lui și așteaptă să vie Ali cu trăsura ce și-ar fi cumpărat.

Traducere de N. BATZARIA

Colțul librăriei „Hasefer"

Libraria „Hasefer" din str. Karageorgevici 9, recomandă următoarele opere ale literaturii rusești contemporane, cari au obținut un succes extraordinar în străinătate.

In limba germană:

Alexandra Kollontay: Wege der Liebe (... „es ist nicht bloss das erste Buch vom Privatleben im neuen Russland sondern in vielem das erste Buch von der Frau im neuen Europa"). Cuprinde în 415 pagini, trei nuvele, spovedanii din viața familiară de astăzi.

I. Babel: Geschichten aus Odessa (schițe). Frate bun cu Panait Istrati, atât prin stil, cât și prin mediul pe care-l descrie, I. Babel este astăzi fruntașul literelor rusești.

Lydia Sejfulina: Der Ausreisser (din viața de vagabondaj a copiilor în Rusia de astăzi).

Lydia Sejfulina: Wirinea (... „das Erwachen des Weibes gegen die Heren und gegen die eigenen Männer).

R. Geist: Nijin, der Sibire.

Vera Figner: Das Attentat auf dem Zaren.

Prețurile cărților de mai sus sunt — în urma unei intervențiuni pe lângă editura respectivă — mai reduse decât prețurile originale germane.

In provincie trimetem contra acont, restul ramburs.

Răspundem oricărei cereri de informațiuni (rugăm a nu omite mărcile pentru răspuns).

Umorul sovietic

Din revista „Crocodilul"

Omul care a nimerit sub roțile tramvaiului, nu credem să se gândească la faptul că, din cauza lui, s'a stopat circulația de stradă.

Angajarea unei dactilografe la o instituție de stat, de partid sau chiar particulară, se transformă adesea într'un concurs de frumusețe.

Increderea în sine însuși vine în acelaș timp cu numirea în vre-un post.

Cele mai răspândite jurnale din „Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste" sunt... jurnalele cu numere de „intrare" și de „eșire" din condicile dregătoriilor...

Discuțiile dela meetinguri se isprăvesc adeseori cu... studiarea forțată a geografiei și topografiei acestei țări.

Cuvânt și faptă.

— De ce te grăbești și lucrezi atâta, Ana Nicolaevna?

— Nu se poate altfel, draga mea. Bărbatul meu se va intoarce îndată dela o conferință, unde face un raport asupra „Emancipării și dezrobirii femeilor".

— Ei și?

— Se va întoarce flămând și, dacă masa nu va fi gata, are să mă bată crunt...

Punere la punct.

Direcțiunea clubului comunist „Serghei Artem" din Bascunceac a cerut Direcțiunei Centrale a lui „Sov-Cino" („Cinema Sovetic de Stat"), să trimeată, pentru ziua comemorării lui Wladimir Iliici Lenin — cu prilejul celei de-a patra aniversări dela moartea lui — un film care să demonstreze ideile, viața și activitatea marelui dispărut... „Sov-Cino" a trimes filmul... *„Iubire și Chirurgie"*.

Curse de aero-sănii.

Din cauza desghețului, concursul aero-săniilor continuă cu căruțele. Helicele au fost înlocuite cu cozile cailor.

Plată pentru conversații.

Pentru o conversație de cinci minute avută în berărie, doi cetățeni au plătit gardistului 3 ruble și 50 copeici.

Dreptul de a ocupa o odaie suplimentară, după legile în vigoare, îl poate avea oricine, independent de profesiune. Odăile suplimentare se dau la... închisoare.

Din revista „Hipopotamul"

Moarte din cauza avortului.

Cetățeanul Soschin încercând să pătrundă în sala cinematografului la filmul „Avortul", a fost strivit în înghesuială.

— Ce anume a provocat frauda și delapidarea din cooperația dv.?

— Casierul a fost tare distrat și a confundat niște bănci.

— Care bănci?

— Cea dela cooperativă și cea dela club, la maca...

Președinția Comitetului Central al lui „Med-San-Trud" („Munca-Medicală-Sanitară), a comunicat tuturor uniunilor profesionale pendinte că răspunderea pentru fraude și delapidări cade nu numai asupra celor direct vinovați: toți membrii biroului Uniunei profesionale vor răspunde pentru banii defraudați.

Deci:

— Ce ați venit aici, la bodegă, tot comitetul în corpore?

— Uite cum stă chestia: casierul nostru a intrat aci. El are să bea, iar noi numai vom răspunde...

O anecdotă diplomatică.

La un bal din Londra, un tânăr diplomat sovietic din ambasada rusească a observat o doamnă foarte decoltată și la piept și la spate.

— Cine e doamna aceia? — întrebă el pe stăpâna casei.

— Cum, nu știți? E nevasta lui Chamberlain.

— Ah, dacă și bărbatul ei și-ar fi desgolit tot așa gândurile la Geneva, Locarno, etc...

Comisarul de externe Cicerin călătorea împreună cu alți diplomați străini, într'un vagon-restaurant al trenului care îi ducea la (n + 1)-a conferință internațională. Au mâncat bine, au băut, au fumat și au flecărit.

— Domnule Cicerin, — zise unul, — sunteți un om inteligent...

Cicerin se plecă cu politeță.

— Știți foarte bine, — continuă diplomatul, — că politica d-voastră: internă, externă, economică, religioasă, școlară, etc., nu-i bună de nimic. Moneda d-voastră nu face parale; bugetul e un moft. Și poporul totuși vă suportă, vă susține. Fiți atât de bun și spuneți-ne și nouă: cum ați făcut ca poporul rus, cel bun și inteligent, să accepte toate năzdrăvăniile d-voastră? In statele noastre așa ceva ar fi imposibil...

— Vă înșelați, — răspunse Cicerin, — dați-ne pe mână statele d-voastră și noi vom face acolo tot ceiace am făcut în Rusia. Acelaș lucru. Totul depinde de arta, cu care te apropii de obiect...

— De pildă? — întrebă diplomatul.

— De pildă? — răspunse Cicerin: — vedeți acest motan mare și frumos?

Intr'adevăr, pe unul din fotolii ședea un motan, care însoțea veșnic vagonul-restaurant.

— Să vedeți: pun muștar pe o bucată de pâine și vă rog s'o dați motanului. Să vedem: are să mănânce sandviciul sau nu?

Diplomatul luă pâinea cu muștar și o dădu motanului. Acesta o mirosi și-și întoarse capul, cu desgust.

— Așa dar, — zise Cicerin, — motanul nu mănâncă muștar; dar nu mănâncă... fiindcă d-voastră nu știți să procedați. Eu vă voi arăta ce trebuie să faceți.

Cicerin îl apucă de ceafă pe motan, îl strânse bine cu o mână, iar cu alta îl unse cu muștar... sub coadă. Motanul începu să se învârtească prin vagon, ca turbat, și într'o clipă linse tot muștarul...

— Vedeți, — zise Cicerin, — motanul mănâncă muștar. Asta se numește: știința de a te apropia de obiect...

Diplomații, bătuți, tăcură.

Ce va fi în anul 1950?

Căile de comunicație aeriene și subterane.—Lumea luminoasă.—„Urechea Lumii" și „Ochiul Lumii".- Succesele Medicinii. - Progresele chimiei și fizicei.

Celebrul fizician englez Furnier d'Albe, zugrăvește următorul tablou al lumii noastre peste un sfert de veac — 1926 — 1950.

In foarte scurt timp omenirea s'a îmbogățit cu automobile, aeroplane și cu vapoare trase de motoare Diesel. Ce minuni nouă vor vedea generațiile tinere? Astăzi marinarii bătrâni rămân uimiți aflând că vasul rotativ preferă un vânt protivnic celui mai tare vânt prielnic.

Progresul material se desăvârșește din ce în ce mai mult. Viteza de 350 kilometri pe oră s'a și realizat, iar în curând va fi practicată în comunicația aeriană, poate și în cea automobilistă. Nu mai încape îndoială că aeroplanele se vor ridica în curând la altitudini de peste cinci kilometri, adică din „troposferă", vor urca în „stratosferă", unde soarele strălucește cu o splendoare încă nevăzută, iar cerul nopții parcă-i o catifea neagră, presărată cu briliante. La această înălțime pilotul își va conduce mașina cu calm și siguranță, deasupra globului pământesc învăluit în șaluri de nouri.

Dar căile de comunicație subterană vor deveni rivali serioși ai navigației aeriene: căi ferate subterane uriașe, electrice și pneumatice, vor lega toate punctele mari ale lumii și vor răzbate prin munți și pe sub apele adânci ale oceanelor. Fundul oceanului și tunelele regiunilor muntoase vor cunoaște mișcarea fulgerătoare a trenurilor de pasageri și de mărfuri, o mișcare sigură, liniștită și confortabilă. Și atunci marile drumuri naturale vor fi numai ale pietonilor, cari vor fi scutiți de mirosul benzinei, de praful și urletele automobilelor. Numai atunci, având cărările pietruite și asfaltate în mijlocul câmpurilor și pădurilor verzi, frumos aranjate, ne vom întoarce la cunoașterea și iubirea pământului, al cărui aspect ne va fi scump ca fața unui prieten.

In 1950 lumea va fi mult mai bine luminată decât astăzi. Să ne aducem aminte numai de succesele luminei obținute dela 1900 încoace. Atunci casele erau luminate de becuri cu cărbuni, care produceau numai o treime de lumânare la fiecare watt. Astăzi lămpile umplute cu gaz rarefiat ne dau două lumânări la un watt, — deci iată un spor de 600 la sută! Și totuși suntem foarte înapoiați față de licuriciu... al cărui aparat bio-chimic produce 50 lumânări la un watt.

Și nu numai nopțile vor fi mai luminoase, ci și lumina însăși va fi mult mai plăcută. Astăzi putem imita lumina soarelui combinând lumina roșie de *neon* cu cea verde de mercur. In 1950 lumina va radia direct din pereți și tavan. Numai printr'o învârtitură a butonului electric vom putea schimba nuanța și culoarea luminii.

„Telefonul fără fir a căzut peste lume ca o lavină", — a spus un mare bărbat de Stat. Numai în doi-trei ani, radiofonia a ajuns din faza experiențelor de laborator, la un mijloc puternic de cultură și de propagandă. Peste 25 de ani, abia dacă va exista undeva un om care să nu aibă un mic aparat radiofonic.

Insă progresul nu se va opri aci. In urma „urechii lumii" va veni „ochiul lumii" — telefonul fără fir va aduce după dânsul putința de a vedea la distanțe foarte mari. In Anglia, Franța și America se fac serioase experiențe în acest sens. Rezultatele sunt așteptate cu încredere: „ceva mare trebuie să iasă", deși rar cine își închipuie urmările acestei invențiuni a viitorului. Rezolvarea problemei cere deocamdată o alianță strânsă între două branșe științifice — între optică și electricitate, care au posibilități nemărginite și care se desvoltă din ceas în ceas. Dar alianța aceasta nu va aduce numai vederea la distanță. Metode nouă ne vor face să vedem lucrurile invizibile până astăzi, dela microbul cancerului și până la „gropile aeriene" de care se tem atâta aviatorii moderni.

Furnier d'Albe e convins că în 1950 medicina, ca profesiune va dispărea. Legile și prescripțiunile higienei se vor preda în toate școlile. Efectele și facultățile puținelor remedii vor deveni proprietatea tuturor oamenilor. Fiecare om matur va fi în stare să pună diagnoza simptomelor în cazurile de boli obicinuite, populare, în care chemarea unui doctor e de prisos. Medicul își va da ajutorul numai în cazurile de naștere și moarte.

In schimb, chirurgia va ajunge la o înflorire nebănuită, prin exactitatea, siguranța și eficacitatea metodelor sale, cât și după numărul pacienților, — fiindcă accidentele nu se vor împuțina într'o lume mereu grăbită, care se va bucura de viteze amețitoare. Chirurgia însă nu se va democratiza niciodată, fiindcă ea depinde de talent, specializare și cunoștință.

Progresul pe tărâmul chimiei și al fizicei va fi utilizat de științele biologice. Studiul legilor eredității va permite stabilirea fără greș a paternității... bărbații geloși nu-și vor mai suspecta soțiile!

Anul 1950 nu ne va cobori pe pământ împărăția Utopiei, însă omenirea va fi pe un drum sigur care duce spre Utopie, și care deschide orizonturi infinite.

Savantul englez refuză numai să prevadă care vor fi modele femeești în 1950...

A apărut
„Lectura" No. 67
— Floarea literaturilor străine —
DAMA de PICA
De PROSPER MERIMÉE
— Celebrul autor al Carmen-ei și „Colombei" —
In românește de V. PARTEL
Lei 4.— Scrierea complectă
La chioșcari și librari

MIHAIL SADOVEANU
Venea o moară pe Siret...
Ediția II-a
Cartea Românească Prețul 70 lei

CRONICA ARTISTICA

Salonul oficial

In spiritul vulgar oficialitate însemnează şicană. Şi până la un punct oarecare, plebea are dreptate. Ceeace n'ar fi îndrăznit să facă un funcţionar dela registratură cu o simplă suplică, n'au pregetat s'o facă delegaţii Ministerului Artelor, însărcinaţi cu selecţionarea operelor depuse pentru Salonul Oficial. Registratorul, bună, rea,— trebue să primească petiţia. „Juriul", are „criterii", „apreciază" şi... „decide în consecinţă"... Iată însă că în marginea unei ciudate concepţii, o gravă chestiune se rezolvă cu argumente pripite: respingerea în massă a moderniştilor din gruparea „Contimporanul", dela o expoziţie care trebuia să înfăţişeze stadiul adevărat şi actual al artei româneşti, e o indelicateţă şi o mare eroare de tact.

Cei cari cu bunăvoinţă au urmărit cronicile noastre nu ne pot învinui pe noi că ne-am erijat vreodată în apărători ai luptătorilor pentru un crez care prin forţa lucrurilor n'avea nevoie de suport avocătesc. Dimpotrivă. N'a fost prilej să nu ne ridicăm în contra halucinaţiilor sau rătăcirilor cari anihilează arta. Dar dela Salonul oficial au fost respinşi arişti de talent, artişti cari au pus inteligenţă, suflet şi artă preţioasă în operele lor. Artişti cari au desţelenit din intimitatea conştiinţei vibraţii ce n'au rămas la periferia exagerărilor, ci s'au înălţat prin indiferenţa materialului şi a raportărilor pur imitative, la zugrăvirea numai a stărilor sufleteşti. Nu tot ce au creat aceşti artişti merită această distincţie, însă nici peste întreaga lor activitate în artă nu se poate trece.

Nici noi nu admitem „dispreţul pentru tradiţie", dar n'am vrea de dragul unei gogoriţe să rămânem înapoia vremii; nici noi nu preconizăm izbânda „violentărilor", însă ne mărturisim făţiş de partea eforturilor generoase cari ştiu să se oprească mai 'nainte ca sensibilitatea să se transforme în oprobriul promiscuităţii.

Un membru al „Juriului", el însuş talentat artist, afirmă că artele plastice n'au în România o legătură trainică în trecut şi nici ţeluri bine definite pentru viitor, dar lucrul acesta n'a împiedicat întru nimic ca Salonul să refuze piese cu vădite preocupări de artă zisă „revoluţionară" şi să primească o sumă de lucrări „cuminţi", dar în cari intenţiunea de artă era cu desăvârşire absentă. Şi faptul acesta e menit să pună pe gânduri

Dacă d. Tonitza, care de bună seamă şi-a spus la timp şi energic cuvântul, dar a primit replica pe care o constatăm cu toţii—dacă d-sa nu pricepe temeiul acestui procedeu, cu atât mai puţin îl vom putea pricepe noi.

In orice caz, şi oricum ni s'ar replica, atunci când ai admis-o pe Cornelia Babic e odios să o respingi pe Miliţa Pătraşcu...

„Juriul"— timpul va face să regrete că s'a pripit.... Arta moderniştilor noştri nu e definitivă, dar din formula pe care au afirmat-o ei, s'au influenţat promotorii evoluţiei, şi astfel,—chiar dacă unora nu le convine—cuvântul lor e câştigat pentru viitorime....

* * *

Trecând peste consideraţiile cari dau loc la îndreptăţite suspiciuni în privinţa felului cum s'a făcut admiterea unora din actualii expozanţi în Salon, rămâne să vedem dacă distribuirea premiilor s'a înfăptuit într'o mentalitate mai aproape de cerinţele unei juste aprecieri estetice.

Marele premiu de 100.000 lei a fost atribuit desăvârşitului artist care e pictorul Th. Pallady. Pânzele premiate nu sunt însă cele mai strălucite pe cari le-a dat maestrul. Pentru lămurirea nedumeririi celor neiniţiaţi, e bine să se ştie că Pallady are lucrări mult superioare acelora acum expuse.

Au mai fost premiaţi: Soroceanu, Barasky, Iorgulescu, Onofrei, Ionescu-Sin, Vasile Popescu, Celine Emilian, Papatriandafil, Bălţatu. Alexandru Moscu, E. Medrea Serova, L. Viorescu, Phoebus, Şt. Constantinescu, Kessler şi Olteanu.

Cum majoritatea celor premiaţi sunt elemente tinere şi talentate, cari păşesc pe drum bun şi sănătos, trebue să recunoaştem atât oportunitatea încurajării cât şi faptul semnificativ şi lăudabil că la împărţirea distincţiilor favoritismul a influenţat prea puţin. Desigur Moscu ar fi meritat un premiu mai mare, după cum şi Ionescu-Sin sau Bălţatu; lui Viorescu pentru bucăţile de azi i s'a dat poate cam mult, şi Elenei Medrea Serova la fel; un premiu s'ar fi putut atribui pe drept lui Isachie, lui Băeşu, ori lui Ciupe; şi ar mai fi multe de spus, dar să admitem că pe toată lumea nu-i cu putinţă să o mulţumeşti cu 330.000 lei....

Afară de cei notaţi mai sus, mai expun bucăţi remarcabile pentru preocuparea de detaliul esenţial plastic: I. Brateş, Blendea, Byck-Wepper, Bunescu, Catargi, Cutescu-Storck, Creţulescu, Dimitrescu, Eder, Holban-Peters, Olga Greceanu, Riza Kraid, Kotzebue, Faur, Rodica Maniu, Adina Moscu, Petru Aurel, Sabin Popp, Aurel Popp, Han, Şirato, Saharov, Steriadi, Storck, Strâmbu, Molda, Plămădeală, Tonitza, Vavilyna.

Un cuvânt bun i se cuvine şi d-lui Cioca, secretarul Salonului, care s'a achitat mai mult decât conştiincios de greaua sarcină ce şi-a asumat.

S'au abţinut anul acesta dela Salonul oficial: Jalea, Paciurea, Iser, şi foarte mulţi artişti din generaţia imediat post-grigoresciană, precum şi cei mai mulţi din aceia cari au fost respinşi anul trecut. Lipsesc de asemenea, cu simţită pagubă: Ressu, Teodorescu-Sion, Medrea şi Petraşcu, membri ai Juriului.

Despre reţinerile pentru colecţia statului, nu putem spune decât că au fost destul de judicios făcute.

H. BLAZIAN

Cronica muzicală

— Cortot —

Franţa se mândreşte cu doi mari artişti instrumentalişti: Jacques Thibaud şi Alfred Cortot.

Abia s'au isprăvit concertele lui Thibaud şi a început seria celor trei concerte de pian anunţate de Cortot. şi în plus un simfonic organizat cu concursul lui.

Recitalul de la 8 Maiu avea în program bucăţi de César Franck, Chopin, Debussy şi Schumann.

Prélude, chorel et fugue de César Franck este o compoziţie cu o concepţie muzicală înaltă şi plină de emoţie intensă. Şcoala lui Franck domină şi azi în lumea întreagă.

Interpretarea lui Cortot este cea mai bună din câte am auzit, nu atât ca execuţie tehnică, care-l preocupă mai puţin, ci ca traducere a gândirii geniale a bătrânului organist de la Sainte-Clotilde. Ce deosebire între execuţia lui Sauer şi a lui Cortot! Pe când pe cel dintâiu îl preocupă fiecare notă a preludiului, — pe Cortot îl interesează efectul care se degajează din această compoziţie. El a reuşit pe deplin să învingă duritatea pianului şi să ne dea o magistrală execuţie a unei compoziţii atât de profunde.

Când Cortot îl executa pe César Franck, mi-am adus aminte de vorbele marelui Rubinstein: „Dacă s'ar aduna toate notele mele falşe, s'ar putea face o operă!"

Cortot puţin se preocupă de note. Un tablou al unui mare maestru nu-şi pierde valoarea pentru câteva pete de culoare. Cortot, caşi Pablo Casals, are talentul neîntrecut de a subjuga instrumentul înaintea operelor muzicale.

In studiile lui Chopin pentru piano (op. 10 şi 25), găsim expresiune, imaginaţie şi motive melodice bogate. Parcă avem înainte o lume nouă de poezie şi de ideal. Cortot este un interpret al lui Chopin, tot atât de mare caşi Rubinştein sau Raoul Pugno. Cortot îl interpretează însă minunat şi pe Debussy, pe acest compozitor care a ştiut să realizeze dintr'un amestec de pitoresc, spirit şi sentiment nobil, o muzică de o rară expresiune.

Le „Children's Corner" de Claude Debussy, reprezintă o serie de estampe engleze, în care se văd diverse scene copilăreşti, până la ironia exprimată de un „Cake-Walk" sugestiv, în care accentele comice sunt uneori subliniate de reminiscenţe din Tristan al lui Wagner.

„Carnavalul" lui Schumann închee primul recital al lui Cortot. Această compoziţie a fost scrisă între 1834 şi 1835 şi are la bază patru litere din alfabet: A. S. C. H. Ele formează anagrama oraşului, unde s'a născut logodnica lui, Ernestina. Lui Schumann îi plăcea să atragă atenţia asupra faptului că literele A. S. C. H. fac parte şi din numele său. In „Carnavalul" lui Schumann, găsim tot sufletul acestui compozitor. Inspiraţia se datoreşte Ernestinei, un fel de derivativ al sentimentului său, care-l leagă mai târziu de Clara Wieck, soţia lui. In această compoziţiune, pe lângă figurile tradiţionale ca: Pierrot, Arlequin, Colombine, etc., — Schumann introduce pe Chopin, Paganini şi pe poetica Chiarina. Compoziţia este veselă, plină de tinereţă, tristă însă când invoacă pe Chiarina, a cărei prezenţă printre figurile de Carnaval — nu poate fi explicată de cât prin gândul lui Schumann la Clara. La sfârşit, ca concluzie, avem lupta între Davidsbündler contra philistenilor, adică lupta purtată de copiii lui David cu inamicii frumosului lumii şi progresului. Fragment din viaţa lui Schumann, Carnavalul este una dintre bucăţile pentru piano, cel mai greu de interpretat.

Cortot este un extraordinar interpret şi al lui Schumann care, alături de Chopin şi de Liszt, reprezintă o bună parte din repertoriul pianului. Prezenţa lui Cortot în Bucureşti a impus un concert simfonic dirijat de d. Georgescu, având în program, în afară de „L'oiseau de feu" de Strawinsky, despre care am vorbit, două piese pentru piano şi orchestră: Concertul în „la minor" de Schumann şi „Symphonie sur un air montagnard" de Vincent d'Indy.

Ultimele două părţi ale acestui concert au pus în valoare calităţile de concertist ale celui mai sensibil pianist în viaţă; el ne-a dat impresia, pe care o simte poetul:

Dans un éccartement de nuages, qui laisse
Voir au-dessus des mers la céleste allégresse...

* * *

Din nefericire al doilea concert al lui Cortot a fost ultimul, cu toate că erau anunţate trei.

La început — studiile simfonice de Schumann, despre care am mai vorbit.

Uimitoare ca efect şi ca tehnică a fost execuţia Sonatei în „si bemol minor" de Chopin. Această Sonată redă sbuciumul vieţei. Incepând cu descrierea pasiunei omeneşti, ajungem la vestitul marş funebru după interpretarea mefistofelicului Scherzo, ca timp al doilea al Sonatei. Marşul funebru este prea cunoscut. El ne conduce la un final, care imită armonia vântului. Ce poate fi mai de efect după un marş funebru, decât ecoul unui vânt ce suflă cu înverşunare. Chopin a dus în Sonata sa exaltarea la extrem, făcându-l pe Berlioz să spună: „Chopin nu ştia să respecte adevărata măsură şi a împins prea departe independenţa ritmică".

Cortot a realizat, graţie unei inspirate interpretări, cea mai nimerită execuţie a acestei opere.

Interesant au fost redate cele 12 preludii de Debussy, care fac parte din Caetul întâiu. Adversarii lui Debussy, reproşau monotonia bolnăvicioasă a preludiilor. Această impresiune dispare azi faţă de sugestivul preludiu „Le vent dans la plaine", faţă de coloratul preludiu „Les Collines d'Anacapri", faţă de poeticul preludiu „La fille aux cheveux de lin" şi faţă de impresionanta „La Cathédrale engloutie" ori de spiritualul „Minestrels".

Acest pianist devine pictor când îl execută pe Debussy.

Concertul s'a isprăvit cu „Tableaux d'une exposition" de Moussorgsky, revăzute de Rimsky-Korsakov, o serie de tablouri intens colorate.

Moussorgsky a reprodus cu ajutorul muzicei o serie de schiţe pictate de Hartmann. Astfel el a socotit că va putea reda cu ajutorul sunetelor, ceeace prietenul său a tradus cu atâta fineţă cu ajutorul paletei. Executată în cursul anului de Sirota, această bucată a avut acelaş succes şi cu ocazia execuţiei atât de bogate a lui Cortot.

Concertele lui Cortot au pus în valoare pe lângă câteva compoziţii clasice de pian şi resursele muzicale ale Franţei. Mişcarea muzicală franceză, care a subliniat o adevărată renaştere, a început acum cincizeci de ani cu Saint Saëns. In cadrele tradiţionale de concerte de pian sau recitale, se strecoară din ce în ce mai mult muzica franceză modernă, pe care un Cortot o interpretează în stilul rasei sale şi într'o puritate poetică desbrăcată de orice efect de acrobaţie inutilă sau dusă la un paroxism ridicul.

I. FLORESTAN.

Curiozităţi

O cometă spulberată

Observatorul astronomic din Pulcov (Petrograd) a fost cel mai bun punct de observaţie al cometei Andzor, care a apărut acum o lună şi ceva. Contrar calculelor, cometa n'a executat toate mişcările prevăzute de savanţi şi într'o bună zi a dispărut de pe cer. Toate încercările de a o mai prinde cu ajutorul celor mai puternice telescoape, au rămas zadarnice. In partea cerului unde ea ar trebui să se afle, conform calculelor, nu se mai vede nimic. Se presupune că Andzor s'a spulberat într'un torent de meteori.

„Ladies" în Camera Lorzilor

Uniunea Femeilor Conservatoare din Anglia, a hotărât să ceară ca cele mai marcante femei engleze care poartă titlul de Lady să fie admise ca membre pe viaţă în Camera Lorzilor.

Cinematograf în regiunile polare

In urma lui Amundsen şi a altor exploratori polari, firme cinematografice trimet operatori pe aeroplane proprii, care vor însoţi pe exploratori şi vor fotografia scene din călătorie. Americanii sunt siguri că de astă dată, cu mijloace technice superioare, zborul spre Pol şi înapoi nu va prezenta riscuri serioase.

O carieră

Fostul vice-rege al Indiei, contele Reading, a primit titlul de marchiz. Reading e de origină evreu, emigrant din Galiţia. Purta numele Aizix. Cariera şi-a făcut-o ca judecător, ajungând prim-judecător al Angliei, adică preşedinte al Curţii de Casaţie.

Orgia omorurilor şi cinematograful

Intre miile de asasinate din New-York s'a desprins o serie de 11 omoruri legate strâns unul de altul. Cauza acestei „serii" — duşmănia între două bande de asasini şi spărgători, cunoscute sub numele de „Micul Ogy" şi „Falşificatorii Copiilor". Duşmănia s'a început cu răpirea unei femei: Louis Schwartzamnn, poreclit „Ţânţarul", a furat-o pe Edna Chargin, logodnica şefului bandei celeilalte. Peste trei zile „Ţânţarul" a fost ucis cu un foc de revolver, când şedea pe pragul casei sale cu Edna Chargin. Şeful bandei Jack Caplan a fost judecat şi achitat de juraţi. La eşirea din tribunal, el a fost asasinat din răzbunare de Louis Cogan, şeful primei bande şi vărul „Ţânţarului", condamnat îndată la muncă silnică pe viaţă. Atunci un oarecare Mayer Albert se instală în locul vacant de şef al bandei „Micul Ogy". Dar el fu omorât de un necunoscut. Tribunalul l-a judecat pentru acest omor pe Morris Grossman, însă l-a achitat din lipsă de dovezi. Peste câte-va zile cadavrul lui Grossman a fost găsit într'un automobil incendiat. Cadavrul avea cinci gloanţe. Apoi au mai urmat patru omoruri legate de cele precedente. La urmă, un oarecare Goldberg, acuzat de asasinarea banditului Charles Rosenhouse din „Falşificatorii Copiilor" a fost ucis pe când vorbea la telefon.

O mare casă de cinema a intrat în tratative cu amândouă bandele, propunându-le sume enorme pentru reconstituirea tuturor acestor omoruri în prezenţa aparatelor şi operatorilor firmei.

Un alt contract se închee acuma cu aceste bande pentru fotografiarea asasinatelor viitoare. Firma şi operatorii ei se obligă să nu divulge nimic poliţiei.

Şarade încrucişate

La 25 Aprilie a avut loc sfârşitul şampionatului organizat de redacţia ziarului „Le Journal" din Paris: 64 amatori, între cari 13 doamne şi un copil persian Zadoc-Han de 13 ani, au luat parte la descifrarea unor şarade încrucişate, atât de populare astăzi în Occidentt. Ingineri, scriitori, profesori universitari şi doctori au lucrat la probleme alături de Zadoc-Han. Fiecare concurent a primit un Larousse şi un plic închis, cu şarada. Scriitorul Tristan Bernard a dat toate explicaţiile înainte de concurs. La orele nouă şi jumătate, la un semn, plicurile au fost rupte. Toţi au început să lucreze. In două ceasuri problema n'a fost însă rezolvată; atunci Tristan Bernard a mai prelungit concursul cu o jumătate de oră. La 12 fără un sfert inginerul Robert Delevois şi-a prezentat rezultatul juriului, apoi încă doi participanţi. Totuşi numai Delevois a dat rezutatul exact. El a fost declarat şampion pe anul 1926 şi a primit un premiu de 10.000 franci.

„Norvegia" spre Polul Nord

Partea descriptivă, fantastică şi sentimentală a călătoriei întreprinse de Amundsen a început să apară în presa străină. Sentimente, scene şi situaţiuni parcă absolut nouă, au loc în timpul zborului. Orientarea dirijabilului după suprafaţa pământului încetează foarte des din cauza ceţei, a diferitelor straturi şi curente favorabile sau nefavorabile sborului, etc. Membrii expediţiei se interesează mereu de cifre inexistente pe pământ: altitudinea, viteza, iuţeala vântului, grade după compas, semne dirijate de staţiile radio pentru „Norvegia", etc., sunt exprimate în cifre. Când se împrăştie ceaţa se văd jos ţări necunoscute. Pasagerii citesc cu luneta numele gărilor... Care este senzaţia zborului, sentimentul lui? Fiecare povesteşte după felul lui propriu: comandorul Nobile vede cu bucurie cum o ţară după alta rămân în urma dirijabilului. Vuetul cadenţat al motoarelor îi umple sufletul de siguranţa succesului. Larsen nu se interesează de frumuseţile naturii însă are de îndeplinit o mulţime de observaţiuni asupra curenţilor şi îngrămădirilor de nouri, în care e cufundat. Tomaselli râde, fiind jurnalist: călătorii stau pe scaune cu schimbul, deoarece scaune sunt puţine. Cabina e de doi metri lăţime şi de doisprezece lungime; când vrei să stai jos te laşi pe duşumea în colţ. Nu te poţi plimba în cabină; pentru aceasta trebue să urci o scară lungă şi foarte îngustă, să intri în interiorul balonului şi să te plimbi cât vrei, simţind că eşti... aiurea. Fiecare îşi are deocamdată alimentele lui, conserve. De la Şpitzbergen aprovizionarea va fi comună. Amundsen ţine mâna pe un mic căţeluş alb Titino, care va zbura şi la Polul Nord.

Biblioteca „DIMINEAŢA"

LEI 60. — ZECE VOLUME

ADICA LEI 6.— în loc de LEI 8.—, 10.—şi 12 VOLUMUL

Suma de mai sus se va înainta prin mandat postal, la Administraţia ziarului „Dimineaţa", Bucureşti, Str. Sărindar 9—11, specificând pe cuponul mandatului numerile comandate. Volumele se vor expedia franco

AU APĂRUT PÂNĂ ASTĂZI URMATORELE NUMERE:

No. 1. — **Războiul balcanic** de M. Sadoveanu.
No. 2. — **Diavolul** de I. Agârbiceanu.
No. 3. — **Spitalul** de P. I. Jouve (trad. de Victor Ion Popa).
No. 4. — **Mâna vrăjit** de Gerard de Nerval (trad. de Eug. Boureanu).
No. 5. — **Crima Lordului Arthur Savile** de Oscar Wilde (trad. de Ion Popa).
No. 6. — **Şeful gării** de A. de Herz.
No. 7. — **Lăcustele** de Gleb Uspenski (trad. de M. Sevastos).
No. 8. — **Toamne de odinioară** de Gala Galaction.
No. 9. — **Fantezii humoristice** de Edgar Poe.
No. 10. — **Secretul lui Don Juan** de Rémy de Gourmont.
No. 11. — **Nuvele** de Gh. Brăescu.
No. 12. — **Viaţa lui Eminescu** de Gala Galaction.
No. 13. — **Adio** de H. de Balzac (trad. de Alice Gabrielescu).
No. 14. — **Xanthis sau vitrina sentimentală** de Albert Samain (trad. de M. Carp).
No. 15. — **La Montmorency** de H. Sanielevici.
No. 16. — **Imprumutul răposatei** de Blasco Ibanez.
No. 17. — **Domnişoara Roxana** de Anatole France (trad. de N. Davidescu).
No. 18. — **Viaţa în armată** de Anton Bacalbaşa.
No. 19. — **Poeme** de Ştefan Petică.
No. 20. — **Ziua apelor** de Bojena Niemţova.
No. 21. — **Surpriză** de J. Dongorozi.
No. 22. — **Poveştile lui Hinu Ion** de Sandu Teleajen.
No. 23. — **Omul cu obrazu 'ncrustat** de Jak London.
No. 24. — **Flămânzii** de I. Ciocârlan.
No. 25. — **Lupii** de Eug. Boureanu.
No. 26. — **O sărutare** de J. H. Rosny (trad. de M. Carp)
No. 27. — **Homunculus** de Al. Ciura.
No. 28. — **Viaţa mea**, povestirea unei ţăranci din Rusia de Leon Tolstoi (în rom. de V. I. Popa).
No. 29. — **Prima Turcoaică** de N. Batzaria.
No. 30. — **Patru cuvântări** de Jean Jaurès (trad. de D. I. Suchianu).
No. 31. — **Păiajenul** de Hans Heinz Evres.
No. 32. — **Faust**, tragedie, de Goethe (trad. de Iosif Nădejde).
No. 33. — **Amintirile unui băiat de familie** de I. Petrovici.
No. 34. — **Tristan** de Thomas Mann.
No. 35. — **Amazoana**, culegere de eşeuri scrise cu o artă specific feminină de Natalia Negru.
No. 36. — **Laguna** de Joseph Conrad.
No. 37. — **Descântecul** de I. Vinea.
No. 38. — **Crainquebille** de Anatole France (trad. de M. Carp).
No. 39. — **Povestiri din Danemarca** de Drachman (trad. din nemţeşte de I. Botez).
No. 40. — **In tren** de H. Sanielevici.
No. 41. — **Secretul contesei** de Regnier.
No. 42. — **Singurătate** de I. Agârbiceanu.
No. 43. — **Balzac şi Stendhal** de Brandes.
No. 44. — **Crima din str. Nopţii** de N. Davidescu.
No. 45. — **Livada de măslini** de Maupassant.
No. 46. — **Sărutul cel mai dulce** de Septimiu Popa.
No. 47. — **Din minunile instinctului la insecte** de J. H. Fabre.
No. 48. — **O mireasă la loterie** de W. A. Hoffman.
No. 49. — **Radeş** de D. N. Teodorescu.
No. 50. — **Werther** de Lazăr C. Lazarevici.
No. 51. — **Domnul Şef** de Adrian Pascu.
No. 52—53. — **Profesiunea D-nei Warren** de Georg Bernard Schaw.
No. 54—55. — **Cum am ucis pe Rasputin** de V. Puriskevici.
No. 56. — **Nebuna** de Octav Mirbeau.

PRIMELE ŞEASE NUMERE SUNT EPUIZA[TE]

A APARUT

SUB FLAMURA ROŞIE

ROMAN DE DEM. THEODORESCU

(AUTORUL ROMANULUI IN CETATEA IDEALULUI)

EDITURA ADEVERUL — EXEMPLARUL LEI 100

A apărut

ARIPI FRÂNTE

— Dramă în 3 acte în versuri —

de A. de HERZ

Librăria „Universala" Alcalay & Co

CARŢI ŞI REVISTE

HAN RYNER: l'Ingénieux Hidalgo Miguel Cervantès

Ed. Crès et Co. Paris

Ryner excelează să prezinte sub formă de roman viaţa personalităţilor cari au determinat o innoire în religie, în morală, în literatură. Astfel, în *Les vraies entretiens de Socrate,* el ne înfăţişează, în dialoguri specific eline, filosofia surâzătoare a lui Socrate. In *Le Cinquième Évangile,* scris caşi vechile evanghelii, Ryner ne prezintă un Crist individualist şi uman, făcând posibile „minunile" lui prin explicaţii raţionaliste. In „Le fils du Silence", el ne introduce în misterele religiunilor egiptene şi greceşti, descriindu-ne viaţa lui Pythagora cu o rară putere de evocare.

Romanul apărut de curând, cuprinde „povestirea" vieţii autorului lui Don Quişote. Ryner nu poate evada din lumea fantomelor şi ideilor sale, aşa că el de fapt interpretează viaţa eroilor săi. Ne-o prezintă însă cu atâta pitoresc şi cu atâta voiciune, încât nu ne întrebăm dacă e şi veridic. Are un cald simţ al omeniei şi al universalităţii, încât eroii săi capătă o semnificaţie largă; ne apropiem de ei cu mai multă înţelegere, căci vedem că viaţa lor se confundă cu operele sau cu acţiunile lor.

Reproducem o pagină din *l'Ingénieux Hidalgo,* pentru a arăta în ce mod strălucit ştie filosoful şi poetul Ryner să-l facă pe Cervantès să gândească despre marile „probleme" ale vieţii omeneşti. De pildă, despre fericire:

Cervantès: — „Copil, mergeam cu îndrăzneală spre arborele care, învăluit în noapte şi în depărtare, îmi apărea ca un gigant sau ca un vrăjitor. Astfel merg spre tine, fericire. Nu cu spada mândră a cuceritorului, ci cu ochi ascuţiţi şi cu o mână a cărei bâjbâire vrea să ştie. Fericire, tu îmi vei desvălui ceiace eşti, armată pompoasă pentru turma de oi, uriaş cu braţe nemăsurate sau moară ale cărei aripi învârtesc o făgăduinţă batjocoritoare sau o primejdie fără glorie.

Un surâs nesigur plutea pe buzele lui; şi lumina ochilor săi era îndoelnică.

Dar deodată, lovind pământul cu un baston viguros:

— Fericire, tu nu eşti făcută ca să primeşti, ci ca să dai. Tu nu eşti naivitatea copilului pe genunchii tatălui; tu eşti inima adâncă şi prea plină a tatălui care poartă copilul.

„Tu eşti, fericire, un dar care se uită pe sine şi care se clatină beat de viitor. Da, tu rămâi ca o beţie a viitorului chiar la acei cari par că nu mai au viitor.

„Personală prin felul cum eşti simţită, izvorul tău e în mine; oare nu eşti chiar o pantă ce rostogoleşte în afară de mine darurile şi bogăţiile izvorului?

„Fericire, tu eşti Isabela mea, câtă vreme mai pot avea norocul de a mântui-o din mânăstire. Mai eşti şi altceva, dacă mai am şi alte generozităţi cari nădăjduiesc. Eşti cartea pe care o închid pentru contimporani cu un lacăt de râs sau de poezie, de aur sau de lumină şăgalnică; dar poate că posteritatea va şti să deslege lacătul sclipitor.

„Fericire, tu eşti martirul care vrea să lumineze şi să îmblânzească oamenii şi care uită că poate creia şi răzbunători şi călăi. Eşti Isus purtând spre calvar lemnul viitorului incendiu. El crede că va aprinde iubirea frăţească în inima tuturor fiilor Tatălui şi nu ştie că va aprinde, prin timp şi spaţiu, urile şi autodafeurile.

„Fericire, surâs al jucătorului care încearcă să câştige viitorul, cât curaj ceri tu, câte primejdii ascunzi...

— „Iată tot ce eşti, tot ce poţi fi pentru mine. Nădejdea viitoarei ţâşniri în plină lumină pentru sărmanul lucru ascuns ce sunt eu: cuvânt înăbuşit, subteran, al unui veac de tăcere..."

Acei cari nu se vor grăbi să-l judece pe Ryner numai după această pagină, de un lirism filosofic atât de rar în romanele cu cari ne-am obişnuit, — ci vor citi cu stăruinţă şi reculegere oricare din cele cincizeci de opere pe care le-a dat la iveală până azi, vor descoperi pe unul din cele mai bogate spirite creatoare din zilele noastre. Ryner este, în multe privinţe, un precursor. De-aceia, zidul „tăcerii oficiale" îl înconjoară. Dar tot mai numeroşi sunt acei cari încep să asculte cuvintele înţeleptului parisian cu înfăţişarea surâzândă a lui Socrate...

E. RELGIS

Sulamita modernă

O revistă, sub iscălitura unei femei, publică un fragment din „Cântarea cântărilor de azi". Reproducem câteva strofe din declaraţia Sulamitei adresată iubitului:

O vin odorul meu, o vin !
Din depărtarea timpurilor grele
Să vatămi mugurul cel plin,
Pe lugerul făpturii mele.

...Sub pântecele meu rotund
Ca scut apărător de bucurii,
Păstrat-am mii de ani la rând
Comoara-adevăratei feciorii.
O vin odorul, dragul meu !

...Cu ochii, torţe care ard,
Mijlocul, amforă de nard,
Cu coapsa, plug de aur greu,
Să răscoleşti, ogorul meu.

Intrecându-se parcă cu această invitaţie, — d. Camil Baltazar se adresează astfel lui Ruth, ca mandatar al lui Booz:

Dă-mi braţul, Ruth, aeve om păşi
prin noaptea ce se'ndrumă către stele,
mi-i spune tu povestea vieţii tale şi
calde ţi-oi simţi ţâţele în mânile mele.

Cu astfel de îndrăzneli ne-au deprins scriitorii bărbaţi — în general ticăloşii. Dar ce dracu ! S'au ticăloşit acum şi femeile ?

Valul de brutalitate

Sub acest titlu d. Horia Trandafir publică în „Societatea de mâine" următoarele rânduri, pline de avânt şi frumuseţă:

„Ne place a crede că societatea românească trece astăzi printr'o „criză de creştere" — cum sună fraza curentă atât de bine formulată. Deaceea nu luăm lucrurile prea tragic şi nu disperăm. Privim cu încredere spre mâine, când valul tulbure de astăzi va elimina tot răul din sine şi nu va fi rămas din el decât apa limpede.

Există un val al brutalităţii, ecrescenţă a crizei morale de astăzi — ea însăş născută din marea criză economică a lumii de acum. Sunt oameni plini de ei înşişi, cărora li s'a tocit simţul moral, le-a dispărut orice autocritică. Nici o decenţă în vorba lor. Nici o sfială în atitudinile lor. Copleşitori prin gesturile şi desinvoltura lor inoportună — trebuie să le faci loc. Ei sunt oamenii zilei, eroi de cârciumă şi de tribună. Dau tonul, dominează cu îndrăzneala lor, căci îşi fac loc cu coatele lovind pe cei cari le stau în cale. Aşa se fabrică unele din carierele strălucite ale zilei... Este o robie a simţurilor, un empirism sălbatec şi întristător.

Valul de brutalitate este ieşit din desorganizarea socială postbelică. Pe măsură însă ce se consolidează noua integrare a societăţii moderne, empiricii vor fi nevoiţi să facă loc spiritelor superioare, oamenilor de gândire. Subţierea moravurilor şi creşterea sociabilităţii vor birui în curând, alungând de pe scenă pe empirici cu animalitatea lor exasperantă".

Lamartine şi cei 34 franci ai Elvirei

Jules Bertaut ne dă ocazia să întrezărim o rază de poesie chiar într'o carte de socoteli, veche de o sută de ani, pe care o descrie, cu destulă pietate, în săptămânalul parizian *„Candide";* dar albumul acesta, îmbrăcat în hârtie roşie, aparţinu Elvirei, femeea pe care Lamartine a celebrat-o în ale sale „Meditations". Elvira se numea, după cum se ştie, M-me Charles, şi-şi însemna, în timpul unei călătorii la Aix-les-Bains, toate cheltuelile pe care le făcea. Aici destinul i-a adus cunoştinţa cu Lamartine. Document destul de preţios; René Dumic îl foiletonase încă din 1907, când graţie lui s'a putut stabili timpul cât a stat Elvira la Aix-les-Bains. Albumul cu aceste mici socoteli este astăzi proprietatea unei doamne din Geneva, M-me de Vismes de Wegmann, poetă ea însăşi, sub numele de: Vega, care a autorizat pe Jules Bertaut să culeagă datele mai însemnate şi care pot lumina legătura poetului cu Elvira. In acest album sunt înregistrate toate cheltuelile Elvirei în timpul decisivei şi rapidei chenzine — dela 10 la 26 Octombrie — în care timp s'au văzut, s'au cunoscut, s'au iubit.

„Să deschidem, spune Jules Bertaut, albumul d-nei Charles. Toată această furie de câteva zile, a cărei amintire va rămânea pentru totdeauna în inima ei şi în aceea a marelui poet, se rezumă în modesta sumă: 34 franci! Citiţi: „o cursă la cascadă, 5 franci, întreţinerea unui măgăruş, 2 franci; măgăriţa, 15 franci; voiajul la Chambéry... 12 franci". Bani, pe care Elvira i-a cheltuit cu plimbările şi celelalte, în timpul cât a durat dragostea aprinsă a lui Lamartine."

Un bun prieten al lui Lamartine, Louis de Vignet, a fost martorul tuturor plimbărilor, tuturor micilor adunări de fiecare seară, al izbucnirei şi desfăşurării acestei pasiuni de durată mică. Intr'o seară Louis de Vignet scrie următoarele în albumul d-nei Charles: „Sunt femei a căror singură privire mărturiseşte un Dumnezeu şi o viaţă nouă. Ingeri exilaţi pe pământ, ele par aci nişte streine. Numai în cer este patria virtuţii!"

In acelaş timp, plecând dela complimentul lui de Vignet, Lamartine fixează cele dintâi versuri din „Méditations":

O toi, qui m'apparus dans ce désert du monde,
Habitante du ciel, passagère en ces lieux...
Après m'avoir aimé quelques jours sur la terre,
Souviens-toi de moi dans les cieux...

Şi iată cum cei 34 franci cheltuiţi de M-me Charles, însemnează timpul în care s'au conceput în mintea poetului minunatele versuri, pline de avânt religios şi de mistică atmosferă din „Meditations".

Un poet al pasiunii

Dacă Franţa literară de astăzi este patria romanului, odinioară, acum vre-o câteva decenii, între 1890 şi 1910, poezia ocupa rangul întâiu. In timpul acesta s'a desvoltat poezia lui Louis Payen, despre a cărui personalitate artistică se ocupă Edmond Pilon în ultimul număr din publicaţiunea parisiană, *„Revue bleue"*, No. 9, 1926.

Louis Payen şi-a început cariera poetică în plină mişcare simbolistă, de care însă s'a ţinut departe; versul lui, în bună manieră clasică, aducea inspiraţia sănătoasă a ţinutului natal, peisagiul descris în pitorescul lui, bogat în soare şi în aromă rustică. Numai în a doua fază a producţiunii lui poetice, Louis Payen se influenţează de Henri de Régnier şi Francisc Vielé-Griffin şi se face, mai ales, continuatorul lui Gustave Kahn. Faguet îl omagia cu „formă spaţioasă şi marmoreană", ceeace dădea poeziei lui cea mai înaltă perfecţiune formală.

Perfecţiunea nu exclude însă pasiunea. Payen este, în poezie, mai mult decât un Pygmalion, în sculptură; sub degetele lui, cea mai moale argilă, cel mai curat caolin, ia o formă voluptoasă, vie, în care se simt bătând arterele, palpitând inima, o formă care conţine, ca aceea a Galateei, un suflet amoros. Şi prin aceasta Payen îşi capătă originalitatea sa. El e poetul pasiunii, al amorului spiritualizat, care aspiră să câştige interiorul sufletului. Ajungem astfel la o poezie confidenţială, minoră, poesia din culegerea „Coupe d'ombre"

Je pose doucement mes lèvres sur tes tempes...
Ta tête à mon épaule et mes doigts dans tes doigts
Nous tissons à nos coeurs des liens plus étroits
Jusqu'à l'heure indécise où s'allument les lampes.

Ces minutes d'amours, calmes et sans désir,
La paix de cette trêve où toutes nos pensées
S'inclinent comne un vol de colombes laissées
Nous préparent tout bas d'emouvants souvenirs;

Et, quand la mort, comme une femme qui mendie,
Viendra poser ses deux mains pâles à nos fronts,
En l'écoutant marcher, nous nous rappellerons
Les beaux soirs de printemps dans la chambre attiédie.

Această formă a pasiunii formează centrul nouei poezii a lui Louis Payen. Alfred de Vigny s'a exprimat în „Journal"-ul său: „Amorul fizic şi numai fizic, iartă toate infidelităţile... dar tu, amor al sufletului, amor pasionat, tu nu poţi ierta nimic..." Cu această conştiinţă poezia lui Payen este îndurerată, elegiacă, resemnată de cele mai multe ori.

M-me de Sévigné şi amorul matern

Tricentenarul naşterei d-nei de Sévigné a dat încă odată prilejul cercetării vieţii şi operei ei închisă în cele câteva admirabile compuneri ce alcătuiesc volumul „Léttres". Se ştie că aceste „scrisori" au fost trimise fiicei sale, d-na de Grignan, care locuia la ţară, undeva în Provence. Ocupându-se, în *„Revue des deux mondes"*, 1 Maiu 1926, — de aceste scrisori, Gérard d'Houville scrie următoarele rânduri, din care reiese valoarea lor documentară şi literară.

„Să deschidem aceste scrisori, cari nu ne-au fost destinate, şi care totuşi au devenit una din bogăţiile noastre naţionale; M-me de Sévigné a fost aceea care le-a risipit, M-me de Grignan aceea care a ştiut să le păstreze. I-le datorăm de două ori, căci numai pentru ea, totdeauna pentru ea, între două avânturi de supărare sau melancolie, M-me de Sévigné a povestit tot ce se spune, tot ce se face, tot ce se aude, tot ce se vede, tot ce se gândeşte, tot ce şi-a imaginat. Pentru a o distra, ea animă toate personagiile, povesteşte, dialoghează, cugetă, spune glume, descrie, se supără sau se înveseleşte, aleargă de colo-colo, sau meditează în voie. Sărbătorile, spectacolele, lecturile, jurămintele, vizitele, călătoriile, căsătoriile, morţile, scandalurile, amorurile, procesele, războaiele, cuceririle, eroizmele, modele, Port-Royal şi coifura în bucle, „La Grâce" şi stofele imprimate cu aur, curtea, oraşul, epidemiile, medicii, mutările, natura, — întregul acesta trăieşte, înverzeşte, se înfrunzeşte, prinde mirosuri alese, sclipeşte, pâlpâe de viaţă cu o intensitate extraordinară. In afară de unele repeţiri şi lungimi, „quelques lanterneries", câtă vioiciune, promptitudine sau animaţie în aceste rânduri nenumărate! M-me de Sévigné a făcut teatru: frumos, vibrant, clar-văzător. Fraza este directă, limpede, domoală sau imediat vivace. Şi apoi, totul este colorat, în tonul adevăratei vieţi. Expresiunea nouă, originală, spontană, surprinde prin salturi neprevăzute. Vocabularul este bogat, savuros ca năruirea verei peste fructe. Ea îşi „filma" în cuvinte episoadele existenţei sale. Şi în afară de acestea, câtă gingăşie, câtă tristeţe, câte sfaturi zadarnice sau nădejdi sfâşiate! O „Bérénice" a maternităţii era totdeauna M-me de Sévigné. De mirat, totuşi, că nu iubea de loc pe Racine!..."

In restul articolului lui Gérard d'Houville sunt descrise toate fazele mai importante din viaţa d-nei de Sévigné şi a fiicei sale, M-me de Grignan.

Romanticii francezi în Orient

In ultimul număr *din Revue des Deux Mondes* (1 Maiu 1926), Henry Bordeaux se ocupă de călătorii romantici şi postromantici francezi în Orient, dar mai ales de călătoria lui Gerard de Nerval, din a cărui proză plin de simţ pentru pitoresc, s'a inspirat Baudelaire în „Călătoria spre Citera". Bordeaux notează că acest spirit delicat a dat o coloratură cu totul specifică variaţiunilor sale orientale, care n'au nimic de împărţit cu cele ale lui Chateaubriand şi Lamartine. Şi i se pare de necrezut că nu se găseşte un editor francez care să retipărească acest „Voyage en Orient" al lui Nerval, epuizat de zeci de ani, din care poate deduce mai bine decât oriunde caracterul tipic al scriitorului: înclinarea spre voioşie şi totodată un sentiment intim de melancolie heiniană.

Călătoria lui Gerard de Nerval este din 1843; aceea a lui Gustave Flaubert din 1849. Dar nu avem o „Călătorie în Orient" propriu zisă, de la Flaubert. Impresiile sale orientale trebuiesc căutate în „Insemnări", în „Corespondenţă" şi în „Amintirile literare" ale lui Maxime Du Camp, care i-a fost tovarăş de călătorie. Dar perechea nu era tocmai fericit aleasă. Simţul practic al lui du Camp nu se putea împăca cu mentalitatea lui Flaubert, cu capul în nori, dispus să facă glume pe socoteala tovarăşului său, preocupat şi îngrozit de primejdiile de tot felul ale drumului prin pustiul african.

In acest studiu se arată apoi ce atracţie a avut asupra acestor călători francezi mirajul Palmirei, până la care cei mai mulţi nu ajunseră: nici Chateaubriand, nici Lamartine, nici Gerard de Nerval, nici Flaubert. In schimb merseră până la această minunată oază a Siriei, Principii Casei de Orleans, care se îmbarcară la Triest în 1859; dar aceasta a fost o expediţie în toată regula, cu numeroşi însoţitori. Mulţi ani în urmă s'a mai dus acolo un elev al Academiei Franceze din Roma, Émile Berton, şi rămase acolo şase luni, căci avea de făcut un plan de restaurare, cu care-l însărcinase şcoala. Palmira aduce aminte de numele reginei sale, Impărăteasa Zenobia, al cărui fast a fost la fel celui al Cleopatrei. Rivala Impăraţilor de Răsărit care, supusă în cele din urmă figură, împovorată de lanţuri de aur, în triumful roman, a rămas printre exemplele cele mai desăvârşite ale feminităţii în antichitate: literată, războinică, dominatoare prin virtuţi bărbăteşti şi printr'o irezistibilă graţie de femeie. In timpurile moderne Palmira evocă în schimb numele nepoatei lui Pitt, al acelei faimoase Lady Stanhope — despre ale cărei recente aventuri s'a ocupat critica — şi care a fost supranumită, şi aceasta, Regina Palmirei.

Ideile lui Lenin în 1917

In „Revue Universelle" Pierre Lafut îşi publică amintirile despre Lenin.

Lafut în Ianuarie 1917 a simţit o mare aversiune pentru războiu. S'a întâlnit în Elveţia cu Lenin pentru a-l propune o muncă comună anti-războinică. Lenin n'a acceptat oferta, ghicind, probabil prin instinct, că Lafut nu e un comunist extremist. Intr'adevăr, Lafut s'a lepădat repede de pacifism. El reproduce acum următoarele idei expuse atunci de Lenin:

— In ce mă priveşte pe mine, eu dau naştere *evenimentelor* şi nu stărilor sufleteşti. Nu-i ispitesc pe oameni, ci îi forţez. Nu e nimic mai imperios decât acţiunea lucrurilor. Trebuie să le influenţăm. Sunt un fizician. Mă ocup numai cu forţele reale. Agitatorii cei vechi se înşelau numai, adresându-se inimilor omeneşti. E deajuns să creezi o conjunctură revoluţionară: să sapi o albie pentru un râu. Apa va fi forţată să curgă, oamenii vor fi nevoiţi să meargă pe drumul care-i va duce acolo unde vroim noi.

— Atunci să vă grăbiţi a pune capăt războiului, dacă într'adevăr stăpâniţi acţiunea lucrurilor, — i-a spus Lafut lui Lenin.

— Nu, — i-a răspuns Lenin, — războiul lucrează pentru noi: războiul e aliatul nostru credincios.

CURENTE, OAMENI ŞI IDEI

Un alt Mirbeau

In România, se citeşte multă literatură franceză. Poate chiar că se citeşte prea multă. Poate că n'ar fi rău ca, din când în când, să se citească şi literatură germană, engleză, nordică şi rusească. Am îndrăzni chiar să spunem că şi literatura românească ar merita să fie citită, măcar în România...

Dar, deşi se citeşte atâta *literatură franceză* sau—mai precis — atâtea *cărţi franţuzeşti* (ceeace nu este tot una...) nu se cunoaşte încă, în adevăr, literatura franceză. Cititorii români au mai mult, o înclinare pentru literatura pariziană, pentru literatura *bulevardieră* — decât pentru marea literatură franceză.

Mai mult încă: chiar autorii francezi cunoscuţi aci — sunt cunoscuţi fragmentar, incomplet. Dacă mai toţi cititorii noştri au în bibliotecile lor pe Zola — fie şi numai în traducerile româneşti — câţi din ei ştiu că, în afară de romanele atât de răspândite, Zola a scris câteva studii critice *(les Romanciers naturalistes, Nos auteurs dramatiques, etc.)*? Câţi din ei ştiu că Zola a dus o mare bătălie literară şi politică — da, politică — în presa franceză? *(Mes Haines, Une campagne, Nouvelle campagne, la Vérité en marche)*. Dacă fiecare fată de pension poartă în ghiozdanul ei *les Fleurs du Mal,* câţi din cititorii români ai lui Baudelaire cunosc şi minunatele lui traduceri din Edgar Poë sau criticile lui de artă? Şi tot astfel, am putea pildui mai departe... Dar concluzia e aceeaşi: scriitorii francezi — chiar cei mai de seamă, chiar cei mai cu faimă — sunt cunoscuţi aici atât de vag, atât de fragmentar...

Aşa se întâmplă şi cu Octave Mirbeau.

La Bucureşti, Mirbeau e cunoscut ca autor al acelei splendide piese de teatru *Banii (les Affaires sont les Affaires)* — căreia regretatul Liciu i-a creat succesul scenic aci. E cunoscut ca autor al romanului *Jurnalul unei cameriste*, pe care — dacă nu ne înşelăm — d. Demetrius l-a tâlmăcit în româneşte. Câţiva ştiu pe deasupra că Mirbeau a mai scris *Dingo, Sebastien Roch* şi două-trei volume de nuvele. Dar puţini ştiu că *marele scriitor francez era dublat de un admirabil critic*. Critic de artă *(Des Artistes,* vol. I, 1885—1896, vol. II 1897—1912); critic de teatru *(Gens de théâtre)* şi critic literar *(Gens de lettres)*.

Şi totuşi, activitatea critică a lui Mirbeau e vrednică de cea mai largă, de cea mai profundă cunoaştere. Scriitorul acesta, care a prins în pagini de viguros pamflet, aspectele hâde ale societăţii franceze contimporane,— a vibrat sufleteşte, cu o adâncă emoţie, în faţa *celor mai diverse* manifestări de artă. De obiceiu creatorul de artă nu este, nu poate fi şi un drept judecător al creaţiunilor celorlalţi artişti. Este lipsit de ceeace se chiamă *comprehensiune critică.* Maiorescu a mers atât de departe încât a stabilit o gravă incompatibilitate între creaţie şi critică. (V. articolul *Poeţi şi critici,* polemica cu Vlahuţă). Incompatibilitate de sigur că nu există. Maiorescu exagera. Dar nu e mai puţin adevărat că *pasiunea* — necesară creaţiei de artă — înlătură *obiectivitatea* — necesară criticei de artă.

Mirbeau a fost totuşi un excelent critic.

In epoca în care Henri Becque era contestat de toată lumea, căci formula lui de teatru era de o noutate sguduitoare pentru spiritele leneşe, — glasul lui Mirbeau s'a ridicat ca să clameze dreptul acestui viguros dramaturg de a intra în Academie.

In epoca în care pictura şi sculptura nouă erau respinse dela saloanele oficiale, Mirbeau a desfăşurat în articole de ziar şi de revistă o largă şi vehementă demonstraţie, întru afirmarea acestei arte nouă menite să măture vechile şi perimatele reţete ale plasticei academice.

In epoca — în sfârşit — în care Maeterlinck nu era de nimeni cunoscut la Paris, Mirbeau — într'un articol de cald elogiu — lansă acest nume, sortit celebrităţii.

Da, Mirbeau — realistul crud a fost descoperitorul poetului subtil care este Maeterlinck.

* * *

Ca şi opera sa literară — care este o magnifică şarjă a prostiei şi a minciunilor convenţionale — opera sa critică este o luptă de fiecare zi împtriva formulelor sterpe, admise cu unanimitate. Spirit luminat, Mirbeau simte şi înţelege toate aspectele frumosului — de la brutalitatea lui Becque, până la sensibilitatea lui Maeterlinck. Dar îndată ce s'a pătruns de frumuseţea operei de artă. Mirbeau nu are decât o ţintă: s'o afirme, s'o impună. Pentru aceasta, temperamentul său pasionat nu-şi cruţă nici un efort.

In articolele sale de critică, Mirbeau se dovedeşte un mare pamfletar. Pamfletar pentru că — după justa definiţie a lui Léon Bloy— este un revoltat împotriva banalităţii şi pentru că dă acestei revolte expresiunea violentă a marei sincerităţi spontane.

In articolele sale asupra teatrului, Mirbeau a dus o vehementă campanie împotriva lui Sarcey. Sarcey semna foiletonul dramatic în *Le Temps.* Era în epoca aceea, unul din cronicarii cu mare autoritate. Aprecierea lui lua caracterul unei consacrări. Cuvântul lui decidea soarta unei piese, unui autor, unui actor. Dar Sarcey era unul din partizanii teatrului vechiu. Orice inovaţie îl înspăimânta. Mirbeau înţelese că în marea lui luptă trebue să nimicească prestigiul lui Sarcey. Trebuia să înlăture această piedică. De aceea, scrise cinci-şase pamflete împotriva criticului dela *Le Temps.* Le scrise cu o cruzime de neînchipuit, cu o violenţă rară. Le scrise în chip distrugător. Sarcey nu apare în aceste pamflete numai ca un tip ridicol, ci şi ca un tip odios.

Sarcey apare aci, drept un meschin funcţionar care vine la teatru ca slujbaşul public la biurou şi care îşi îndeplineşte meseria cu o corectitudine măruntă, fără avânt şi fără tresăriri. Sarcey nu mai este criticul, care vibrează în faţa operei de artă. Este numai registratorul care numerotează cu un scris egal piesele aşa cum colegul lui dintr'un minister înregistrează supliciile cetăţenilor. 1)

Acest alt Mirbeau, acest Mirbeau nou pentru lectorul român trebue cunoscut.

Trebue cunoscut pentru că a fost un mare deschizător de drumuri în artă; în critica plastică, teatrală şi literară. Trebue cunoscut pentru că a fost unul din promotorii mişcării de înoire, care între 1885—1900 a agitat Franţa. Trebue cunoscut, în sfârşit, pentru că — în voinţa de a săvârşi această operă — şi-a ales cea mai de răsunet dintre tribune: presa. Mirbeau a fost unul din străluciţii gazetari ai Franţei moderne.

Tudor Teodorescu-Branişte

1) Facem rezerve în această chestie. — N. R.

INSEMNĂRI

Grătarul Soc. Scriitorilor

Societatea Scriitorilor Români, — epuizându-şi fondurile cu autopremierile şi desigur cu banchetele, oferite la plecarea şi sosirea miniştrilor, secretarilor generali, şefilor de cabinet, etc., — s'a văzut în primejdie de a nu-şi mai repeta, la anul, autorecompensările.

Atunci S. S. R. s'a gândit la un mijloc practic: s'a încins cu o pestelcă albastră, şi-a instalat un grătar la Moşi şi a început a lovi din cleşte. In chestia reclamei, grătarul scriitoricesc a „bătut" toate grătarele dela Obor... căci plesniturile cleştelor dela Moşi au avut ecou şi 'n presă.

Dar grătarul e o afacere prea prozaică, — şi-au spus conducătorii Societăţii de Scriitori. De-aceea ei l-au agrementat cu numere de artă. Mititeii vor fi garnisiţi cu „atracţiuni nemai văzute": roata miraculoasă, Mariuţa, Ţapul, Ghidilici, etc.

In Franţa scriitorii au introdus moda de a-şi vinde în librării operele cu autografe. Scriitorii noştri învârtesc pe grătar fleici naţionale şi pun în mişcare aparatele de distracţie. Astfel Ghidiliciul — o maşină de provocat râsul — va fi manevrată cu siguranţă de d. Al. Cazaban, umoristul...

O întrebare: Dacă S. S. R. vrea cu orice preţ să facă parale, — de ce conducătorii ei n'au ales întreprinderi mai rentabile, care decât să îmbogăţească câţiva patroni sau patroane, mai bine ar lucra pentru fondul de manevră al Societăţii Scriitorilor Români !...

Provocare ?

Revista Siguranţei Generale a Statului vorbeşte de... rezultatele bune ale revoluţiei sovietice: emanciparea femeii în general. „Propileele" (de ce nu **subsolul?**) insistă asupra transformării femeii musulmane din marfă în conştiinţă omenească. „Monogamia şi emanciparea femeii musulmane, — isprăveşte d. Romulus Voinescu, — este una din marile izbânzi ale spiritului nou, pe care l-a adus lupta pentru emancipare şi autodeterminare a popoarelor".

Ce-i asta ? Provocare ?

Şeful Siguranţei vrea să trezească o mişcare comunistă şi printre femei... pentru a o reprima, cu deliciu ?

Realitatea...

Citām din interviewul d-lui Cezar Petrescu, acordat unei reviste săptămânale:

...La începutul apariţiei **Gândirii**, — „atitudinea noastră era influenţată de curentul care bântuia atunci Europa: Umanismul. Era la modă Romain Rolland. Realitatea a dovedit mai târziu contrariul" (!).

Şi în altă parte:

„Politica, aşa cum se face la noi, te aduce de multe ori pe căi cu totul opuse intenţiilor generoase cu care ai pornit".

De-aceea dela extrema stângă, ajungi — la extrema dreaptă...

Inţeles

Un „poet" se indignează, fiindcă noi condamnăm **poezia nouă**, — „când de fapt, urmează el, această poezie are unghiul ei de perspectivă sub care apare perfect logică şi când aceiaşi poliţie literară înghite cu admiraţie definitivă cel mai absurd, cel mai anost vers care s'a scris în româneşte:

La început pe când fiinţa nu era nici nefiinţă.

Vers pe care toţi neghiobii declară grav că îl admiră şi care n'are pur şi simplu nici un sens (pentru motivul binecuvântat că „tertium non datur").

E drept că toţi sunt de bună credinţă când afirmă că l-au înţeles. Adevărul e că li se pare că au înţeles ceva. De fapt nu au priceput decât suita verbală nu pe cea logică".

Să zicem că-i aşa... dar ce să-i faci ?

Preferăm să nu înţelegem o poezie de Eminescu decât una de d. Camil Petrescu...

„O jumătate de an"

O revistă care apare... când dă Dumnezeu, se revoltă — fiindcă cineva (probabil o persoană din familia directorului) îi pretinde apariţie regulată.

— Ei, şi ce ? — răspunde revista, — „doar nu suntem trăsură de poştă... Vom apărea în modul în care ne va fi cu putinţă... Nu ne considerăm obligaţi cu apariţia faţă de nimeni, în afară de abonaţii noştri, care nu trebue să ne pretindă imposibilul... „O jumătate de an" înseamănă pentru noi 12 numere ori la ce interval va apărea şi orice dată ar purta".

Cu chipul acesta „o jumătate de an" ar putea fi un an, doi, trei... şi — cine ştie ? — poate chiar şi un sfert de an.

Deşi revista are obligaţii faţă de cetitori, aceştia nu trebue să-i pretindă imposibilul.

Vorba lui Spiridon: Dac'oiu putea, te-oiu scăpa eu...

„Plagiat"

„Adevărul Literar" a publicat, în unul din numerele trecute, un interview cu d. Liviu Rebreanu — interview luat de d. Aderca.

Ultimul număr al „Vieţii Literare" îl acuză pe d. Aderca — care a atacat cel dintâiu la noi, şi cu succes, genul interviewului literar — nici mai mult nici mai puţin decât de... plagiat, — fiindcă acea revistă, acum vreo patruzeci de zile, a făcut aceiaşi apreciere şi tot într'un interview asupra operei d-lui Rebreanu. Dar în acelaş număr din „Viaţa Literară" mai erau şi alte fraze şi idei pe care d. Aderca, desigur din grabă, a uitat să le plagieze, precum: „D. Rebreanu este autorul „Pădurii Spânzuraţilor" şi mai cu seamă: D. Rebreanu este un bărbat foarte simpa ic".

Este însă o frază — autentică — pe care d. Aderca ar fi trebuit cu tot dinadinsul s'o plagieze. Iat-o: „Am urcat scările care duc la apartamentul marelui nostru romancier, cu emoţiunea tânărului care e în faţa primului său incest".

Dar dacă d. Aderca ar fi plagiat şi această frază, ne întrebăm: ce ar mai fi rămas şi care ar mai fi fost hazul „Vieţii Literare" ?

„Taina iubirii"

Sub acest titlu a apărut, în traducere franţuzească, cel mai nou roman al scriitorului rus, Ivan Bunin: „Amorul lui Mitia".

„Taina iubirii" este, — scrie B. de Schloezer în *„La nouvelle revue française"*, No. 152, — drama primei pasiuni, romanul amorului juvenil, care se arată deodată ca o criză psihologică, ca o furtună senzuală şi o iluminare sentimentală, ca o desvoltare intelectuală. Valoarea acestei scurte, dar concentrate povestiri, cu desfăşurare lentă dar iresistibilă, stă în faptul că Bunin ajunge să realizeze într'un singur moment diferitele înfăţişări ale acestui amor, sau, mai degrabă, diferitele aspecte ale acestei înfăţişări, în acelaş timp: pură şi turbure, luminoasă şi bestială.

Subiectul este foarte simplu: un tânăr, o tânără, aproape doi copii; el este student, ea învaţă arta dramatică. Se iubesc şi se logodesc. Tânărul se întoarce, pentru un timp, la părinţi, la ţară. Tânăra se înamorează de unul din profesorii ei, un actor. Ea rupe dragostea şi logodnicul ei se împuşcă. Poveste, în fond, banală. Dar din acest roman al lui Bunin prindem, mai bine ca din alte nuvele ale sale, darul unic, pe care el îl are, de a pătrunde corpul, de a exprima viaţa cărnii, viaţa vegetativă şi instinctivă, pentru a ajunge la tainele superioare ale fiinţei, sentimentele, gândurile.

Contrar celor ce făceau naturaliştii, cari încercau să reducă psihologia la fiziologie, Ivan Bunin vede corpurile, massa, lucrul concret, individual, cu forma lui, cu culoarea lui, cu parfumul lui particular. Privirea lui pare ţintuită la lumea materiei, pe care, dealtfel, n'o părăseşte niciodată; dar lumea aceasta se animează, se luminează pe măsură ce artistul pătrunde şi coboară. Massa opacă şi brută se face transparentă, se luminează. Acest fel de „spiritualizare" a materiei, această sublimare a vieţii instinctive, care se operează fără ca scriitorul să-şi piardă măsura, este absolut specială artei lui Bunin.

Planează în această fragedă şi tulbure idilă, care se sfârşeşte în dramă, o atmosferă cu totul senzuală; unele scene amoroase sunt foarte precise în conciziunea lor, — vizita pe care tânăra o face logodnicului ei, sau viziunea lui Mitia înainte de a muri... Dar este în aceste episoade, în care carnea se desgoleşte, o astfel de simplicitate, o desgolire atât de completă, alipită unei frumuseţi plastice şi perfecte, că se capătă un fel de măreţie şi austeritate melancolică, fără ca moralistul, care stă în Bunin, să intervină direct vreodată.

Cartea aceasta atât de admirabilă, ca aproape toate câte a scris Bunin, lasă, după sine, gustul, mirosul cenuşei; căci oricât de profundă ar fi „spiritualizarea" pe care o aduce scriitorul, niciodată cugetarea sa nu întrece lumea aceasta multiformă şi sclipitoare, dar care e hărăzită să se piardă în neantul nefiinţei.

Cetăţeanul lui Tony

Din al doilea număr al publicaţiunii bucureştene **„Cartea"**, interesantă revistă de documentare intelectuală literatură bibliografică, scoatem următoarea anecdotă, din care se vede încă odată spiritul, ironia lui Tony Bacalbaşa:

Tony Bacalbaşa era un orator de talent, cu o vervă sclipitoare. Discursurile lui scăpărau glume- scântei. Un asemenea discurs a ţinut el într'o seară la vestita sală Sotir, a „partidului social-democrat al muncitorilor din România". La fiecare frază o glumă, care provoca hohote de râs.

Printre ascultători se afla unul — cocoşat — care avea ceeace se numeşte în psihologie: percepţia lentă. Adică unul care înţelege ca toată lumea, dar cu o întârziere de 4—5 secunde, cât îi mai trebue noţiunei sau imaginei să se manifeste la dânsul.

Or, se întâmpla acest lucru: Tony făcea o glumă. Publicul râdea. Şi după ce se potolea râsul general, râdea şi cocoşatul, izolat, ca pentru dânsul. Atunci isbucnea un al doilea râs general care, fireşte, n'avea elemente să provoace râsul cocoşatului. Tony îşi relua cuvântarea. Altă glumă. Alt râs general, şi, după câteva secunde, alt râs de unul singur, al cocoşatului, ceeace provoca iar a doua ediţie a râsului general.

Vorbirea oratorului devenia anevoioasă. Tony reia cuvântul. Iar o glumă, iar râs general. Deodată Tony îşi aşează coatele pe tribună, îşi reazimă obrazul în palme. Publicul, care ştia sănătatea şubredă a oratorului, se emoţionează. Se scoală în picioare. Tony îl linişteşte cu o lămurire:

— Aştept să râdă şi cetăţeanul.

Un râs formidabil, căruia nu-i mai urmează râsul cocoşatului.

De atunci nu l'am mai văzut pe acesta. N'a mai dat pe la club. Iar noi, când veneam în fiecare Sâmbătă seara, la şedinţă, ne interesam întâi de dânsul. Nu-i ştiam numele. Dar întrebam:

— A venit cetăţeanul lui Tony ?

O revistă de înfrăţire

Victor Margueritte nu este numai autorul prea cunoscutei „La Garçonne" şi al altor romane de succes popular. El s'a remarcat în ultimii ani şi prin acţiunea lui socială şi pacifistă, fiind alături de acei cari proclamă ideile de înfrăţire internaţională.

Revista *Evolution* (edit. A. Delpeuch, Paris, rue Babylon 51) a fost de curând fondată de Victor Margueritte, grupând în jurul ei intelectuali combativi din toate taberele politice de stânga. Punctul de plecare îl formează manifestul lansat de Victor Margueritte, cu semnăturile a o sută de intelectuali. Acest manifest: *Appel aux consciences* proclamă că a venit momentul să se revizuiască acele articole din tratatul dela Versailles, prin care Aliaţii au stabilit că Germania e singură vinovată de deslănţuirea războiului din 1914. Deci, o reacţiune contra tezei responsabilităţiii unilaterale; acest fapt e de mare importanţă, nu numai politică, ci şi culturală — mai ales că el s'a ivit în Franţa (unde presa mare a tăcut, cum e şi firesc). In alte ţări, acest apel a avut un mare răsunet.

Revista „Evolution" e menită să fie organul permanent al acelor scriitori, din toate ţările, cari sunt hotărîţi să facă lumină asupra originelor războiului şi să stabilească o apropiere cordială între învinşi şi învingători. Conştiinţele trebuesc eliberate de anumite obsesiuni, urile să fie înfrânte prin recunoaşterea adevărului.

Din cuprinsul ultimului număr (Aprilie) al acestei reviste, semnalăm câteva articole: H. Barbusse, despre „ancheta" asupra teroarei albe din Balcani; H. E. Barnes: Problema responsabilităţii războiului; V. Margueritte: Critica cărţii lui Renouvin asupra originii războiului; Alcide Ebray; Datoria Americei; Albert Dauzat: despre abolirea serviciului militar obligator; Armand Charpentier: despre responsabilitatea lui Poincaré, etc.

Literatul-boxeur

Henri de Montherlant, e unul dintre tinerii scriitori francezi care a introdus în literatură subiectele sportive. El a făcut elogiul sportului cu un elan liric remarcabil; a consacrat, de pildă, un poem pantofului de tenis şi a slăvit pe tânăra femeie căzută, însângerată, într'un match de box.

Cultul forţei brutale, mai ales după războiu, s'a extins până şi la cele mai tinere generaţii şcolare. Henri de Montherlant a avut un succes răsunător printre „intelectuali": a poetizat pumnul şi spada. In volumul „Le paradis a l'ombre des épées" excelează în descrierea scenelor de pugilat. Succesul său rapid a determinat pe un amic al său, I. N. Faure-Biguet să scrie o plachetă: *Montherlant, homme de la Renaissance* (ed. Plon et Nourrit). De ce e om al Renaşterii nu prea ştim, dar ştim că numele său vine de „Mont Hurlant", ceiace e în armonie cu viaţa şi opera sa.

Biograful ne spune, de pildă, că la vârsta de 12 ani, Montherlant a doborât pe unul dintre profesorii săi, punându-i un genunchiu în piept şi strângând cravata în jurul gâtului, până ce au sărit alţii să-i despartă. Mai târziu, fiind bolnav de scarlatină, Montherlant, constrâns de obiceiul de anul nou, a trimis şi el o cartă de vizită profesorului pe care a încercat să-l gâtuiască. Dar micul boxeur a ţinut carta de vizită sub cuvertura patului, sperând că va transmite boala şi profesorului său! Aşa îşi face propria sa educaţie un viitor „om al... Renaşterii".

După Faure-Biguet, caracteristicile eroului lui Montherlant şi ale lui însuşi, sunt: — Tendinţa spre folosirea totală a fiinţei; iubirea frumuseţii corporale; iubirea de glorie şi orgoliul; libertatea şi violenţa vieţii; sensualism, lipsă de ipocrizie în ce priveşte principiile; catolicism păgânizat; şi, în sfârşit, humanism (adică cultura Renaşterii).

Montherlant iubeşte mult luptele cu taurii. Un critic observă că dacă Montherlant e o reminiscenţă a Renaşterii, într'o viitoare reîncarnare el va reveni în formă de taur, căci dacă omenirea îşi degradează spiritul spre bestialitatea sportivă, ce vor fi atunci oamenii de mâine?...

Prosper Merimée

Prosper Merimée (1803—1870), e mai presus de toate un maestru al nuvelei artistice. Producţia lui literară mai intensă vine în ultima mare epocă a romantismului dinainte de 1848, ilustrată de V. Hugo, Stendhal, G. Sand, Musset, Balzac, Gautier. Dar prin obiectivitatea sa în expunere, el se apropie mai mult de realismul clasic. Ca şi amicului său Stendhal, lui Merimée îi place să ironizeze frumoasele entuziasmuri romantice şi să ia în răspăr morala burgheză.

S'a născut la Paris; în 1831 e numit inspector al monumentelor istorice. Amic particular al împărătesei Eugenia, soţia lui Napoleon III, devine senator în 1853. A dat teatrului piesele: „Clara Gazul", „Guzla", „Jacqueria", etc. Dar a rămas în literatură mai ales prin nuvelele sale: „Tamango", „Venus d'Ille", „Matteo Falcone", „Colomba", „Carmen" (1847), etc. A mai publicat voiajii archeologice şi lucrări istorice. A fost unul dintre cei dintâiu cari s'au interesat în Franţa de literatura rusă, simţindu-i importanţa.

Merimée e un elegant om de lume, spirit ascuţit şi muşcător, fără iluzii, complăcându-se în cinism şi cruzime: expune calm şi cu răceală crime sângeroase, laşităţi şi vitii, — cu marele lui dispreţ pentru oameni, care-l împiedică să mai creadă în progres. Are poate totuşi mai multă sensibilitate şi duioşie decât vrea să arate, dar şi le maschează sub o ironie crudă, de frică de a nu fi ridicol.

Merimée ţine să facă artă pură. Orice subiect şi-ar alege, îl tratează însă cu o putere unică de plasticizare. Nu găseşti în literatură multe personagii mai complecte şi mai vii decât Colomba, sau decât Carmen: le vedem înaintea ochilor cu toate particularităţile lor morale şi fizice, cu toate ciudăţeniile, dar cu tot omenescul lor temeinic. Precis, obiectiv, fin, Merimée ştie să condenseze interesul: se mulţumeşte cu 20 pagini, unde un romantic ar fi turnat un volum de 200. Dar şi ce plinătate în această scurtime! Nu se pierde în analize: caracterele se conturează tăios prin acţiunile lor exterioare.

In numărul din urmă al „LECTURII" (67), cititorii pot găsi, în traducere, cunoscuta lui nuvelă „DAMA DE PICĂ", în care aceste alese însuşiri ale autorului se vădesc în chip deosebit.

Bibliografie

Ionel Teodoreanu: La Medeleni, Preţul 70 lei.
Gândirea No. 3.
Cetatea Literară No. 7—8.
Viaţa Literară No. 13.
Propilee literare No. 5.
Lumea No. 53.
Societatea de mâine No. 20.
Junimea literară No. 1—2.
Universul literar No. 20.
Ritmul Vremii No. 4.
Convorbiri Literare, April.

MARUNTE

DELA NOI

— Pentru luna Iunie, se anunţă apariţia volumului de poezii: „Cuvinte Potrivite", datorit d-lui Tudor Arghezi. Săptămâna aceasta se pune în vânzare volumul de poezii „Scut şi targă" de Perpessicius care a apărut în editura literară a Casei Şcoalelor.

— In numărul de 18 Aprilie al revistei *Vasarnap* care apare în Arad, e tradusă în ungureşte nuvela d-lui D. D. Patraşcanu *Condica Doamnei Pompilia* din volumul *Timotheiu Mucenicul*. Traducerea e făcută de d. Arpad Bitay.

FRANŢA

— Intr'un număr din cotidianul parisian „Journal des Débats", din ultima săptămână, Louis Villat publică un lung articol despre amorurile lui Balzac, în special acela pe care l'a avut cu o rusoaică, M-me Vencesias Hauski, în anul 1825. Intreg articolul este o lungă dare de seamă, cu complectări, asupra cărţii „Eve de Balzac"—d'après des documents inédits" scrisă, de curând, de Charles Léger.

— Revista „Mercure de France" începe, cu numărul 669 din 1 Mai, publicarea unui nou roman „Le roi Théodore", a cărui acţiune se petrece în Corsica, de René de Weck.

— In acelaş timp, tot în „Mercure de France", la sfârşit romanul lui Marcel Rouff intitulat „Sur le quai Wilson".

— In „Revue hebdomadaire" s'a început publicarea unui nou roman de Alexandre Arnoux, care se intitulează „Le Chiffre".

— Doctorul Vachet şi Leon Daudet au publicat fiecare câte o carte, la acelaş editor. Cea dintâi: „La Pensés qui guerit", a doua: „Le rêve éveillé". In urma unui articol al doctorului Vachet din „Paris-Soir" despre „Le rêve éveillé", Leon Daudet ripostează, prin trei coloane, în „Action francaise". Polemica celor doi psihologi are un punct central comun: ambele lucrări sunt îndreptate în contra lui Freud şi ambele au ajuns la concluziuni quasi identice. Cine va lua apărarea marelui savant vienez ?

— Se va sărbători în 1927 a douăzeci şi cincea aniversare dela moartea marelui romancier Emile Zola.

— D. Raymond Poincaré a primit preşedinţia comitetului de onoare de pe lângă „Société des orateurs et conferenciers", al cărei comitet activ este prezidat de academicianul Jean Richepin.

— Un roman al Reginei Maria a României, aproape necunoscut în Franţa, intitulat „Les voleurs de lumières" va apare în revista „Mes lectures".

— Juriul concursului de literatură spiritualistă, prezidat de Henry Bordeaux, se va reuni pentru decernarea premiului anual „Claire-Virenque" de 3000 de franci.

— Cei opt membri ai Academiei Goncourt au ales în unanimitate ca preşedinte, în locul decedatului Gustave Geoffroy, pe popularul scriitor J. H. Rosny. Casier al Academiei a fost ales D. Ajalbert.

GERMANIA

— A apărut, la Berlin, o carte interesantă asupra căsătoriei în Germania: „Das Ehebuch", scrisă în colaborare de un grup de savanţi şi scriitori sub direcţiunea contelui Herman Kayserling. In prima parte a lucrărei este prezentată istoria căsătoriei de-alungul veacurilor şi civilizaţiilor, la popoarele primitive, la Chinezi, la Hinduşi, în vechea şi noua lume. In a doua parte, câţiva specialişti tratează mai multe probleme fundamentale asupra căsătoriei în Germania. Concluzia la care se ajunge la sfârşitul lucrărei este că, încă de aproape un secol, Germania trece printr'o criză a căsătoriei.

— Semnalăm apariţia unei noui reviste germane „Blätter den Bücherstube am Museum", editată la Hermann Kempf la Wiesbaden, un fel de tribună în care sunt prezentaţi autorii şi lucrările lor mai însemnate, atât germane cât şi franceze. In afară de articole de fond, semnate de nume autorizate, revista aceasta oferă un ansamblu de notiţe asupra ultimelor publicaţiuni, care constitue un repertoriu bibliografic util oricărui cărturar din lumea întreagă, care se interesează de lucrările beletristice contimporane.

BULGARIA

Premiile Naţionale pentru literatură au fost acordate, pentru anul acesta, scriitorilor: Nicolai Rainof, pentru volumul de nuvele „Sărmanul Lazăr"; Mara Beltseva, pentru volumul de „Sonete"; Constantin Constantinoff, pentru volumul de nuvele „Dragoste" şi lui Anghel Karalyitşew, pentru volumul de nuvele „Podul dela Rossitza".

S'au mai acordat de asemenea subvenţii de încurajare scriitorilor mai tineri: Nicolae Rakitin, Vladimir Polianof, Asen Raztsvetnikof şi Nicolae Fournadjiev.

— Se anunţă ca un adevărat eveniment literar, apariţia volumului de versuri „Romantitschni pesni" (cântece romantice) de Teodor Trainoff; parte din ele au fost publicate anul trecut în revista „Hypérion".

CEHOSLOVACIA

— Municipalitatea din Praga a instituit două premii, cu numele „Masaryk" şi „Jirasek". Cel dintâi va fi acordat anual celei mai bune lucrări ştiinţifice sau juridice, cel de-al doilea, tot anual, va fi acordat celui mai bun roman original apărut în Cehoslovacia.

— Scriitorul englez şi preşedinte al „Pen-club"-ului, John Galsworthy va sosi la Praga, în 24 Mai, invitat de către Societatea scritorilor cehoslovaci. Deasemenea va sosi şi lady Dunsen-Scott, fundatoarea Pen-club-ului.

— In vara aceasta va avea loc la Praga, un congres internaţional de bibliografie şi bibliotecărie. Ultimul congres internaţional al bibliotecarilor a fost ţinut la Paris, în 1923.

Atelierele soc. ADEVERUL Sărindar 9—11.

ANUL VII. — No. 286

6 LEI EXEMPLARUL IN TARA
12 LEI EXEMPLARUL IN STAINATATE

Duminică, 30 Maiu 1926

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888–1897
CONST. MILLE 1897–1920

FONDAT în 1893

„Creaţie şi analiză"

Cu răbdare profesorală, cu fină pătrundere şi inteligentă cumpătare, defineşte şi explică d. Ibrăileanu, în 32 de paragrafe substanţiale, caracterul şi procedările literare a 22 de scriitori. Pentru a da o ideie despre varietatea exemplelor cercetate, aleg câteva nume: Gide, Ionel Teodoreanu, Dostoievski, Marcel Prévost, Brătescu-Voineşti, Proust, Spiridon Popescu, La Rochefoucauld, Agârbiceanu, Tolstoi... In faţa vieţii literare d. Ibrăileanu a avut totdeauna o cuminţenie senină de biolog. De aceia tot ce scrie el odihneşte de impresionismul iritat care ne domină cu exces, şi căruia nimeni, cred, nu i-a rezistat atât de bine ca dânsul. Odihna aceasta e salutară: ea dă ocazie spiritului ştiinţific să tempereze subiectivismul literar. Nu-i vorba să reabilităm de mult trecuta critică „ştiinţifică" cu rigidităţile ei naive, ci numai de obligaţia neînlăturabilă de a ne clarifica impresiile, şi a ne complecta înţelegerea prin comunicare cu sensibilitatea şi fantezia altora. Cultivarea impresiei în ea însăşi, fără a căuta să o determinăm cu ajutorul unor elemente intelectuale, nu-i decât o treaptă pregătitoare în teoria literară; iar negarea radicală a oricărei teorii este o atitudine de un impresionism astăzi perimat. Poţi să nu cultivi teoria, — aceasta e o chestie cu totul particulară. Trebuie ştiut însă că teoretizarea este, în general, inevitabilă spiritului uman. Orice formulare implică, într'un grad oarecare, *teorie*, — şi formularea, adică expresia e peste tot fatală spiritului nostru.

Procedarea d-lui Ibrăileanu este rezultatul ultim la care tinde orice nevoie şi orice încercare de clarificare în materie literară.

* * *

In prefaţa romanului *Pierre et Jean*, Maupassant descrie două metode de povestire: acea prin analiză psihologică şi acea a expunerii din afară şi prezentării dramatice a persoanelor şi întâmplărilor. D. Ibrăileanu deosebeşte aceste metode sub numirile: analiză şi creaţie. Cuvântul creaţie nu-l mulţumeşte, dar se hotărăşte pentru el fiindcă e cunoscut şi familiar. Analiza ajută creaţia, zice d-sa; cei doi termeni nu se opun radical unul altuia. Pe mine cuvântul *creaţie* mă mulţumeşte cu deosebire, fiindcă obişnuit analiştii nu izbutesc să justifice pretenţia lor de a imagina figuri în stare să „concureze registrele stării civile". D. Ibrăileanu însuşi spune categoric acest adevăr capital pentru interpretarea şi clasarea operelor literare: „creaţia e superioară analizei. *Artă literară* fără analiză se poate. Fără creaţie nu". Cuvântul creaţie precizează excelent această superioritate. Adeseori analiştii sunt tipuri hibride: *figurile* pe care le încearcă nu izbutesc, n'au justificare solidă, fiindcă nu figuri ci stări sufleteşti l-au obsedat pe autorul psihologizant. Analistul promite fanteziei cititorului realizări de care singur nu-i capabil, şi aceste promisiuni, deşarte şi repetate, irită şi plictisesc atenţia dându-i necontenit orientări false. Analiştii sunt oameni care sufăr de dragoste nenorocită pentru creaţie. Este de luat aminte că fracţiunile de artişti şi diletanţii sunt, de obicei, analişti. Taine e aici exemplu eminent: Graindorge, Etienne Mayran, sunt încercări de invenţie literară complect nereuşite, scheme fără justificare interioară. Locul analistului este în aforism, în portret moral abstract, în essay psihologic. Diletantul face, în mod firesc şi fatal, autobiografie, dezvoltă mahalagisme avantajoase despre sufletul lui, — face adică, de bine de rău, analiză. Aici, cu deosebire, devine preţios cuvântul *creaţie*, aşa cum l-a întrebuinţat d. Ibrăileanu: el arată în ce direcţie trebuie căutată una din deosebirile fundamentale între artist şi diletantul literar. E de folos, cred, să amintim, că psihologizarea are şi o cotă socială interesantă: se consideră semn de „distincţie" şi de „modernitate" să analizezi stări sufleteşti, şi, mai cu seamă, să te analizezi. De aceia în judecata vulgară „psihologia" e socotită ca o superioritate literară absolută. Din exemplele şi discuţiile d-lui Ibrăileanu reiese o critică solidă şi complectă a acestei prejudecăţi comune şi puternice.

* * *

Psihologismul literar poartă cu sine o puternică tentaţie de a face ştiinţă; câteodată, se'nţelege, el e un simplu pretext pentru atitudini ştiinţifice.

Pentru studiul psihologiei literare, materialul cel mai complect şi mai original îl dă astăzi Proust. D. Ibrăileanu îl caracterizează, după terminologia d-sale, scurt şi exact: analiza lui Proust este creaţie. — In adevăr, acest autor a obţinut un pitoresc psihologic nou, fixând amănunte sufleteşti la care poate nici un literat, până la dânsul, n'a luat seama, detalii dintre acele peste care trecem iute, uneori numai cu o uşoară mirare, socotindu-le puerile şi bizare. Proust întrebuinţează reminiscenţe şi asociaţii mărunte şi ciudate; omul comun, matur şi practic, simte un fel de jenă să le ţie minte, se fereşte să le formuleze, îi e frică să nu-şi compromită seriozitatea spiritului, dând atenţie unor astfel de ciudate mărunţimi. In lucrurile sufleteşti, ca şi în cele exterioare, atenţia obişnuită a literaţilor, cu atât mai mult a cititorilor, e atrasă numai de senzaţional. Proust „creează" tocmai cu ajutorul „nimicurilor" bizare; şi fiindcă, cel puţin în părţile de la începutul operei, el nu sacrifica nicidecum detaliul exterior în favoarea celui pur psihic, figurile lui sunt strălucit create. Mai pe urmă atitudinea ştiinţifică invadează; figurile se desfac în grupe de generalităţi, detaliile nu mai apar localizate şi concrete, ci devin exemple care, oricât ar fi de ingenios extrase, nu mai pot opera efect artistic.

Astfel opera lui Proust indică prin excelenţă descompunerea romanului: în locul acestei forme de artă vom avea carnetul de note „interesante" şi variate fără margine. Acum vre-o şaizeci de ani Edmond de Goncourt, în prefaţa la *Chérie*, făcea romanului ca gen obiecţii, cerând înlocuirea lui cu informaţia conformă lucrurilor întâmplate adevărat, liberă de orice preparaţie artistică. De acum încolo cartea va trebui, deci, să fie pur autobiografică; de cerinţele „estetice" pe care le satisfăcea romanul va purta de grijă, probabil, numai cinematograful.

* * *

D. Ibrăileanu crede că rareori tipurile principale dintr'un roman „rămân în minte atât de conturate ca cele secundare", şi explică aceasta prin însăşi mulţimea imaginilor în care ni se prezintă figurile principale. Această mulţime însăşi împiedică, zice d. Ibrăileanu să se formeze o „imagine cuprinzătoare". La fel se întâmplă în viaţă: „Această infirmitate, crede d. Ibrăileanu, e generală. Sunt tineri care, spre nenorocirea lor, ţin mai bine minte figura bărbierului decât pe a iubitei lor". — Nu admite d. Ibrăileanu că sunt oameni destui cu vizualitate intensă, care reţin natural multe imagini ale aceleiaşi figuri, foarte diverse şi totuşi energic conturate şi colorate? Eu cel puţin nu pot subscrie la generalizarea d-sale. Proust dă un exemplu perfect, în sensul d-lui Ibrăileanu: spune că i se întâmpla să nu-şi aducă aminte figura Gilbertei, cu toate că o vedea zilnic şi era îndrăgostit de dânsa. Aceasta înseamnă, cred, că Proust avea vizualitatea slabă; lucrurile vizibile îl captivau numai ca semne de stări psihice, şi în acest caz desigur le vedea cu o rară *inteligenţă*. De altfel el mărturiseşte categoric că nu era vizual. Despre Gilberta spune că-i uita figura fiindcă toată atenţia lui era fixată lacom asupra vorbelor fetei. Şi aici Proust se încumetă să scrie *on* în loc de *je: on attend la parole qui accordera ou refusera un rendez-vous*. Atât de greu e, chiar pentru un observator mare, să reziste ispitei de a imagina majoritatea oamenilor după tipul său personal. Proust era un groaznic tiran pentru sufletul amantelor şi prietenilor săi, şi potrivit cu această orientare a intereselor sale sentimentale, imaginile vizuale rămâneau palide şi secundare. Alţi oameni însă, din contră, sunt fericiţi sau sufăr de imaginile vizuale multe şi tari, care alternează în mintea lor fără a se concura şi a se reduce una pe alta.

„Imaginea cuprinzătoare" de care vorbeşte d. Ibrăileanu nu poate fi, cred, decât o schemă, clară, dar fără viaţă plastică, deşi, probabil, cu multă viaţă sentimentală. Generalizările în această privinţă sunt totdeauna riscate. Lucrul însuşi are mare însemnătate pentru înţelegerea metodelor de creare, ca şi a felurilor de a primi arta literară.

Nu înţeleg bine de ce crede d. Ibrăileanu că din voluntarism şi din concepţia energetică actuală rezultă condamnarea doctrinei „artă pentru artă", pe care d-sa o numeşte „un corolar al realismului".

Arta este expresie, şi orice expresie e disciplinare. Faimoasa „impasibilitate", de care s'a pomenit atât de mult şi atât de confuz, nu înseamnă nimic alta decât supunerea inevitabilă a „torentului" sufletesc către un sistem de expresie pe care l-ai ales. „Torentul" însuşi e inexpresibil. Arta e, cum e şi ştiinţa, „un langage bien fait"; şi nici un limbaj nu poate rezulta direct din impulsuri subiective, ci numai printr'o intelectualizare a lor, în concepte sau imagini. Limbajul odată ales impune ascultare, şi această ascultare constituie ceiace se poate numi obiectivitate. Arta pentru artă, formulă care, după cum cred, nu din vina ei a produs multă iritaţie, postulează tocmai acest fel de obiectivitate. Energetismul modern poate el emancipa cu totul atitudinile intelectuale — arta, şi de ce nu şi ştiinţa?... de oarece totul zace în unul şi acelaş „torent" de energie — de acest postulat care se întemeiază pe anume legi ale vieţii spiritului, astfel încât „torentul" să se reverse în toată tumultoasa şi confuza lui splendoare? Presupunerea îmi pare exagerată, şi justificarea ei nu îmi e clară.

* * *

Cu nemărginită mulţumire am citit ce spune d. Ibrăileanu despre Tolstoi, — „Rusul genial". Rareori am simţit că înţeleg o impresie literară atât de complect, din adâncul experienţei proprii, ca acea cuprinsă în fraza d-sale: „am luat, după *Război şi Pace*, pe *Fort comme la mort* al lui Maupassant, care-mi plăcuse la două lecturi anterioare. Mi-a fost milă şi scârbă de Maupassant cu pictorul lui şi cu doamna lui care nu vrea să îmbătrânească".

Se poate altfel? Maupassant, în romane mai cu seamă, lucrează pentru *chic*. Adevărul artistic e înlocuit cu un *ideal* de distincţie şi de eleganţă combinat din estetica profană a oamenilor — cu deosebire a femeilor de lume, şi din visele actorilor, regisorilor, sau poate chiar a cusătoreselor sentimentale... Nu supăr prea mult, cred, pe d. Ibrăileanu dacă spun că, pentru mine, şi Turgheniev se află uneori foarte aproape de această estetică: şi el confecţionează, destul de des, modele *chic*.

Despre inferioritatea femeilor ca producătoare de artă şi despre figurile de femei în romane d. Ibrăileanu dezvoltă ingenios o sumă de adevăruri preţioase. Cred numai că acele deosebiri, în deosebi inferioritatea artistică a femeilor sunt particularităţi trecătoare. Femeile sunt silite să fie mult prea practice; de aceia rămân, obişnuit, secundare în activităţile de lux. Nu sunt diferenţe naturale în joc, ci istorice. Femeilor li s'a impus o estetică deosebită în orice manifestare a vieţii, şi această estetică este fundamental contrarie adevărului artistic. Dar în aceasta privinţă transformarea a început. Ar putea d. Ibrăileanu spune hotărât că Voica Henrietei Stahl e scrisă de o femeie, dacă i s'ar prezinta cartea fără nume de autor?

* * *

Am adnotat o mică parte din cele scrise de d. Ibrăileanu. Articolul d-sale e neobişnuit de bogat în sugestii diverse şi puternice. Trebuie citit îndelung, şi recitit, în doze mici, cu îndărătnică atenţie. E prea serios lucrat pentru a fi tratat altfel.

PAUL ZARIFOPOL

De vorbă cu Marioara Voiculescu

Viziune de primăvară. — La şcoala artei. — Davila în ţara plugarilor. — Unde e Radovici? Salomeia în arenă. — Artă şi pornografie. — Peer Gynt. — Critica dramatică de eri şi de azi. — Inima mea...

Din marea galerie a actriţelor celebre care au împodobit ultimele două veacuri, caut o figură şi un suflet înrudit cu al Marioarei Voiculescu. Numele ei nu este european. Artista este însă foarte cunoscută şi iubită la noi în ţară, unde a creat pe Tofana *din „Patima Roşie", pe* Lelia *din „Manasse" a lui Ronetti-Roman, pe* Lulu *de Wedekind şi* Salomeia *de Oscar Wilde.*

Marioara Ventura a purtat pe scenele mari ale Occidentului eroinele sentimentale, pasionale ale lui Porto-Riche, abea indicând — prin contrast — femeia instinctuală, bestia superbă cu voce de privighetoare. In zilele noastre Dida Solomon ar putea duce, tot acolo, odată cu fiinţa ei expresionistă sufletul geometric şi mistic al femeilor lui Strindberg şi Kaiser.

Marioara Voiculescu rămâne aci, a acestui pământ. Ea este întruparea cea mai puternică, pe planul artistic, a forţelor voluntare ridicate din tezauru-i de instinct. Românul se naşte nu poet, ci om de acţiune, şi Marioara Voiculescu este actriţa ale cărei mijloace proprii de expresie le scoate aproape numai din instinctul care precede acţiunea.

Marioara Voiculescu

Personagiile create de Marioara Voiculescu trăesc numai dacă sunt luate din această lume a instinctelor care se liberează exclusiv prin gest — şi toate eroinele de acest fel (începând cu „Tofana" d-lui Sorbul şi sfârşind cu „Lulu" de Wedekind, care nu mai are nici o fadoare germană în temperamentul actriţei noastre) au putinţa să existe amplu, deasupra naturei comune, atâta vreme cât Marioara Voiculescu va voi să se cheltuiască încă pentru noi, în faţa noastră.

Ce dureroasă cheltuială... Şi cât de efemeră! Pictorul care şi-a pus pe pânză viziunea colorată, muzicantul care a lăsat pe câteva portative acordurile bătute lui în inimă de gând, sculptorul care a făcut ca două pietre să se sărute mai sfâşietor decât două guri de oameni, poetul care a potrivit câteva cuvinte pentru a închide în ele, ca într'o colivie, cine ştie ce pasăre măiastră, sau ca în mătăsuri cine ştie ce parfum — ei sunt dumnezeii fericiţi cărora soarta le-a hărăzit norocul să se bucure până la sfârşitul vieţei lor de spectacolul propriilor creaţii artistice! Actriţa este ea însăşi pânză, piatră, cuvânt şi culoare; trupul cu care umblă, gura cu care vorbeşte, ochii cu care surâde, mâinile cu care lucrează, ca noi toţi ceilalţi, actriţa şi le ridică la înălţimea expresiei artistice, sus, pe spânzurătoarea artei scenice, la care venim grămadă să huzurim.

Ce-a mai rămas din restul orelor şi ce mai poate face actriţa cu propria ei fiinţă, mutilată, exacerbată şi diformată după legile opticei scenice şi cu instrumentele de tortură ale tuturor viciilor ideale, născocite de poetul dramatic. Şi astfel pe uliţa cea de toate zilele, între prietene sau între fraţi şi surori, dacă nu chiar în tovărăşia miloasă a prietenului cald, actriţa aduce un biet trup torturat, o biată minte schimonosită, o biată inimă gesticulară...

Marioara Voiculescu, marea artistă a instinctului şi voinţei deslănţuite îşi cunoaşte precis destinul. Ea a ţipat şi ţipă în sine — se va vedea mai la vale ţipătul ei tragic şi în faţa noastră străină — nepăsarea lumei cu această operă de artă perfecţionată, care e propria ei fiinţă, fiinţa ei artistică, numai pentru că e ursită să cadă în neant la cea dintâi oboseală sau la cel dintâi şuerat al vârstei...

Iluzia că talentul care acumulează averi chiar în ţările balcanice, ar putea fi înlocuit până la urmă cu averile acumulate, stăpâneşte salutar — salutar pentru echilibrul lor sufletesc — pe mulţi artişti. Iluzia a pus de timpuriu stăpânire şi pe Marioara.

Voluntară, şi trăind o bună bucată din viaţa ei în timpul domniilor latifundiarilor care, asemenea tuturor prinţilor de la toate Curţile şi-au căutat totdeauna plăcerile lenei lor printre artişti şi artiste, Marioara Voiculescu a îngăduit oligarhiei să-i surâdă, apropiindu-se de ea. A! Să nu credeţi că o asemenea fiinţă, cu acel temperament şi acea inteligenţă, a fost sau ar fi putut fi mistuită ca un gândăcel sentimental de revistă de vară sau o cântăreaţă melodioasă de operetă... Marioara Voiculescu a cheltuit destule forte şi — să fim liniştiţi! — nu a beneficiat personal de ele; a întemeiat, din potrivă, câteva teatre în care şi-a dat ceeace a avut într'adevăr *de preţ în ea, talentul dramatic, nouă tuturor şi aproape pe gratis...*

A intrat apoi în afaceri — şi a lucrat ingenios, adică a deschis drumuri. A trebuit să vie Marioara Voiculescu, o femee în definitiv, a cărei limbă bate ca un ciocănaş ritmic, ca să se bage de seamă că terasa pustie a Palatului Cercului Militar din centrul Capitalei poate fi transformată într'un Picadilly în care bucureştenii azi de-abia încap, adunându-se la ora 5 lângă umbrele uriaşe, multicolore, sub care trec undele orchestrale încărcate cu valsul Dunărei Albastre sau acordurile marşurilor wagneriane...

Sus, în acelaş Palat al Cercului Militar într'un apartament mic, suferind de mania artei dramatice care nu trebuie să piară mai curând ca celelalte arte, Marioara Voiculescu vorbeşte despre pasiunea aceasta eternă a ei — ca un pictor care pictează pentru eternitate — şi alături de mâna ei stângă se ridică — monument efemer dar atât de consolator — o columnă grea şi înnaltă de hârtii mari de bancă.

...— M'am făcut albă ca hârtia asta! şopteşte artista povestindu-şi viaţa şi degetele ei pipăe hârtia de o mie care închee teancul...

Eu închid ochii, ascult glasul care vrea să fie, ca şi sora ei poezia, fără moarte şi înţeleg că totul e în zadar: odată cu ea, totul se va prăbuşi !...

VIZIUNE DE PRIMAVARA

„...Primul gând care mi-a hotărît soarta vieţei, mi-a venit, copil fiind, la Sinaia, la vârsta de 14 ani, pregătindu-mi o corigenţă la matematici. Copil zburdalnic, cu părul despletit pe spate, lung până în călcâe, eram mai mult pe drumuri şi prin vilele prietenilor, decât la lecţii. Cuvântul l'a rostit Zaharia Bârsan către mama: „Ce temperament de artistă!" Şi cuvântul nu l'am uitat. Am spus răspicat că-mi trec examenele cu o singură condiţie, implacabilă: să fiu înscrisă la Conservator! Ilarie Chendi, prieten cu Zaharia Bârsan, m'a văzut şi el pe vremea aceea la Sinaia şi a scris o schiţă „Viziune de primăvară", pe care a publicat-o în „Floare Albastră"! Hotărîrea mea a produs scandal. Părinţii, burghezi înlesniţi, ar fi putut oare accepta pentru fiica lor unică această glorie declasantă de actriţă? Dar stăruinţa mea n'a putut fi înfrântă şi cu „La Icoană" învăţată pe dinafară sub supravegherea lui Bârsan, m'am prezintat la Bucureşti la Conservator. Era pe-atunci acolo Fotino care când m'a văzut, mică şi cu părul pe spate, s'a ridicat de la biroul lui exclamând: — *Şi copiii vin acum la Conservator? Duceţi copiii la culcare !...* Fotino mă trimetea la culcare, pe mine, care aveam să trăiesc numai pe scenă !... Am fost totuşi primită şi la primul examen, sub ochiul Aristiţei Romanescu şi al juriului, emotivitatea mea s'a ridicat la o tenziune atât de puternică încât m'a podidit sângele pe nas... Nu ştiu ce-am mai spus, că m'am pomenit trecând în braţele tuturor. Am început să joc din anul întâi. Am jucat şi în anul al doilea, roluri tot mai mari. In anul al treilea am jucat rolul Leliei din „Manasse".

Era cam prin 1900...

LA ŞCOALA ARTEI

Meseria însă, adică acele mişcări şi intonaţii, acele modificări profunde în obiceiurile trupului nostru care sunt numai comodităţi sau insuficienţe; alfabetul artei dramatice, tot ce comportă acest alfabet — iniţiarea, umilirea şi triumful — le-am învăţat (te rog să scrii acest nume) dela *Gusti*, geniul tutelar al locului care e Teatrul românesc. Aveam o voce încântătoare — după unii — încât se spunea de mine că de îndată ce treceam cu vocea la un diapazon de durere, jocul scenic cădea pe al doilea plan. Gusti a fost maestrul meu: el mi-a arătat cum se face un gest, cum se face un pas, cum se armonizează un gest cu un cuvânt, un cuvânt cu un pas, o atitudine cu o privire. De la această şcoală de artă, a acelui om, înainte, am simţit că orchestra şi orchestraţia se amplifică. Tot de atunci am înţeles că pe scenă nu există nici rol secundar — precum într'o simfonie nu există portativ secundar — nici rol uşor: toate rolurile sunt de căpetenie şi toate sunt grele.

DAVILA ÎN ŢARA PLUGARILOR

Ai citit povestea lui Guliver în ţara piticilor? De multe ori m'am întrebat cum de a putut apare într'o ţară neoiobagă, adică o ţară—cum se spunea—„eminamente agricolă" o personalitate atât de profund închinată artei dramatice ca Alecu Davila, şi într'o vreme când asemenea apucături, într'un fel, compromiteau... Dumneata crezi că acel teatru particular — primul teatru particular din ţara noastră — a avut o influenţă uriaşă asupra întregei noastre vieţi artistice, care s'a ridicat atunci în toate domeniile, la un nivel necunoscut, şi nebănuit. S'ar putea face, desigur, cercetări istorice mai amănunţite în această direcţie şi s'ar justifica poate afirmaţia şi credinţa dumitale că Alecu Davila a fost, în vremea aceia, el singur, pentru viaţa noastră artistică mai mult decât Academia, Conservatorul şi Universitatea la un loc. Eu îţi voiu mărturisi ceeace ştiu şi am

Continuare în pag. II-a

văzut. Când Davila şi-a înjghebat teatrul şi mi-a trimis vorbă să vin să iscălesc contractul, la mine acasă erau *Ion Saita*, fostul primar al Capitalei şi *Vasile Morţun*, fostul ministru care-mi spunea că eu nu pot, că eu *nu trebue* să plec de la Teatrul Naţional !... Şi totuşi rugându-i să mă scuze câteva clipe, am trecut într'o odae învecina'ă şi numai cu o mantilă pe umeri am dat fuga şi am '''t contractul. M'am înapoiat în grabă şi am spus bunilor mei prieteni care mă aşteptau, să mă ierte căci totul s'a hotărît şi eu voiu juca la Davila.

Trupa cea nouă a jucat la Liric şi apoi la Teatrul Modern (în spatele Băncei Naţionale) şi atunci au intrat pentru prima oară în conştiinţa publicului autorii francezi şi germani cei mai reprezentativi ai timpului: *Bernstein, Bataille, Sudermann* şi alţii. Cred că a fost cel mai frumos şi mai puternic ansamblu pe care l'a avut vreodată Ţara Românească şi nu ştiu ce împrejurări ar mai putea crea un asemenea ansamblu. Gândeşte-te puţin cine juca în aceeaşi trupă şi uneori în aceiaşi seară : *Davila, Bulandra, Lucia Sturdza, Storin, eu, Manolescu, Giurgea, Niculescu-Buzău.*

UNDE E RADOVICI ?

Nu. Radovici a apărut mai târziu, după ce plecase Davila şi preluasem eu conducerea noului teatru. Ce formidabil talent! Şi pentru mine ce partener incomparabil!.. Oricât de bine ai juca, oricât ţi-ar conveni rolul, nu se poate să nu te influenţeze tovarăşul de joc. Cu Radovici aveam totdeauna impresia că dau tot ce puteam da din slabele mele puteri. Unde e Radovici ? Ce s'a ales din bietul Radovici?... Nu există o fotografie, nu există un tablou după vre-o fotografie, nu mai vorbesc de un bust al acestui uriaş slujitor al Teatrului românesc. La Belu mormântul lui e străjuit de o biată cruce strâmbă de lemn în faţa — ce ironie a soartei! — în faţa unui impunător monument funerar de marmoră neagră sculptată şi împodobită cu basoreliefuri a unei nobile şi cinstite familii de necunoscuţi burghezi... Nu, nu mă pot opri să nu strig împotriva acestei nedreptăţi care loveşte şi după moarte pe neasemuitul artist Radovici!...

ARTA ŞI PORNOGRAFIE

Dumneata vrei să pui printre meritele care ar fi împodobind umila mea persoană, faptul că am avut cea dintâi curajul să joc la noi pe Wedekind. L'am jucat, e drept, şi îi spuneam totuşi în seara premierei „Lulu" regisorului: „Să ştii că ne va bate publicul"!... Nu, Wedekind n'a fost atât de lesne jucat nici în Germania, necum la noi. Azi, cu estetica psihanalitică la modă, ar fi mai uşor de popularizat concepţiile şi creaţiile marelui dramaturg german. Şi totuşi unde e publicul care să facă distincţia între morala propriu zisă şi între viziunea artistică, între pornografia de revistă de vară şi cuvântul tragic pe care-l rosteşte femeia lui Wedekind?... Moralist, mai cu seamă la noi, nu va fi socotit autorul care va face, asemenea lui La Bruyère, studii asupra „caracterelor" — virtoase sau infame — ci moralizatorul de catedră. *Wedekind, tragicul moralist* — vezi oare, pe undeva, la noi, posibilitatea acestui titlu?

SALOMEIA ÎN ARENA

Pe mine, cu toată adversitatea timpului, nu m'a interesat totuşi niciodată ceeace din punct de vedere artistic s'a mai făcut, sau se face acum. Pe mine mă interesează *ce pot face nou*, ce pot aduce *original*. Şi astfel am adus *Salomeia* lui Oscar Wilde la circ, în Bucureşti, din intenţia precisă de a implânta jocul dramatic în mijlocul vieţei populare. Ajutată de *Cornescu*, care e un pictor teatral de mâna întâi, am dat la Circul Sidoli o serie de reprezentaţii originale cu o montare în care am investit o sumă fabuloasă, pe care n'am mai dobândit-o înapoi. Să-mi pară rău? Nu !

PEER GYNT

Căci am reînceput experienţele la Teatrul Marioara Voiculescu de sub Cercul Militar cu *Pear Gynt, Lulu* şi *Wampirul*, fără nici o subvenţie, cu multe parale perdute deşi bine ştiu că nu e nici o glorie să îmbătrânesc săracă şi cu durerea netărmurită de a fi trebuit să închid şi această uşă a artei dramatice!...

CRITICA DRAMATICĂ DE ERI ŞI AZI

Ultimul meu efort de creaţie personală, la teatrul de sub Cercul Militar, a fost primit de unii — ca un atentat la viaţa cuiva. Am fost tratată de parcă asasinasem un om!... Eu căutam să realizez ceva nou. Eu nu pot să stau locului. Poate că n'o fi fost desăvârşită încercarea mea... Inţeleg. Dar numai cine nu face nimic nu păcătueşte — şi eu am făcut! eu voi mai face !...

Imi aduc aminte de critica dramatică de altă dată a unui *Gh. Panu*, bunăoară, pe care o *învăţam* căci Gh. Panu venea la teatru după opt zile să-şi verifice judecata şi uneori şi jocul meu. Imi aduc aminte de alţii care veneau regulat la repetiţiile noastre. Şi această disciplină, această conştiinţă artistică cronicarii dramatici o aveau pe atunci fără a se fi constituit încă în Asociaţie! Dar sunt elemente de primul ordin în critica noastră dramatică şi nu mă îndoiesc că ele îşi vor impune cât mai curând atât priceperea cât şi moralitatea.

INIMA MEA...

De cinci ani doctorii m'au osândit: dacă vreau să mai trăiesc, să nu mă mai urc pe scenă! Inima mea e slabă, e slăbită. M'am cheltuit prea mult, în tot ce am făcut. Dar puteam face altfel? Ce rost, ce farmec ar mai fi avut, ar mai avea viaţa ? Joc şi acum la Teatrul Naţional, cu această inimă slăbită. Odată, într'o seară, la ultimile reprezentaţii de la teatrul Cercul Militar, m'am făcut albă ca hârtia asta, am simţit că-mi lipseşte aerul, şi am căzut... A fost pentru întâia oară în viaţa mea! Dar m'am ridicat şi mi-am *pedepsit* inima, ca să nu mă pierd, şi tot am jucat... Când am urcat acasă, nu m'am putut odihni: trebuia să învăţ rolul pentru piesa următoare!... Să *truchez*? O! Eu n'am putut niciodată *truca*... In seara în care n'am putut juca cu toată conştiinţa, cu toate forţele mele, m'am întors totdeauna acasă enervată şi nemulţumită ca după o faptă rea !....

. . . .

Convorbirea trecuse de marginile timpului îngăduit de politeţă.

Cu o fotografie mare în braţe, hotărât să n'o întrebuinţez şi nici s'o mai restitui vreodată am scoborât scările Palatului Cercului Militar convins că printr'o întoarcere a veacurilor în iluzie mai puternică decât realitatea, am vorbit cu o femeie din timpul Renaşterii.

F. ADERCA

ROBERT CHAUVELOT

Miyajima — „Insula Fericirii"

La sud de Nippon, în plină Mare Interioară se află o insu'ă paradisiacă şi minunată, abia desfăcută de marea e' soră continentală şi care poartă numele de Miyajima, **insula Fericirii...**

Nimeni nu trebue să se nască sau să moară aci, spune legenda sau mai curând datina milenară. Femeile aproape să nască nu sunt primite aci, iar muribunzii sunt transportaţi îndată spre ţărmul din faţă. Pelerinii, amanţii şi visătorii au voe să-şi trăiască aci destinul lor de credinţă, pasiune sau cugetare, cu condiţia ca în tot timpul cât stau în insula sacră să nu suprime nicio existenţă, omenească sau animală. De aceea cerbii, ciutele şi fazanii din insulă vin să mănânce din mâna călătorului, sub privirea incoruptibilă a berzelor, pasări grave, scăpate parcă depe un original paravan japonez.

Nimeni nu trebue să se nască sau să moară în **Insula Fericirii.** De ce? Pentru că tot ce e suferinţă nu are ce căuta în Miyajima. A naşte şi a muri (după Karma, evoluţia budică) sunt cei doi poli ai mizeriei omeneşti. A trăi însă înseamnă a avea iluzia duratei, adică a continuităţii şi a fericirii în înţelesul cel mai adânc al cuvântului. Din adâncul vremilor animalele depe insulă se bucură de un regim privilegiat, pe care nu l'am mai întâlnit decât la Muttra, locul de pelerinagiu al indienilor. Dar japonezii merg şi mai departe, întrucât interzic în insulă prezenţa câinelui, carnivor violent.

Impresia luminoasă pe care ţi-o lasă apropierea în barcă de **Insula Fericirii,** nu se mai şterge niciodată din memorie. Dimineaţa, pe soare, când te apropii de ţărmurile insulei, zăreşti în adâncul unui golf împădurit, un portic uriaş de lemn, pictat în roşu deschis şi negru, ale cărui picioare sunt în adâncul apelor. Cu alte cuvinte porticul din Miyajima e **lacustru,** vizibil după cum marea e în creştere sau descreştere. Acest portic sub care e obiceiul să treci în barcă, precede imediat pragul pe stâlpi al templului sintoist Iţucuzima, care, atunci când marea e în creştere, pare într'adevăr plutitor pe ape. Asemenea porticului, sanctuarul e de lemn pictat în roşu deschis şi negru, cu terase în alb şi roşu. Fac de pază doi **tengu** sau câini cereşti. Iţi iesă întru întâmpinare preotul sintoist în robă albă şi violetă, cu aerul grav şi primitor. Schimb de închinăciuni şi salutări ; apoi preotul te duce, printre lanternele de piatră cenuşie în fundul templului cu altarul decorat ritual de oglinda clasică şinto.

Călăuza mea sacră îmi arată, la dreapta şi la stânga templului, o mulţime de lanterne de piatră, — ofrande — care se aprind în fiecare seară la ţărmurile insulei. Chiar în seara sosirii mele am putut admira depe o colină învecinată scânteetorul spectacol a acestor sute de lumini oglindite de valuri.

Insula e dominată de o atmosferă călduţă, de o tăcere odihnitoare. Niciun sgomot discordant. Paşii sunt fără ecou... In această insulă de vis nu e îngăduită nicio trăsurică. Trebue să mergi pe jos pe cărări de muşchi, unde se apropie căprioarele sfinte să le mângâi. Ceva mai departe, sub pini, trec femei, fete mari şi fetiţe care surâd şi râd. Aşa e obiceiul acestui popor, să surâdă omului străin.

In insulă au drept să locuiască doar câţiva pescari, bun-înţeles fără dreptul de a face copii sau de a muri pe insulă.

Au trecut şi cele trei zile pe care mi le-am dăruit să le petrec în Insula Fericirii. Iată că apare cea de a patra dimineaţă, înflorită de rouă, şi va trebui să-mi iau rămas bun dela acest lăcaş, unic pe pământ...

Adio ! Adio, Myajima loc de vis extra-terestru unde sufletul călătorului presimte nemurirea ! Voi mai vedea vreodată cascadele, pârâiaşele tale ? Voi mai simţi vreodată liniştea plină de lene a marilor copaci, pe care nu i-a atins nici-o secure nelegiuită? Aleele de pini, covoarele de muşchi, căprioarele familiare, berzele într'un picior ?

Vâslaşii aşteaptă. Dacă n'aşi fi în Asia, în această Asie nemuritoare, aşi spune că se grăbesc... Mai arunc o privire, cea din urmă privire asupra insulei magice, senine, tăcute.

Şi acum, pentrucă nu se poate altfel, să ne reîntoarcem la ţărmul din faţă, la pământul crud, misterios şi dureros al Născuţilor şi al Morţilor !...

ALFREDO PANZINI

Vagabonzii

Flaşneta, care toată dimineaţa străbătuse malul mării cântând spre marea desnădejde a nervilor mei, o găsii odihnindu-se, în sfârşit, şi ea.

(Se pare că în lungile amiezi ale dragii veri, soarele se odihneşte puţin în mijlocul cerului, căci ziua, cerul, cântecul greerilor pare încremenit. Fără îndoială că acea groaznică, ascuţită flaşnetă amuţise atunci).

Podul de fier atârnat peste râuleţul cu nume glorios, aruncă înspre mare o umbră rece. Sub pod, în acea umbră flaşneta se odihnea. Era atârnată de chingi într'un cărucior cu patru roate mici, la care era înhămat un măgăruş. Măgăruşul pleoştise urechile şi dormea. Nevasta hoinarului flaşnetar, tolănită pe iarbă, dormea ; întins cu faţa în sus, flaşnetarul dormea, iar faţa-i pârlită era întoarsă spre uşoara adiere a mării. O ciudată linie geometrică, căzând jos de pe pod şi de pe parapet, împărţea răspicat umbra de lumină. In această lumină marele pictor al lumii frământa *tente* arzătoare de galben şi de aur, pregătind paleta amurgului: peste acea umbră zbură o înfrigurare de răcorire, care se răspândi prin iarbă şi peste creştetele tufişurilor, părând că le trezeşte.

Lungile urechi ale măgarului se pleoşteau tot mai mult şi păreau ca două index-uri ale nesfârşitului timp. Dar dacă buruenile se treziseră, nici unul din cei trei nu se trezi: nici un zgomot omenesc nu dădu semn în preajmă că timpul somnoros al siestei era gata să ia sfârşit.

...Dar şi mai mult am invidiat pe un alt vagabond.

Intrezărisem în spatele gardului de mărăcini o spinare plecată de om, acoperită cu o manta sură; iar pe spinare o formă ascuţită în formă de *petas* de Hermes, aşezată astfel încât ai fi zis că, între pălărie şi manta, nu era nici un cap.

„Ce-o fi?" mi-am spus, şi mă dădui aproape. La apropierea mea, pălăria ţuguiată se întoarse şi făcu să se mişte jos evantaiul unei mari bărbi cărunte:, da, era un cap ori cel puţin erau doi ochişori şi era o gură mare deschisă la zâmbet, care rosti pe dată cuvinte pe care nu le-am priceput, dar care erau din belşug ilustrate prin gesturi, şi care spuseră: „Vrei să ştii ce fac eu aici? Mănânc, domnule. In palma mânii stângi ţin merindea care-i alcătuită din sare curată; în dreapta ţin pâinea, făcută din grâu curat; colo curge, în fundul râpei, băutura care-i apă curată. De atâta belşug şi de atâta curăţenie nu mă pot apropia fără să mulţumesc Domnului, după cum vezi; şi scoţându-şi pălăria, descoperi o ţeastă mică, pleşuvă; lăsând pâinea jos, îşi scotoci în sân şi scoase de-acolo o cruce grea de alamă, spânzurată de-un lanţ gros: se uită la ea cu ochi aţintiţi, aşa cum înfăţişează pictorii pe sfinţi; o sărută, apoi o puse la loc în racla sânului. „Acu' ai văzut ce fac? Vrei poate să mă ţii de rău? Nu? Apoi atunci eu îmi văd de mâncare".

M'am aşezat lângă el cu un simţ umil şi nou de înfrăţire în inimă. Acel zâmbet, de n'ar fi fost cam aiurit, ar fi fost demn de un adevărat filosof.

Acest cerşetor era un fel de mistic. Venea din Spania, fusese la Roma, apoi la Bari, apoi la Assisi, la Loreto, acum se ducea la Veneţia.

— Da, de unde ştii drumul ?

— *Preguntando* (întrebând). Ce ciudat efect îmi produse acest verb latin mort, care înflorea, ca o vorbă vie, pe buzele acelui cerşetor venit din Spania ! Ce călătorie făcuse şi acel verb ? şi apoi zâmbind mereu, îmi arătă ghidul pe care-l avea. Era o hartă a Italiei desprinsă dintr'un „mers al trenurilor". Cu degetul arătător străbătu întreaga cale.

— Ai nevastă, *mujer?* — întrebai

— *Morta, senor.*

— Ai copii?

— *Muertos, senor.*

— Unde dormi la noapte?

— *Aqui* (aici), *senor.*

— Şi arătă, firesc, lanul de porumb din apropiere.

I-am invidiat atunci siguranţa şi libertatea. (Acest vagabond nu mi-a cerut de pomană; dar sărută banul pe care i l-am dat)...

(Din italieneşte de *Al. Marcu*)

HAN RYNER — Din PARABOLE CINICE

Fumul de tămâe

Psychodor vorbise îndelung, în unul din acele avânturi lirice, în voia căroroa uneori se lăsa. In jurul lui avea mai curând privitori decât ascultători. Ochii îl priveau cu curiozitate şi urechile, fără îndoială, primeau farmecul muzicei înaripate care zbura de pe buzele lui. Dar mintea nu lua aminte la sunete cari rămâneau pentru ea închise şi pe cari putea să le creadă deşerte sau seci.

La urma urmei filosoful tăcu.

— Maistre, zise Eubul, când ai început să vorbeşti, ni se părea că vom prinde-a pricepe. Dar cuvântarea ta, în care simţeam o frumuseţă mişcătoare, înaripată, cu fiecare frază ni se făcea tot mai întunecată şi mai îndepărtată.

— Poate că din pricină, răspunse Psychodor, din pricină că, cuvântarea mea, plecând de prea de sus, n'a încetat de-a se mai ridica încă. Cu toate astea ea nu vă este fără folos, oricât vi s'ar fi părut mai întâi, nu vă este fără folos, dacă v'a făcut să priviţi în sus.

Excycle, un discipol cârcotitor, fu rănit în vanitatea-i de spusele astea şi riposta :

— Maiestre, n'ai putea face oare ca, cuvântarea-ţi înaripată să se coboare, să rămâe şi la înălţimea noastră câteva clipe. Vulturul, cu toată puterea zborului său, poate merge pe pământ ca un câne.

— Vulturul, îngână Eubul, vulturul care merge pe câmpie nu mai poate să zboare. El va lovi pulberea de pe cale cu o aripă prea mare, care se va răni şi va aduce durere.

— Ascultaţi o parabolă zise Psychodor :

In vârful unui vechiu turn, a cărui scară era dărâmată, se aflau, nu ştiu cum, câteva boabe de tămâe.

Veni fulgerul şi aprinse tămâia asta, care ardea cu încetul, făcând să se ridice spre cer un fum albăstrui, mirezmat.

Nişte oameni priveau de jos, şi cel mai mic dintre ei zise :

— Ce-i cu fumul ăsta, care tremură de-asupra turnului neclintit, ca un penaj pe capul unui războinic trufaş? Focul din cer a aprins fără doară vre-o spurcăciune. Ferice de noi că suntem destul de jos ca să nu simţim această duhoare.

Fumul însă se tot urca, zicând în sine-şi :

— Oamenii nu mai vor simţi delicata mireazmă, dar zeii bucura-se-vor de ea.

— Fumul ăsta era teolog, riposta Excycle.

Psychodor însă nu auzi.

Fumul urmă :

— Poate că cerul nu-i locuit şi m'afund de prisos în înălţimile deşerte. Dar eu nu sunt un lucru să mă cobor. Sunt un fum uşurel şi trebue să mă urc.

Excycle se depărtă, murmurând :

— Dacă cineva, pentu a încerca să cucerească fumul, vrea să-şi rupă picioarele pe ruina de scară, are de la mine toată voea s'o facă. Numai pe mine să mă scutească.

Psychodor isprăvea cu toate astea parabola .

Cel mai mic dintre oamenii strigă :

— Ce-i un fum, de staţi aşa, sucindu-vă gâtul, privind în sus ? Intoarceţi-vă mai de grabă spre mine. Eu pot să fiu pipăit, şi nu dau cârcei celor ce vor să mă vadă.

Ceilalţi oameni nici nu ştiau care dintre ei făcea jos un zgomot tulburător. Şi nu vedeau de loc pe piticul tovarăş mai întâi agitându-se şi repede luând-o la sănătoasa. Ci, într'o năzuinţă copleşitoare, ca un început de inobilare, urmau a privi mai departe fumul care se înălţa mereu...

In româneşte, de P. MUŞOIU

Impresii din America

Sunt la New-York. Părăsesc camera mare şi întunecoasă a hotelului, în care locuesc: Pe coridoarele obscure, nici un suflet de om. Americanii pleacă de acasă disdedimineaţă. Cobor încet treptele, ajung în holl şi vreau să mă duc pe Broadway. Lângă ascensor — o ladă spaţioasă care poate cuprinde 30 de persoane, — îl întâlnesc pe Mister Asker Bern, directorul cofetăriei de lângă hotel. Mister Bern — în Rusia îl chema Bernştein — mă salută americăneşte cu „hallo!", fără să-mi dea mâna.

— Hallo! îi răspund eu îndrăzneţ pe englezeşte. Ce faci?

— Dolari... şi d-ta? Vrei să vezi Americuţa noastră? ce mai e nou prin Europa?

— De ce îi zici New-Yorkului-Americuţă? îl întrebai eu uimit.

— Pentru că sună mai plăcut, mai drăguţ. Aici, mister sunt mai mulţi New-York: unul american, unul german, unul chinez, unul italian, unul locuit de negri şi unul evreesc. Şi acest New-York evreesc este Americuţa. Aici fâlfâe libertatea. Unde găseşti atâta libertate ca aici? Şi egalitate. Intre Rockefeller şi un cizmar nu există nici o deosebire de clasă. Nimănui nu-i ruşine să exercite meseria de chelner. Eu singur am fost o jumătate de an chelner şi în Rusia am fost inginer. Aici în America nu încape jena de a fi muncitor.

Mister Asker mă loveşte uşor cu cotul:

— Uite-te la domnul acela. Nu face nici o impresie, e îmbrăcat modest... ştii cine-i? proprietarul acestui hotel, are mai bine de 15 milioane de dolari avere... Tatăl său decedat lucra într'o uzină, şi câştiga 4 dolari pe săptămână... dar pe cine îl interesează aşa ceva? Cine i-a dat milioanele? Libertatea americană...

— Cum putea să-i dea libertatea milioane? întreb eu. Dacă libertatea poate face milionari, de ce n'a pus milioanele în mâna acelora care se înbulzesc în hollul hotelului? De ce n'ai devenit d-ta milionar?

Mister Asker ridică umerii:

— Mister, în America trebue să te pricepi să faci dintr'un milion zece. Toţi oamenii din America sunt candidaţi de milionari. Fiecare om visează aici la un milion. Aceasta nu e Europa aţipită, unde totul e strâns în cercuri strâmte. „Vreau!" e deviza de aici. Orice idee, oricât ar părea de bizară la prima vedere, e cercetată aici. Se spune: Tu ai o idee, încearc'o. Lucrează; şi, dacă prinde, are să iasă poate milioane... Munca face asta... In Europa lumea se întreabă: Va veni bolşevizmul? Iar la noi în America socialismul cel mai simplu este imposibil.

De ce? Pentru că la noi domneşte o altă libertate.

Libertatea europeană duce la socialism, bolşevizm, iar libertatea americană la capitalism. Ce înseamnă în Europa a fi socialist? A combate capitalismul. Ce am găsit eu în America? Negustori, comercianţi inteligenţi. Muncitorul, mai bine zis acel care munceşte, şi capitalistul stau pe piaţa de vechituri şi se tocmesc...

— Insă... îl întrerup eu.

— D-ta eşti un gruehorn (un nou venit). Dacă ai să trăeşti mai mult timp aici, vei judeca lucrurile cu totul altfel. Te-a întrebat cineva aici de paşaport? Te-a întrebat cineva, cine eşti, şi de unde vii? Ai făcut ceva pentru America? Şi cu toate acestea ai fost aşteptat. Şi s'a pregătit totul pentru ca să te simţi bine! Cea mai mică îndemânare a d-tale e folosită, pe când în Europa toate facultăţile mintale au fost înăbuşite. Aici unul depinde de celălalt. Când îi merge unuia rău, nu e învinovăţită nici America, nici ordinea socială, ci omul care nu pricepe să se folosească de aptitudinele sale. Fireşte, nici noi nu trăim în paradis, dar trăeşte oare capitalistul fără de grijă? Priveşte pe muncitorul care câştigă 30 de dolari pe săptămână şi întreabă-l dacă patronul său nu are grijă. Trece săptămâna, salariul trebue să fie plătit şi patronul trebue să facă rost de bani. Şi de ce ar fi nemulţumit muncitorul american? El se nutreşte, se îmbracă bine, are căsuţa lui proprie, automobilul lui, poate economisi ceva bani, femeia lui nu lucrează şi îngrijeşte de casă. Fata americană lucrează numai până se mărită. Şi se îmbracă ca o Lady. Asta a făcut-o capitalismul. Capitalistul american are nevoe de muncitori mulţumiţi. Şi el dă muncitorului prilejul să devie proprietar de casă, proprietar de automobil şi chiar un bun viitor Rockefeller. Capitalismul american a stins entuziasmul revoluţionar.

— Atunci cum se întâmplă că izbucnesc greve în America? întrebai eu cu resemnare.

— D-ta vrei să nu se întâmple nici greve? Ţi-am spus-o doar, că aici toţi sunt negustori. Greve trebue să fie. Viaţa devine din ce în ce mai complicată. In Europa o grevă este o afacere politică, o primejdie pentru ţară, aici greva este o ploaie binefăcătoare, o chemare la telefon a capitalistului: „Nu mânca atâta că ai să te îneci, mai dă-ne şi nouă ceva". La noi greva nu e altceva decât o tocmeală între muncă şi capital."

— Dar comunismul a prins teren şi în America?

— Dar ce n'a prins teren, — răspunse râzând Mister Asker. Dar ce dovedeşte asta? Asta nu-i decât un fel de cerere după cum există o ofertă de comunism. In America poţi să fii ce vrei, asta nu te împiedică să fii poporul cel mai fericit de pe glob.

Am părăsit împreună hotelul şi ne-am dus pe Broadway. Strada era plină de lume, automobilele sbârnâiau, tramvaele zburau. Era vremea mesei şi toţi erau grăbiţi să-şi potolească foamea şi să se reîntoarcă din nou la muncă.

SIMION IUŞCHEVICI

Colţul librăriei „Hasefer"

Librăria „HASEFER" din Bucureşti strada Karageorgevici 9, comunică următoarele:

Sub emblema „Maitres de l'art moderne" apare la Paris o extrem de interesantă colecţiune de volume de artă cuprinzând un studiu introductiv de 60—70 pagini text, urmat de câte 40 reproduceri — planşe în heliogravură.

Valoarea acestei colecţiuni de artă constă în faptul că studiile introductive sunt datorite celor mai reputaţi critici de artă francezi iar reproducerile sunt executate cu o preciziune deosebită, puţin obicinuită la ediţiile similare.

Librăria „HASEFER" recomandă cu o deosebită stăruinţă, din această colecţiune: *Cézanne*, de Gustave Kahn (40 planşe hors-texte, heliogravuri); *Renoir*, de François Fosca; *Gauguin*, de Robert Rey; *Claude Monet*, de Camille Mauclair; *Barye*, de G. Saunier; *Auguste Rodin*, de L. Bénédite; *Manet*, de J. E. Blanche; *Pissarro*, de Ad. Tabarant; *Fantin Latour* de Gustave Kahn; *Berthe Marizot* de A. Fourreau; *Van-Gogh* de Paul Colin; *Corot* de Marc Lafargue, etc., etc.

Volumele de format octavo mare, pe hârtie fină se vând atât în serie, cât şi fiecare volum separat şi costă, broşate aproximativ câte 14 franci. Frumos legate în pânză ele costă câte 16,50 franci.

Librăria „HASEFER" are cel mai bogat asortiment în cărţi de artă (pictură, sculptură, architectură) atât franceze cât şi germane pe cari le vinde cu preţurile cele mai eftine.

In provincie se trimete contra ramburs (în urma unui acont remis anticipat prin mandat postal).

Tilinca

Micului violonist, blond, cu ochelari..

Firul auriu al acestei amintiri porneşte din razele piezişe ale soarelui unei dimineţi de vară, când stăteam aşteptându-l pe Costache cu boii. Trebuia să-i aducă pe Harbuz şi pe Lipovan dela hândicul viei de sus, unde păşteau, şi să-i înjuge la carul mititel care ne slujea, mie şi mătuşii mele, ca trăsură, când ne duceam la câmp pe vremea prăşitului, cositului sau a secerişului. Şi căruţul acesta şi amândoi boii — cei mai blânzi boi din lume, deşi tineri — îmi erau tare dragi, fiindcă mi-se dăduse voe să-i înjug cu mâna mea şi să conduc carul fără vre-un alt ajutor. De data asta însă nu eu eram să mânuesc varga cea lungă şi să strig: „hăisa" „ceala" şi „hou-ha-hou-ha-houuuuu"... ci însuşi Costache, vechilul nostru. Cu el am fost trimis la cel mai depărtat colţ al pădurii ca să numărăm împreună căpiţele de fân de prin poene, fân cosit şi grămădit de cei câţiva mazâli din sat, care în fiecare an strângeau fânul din „Matca Buhaiului", luându-şi câte o căpiţă din trei.

Căruţul acesta uşor se numea „trăsura cucoanei Zozuloaia" şi mătuşa mea îl prefera cabrioletei cu cai, fiind obişnuită să se ducă cu el de-alungul moşiei dela Suruceni până la Fundu-Galbena, stând pe fânul bine îndesat, acoperit cu o veretcă. Nu-i plăcea însă să călătorească astfel doar prin văile adânci ale celor două păduri, unde drumul de cară era tare stricat de apele ploilor şi umflat de rădăcinile copacilor. Eram atunci de opt ani; în cei doi ani din urmă am început să învăţ acasă în Chişinău, aşa că veneam la ţară numai pe timpul verei şi intram în rolul meu de vizitiu şi cărăuş amator. Competinţa mea se întindea însă numai până la marginile pădurilor: în desimea înegrită a stejărişului şerpuiau altfel de drumuri decât prin mijlocul lanurilor de grâu, orz şi păpuşoi; şi numai Costache cunoştea aceste cărări galbene de lut desgolit.

Căruţul aştepta boii în curtea conacului, iar eu ieşii pe poartă şi mersei puţin pe drumul, care coteşte la stânga, la deal, spre pădurea „Buhaiului", nevăzută de aici. Drumul prăfuit se ţinea dealungul gardului de nuele, pe marginea râpei secate, al cărei fund era lins şi catifelat de ultimele ploi, ca o lamă de plug, după o lungă arătură. In aer plutea o abureală. Razele piezişe ale soarelui, umezeala râpei, băligarul stânei de aproape, buruenile, bozii şi scaii îmbujoraţi, înalţi şi înţepători, şi zeci de alte mirosuri şi putori mă învăluiau intim, plăcut sau vulgar şi urît, — mai ales cele din râpă. Stăteam aici şi vedeam cum se cobora C'ostache cu boii...

De ce mi-au rămas în amintire tocmai aceste câteva clipe şi nu ceeace a urmat apoi: înjugarea boilor şi drumul până la pădure împreună cu Costache?

* * *

Razele se frângeau într'o poiană prin vârfurile frunzişului închis, jucând între o căpiţă şi un tufiş, în clipa când Costache se aplecă şi zise:

— Mi-o tai pe asta. Uite-te, cuconaşule, ce tilincă groasă şi coaptă!

Sunetul acestui cuvânt e mic, scurt, şi acuma îmi pare sfios şi cam lungăreţ: tilincă. Ii văd culoarea: auriu, verzui şi azuriu — fiindcă l-am auzit pentru întâia dată între cerul azuriu şi căpiţa aurie, răsturnată parcă dintr'un ceaun fierbinte de alamă peste iarba şi tufişul verde, zămos, al pădurii... Atunci, în mijlocul numărătoarei căpiţelor, Costache, un vechil destul de prozaic, adăugă mişcat:

— Are să cânte de minune.

— Ce are să cânte? Şi cine, dumneata?

— Apoi eu. Vezi, cuconaşule, câte încheeturi groase are?

Mă uitai la o plantă înaltă, care semăna puţin cu bradul. Avea câteva mănunchiuri de frunze, desfăcute fiecare în formă de evantail rotund — cele mai mari pe încheeturile de jos, iar cele mai mărunte lângă vârf. Cuţitaşul lui Costache se înfipse în piciorul trunchiului galben-verde al plantei. Atinsei câteva frunze ale tilincii şi simţii un miros puternic, asemănător celui de boz.

— Cum îi tilinca, Costache?

— Iată cum, — zise vechilul, luând lugerul retezat şi începând să-l curețe de frunze pe la închieturi — Rar se mai găsesc tilinci prin pădure. Când eram tânăr, erau foarte multe. Tilinca creşte numai la umezeală, aşa, la margine.

— Şi ce faci cu dânsa?

— Un fluer; ba nu. Nu-i fluer. Asta-i tilincă, cum ţi-am spus.

— Când ai să cânţi?

— Indată ce-o potrivesc.

Capătul de jos al tilincii fu repede tăiat ca vârful clarinetului, iar ultima-i încheetură subţire de sus rămase găurită. In mânile lui Costache era acum un lung fluer întors în sus cu partea-i groasă de jos... Atunci se întâmplă ceva care mă făcu să-mi deschid gura de uimire. De pe buzele lui Costache, lipite de gura clarinetului, zbură un tril de flageolete subţiri şi pline, la fel cu trilurile vioarei, pe care le auzisem acasă când tânărul meu cumnat, laureat al conservatorului, cânta nişte bucăţi, despre care ştiam numai că sunt tare grele şi bune pentru concert.

Stătui uimit şi lovit parcă de unde sunătoare; şi doar nu eram cu totul străin de muzică: luam la oraş lecţii de piano.

Nu mă desmeticisem de farmecul trilului, când Costache încercă instrumentul pe notele groase de jos, tot flagiolete, însă parcă de fagot sau de violoncel. Şi cum le făcea? Mă uitam la degetu-i arătător dela mâna dreaptă pe care o ţinea întinsă în jos ca să apuce tilinca şi să ajungă la capătul ei cel subţire; degetu-i se mişca repede ca o supapă, bătând uşor peste gaura cea mică, de jos a tubului tilincii.

Alexis Nour

— Nu-i frumos? Stai, să mai cânt ceva, — zise Costache, văzându-mă confuz şi crezând că nu-mi place. Şi trecu pe registrul mediu — nici subţire, nici gros.

Am ascultat cântecul lui Costache cu mare sfinţenie simţindu-mi inima palpitând şi tăindu-mi-se uneori respiraţia.

— Ce are de cântă aşa? — îl întrebai pe vechil — Nu are decât o gaură jos. Şi fluerele au mai multe găuri...

— Are suflet, — zise Costache, cu faţă serioasă, — Un suflet de copil. Să-ţi spun, cuconaşule, de unde vine tilinca: dela băeţelul lui Mazepa...

...Cum dela băeţelul lui Mazepa? — mă gândii... Am auzit de mai multe ori că un rege, Carol Suedezul, fugise cândva pe creasta dealurilor păduroase dealungul şesului Botnei, din Bender şi Căuşeni în Turcia. Unchiul îmi arătase într'o zi pe hotarul moşiei noastre şi a Surucenilor o piatră mare, pe care a făcut cândva popas acel rege împreună cu Mazepa şi cu nevasta acestuia, Maria, în fuga lor din faţa oştirilor ruseşti ale lui Petru cel Mare.

— Dela băeţelul lui Mazepa?

— Apoi da. S'a sămănat dela sine prin păduri, după ce îi murise Mariei copilul pe marginea unei poene. Cea dintâi tilincă a răsărit chiar din groapa copilului. Mazepa era tare bătrân, iar Maria foarte tânără. Şi le murise copilul. Uite, aşa...

Şi Costache îşi reîncepu cântecul haotic de flagiolete, apoi sfârşi scurt şi se ridică să numere căpiţele. Eram zăpăcit, şi rolul meu de controlor al numărătoarei vechilului desigur nu mi l-am îndeplinit. Acasă am spus pe urmă mătuşii„ că am numărat într'adevăr atâtea căpiţe câte spusese Costache. Ţin minte că, umblând cu numărătoarea, îl supăram pe Costache cu fel-de-fel de întrebări. Am mai vrut fireşte să mă înveţe să cânt din tilincă. L-am făcut să căutăm în zadar o altă tilincă, mică, fiindcă n'aveam putere, nici abilitate să suflu în vârful gros al tilincii făcute de Costache.

— Iţi spun, cuconaşule, că nu mai sunt tilinci. S'au uscat pădurile.

Aşa că, în zilele următoare şi până la plecarea mea în oraş, pe la sfârşitul lui August, tot îl necăjeam pe vechil, rugându-l să-mi cânte ceva din tilincă. Fluerele obişnuite de trestie, de boz şi de tei, pierduseră pentru mine farmecul de odinioară: nu le mai făceam, nici nu le mai ardeam găurile cu vârful aprins în jeratec al unui beţişor tare şi uscat — operaţie care îmi plăcea atâta mai înainte...

Am povestit mătuşii mele istoria şi origina tilincii. Dar capul acestei bune femei era ocupat cu tunderea oilor, cu izvoadele covoarelor în lucru şi cu munca dela harmane. A zâmbit şi mi-a spus:

— Da, adevărat, aşa a fost cu Maria. Dar tilincile, câte n'au crescut până atunci, şi câte nu cresc şi acuma!

Cum însă căutam s'o readuc veşnic la aceeaşi temă în tot restul zilei, mătuşă-mea mi-a tăiat-o scurt:

— Dă-o dracului pe Maria! Lasă-mă în pace!..

Costache îmi spusese hotărît că tilincile aproape nu mai cresc. Mi-a mai spus vechilul cum a învăţat să cânte din tilincă în tinereţă, dela un pădurar bătrân:

— Cică, pe vremuri, pe la curţi boereşti şi pe la curtea Domnitorului din Ieşi, n'au fost numai lăutari. Am auzit dela bătrâni, că erau şi tilincari, cari cântau mai frumos decât scripcarii, câte zece şi douăzeci împreună.

Astfel, tilinca şi muzica ei îmi deveniră nişte idealuri irealizabile. Eram încă mic, iar tilinca găsită de Costache era bună pentru gura şi pieptul unui om în vârstă. Alte tilinci, mici, nu se găseau, cu toate că Costache îmi făgăduise să găsească una undeva:

— Poate că la „Vişinea" sau la „Ulmu"", când m'oiu duce după nuele...

Apoi, înainte de plecarea mea în oraş, s'a spart şi tilinca lui Costache. Şi de atunci n'am mai auzit mănunchiul acela însufleţit de sunete.

In oraş nimeni din casa noastră, atât de iubitoare de muzică, nu mi-a priceput durerea şi dorul după sunetele tilincii. Explicaţiile mele date mamei şi cumnatului n'au stârnit decât o uşoară nedumerire. Continuam şcoala de piano. Incepusem să învăţ şi vioara. Eram din ce în ce mai chinuit: des de dimineaţă — repetarea lecţiilor, apoi şcoală, după aceia piano şi vioară, din nou lecţii... şi astfel toată ziua până la culcare. Treceam totuşi relativ uşor peste greutăţile tecnice ale claviaturii şi ale strunelor; cântam fără multă tragere de inimă pe aceste instrumente atât de inferioare sufletului micuţului Mazepa, însă armonia tilincii îmi susţinea şi-mi întărea gustul pentru lumea simfoniei... In verile următoare nu ştiu nici acuma de ce n'am dat peste tilinci, deşi ţin minte că le-am căutat mereu.

* * *

A trecut de atunci o viaţă întreagă în lungul căreia am auzit până şi pe Auer, Ioachim, Cubelic şi Paderevschi, Insă numai această năvală a inspiraţiei haotice, de care fusese cuprins Costache în clipele acelea petrecute între căpiţa aurie, cerul azuriu şi verdele poienii, îmi stăpâneşte şi astăzi colţul frumuseţii muzicale din fundul sufletului meu.

Am mai retrăit numai de două ori în viaţă emoţii egale cu cele din timpul primei audiţii de tilincă: odată ascultând „Barcarolla de Iunie" cântată de însuşi Ceaicovschi la Petersburg pentru elevii conservatorului, unde mama mea a reuşit să mă ducă pe când eram de vre-o doisprezece ani. In trecere prin capitala Rusiei spre Finlanda, unde aveam neamuri, mama a aflat că Ceaicovschi — care pe atunci, spre sfârşitul vieţii sale nu mai dirija decât concerte simfonice — va cânta la pian pentru copiii conservatorului. Am avut fericirea de a mă număra printre acei copii...

Iar a doua oară am mai trecut prin aceeaşi zguduire, la Chişinău, când Rebicov şi-a cântat celebru-i vals din „Pomul de Crăciun"...

Dar sunetele tilincii mi-au vibrat în suflet, în cele câteva clipe de dragoste adevărată, prin care am trecut în viaţă, caşi în altele puţine, când mă încordam, singur, în durere sau în cutremur de gânduri îndrăzneţe şi lacome în faţa Naturii. Simfonia flageoletelor aurii, verzui şi azurii îmi revenea întreagă şi mă învăluia până la o nouă deşteptare din visuri...

Cu timpul, sunetul tilincei parcă s'a înlocuit cu culorile acelei dimineţi de vară.

Astfel, în clasa a doua de liceu, într'o oră de desen, ni s'au dat pentru prima oară să schiţăm două frunze de ghips. O frunză cu mărginile şi tăieturile rotunjite avea o linie generală moale, şi reliefurile-i umflate păreau calme, pline de-o forţă adormită. Ochiul mi se opri însă pe a doua frunză — cea cu vârf ascuţit, cu două spirale papilare spre mijloc şi cu câteva tăieturi mărunte, dinţate până la coadă. Am recunoscut frunza tilincii şi am retrăit o emoţie, luată de toţi drept o ameţeală şi o prostie. Dar chiar după aceea îmi răsuna din când în când în auz trilul flageolet, moale, colorat, sclipitor, sau ca vocea fagotului, evnit în zbor prin spaţiul a două secole, poate, dela taraful tilincarilor curţii domneşti din Iaşi.

Şi cu mult mai târziu, într'o zi, o durere a ochilor mei congestionaţi îmi aduse înainte nenumăratele puncte şi steluţe aurii, azurii şi verzui, care se uniră apoi în două cercuri luminoase de o frumuseţe nebănuită, pe un fond de catifea neagră. Centrele acestor cercuri de un negru cenuşiu, care nu se poate vedea decât deasupra secerei unei luni nouă, păreau imagina ideii infinitului: o dublă gaură mică, în dosul căreia se ascunde abisul pustiu al nopţii eterne. Acest joc de culori, simbolic şi aducător aminte, îmi trezi viziunea şi sensaţia tilincii în plina-i simfonie şi-mi reaminti de sufletul copilului crescut dintr'o groapă în formă de plantă atât de gingaşă, atât de muzicală...

Cercurile luminoase ale ochilor îndureraţi mi-au reprodus cadrul în care tilinca mi se înfăţişase pentru prima oară, iar găurile lor de abis cenuşiu s'au mişcat ca un burghiu împletit din şivoiul subţire de note flageolete pornite de pe buzele vechilului Costache.

ALEXIS NOUR

Tarzan din Turcmenia

In internatul de copii din comuna Ac-Tepe, regiunea Ceariui, dincolo de Marea Caspică, adică în Turcmenia rusească, se află un băeţel de doisprezece ani, un sălbatec în toată puterea cuvântului. In 1919 în războiul civil din Turkestan a pierit o tabără de turcmeni: numai doi copii şi un câine au fugit în stepă şi în păduri. Li s'a pierdut ori ce urmă. Se vede că un copil şi câinele au murit, iar al doilea copil a fost găsit în 1924 de un detaşament militar. S'a constatat că băiatul s'a sălbăticit complect, pierzând facultatea de a vorbi. Gândirea i s'a stins. Gol, copilul a vieţuit între animalele deşertului timp de cinci ani. S'a hrănit numai cu rădăcini de plante. Nu se ştie încă cum îndura iarna, deşi în acele locuri, la graniţa Persiei, iarna e relativ moale. Adus la cetăţuia Cherchi, băiatul n'a putut să se deprindă cu condiţiile civilizate: se temea de toate, rupea hainele în care era îmbrăcat cu forţa, nu mânca, nici nu bea. Internat apoi la ţară, acest nou Tarzan năzueşte irezistibil spre sânul Naturii. In fiecare dimineaţă pleacă la câmp; găseşte acolo rădăcini pe care le mănâncă, desgroapă găurile şobolanilor, etc. Preţueşte totuşi adăpostul din sat, unde se întoarce seara, sătul de desmerdările Naturii, obosit şi flămând. Se crede că spiritu-i sălbatec va dispare treptat şi că într'un an sau doi el va reveni complect şi va începe să vorbească şi să cugete.

CURENTE, OAMENI ŞI IDEI

Nuvelele lui Caragiale

Caragiale este, fără îndoială, cel mai *complex* talent din marea noastră frescă. Opera lui Eminescu îşi găseşte unitatea în caracterul ei tragic-pesimist. Opera lui Duiliu Zamfirescu — în seninătatea ei clasică. Opera lui Delavrancea — în romantismul, care nu-şi variază decât aparenţele: naturalism excesiv *(Paraziţii, Milogul, Zobie,* etc.) sau romantism pur (dramele istorice, *Trubadurul*, etc.). Opera lui Caragiale însă, este cea mai variată, cea mai complexă, cea mai lipsită de unitate. Satiric în piesele *Scrisoarea pierdută* şi în *Noaptea furtunoasă,* Caragiale abordează farsa propriu zisă în *D'ale carnavalului,* pentru ca — în măiestrele lui *Schiţe* — să se întoarcă la satiră, în accepţiunea cea mai pură a cuvântului. Dar acelaş scriitor, — uneori glumeţ, alteori de o aspră incisivitate — a scris şi *Năpasta* — acel sumbru episod din viaţa ţărănească, acea dramă sguduitoare care aminteşte de aproape marea literatură rusă. Mai mult încă: autorul vesel şi ades ironic ne a dăruit şi patru nuvele — *Păcat, In vreme de război, La hanul lui Mânjoală, O făclie de Paşte* — care nu au nimic comun cu „schiţele uşoare" ale aceluiaş autor. Intre *Făclia de Paşte* şi cutare schiţă veselă este exact aceiaşi prăpastie, ca între *Năpasta* şi *D'ale carnavalului*. Cititorul obişnuit nu a sesizat, poate, această fundamentală deosebire: nuvelele lui Caragiale au apărut la răstimpuri diferite şi sunt risipite în diversele lui volume de schiţe. Pentru prima oară, ni-se oferă într'un singur volum, acest mănunchiu de nuvele care sunt — în opera lui Caragiale — un *ciclu separat. (Nuvele de* I. L. Caragiale, ed. Cultura Naţională). Pentru prima oară opera nuvelistică a lui Caragiale ne este înfăţişată *unitar* şi ferită de vecinătatea admirabilelor lui schiţe, vecinătate menită însă să strice armonia liniei de inspiraţie.

Dar dacă aceste patru nuvele sunt un ciclu *izolat* în opera variată a lui Caragiale, ele învederează însă o latură *deosebită* a marelui său talent: latura romantică. S'a spus ades — şi cu drept cuvânt: Caragiale a fost un romantic. Un sentiment de pudoare estetică însă, i-a impus *înfrânarea* tuturor avânturilor sufleteşti. Opera satirică a lui Caragiale este rezultatul unei aristocratice auto-constrângeri. In faţa unei societăţi inculte şi grosolane, Caragiale era profund răsvrătit. I s'a părut însă, că nu este elegant să izbucnească în accente de răscoală sufletească. A adoptat — cu voinţă — atitudinea opusă: a ironizat. Ironia lui nu este ironia *uşoară* a scepticului (de pildă: Anatole France), ci ironia *profundă,* amară a răsvrătitului. De nu şi-ar fi pus masca aceasta pentru eleganţa atitudinei estetice — Caragiale ar fi fost unul din marii *protestatari,* unul din răsculaţii cu verb înflăcărat. Eminescu a atacat aproape aceeaş lume — cu adjective tari, cu accente de revoltă. Caragiale a atacat-o cu zâmbete ironice. Atacurile însă, şi ale unuia şi ale celuilalt, — porneau din *acelaş* fond de *răsvrătire romantică* împotriva realităţilor dure şi tindeau către *aceeaşi* ţintă...

Intre satira lui Eminescu şi satira lui Caragiale, din punct de vedere literar, nu există decât o deosebire de atitudine estetică.

Fondul romantic al psihologiei lui Caragiale, ascuns sub o aristocratică mască de ironie în comediile lui satirice, — izbucneşte cu vigoare în *Năpasta* şi în cele patru nuvele ale sale. Excesul de romantism din *Năpasta* nu este decât *răzbunarea* acestui fond romantic, constrâns prea multă vreme într'o atitudine satirică.

In aceste nuvele, romantismul lui Caragiale se manifestă — mai întâi — în alegerea subiectului. *La hanul lui Mânjoală,* e o nuvelă fantastică şi, de sigur, cea mai bună în acest gen din literatura noastră. *Păcat* e povestea melodramatică a fiului natural, regăsit de părintele său. Iar *In vreme de războiu* e istoria tot melodramatică a aventurierului, pe care familia îl crede mort pe câmpul de luptă şi care reapare ca să-şi ia partea de avere *(Făclia de Paşte* e singura care prezintă, ca subiect, cele mai puţine elemente romantice). Sunt, deci, subiecte *rare,* în orice caz neverosimile. Sunt *fapte diverse* senzaţionale — da, senzaţionale. Un popă de ţară care-şi găseşte pe maidane pe fiul său — rod al unei idile romantice dintre fostul seminarist şi o femeie din „lumea mare"; copilul acesta care se simte cuprins de o patimă vinovată pentru fata care îi este soră *(Păcat);* toate acestea sunt întâmplări, care ies din obicinuitul vieţii noastre de toate zilele.

Asemenea subiecte ar fi fost pentru un scriitor *mai puţin artist* decât Caragiale — prăbuşiri lamentabile. Dar precum Maupassant a făcut artă din faptul-divers *banal,* Caragiale face artă din faptul divers *senzaţional.* Ceeace pentru altul ar fi fost un subiect de ordinar roman foileton sau dulceag scenariu cinematografic, pentru Caragiale devine o admirabilă temă.

Caragiale reuşeşte să justifice, să *verosimilizeze* — dacă se poate spune aşa — subiectele cele mai romantice. Cum? Mai întâiu, printr'o *minuţioasă* expunere a faptelor, a detaliilor celor mai neînsemnate. Recitiţi — de pildă — nuvela *Păcat!* In toată prima ei parte, se expune clipă cu clipă, întreg trecutul şi tot ceeace — într'o rezumare lapidară — ar părea *imposibil,* apare în *detalierea* lui Caragiale perfect simplu, perfect *firesc.*

In al doilea rând, — după expunerea minuţioasă a amănuntelor de fapt, — Caragiale reuşeşte să înlăture senzaţionalul prin analizarea — tot aşa de amănunţită a stărilor sufleteşti. *Analiza psihologică* — iată marea artă a lui Caragiale, în aceste nuvele. Cele mai ciudate, cele mai fantastice, cele mai imposibile stări sufleteşti — pot fi *justificate,* pot fi *explicate,* pot fi înfăţişate ca simple şi fireşti dacă sunt *analizate* cu pătrundere. Există în romanul rus situaţii imposibile prin senzaţionalul lor. Analiza psihologică, în care romancierii ruşi excelează, justifică, toate aceste situaţii. Caragiale a posedat marea artă a romancierilor ruşi. Din păcate, n'a dovedit-o decât în trei nuvele: *Păcat, In vreme de războiu* şi — mai ales — *Făclia de Paşte,* unde analiza psihologică atinge cele mai înalte recorduri ale subtilităţii. Sunt în aceste trei nuvele, pagini de antologie — pagini cu care am putea trece cu cinste frontiera. Sbuciumul sufletesc al lui Leiba Zibal, care — sub teroare — trece de la laşitate la eroism, este analizat clipă cu clipă, — într'o gradaţie, într'un *crescendo* pe care puţine nuvele din literatura universală îl realizează cu o atât de superioară artă. Clipa în care, într'o noapte ploioasă de toamnă, hangiul din *In vreme de războiu* adoarme terorizat de ideia că frate-său se va întoarce şi-i va cere averea înapoi; clipa aceea nedefinită *dintre vis şi viaţă,* când gândurile se desfăşoară în *„cercuri din ce în ce mai largi"*, asemeni cercurilor pe care le stârneşte un bolovan într'o baltă; — clipa aceea ne este înfăţişată în detalii magistrale.

Dar după ce *verosimilizează* subiectele cele mai rare printr'o detaliere a stărilor de fapt şi după ce justifică situaţiile cele mai importante printr'o analiză psihologică deosebit de pătrunzătoare, Caragiale — ca să şteargă orice urmă de senzaţional din subiectele clădite, iniţial, pe teme pur romantice — recurge la încă un mijloc; la stilul cel mai clasic, cel mai echilibrat, cel mai concis. Nici o tresărire avântată în frază! Nici o clipă de entuziasm sau de deznădejde sgomotoasă! Fraza e tăiată în marmură: e pură, e precisă în contur; e sobră — de o aristocratică sobrietate. Orice podoabă uşoară e înlăturată. Orice adjectiv e şters. Din fiecare frază nu rămâne decât strictul necesar. Nu poţi şterge un cuvânt. Nu poţi adăuga un cuvânt. Fraza este rezultatul unei laborioase opere de cizelare. (Aceasta este una din caracteristicile tuturor romanticilor care adoptă o atitudine estetică opusă firii lor). Flaubert este, în această privinţă, o pildă strălucită. Romantic prin excelenţă, a fost biciuitorul romantismului în *Madame Bovary.* Ca şi Caragiale îşi şlefuia fraza, până când căpăta echilibrul, ritmul calm şi sonoritatea rigidă şi impecabilă a stilului clasic.

Astfel, scriitorul care a avut cel mai aprins fond romantic, a fost unul din cei mai puri clasici ai literaturei româneşti.

TUDOR TEODORESCU-BRANIŞTE

Suprema tărie

Se împlineau două săptămâni decând familia lui Vasile Albu se odihnea în satul acela de munte, cu aer curat şi tare, cu izvoare limpezi, şi de când slujbaşul rămas singur îşi făcea, în felul lui, „viligiatura". Scrisorile ce-i soseau de la ai lui, erau tot mai pline de soare. Vasile renunţă la prânzul lui în birt pentru a le mai putea trimite o mie de lei, iar el îşi cumpăra te miri ce, şi rămânea acasă. „Las să nu sufere ei nici o lipsă", îşi zicea el, mestecând în silă mâncările reci.

Nu era obicinuit cu ele; o fiertură la zi, nu-i lipsi ca acum depe vremea când era elev de liceu şi student. Jumătate glumind, jumătate serios, cerca să se convingă: „Vor mai fi ei şi alţii cari, în vilegiaturi adevărate, ospătează ca mine".

Apoi gândurile, simţemintele pe cari i-le trezea spovedirea lui Ilarie Bogdan, începură să-l ţină într'o continuă agitare, aşa că nu prea avea vreme să stăruiască asupra felului vilegiaturii sale. I se limpeziră, rând pe rând, ascultând povestirea străinului, senzaţii, stări sufleteşti, care rămaseră nedesluşite în vremea boalei Anişoarei. Iar de când copila era sănătoasă, i-se adause aplicarea aceea spre gândire care-l ducea la ceasurile lui de „metafizică", şi care până acum nu-l duse la mare ispravă. Simţea el că îndemnul pornea din rana lui veche, dar se simţea umilit că nu i-se cristalizează gândurile, că lumea nouă spre care mergea, nu i se desluşea. Işi zicea de multe ori: „Inţeleg să mă fi tâmpit durerea în anii cei grei. Dar tot tâmpit să fi rămas şi acum când e iarăşi soare în casa mea? Pentru ce nu pot pătrunde ce vroi, ce mă tulbură, ce mă face să mă cufund într'o lume aşa de deosebită de aceea pe care o trăesc?"

El, în ceasurile lui de „metafizică", se gândea la lume, la vieaţă şi tainele ei. Se întreba pentru ce trăim, pentru ce suferim, pentru ce murim? Ba se agita şi în problema existenţei Fiinţei supreme. Gândurile se ridicau greoaie din sufletul său, spărgeau un luminiş în întunerec, dar nu arătau nici un drum.

Acum, tot ascultându-l pe Ilarie, i-se păru că şi gândurile aceste i-se mai limpezesc. Presimţea, cel puţin, pentru ce-l nelinişteşc, pentru ce-l robesc în fiecare seară, când nu aveau nici o legătură cu slujba lui, cu năcazurile lui: „E vorba de lucruri mari. Poate de cele mai însemnate din vieaţă", îşi zicea el, tot mai pătruns.

Felul după cum îi vorbise despre nimicnicia omului, îl impresionă deosebit. Şi vre-o trei zile în şir, câtă vreme Ilarie nu se mai arăta, se gândi mereu la vorbele lui.

Când, în sfârşit, străinul veni iar, Vasile Albu îl întâmpină cu bucurie. Nu mai simţia în suflet nici o urmă de teamă faţă de Ilarie

— Nu mi-am uitat vorba cu care ne-am despărţit mai pe urmă, zise el, după ce-i strânse prieteneşte mâna. La lucrurile aceste, trebue gând, nu-i aşa? Te-ai gândit asupra lor?

Glasul lui avea azi o deosebită profunzime, şi era mai liniştit ca totdeauna.

— M'am gândit, răspunse Vasile.

— Şi, ce spui?

— Spun că ai dreptate. Sunt zile când ne simţim întreaga noastră neputinţă.

— Nu era vorba numai de simţire, ci de conştiinţa că suntem o mână de gunoi. Conştiinţa e totul, şi în bucurie şi în suferinţă. Dar iată ce mai trebue să ştii: când ai ajuns la înfrângerea desăvârşită, când nu mai ai de ce să te ruşinezi, nici ce ascunde, când ţi-e tot atât dacă mai exişti sau nu, când ai chiar dorinţa negrăită de-a nu mai fiinţa de-a fi călcat în picioare, când cred că, — rămas în acea stare sufletească, — nici n'ai mai putea exista, — vine deodată ajutorul, de unde nici n'ai crede. Scriptura spune că cel vecinic nu pune la încercare pe om peste puterile lui. Iată un adevăr care nu poate fi răsturnat.

Vasile Albu se gândi cu bucurie la întâiele semne de însănătoşire a Anişoarei. Avea dreptate Ilarie! Cine ştie, poate şi el în zilele din urmă a avut astfel de semne în băiatul lui, în Ionel.

— Ai primit ştiri de-acasă? întrebă el.

— Ştiri de-acasă? făcu mirat Ilarie. Apoi înţelegând de-odată gândul lui Vasile, zise:

— Nu umblăm pe acelaş drum. Să nu te superi, dar tu eşti cu mult în urma mea. Iată, am spus că vine ajutorul, când ai ajuns la marginile extreme ale vieţei. Şi vine! Şi el este conştiinţa că suntem muritori. Crede-mă pe mine, conştiinţa aceasta este suprema noastră tărie, fiindcă te ţine în viaţă atunci când ai fi dorit să te desfiinţezi, fiindcă razimă când nu mai are ce sprijini; nu numai că opreşte pe marginea prăpăstiei, ci creiază din nou.

Vasile nu înţelegea. Uneori îi trecea prin cap gândul: poate era nevoe de-o suferinţă cu mult mai mare decât a mea, pentru a mi-se ageri şi mie gândul. Ţinea capul plecat, faţa puţin întoarsă dela Ilarie, pentruca acesta să nu bage de seamă că nu înţelege. Dar Ilarie fără să se uite la el, simţea neliniştea gazdei.

— Spus aşa de-odată întregul adevăr, pare greu de priceput, nu-i aşa? Dar crede-mă pe mine: în toate durerile mari, în toate suferinţele cumplite, o singură nădejde, o singură tărie, îl ţine pe om în picioare: conştiinţa că suntem muritori, că nu suntem vecinici pe pământ. Iată să-mi spui! Ai avut şi tu o mare şi îndelungată suferinţă, uneori ai ajuns până la desnădejde, alteori te-ai dispreţuit pe tine însuţi. Nu mi-ai spus, dar bănuesc pricina ei. Ai avut şi tu un bolnav greu în familie?

— Da, răspunse Vasile.

Ilarie văzu că gazda mai voi să zică ceva, dar vorba îi rămase în gât.

— De-ajuns, zise el! Nu-mi trebue să ştiu mai mult. Dar spune-mi, fratele meu bun, te-ai gândit vreodată că boala aceea putea ţinea cât şi viaţa unui infirm?

— Nu odată! De mii de ori!

— Şi, te puteai împăca cu gândul acesta?

— Nici odată!

— Şi n'a fost o singură clipă în care să te împaci? Om cuminte fiind, tu trebuia doar să-ţi dai seamă că sunt şi boale care nu se pot vindeca. Nu te-ai oprit niciodată la posibilitatea asta?

Vasile Albu oftă din adânc.

— Da. M'am oprit!

— Şi, te-ai gândit cum vei putea înlătura viaţa dacă va fi aşa?

— Nu cutezam să mă întreb. Era prea groaznic!

— Niciodată nu te-ai gândit?

Vasile Albu îşi lăsă capul în piept, ca şi când grumazii nu l'ar mai fi putut răzima. Ii învie de-odată în conştiinţă simţirea ce-l zdrobi într'o seară târzie de iarnă. El nu minţise: până acum nu i-se lămuriră deplin simţimintele din seara aceea. Dar Ilarie avea dreptate: atunci Vasile se opri la întrebarea cum va putea suporta viaţa, dacă boala nu va avea leac, şi, îşi aduce acum aminte că-şi spusese atunci cu vocea tare: „Poate mori şi aşa. Tot soarta asta o aşteaptă, ca şi pe mine, ca şi pe cei sănătoşi". Şi numai aşa s'a liniştit.

Işi ridică privirile şi se uită sfios la Ilarie.

— M'am gândit prietene, zise el cu vocea scăzută, dar nu mi-am adus aminte până acum. Şi tu ai dreptate: numai gândul că suntem muritori, că nu vom trăi vecinic, m'a mângâiat. Spun şi eu aşa: mângâiat. Dar o mângâere amară!

— Nici nu-i potrivit cuvântul, răspunse repede Ilarie. Nu e vorba de mângâere, ci de tăria supremă. Asta e conştiinţa că suntem muritori.

Ea ne dă putinţa să putem încă trăi, când nimic nu ne-ar mai putea ţinea în viaţă. Să mă crezi: cei ce-şi pun singuri capăt zilelor, n'au avut conştiinţa că sunt muritori. Se cred vecinici pe pământ, şi, se înţelege, o vecinicie cine ar putea îndura înfrângerea cea desăvârşită? Ar fi o povară infinită pentru umerii noştri. Dar când ştii că cu toate membrele sau ciung, cu luminile ochilor întregi sau orb, bolnav, sau sănătos, întreg sau o arătare de groază pentru oameni, ajungi în acelaşi pământ; că anii de fericire ca şi cei de grea suferinţă se isprăvesc, când ştii că nu-ţi vei purta rana sau suferinţa o vecinicie, atunci poţi din nou trăi, când nici un alt gând nu te-ar mai putea face să te crezi destoinic pentru viaţă. E adevărat sau nu?

— Adevărat! răspunse Vasile Albu, simţind cum îi năvălesc lacrimile din adâncul fiinţei. Da! Se frământase şi el cu gândurile aceste!

— Să mă crezi, prietene drag, ceea ce-i face pe oameni să suporte în silă, cu greutate, chiar rele mai mici din viaţă, e o greşeală de conştiinţă. Noi trăim ca şi când soarta noastră pe pământ ar fi vecinicia! Unul se ruşinează că e nasul puţin cam strâmb, şi cearcă prin toate mijloacele să-l îndrepte. Altul e nenorocit fiindcă şchioapătă puţin de un picior. Al treilea pentru un fleac de boală care i-a urâţăt figura. Al patrulea e desnădăjduit fiindcă sufere de stomac şi nu poate mânca ce i-ar plăcea. Al cincilea n'are ochii destul de vii. Ce pomelnic s'ar putea face? Inţelegi tu? Chiar dacă ai lua numai infirmităţile trupeşti. Dar dacă ai înşira pe cele sufleteşti, pentru cari atâta lume se simte nenorocită! Ei bine! Toţi aceştia sunt nenorociţi crezând că unul îşi va purta nasul strâmb, altul piciorul şchiop în vecinicia de pe pământ! Da, prietene, aceştia n'au ajuns să cunoască suprema tărie din viaţă: Conştiinţa că nu suntem zei nemuritori, ci praf şi cenuşe. Căci alta e să te gândeşti că şasezeci de ani vei târî după tine un picior olog, şi apoi te vei scăpa de el, şi alta să-ţi închipui că o vecinicie vei fi condamnat să-l arăţi lumii!

— Da, da! Ai dreptate! Simţesc tot mai adânc că tu eşti un înţelegător al neputinţelor noastre, zise Vasile, încălzindu-se de vorbele străinului.

— In familie, în şcoală, în întreaga educaţie ne silim să-i creştem pe oameni astfel ca şi când ar fi să trăiască vecinic pe pământ. N'ar fi nevoe de nici un îndemn în această direcţiune: instinctul vital e destul de puternic ca şi singur să ne ducă prea departe. Trăim cu toţii, singuratici şi societatea, ca şi când cei câţi-va zeci de ani de viaţă de pe pământ ar fi o eternitate. Şi de aceea voim să ne înarmăm, să ne împodobim cu tot ce-i trebue veciniciei: frumuseţe, sănătate, avere, onoruri, dreptate, egalitate. Şi când le pierdem ori nu le putem atinge, ni se pare că nu mai putem trăi. Ştii ce spune scriptura de avutul, care-şi spunea sufletului său: Suflete, mănâncă, bea şi te veseleşte? „In noaptea asta, nebune, îţi vor cere sufletul tău!"

— Da, adevărat spune scriptura! zise Vasile.

— Şi aşa, dragă prietene, după ce m'am simţit o mână de gunoi cu dorinţa de-a aşterne drumurile şi de-a fi strivit de oameni, s'a trezit în mine conştiinţa asta nouă: Că suntem nişte bieţi muritori. Un zeu, fiind nemuritor, nu poate trăi cu o rană în piept. Pe cel Atotputernic nu ţi-l poţi închipui lovit de-o infirmitate. Cu fiinţa Lui, tot ceeace e lipsă a perfecţiunii, e incompatibil. Fiindcă e vecinic. Dar noi muritorii putem fi şi infirmi: e vorba de câţive ani. Tot lucrul e un fleac! Şi mi-am zis: o mână de gunoi voiu fi, dar pentru ce să fiu strivit? Vecinic nu o să trăiesc, pentru ce să nu rabd până îmi vine ceasul? Nu va fi departe. Şi, după ce m'am îmbrăcat în această nouă conştiinţă, n'am mai avut dorinţa să fiu călcat în picioare. Ştiam că îmi va veni vremea mea. Iată pentru ce-ţi spun că suprema noastră tărie în nenorociri e conştiinţa că nu suntem vecinici pe pământ".

Ilarie Bogdan tăcu vreme îndelungată, bătând cu degetele-i lungi osoase, un tact rar în masa de brad. Glasul lui, câtă vreme vorbi, fu mereu profund, dar, cu cât povestea, i-se umplea de-o tristeţă tot mai adâncă.

Vasile Albu se gândi din nou la suferinţa prin care a trebuit să treacă, în care trăia şi acum, acest om.

— Dar! zise el, după un răstimp de gândire, crezi că, cu conştiinţa aceasta vecinic vie, poate cineva trăi? Crezi că omenirea ar mai putea munci, ar mai fi împintenată la progres? Nu crezi că urmarea ar fi ascunderea în peşteri şi în deşerturi ca în vremile întâiului creştinism?

— Conştiinţa aceasta vecinic vie nu o pot avea oamenii, şi nici n'ar fi bine să o aibă. Ea e însă vecinic vie numai acolo unde-i este locul: în viaţa marilor înfrânţi, în viaţa celor ce s'au simţit, ca mine, o mână de gunoi. Eu am pomenit-o ca pe suprema noastră tărie. De această supremă tărie n'are nevoie ori şi cine, nici nu o simte ori şi cine, ci numai aceia, cari fără ea nu mai pot exista.

Dar e suprema tărie gândul morţii în viaţă, deşi pare un paradox, atunci când neputinţa noastră e mai mare, când am ajuns să nu mai fim nimic. Şi de ea au oamenii nevoie nu când au de suportat lucruri plăcute sau dureri uşoare, ci când ajung cu sufletul înecat de ape, cum spune scriptura! Ea dă cel mai mare sprijin când puterea noastră e mai zdruncinată.

— Dacă înţelegi aşa, ai desăvârşită dreptate", zise Vasile. Nu e moarte cu prilejul căreia cei înrudiţi cu mortul să nu se mângâie cu gândul că şi ei vor muri.

— Vezi bine! Conştiinţa că nu suntem zei nemuritori, că zilele noastre trec ca iarba câmpului, că toate îmbătrânesc şi se învechesc, numai El e vecinic acelaşi şi anii Lui nu se împuţinează, — nu-i nevoie s'o avem zilnic vie. E deajuns să ne vorbească din când în când, pentru a şti cum să trăim în lume. Dar pentru omul care nu se mai poate despărţi de nenorocire, ea e pâinea lui zilnică. Fără ea nu poate trăi, nu poate îndura viaţa. Şi eu, prietene drag, sunt mereu în starea asta, şi voiu fi câte zile voiu mai avea". El tăcu şi-şi puse palma în care-şi răzimase până atunci capul, straşină ochilor.

Vasile Albu voi să-l întrebe dacă boala nu a mai slăbit. Dar îşi aduse aminte că Ilarie nu putea auzi să se vorbească de ea, şi tăcu.

Când Ilarie Bogdan îşi ridică mâna, văzu, pentru întâia oară în ochii lui, lacrimi.

— Iartă-mă te rog. Mi-a venit în minte! Să nu crezi, pentrucă-ţi vorbesc aşa, că eu aş fi deasupra altui muritor! O, nu! Dar am avut vreme destulă, of, amarnică vreme, şi am şi acum, cum voiu mai avea şi în viitor, să mă gândesc la lucrurile astea, şi adeseori să le povestesc ca şi când ar fi vorba de teorii. Pe când tot ce-ţi spun, s'a născut dintr'o simţire atinsă de piatra fatalităţii.

N'am ajuns încă să mă pot călăuzi după gândurile mele de acum. Ochii văd, inima se împotriveşte. Vezi tu, vere Vasile! Te-ai gândit vre-odată ce l-a putut îndemna pe Dumnezeu să-şi trimită pe Fiul său în lume să moară pentru oameni? Dragostea, vei răspunde. Aşa spune şi scriptura. Dar care e motivul acestei dragoste? Suntem noi, neamul omenesc, vrednici de dragostea lui? Suntem nişte fiinţe aşa de scumpe, încât să merităm o jertfă ca a lui Hristos? Priveşte lumea, priveşte viaţa, şi vezi! Multă vreme n'am înţeles nici eu. Acum cred că pricep: suntem fiii Lui. Iar Părintele pentru fii n'are numai inimă. Eu cred că El ne-a zidit, e izvorul vieţii noastre tocmai fiindcă ne-a răscumpărat. Astfel de jertfe numai părintele pentru fii poate aduce. Dacă noi, muritori şi oameni, suntem numai inimă şi jertfă pentru fiii noştri, cum nu va fi el, Părintele? Ce taină zace în dragostea aceasta de copii? Este vre-un om în lume să mă lămurească? Nu cred!

El îşi zbici din nou lacrimile cu batista.

— Azi te-am plictisit", zise el ridicându-se, cu ochii tulburi încă de lacrimi. „Dar te rog să mă ierţi. Mi-a venit în minte amarul meu". Şi el se grăbi se iasă. Dar încă din gang Ilarie începu să plângă cu hohote. Şi plângând, ieşi în stradă. Vasile alergă după el să-l oprească până se va linişti. Dar streinul se cufundase în întuneric.

I. AGARBICEANU.

Anecdote

Soţia mea se numeşte Ştefania, iar soţia prietenului meu Sleppa se numeşte Ştefanina. In ziua de 26 Decembrie — ziua de Sf. Ştefan — ne-am dus la doamna Ştefanina s'o felicităm, dar n'o găsirăm acasă. Intorcându-ne, aflarăm că prietenul Sleppa şi soţia sa fuseseră în acest timp la noi, pentru acelaş motiv.

— O asemenea politeţă merită să fie răsplătită zise soţia mea. Să luăm îndată tramvaiul şi să ne întoarcem la ei.

— Foarte bine! zisei eu, dar... dacă le-ar veni şi lor aceiaşi idee?

Ca să evităm o nouă încrucişare, lăsarăm vorbă acasă că dacă soţii Sleppa s'ar întoarce, să aştepte. Dar acasă la Sleppa ni se spuse şi nouă acelaş lucru şi după oarecare nedumerire, ne hotărârăm să aşteptăm.

Se făcu ora mesei. Ce-i de făcut?... Masa era gata, stăpânii nu se întorceau, ne hotărîrăm să mâncăm, Se făcu ora de culcare.. şi judecarăm nimerit să ne culcăm.

De sigur că soţii Sleppa făcură şi ei la fel la noi acasă, căci nu i-am mai văzut de atunci. De două zile noi trăim în casa lor şi ei trăesc la noi, convinşi că orice hotărîre, am lua, s'ar încrucişa cu o hotărîre la fel a amicilor noştri. De aceea aşteptăm cu răbdare ca întâmplarea să ne ofere chipul de a descurca această situaţie ciudată şi anormală, pe care tot ea a creiat-o.

* * *

Fiul lui Zucconcelli este un mare pierdevară. Odată, într'un accident de tren fu rănit la cap şi căpătă cinci mii de franci despăgubire.

Povestind faptul, tatăl observă:

— E primul ban pe care îl câştigă fiul meu cu capul lui.

* * *

Un veteran povestind fapte din campanie, zicea:

— In ziua aceea grozavă pierdurăm pe bravul nostru căpitan; o schijă de obuz îi zbură capul. Ultimele sale cuvinte fură:

„Să mă îngropaţi aici unde am căzut".

* * *

Ludovic Filip întrebă într'o zi pe unul din miniştrii săi dacă face dragoste.

— Nu, majestate, n'am timp; o cumpăr gata.

* * *

Iată perceptul unui prieten al umanităţii:

„Dacă un biet nenorocit vine să-ţi ceară ajutor, nu-l respinge, dă-i sfaturi bune şi îndrumează-l la o persoană caritabilă.

* * *

— Cum, doctore, faci versuri?

— Aşa... ca să-mi omor timpul.

— Nu mai ai clienţi?

Subteranul lui Dostoïewski

André Gide a observat la Dostoïewsky două trăsături: pesimismul şi imoralismul. Dar mai e o a treia, poate tot atât de importantă, şi poate mai curioasă decât toate: este şovinismul, reacţionarismul său politico-social. Intr'adevăr, e curios să întâlnim la un om aşa de perpetuu nemulţumit de tot ce este o doctrină conservatoare, adică tocmai mulţumită de starea de lucruri prezentă. S'ar părea că pesimistul ar trebui să fie naturalmente doritor de reforme, de schimbări modificatoare a actualului pe care prin definiţie îl socoate rău. De unde găseşte Dostoïewski lirism naţionalist şi entuziasm reacţionar?

O lucrare postumă ne ajută poate să pricepem contradicţia. E vorba de un jurnal. Un jurnal care e atâta de sincer, încât Dostoïewski el însuşi se ruşinează de atâta doză de adevăr şi confesiune. De aceea scrie el, într'o notă de pe prima pagină:

„Autorul acestui jurnal, şi jurnalul el însuşi, ţin, de bună seamă de domeniul ficţiunii. Şi totuşi, dacă privim puţin împrejurările sub care s'a constituit societatea noastră, reiese că se poate, că trebuie să existe printre noi fiinţe în felul autorului acestui jurnal. Am vrut să arăt cititorilor, exagerând poate uneori trăsăturile, un personagiu al epocii noastre, unul din reprezentanţii generaţiei care e acum pe cale de a dispărea. In acest prim fragment intitulat „Subteranul", personagiul se prezintă cititorului, îşi expune ideile şi are pretenţia să explice cauzele care l-au făcut să se nască în societatea noastră".

Această jenă din partea unui scriitor de curajul lui Dostoïewski, această pudoare la un pesimist atât de întunecat ca el ne atrage atenţia mai întâi asupra faptului că adevărul deţine proprietăţi explozive încă mai mari decât ne-am aştepta, de cari cel mai cinic Alcest încă se fereşte — şi al doilea că poate nici odată Dostoiewski nu s'a arătat mai veridic ca aci. Să se observe şi laşitatea (inerentă ipocriziei) cu care schiţează o vagă bătae de joc la adresa personajului.

Acum, dacă vrem să-l cunoaştem, e de ajuns să citim o pagină. De pildă:

„Sunt bolnav. Şi sunt un om răutăcios. Un om neplăcut altora. Mi se pare că sufăr de ficat. De altfel nu pricep nimic din toată boala mea, şi nici chiar nu ştiu precis unde mă doare.

„Nu mă caut, şi nici nu m'am căutat vreodată. Peste astea toate, mai sunt şi superstiţios, în tot cazul destul pentru a respecta medicina. Sunt instruit: aş putea deci să nu fiu superstiţios. Dar sunt. Nu! Dacă nu mă tratez este din pură răutate. De sigur, nu-mi veţi face onoarea de a mă înţelege. Ei bine, eu înţeleg. De sigur, nu v'aş putea explica cui anume îi fac în ciudă purtându-mă aşa de răutăcios. Ştiu prea bine că nu medicii sunt acei pe cari îi voi plictisi mai mult refuzând să mă tratez la ei, O înţeleg perfect. Şi totuşi...

„Am patruzeci de ani. Am fost funcţionar foarte nesuferit. Eram mojic, şi găseam plăcere într'asta. Trebuiam şi eu să mă despăgubesc într'un fel căci mită nu primeam (ştiu că spiritul pe care l-am făcut e prost. Dar nu-l tai din text. L-am scris, crezând că e nostim. N'o să-l şterg aşa, într'adins, ca să indispun oamenii). Când veneau la mine solicitatori pentru informaţii şi se apropiau de masa la care stam — eu scrâşneam din dinţi şi simţeam o voluptate de nedescris dacă isbuteam să le pricinuiesc vre-o plictiseală. Şi cam mai întotdeauna reuşiam. Erau de obiceiu oameni sfioşi, intimidaţi. (Dacă erau solicitatori?) A! Dar alteori veneau şi unii „poseurs"-i, sfidători şi în deosebi nu puteam să-l înghit pe un oarecare ofiţer. Nu înţelegea să se supună, şi lăsa să-i sdrăngăne o sabie cât toate zilele pe podele într'un chip detestabil. Un an şi jumătate i-am făcut războiu din pircina săbiei, şi, în cele din urmă, am fost învingător: a încetat de a mai face pe grozavul.

„Dar ştiţi dv. ce-mi aţâţă mai cu deosebire turbarea şi mi-o face încă mai nedemnă şi mai stupidă? E că totdeauna mi-am dat seama, spre ruşinea mea, că, în realitate, nu eram un om răutăcios, şi nici măcar un om înăcrit, şi că găseam plăcere să sperii vrăbii. Acum, am spumă la gură: dar aduceţi-mi o păpuşe, oferiţi-mi o ceaşcă de ceai cu zahăr mult într'însa, şi este probabil că mă voi calma pe dată, poate chiar că mă voi simţi înduioşat. E drept, că numaidecât după aceea îmi voi roade pumnii de turbare şi că, de ruşine, îmi voi pierde somnul pe câteva luni. Da! Aşa om sunt eu".

Este lesne de priceput că avem aci cea mai desăvârşită formă de pesimism. Este un pesimism integral, nu unul „larmoyant". Se face din Rău un fel de Bine-în-Sine. Autorul nu se plânge, nu jeleşte firea strâmbă a lucrurilor, ci discută, discută mereu, discută ca un Satan. Priveşte cu răceală şi obiectivitate absurditatea. Şi n'o percepe ca ceva provizoriu, ci ca un edificiu inatacabil. Este firesc ca atitudinea generală să fie conservatoare. Şi socoteala acestui avocat al diavolului este un perpetuu şi ecrasant argument „a fortiori". „Dacă — îşi zice el — după atâtea veacuri de chibzueli şi dibuire, omenirea n'a fost în stare să-şi selecteze un sistem de viaţă mai pricopsit decât bietul şi păcătosul de sistem pe care îl trăim astăzi, cu atât mai naiv ar fi să ne încredem în vre-un caraghios de reformator care ar voi să ne ticluiască unul în câteva luni".

Iată un alt pasagiu:

„Credeţi în vre-un palat oarecare de cristal, căruia să nu putem să i ne strâmbăm şi să-i dăm cu tifla? Ei bine, eu n'am încredere într'un asemenea palat de cristal, şi dacă n'am încredere e tocmai pentru că asemenea palate de cristal sunt indestructibile şi că va fi de prisos să ne scoatem limba ca să-l strâmbăm".

Şi solilocul continuă pe acest ton de mizantropism voios şi veselă exasperare. Orice avânt inovator e muncă de geaba...

Şi, dacă citim cartea până la sfârşit, înţelegem cum singurul efort constructiv al unui temperament însetat de distrugere este păstrarea mai departe a statu-quo-ului. Este, dealtfel, în perfect acord cu legea minimului efort...

Spiritul fin şi ironia muşcătoare a lui VOLTAIRE au găsit un minunat tălmăcitor în d. I. SUCHIANU, care a tradus în româneşte celebrele povestiri

Plăpămarul chior şi Taurul alb

apărute în BIBLIOTECA „DIMINEAŢA" No. 57. PREŢUL 6 LEI

In jurul „Arhivei"

Ce este o conferinţă ? — se întreba odată marele humorist francez Vincent Hyspa. Şi — potrivit obiceiului savanţilor din ţara sa, începea printr'o definiţie etimologică : „Le mot Conférence" vient du latin : con qui veut dire avec, et : ferre qui veut dire porter. C'est une chose qu'on porte avec soi. Comme une arme. Comme un revolver. Par exemple c'es tplus dangereux qu'un révolver. Avec un révolver on peut rater son homme. Avec une conférence, on ne le rate jamais".

Poate că nicăieri erudita definiţiune a lui Hyspa nu se potriveşte mai bine ca la noi. Nu există mijloc român mai sigur de a porveni până la atenţia aproapelui ca prelegerea publică. Să se observe că în tot cuprinsul ţării— capitală şi provincie deopotrivă — se cultivă cu frenezie discursul instructiv. E o adevărată psihoză a conferinţei. Cartea nu se vinde. Bibliotecile nu se frecuentează. Examenele nu se învaţă. In schimb sălile de conferinţă sunt vecinic pline.

Trebue să căutăm explicaţia acestei preferinţi mai întâi în legea minimului efort. Un public ca al nostru, al cărui gust pentru cultură e relativ recent, nu-şi are atenţia încă deprinsă cu sforţările considerabile pe care le reclamă citirea unei cărţi. Pentru a ţine luarea aminte mereu trează, este nevoie să se recurgă la mai multe simturi deodată. La sensul cuvintelor se adaugă inflexiunea vocii, ritmul frazei, mişcările feţei, şi atâtea alte mijloace diverse pentru păstrarea interesului asistenţei.

Şi mai este poate o pricină care face genul conferinţei să se potrivească aşa de bine cu împrejurările culturale din ţara românească. Oamenii de cultură, acei ce pot sămăna idei şi învăţătură sunt intelectuali cari, în plus de aceasta, mai sunt şi fruntaşi politici, vreau să spun : actuali, foşti şi viitori miniştri. Numai aceştia pot împlini sarcina de educatori culturali ai publicului. Mai întâi situaţia lor relativ independentă materialmente le îngădue ore libere pentru lectură şi instrucţiune. Apoi faptul că sunt ministeriabili într'un partid înseamnă că libertatea unor asemenea oameni nu are deasupra ei decât pe aceea a 10-15 alte persoane, mai marii partidului respectiv. Pe când intelectualul care este numai aceasta, intelectualul pur şi simplu, el are stăpân pe absolut toată lumea, pe toţi miniştrii, din toate partidele. Aşa că — ori cât ar părea de paradoxal — obiectivitatea de cugetare a intelectualului, fruntaş, politic — este cu mult mai mare decât aceea a intelectualului care nu mai are vre-o altă meserie.

Insfârşit, publicul el însuşi, la care categoriile culturale sunt încă amestecate cu cele politice, **nu dă crezare,** nu acordă interes unui om care nu-i măcar viitor secretar general. Şi am văzut mai sus că poporul — aci ca totdeauna — are dreptate...

Pentru aceste diverse motive, conferinţa, gen intermediar între politică şi intelectualitate, între ştiinţă şi tribună, este selectată de necesităţile momentului nostru istoric. De aci prosperitatea sa excepţională.

Şi s'ar putea observa mai departe că o colaborare — atât de indispensabilă astăzi — între cercetători de adevăr, pare în România a priori imposibilă, pentru foarte simpla pricină că o astfel de operă colectivă presupune **un gust pentru anonimat** pe care suntem departe de a-l avea. — Şi totuş avem o instituţie — succedanat: e **ciclul de conferinţe,** în jurul unui titlu general. Prin acest sistem se păstrează pentru fiecare orator un selfgovernment deplin înlăuntrul discursului, păstrând totuşi o oarecare unitate ansamblului.

Institutul social român şi-a făcut de mult o specialitate din această operă — utilă întru toate — de a aduna protipendada în jurul ciclurilor anuale. Şi trebue să recunoaştem că adeseori se aduc în asemenea încercări, contribuţii de adevăr şi sugestii de noutate de o reală valoare. Nu zic mai însemnate ca în operele de ştiinţă socială propriu zisă, căci asemenea studii nu există, şi nici nu pot exista, dacă n'ar fi decât pentru că n'avem mijloacele bibliografice elementar necesare, — ceea ce-i şi un bine, căci aceasta ne permite a deosebi pe farsori de oamenii serioşi, după cum îi vedem pretinzând a face „ştiinţă" sau numai a propune simple sugestiuni verosimile...

* * *

Semnalăm, bunioară, cu titlu de exemplu, un remarcabil studiu, în genul acesta al conferinţei, al d-lui Mihail Manoilescu, apărut în ultimul număr al revistei „Arhiva", organ al Institutului social de care vorbeam mai sus.

Calitatea sa de economist şi autodidact îi dă autorului o superioritate netăgăduită faţă de economiştii cu specialitate şcolară : este putinţa de a privi faptele direct, fără prejudecăţile infiltrate pentru totdeauna în epoca impresionabilă a studenţiei. Astfel reuşeşte d-sa să aducă în materie de finanţe o idee cu totul nouă, idee pe care în zadar am căuta-o în lucrările de specialitate, ale altor ţări şi care este bogată în interesante comentarii.

Doctrina d-lui Manoilescu se formulează aşa: „La venituri, criterii economice ; — la cheltueli, criterii sociale". Este nu mai puţin de cât „ le contre-pied" a tot ceeace se crede în apusul Europei.

Intr'adevăr, ori cărui „fachfinanzmann" îi sună în urechi, ca un vechi şi inextinguibil sunet de clopot, postulatul învăţat de mult în şcoli : „justiţia fiscală se realizează prin repartiţia sarcinilor". Formula inversă: „să luăm de unde putem, ori de unde, numai să putem"—apare de un empirism nedemn de cine a făcut studii speciale. Şi invers, nimic nu repugnă, mai mult economistului binegânditor decât o echitate pe calea remuneraţiei. Este străvechea prejudecată potrivit căreia omul de stat nu trebuie să dea decât ceeace nu mai poate să nu dea ceeace riscă să i se ia.

Totuşi, credem că sistemul d-lui M. este preferabil celor obicinuite.

Se poate observa mai întâi o superioritate de ordin — technic — fiscal pe care sistemele financiare curent practicate nu-l au. Intr'adevăr, între cele două capitole bugetare, **cheltuelile** alcătuesc partea clară, **resursele** partea obscură şi nesigură. Odată instituit principiul unei anumite modalităţi de impunere, nu există nimeni în stare a spune cu certitudine dacă aplicarea va produce exact efectele escontate cu privire la avantajarea cutărei categorii de contribuabili — cum îşi propune doctrina proporţionalităţii. Se poate susţine — cu puţină ingeniozitate — orice. Ce nu se poate descoperi pe tema alunecoasă şi controversabilă la nesfârşit a incidentelor şi repercursiunii ? Din potrivă : capitolul „cheltueli" este clar şi cert. Justiţia fiscală propusă pe această cale e cu necesitate realizată, fără dubiu, şi până la centimă. Discuţia poartă asupra unui obiect determinat şi imposibil de sub-tilizat prin sofisme iscusite. Intenţia guvernantului de a face dreptate socială se arată limpede şi se măsoară cu preciziune.

Dar în plus de acest avantaj de technică politică, mai e şi unul ce ţine de psihologia contribuabilului. Intr'adevăr, preluarea din venit pe calea impozitului se face pe nesimţite, în mod treptat, sub forma atenuată a cifrei procentului. Această cifră e în genere din cele mici ale aritmeticei, şi nu creşte decât dacă creşte cifra venitului, a cărei sporire este plăcută contribuabilului. In sens invers, suplimentul de retribuţiune rezultat dintr'o afectaţie de fonduri bugetare în folosul cutărei categorii de beneficiari, este o cifră mare, exprimată prin miliarde, şi percepută de cei în drept ca ceva întreg, total. Aşa că **deficitul de venit, următor unui impozit, impresionează în rău mai puţin decât impresionează în bine suplimentul de venit tras în mod cert dintr'o afectaţie bugetară.**

Insfârşit, sistemul d-lui Manoilescu ne atrage atenţiunea asupra unui fenomen financiar mai general. Pe vremea lui Adam Smith, se făcea distincţia între **echitatea** impozitelor şi **rentabilitatea** lor. Aceste categorii erau nu numai deosebite, dar socotite ca **antinomice.** Şi cu drept cuvânt, dacă ne amintim că Smith scria într'un timp când maximum de **eficacitate** în impunere era sinonim cu maximum de **injustiţie.** Căci —aplicând formula d-lui Manoilescu, care are valoarea mai generală decât cele vechi — „a lua de unde se poate" însemna, pe atunci, a lua mai ales dela cei săraci, dela cei fără apărare, tocmai pentru că aceştia, fiind lipsiţi de puteri de opoziţie, li se putea lua ceea ce puternicii şi bogaţii aveau mijlocul să refuze de a da. Astăzi lucrurile s'au schimbat.

Aproape pretutindeni săracul se află la maximul său de impozabilitate. Dela bogat şi numai dela el, **„se poate"** lua. Aşa încât **justiţie** şi **economicitate,** odinioară antinomii, astăzi au devenit, în generalitatea cazurilor, sinonime. Şi formula d-lui Manoilescu, care se aplică perfect şi pentru vremea lui Smith, se aplică **singură** pentru epoca contemporană.

Insfârşit, dacă am vrea să căutăm mai departe care e doctrina socială generală a d-lui Manoilescu, din care formula analizată mai sus isvorăşte, am găsi-o în ceeace s'ar putea numi **„indiferentismul său social",** adică ideea de a refuza vre-o preferinţă pentru vre-o anumită pătură din câte compun societatea, absenţa vre-unei preocupări favorizatoare pentru vre-o anumită clasă de cetăţeni. Să se observe. Impozitele, prin dificultăţile de previziune ale efectelor lor sociale şi prin controversele nesfârşite pe care le provoacă votarea lor, pot înlesni favorizarea poate nejustificată a cutărei jumătăţi de locuitori dintr'un stat. Din potrivă, eventuala favorizare pe calea cheltuelilor e cu neputinţă de a fi disimulată. Ea este exact ceeace toată lumea vede că este. Preocupările preferenţiale apar în toată nuditatea lor, putând fi cu înlesnire reduse, dacă sunt prea mari, la un quantum pe care toată lumea să-l recunoască echitabil. Şi ese, de aci, un îndoit avantaj. Avantaj de sinceritate — indisolubil legat de o bună guvernare a unui stat constituţional, şi în al doilea rând, avantaj de oportunitate, mai ales pentru un **partid centrist** ca acela al cărui teoretician d-l Manoilescu este. Intr'adevăr, principala—dacă nu singura—raţiune de a fi a unui partid-tampon în ţara românească este de a tempera, prin acel **indiferentism social** de care vorbeam, exagerările preferenţiale ale partidelor extremiste cari — orice s'ar zice — la noi tind — măcar nemărturisit — a favoriza, unii pătura orăşenească, alţii pătura rurală.

D. I. SUCHIANU

„ZOOLOGICE"

Pescuit

Isbeşte'n zări lumina ca 'ntr'o cremene,
Iar soarele răsfrânge raze gemene...

Pornesc pe drum de spumă străvezie,
Trezind tăceri străvechi din letargie,
Pescari ce vor să prindă în năvod
Comori de bronz, argint şi cositor,
Desprinse din îndepărtatul rod,
Pe care un scafandru-agricultor
L'a semănat cândva, îndemânatic,
In profunzimea câmpului acvatic...

Trec peştii în vestmânturi nichelate,
Cu dinţi de ferestrae ascuţite,
Tăind felii de valuri colorate
Cu cozile — elastice cuţite—...

Năvodul — gură largă şi flămândă —
In apa cu feerice unghere,
Ca monstrul din poveste, stă la pândă,
Pe când pescari, din pipă, trag tăcere...

Circonferenţa soarelui tresare
Căzând însângerată printre valuri,
Şi pare'n zări colacul de salvare,
Plutind cu înecaţii în spre maluri...
...Intr'un decor de-amurg brodat cu miniu
Se zbate 'n plasă bronz şi aluminium...

ALEXANDRU BILCIURESCU

A APARUT
SUB FLAMURA ROŞIE
ROMAN DE DEM. THEODORESCU
(AUTORUL ROMANULUI IN CETATEA IDEALULUI)
EDITURA ADEVERUL EXEMPLARUL LEI 100

E. HERRIOT

Doamna Récamier

— FRAGMENT —

Nu spunem nimic nou arătând prefacerile ce s'au produs în obiceiurile Franţei a doua zi după teroare. Grija bunului trai şi goana după plăceri însufleţeau societatea din timpul Directoratului. Căuta să petreacă cu o frenezie pătimaşe. Acum e vremea aşa zişilor muscadins, merveilleux, încroyables, şi colets noir, care erau pretutindeni admiraţi. Luxul cotropise totul.

Costumul însăşi dovedia aceste tendinţe noui.

In timp ce muscadinii în frac cenuşiu, în cravată verde, înarmaţi cu putere executivă stârnesc indignarea patrioţilor, femeile şovăesc între „anglomanie şi entuziasmul pentru antichitate".

E interesant să le vezi în litografiile lui Carle Vernet care şi el de altfel s'a lăsat luat de vârtej. E epoca turbanului iubit de d-na de Staël, a şalului adoptat de d-na Récamier. Unele femei purtau rochia à l'athénienne sau à la romaine. Destul cu mânicile: braţele goale, nu mai sunt pantofi, o talpă legată de picior prin panglici încrucişate. Fusta de desubt şi cămaşa erau suprimate. Toate ciudăţeniile sunt acceptate. D-na Tallien se arătă la balul din Frascati într'un costum de sălbatecă (à la sauvage): tricou de culoarea cărnei şi o tunică de batist cu inele de aur la picioare. D-na Hamelin traversă Champs Elysées într'o tunică de gaz.

Din toate aceste îndrăzneţe încercări se degajează nota timpului. Imbrăcămintea femeii trebuie să evidenţieze, nu să ascundă formele corpului. Această tendinţă nu admite decât o excepţie: portul perucei blonde. Toată această societate a directoratului începe o a doua viaţă

D-na Récamier

ca să zic astfel, în cartea pe care Edmond şi Jules de Goncourt i-a consacrat-o, carte părtinitoare fără îndoială, operă a doi cercetători care n'au vrut să vadă decât dărâmături şi ruine acolo unde se ridicau atâtea lucruri noui; dar în această fidelă reconstituire, amănuntele precise şi pitoreşti, extractele documentelor contimporane sunt grupate cu atâta artă încât nici un alt cadru n'ar fi mai potrivit pentru icoana ce trebue să ne-o facem de d-na Rècamier la această epocă.

Istoricul, sau cel puţin cronicarul ne va conduce la Chaussée-d'Antin, „locul luxului unde atâţia milionari vin să-şi risipească avutul", şi în acest palat cumpărat de Récamier de la Necker, el ne va arăta camera Julietei chiar. Stilul mobilei era al epocei, mahon peste tot. „Două lebede de bronz împodobeau patul cu o ghirlandă de flori ce cădea din ciocurile lor; patul se proiecta într'o oglindă aşezată în fund încadrată în mahon cu dungi de aur". Draperiile sunt „de mătase galbenă deschis împodobite cu aur şi aranjate deasupra unor perdele de mătase violetă". Goncourt spune: e un adevărat Pompei, căci nu lipseşte nici candelambrul de bronz, nici statuele de marmoră.

Acelaş scriitor ne arată cum se adunau şi creşteau averile care îngăduiau o asemenea instalare luxoasă. Răsăriau parcă „pe treptele stricate ale acelei scări din faţa străzei Vivienne, — le Perron". Câtă bogăţie trebuie în adevăr pentru a putea oferi aceste mese fastuoase, a deschide saloane strălucitoare, a avea trăsură în stradă şi loje la teatru? Récamier părea să fie unul din cei mai moderaţi în această expunere semeaţă de avuţie subită. Averea sa era anterioară Revoluţiei şi dacă a fost adesea acuzat de uşurinţă, cinstea în afaceri nu-i fu niciodată suspectată. Juliette, deşi atât de rezervată, luă totuşi parte la serbarea primei zile a anului V, şi le *Miroir,* care făcea darea de seamă a defilărei reginelor modei pe Champs Elysées, laudă deopotrivă pe d-nele Récamier şi Tallien, „care strălucesc în mulţime ca două gingaşe lumini". De altfel o apropiere supărăcioasă; căci, ori că s'ar preumbla în careta sa de culoarea sângelui de bou, „albă şi învăluită într'un nour străveziu", fie că ar organiza serbările la Luxembourg, ori că ar intra într'un salon cu braţul sprijinit de umărul lui Barras, d-na Tallien apare ca însăşi simbolul directoratului; Juliette Récamier plină de farmec străbate această epocă cu o modestie care înlătură orice clevetire.

S'a discutat, mult asupra acestui fapt. Unii au susţinut că Juliette ar fi rămas cu totul străină de societatea Directoratului; e o teză pe care d-na Lenormant o mărturiseşte fără să o susţie. Benjamin Constant spune numai că ea nu s'a arătat niciodată la „ curtea " Directoratului. Alţii din contra, susţin o părere cu totul opusă. Ch. Monselet face din Juliette Récamier împreună cu d-na Tallien şi Josephine de Beauharnais una din cele „trei graţii" ale Directoratului. El afirmă: „aceste trei femei au înebunit Parisul şi au văzut personagii ilustre la picioarele lor, la aceste frumoase picioare goale încălţate numai cu cothurne şi cu smaragde la degete. Le întâlneai pretutindeni, la concerte unde cânta Garat, la baluri unde dansa Trénitz, acel Trénitz mort nebun la Charenton! Ele erau sufletul petrecerilor... In acelaş fel le pomeneşte Arsène Houssaye în „Notre Dame de Thermidor" stăruie asupra relaţiilor dintre Juliette şi d-na Tallien le pomeneşte totdeauna şi le arată şi la baluri împreună. Citează pe d-na Récamier printre femeile care s'au precipitat la ambasadorul Esseid-Alli Effendi pentru a căpăta esenţă de rose şi săculeţe parfumate, binecuvântate de muphti. Intr'adevăr jurnalul *Le Thé* în numărul său din 7 August 1797 vorbeşte despre d-na Récamier în lista persoanelor prezintate la ambasadorul otoman. Arsène Houssaye: „ea fu una din neogrecele ce răsăriau pe ruinele unui Pompey însângerat învăluite în pudoarea lor, deşi pe jumătate goale".

Acestea sunt exagerări bine voitoare de altfel, a unei anumite literaturi. Istoricii serioşi au complicat din cale afară rolul d-nei Récamier sub Directorat. Unul din cei mai recenţi d. Aulard, cel mai scrupulos dintre istoricii revoluţiei franceze, consideră salonul d-nei Récamier a doua zi chiar după thermidor, ca unul din centrele în care „se pregătia republica burgheză". Noi credem însă că s'a dat d-nei Récamier prea curând o influenţă politică la care nu va ajunge decât mult mai târziu.

Vom căuta să ghicim adevărul din părerile unora şi altora. Fără îndoială că încă din epoca Directoratului, d-na Récamier păşia pe calea succeselor, care aveau să facă din ea una din reginele Parisului în epoca Consulatului. Martorii oculari atestă acest lucru. François Yves Besnard, declară în „Souvenir" că ar fi văzut în primul an al directoratului pe Juliette Récamier urcându-se la Barras cu d-nele Tallien şi Bonaparte. Thibaudeau în primul volum al memoriilor sale, *Changement produits par le 9 thermidor*" spune astfel: „Parisul reluă imperiul modei şi al gustului: două femei celebre prin frumuseţea lor d-na Tallien şi ceva mai târziu d-na Récamier dădeau tonul. Revoluţia începută în 1789 se resimţi foarte mult şi în viaţa privată în acest timp. Stilul antic introdus în artă prin şcoala lui David, înlocui în hainele femeilor, în pieptănătura ambelor sexe şi până şi în mobilier stilul gotic, feudal şi acele forme amestecate şi stranii inventate de sclavia de la curţi... D-na Récamier îşi datora strălucitele succese farmecelor sale personale. Era frumuseţea, graţia şi simplicitatea unei fecioare a lui Raphael. Către acelaş timp, criticul Etienne-Jean Delécluze întâlnia în casa Lullin pe d-na Récamier cu d-nele Tallien, Carvalho, Chabot dela Tour şi Joubertout; aceste se întâmplau dela 1799, va zice el mai târziu. In sfârşit Charles de Constant printr'o scrisoare din 2 Noembrie 1796 povesteşte că a luat parte la o frumoasă primă zi a decadei (în calendarul republican) D-na Tallien era stăpâna serbării, când intră Julliette. Autorul povestirii spune: „ea are o înfăţişare răpitoare, trupul cel mai mlădios şi o elegantă simplicitate". D-na Tallien simţindu-se ameninţată, aruncă şalul care-l păstra încă pe umerii săi. Se ridică, frumoasa ei statură, braţele goale, graţia sa, acest total de frumuseţe pe care puţine femei îi reunesc atât de desăvârşit, fură remarcate, admirate chiar de d-na Récamier a cărei găteală modestă şi farmec nevinovat n'aveau pretenţia să întunece strălucirea d-nei Tallien...

Din aceste mărturisiri conchidem deci că d-na Récamier nu manifesta în timpul Directoratului nici rezervă sfioasă nici ambiţie nesocotită. Ea nu căuta să joace un rol în marile intrigi politice a timpului. Pe Bonaparte îl întâlni pentru prima dată în 10 Decembrie 1797 la serbarea care o dădea Directoratul în onoarea învingătorului Italiei; dar această întâlnire n'avu urmări. Tot aşa în primăvara anului 1799 Juliette fu invitată la o serată oferită de Barras la Luxembourg. Era la un concert unde văzu pe Larevellière Lépaux şi Talleyrand. La masa de după concert fu aşezată la stânga lui Barras, dela care solicită graţierea unui preot arestat. Gazetele timpului spune d-na Lenormant, făcură o dare de seamă despre această serbare şi publicară un catren improvizat de poetul Despaze şi închinat d-nei Récamier.

Ea se mulţumia să culeagă omagiile ce i se aduceau. Extrema-i tinereţe în (1797 nu avea decât 20 ani) îi permitea să păstreze un loc deosebit în această societate atât de bine descrisă în *Médiocre et rampant* de Picard în 1797 care arată cu multă plasticitate aceste saloane deschise primului venit. In timpul Consulatului o vom vedea pe Juliette luată de curent şi silită să cedeze de şi în epoca Directoratului pe când poseda tot farmecul tinereţei sale, se împotrivise cu tărie. D-na de Bawr în *Souvenirs,* ne spune cum trăiau sub Directorat furnizorii armatelor republice, proprietarii sau chiriaşii acestor palate mâreţe, ţinând casă deschisă şi ocupând cele mai frumoase loje în teatre. Iacob aranja palatele lor unde se dădeau atâtea baluri strălucitoare. Stăpâna casei era îmbrăcată de d-na Germond şi coafată de Hyppolite (sic). La seratele ce se dădeau, focuri de artificii precedau masa foarte apreciată de paraziţii cari mişunau în această societate născută din ajun. Se ştie că era epoca paiaţelor şi a oamenilor de chef. „Jocul şaradelor în acţiune era câmpul cel mai larg al paiaţelor, după cum spune d-na Bawr; ne putem închipui câte feste se jucau, şi pentru travestire se jefuia garderoba stăpânei de casă".

Juliette fu scutită atâta vreme cât n'avu şi ea un palat în care să primească. Intre timp frumuseţea ei se desvăluia, se poate judeca aceasta după tabloul pictat de d-na Morin în 1799. „D-na Récamier scria Louis de Loménie, în *Souvenirs* nepublicate încă, n'a purtat niciodattă diamante, hainele sale de o simplicitate aleasă nu admitea decât perle. Frumuseţea sa avea particularitatea de a atrage fără să ameţească la prima vedere; cu cât o priveai mai mult cu atât mai frumoasă îţi apărea". Ultima frază îşi găseşte explicarea în două din cele mai amănunţite descrieri care ne-au fost lăsate de admiratorii acestei celebre frumuseţi. Relevăm încă odată spre cinstea d-nei Lenormant că portretul mătuşei sale nu e o laudă banală şi n'are nimic convenţional. „Un corp mlădios şi elegant, ne zice ea, umeri, gâtul cu forme şi proporţii admirabile, gura mică şi rumenă, dinţii ca mărgăritarele, braţe fermecătoare deşi puţin subţiri, părul castaniu, buclat natural, nasul delicat şi regulat însă cu caracteristica franceză, o pieliţă catifelată, fizionomia plină de nevinovăţie şi uneori de şiretenie, pe care expresia bunătăţei o făcea nespus de atrăgătoare, un aer nepăsător şi mândru, capul cel mai frumos şi proporţionat. De dânsa putei spune cu drept cuvânt ceeace Saint Simon spunea de ducesa de Burgogne: păşea cum alunecă zeiţa printre nori. Aceasta era d-na Récamier la 18 ani". Al doilea portret care e mai sever şi rău voitor, se potriveşte totuşi în mare parte cu acel făcut de d-na Lenormant; portret, scris de baronul de Trémont, ale cărui note nepublicate încă le-a utilizat Frédéric Masson: „Am văzut-o pe d-na Récamier în toată strălucirea ei, e cu neputinţă să vezi o figură mai frumoasă, dar oricât de răpitoare ar fi fost ea, avea mai mult aerul unei grizete decât acel al unei nobile, deşi expresia figurei nu era a unei grizete. Infăţişa modestia desăvârşită, dar nu aavea puritatea fecioarelor lui

Continuare în pag. VI-a

Raphel; vedeai în figura ei cochetăria; dorinţa de a se face remarcată... Ochii erau frumoşi, privirea încă lipsită de expresie. Tenul admirabil. Părul castaniu nu tare abundent dar mătăsos. Picioarele comune; înfăţişarea fără eleganţă deşi corpul îi era bine proporţionat, braţul subţire şi pieptul neformat". Baronul de Trémont, cu toate aceste perifraze nu era în desacord cu d-na Lenormant; ca şi dânsa observă minunata ei statură, acea limpezime a tenului care uimi pe toţi contimporanii ei, vioiciunea fizionomiei ei. Ceeace reţinem cu plăcere din ambele portrete, e că mai înainte de toate această frumuseţe regulată e plină de viaţă. Să ne închipuim pe Juliette Récamier la 20 ani, nu cum a pictat-o Gérard într'un chip mult prea academic ci aşa cum a schiţat-o David cu privirea mângâietoare, cu acel pic de şiretenie care redă mai ageră fineţea surâsului său, sau aşa cum retrăeşte în busturile încântătoare ale lui Chinard, negreşit mai mult drăgălaşă decât frumoasă, cu faţa delicată în care totul până şi aşezarea dezordonată a buclelor ei, contribuie să-ţi dea impresia unei armonii graţioase. Privind aceste portrete şi aceste busturi se înţelege de ce Juliette era acuzată de afectare şi cochetărie.

Mai târziu, când scânteierea ochilor va păli, când bătrâneţea îi va subţia buzele, trăsăturile fine, vor da acestei figuri expresiile cele mai variate şi uneori cele mai misterioase. Simplă şi naturală cu prietenii aleşi pe placul ei. Juliette era silită încă din tinereţe să se apere de inoportuni cu aparenţele cochetăriei; judecând însă după capod'opera lui David, aceasta nu era expresia ei obişnuită. Ultima critică a baronului Trémont pare destul de falşă. Brillat Savarin în *Physiologie du goût* gândia cu totul altfel; d-na Récamier avea pieptul foarte frumos, atât de frumos încât la sfârşitul vieţii sale, dintr'un scrupul regretabil ea ciunti (mutilă) partea din bustul lui Cinard care mărturisia această frumuseţe.

Juliette dansa foarte bine, ea se făcu apreciată în acel dans „al şalului", descris de d-na de Staël şi de care îşi aminteşte să-l fi admirat şi d-na Lenormant. Contelui Forbin îi plăcea mult să povestească o amintire din tinereţea d-nei Récamier; ea executa fermecător renumita gavotă care-l provoca pe cavalerul de Boufflleurs să spue la timpul său de d-na Tallien: nici nu s'a văzut dansându-se mai bine cu braţele. Aceste succese măguliau amorul propriu al d-lui Récamier; în decursul verei 1796 închirie pentru soţia sa castelul din Clichy cu toată mobila; ea petrecu acolo mai multe anotimpuri frumoase primind un foarte mare număr de invitaţi şi făcând onorurile unui măreţ parc; acest parc era împodobit cu plante şi flori rare, care constituiau un lux cu totul nou pe acea vreme. H. de Latouche, în romanul său Fragoletta descria acele serbări. Toate întâmplările zilnice a acestei vieţi strălucite aveau să dispară însă înaintea unui fapt mai important; în ceasul în care d-na Récamier devine idolul zilei, ea întâlneşte pe d-na de Staël: o întâmplare fericită va schimba viaţa sa.

Traducere de GEDY

CRONICA MUZICALA

Ultimul concert simfonic la Ateneu

Filarmonica a încheiat o serie de 14 concerte, cu un simfonic închinat Societăţii compozitorilor români. Această societate constitue un organism cu desăvârşire independent, fără nicio subvenţie — ceeace e de lăudat, şi serveşte interesele muzicei româneşti. Azi, când spiritul mercantil este atât de desvoltat, există o societate în Bucureşti, care a reuşit să strângă laolaltă pe compozitorii români, pe toţi acei cari doresc, în mod desinteresat, să contribue la propăşirea artei noastre naţionale! Această societate este condusă de un comitet, prezidat de d. George Enescu, secretar fiind d. Brăiloiu. Fixat într'o dimineaţă de Mai, concertul a avut loc la ora 11. Ultimul simfonic nu a corespuns de loc intenţiilor, care ar rezulta din impozantul program. E mai mult ca sigur, că d. Georgescu, superstiţios, nu s'a gândit la altceva, decât la organizarea unui simfonic, pentru a nu termina seria cu interesantul concert (al 13-lea) la care a luat parte *Cortot*. A vrut să facă două lovituri: să suprime acţiunea răufăcătoare a numărului fatidic şi să organizeze un concert românesc, căruia nu i s'a potrivit nici cadrul, pe care-l merită şi nici nu-i s'a dat importanţa, la care ar fi putut aspira.

Ultimul concert a avut loc deci, în condiţii inferioare celorlalte şi asistenţa a căutat să salveze aparenţele.

D. Alfred Alessandrescu a dirijat, cu acea sobrietate academică, care i-se cunoaşte, uvertura „Seara mare", de cel mai popular compozitor ardelean, Tiberiu Brediceanu. *Seara mare* reprezintă ajunul Crăciunului, este scrisă în 3 tablouri şi s'a executat, la Cluj, la 26 Decembrie 1924. Compoziţia următoare, de d. Victor Gheorghiu, „Cornul" poem simfonic, după Alfred de Vigny, a fost dirijată de d. Georgescu, cu o artă rafinată, extrăgând tot ce se putea extrage din această interesantă lucrare. Nu pot să nu accentuez asupra calităţilor excelentului compozitor român, d. M. Jora, care a dirijat cu atâta modestie, inspirata sa compoziţie „Noaptea de vară" urmată de „Scherzo". In compoziţiile d-lui Jora, suntem surprinşi de modul cum muzica îşi exploatează resursele sale atât de mari, pentru ca să apropie pe om mai mult de sublim. Oare graiul omenesc este altceva decât dezvoltarea dusă la nesfârşit a acelor onomatopei, care reprezintă unitatea sunetelor din natură? „Noaptea de vară" e descrisă cu poezia ei, cu tulburătorii ei, până la revărsatul zorilor, când semnalul privighetorilor ne aduce la o realitate splendidă şi plină de poezie. In „Scherzo" găsim o temă cu caracter folkloristic, procedeu generalizat mai târziu în muzică sa atât de bine înjghebată şi care l'a impus printre cei mai buni compozitori români. Rapsodia a 2-a, de George Eenescu, este o operă de tinereţă, însă totdeauna de efect, din cauza bogăţiilor melodice, luate direct dela popor.

Dela banalul „am un leu şi vreau să-l beu!" până la satirica „Sârbă a popilor", găsim o ţesătură naţională, bogat orchestrată şi care încântă urechea cea mai dificilă. Această muzică nu are nici o pretenţie, ea pune în valoare bogăţia melodiilor populare, pe care şi un Bartok a căutat să le imortalizeze... Cele 2 rapsodii ale lui Enescu sunt ca două covoare româneşti, pe care nu te saturi să le priveşti şi care în orice ţară, afară de a noastră, sunt capabile să desvolte nostalgie şi melancolie. In rapsodia a 2-a se oglindeşte veselia seculară a unui popor viguros.

Contribuţia Societăţii „Carmen" la acest concert, a dat o notă de pitoresc naţional şi ne-a făcut să ascultăm o operă rară: „Ingerul a strigat" de d. G. Kiriac; un cor religios, maiestuos „Imn către fecioara Maria" de d. Gheorghe Cucu; un cor pitoresc „Pe dealul cu florile" de d. Mandicewschi; precum şi cunoscuta „Lugojană" de I. Vidu, cu care s'a terminat acest concert.

I. FLORESTAN

Literatura daneză

Şcoala daneză, izvorâtă din aceeaş impulsie (George Brandès şi generaţia lui) ca şi cea norvegiană, cu care aproape dela început va contrasta în chip izbitor, — a dat roade strălucite. Romanele istorice ale lui Ingemann, teatrul lui Ludwig Holberg, poeziile lui Winther, ale lui Palladun Müller, poveştile atât de mult gustate ale lui Andersen, apar la maturitatea epocii de pregătire şi rămân clasice prin valoarea lor literară şi artistică.

Odată elementul autohton statornicit astfel prin sine ca bază temeinică a literaturii daneze, era fatal ca modelele de calitate superioară importate de aiurea, să tindă a-l complecta, a-l întregi, a-l perfecţiona, — şi în felul acesta, elementele primitive transmise de Brandès încep să se transforme creind o artă nouă, care, sub îndemnul dovedit necesar şi prielnic al influenţelor străine, franceze în special, a dat naştere interesantei literaturi daneze contimporane.

Scriitorul cel mai vizibil influenţat de literatura franceză, e şi cel mai puternic romancier danez: Iacobsen.

Pasionat cetitor şi admirator al lui Flaubert, Iacobsen transpune manierismul acestuia în scrierile sale, păstrându-şi totuşi bine susţinute, şi frumoase însuşiri de originalitate.

In tinereţe Iacobsen a fost botanist; mai târziu, ca romancier îşi va trata personagiile ca pe nişte plante, ca pe nişte flori vii, studiindu-le în amănunt organismul, funcţiunile, fenomenele lăuntrice ca şi cele din afară cari le impresionează vitalitatea, precum şi cauzele accidentale sau ereditare cari le determină diferitele acţiuni hotărâtoare pentru existenţa lor.

Cu viziunea largă despre umanitate, pe care şi-o închipuie ca o seră imensă unde lupta pentru trai se dă între cele mai slăbuţe plante şi copacii cei mai viguroşi, Iacobsen a scris două romane autobiografice: „Maria Grubbe" şi „Nils Lyhne", cari au provocat o revoluţie literară asemănătoare celei cauzate aproape în acelaş timp în Suedia de „Camera roşie" a lui Strindberg, — asupra căreia ne-am oprit cu alt prilej.

Maria Grubbe, un personagiu istoric al secolului al XVII-lea, fica uneia din cele mai vechi familii din Danemarca, se căsătoreşte cu un bastard regal, apoi printr'un capriciu al soartei care serveşte de excitant capriciilor sale, alunecă din aventură în aventură, din cădere în cădere, sfârşind prin a-şi lega viaţa de cele mai josnice caractere.

Alături de eroină, autorul îşi plimbă privirea din palat în speluncă, din casa boierească în cârciuma cea mai ordinară; şi din mediul în care şi-a fixat o clipă obiectivul, desprinde clocotul pasiunilor şi jocul neastâmpărat al hazardului, — aceste două dinamuri uriaşe cari conduc lumile — şi le învăluie în generoasa lui înţelegere. Şi după variaţia mediului, se desvoltă şi sufletul eroilor lui Iacobsen. Maria Grubbe e pe rând credincioasă, sensuală, revoltată, aproape ucigaşe; — apoi, caldă, prietenoasă, visătoare, retrasă, umilită; ea coboară dela un lux regal, la un boemianism plin de decepţii şi de mizerii, cu o indiferenţă aproape de animal...

Psihologia acestei femei curioase, frământarea aceea lăuntrică, agitată, chinuită mereu de setea arzătoare de *nou*, de *nepătruns*, de *altfel*, în contrast atât de contrariant cu o aparenţă de linişte, de inconştienţă, de resemnare chiar, — psihologia aceasta atât de delicată şi de neobicinuită, e fotografiată de Iacobsen cu un talent intraductibil.

Stilul romanului e însă adevărata comoară rămasă dela el.

„Nimeni înaintea lui — scria Brandès — în literatura scandinavă, n'a ştiut să picteze astfel cu cuvântul. E cel mai mare colorist al prozei noastre [1]".

Ascultaţi cum îşi zugrăveşte Iacobsen eroina:

„Există o floare ce se numeşte zambilă şi fiindcă e albastră floarea, albastră era şi culoarea ochilor ei. Dar strălucirea lor curată îi făcea asemănători picăturilor de rouă cari alunecă; adânci ca safirul ascuns în umbră. Puteau să se aplece încetişor, ca un sunet foarte slab care se pierde; puteau să se ridice strălucitori ca o fanfară.

Melancolici — da, ca zorile când se ivesc, ca stelele când pălesc incetişor şi trist, — aşa erau ochii ei când erau melancolici... Puteau să se odihnească peste voi cu o intimitate atât de surâzătoare că vi s'ar fi părut că'i vis. Dar când ochii aceştia se întunecau vreodată, aveai impresia c'asculţi plouând cu picături de sânge" [2])...

* * *

Al doilea roman al lui Iacobsen: „Nils Lyhne", a devenit romanul tip al literaturii daneze. In el se descrie viaţa sbuciumată a generaţiilor cari au fost crescute între cele două mari războaie contra Prusiei: generaţia dela 1848 şi cea şi mai fatală dela 1864.

Romanul acesta reflectă mai mult decât o descurajare omenească; „Nils Lyhne" însemnează decepţia grozavă, spaima unui popor, care de două ori s'a simţit mai slab decât destinul său.

Protivnicia soartei însă, desţelenindu-i conştiinţa din starea aproape vegetativă în care se complăcea până aci, trezi poporul danez la înfăptuirea unei făgăduinţi ce de mult se aştepta realizată. Au urmat în mod necesar operele unei energice falange de scriitori cari închizând o sensibilitate de specială nuanţă naţională, atât în concepţie cât şi în formă, s'au vădit aproape cu neputinţă de tălmăcit în altă limbă.

Activitatea literară a lui Iacobsen e restrânsă, dar el a scris cum nu s'a mai scris până la dânsul. Nuvelele şi poeziile lui de început, vor rămâne prin naturalul şi coloritul cuvântului, perle veritabile ale literaturii daneze.

Continuatorii lui Iacobsen: Herman Bang, Topsoe, Sophus Shandorph, Holger Drachmann, Eduard Brandès, Fredrik Poulsen, ş. a., sunt fruntaşii literaturii daneze contimporane şi semănătorii frumosului statornic, care va depăşi curând hotarele ţării lor...

AL. N. BIAZ

1) George Brandes: Det moderne Gjennembruds moend. — Copenhaga.

2) J. P. Iacobsen: — Maria Grubbe.

Cronica artistică

Aprecierilor mai mult sau mai puţin subiective pe cari unele genuri le prilejuiesc spectatorilor, cuvântul cu care ar trebui să li se răspundă ar fi, credem, fără folos. Plastica nu se pricepe numai într'un anume fel; de aceea diversitatea criticelor în faţa operei de artă. Obiectivitatea va interveni însă eficace întotdeauna, dar mai cu seamă atunci când discuţia se face pe tărâmul tehnicei propriu-zise, iar nu în domeniul impresionabilităţii. Iată de ce socotim că studiind „aquarela" sub aspectul ei de gen ilustrativ şi abondent, nu mai vedem necesitatea reticenţelor pudice dar ipocrite, când artă nu e.

Aquarelistului i se cere cu deosebire, pe lângă o desăvârşită stăpânire a desenului o largă ştiinţă a valorilor şi tonurile pentru a putea picta dintr'o dată fără retuş. Desenul fiind bine înjghebat în trăsături şi umbre, marile pete luminoase vor trebui să se succeadă în ordinea convenită: atmosfera, fondul, întâile planuri, terenul, arborii, clădirile, etc.

Ordinea de execuţie în cadru ar putea să fie şi alta, dar aceasta ni se pare mai potrivită, ţinând seama că aquarelistul utilizează mult efectul de perspectivă. Impresia de mozaic pe care o ai privind de aproape unele din aceste pânze se datoreşte faptului iniţial că artistul se preocupă de aşezarea crudă, exactă, a culorilor din natură acolo unde le vede. Suprapunerile dau în distanţă convenabilă impresia maselor principale, sacrificând detaliul, ori reducându-l la necesitatea perspectivei.

Nimic mai simplu, mai uşor şi mai ieftin decât să pictezi în aquarelă. Deşi o bună lucrare de aquarelă nu se poate înfăptui decât de un artist încercat, diletanţii găsesc în acest gen un câmp întins şi liber şi mai puţin pretenţios, de manifestare.

Stânjenit de fatalitatea care face din genul acesta o preocupare de amator, H. Aescher luptă să realizeze o aparenţă de artă în care luciul şi fotografia deţin locul principal.

In expoziţia dela Căminul Artelor Regina Maria, Aescher expune aquarele lucrate cu trudă, fotografii colorate, cari n'au nici frăgezime de colorit, nici nuanţări statornice.

In condiţiuni cu totul vitrege de inspiraţie gamele sale apoase şi fără personalitate, sunt vide de artă. Meşteşugul însă, e suficienţă care consacră. Şi nu ne miră...

* * *

Sala Ileana ne aduce un maldăr de pânze, pe cari pictorul Apostol Mănciulescu le expune într'un decor improvizat.

Compoziţii slabe, literatură ieftină, sunt aci ondulaţiuni neizbutite de cromuri cari ar vrea să placă.

Peisagiile cu oarecare unitate de atmosferă, vădesc o paletă neinspirată, sau prea puţin.

Aproape nici un plan nu e construit fără evidente ezitări. Aproape nici o trăsătură nu e dusă la capăt, legată în întreg, sau necesar întreruptă. Chiar în piesele cele mai inspirate ca factură şi procedeu, un aer de superficialitate distramă emoţia.

Tablourile acestea au oarecare personalitate, deşi violente şi tratate sumar, sau poate tocmai de aceea; culoarea însă decolorează parcă obiectele, răpindu-le plasticitatea şi căldura vieţii.

Naturile moarte sunt bucăţi izbutite, deasemenea ţigăncile şi florăresele; unele portrete depăşesc cu mult chiar obicinuita rigiditate în execuţie, fiind în genere simţit lucrate. Capetele de expresie sunt stilizate atent şi cu însufleţire.

Cele cinczeci de desene, — îndrăzneaţă incursiune în studiul de poziţie, formă şi atitudine de nud, apar mai simpatice, lipsite de precizie şi stil, însă mişcarea în diferitele schiţe e bine prinsă; — şi faptul că artistul nu fuge de greutăţile anatomice e o însuşire ce merită să fie relevată.

Majoritatea bucăţilor nu rezistă unei analize mai atente. Studiul serios i-ar putea da acestui artist siguranţa pastei şi înţelegerea subtilităţilor schematice.

O atitudine energică, firească şi desbrăcată de orgoliu, aşteptăm dela Mănciulescu: din nou la muncă.

Atunci când talentul există, dar nu ştie să-şi elaboreze o estetică, — numai voinţa face stilul...

H. BLAZIAN

A apărut
„Lectura" No. 68
— Floarea literaturilor străine —
Furtul Talismanului Urim Ve-Tumim
De CONAN DOYLE
— Creatorul lui „Sherlock-Holmes" —
In româneşte de D. NANU
Lei 4.— Scrierea complectă
La chioşcari şi librari

Aforizme şi glume despre dragoste şi femei

Dragostea unei soţii e ca şi zilele de lucru: o masă bună şi sănătoasă; însă faţă-de-masă... mânjită. In plus— copii mucoşi şi o bucătăreasă care veşnic mârâie ceva pe sub nas, servind cu aceeaşi graţie, cu care îşi îndeplineşte profesiunea în bucătărie.

Dragostea pasionată a unei amante — e o cină de sărbătoare dintr'un restaurant scump: cu stridii, licheururi, şampanie şi muzică că pătrunde prin fereastra astupată bine cu perdele, în „cabinetul separat".

Mâncărurile încălzite nu se servesc; ele rămân în bucătărie pentru consumaţia casnică...

* * *

Femeia e fiinţa cea mai accesibilă, cedează totul, e plină de pasiune şi darnică, de mângâieri şi desmerdări furtunoase — înainte de a vă trăda. O, ea nu caută să vă adoarmă spiritul de bănuială — nu! Dintr'un sentiment de cinste exagerată, ea vă răsplăteşte anticipat, şi nici nu vă cere chitanţă.

Marfa nu se desface niciodată atât de iute şi de ieftin, ca înainte de trecerea prăvăliei în mâinile unui alt proprietar, care are nevoie de un inventar proaspăt. Nu-i trebuie marfă stătută...

* * *

Când aveţi de-aface cu o femeie — lăsaţi laoparte orice sistem — fiindcă veţi pierde negreşit totul. Un sistem poate să se lupte cu un alt sistem. Femeia e însă un adversar care procedează întotdeauna pe nimerite, subit, neprevăzut şi la întâmplare. De aceea ea scapă atât de des din mânile celor inteligenţi, pentru ca să încapă în mânile unor proşti, escroci sau haimanale.

* * *

Dragostea adevărată nu vine la femeie decât cel mai des tocmai după căsătorie. Căsătoria e şcoala femeii: viaţa ei începe mai târziu. Bărbatul o învaţă alfabetul şi silabisirea. Apoi ea citeşte — împreună cu amantul.

Caşi cu o casă nouă: înainte de a o face comodă pentru locuit, cineva trebuie, riscând să capete reumatism, s'o usuce cel dintâiu.

* * *

Una din „suratele" Coranului glăsueşte: — „Nu atinge femeia nici măcar cu o floare".

Ceeace nu i-a împiedicat pe Turci să bage cadânele haremurilor în nişte saci de mătase, să coase bine gura sacilor şi să le arunce în apele albastre, repezi şi adânci ale Bosforului. Nu degeaba acesta din urmă e supranumit „mormântul trădării".

* * *

Suntem nişte egoişti incorigibili. Cerem femeii şi trupul şi sufletul. Turcii sunt mult mai cumpătaţi: se mulţumesc cu trupul, lăsând sufletul la discreţia eunucilor făcuţi în prealabil nevătămători.

* * *

Femeia trebuie mai întâi ameţită cu vorbărie. Îi plac vorbăreţii. Ea se prinde, caşi prepeliţa, cu ajutorul fluierului.

* * *

Se întâmplă că femeia revine nu acelui care iubeşte cel mai tare, ba chiar nici aceluia pe care ea îl iubeşte cel mai mult. Cel dintâi e adesea prea timid, al doilea— orb şi prost. Ea cade prada îndrăznelii. Obrăznicia îi ameţeşte capul. Pierzând orice raţionament, ea se dă fără să mai priceapă cum s'a întâmplat asta. Iar după aceea cei dintâi doi i se par vinovaţi de păcatul ei cu cel de-al treilea.

* * *

Bărbatul unei femei frumoase e un uzurpator al proprietăţii obşteşti. Pretenţiunea lui la posedarea exclusivă asupra nevestei are tot atâta temeiu cât are dreptul de proprietate asupra luminii soarelui. El e scutit de pedeapsă, fiindcă nu-i decât paznicul ei: nu-l poţi pune pe banca acuzaţilor. Ori cum, la timpul lui, i se va aplica pedeapsa cuvenită şi meritată. In tribunalul familial, soţia apare şi judecător, şi procuror, şi juraţi, şi executor al sentinţei, dar în acelaş timp — şi corp-delict.

* * *

Dragostea — nu prima — ci a douoa, a treia (continuaţi numărătoarea după nevoe) sunt numai copii mai mult sau mai puţin reuşite, luate de pe un splendid tablou. Sunt mult admirate şi invidiate de colecţionari de... departe... P. T. publicul e rugat a nu pune cu mâna: sunt lucruri delicate. Dacă însă ziariştii-interviewişti doresc să afle adevărul, ei vor încerca să ancheteze separat, pe bărbat şi pe nevastă. Dar vor fi minţiţi de amândoi. Uneori şi minciuna e bună ca o scăpare de răfuelile intime, mutuale, între soţi.

* * *

Dragostea unui tânăr prezintă deseori o curiozitate: o excursiune în Eldorado-ul unui continent necunoscut. Imaginaţia îi arată drumul, nerăbdarea îl instigă. Realitatea îl deziluzionează. In loc de castele de aer — o staţie de diligenţă cu ferestrele mâzgălite de muşte.

* * *

Dragostea unui bătrân e o amintire. O corectură a trecutului. O experienţă, care a supravieţuit puterea. O sentinţă în care adiţionalele înlocuesc principalul, iar ornamentele ascund corpul clădirii...

* * *

Femeia nu rămâne niciodată indiferentă faţă de acela pe care l-a iubit odată. Sau îl dispreţueşte — dacă el n'a ştiut să ajungă s'o posedă, sau îl urăşte — dacă el, de pe patul ei, s'a mutat pe alt pat.

* * *

In dragoste viciile adeseori plac mai mult decât virtuţile. Bărbatul lasă cele din urmă pe seama şi pe contul nevestei.

Vedeţi, el n'are nevoe de stima ei. Iar pentru dânsa, el a inventat faimoasa referire istorică la soţia lui Cezar. Nu înţeleg numai dece în această privinţă fiecare Ion I. Ionescu se crede Cezar.

* * *

Bărbatul nu iartă femeia, însă uită. Ea iartă des, însă nu uită niciodată.

* * *

Femeile vor să placă tuturor câte puţin, mai degrabă decât unuia singur, dar complect...

(Din operele lui Vas. Nemirovici-Dancenco)

CARȚI ȘI REVISTE

RECENZII

Uriel da Costa, Une vie humaine, tradusă din latinește și precedată de un studiu asupra autorului de *A. B. Duff* și *Pierre Kaan,* — ed. Rieder & Co. Paris, 1926

Prin această traducere s'a pus la îndemâna tuturor *Exemplar humanae vitae, auto-biografia* pe care Uriel da Costa, unul din eroii credințelor religioase din secolul al XVII-lea, l-a scris înainte de a se sinucide. Născut la Oporto (Portugalia), Uriel da Costa a fost crescut în practicele creștinismului catolic, ca vlăstar al unei familii marane (se știe că maranii sunt evreii siliți să treacă la catolicism în vremea teribilă a inchiziției spaniole). Dar, cercetând cărțile lui Moise și Profeții, da Costa a ajuns la convingerea că ritualul falsifică credința. A fugit cu familia la Amsterdam, dar n'a găsit mântuirea nici în sânul comunității evreești de acolo. A fugit de un ritual fals ca să se pomenească înlănțuit de alt ritual fals; după inchiziția catolică, inchiziția rabinică, păzitoare implacabilă a tradiției, a literii Legii. Dar Uriel e pătruns de spiritul Legii. Lupta cu frații săi, la cari a revenit cu bucuria unei înoiri, devine an cu an mai crâncenă, deseori meschină, vicleană. O luptă cu comunitatea, cu familia, cu el însuși. O conștiință al cărei trup devine prada celor două tabere, cari proclamă două credințe, isvorâte însă din acelaș Dumnezeu. Uriel e chinuit și de creștinii pe cari i-a părăsit și de evreii cari l-au excomunicat. Intre ciocan și nicovală, inima lui sângerează. Adevărul e în inimă, nu în mâinile cari binecuvintează, ca să fure apoi, — nu pe buzele cari rostesc numele Celui veșnic, ca să mintă apoi. Dogma care ucide. Credința care proclamă adevărul, deasupra oricărei dogme religioase. Aceasta e drama lui Uriel da Costa.

Câteva pagini din Istoria lui Graetz și romantica piesă a lui Karl Gutzkov nu ne-au ajutat să pătrundem în viața furtunatică a lui da Costa, precum ne-a ajutat el însuși prin biografia-testament.

In simplitatea și limpezimea acestei mărturisiri, ni se vădește o viață atât de bogată în suferințe și atât de patetică în cadrul unui veac abia ieșit din negura Evului-mediu, încât ne simțim martori ai unei lupte dintre credință și rațiune, dintre obscurantismul dogmatic și elanul de liberă înfrățire. Luptă care n'a încetat nici în zilele noastre, în domeniul religios și care se întinde în noulle realități sociale.

Proclamându-și năzuințele largi, da Costa nu-și ascunde propriile sale slăbiciuni, profund omenești. Obsedat de „veșnica pedeapsă" în lumea cealaltă, el ajunge — după îndelungată auto-sfâșiere—la convingerea că „imortalitatea sufletului" e o armă mincinoasă a acelora cari vor să țină popoorul în jug. Aci pe pământ, în cursul vieții noastre, primim răsplata sau pedeapsa; aci, în scurta noastră existență, trebuie să ne apropiem de Dumnezeu. Uriel n'avea însă tăria ascetului; el nu voia, nu putea să renunțe la viața socială cu toate afecțiunile și urile ei. După ani de rezistență solitară, el s'a decis la acea oribilă pocăință publică: retractare totală, sub biciul preotului și picioarele plebei. Nu conștiința, ci trupul lui Uriel, a cerut iertarea de excomunicare. Trupul, flămând de pacea căminului, a primit să facă „pe maimuța printre maimuțe". Conștiința lui Uriel, sub biciuirea fariseilor a tresărit cu nouă revoltă. Iubirea lui nu e divină până la martiraiul voluntar. El iubește oamenii — dar urăște pe stăpânitorii lor, pe tiranii sufletului și tâlharii în odăjdii. Cu ura lui, da Costa s'a arătat întreg.

El se simte învins de „forța numărului" în lupta lui cu „bestiile feroce" — cu fariseii. Mândria lui, care a păstrat ceva din cavalerismul lui Cid, nu-l lasă să trăiască sub disprețul contimporanilor. Ca și stoicii, el repetă: un om de onoare trebue să aibă o viață nepătată, sau să moară. Conștiința îi spune că a luptat pentru cel mai mare bun al omului: libertatea de gândire, de credință. L'a doborât numărul, dar și propriul său temperament sbuciumat între prăpastiile negației. Din pragul morții, Uriel da Costa cere viitorului prin biografia-testament, o dreaptă judecată: „Fii ai oamenilor, înainte de toate să judecați liberi și potrivit cu adevărul! așa trebue să fie oamenii demni de acest nume". — E. R.

Cântarea cântărilor

In al doilea volum de studii critice apărut de curând, d. Drimer pune în discuție chestiuni de un interes deosebit.

Așa de pildă, despre Cântarea Cântărilor n'avem încă o relatare mai complect documentată. Amănuntele de interpretare și datele produse de d. Drimer sunt vrednice de relevat:

Acest cântec sublim, liric, idilic, păstoresc și uneori epic, a avut soarta poporului evreu! N'a fost înțeles. Acei cari au căutat să-l aprofundeze n'au cunoscut —din nenorocire—originalul. Esteticienii au citit această măreață operă a muzei ebraice într'o traducere mediocră, și totuși filologii, arheologii și dramaturgii tuturor timpurilor s'au ocupat mai mult sau mai puțin de ea. Acest cântec are o istorie lungă. S'a discutat mult, foarte mult în jurul lui. S'au pus întrebări chiar, dacă această operă „nu murdărește mâinile", adică dacă nu e trivială. La sinodul din Jamnie (90 d. Chr.) s'au ivit mai multe divergințe în privința Cântării Cântărilor. Hotărârea definitivă nu s'a dat. Mai târziu (135 d. Chr. revoluționarul Rabi Akiba a spus: „Cine va fredona Cântarea Cântărilor în cârciumi, o va profana, și nu va avea deci parte în lumea viitoare". Tot R. A. spune: „Toată lumea nu face cât face ziua în care s'a dat Israeliților Cântarea Cântărilor, care întrece toate operele sfinte. Nu toți talmudiștii însă au fost de acord cu marele contimporan al lui Bar Kochba. Un însemnat număr de învățați au considerat-o ca nesfântă, erotică. Pare că pe timpul lui Esra a apărut acest cântec la lumina zilei. A trecut încet, încet la sinagogă. I s'au dat mai târziu comentarii. Predicatorii și marele public credeau mult timp că totul e o alegorie: O dragoste sfântă între Iehova și Israel, o legătură divină: și deci a fost decretată demnă de a fi citită în casele lui Dumnezeu în zilele de Paști. Teologii creștini i-au dat o deosebită importanță. După părerea lor, eroii din Cântarea Cântărilor sunt simboluri: Cristos e logodnicul și ca să-l cucerească, e o luptă între biserică și suflet. In evul mediu s'a văzut în eroina din Cântarea Cântărilor pe Maica Domnului (Abrosino din Milano: virga sancta). Martin Luther crede că autorul — regele Solomon — laudă pe Dumnezeu într'o alegorie politică, fiindcă a binecuvântat domnia sa. Coccejus crede că e un apocalips. S'au ocupat mult de ea: Ed. Russe, Th. Gessner, Revan, Hitzig, Ewald, etc. Autorul „Vieții lui Iisus" afirmă: „Le Cantiques n'est pas la seule page profane que renferme la Bible". N'au înțeles-o Rostand, Lovraia, Loup. — Ierder și Mendelsohn au polemizat cu adversarii Cântării, însă nici ei n'au înțeles-o destul de bine. Ei sunt de acord că e vorba de o dragoste castă, inocentă. Cântarea Cântărilor n'a fost înțeleasă de Goethe și nici chiar de Corneliu Moldovanu.

Orice s'ar zice, e greșită definiția ce se dă Cântării Cântărilor, că ar fi „o poemă lirică cu elemente dramatice având la bază o poveste idilică". Mulți au spus că e o dramă teatrală, un fel de **operă**. Contra acestei păreri s'au ridicat mulți scriitori între cari și neîntrecutul istoric evreu dr. H. Graetz. Afirmațiunea că e o operă teatrală e absurdă. Thespis, creatorul tragediei, care a introdus pentru prima oară măști pe scenă, a fost contimporanul lui Solon. Drama indiană—știm—datează dela anul 200 d. Chr. Dacă Cântarea Cântărilor e o dramă, însemnează că evreii au fost inventatorii teatrului. Acesta e un fals. E cert că Elenii au creat poezia dramatică. Dansul, corul, mimica, își au leagănul în vechea Grecie. Cântarea Cântărilor e un gen cu totul original și unic. Tendințele cuprinse însă au fost disputate de criticii tuturor timpurilor. Michaelis crede că, fiind pe pământul evreesc, s'au dus lupte atunci împotriva poligamiei. Cântarea Cântărilor e scrisă în țara Evreilor și are o bază etică, descrie frumos monogamia; e un cântec de nuntă: „60 de regine și 80 de concubine și prostituate fără număr; **Unică** e porumbița mea, neprihănita mea". Eroare! Pe eroină o vedem mireasă și nu soție. A vrut cineva să explice că regele intenționa să răpească pe păstorița și ea s'a opus. Afirmație absurdă! — Adevărul e acesta: Cântarea Cântărilor biciuiește dragostea superficială și voluptoasă. Disprețuește pe cântărețele din evul antic, admiră viața rustică și arată plictiseala locuitorilor din orașele mari; cântă libertatea naturii, viața îndrăgostiților. Condamnă cu asprime chefurile zgomotoase ale târgurilor mari, critică viața dela curtea regală. Are o tendință didactică. Nu e un roman de dragoste. E vorba de înlocuirea pasiunilor și viciilor prin sentimente nobile. In acest cântec sublim întâlnim foarte multe cuvinte grecești, caldeice, aramaice, siriane, persiane și arabe. Autorul a cunoscut perfect limba și moravurile grecești, — mai ales, și s'a servit de ele în monumentala sa operă. A lăudat părțile cele bune, virtuțile, și a atacat par'că năravurile popoarelor vecine. Se constată și unele greșeli istorice în acest cântec; poetul însă caută adevărata poezie și nu se interesează de adevărul istoric. Mulți autori atribuie multe texte unui vis. E o idilă zic unii, un cântec ciobănesc afirmă alții. E cert că „iubitul" e un păstor; „iubita" e de asemenea bucolică. Ei trăesc printre flori, din aer și din parfum. Această poemă albă e aranjată în formă de dialog. In text se găsesc și monologuri.

Suferințele dragostei sunt expuse cu măestrie: „Dureroasă ca moartea e iubirea. Furioasă ca infernul gelozia ei. Săgețile ei sunt săgeți de foc; o flacără a lui Dumnezeu. Potopuri uriașe nu pot stinge dragostea, nici torentele n'o pot îneca. Cel disprețuit, de ar da tot avutul său pentru iubire, tot disprețuit va fi".

Autorul Cântării Cântărilor—regele Solomon—a fost un poet mare și un mare cântăreț.

Domnul Drimer posedă cunoștințe temeinice. Studiile d-sale fac dovada unei serioase consultări bibliografice și a unui bogat material de experiență personală. — *G. D.*

Despre teatru

Interesanta lucrare a lui Eduard Schuré „Le théâtre initiateur", apărută de curând, ne arată întreaga evoluție a teatrului dela apariția lui în timpurile primitive până în zilele noastre.

Descrie teatrul grecesc și indian care nu sunt decât o manifestație exterioară a misterelor religioase. Trece pe rând la Shakespeare, la Calderon, la teatrul clasic francez, la teatrul romantic, la teatrul legendar și filosofic al lui Goethe, al lui Wagner și dă fiecăruia din ele admirabile definiții numai din câteva cuvinte. La sfârșitul acestei părți autorul vorbește și de teatrul modern, de care se arată cu totul decepționat. Speră însă, și crede în venirea unui teatru nou „bazat pe aristocrația Artei și pe Domnia Spiritului" și cheamă un nou Orgeu „care va veni sigur, prin forța trecutului și irezistibila atracție a viitorului".

In partea a doua a lucrării, autorul se ocupă de geneza tragediei și de drama din Elensis. Origina teatrului indian este în dansul sacru, a celui grec în misterul lui Dyonisos și mai ales în drama sacră din Elensis, care constă într'un fel de reprezentație simbolică în trei părți, care avea loc la sfârșitul unor serbări ce țineau nouă zile, și atunci spectatorii erau și actori.

Această carte a cărei concepție idealistă se sprijină pe o documentație exactă, ne arată sub o nouă lumină lucruri ce era o obișnuință să le privim altfel.

Les Bestiaires

Noul roman al lui Henry de Montherlant „Les Bestiaires", poate fi considerat ca cel mai reușit al acestui autor. Subiectul se potrivește admirabil calităților deosebite, ideologiei și fanteziei sale.

Acțiunea se învârtește în jurul strălucitelor și, după unii, barbarelor lupte cu tauri din Spania.

Tânărul Alban de Bricoule, la vârstă de șaptesprezece ani, pleacă în ajunul bacalaureatului, într'o călătorie în Spania. Nu-l interesează însă, nici muzele, nici monumentele, nu-l interesează decât luptele cu tauri.

Cu această ocazie, Henry de Montherlant ne face și istoricul acestor lupte, a căror indicii le găsim în descrierea Atlantidei în Critias de Platon. Astfel de lupte se dădeau în Spania dinaintea ocupației romane, de acolo Cezar le-a introdus la Roma.

Autorul arată legătura dintre aceste lupte și cultul lui Mitra, și indică analogia între sângele purificator al taurului mitriac și al mielului creștin. După victoria bisericii creștine, aceasta se reconcilie cu tauromachia, și cu toată opoziția câtorva papi, ca Grigore XIII n'a mai fost mare serbare creștină la care să nu se fi dat lupte de gală cu tauri.

Alban de Bricoule cade în admirația Romei păgâne citind pe Quo Vadis. Cum îi place fantasticul, cercetează și găsește mai multe coincidențe turburătoare. Astfel cu mirare constată că data nașterii sale, noaptea de 20—21 Aprilie, corespunde cu aceea a fondării Romei, după inițiația mitriacă, și cu aceea a intrării soarelui în zodia taurului. Insfârșit, Hercule e considerat ca fondatorul Sevilei și întemeietor al clubului tauric în Spania, or armele familiei de Bricoule sunt susținute de doi Herculi.

Alban ia parte la luptele de tauri dela Sevila și e de mai multe ori învingător. Omoară taurii fiindcă îi iubește, deoarece, spune el, nu poți iubi pe cineva fără să dorești să-l omori.

Se amorezează de Soledad, fata ducelui de La Cuesia, gran'de Spania.

Găsește stupidă concepția acelora care bravează tot felul de pericole numai spre a plăcea iubitei lor. Totuși simte că i-ar plăcea să fie în pericol, Soledad fiind de față. Ea însă își pierde tot prestigiul în ochii lui, cerându-i să combată un taur foarte periculos. El omoară taurul și după victorie își arată disprețul lui pentru Soledad, depărtându-se fără s'o mai revadă.

Pe lângă acțiune, atracția cărții mai e făcută de admirabilele descripții a câmpiilor Andaluziei, a vieții la Sevila, a procesiunilor din Săptămâna Sfântă, și a sângeroaselor coridas, descripții de un colorit puternic, scrise într'un stil care respiră tinerețea.

Poezia și muzica

Philéas Lebesgue și-a reunit într'un volum, „Chanson de Margot", toate delicioasele fantezii rustice. Puțini poeți din zilele noastre au reușit să evoce verva amoroasă, spirituală și galantă a vechilor romanțe franceze, și ritmul totdeauna vioiu, pătrunzător. Munca lor, afară de cei ce-au izbucnit prin hazard, a simțit aproape totdeauna oboseala unei pedanterii aproape doctorale, și n'a conservat pentru mult timp grația și tinerețea surâsului. Singuri marii poeți, Hugo, Verlaine, Verhaeren, Mérill, Moréas, iar dintre cei mai noui, Francis-Vielé-Griffin, Gustave Kahn și Tristan Klingsor, — au reușit, uneori, dar numai în câteva părți ale operei lor. Nimeni nu poate opune însă lui Philéas Lebesgue o culegere poetică de atâta frăgezime și noutate chiar. El s'a inspirat din motive comune tuturora, dar le-a dat cadența piruitului păsărilor sau murmurului isvorului, lunecarea vântului printre frunze, a undelor ce plutesc deasupra câmpului, printre pomi, prin lanurile de grâu, cadența tainică a razelor care se mișcă, a umbrelor care cresc, lungindu-se. Toată câmpia franceză, respiră, freamătă, adoarme în poezia lui Philéas Lebesgue.

Cântecele acestea par născute odată cu muzica. André Fontainas spune, în *„Mercure de France"* No. 669, — că toată poezia rustică a lui Philéas Lebesgue stă, mai ales, în ciclurile „Chansons de Printemps et d'Automne", în care inspirația poetului e spontană, naivă, uneori cochetă și de o originalitate franțuzească.

Sont venus deux, sont venus trois,
Sont venus trois cueillir la Rose;
Les dards pointus piquent les doigts;
Sont venus trois:
Le premier n'ose.
La Rose dit: „Tant pis pour toi!
On ne partage pas la Rose..."

Din exemplul citat de Fointainas se poate vedea destul de limpede că poezia lui Philéas Lebesgue este, mai întâiu de toate, muzică.

Așteptatul volum
„PESTE OCEAN"
Note de călătorie în America
de JEAN BART
a apărut și se găsește la toate librăriile din țară

Insemnări critice

LEON FERARU: „MAGHERNIȚA VECHE" - Versuri Editura „Cartea Românească", București; GEORGE MIHAIL ZAMFIRESCU: „GAZDA CU OCHII UMEZI"—Biblioteca „Dimineața" No. 58

Poezia d-lui Leon Feraru se remarcă prin varietatea inspirației sale și manifestă tendința de reinoire a temelor poetice cunoscute, cu ajutorul unei atitudini sentimentale retorice. Fără să caute exprimarea emoției de artă superioară prin realizarea postulatului estetic al unității, totuși, ceeace dă efect propriu acestei poezii, este, mai întâi, plasticizarea stărilor sufletești într'o atmosferă — am putea-o numi—mecanică și, mai apoi, expresivitatea bogată a limbei, concisiunea stilului, acordând astfel operei o reală valoare literară.

„Maghernița veche", și alte versuri din anii tineri — cum se intitulează complect volumul d-lui Leon Feraru,— aduce cu sine câteva cicluri de poezii, doveditoare a calităților reliefate mai sus. Ne oprim, deocamdată la „Cântecul ciocanelor", serie de versuri în care pulsează viața de atelier, spre a recunoaște îndoite puteri de a reprezenta cadrul fizic și sufletesc al vieții mulțimilor de robi ai muncii:

Se 'nvârt nebunatice sfredele negre
Și sfârâe slabele coarbe,
Se umflă și suflă și gâfâe foii,
Ca'n prada mâniilor oarbe.

Sau, mai departe, în „Sărbătoare", acest fragment de adevărată poezie, în care poetul, cu desnădejdea în suflet evocă tumultul orașului în care nasc și mor, înfrânte înainte de vreme, idealurile:

Poveste! Poveste! Doar sgârâe ceruri...
O, visele-s duse în lumi de misterturi...
Și'n turnul lui Babel sălbatec e traiul,
De sună vre-un clopot, apoi e tramvaiul
Zăpada se-așterne pe sânii vânduți
Lințoliu de pofte al celor pierduți.
Din salba de stele de-abia că scântee
Un pumn de luceferi pe-un sân de femee..
Poveste! Poveste! In van doar o clipă
Credința în basme mai bate-o aripă,
Nu-i nimeni s'asculte cel svon de mătase
Prin uriașele vârfuri de case...

Este transpunerea vieții de atelier în uriașul tumult al orașului, viziunea generală, colorată, a cetății „sgârâe-norilor" (d. Leon Feraru trăește în America), din care, totuși, poetul scoate un crâmpeiu de duioasă și intimă poezie, peste care stăpânește suflul păcii și al înfrățirii umane. Este „Cântecul de leagăn", de un fin sentimentalism, atât de aproape, — prin substratul liric, de grația și simplitatea „cântecelor" lui St. O. Iosif. Câteva momente caracteristice:

La opaiț mama coase
Degetele ei osoase
Ca în friguri, acul, ața,
Lâna, toate le sucesc,
Pân ce ochii obosesc,
Până vine dimineața.

Dară ață, ac și lână
Susură, murmură, cântă –
Și suspinul le îngână
Și cântarea se avântă:

„Dormi, copile, să dormi lin,
Nani, puiule,
In cămașa ta de in
In a părului cunună
— Oare-s razele de lună?—
Cu pleoapele închise
Surâzi raiului din vise
Ingerilor cari vin
Cu aripele de crin...
Nani, puiule!....

Insistăm, în deosebi, asupra frumuseții sufletești a poetului, frumusețe care reiese din următoarele două strofe:

Umbre vin, tiptil, la geamuri
Și lovesc cu foi, cu ramuri,
Cu lungi degete uscate.
Cine bate?... cine bate?...

„Mii de glasuri omenești!
Nani, puiule...
Să toț ierți și să iubești....
Pururea să tot iubești..."

In restul volumului mai multe cicluri: „Simfonia trecutului", „Cartea Amurgurilor", „Dragoste", „Obsesiuni". etc., — poezii sentimentale de evocare a altor vremuri, când poetul se găsea în țara lui de origină, file de album pe care poetul le închide cu un „Medalion" ce-i mărturisește sinceritatea și mulțumirea sufletească:

Blând și pocăit
Mulțumescu-ți, Doamne,
Că mi-ai hărăzit
Darnicele toamne,

Clipa de iubire,
Copila ce-am vrut,
Ochi ca s'o admire
Gură, s'o sărut.

sau dragostea pentru:

Limba românească
Mai dulce s'o cânt...

în armonia căreia i s'au legănat toate nevinovatele visuri ale copilăriei.

* * *

Volumașul de schițe și nuvele al d-lui George Mihail Zamfirescu, intitulat *„Gazda cu ochii umezi"* prezintă oarecari calități de analiză sufletească și mai ales, puterea de descriere realistă a mediului în care sunt fixate acțiunile personagiilor sale. In „Necazuri mici" atmosfera de spital este descrisă într'o serie de scene care înfățișează psihologia realistă a momentelor și oamenilor încovoiați de dureroase chinuri; fiecare element din această descriere trăește separat fără să ajungă să realizeze nuvela printr'un fir de cauzalitate. „Conacul" are o acțiune mai unitară, o atmosferă realistă brutală, o psihologie care se ridică până aproape de emoțiunea estetică.

Simion, argat în curtea boerului Iancu Vogorin, se vede îndrăgostit de fiica acestuia, Domnița, o amazoană energică, fire pătimașă și răzbunătoare. Domnița află și-l bate cu botul cismei de călărie, cu cravașa. Ațâțat de Ion, alt argat, Simion își jură răsbunare: „Mare prost fuseși, frățâne. La mine, tot așa a fost cu una. Da' nu m'am dus la ea cu „săru' mâna"... Am prins'o pe câmp. Vin-o 'ncoa, muere! A vrut să dea. Am făcut-o mototol în iarbă, cu un pumn. Pe urmă... nu m'a bătut, nu m'a dat pe mâna jandarilor. Mă chema singură: hai, Ioane, și mă duceam. Vezi, așa se umblă cu muerile!... Dar Simion e fire, prea moale, el nu poate face ca Ion. In schimb acesta o surprinde într'un amurg pe câmp, o duce într'un adăpost din pădure și-și bate joc de ea. Simion e pe urma lor. Ii surprinde, lovește de moarte pe Ion și la vederea Domniței leșinate, cu hainele rupte, el — care nu se putea apropia de ea decât numai cu gândul — înebunește. Scena aceasta e remarcabilă:

„Ion zace pe spate, cu brațele întinse în lături, lungi. Un picior a înțepenit îndoit, cu genunchiul aplecat în lături. Gura, ca o văgăună. Simion s'a lipit de perete. Tremură și nu înțelege. In ungher, îngropată în pae, Domnița leșinase. Chipul alb ca o mască de ceară. O fâșie de dantelă s'a desprins de sub mânecă și s'a împletit între degetele subțiri. Rochia a fost sfâșiată, resfrântă. Pe pulpă, unghiile lui Ion au lăsat brazde de sânge.

„Simion se deslipește de lângă zid. Intrebarea i se înfige în inimă, ca o cange, sfâșie: cine îngenunche lângă mort: frate Ioane! I s'a părut că leșul mișcă mâna — și se repede la ușă. A încremenit în prag, scăldat de sudoare. Ar vrea să strige ajutor și nu poate să-și descleșteze fălcile. Țipătul îi moare în gâtlej.

„Iși aduce aminte. Icoanele se desprind, clare, din ascunzișuri tulburi de gând: luminișul din pădure, despicătura de lemn... Sudoarea i s'a răcit pe frunte. Cade în genunchi, moale. Se strigă singur: Simioane! și așteaptă, cu ochii albi, ascultă. Nu-i răspunde nimeni. Se înfurie și lovește cu pumnul în întuneric:

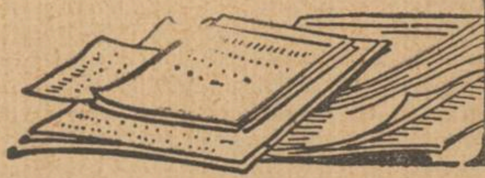
— „Simioane!

„Rânjește, cu ochii la mort; pe tine nu te chiamă Simion! Râde, — și lacrămile se preling, se adună în cuta adâncă din colțul gurii — sărate"...

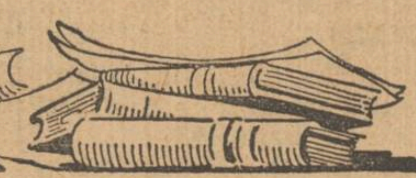
Nuvela nu pare însă terminată. Dacă eroul central, Simion, este urmărit până la capăt, mai sunt personagii secundare, Domnița întâi, lăsate încă nehotărîte.

Cu mijloacele pe care le are, autorul poate să dea, însă, în viitor, lucruri bune.

GEORGE BAICULESCU

INSEMNĂRI

Igena Floru

A murit Igena Floru, colaboratoarea noastră.

Intre scriitoarele noii generații, Igena Floru ocupa un loc remarcabil. Se distingea printr'o gravitate cu care privea viața și literatura. Pentru dânsa un articol, o schiță, impresiile din călătorie, o piesă de teatru — nu erau un sport, ci o intreprindere serioasă. Construia cu conștiinciozitate, cu gândul ca opera-i să fie bine echilibrată, din linii simple și precise — fără de lucruri inutile. Niciodată nu era mulțumită de scrisul ei. Intindea manuscrisul, în panică. Ruga să i se arate lipsurile — gata oricând să modifice, să tae. Avea o seriozitate de scriitor autentic.

Ingena Floru — tânăra sfioasă, distinsă, delicată, de talent — a părăsit rândurile, atât de rare, ale scriitoarelor române. Ia cu dânsa o făgăduință a literaturii noastre.

La mormântul ei, aducem și noi înduioșate păreri de rău.

Literatura diplomatică

N'o citesc nici acei cari „se ocupă“ cu politica externă ! Mai mult decât în oricari alte lucrări „documentare“, adevărul e absent ori atât de trunchiat, de diformat sau decolorat, încât numai cei inițiați în culisele acestei arte a Minciunii oficiale pot urmări „mărturisirile“ sau „expozeurile istorice“ ale diplomaților cari și-au împlinit cariera.

Există însă unele lucrări ale diplomaților cari se impun atenției generale, pentru că se deosebesc de toate celelalte prin personalitatea omenească a autorului care, după ce a trăit în timpul serviciului cu masca protocolară, o aruncă cu desgust și strigă adevărul. Azi, secretul diplomatic e desființat în principiu, dar practica seculară îl păstrează încă — căci reprezentanții statelor nu pot vorbi deschis, omenește. In dosul conștiinței lor individuale, sunt „interesele“ contrare: în timp ce mâna consfințește o înțelegere, gândul calculează cu perfidie...

Georges Louis, a fost ambasador al Franței în Rusia, de la 1909-1913 când a fost disgrațiat și rechemat. Câteva fragmente din carnetele sale, publicate după moartea lui (1917), în revista „Europe“, au stârnit atâtea discuții și desmințiri — încât s'a simțit că adevărul asupra atâtor mari probleme politice europene, în special asupra responsabilității războiului din 1914 — s'ar putea afla în sfârșit prin însemnările zilnice pe care un diplomat excepțional le făcea în carnetul său intim. Un volum al lui *Ernest Judet*: „Georges Louis“ (ed. Rieder & Co.) e consacrat carierii politice a unui om care n'a fost lăsat să lucreze pentru evitarea marelui dezastru. Autorul scoate la iveală dedesupturile atât de murdare ale politicei europene și se folosește de notele lui Georges Louis pentru a arăta că pasiunile naționale sunt exploatate pentru anumite interese personale. Adevăr prea deseori evidențiat!

Ca o întărire a studiului lui E. Judet, au apărut în două volume *„Les carnets de George Louis“* (Ed. Rieder & Co., Paris). Note scrise zi cu zi, într'o formă care vădește și un dar psihologic remarcabil. Sunt unele portrete ale marilor politiciani și amănunte sezisante asupra șefilor de stat și a foștilor împărați, cari dau notelor lui Georges Louis o savoare în acelaș timp ironică și amară. In ansamblul lor, aceste note alcătuiesc un document esențial, de care nu se poate lipsi nici un om politic și mai ales nici un istoric obiectiv, căci pun în lumină, uneori cu cruzime, colțuri de obiceiu acoperite de falduri purpurii. Actorii marei drame europene din 1914, cari trăgeau sforile din culise, sunt aduși pe scenă chiar de unul dintre „tovarășii“ lor. In prefață, editorii ne avertizează că n'au publicat toate notele; unele reproduc documente cunoscute din alte lucrări. Alte note însă, vioaie și chiar sarcastice, se referă asupra contimporanilor cari mai trăiesc — și cari sunt arătați într'o postură neconvenabilă; au fost înlăturate (sau amânate) o serie de note cari arată rolul femeilor în jocul intrigilor diplomatice. Dar sunt în cele două volume destule însemnări privitoare la ceeace se numește „fusta în politică“. Acei cari cred că marile evenimente sunt determinate de cauze profunde în legătură cu destinul popoarelor — vor afla din notele unui diplomat sincer că multe din aceste evenimente atârnă de un surâs promițător al unei marchize, de capriciul unei împărătese hipnotizate, de un călugăr-vampir, sau de atâtea alte „imponderabile“ cari sunt în natura pururi erotică a bietului om — fie el diplomat care „reprezintă interesele superioare“ ale unei țări, fie el simplu plugar care e dus să moară pentru a consacra bătăliile diplomatice... — P. A.

Pirandello și publicul

O interesantă și foarte originală „serată literară“ a avut loc în Milano. Pirandello, sosit în acest oraș, a declarat că se pune la dispoziția publicului: să i se pună întrebări la care va răspunde. Un îndrăzneț a deschis seria întrebărilor:

— Să ne spuneți: cum lucrați? Lăsați-ne să ne uităm adânc în creerul și inima dv. Povestiți-ne cum în creerul dv. se coace o dramă, cum crește o operă de artă literară.

Pirandello dădu din umeri, își intinse cu implorare mânile spre acela care-i puse întrebarea, și declară că nu poate explica toate acestea.

— Cum se zămislește sau izbucnește o operă de artă — e o taină. Nu pot s'o descopăr în fața dv., însă pot să mă explic printr'un exemplu.

De pildă, visez un coridor îngust, înalt și adânc ca o fântână. Sus undeva, departe, se vede o bucată de cer albastru: Intre cer și pământ apare un balcon sau o verandă. de pe care se coboară un coș legat de o frânghie. Coșul acesta e apucat și tras, ca o căldare cu apă dintr'o fântână, de o bătrână... Cum din visul acesta s'a format comedia mea — nu pot să vă explic. Insă totdeauna la baza fiecărei piese a mea se găsește un tablou, și niciodată — o concepție.

Apoi Pirandello a dat explicații de ce preferă dialogul — unei conferințe publice sau unui raport. A adăogat că poate fi întrebat asupra orișicărei teme: teatru, literatură, concepție filosofică proprie.,. In filosofie, dealtfel, Pirandello se crede lipsit de competență. Mulți fac mare greșeală când îl găsesc înrudit cu Freud sau Bergson. Toate operele sale Pirandello le crede a fi o integritate bine închiegată de la prima-i nuvelă și până la cea din urmă piesă de teatru: toate au eșit din sistemul lui de gândire propriu, fără vre-o influență din afară.

La toate întrebările Pirandello răspundea cu mare răbdare.

— De ce am refăcut piesa „Șease personagii?“ — Fiindcă figurile creiate artificial — rămân, iar cele reale dispar Am concediat actorii și am lăsat în scenă numai „șease personagii de acțiune“ în afară de fiica. Fiica dispare fiindcă ea trece, din domeniul artei, în viața reală...

„Dalilah“ sau „Tragedia lui Samson“

Biblicul personaj al Dalilei simbolizează periculoasa influență pe care o poate avea femeea asupra bărbatului. Motiv de inspirație, comun poeților din toate timpurile. personagiul acesta a fost fixat, de marele nostru Mihail Eminescu, în versuri care aveau să mărturisească toată acțiunea-i distrugătoare a idealismului omenesc.

Când vezi piatra ce nu simte nici durerea și nici mila,
De ai inimă și minte, feri în lături: e Dalila!...

Cea mai proaspătă lucrare asupra subiectului acesta este tragedia în trei acte „Dalilah“ de Paul Demasy, reprezentată în primăvara aceasta la teatrul Odéon din Paris. Tragedia rămâne, în linii largi, credincioasă legendei biblice și desfășoară viața lui Samson, din momentul când Dalila caută să-l trădeze și până în ultimele lui momente; este mai puțină descriere a acestei trădări, de atâtea ori exploatată de scriitorii de teatru de pretutindeni, și mai mult drama sensualității.

Gérard Bauer discută noua piesă a lui Paul Demasy. în *„Larousse mensuel“* — Maiu 1926, — reprezentând fazele mai importante ale operei. In cel dintâiu act Samson se găsește retras în apropiere de Gaza, orașul Filistenilor. Trei dintre cetățenii Gazei sunt introduși la Dalila, în casa plină de soare, de către o sclavă, Mesraïm, care vrea deasemenea să-și trădeze stăpânul. Dalila acceptă propunerea acestora de a căuta să desvăluie secretul puterii lui Samson și îndată ce acesta se întoarce acasă, ea începe jocul ei seducător. Samson o iubește. Dar nu cu sufletul; în el n'a pătruns decât misiunea pe care trebuia s'o împlinească: eliberarea fraților săi evrei. El iubește pe aceastâ mică filistină cu toată puterea instinctului său și când ea-i spune s'o lase să-l pună în lanțuri, ca să-l simtă mai sigur, mai mult al ei, el își întinde brațele pentru înlănțuire. De-abia Samson, legat, adormise, că Dalila chiamă pe Filistini să-l omoare; dar c'o singură sforțare Samson își fărâmă cătușele și sugrumă doi dintre dușmanii lui. Trădarea este evidentă: își va ucide el, pentru aceasta. iubita? Nu. Ea plânge, îl roagă, îi cade în genunchi și-i spune că îl voia numai al ei, întreg și-l legase ca să-l poată iubi mai bine. Samson o crede, dar o trimite de lângă el, la Gaza, unde se sărbătoria falșul zeu: Dagon. El rămase să servească lui Jehova și fraților săi, Evreii. In inima lui iertarea își găsise loc.

In al doilea act Dalila se află în acelaș loc, în acelaș decor, ca în primul tablou al actului întâiu; ea vine să danseze în fața lui Samson. Vrea iarăși să-l seducă. să-i smulgă secretul, întrebuințând grații criminale. E ca o „viperă de aur“, evocată de Alfred de Vigny în poema lui celebră „La Colère de Samson“. Eroul iarăși își moaie cugetul, își uită misiunea și desbaterile cu frații săi evrei, până ce-și desvelește secretul. Scena este — spune Bauer — lungă, fără noutate, și constitue partea slabă a tragediei. Se impunea o atmosferă mai sensuală, accente mai originale, care să justifice pierderea de sine a lui Samson. Dalila-i taie părul, Mesraïm cheamă pe Filistini; aceștia-l tărăsc la pământ și-i scot ochii. Samson, orb, însângerat. geme, urlă; Dalila fuge.

Cel de-al treilea act se întoarce la tragedia originală. Eroul închis este așezat în templul unde se onorează noua divinitate. Câțiva prieteni ai lui vin să-l vadă; dar înaintea lor apare marele preot care-i îndeamnă să convingă pe Samson să apară în fața altarului lui Dagon. Dacă refuză — ei vor fi supuși acelorași chinuri; înspăimântați aceștia-l roagă, îl îndeamnă la sacrilegiu... Samson îi ascultă, dar le refuză cererea. Atunci apare Dalila oferind celui pe care-l trădase tovărășia ei, desmierdările ei. Această atracție a durerii, convingerea crimei pe care o săvârșise, iată câteva elemente dramatice pe care Demasy le-a intrezărit numai, fără să le trateze în mod complet. Insfârșit Samson se răzbună; scoate câteva strigăte de mare lirism, își scapă tovarășii și dărâmă coloanele templului.

Tragedia se sfârșește, cum a început, în aspectul tradiției biblice și fără ca autorul să aducă interesante variante legendei. Tot efortul său de originalitate e pus în psihologia eroilor. El a căutat să-i scoață din banalitate, spre a le da măreție și caracter de eternitate. Intreprinderea lui e valoroasă; și-o susține prin limba lui prea decorativă, dar poetică. Numai că, în mod artistic, Demasy n'a creiat nici pe Samson, nici pe Dalila. Legenda n'a fost ridicată la înălțimea operei poetice.

Abatele de Saint-Pierre

Intr'un număr din „Le Temps“ d. Lucien Hubert ne înfățișează interesanta figură a abatelui de Saint-Pierre, despre care ar trebui să se amintească mai mult în epoca aceasta în care se vorbește numai de pace, de Liga Națiunilor și de înfrățirea popoarelor.

In lucrarea sa „Projet de la paix perpetuelle“, publicată între 1713 și 1717, el expune principii foarte apropiate de cele ce călăuzesc azi Liga Națiunilor.

El își bazează sistemul, în primul rând pe o alianță a suveranilor cu scop de a evita războiul printr'un statu quo teritorial. Ca urmare a acestei alianțe, el aștepta și o scădere a dărilor, țările nemaifiind împovărate cu mari cheltueli pentru armată.

Pentru cazul când s'ar naște diferende între două sau mai multe țări, abatele prevede curți de arbitraj.

Când un stat nu s'ar supune deciziunilor curților de arbitraj sau ar căuta să închee legături contrare intereselor alianței, ceilalți membri ai alianței vor fi obligați să-l constrângă chiar pe calea armelor, de a se supune.

După cum vedem, teoriile abatelui erau destul de înaintate pentru vremea aceea. Din această cauză lucrarea, cu tot succesul ce-l spera autorul, n'a fost luată în serios.

Puțini au fost cei ca Rousseau, care entuziasmat îl numea pe Saint-Pierre „gloria secolului“, care să fi admirat ingeniosul proiect de pace.

In schimb Voltaire, cardinalul Fleury și mulți alții, au ales ca țintă a atacurilor loc, această carte, tratând pe autor de utopist și țicnit.

Abatele de Saint-Pierre a fost un predecesor, deaceea a avut soarta obișnuită a predecesorilor.

* * *

Louis Barthou anunță apropiata apariție în editura librăriei Hachette, a unui volum consacrat generalului Hugo, tatăl lui Victor Hugo.

Intre tată și fiu era mare dragoste, aceasta se vede și din numeroasele scrisori inedite ce le va publica d. Barthou în volumul său. Majoritatea acestor scrisori datează din epoca în care generalul Hugo se afla la Blois, iar Victor la Paris.

Dela Blois, generalul se mută și el la Paris, unde în 1828 muri de un atac de apoplexie.

Conan Doyle

Un nedreptățit, de sigur, în mare parte. Dela Dumas-tatăl, care a scris cele mai citite romane din lume: „Cei trei mușchetari“ și „Contele de Monte Cristo“, și dela Jules Verne, rar un autor care să fi cucerit — literalmente — globul.

La temelia unui asemenea succes trebuie să fie o valoare reală, — și este. Fapt ce nu se poate nega e că Doyle a creiat un tip nemuritor și ultramodern, — pe detectivul miraculos Sherlock Holmes, care — orice s'ar zice — e o figură fascinantă, un creier de o agerime de invenție uluitoare.

Bine înțeles, așa cum apare în scrierile autentice și originale ale lui Sir Conan Doyle, căci, trebuie să se știe, că extraordinarul succes al acestui tip de polițist, a stârnit o fabricație abundentă de contrafaceri, în toate țările, sub numele aceluiaș erou, dăunând nespus numelui lui Conan Doyle. Acesta, printr'o serie de romane istorice și nuvele de nivel ridicat, a dovedit că e un scriitor de rasă mult înrudit cu H. G. Wells. Ca și acesta cultivă într'adevăr, de preferință, romanul și nuvela de acțiune și fantezie, dar în unele din ele, mai cu seamă în nuvele, se resimte adesea o aleasă atmosferă intelectuală și morală. Astfel este de pildă valoroasa nuvelă: *„Furtul talismanului Urim ve-Tumim“* apărută în ultimul număr (68) al *„Lecturii“* în traducerea poetului *D. Nanu*.

Sir Artur Conan Doyle s'a născut la 1859 în Edinburg. Dela 1882 la 1890 a practicat medicina în Southsea. Celebritatea i-au făcut-o ingenioasele lui romane criminalistice: „Adventures of Sherlock Holmes (1891) ; „Memoirs of Sherlock Holmes“; „The hound of Baskervilles“; diferite romane istorice, „Marele Război cu Burii“, Lumea dispărută“ etc.

MARUNTE:

— **„Clairières“** de **Clarin Abrian** e un volum de debut a unei tinere scriitoare. Versuri, poeme în proză și cugetări în franceză și română. Poeziile în franceză sunt mai izbutite decât celelalte. Sensibilitate, expresie spontană, ecouri din poezia romantică și parnasiană. Cugetările și poemele în proză sunt mai personale. Unele gânduri au vervă și arată un simț psihologic îndreptat cu ironie asupra vieții și oamenilor.

— **Sebastien Faure** a dat la iveală a patra fascicolă din **L'Encyclopédie anarhiste,** menită să precizeze atitudinea individualiștilor în fața tuturor problemelor sociale și a realităților omenești. Articole, pentru fiecare cuvânt, în ordine alfabetică sunt scrise de vre-o 70 de specialiști în chestiuni anarhiste. Colaborează între alții și Han Ryner, Gérard de Lacaze-Duthiers, P. Vigné d'Octton, Max Nettlau, E. Armand, Manuel Devaldès, etc.

GAZDA CU OCHII UMEZI
ULTIMA LUCRARE APARUTA ÎN
BIBLIOTECA „DIMINEAȚA“
prezintă cititorilor acestei excelente publicații de popularizare pe un tânăr scriitor
GEORGE MIHAIL ZAMFIRESCU
care aduce în proza literară românească un talent original și foarte interesant
EXEMPLARUL 6 LEI

Curiozități

„Bubi Kopf“ pentru bărbați

Mare sensație a stârnit la Berlin celebrul autor al „Bubikopf“-ului, coaforul parizian Antoine, care de astădată „a inventat“ o inovație pentru coafura bărbătească. Antoine a apărut la un bal din Berlin îmbrăcat în frac, pantofi de lac, cravată albă și pudrat-alb. Autorul tunsoarei „garçon“ a încercat acum doi ani să introducă în Paris moda coafurilor pudrate albe, însă fără succes. Acuma el încearcă din nou să pornească la Berlin o mișcare în favoarea coafurilor pudrate bărbătești. Spiritualii berlinezi numesc încercarea lui Antoine—„bubikopf“ însă nu-i prezic succese serioase.

Limitarea nașterilor

A trecut neobservată legea acceptată de Camera de Jos engleză, prin care „comitetul prosperității sociale“ se bucură de dreptul de a da femeilor măritate sfaturi cum se poate limita numărul nașterilor.

Asasinarea unui călău

La Chicago un grup de bandiți a atacat, în plin centru, un automobil în care se afla vestitul călău judiciar William Moswing. Moswing avea vârsta de 26 ani. Luna trecută el executase cinci bandiți celebri condamnați la moarte de tribunal. Agresorii au atacat automobilul cu focuri dese de mitraliere. Moswing și însoțitorul său — un agent de siguranță — au fost uciși.

Peirea Radio-Industriei ?

Primăria din Haga a rezolvat problema popularizării radio-producției. Mai toți cetățenii din Haga au telefoane. Primăria cu ajutorul poștei centrale a căutat să evite instalarea aparatelor radio prin casele particularilor, înlocuindu-le cu telefoanele existente. Astfel abonații telefoanelor, care și-au plătit abonamentele și pentru radio, ascultă prin aparatele lor muzica, conferințele, știrile, etc.„ reproduse la poștă de uriașe radio-aparate, care prind undele din lumea întreagă.

Atunci biuroul Radio-ului international, care se află la Haga, a intervenit violent împotriva primăriei, interzicându-i să mai servească abonaților la telefon—programele radiofonice. Astfel s'a curmat o tentativă de a se distruge industria aparatelor radiofonice.

Exemplul primăriei din Haga va fi fatal imitat, fiindcă asemenea sistem scutește lumea de a avea două aparate : cel telefonic și cel radiofonic. In timpul producției radiofonice, când abonatul vrea să facă uz de telefon, aparatul telefonic curmă automat receptarea radiofonică.

Un hatman-artist de cinema

Tutunic e cunoscut ca și Mahno, după atâtea pogromuri săvârșite în Ucraina, care au împins sute de mii de refugiați evrei să treacă clandestin granițele României și Poloniei. Apoi Tutunic s'a pocăit sincer și a fost ertat de guvernul sovietic. Actualmente la Odessa, Kiew și Berdicev se lucrează la un film uriaș, în care figurează toți eroii anarhiei din Ucraina și Polonia ucraineană: chiar Pilsudschi și Petliura apar în acțiunea filmului. Faptul curios este că rolul lui Tutunic îl joacă el însuși în carne și oase, reconstituind scenele aranjate de fostul președinte al lui „Ceca“ din Kiev—Lifschitz.

Dalai-Lama nu vrea

Generalul englez Bruce, șeful expediției care-și propune din nou ascensiunea pe muntele Everest din lanțul Himalailor, a primit de la guvernul lui Dalai-Lama din Tibet o înștiințare că de acuma înainte Dalai-Lama nu mai permite nimănui să calce pe pantele sacre ale muntelui Everest, și că intenția omului de a ajunge până la vârful „Acoperișului Lumei“ e o provocare criminală aruncată Divinității.

In secolul al XX-lea

La declararea grevei generale din Anglia, arhiepiscopul din Canterbury a ordonat tuturor bisericilor să se roage zilnic, în mod public, pentru păstrarea păcii *economice* și pentru încetarea grevei minerilor.

Umbra Țarului

Intr'o zi din săptămâna trecută împrejurimile fostului palat imperial de iarnă din Leningrad au fost alarmate de zvonurile răspândite de servitorii palatului cum că fostul țar Nicolae al II-lea a apărut cu suita lui în apartamentele palatului. S'a strâns o mare mulțime în piața din fața palatului. Pe de altă parte un grup s'a apropiat de intrarea principală strigând „Moarte Tiranului“. Trupele roșii de serviciu dela Siguranță au sosit în grabă și au împrăștiat lumea agitată. Faptul se datorește următoarelor împrejurări :

Intr'o aripă a palatului se lucrează la un film din Trecutul Rusiei dinaintea războiului. Artistul care joacă rolul țarului, împreună cu câtiva „generali“, au profitat de un lung răgaz în constituirea a două scene și au pătruns în clădirea principială a palatului. Aci s'au plimbat cu toții încet și cam jenați prin sălile cele mari de recepție. Doi sau trei servitori vechi ai palatului, rămași acolo mulțumită cunoașterii tuturor colțurilor clădirei, — au crezut că au a face cu însuși țarul și cu suita lui — atât de bine erau grimate toate aceste personagii din film...

Inamicii

Puțin după declararea războiului, în vara anului 1914, se telegrafie de la Berlin guvernatorului unei colonii depărtate : „Războiul declarat ; arestați pe inamici“.

După câtva timp guvernatorul telegrafie secretarului coloniilor : „Arestat zece Englezi, șapte Ruși, șase Francezi, patru Austriaci, șase Italieni și un Român. Rog spuneți cu cine suntem în războiu“.